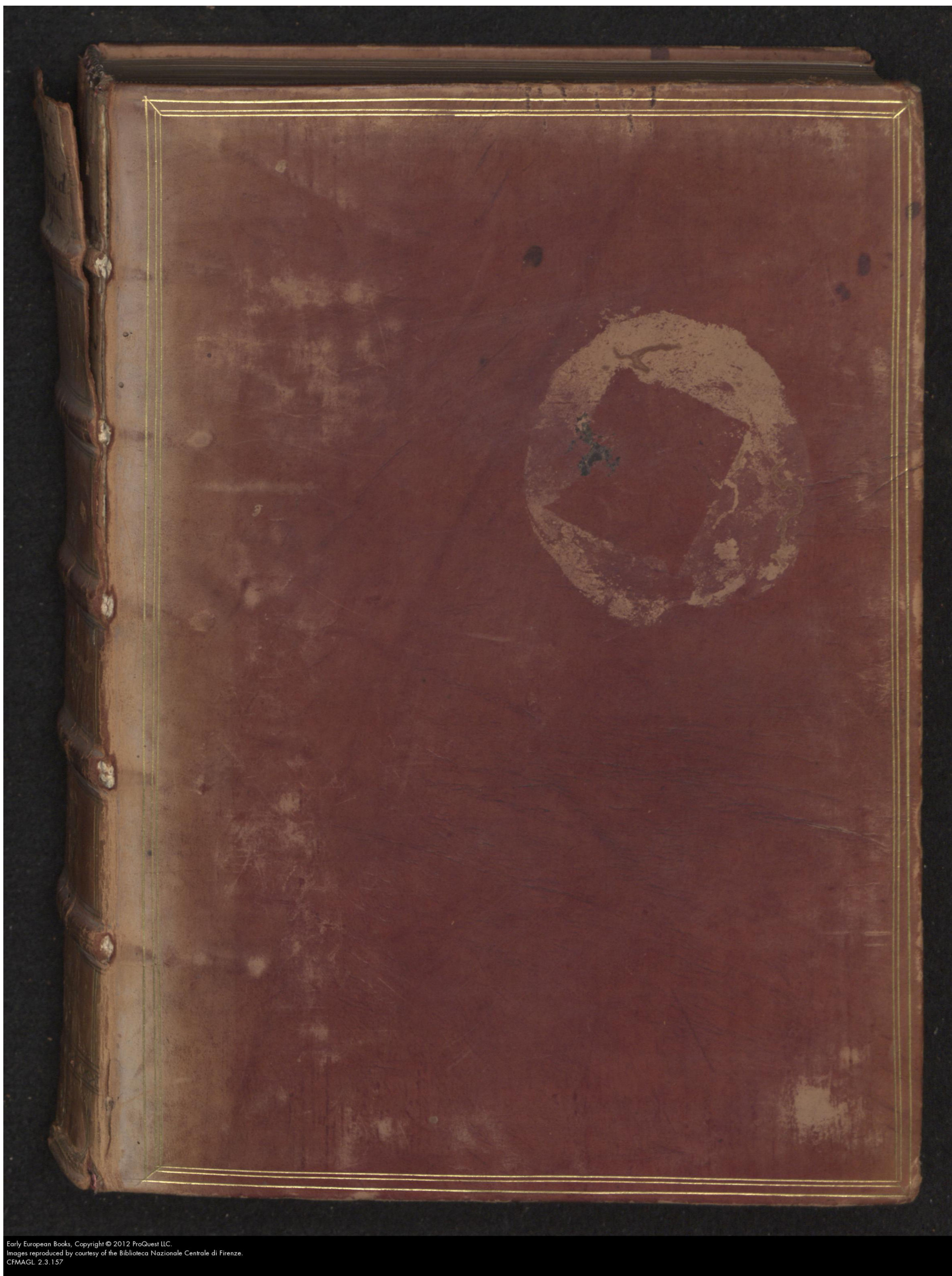
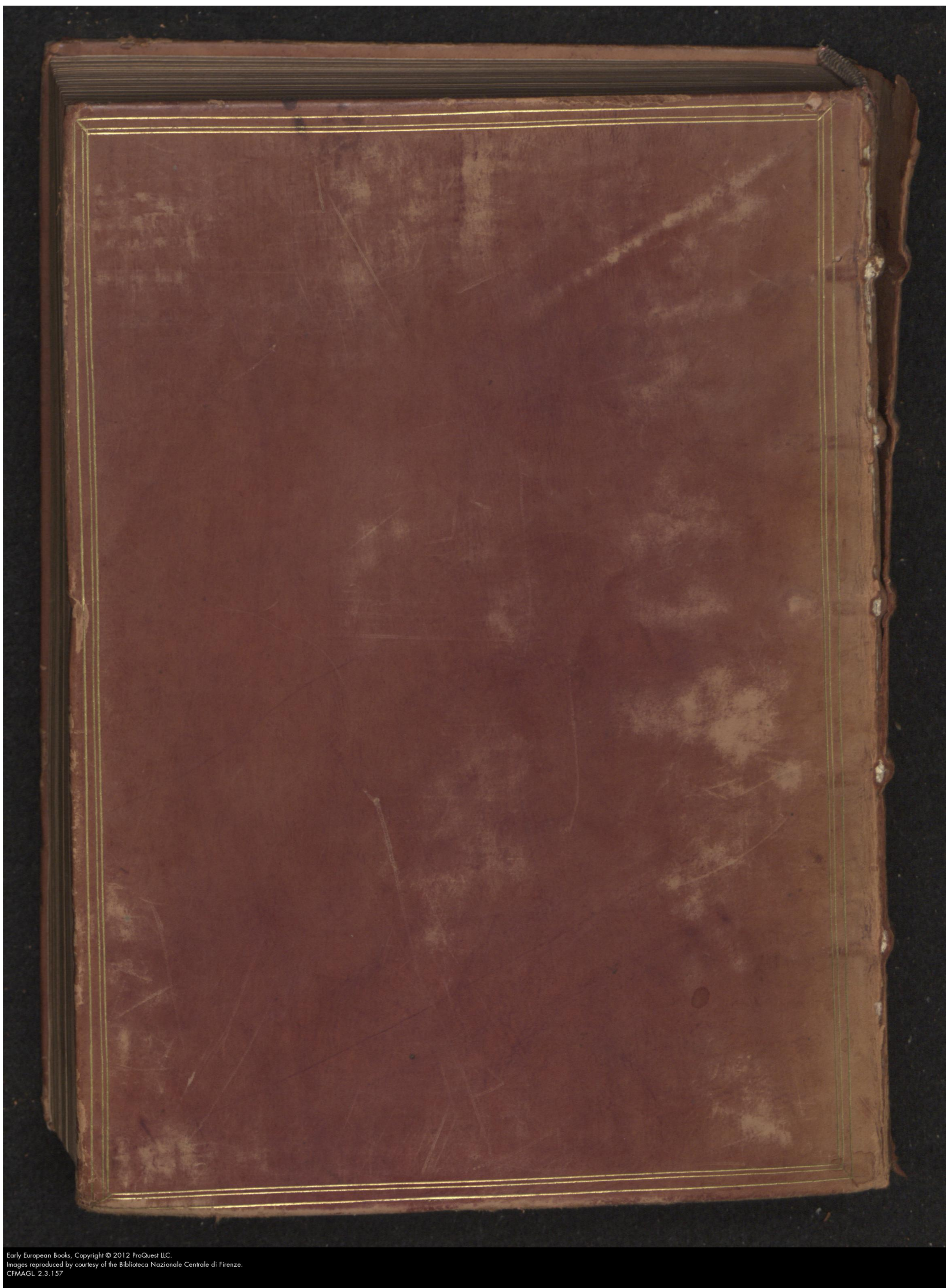

BELLAR-
MINI
EPITOME
TOM. 2.
Compend
BELL.
2

XXXIV 7

ROBERTI BELLARMINI POLITIANI, S. R. E. CARDINALIS

Fundamenta Christianæ Fidei,

PARS SECVNDA.

OPERA

V. P. F. BALDVINI IVNII Ordinis Minorum,
Ex controuersijs desumpta.

ANTVERPIAE,
Sumptibus Hæredum MARTINI NVTII.
M. DC. XI.
Cum gratia, & Priuilegio.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

De nomine Sacramenti.

OMEN *Sacramenti* vsurpandum esse, & conseruandum, patet, quia reperitur in Scripturis. Nam in Daniele sępissimè vocatur *Mysterium*, vel *Sacramentum* (idem enim omninò est Latinis Sacramentum, quod Græcis μυςήριον) statua Nabuchodonosor, quia erat signum rei latentis, id est, successionis quatuor regnorum, & regni Christi post illa exorituri. *Et in fronte eius nomen scriptum Mysterium.* Et infra: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris.* Hinc enim habemus mulierem illam forma meretricia, quam Ioannes vidit, fuisse quoddam Sacramentum, id est, signum rei latentis; nimirum Romani Imperij, vel Antichristi. Non enim res ipsa latens, sed mulier, quæ videbatur, appellatur Mysterium, & Sacramentum ob significationem, quam continebat; vt patet ex nomine scripto in fronte. Et: *Nam Mysterium iam operatur iniquitatis.* Vocat enim Apostolus Mysterium iniquitatis persecutiones Ecclesiæ primitiuæ ab Imperatoribus, & hęreticis excitatas, quia significabant persecutiones excitandas in nouissimis diebus ab Antichristo. Denique: *Sacramentum hoc magnum est.* Quòd enim Paulus Sacram. nomen non tribuat Christo, & Ecclesiæ; sed coniunctioni viri, & fæminæ, patet, tum ex relatiuo pronomine, *Hoc*: quod refert, id, quod dictum fuerat, nimirum; *Erunt duo in carne vna*: tum etiam, quia periret tota ratio Apostoli: vult enim probare debere viros diligere vxores suas: quia scilicet illud, *Erunt duo in carne vna*, est magnum Sacramentum in Christo, & Ecclesia. Quòd si totum hoc Mysterium est in coniunctione Christi, & Ecclesiæ, & ad coniugium nihil pertinet, quid, quæso, Paulus probat? Coniunctio igitur sensibilis, & externa viri, & fęminæ Sacramentum est, id est, signum rei sacræ spiritualis, & latentis, id est, coniunctionis Christi, & Ecclesiæ.

Sacramenti vox. *Dan.* 2. *Apoc.* 17. 2. *Tess.* 2. *Ephes.* 5.

Colligimus etiam ex Patrum sententijs nomen hoc esse antiquissimum,

& proinde retinendum, etiamsi in Script. non haberetur: quomodo retinemus multa alia nomina, quæ non sunt in Script. vt Trinitatem, Consubstantialem, Personam, &c. Periculosissima est enim vocum nouarum libertas in Ecclesia, cùm paulatim ex nouis vocibus nouæ etiam res oriantur, quando vnicuique licet in rebus diuinis nomina fingere. Adde postremò, quòd omnes linguæ vulgares in Latina Ecclesia hoc nomen retinuerunt, vt Italica, Gallica, Hispanica, Germanica, & aliæ. Quod est argumentum semper fuisse hoc nomen *Sacramentum* in Ecclesia venerabile.

Mysterium.

Porrò vocis *Mysterium* tres sunt significationes. Prima, & præcipua est, vt Mysterium dicatur ea cęremonia, qua homines sacris initiantur. Et ita deriuatur à μυέω, quod est, initio. Secunda est, qua Mysterium dicitur omne id, quod arcanum, & secretum est. Hinc est illud Apostoli; *Si nouerim Mysteria omnia.* Et: *Vobis datum est nosse Mysteria regni Dei.* Tertia ex secunda nata est, qua videlicet Mysterium dicitur omne signum externum rei arcanæ, & latentis: qua significatione omnes figuræ Testamenti veteris dicuntur Mysteria; nec non parabolæ, & similitudines, quæ habentur in Euangelio, vel Apocalypsi.

1. Cor. 13.
Matt. 13.

Sacramenti prima significatio.

Sacramentum autem dicitur à sacro, & multas habet significationes. Prima est, vt Sacramentum dicatur pignus à litigantibus in loco sacro positum. Mos enim erat apud Rom. vt, cùm duo litigarent, deponerent ambo quingentos æris in loco sacro apud Pontificem; finita verò lite, qui vicerat, depositum suum recipiebat; qui vincebatur, perdebat; eiusque depositum ærario cædebat in pœnam iniustæ litigationis.

2. Signific.

Secunda, qua Sacramentum idem est, quod iuramentum: quod quidem, nisi per rem sacram, fieri non potest, cum Deum ipsum testem citet omnis, qui iurat.

Tertia.

Tertia, qua Sacramentum idem est, quod Mysterium: & proinde significet tria illa, quæ Mysterij voce significantur; nimirum rem secretam, & signum rei secretæ; & rem sacrantem, & initiantem.

Quarta.

Quarta, qua Sacramentum dicitur quæcunque res sacra, arcana, vel signum rei sacræ.

Quinta.

Quinta, qua sacramentum significat cæremoniam initiantem, & consecrantem hominem Deo: siue (quod ferè est idem) signum rei sacrę non cuiuscunque; sed rei sacræ sacrantis; & initiantis hominem. Et hęc proprijssima est. Nam solis Sacramentis conuenit. Deinde respondet apertissimè etymologiæ Mysterij, & sacramenti: nam Mysterium deduximus à μυέω, quod est, initio; & sacram. à sacrando. Denique sacramenta veteris legis nunquam vocantur in Script. veteris Testam. secreta, vel signa rei secretæ; sed semper appellabantur consecrationes, & initiationes, vel ceremonię.

CAPVT

CAPVT II.

De Definitione Sacramenti.

AD Sacramentum nouæ legis constituendum octo requiruntur. Primùm, vt sit signum. Debet autem signum esse res aliqua cognoscibilis; debet etiam, ducere in cognitionem alterius. Et, quia secundum hoc in signo est potissimum, ideò oportet signum, quatenus signum, esse imperfectius illa re, quam significat; & magis illam, quàm seipsum repræsentare. Quare homo non dicitur signum suæ imaginis, sed contrà. Iam verò, quòd Sacramentum signum quoddam sit, patet tum ex Patribus, tum ex Scriptura. Nam circumcisio dicitur signum fœderis. Baptismus signum sepulturæ, & resurrectionis. Eucharistia signum passionis, & mortis Christi. Matrimonium signum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ. *Octo necessaria ad Sacram.* 1. *Gen. 17. Rom. 6. 1. Cor. 11. Ephes. 5.*

Secundum est, vt hoc signum sit sensibile. Sacramentum enim intrinsecè, & essentialiter est cæremonia religionis; cæremonia autem est actus externus. 2.

Tertium est, vt hoc signum sit voluntarium, siue datum; non naturale. Quædam enim signa sunt naturalia, quæ non pendent ex noua institutione, sed ex natura sua significant; vt est fumus signum incendij, & aurora signum vicini solis. Alia signa sunt ex arbitrio instituentis; vt vexilla militum. Et talia docet Augustinus Sacramenta debere esse signa. 3.

Quartum est, vt hoc signum habeat cum re, quam significat, analogiam, & similitudinem aliquam. Tria enim inueniuntur signorum genera. Quædam tantam habent cum re significata similitudinem, vt sine vlla institutione naturaliter significent; vt vestigium signum est pedis. Quædam nullam habent cum re significata similitudinem, & ideo tota pendent ab institutione. Vt sonus campanæ signum est habendi senatus. Quædam medio modo se habent. Nam habent quidem aliquam analogiam cum re; sed tam indeterminatam, & confusam, vt magis apta sint ad significandum, quàm actu significent, nisi determinentur. Vt imago hominis non facta ad alicuius particularis hominis similitudinem. 4.

Huius tertij generis sunt omnia Sacramenta: nam nec per se significant actu, nisi determinentur; & tamen apta sunt significare, si determinentur. Sic ablutio externa internæ ablutionis similitudinem gerit; proinde aptissima est ad eam significandam, si ad id adhibeatur. Idem de Vnctione, alimento corporis Dominici, alijsque Sacramentis dici potest. In Sacramento autem Pœnitentiæ illa verba; *Ego te absoluo*, non sunt Sacramentum, quatenus significant ex humana institutione, id est, quatenus verba sunt; sed quatenus sunt velut res quædam à Deo institutæ ad significandam, & efficiendam iustificationem à peccatis. Et ita habet exterior absolutio, quę ore pronunciatur analogiam cum interna iustificatione, quæ à Deo efficitur.

5. Quintum, vt hoc ſignum repræſentet rem aliquam ſacram, non prophanam. Sunt enim Sacramenta cæremoniæ religionis: vnde etiam illa violare omnium conſenſu ſacrilegium eſt. Porro res illa ſacra, quam Sacramenta nouæ legis ſignificant, triplex eſt. Gratia iuſtificans, quæ vt præſens demonſtratur: paſsio Chriſti, quæ eſt cauſa gratiæ, & vt preterita commemoratur: & vita æterna, quæ eſt effectus gratiæ, & vt futura prefiguratur. Ac de Baptiſmo quidem, & Euchariſtia res notiſsima eſt. Nam quòd Baptiſmus ſit memoria paſsionis, oſtendit Paulus: *Quicunque baptizati ſumus in Chriſto, in morte ipſius baptizati ſumus.* Et infrà de gratia iuſtificationis: *Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccatis.* Et: *Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem vt, quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Denique de vita æterna ibidem: *Si complantati ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.*

Rom. 6.

Pari ratione de Euchariſtia: *Hoc facite in meam commemorationem*, id eſt, in memoriam paſsionis: nam, vt exponit Paulus: *Quotieſcunque manducamus panem hunc, mortem Domini annunciamus.* Item de gratia: *Qui manducat me, & ipſe viuet propter me.* De gloria: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ.* Vnde canit Eccleſia: *O ſacrum conuiuium*, &c.

Lucæ 22. 1. Cor. 11. Ioan. 6.

De alijs Sacramentis non eſt ita notum: tamen certum eſt ſaltem implicitè illa omnia ſignificare; quia cùm omnia ſignificent gratiam, conſequenter etiam ſignificant principium, & finem eiuſdem gratiæ. Sciendum autem precipuè, & eſſentialiter ſignificari per Sacramentum nouæ legis ſolam gratiam iuſtificantem: nam iſta efficiunt, quod ſignificant: at non efficiunt paſsionem Chriſti, nec vitam beatam, ſed ſolam iuſtificationem: paſsionem enim præſupponunt, & vitam beatam promittunt; iuſtificationem autem propriè adferunt. Preterea; Sacramenta ſunt inſtituta ad ſanctificandum: at quo propriè, & formaliter ſanctificamur, gratia eſt; paſsio Chriſti, & vita beata extrinſeca ſunt. Denique; Id propriè ſacramenta ſignificant, quod per verba exprimitur: at ſola iuſtificatio illis plerumque exprimitur; vt patet; *Ego te abſoluo*; *Ego te confirmo*, &c. Verba etiam Euchariſtiæ, *Hoc eſt corpus meum*, ſignificant corpus Domini vt cibum animarum, & ſpiritualem mentis refectionem, quæ per internam gratiam fit. Atque ex hoc capite multa ſacra ſigna excluduntur à ratione Sacramenti; vt res creatæ omnes, quæ ſunt ſigna pœnitentiæ, & ſapientiæ. Item omnes ſacræ imagines Chriſti, & ſanctorum; ſacræ litteræ, ſignum crucis, & alia id genus.

Matth. 26.

6. Sextum eſt, vt hoc ſignum ita ſignificet ſanctificationem, vt etiam, cùm Sacramentum adhibetur, tunc fiat. Ita à ratione Sacramenti excluditur Manna, quod ſignificabat ſpiritualem refectionem, & dulcedinẽ, vt futurã in Euchariſtia; nõ quę tunc daretur. Sic etiam columba, quæ apparuit in Baptiſmo Chriſti, ſignum erat ſanctitatis, & innocentiæ eius; ſed nõ quæ tunc primũ inciperet, vel creſceret: iam enim ab incarnatione plenus fuerat Spiritu Sancto.

Matth. 3.

7. Septimum eſt, vt ſacramenta nouæ legis ſignificent ſanctificationem, quę fiat vi ipſius ſacramenti, ita vt ſacramentum ſit cauſa inſtrumentalis ſanctificationis. Ita excluduntur à ratione Sacramenti lingue illæ igneę, quæ apparuerunt ſuper Apoſtolos in die Pentecoſtes: ſignificabant enim charitatem arden-

Act. 2.

ardentissimam, quæ tunc Apostolis infundebatur vnà cum sapientia, & eloquentia planè diuina; sed Sacramentum non erant, quia non vi earũ linguarum infundebatur illis charitas.

Octauum est, vt sit cęremonia religionis stata, & solennis, quæ hominem Deo consecret. Quocirca in veteri Testamento dicuntur Sacramenta eius tẽporis ritu perpetuo seruanda, id est, nunquam finem habitura, nisi in aduentu Christi, quando vetus ipsum Testamentum finem habiturum erat. Sic etiam de ipso Eucharistiæ Sacram. Paulus ait: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, aut calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat*. Id est, durabit hic ritus, quo mortem Domini cõmemoramus, donec mundus ipse finiatur, & Dominus ad iudicandum veniat. Hinc Sacramentum non fuit illud Christi verbum ad peccatricem: *Remittuntur tibi peccata tua*. Et insufflatio in Apostolos, cùm diceret: *Accipite Spiritum Sanctum*, &c. Nam ista Christus semel fecit, non autem inde cæremoniam in Ecclesia frequentandam instituit. Iam verò Sacramentum physicè consideratum propriè definiri non potest, quia sic vel est aggregatum quoddam per accidens, cùm constet ex rebus, & verbis; vel est ens rationis, si consideretur formaliter, vt signum ex arbitraria institutione significans. Si verò consideretur moraliter, vt verè à Theologo considerari debet, est ens reale, & suo modo vnum; & eo modo potest definiri.

8. *Exod, 12.* *1. Cor. 11.* *Luc. 7.* *Ioan. 20.*

Prima itaque definitio est: *Sacramentum est signum rei sacræ.* Altera: *Inuisibilis gratiæ visibilis forma.* Quæ definitiones colliguntur ex S. August.: & si accipiantur, vt verba absolutè sonant, imperfectę sunt: multò enim plura sunt signa rerum sacrarum, aut inuisibilis gratiæ, quàm sint Sacramenta. Si accipiantur tamen secundum sensum, & intentionem Ecclesiæ, & Doctorum, bonæ sunt. Siquidem per signum intelligunt signum sensibile, institutũ, practicum, rei signatæ similitudinem gerens: per rem sacram intelligunt gratiam iustificantem.

Definitio 1. *Definitio 2.*

Tertia definitio est Hugonis: *Sacramentum est corporale, vel materiale elementum foris sensibiliter propositum, ex similitudine representans, & ex intentione significans, & ex sanctificatione continens aliquam inuisibilem, & spiritualem gratiam.* Vbi nota primò, quòd per elementum intelligatur quęlibet res, vt à verbo distinguitur: vocat enim elementum materias omnium sacramentorũ, quia in primo Sacramento verum elementum aquæ materia est: vel etiam, quia elementum materiam aptissimè significat, cùm sit corpus imperfectum, & natura sua ordinatum ad componendum mixtum. Nota secundò, quòd per sanctificationem non intelligatur aliqua benedictio, vel consecratio pręcedens, vt est illa, qua benedicitur aqua, (nam sine ista benedictione Sacramentum Baptismi conferri potest) sed verbum Dei, quod est veluti forma perficiens Sacramentum. Porrò hæc definitio satis integrè complectitur totam naturam Sacramenti.

Definitio 3.

Quarta definitio est Magistri Sent. *Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma eiusdem gratiæ imaginem gerens, & caussa existens.* Quæ quoad sensum nihil à priore differt. Solùm enim videtur hîc desiderari explicatio signi; naturalene, an ex institutione sit: sed hoc manifestè colligitur ex illa particula,

Definitio 4.

caussa existens. Nullum enim signum sensibile potest esse caussa gratiæ, nec illam infallibiliter, significare, nisi ex Dei institutione.

Definitio 5. Quinta definitio est Catechismi Concil. Trident.: *Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & iustitiæ, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.* Hæc definitio comprehendit illa octo ad naturam Sacramenti necessaria. Primo, quòd Sacramentum sit signum, patet ex particula, *significandæ.* Secundò, quòd sensibile, ex illa, *sensibus subiecta.* Tertiò, quòd voluntarium, ex illa, *Ex Dei institutione.* Quartò, quòd rei sacræ, ex illa, *sanctitatis, & iustitiæ.* Quintò, quòd sanctitatis, quæ tunc fiat vi ipsius sacramenti, ex illa, *vim habet.* Sextò, quòd sit ceremonia solennis, ex eo colligitur, quòd dicitur esse *res sensibus subiecta, instituta ad sanctificandum.*

Septimò, quòd similitudinem gerat rei significatæ, non habetur expressè in hac definitione; tamen potest colligi ex illa particula *significandæ*; & ex illa, *ex Dei institutione.* Deus enim, qui suauiter omnia disponit, nunquam instituisset rem vnam ad aliam significandam, nisi cum ea analogiam aliquam haberet.

Definitio 6. Extat & alia definitio apud Gratianum: *Sacramentum est, per quod sub tegumento rerum visibilium diuina virtus secretiùs salutem operatur.* Iam verò aliquorum est sententia nullam definitionem conuenire vniuocè Sacramentis nouę, & veteris legis: sed omnes conuenire propriè, & perfectè Sacramentis nouæ legis; Sacramentis autem veteris legis; analogicè, & imperfectè. Fundamentum est, quia existimant de ratione Sacramenti etiam in genere non esse solùm significare, sed etiam efficere sanctificationem: & rursus Sacramenta veteris legis non efficere veram sanctificationem, sed solùm quandam legalem, quæ est figura veræ sanctificationis, quam sola Sacramenta nouæ legis efficiunt.

Alij docent illam definitionem, *sacræ rei signum,* vniuocè conuenire Sacramentis nouæ legis, & veteris. Fundamentum eorum est, quia existimant ad rationem Sacramenti in genere non requiri, vt sit caussa sanctificationis; sed solùm, vt eam significet. Addunt etiam Sacramenta veteris legis fuisse verissima signa verissimè sanctificationis, quia nimirum significabant gratiā iustificantem nobis dandam per Christum. Ex his rectè concludunt sacramenta. legis veteris vniuocè conuenire cum nostris in genere, licet in specie distinguantur: quia nostra efficiunt sanctificationem, vetera non efficiebant.

Propopositio 1. Sit igitur prima propositio: *Ad rationem Sacramenti, in genere non satis est, quod significet; sed requiritur etiam, vt efficiat sanctitatem, seu sanctificationem: imò magis proprium est Sacramento sanctificare, quàm significare.*

Prob. Probatur, quia in Testamento veteri Sacramenta raro dicuntur significare; frequentissimè autem dicuntur consecrare, & sanctificare, seu initiare. *Exod. 28. & Leuit. 8.* In Testamento etiam nouo Baptismus dicitur *lauacrum regenerationis:* & certè regenerare magis efficere, quàm significare est. *Tit. 3.* Deinde omnia nomina similia sacramento actionem significant, non signum: vt patet de nomine vestimenti, calceamenti, impedimenti, &c.

Propositio 2. Secunda Propositio: *Sacramenta veteris legis non ideo Sacramenta sunt, quia significant*

nificant gratiam iustificantem; sed quia significant, & efficiunt sanctitatem legalem.
Probatur ex præcedenti concl. Si enim ad sacramentum in genere magis requiritur sanctificare, quàm significare; profectò sacramenta in genere, si vllo modo sacramenta erant, non solùm significabant, sed etiam efficiebant. *Prob. 1.*
Secundò, quia significare gratiam alijs dandam non est proprium sacramenti, vt sacramentum est; sed vt figura, & typus rei futuræ. Nam sacramentum, vt sacramentum, dicit ordinem ad eum, qui sacramento initiatur, non ad alios: figura autem dicit ordinem ad futura. Et confirmatur; quia significare gratiam dandam alijs non erat proprium sacramentis veteribus, sed etiam sacrificijs, alijsque obseruantijs Hebræorum. Nec solùm illa; sed etiam serpens æneus significabat curationem à peccatis, quam Christus allaturus erat: Manna dulcedinem Eucharistiæ: & transitus maris rubri salutem per Baptismum: & tamen nec serpens ille, nec manna, nec arca sacramenta erant Testamenti veteris, aut noui. *Prob. 2.* *Ioan. 3.* *1. Cor. 10.*
Tertia propositio: *Sacramentum est genus vniuocum ad Sacramenta legis veteris, & nouæ; proinde Sacramenta vetera erant simpliciter, & absolutè Sacramenta.* *Propositio 3.*
Probatur; Nam sacramentum in genere nihil aliud requirit, nisi ceremoniam significantem, & efficientem alicuius consecrationis, seu sanctificationis: non autem requirit, vt illa sanctificatio sit per gratiam mundantem animam à peccatis; ista enim specialis sanctificatio constituit speciem quandam Sacramenti, non ipsum genus absolutè. Sacramenta autem veteris legis verè significabant, & efficiebant quandam consecrationem. Nam per Circumcisionem initiabantur Iudæi, & consecrabantur Deo, vt essent populus eius peculiaris: per Vnctionem sacerdotalem verò consecrabantur Deo Filij Aaron, vt fungerentur sacerdotio. Simile de alijs eorum sacramentis.
Deinde; Nulla potest esse religio sine sacramentis. Sed in Testamento veteri erat vera Ecclesia, vera religio, verum sacrificium. Erant igitur illa verè, & propriè sacramenta. Neque obstat, quòd omnia contingebant Iudæis in figura: quia sacramenta Iudaica erant quidem figura sacramentorum nostrorum, sed non solùm figura, verum etiam res per se: sicut & ipse populus Iudaicus figura erat populi Christiani; & tamen quis ambigere potest, an fuerit etiam per se verè quidam populus? *1. Cor. 10.* *Ibid.*
Quarta propositio: *Illa definitio (sacræ rei signum) conuenit vniuocè Sacramentis omnibus, tam veteribus quàm nouis.* Tribus modis potest ista definitio exponi. Primùm, vt per signum intelligatur signum practicum: per rem sacram gratia iustificans. Et hoc modo non conuenit definitio propriè nisi sacramentis nouæ legis: veteribus autem solum analogicè, quia scilicet illa erãt signa practica munditiæ legalis, quæ non est gratia iustificans; nisi typicè. Secundò, vt per signum intelligatur signum practicum per rem sacram consecratio in genere, non descendendo ad iustificationem internam, vel legalẽ: & sic conuenit omnibus sacramentis vniuocè, sed non est ad mentem Augustini. Tertiò, vt per signum intelligamus nudum signum: per rem sacram gratiam iustificantem. Et sic conuenit vniuocè omnibus sacramentis, sed non est perfecta definitio, cùm etiam sacrificio conueniat. Porro definitiones cæteræ Hugonis scilicet, Magistri, & Catechismi Romani nõ conueniunt *Propositio. 4.*

nisi sacramentis nouæ legis: possent tamen facilè accommodari ad Sacramentum in genere, si loco, *inuisibilis gratiæ*, seu, *iustitiæ*, poneretur, *consecrationis cuiusdam*, hoc modo: *Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione consecrationi cuiusdam tam significandæ, quàm efficiendæ vim habet.*

CAPVT III.

De Materia, & Forma Sacramenti.

Quæst. 1. Propositio 1. Prob. 1.

PRIMA hic est quæstio: *An Sacramenta constent ex rebus, vt materia; & verbis, vt forma?* Pro qua sit prima propositio: *Sacramenta veteris legis probabile est non habuisse res, & verba; sed solas res.* Ratio, quia in Scriptura veteri, vbi præscribuntur præcipui ritus Sacramentorum, nulla fit mentio verborũ vt patet in ritu Circumcisionis; Agni Paschalis; & in ritu Ordinationis.

Gen. 17. Exod. 12. Leuit. 8. Prob. 2. Obiect. Leuit. 4. Solut.

Ratio etiam postulare videtur, vt Sacramenta noua ab ipso Christo instituta signa sint clariora, quàm vetera, quæ Moyses, vt minister Dei, instituit. Nec obstat, quòd in Sacrificio pro peccato præscribatur, vt oret Sacerdos pro ijs, quorum est sacrificium: quia illa oratio non fuit de essentia Sacrificij pro peccato; sed solùm addi debuit in vsu, seu administratione Sacramenti illius ad faciliùs impetrandum. Quod patet ex eo quòd in sacrificio pro peccato sacerdotis nulla oratio adhibebatur, sed solùm in sacrificio pro peccato aliorum de populo. Illud autem, quod habetur de verbis præscriptis in ceremonia zelotypiæ, non est ad rem. Illa enim ceremonia non erat Sacramentum, cùm non esset instituta ad sanctificandum; sed ad inuestigandum, & puniendum adulterium.

Num. 5.

Propositio 2. Prob.

Propositio secunda. *In Sacramentis omnibus nouæ legis inueniuntur res, vt materia; & verba, vt forma.* Habetur expresse in Concilio Florentino, & est communis sententia veterum Theologorum. Præterea, habemus in Scripturis expresse res, & verba in quatuor Sacramentis, nimirum in Baptismo; *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S.* In Eucharistia ponitur panis, & verbum; *Hoc est corpus meum*: In Confirmatione ponitur manus impositio, & oratio, quæ verbis fit. In extrema vnctione ponitur vnctio, & oratio. Credibile igitur est alia Sacramenta etiam constare rebus, & verbis, licet non habeantur ita expresse in scripturis.

Matth. 28. Matth. 26. Act. 8. Iacob. 5.

Propositio 3.

Propositio tertia. *Non solùm quod est materiale in Sacramento, sed ipsum totum Sacramentum rectè dicitur constare ex rebus, vt materia; & verbis, vt forma.* Nam totum verbum cum sua significatione est forma: & totum elementum cum sua significatione est materia.

Prob.

Prob. propositio quia ita loquitur Concilium Florentinum, & veteres Theologi. Deinde probatur ratione: Nam significatio Sacramenti non est vna significatio simplex; sed duæ sunt partiales, ex quibus vna totalis componitur. Ergò ipsa etiam significatio ex materia, & forma constitui:

tui poteſt: proinde totum Sacramentum ex materia, & forma componetur, vt ex partibus eſſentialibus.

Antecedens probatur primò: Antequam fiat coniunctio elementi, & verbi, vtrumque habet ſuam ſignificationem: ſed ex coniunctione non perit vlla ſignificatio: Non enim poteſt verbum tollere ſignificationem elementi, quæ eſt naturalis, ſed ſolum determinare eam; exempli gratia, cùm aqua naturaliter ſignificare poſsit quamlibet purgationem, determinetur à verbò ad ſignificandam purgationem à peccatis. Manet igitur vtraque ſignificatio, ſed coniunguntur inter ſe ita, vt ex duabus partialibus fiat vna integra, & totalis. *Prob. Antec. 1.*

Secundò: Tam verbum, quàm elementum in Sacramentis ſignificat aliquid. Sed verbum non communicat elemento ſuam ſignificationem, neque verbo elementum: duæ ſunt igitur, non vna. Prob. aſſumptio; quia elementi ſignificatio naturalis eſt, verbi autem voluntaria. Si igitur ſignificatio elemēti communicetur verbo, naturalis erit, non voluntaria verbi ſignificatio: & contra ſi ſignificatio verbi communicetur elemento, erit ſignificatio elementi voluntaria, & nullo modo naturalis. *Prob. 2.*

Propoſitio 4: *Vt Sacramenta conſtare dicantur rebus, & verbis, non eſt neceſſe, vt res non ſint verba, & verba non ſint res; ſed ſat eſt, ſi aliquid fungatur vice rei, aliud vice verbi.* *Propoſitio*

Probatur: Nam in Sacramento Pœnitentiæ poteſt fieri, vt nulla ſint alia ſigna prȩter verba. Ex communi enim conſenſu Theologorum in hoc ſacramento forma eſt Abſolutio; materia remota ſunt peccata; materia proxima actus pȩnitentis, id eſt, contritio, confeſsio, & ſatisfactio, quatenus ſigno exteriori produntur. Poteſt autem fieri, vt quis non habeat, niſi peccata verbo commiſſa; & tunc materia remota erunt ſola verba. Poteſt etiam fieri; vt non oſtendat ſigna contritionis, confeſsionis, & ſatisfactionis, niſi verbis. Non enim eſt de eſſentia ſacramenti, vt pœnitens ploret, ſuſpiret, flectat genua, &c. ſed ſi tantùm verbo dicat ſua peccata, & dicat ſe eſſe contritum, & velle ſatisfacere, poteſt abſolui: quare etiam materia proxima tunc nō erunt, niſi verba. Verè tamen dicuntur in eo ſacramento eſſe res, & verba, quia peccatum verbo commiſſum, non vt verbum, ſed vt peccatum, eſt materia confeſsionis: peccatum autem formaliter non eſt verbum, ſed res à verbi ratione valdè diſtincta. Sic etiam confeſsio non eſt propriè materia Sacramenti, vt oratio quȩdam; ſed vt actio pȩnitentis. Singulare enim eſt in hoc ſacramento, vt actio ſuſcipientis ſit pars eſſentialis ſacramenti. Idem etiam de forma oſtendere poſſumus. Nam in ſacramento Matrimonij omnium conſenſu loco verborum ſufficiunt nutus, aut litterȩ; modò ſufficienter exprimatur conſenſus vtriuſque partis. *Prob.*

Propoſitio 5: *Non eſt neceſſe, vt in omni Sacramento res, & verba ita coniungantur, vt partes eſſentiales eiuſdem rei.* Sacramentum enim habet quandam ſimilitudinem cum rebus naturalibus, quæ conſtant ex materia, & forma; tamen reuera non ſunt compoſitum naturale. *Propoſitio 5.*

Prob. propoſitio ex Euchariſtiæ Sacramento. Siquidem in Euchariſtia omnium conſenſu inueniuntur res pro materia, id eſt, panis, & vinum; & verba *Prob.*

pro forma, *Hoc est corpus meum*; *Hic est sanguis meus*: & tamen nunquam res istæ, & verba ita coniunguntur, vt materia, & forma in rebus naturalibus. Nam vel Sacramentum Eucharistiæ est solùm res ipsa consecrata, id est, species panis, & vini, vt continent corpus, & sanguinem Christi: vel etiam consecratio, aut sumptio, (vt quidam volunt) sacramenta dici possunt. Si consecratio dicatur sacramentum, tum verba habemus, sed rem non habemus, ex qua sacramentum componatur: tota enim consecratio in verbis consistit; nam panis, & vinum non concurrunt, vt pars consecrationis; sed vt subiectum, circa quod agit sacerdos, & in quo recipitur actio consecrantis. Cùm verò sacramentum dicitur res ipsa consecrata, vel sumptio, tunc rem habemus, verba non habemus, ex quibus sacramentum componatur. Verba igitur respectu rei consecratæ non sunt pars essentialis, sed principium productiuum; pars enim essentialis manet cum ipsa; verba autem non manent cum re consecrata; imò tunc primùm incipit esse res consecrata, cum verba desinunt esse.

Idem ostendi potest ex sacramento Confessionis. Nam non solùm in eo sacramento materia sunt verba, quæ gerunt vicem rerum: sed etiam potest fieri, vt vno die fiat confessio, & altero die detur absolutio, quod in nullo composito verè physico reperitur.

Quæst. 2. *Propositio 1.* Altera quæstio hic est: *Quæ sint illæ res, & verba Sacramentorum*? Pro qua sit propositio prima. *Non solùm in Baptismo, sed etiam in cæteris Sacramentis, requiruntur verba in ipsa celebratione mysterij.*

Prob. Prob. Nam in Eucharistia Dominus, dum panem benedixit, certa verba pronunciauit, nimirum: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* ac deinde iussit, vt idem faceremus nos: *Hoc*, inquit, *facite in meam commemorationem.*
Lucæ 22. Debemus igitur & nos certis verbis vti, si facere volumus, quod ipse fecit, vt nobis imperauit. Nam, *Hoc facite*, refertur ad totam actionem Christi, ita vt comprehendat etiam verba. Id discimus (vt alia nunc omittam argumenta) ex traditione, & vsu Ecclesiæ Catholicæ: quæ traditio si non recipiatur, in dubium reuocabitur etiam forma Baptismi. Nam vnde, quæso, colligitur, dum aqua aspergetur dicenda esse illa verba: *Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti*? Certè non aliunde, quàm ex illis verbis: *Docete*
Matth. vlt. *omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.* At ex hoc loco id non potest certè colligi, nisi recipiatur Ecclesiæ traditio.

De alijs sacramentis idem probari potest. In Confirmatione perspicuum
Act. 8. est esse adhibenda illa verba ex Actibus, vbi Apostoli manus imponentes simul orabant. In Sacram. Pœnitentiæ requiri etiam verba patet ex illo:
Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur*; enim id fieri potest sine verbis. In Sacram. Ordinis requiri verba docet Ambrosius, & Hieronymus. In Sacramento vnctionis ægrotorum planum est requiri verba ex illo: *Inducat*
Iacob. 5. *presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini*, &c. Denique de Matrimonio res est perspicua, cum non possit constare mutuus consensio, nisi verbis, aut signis æquiualentibus exprimatur.

Propositio 2. Propositio secunda. *Non requiritur verbum concionale ad essentiam vllius Sacramenti.*

Prob.

Prob. primò, quia in Script. fit mentio Baptiſmi: vt; *Niſi quis renatus fuerit,* &c. Deinde habemus Dominum per diſcipulos baptizaſſe. Item; *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Et: *Saluos nos fecit per lauacrum.* Et: *Vos ſaluos facit Baptiſma.* Sed in his locis nulla fit mentio verbi, neque concionis. *Prob. 1. Ioan. 3. Ioan. 4. Mar. vlt. Tit. 3.*

Duo tamen loca ſunt, vbi mentio fit verborum. Vnus; *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Alter; *Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S.* Prior locus explicari debet per poſteriorem. Nam Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Anſelmus, alijque interpretes docent, *In verbo vitæ,* ſignificare: *In nomine Patris, & filij, & Spiritus S.* Iſto ergò loco non negamus iuberi, vt inſtructio præcedat Baptiſmum: imò hoc ipſum nos docemus, & facimus; Non enim baptizamus vllos adultos, niſi priùs diu, multúmque inſtructi fuerint. Sed negamus hoc loco præſcribi concionem tanquam partem eſſentialem Sacramenti; immò aſſerimus apertè hoc loco diſtingui doctrinam à Sacramento. *1. Pet. 3. Epheſ. 5. Matt. vlt.*

Idem dici poſſet de Euchariſtia. Nam nec Dominus nec Paulus dicunt fieri debere concionem, cùm celebratur cœna dominica: nec ipſe Dominus vllam habuit concionem nec explicuit vim Euchariſtiæ in ipſa cœnæ celebratione. Habuit quidem poſtea longiſsimum ſermonem, quem Ioannes deſcribit: ſed is nihil ad cœnam pertinebat; tum, quòd poſt cœnam habitus ſit; tum etiam, quòd nihil in eo de cœna Dominus diſſeruerit. *Matth. 26. 1. Cor. 11. Ioan. 14. 15. 16.*

Secundò prob. concluſio: Nam, ſi concio eſſet de eſſentia Sacramenti, non diſtinguerentur officia concionandi, & baptizandi. Quicunque enim concionaretur, hoc ipſo baptizaret, quandoquidem miniſtraret formam Baptiſmi: & contrà, qui baptizaret, concionaretur, cum Baptiſmus formaliter nihil aliud eſſet, niſi concio. At contradicit B. Paulus: *Non miſit me,* inquit, *Chriſtus baptizare, ſed euangelizare.* Vnde etiam Petrus, poſt quam prædicauerat Cornelio, non ipſe eum baptizauit, ſed iuſsit à miniſtris inferioribus baptizari. *Prob. 2. 1. Cor. 1. Act. 10.*

Tertiò prob. Si forma Baptiſmi eſſet concio, varia eſſent Baptiſmata pro varietate concionum: non enim omnes eodem modo concionantur. At vnum Baptiſma eſſe, ſicut vnus eſt Deus, & vnus Dominus, teſtatur Apoſtolus, & Symbolum Conſtantinopolitanum. *Prob. 3. Epheſ. 4.*

Quartò prob. Si forma Baptiſmi eſſet concio, falſum Baptiſmum haberent hæretici, ac proinde baptizati ab eis eſſent rebaptizandi: non enim poteſt eſſe vera prædicatio hæreticorum. At Eccleſia approbat Baptiſma quorumlibet hæreticorum, modò detur verbis præſcriptis, id eſt, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*: etiamſi addant ipſi peruerſiſsimam concionem, & explicationem. *4.*

Quintò prob. Baptiſmus Catholicorum datur ſine vlla concione. Et ſi enim præcedit Catechiſmus, & ſermones, ac prædicationes permultæ, tamen eo die, quo fit Baptiſmus, ordinariè concio fieri non ſolet. *5.*

Sextò, Si forma Baptiſmi eſſet concio, paruuli certè baptizandi non eſſent. Non enim fieri debet concio, vbi non eſt, qui audiat, & intelligat. *6.*

Propoſitio tertia. *Requiritur ad eſſentiam Sacramenti certa forma verborum, quæ non tam inſtruat circumſtantes, quàm conſecret, & ſanctificet elementum.* *Propoſ. 3.*

Prob. primò, Verba à Domino præſcripta in Baptiſmo non habent formam *Prob. 1.*

instructionis, sed inuocationis, & benedictionis: vt patet ex ipsa formula loquendi Christi. Non enim ait; Docete omnes gentes nomen Patris, &c, sed: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, &c.* Vbi verba illa, *In nomine Patris,* &c. respiciunt actum baptizandi, non actum docendi: proinde sonant inuocationem Trinitatis super aquæ aspersionem non declarationem mysterij ad auditores.

Matth. vlt.

Ita etiam accipitur illa forma loquendi in alijs locis, vt; *In nomine meo dæmonia eijcient.* Et: *In nomine Iesu Christi surge, & ambula.* Et; *Nónne in nomine tuo dæmonia eiecemus?* Et alibi passim. Deinde; Si verba illa ad instructionem pertinerent, valdè profectò imperfecta essent: non enim solùm instrui debent de Trinitate, qui baptizantur, sed etiam de Incarnatione, & Passione Domini, & precipuè de promissione gratiæ ob Christi meritum, quarum rerum nulla in his verbis mentio fit.

Mar. vlt. Act. 3. Matth. 7.

Prob. 2.

Secundò: Verba quæ dicuntur de mysterio Eucharistiæ ab Apostolo, dicũtur verba benedictionis: quod certè non instructionem, sed consecrationem sonat: vt, *Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est?* Idem argumentum duci posset ab alijs Sacramentis.

1. Cor. 10.

Prob. 3. 1. Cor. 1.

Tertio prob. ex eo: *Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?* Vbi Apostolus demonstrare vult Sacramentorum auctores non esse eos homines, qui illa ministrant, sed Deum: idque inde probat, quia non dantur in nomine ministrorum, sed Dei, id est, *Patris, & Filij, & Spiritus S.* Nomen igitur in verbis Sacramentorum inuocationem significat, ex qua colligitur auctoritas.

Probatur idem etiam ex traditione Conciliorum, & Patrum.

Quæst. 3. Propositio 1.

Tertia quæstio est: *An res, & verba ita sint determinata, vt nihil in eis mutari posset?* Pro qua sit prima propositio: *Res certæ, & determinatæ ab ipso Deo esse debent.*

Prob. 1. Cor. 6. Ephes. 5.

Prob. quia Sacramenta nouæ legis sunt caussa gratiæ, & iustificationis. *Abluti estis, sanctificati estis.* Et: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* At nemo potuit gratiam dare, nisi solus Deus: solus igitur potuit Deus ea determinare, quæ ad essentiam Sacramentorum pertinent.

De Sacramentis legis Mosaicæ, & legis naturæ nonnulli dubitare videntur; tamen si verè Sacramenta erant, vt reuerà erant, omnino sentiendum est fuisse à Deo determinatas res eorum Sacramentorum. Nam in primis de facto constat omnia Sacramenta ferè, quæ ad notitiam nostram venerũt, à Deo fuisse determinata. Nam Circumcisio Sacramentum fuit legis naturæ, & constat ab ipso Deo determinatum, quid, quomodo, & quó tempore faciendum esset. Agnus Paschalis Sacramentum erat legis scriptæ, & à Deo determinatum eum ritum nouimus. Et sic de cæteris.

Gen. 17. Exod. 11.

Deinde; sacramenta vetera erant figuræ, ac typi sacramentorum nostrorum. At determinare certas res, quæ infallibiliter aliquid significent futurum, non potest conuenire, nisi Deo qui certo nouit illas res futuras.

Denique; Etiamsi sacramenta vetera non efficiebant gratiam iustificantem, tamen efficiebant legalem munditiam, & introducebant in populum Dei: at nemo potest determinare aliquid ad legalem munditiam efficiendam

dam, aut ad introducendum in certam Remp., nisi qui auctor est illius legis, & Reip.

Propositio secunda: *Non solùm res, sed etiam verba in Sacramentis nouæ legis à Deo determinata sunt, vt non liceat quidquam immutare.* *Propositio 2.*

Prob. primo. Sacramenta à Deo sunt instituta: ergò pars sacramenti præcipua, scilicet forma verborum, à Deo instituta est: ergò, qui eam mutat, peccat contra Deum, & sæpè non perficit sacramentum, nimirum cum substantialiter mutat. *Prob. 1*

Prob. secundò. Mutare sacramentorum materiam graue sacrilegium esset, nec perficeretur sacramentum: cur igitur non sit eadem ratio de forma, quæ in verbis consistit? 2.

Prob. tertiò. Addere ad verba Script. vel ea mutare nullo pacto licet: ergo nec verba sacramentorum mutari vllo modo debent, aut possunt; præsertim cùm verba Script. solùm ad significandum, verba sacramentorum ad significandum, & sanctificandum instituta sint. Probari etiam posset ex testimonijs Patrum, & Concilio Arelatensi. 3.

CAPVT IV.

De fine, & necessitate Sacramentorum.

FINIS sacramentorum est, quod instituta sint ad iustificandos homines, atque vt sint signa, & caussæ instrumentales gratiæ Dei. *Finis Sacramentorum.*

De necessitate autem multæ rationes sunt, cur vtile fuerit Sacramenta, id est, sensibilia signa instituere ad iustificandos homines. Præcipuæ sunt: Prima, quia sic congruit naturæ humanæ, quæ ex corpore, & spiritu constat. *Necessitas Sacramentorum.*
1. Secunda, vt clariùs appareret gratiam, quæ datur per sacramenta, à solo Deo esse. Si enim daretur per actiones aliquas spirituales, suspicari homines potuissent vi propria illius actionis nos iustificari: nunc autem cum per res corporales & abiectas detur tam excellens donum, nullus relinquitur locus eiusmodi suspicionis. Qua etiam de caussa Dominus cæcum illuminauit sputo, & luto, non aliquo precioso vnguento: & mundum sibi subijcere voluit per homines pauperes, & obscuros. Tertia, vt simul esset instrumenta iustificationis, & signa, quibus discernerentur fideles ab infidelibus, & quibus colligeretur populus Dei; & quibus etiam, vt sacris cæremonijs coleretur Deus. 2. *Ioan. 9.* 3.

Notandum autem duplicem esse necessitatem. Vna est necessitas præcepti. Altera est necessitas medij. Et quanquam interdum hæ duæ necessitates coniunctæ sint; nam hoc ipso, quod aliquid est medium ad salutem necessarium, simul etiam est præceptum naturale: tamen hoc interest, quòd, cùm quis ex ignorantia inuincibili, aut alia iusta de caussa non implet præceptum, is nihil detrimenti accipit: at siquis non accipiat medium necessarium, is magnum detrimentum capit, quia non assequitur finem, licet ex ignorantia inuincibili id ei accidat. Id facile *Necessitas duplex.*

est:

ſt decclarare in Baptiſmo, & Confirmatione. Rurſus; Neceſsitas medij, aut ſt necceſsitas ſimpliciter, quomodo alæ neceſſariæ ſunt ad volandum; aut ad bene eſſe, quomodò equus neceſſarius eſt ad iter faciendum.

Denique; Vtraque neceſsitas, aut eſt abſoluta, & naturalis, vt in exemplis poſitis; aut ex inſtitutione, & arbitratu alterius; quomodò attingere metam eſt neceſſarium medium ad brauium; aut eſt partim ex inſtitutione, partim ex naturali congruentia; vt, cùm Imperator concedit militibus vrbem aliquam diripiendam, ſi eam ceperint.

Propoſitio 1. Prima ergo ſit propoſitio: *Nulla Sacramenta habent abſolutam neceſsitatem; ſed omnis eorum neceſsitas pendet ex præcepto, & inſtitutione diuina adiuncta naturali congruitate.*

Propoſitio 2. Secunda Propoſitio: *Omnia Sacramenta neceſſaria ſunt neceſsitate præcepti, licet non ſingulis.*

Propoſitio 3. Tertia Propoſitio: *Baptiſmus, & Pœnitentia neceſſaria ſunt poſita inſtitutione diuina neceſsitate medij ſimpliciter; Baptiſmus quidem omnibus; Pœnitentia ijs, qui poſt Baptiſmum lethaliter delinquunt.*

Propoſitio 4. Quarta Propoſitio: *Euchariſtia, Confirmatio, Extrema vnctio neceſſaria ſunt neceſsitate medij ad benè eſſe, poſita diuina inſtitutione.*

Propoſitio 5. Quinta Propoſitio: *Ordo neceſſarius eſt non ſingulis hominibus, ſed ipſi Eccleſiæ in vniuerſum neceſsitate medij ſimpliciter, poſita diuina inſtitutione.*

Propoſitio 6. Sexta Propoſitio: *Matrimonium neceſſarium eſt ad benè eſſe, non ſingulis hominibus, ſed Eccleſiæ in vniuerſum.*

CAPVT V.

De cauſa efficiente Sacramentorum.

Cauſſa efficiens triplex. TRIPLEX cauſſa efficiens à Theologis conſideratur in ſacramentis. Vna principalis, & omnino independens; in qua dicunt eſſe poteſtatem auctoritatis. Altera inſtrumentalis, ſed inſtrumenti coniuncti, in qua dicunt eſſe poteſtatem excellentiæ. Tertia inſtrumentalis, ſed inſtrumenti ſeparati, in qua dicunt eſſe poteſtatem miniſterialem.

Prima cauſſa omnium conſenſu eſt Deus: ipſe enim ſolus ex auctoritate gratiam dare poteſt, & proinde Sacramenta inſtituere, quæ gratiá efficiunt, aut etiam infallibiliter ſignificant. Secunda cauſſa eſt Chriſtus, vt homo: Chriſti enim humanitas eſt inſtrumentum coniunctum diuinitati Hypoſtaticè; & ideo Chriſto, vt homini, tribuitur quædam poteſtas miniſterialis quidem, quia deriuata eſt à diuinitate; tamen excellentiæ poteſtas dicitur, quia ſoli Chriſto conuenit. Tertia cauſſa eſt quilibet alius miniſter Sacramentorum.

Quæſt. 1. Seſs. 7. Can. 1. Prima ergo quæſtio eſt: *An auctor Sacramentorum nouæ legis ſit ſolus Chriſtus?* De hac Concilium Tridentinum: *Siquis dixerit Sacramenta nouæ legis non eſſe om-*

nia

nia à Iesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit. Quod non debet ita intelligi, quasi Concilium velit Sacramenta instituta esse à Christo immediatè, vel mediatè; sed solùm immediatè: nam alioqui Concilium frustra Canonem illum posuisset, cùm nemo vnquam dubitauerit, quin saltem mediatè Sacramenta à Deo sint instituta. Præterea; Idem Concilium agens de Sacramento Vnctionis extremæ seipsum explicat, cùm ait Sacramentum illud ab ipso Christo institutum fuisse, sed à B. Iacobo Apostolo promulgatum. Denique; Si tantum mediatè Christus Sacramenta instituisset, idem dici posset de Sacramentis, & de alijs omnibus cæremonijs Ecclesiasticis: omnes enim sunt à Christo mediatè institutæ, quia nimirum dedit Ecclesiæ potestatem instituendi; & inspirauit, vt institueret; & astitit, ne erraret in instituendo: & tamen non eodem modo Concilium idem loquitur de Sacramentis, & de alijs cæremonijs. Nam dicit Ecclesiam habere potestatem mutandi, & instituendi circa Sacramenta, salua tamen eorum substantia.

Resp. *Sess. 14. c. 1.* *Sess. 21. c. 2.*

Et confirmatur sententia Concilij his rationibus. Primò; In Scripturis Apostoli non vocantur, nisi dispensatores, & ministri mysteriorum Dei: vt; *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Non igitur instituerunt ipsi, sed promulgarunt, & ministrarunt Sacramenta à Christo instituta. *1. Cor. 4.*

Secundò; Sacramenta legis veteris à Deo immediatè sunt instituta; à Moyse autem solùm promulgata; vt patet ex libris Exodi, & Leuitici, vbi semper, cùm aliquid noui instituitur, legimus: *Locutus est Dominus ad Moysen*: Multò igitur magis par erat, vt Sacramenta nouæ legis præstantiora ab ipso Deo instituerentur. Idem etiam Patres affirmant.

Altera quæstio: *Quis propriè in Ecclesia sit minister Sacramentorum?* Pro qua sit prima propositio: *Minister Sacramentorum homo esse debet, non autem angelus, siue bonus, siue malus.* *Quæst. 2.* *Propos. 1.*

Obseruandum tamen, quòd, si fortè Angelus bonus Sacramentum aliquod ministraret, illud habendum esset ratum, quia certum est id factum esse diuina dispensatione extraordinaria. Quocirca refert Nicephorus S. Amphilochium ab Angelis ordinatum Episcopum; idque ratum habitum ab Episcopis eius prouinciæ. At, si diabolus idem faceret, iterandum esset sacramentum; quia diabolus non habet ex se potestatem, nec peculiari Dei dispensatione acciperet; sed sibi vsurparet, vt falleret. *L. 11. c. 20.*

Prob. propositio primò; Ad essentiam Sacramentorum, vt requiritur verum, & naturale elementum; ita verum, & naturale verbum. Sed solus homo verè, & naturaliter loquitur: loqui enim est actio corporis viuentis per instrumentum linguæ, & palati; Non igitur Angelus bonus, vel malus sacramenta conficere potest. *Prob. 1.*

Secundò, Etiamsi vera elementa, veraque verba Angeli adhibere possent, tamen non propterea illa verum Sacramentum efficerent. Nam Sacramentum est signum, & caussa infallibilis gratiæ: non autem id habent elementa, & verba naturaliter, sed solùm à Deo assumuntur, vt instrumenta iustificationis. Ergò non sunt vera sacramenta, cùm à quocunque adhibentur, sed cùm adhibentur ab eo, cui Deus id committit: quomodo etiam verba, quibus *Prob. 2.*

miracula faciebant Christus, & Apostoli, non à quocunque prolata fuissent, eandem vim habuissent. Sed Deus hanc auctoritatem solis hominibus de-
Matth. 28. dit; non angelis bonis, vel malis. Nã hominibus dixit: *Euntes docete omnes gentes*
Lucæ.22. *baptizantes eos in nomine Patris*, &c. Item solis hominibus dixit: *Hoc facite in*
Ioan.20. *meã commemorationem*. Et solis hominibus dixit: *Quorum remiseritis peccata*, &c.
Ephes.4. Ad hæc: *Christus ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*. Vbi per dona intelligit varia ministeria, quæ sunt in Ecclesia. Nam antea dixerat: *Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, sicut scriptum est; Ascendens in altum*, &c. Et infra: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas; alios Pastores, & Doctores*, &c. Denique:
Hebr.5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur*.

Propos. 2. Secunda propositio: *Verus minister Sacramentorum (Baptismo, & Matrimonio exceptis) non est quilibet homo, etiam baptizatus; sed is solùm, qui ritè in Ecclesia ordinatus est*. Baptismus excipitur, quia propter summam eius Sacramenti necessitatem semper Ecclesia intellexit posse à quolibet homine conferri.

Etiam Matrimonium excipitur, quia, cùm consistat illud in contractu mutuo duorum, non poterat aliter fieri, quàm vt ipsi contrahentes essent ministri.

Prob. 1. Prob. propositio ex Script. quæ docet in Ecclesia esse diuersa officia, nec
Ephes.4. omnia omnibus conuenire. Et: *Alios posuit Apostolos, alios Prophetas*, &c. Et:
1.Cor. 12. *Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ?* &c. Idem ergò dici potest de pastoribus, & doctoribus, qui ibidem nominantur.

Prob.2. Prob. secundò: *Nemo assumit sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo, tanquam Aa-*
Hebr.5. *ron*. Non igitur omnes, qui sunt de populo Dei, sunt hoc ipso Sacerdotes. Neque potest hic locus intelligi de exercitio tantùm: nam Aaron, antequam vocaretur à Deo ad sacerdotium, non habebat neque vsum, neque potestatem.

Præterea; Assumere honorem non est exequi potestatem, sed accipere eam: quod etiam confirmatur ex sequentibus; *Sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt Pontifex fieret*.

Prob.3. Tertiò; Apostoli baptizati sunt, & baptizabant ante Christi passionem.
Epist.108. ad Seleucianũ. Primum docet Augustinus: alterum habetur apud Ioan. Nec est credibile ip-
Ioan.4. sos à Christo iussos baptizare, antequam ipsi baptizarentur. At potestatem consecrandi Eucharistiam acceperunt posteà, cùm audierunt: *Hoc facite in*
Lucæ 22. *meam commemorationem*. Similiter & absoluendi potestatem acceperunt postea: *Quorum remiseritis*, &c. Non igitur acceperant in Baptismo.

Ioan. 20.
Prob. 4. Quartò; Si omnes Christiani acciperent in Baptismo hanc potestatem, ideo acciperent, quia tunc (vt ait Lutherus) vnguntur gratia Spiritus S. & proinde fiunt spirituales sacerdotes. At id falsum est: nam sequeretur eos, qui, dum baptizantur, non recipiunt gratiam; & eos, qui postea eam perdunt, non verè conferre Sacramenta: quod tamen Lutherus negat contra Anabaptistas.

Quintò; In lege veteri, vbi erant Sacramenta imperfectiora, non omnes poterant ea ministrare, sed soli Sacerdotes. Nec valet solutio, si dicas Christianos esse factos in Baptismo spirituales sacerdotes: nam etiam illi fiebant in

in Circumcisione spirituales sacerdotes, & poterant omnes offerre spirituales hostias. Immò quod dixit B. Petrus de omnibus Christianis: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*; idem antea dixerat Moyses de omnibus Israëlitis: & tamen Ozias Rex lepra punitus fuit, quia fungi voluit munere sacerdotali. 1. Pet. 2. Exod. 19. 2. Paral. 26.

Tertia quæstio est: *Vtrum requiratur necessariò fides, aut charitas ministri Sacramentorum, ita, vt hæretici, infideles, scismatici, improbi Catholici non possint Sacramenta conferre?* Quæst. 3.

Negatiua eius pars probatur primò traditione, & consuetudine antiquissima ab Apostolorum tempore. Deinde hac ratione. Resp. Prob. 1.

Minister Sacramentorum operatur virtute, & auctoritate diuina. Deus autem non aufert à ministro datam ei potestatem ob eius peccatum, aut infidelitatem. Ergò, &c. 2.

Maior prob. ex Scripturis: vt; *Hic est, qui baptizat in Spiritu S.* Præcipuus ergò auctor in Baptismo Christus est, non minister; Et: *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed, qui incrementum dat, Deus.* Maior prob. 1. Ioan. 1. 1. Cor. 3.

Præterea, Si ministri sua virtute baptizarent, essent diuersa baptismata, alia alijs meliora pro diuersitate meritorum, & excellentiæ baptizantium. At vnum est baptisma. Prob. 2.

Item; Apostoli nunquam appellarunt baptismum suum, quem alijs conferebant, cùm tamen aliquando appellarent Euangelium suum, quod prædicabant;, *Iuxta Euangelium meum.* Ergò nihil suum agnoscebant in Baptismo, nisi nudum ministerium. Ephes. 4. Prob. 3. Rom. 16.

Denique, Æquum fuit, vt Sacramenta non penderent ab humana virtute, ne homines in hominibus confidere assuescerent, cùm scriptum est: *Maledictus homo, qui confidit in homine.* Prob. 4.

Minor propositio probatur: Nam auctoritas conferendi sacramenta, non est gratia gratum faciens, sed gratis data: non ergò pugnat ita cum improbitate vitæ, vt simul esse non possit. Constat enim eiusmodi gratias in peccatoribus esse posse, vt patet de Caypha, qui prophetauit, cùm tamen esset pessimus. Item de eis, qui dicunt: *Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus?* Minor prob. 1. Ioan. 11. Matth. 7.

Prob. 2. minor; auctoritas conferendi Sacramenta non datur in vtilitatem habentis, sed aliorum: igitur non erat conueniens, vt auferretur propter peccatum habentis. Prob. 2.

Tertiò; Deus non aufert ob peccata potestatem iurisdictionis: nam iubet Apostolus, vt Christiani obediant dominis suis *non tantùm bonis & modestis, sed etiam discolis*: & ibidem iubet obedire Regibus, & alijs Magistratibus Gentilium, qui infideles erant: igitur multò minùs aufert potestatem ordinis. Nam si potestàs auferretur ad puniendum eum, qui illam habet, magis deberet auferri potestas iurisdictionis, quàm ordinis: quia illa magis amatur, & proinde magis punitur, cui illa tollitur. 3. 1. Pet. 2.

Præterea, Magis dependet potestas iurisdictionis à probitate vitæ eius, in quo est, quàm potestas ordinis: nam magis dominantur passiones in imperando, quàm in Sacramentis ministrandis.

4. Quartò, Non aufert Deus ab hominibus naturales potentias ad opera naturalia: ergò nec auferre debet supernaturalem potestatem ad opera supernaturalia, in quibus non consistit meritum operantis: nam non minùs Deus prouidit bono totius Ecclesiæ, quàm bono mundi huius.

5. Quintò, Iudas peccator erat, & reprobus, & tamen baptizabat, vt colligit *Tract. 5. in Ioannem.* Augustin. Et quòd efficaciter baptizauerit, docet idem August. ex eo, quod nō legimus rebaptizatos, quos ille baptizauerat.

Prob. 3. resp. Tertium argumentum sumitur à similibus rebus. Nam inprimis apud Iudæos circumcisi à Samaritanis, qui hæretici erant Hebræis, non circumcidebantur iterum; sed admittebantur, vt ritè circumcisi. Vt Augustin. docet. *L. 1. cont.* Deinde, Verbum Dei efficaciter prædicatur ab improbis. Præterea, Nihil re- *Crescon.* fert ad efficaciam sementis, & plantationis, an lotis manibus, an sordidis id *c. 31.* fiat, modò bonum sit semen, & terra fertilis, nec desit calor solis, & pluuia de cœlo. Item, Non minus rectè imprimit imaginem Regis sigillum ferreum, quàm sigillum aureum. Item, lumen solis non inquinatur, etiamsi per lutum transeat, & loca cætosa. Denique, parum refert, vtrum aqua ad areolas irrigandas per canalem lapideum, an per argenteum transeat.

Quæst. 4. Quarta quæstio: *Sitne intentio ministri necessaria ad Sacramenti perfectionem?* *Resp.* Resp. Non requiritur necessario actualis intentio, nec sufficit habitualis, sed virtualis requiritur, & sufficit. *Actualis* est, quando Minister actu habet talem *Intentio actualis.* intentionem: quę non requirit, vt verbis exprimatur, sed vt homo sit præsens animo, & attentè faciat, quod facit. Hæc non requiritur necessario, quia non est in nostra potestate, quin distrahatur aliquando nostra cogitatio, etiam, dum res sanctissimas agimus. *Habitualis* dicitur inclinatio quædam, seu prom- *Intentio habitualis.* ptitudo ex habitu infuso, vel acquisito, qualis etiam in dormiente esse potest. Et hæc non sufficit, nam actus inde procedens non est humanus, & deliberatus, alioqui baptizatus diceretur, si quis à dormiente, vel ebrio baptizatus es- *Virtualis.* set. *Virtualis* dicitur, cùm actualis intentio in præsenti non adest ob aliquam euagationem mentis, tamen paulò antè adfuit, & in virtute illius fit operatio. Et hæc omnium consensu requiritur, & sufficit, si actualis non adsit.

Prob. 1. Probatur primò, sicut certa forma verborum requiritur necessario, vt determinetur indifferentia materiæ, ita requiritur aliquid, quo determinetur indifferentia formæ. Nam illa verba, *Ego te baptizo*, & similia possunt habere varias significationes: baptizare enim est tingere aquis, quod facit, qui lauat sordes corporis, qui refrigerat, qui lauando medetur, &c. At nihil fingi potest, quo determinetur hæc indifferentia formę, nisi intentio Ministri, qui illa verba profert, & cuius est tota actio: ergò, &c.

2. Prob. secundò, Ministri sacramentorum sunt instrumenta Dei, sed instru- *Matth. 24.* menta animata, & ratione vtentia, vt patet ibi: *Quis est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Vbi fidelitas, & prudentia indicant talem esse hunc seruum, vt in eius arbitrio sit facere, & non facere. Prȩterea, *Rom. 12.* Ideò vocantur prȩpositi. Vt: *Qui præest in sollicitudine.* Et: *Obedite præpositis.* *Hebr. 13.* Denique, Non determinauit Christus particulares actiones, sed ait: *Cui re-* *Ioan. 20.* *miseritis peccata, remittuntur eis.* Vbi manifestè relinquit in eorum arbitrio, vt soluant, & ligent. Quare cùm eiusmodi instrumenta potissimum sint instru-

menta

menta per voluntatem, & intentionem, si hęc tollatur, desinunt esse instrumenta.

Prob. tertiò à discrimine inter verba speculatiua, & practica. Nam verba speculatiua, quia totam efficaciam suam habent in significando, à quocunque dicantur, eandem vim habent. Idem enim significant verba, siue dicantur ab homine sobrio, siue ebrio, siue etiam psitaco, aut asina Balaam. At verba practica, quæ præter significationem habent efficientiam, non sunt efficacia, nisi dicantur ab eo, qui habet potestatem & voluntatem faciendi, quod verba significant. Nam, qui habet donum miraculorum, efficaciter imperat morbis, & dęmonibus; non autem alij, etiamsi eisdem verbis vtantur. Sed constat verba Sacramentorum esse verba practica, cùm sint instrumenta iustificationis: ergò requirunt potestatem, & voluntatem, ac proinde intentionem. *Prob. 3.*

Prob. quartò ab absurdis, quæ alioqui sequerentur. Nam primò, si parens aliquis duceret filium suum ad balnea, &, dum puerum immergit more Christiano, signaret eum cruce, & diceret: Lauo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. nimirum inuocans Deum, vt benè cedat illi lotio, & nihil de Baptismo cogitans, tunc ille puer deberet dici baptizatus. *Prob. 4. 1. Absurdũ.*

Secundò, si sacerdos in mensa legeret Euangelium, & inter legendum pronunciaret illa verba: *Hoc est corpus meum*: Et: *Hic est sanguis meus*, Iam totus panis, & totum vinum illius mensæ esset consecratum. *2.*

Tertiò, si, cum aliquis ancillam conducit, diceret: Accipio te in meam, (intelligens, sed non exprimens, ancillam) & illa diceret: Accipio te in meum (intelligens herum, sed non exprimens) iam illi essent coniugati. Quæ omnia sunt ridicula. *3.*

CAPVT VI.

De effectu Sacramentorum, scilicet Gratia, quæ in illis confertur.

PRima quæstio: *An Sacramenta nouæ legis sint veræ caussæ iustificationis ex opere operato?* Nota in iustificatione, quam recipit aliquis, dum percipit Sacramenta multa concurrere: nimirum ex parte Dei, voluntatem vtendi illa re sensibili: ex parte Christi, passionem eius: ex parte ministri, potestatem, voluntatem, probitatem: ex parte suscipientis voluntatem, fidem, & pœnitentiam: denique ex parte Sacramenti, ipsam actionem externam, quæ consurgit ex debita applicatione formæ, & materiæ. *Quæst. 1. Explicatio.*

Cæterum ex his omnibus id, quod actiuè, proximè, & instrumentaliter efficit gratiam iustificationis, est sola actio illa externa, quæ Sacramentum dicitur; & hæc vocatur opus operatum. Nam voluntas Dei, quæ Sacramento vtitur, concurrit quidem actiuè; sed est caussa principalis. Passio Christi concurrit, sed est caussa meritoria; non autem effectiua, cùm non sit actu, sed

præterierit, licet maneat obiectiuè in mente Dei. Poteſtas, & voluntas miniſtri concurrunt neceſſario, ſed ſunt cauſſæ remotæ: requiruntur enim ad efficiendam ipſam actionem Sacramentalem, quæ poſtea immediatè operatur. Probitas miniſtri requiritur, vt miniſter non peccet Sacramenta adminiſtrando: non tamen iuuat ſuſcipientem per modum Sacramenti; ſed ſolum per modum impetrationis, & exempli. Voluntas, fides, & Pœnitentia in ſuſcipiente adulto neceſſario requiruntur, vt diſpoſitiones ex parte ſubiecti; non vt cauſſæ actiuę.

Exemplum ſit in re naturali. Si ad ligna comburenda primum exſiccarentur ligna, deinde excuteretur ignis ex ſilice, tum applicaretur ignis ligno, & ſic tandem fieret combuſtio, nemo diceret cauſſam immediatam combuſtionis eſſe ſiccitatem, aut excuſsionem ignis ex ſilice, aut applicationem ignis ad ligna; ſed ſolum ignem, vt cauſſam primariam; & ſolum calorem, ſeu calefactionem, vt cauſſam inſtrumentalem.

Reſp. probatur ex Teſtam. nouo. *Matt. 3.*

Iam verò Sacramenta eſſe veras cauſſas inſtrumentales gratiæ, probatur primò ex nouo Teſtamento: *Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos Spiritu S.* Quibus verbis non eſt dubium tantum diſcrimen poni inter efficaciam Baptiſmi Ioannis, & Baptiſmi Chriſti, quantum eſt inter aquam, & ſpiritum. At Baptiſmus Ioannis efficax erat ad alendam fidem non minùs, quàm Baptiſmus Chriſti: nam in Baptiſmo Ioannis erat externa ablutio, & verbum promiſsionis. *Luca 3.* *Act. 19.* Nam prædicabat *Baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum:* & prædicabat ſimul fidem Mediatoris, dicens, *vt crederent in eum, qui venturus erat.* Aliter ergò Sacramenta cauſſa gratię ſunt, quàm concio: proinde malè ad omnia noſtra teſtimonia reſpondere ſolent, Sacramenta eſſe veras cauſſas gratiæ, *Rom. 1.* *Mar. vlt.* ſed excitando fidem, quomodo verbum Euangelij dicitur à Paulo, *Virtus Dei in ſalutem omni credenti.* Secundò: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Hîc tribuitur Baptiſmo vis ſaluandi, at non ſaluat, niſi iuſtificando, & ab-*Ioan. 3.* luendo ſordes peccatorum. Tertiò: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu S. non poteſt introire in regnum Dei.* Hic locus apertè facit Baptiſmum aquæ, cauſſam nouæ natiuitatis: id enim ſignificat præpoſitio, ex, vt patet ex omnibus ſimili-*Act. 2.* *Act. 22.* bus locutionibus. Quartò: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in remiſsionem peccatorum.* Cui ſimile eſt illud: *Et nunc quid moraris? baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine ipſius.* In his locis tribuitur Baptiſmo remiſsio peccatorum. Nec poteſt dici id fieri, quod Baptiſmus excitet fidem: nam quos Petrus alloquitur, & Ananias, iam crediderant, & corde compuncti *Act. 8.* erant. Quintò: *Cùm vidiſset Simon, quia per impoſitionem manuum Apoſtolorum da-* *2. Tim. 1.* *retur Spiritus S.* Cui loco ſimilis eſt ille: *Admoneo te, vt reſuſcites gratiam, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.* *1. Cor. 10.* In his locis apertiſsimè impoſitio manuum aſſeritur cauſſa gratiæ, vt patet ex illa particula, Per. Sextò: *Vnum corpus multi ſumus omnes, qui de vno pane participamus:* Vbi participare de vno pane ponitur pro cauſſa vnius corporis. Quod eſt in Græco clarius: οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν. Omnes enim ex vno pane participamus. Quomodo autem ſumus vnum corpus, quia de vno pane participamus, niſi quia panis ille alit, & auget vitam huius corporis? Nam in rebus corporalibus, quia idem cibus alit omnia membra eiuſdem corporis, ideo rectiſsimè probamus aliqua membra

eſſe

esse membra eiusdem corporis, si ab eodem cibo alantur. Quare, si tollas à Sacramento altaris veram causalitatem gratiæ, non poterit probari, quòd simus vnum corpus, quia eandem Eucharistiam participamus. Similis est huic loco ille: *Etenim omnes nos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Vbi Paulus probat nos esse vnum corpus, quia per baptismum accepimus vnum spiritum: Quod argumentum nihil efficit, si baptismus non confert spiritum. Septimò: *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Cui similis est locus ille: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Vbi apertissimè dicimur mundari, & saluari lauacro aquæ, & per lauacrum: vtrumque autem caussam instrumentalem significat. Octauò: *Quòd & vos similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.* Hic habemus primum, Baptismo nos saluos fieri: deinde saluos fieri simili quodam modo, quo olim tempore Noë pauci quidam salui facti sunt per aquam: atqui aqua illa verè, & efficienter saluauit eos, qui erant in arca, videlicet arcam in sublime attollens. Denique habemus discrimen inter Baptismata Iudæorum, & nostrum: quòd illa tollerent sordes carnis; nostrum purificet conscientiam. Sicut igitur Baptismata Iudæorum verè tollebant sordes carnis, non tantùm significando, sed etiam efficiendo: ita & nostrum verè lauat conscientiam.

1. Cor. 12.
Ephes. 5.
Tit. 3.
1. Pet. 3.

Secundò probatur sacramenta nouæ legis esse veras caussas instrumentales gratiæ ex vaticinijs Prophetarum.

Prob. 2. ex vaticinijs Prophet.

Primò Isaias, vbi dixerat: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum; holocausta arietum, & adipem pinguium; & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui:* Subiungit; *Lauamini, mundi estote.* Ac si diceret: Baptizamini, & eo modo mundi eritis.

Isaia 1.

Secundò: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor nouum,* &c. Vbi notat Hieronymus per aquæ Baptismi aspersionem non solum mundari peccata; sed etiam dari cor nouũ, & spiritum nouum.

Ezech. 36.

Tertiò: *De baptismi gratia,* inquit Hieron. *vaticinatur: Proijciet in profundum maris omnia peccata nostra* At quod in mare demergitur, non solum significatur extingui, sed re ipsa vi aquarum extinguitur.

Epist. 83. ad Oceanum.
Mich. 7.

Quartò: *In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem in ablutionem peccatoris, & menstruatæ.* Quintò: *Asperges me hyssopo,* &c.

Zach. 13.
Psalm. 50.

Prob. tertiò ex figuris sacramentorum. Prima: *Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Vt enim aqua initio mundi à spiritu S. vitalem quandam vim accepit, vt animalia procrearet: sic & Baptismus à spiritu S. vim accepit procreandi nouos homines.

Prob. 3. ex figuris.
Gen. 1.
1. Figura.

Secunda est in diluuio saluante Noë, & reliquos, qui erant in arca, quam explicat S. Petrus. Tertia est de Circumcisione, de qua B. Paulus sic ait: *Circumcisi estis Circumcisione non manufacta in expoliatione corporis carnis; sed Circumcisione Christi consepulti ei in Baptismo.* At Circumcisio verè, & efficienter carnem abscindebat, non autem erat solùm testimonium cisab ssionis.

2. Figura.
Gen. 7.
1. Pet. 3.
Gen. 17.
3. Figura.
Coloss. 2.

Quarta est submersio Ægyptiorũ in mari rubro, & trãsitus filiorũ Israël; de qua sic loquitur B. Paulus: *Omnes,* inquit, *in Moyse baptizati sũt in nube, & in mari.*

Exod. 14.
4. Figura.
1. Cor. 10.

Et

Et infrà dicit: *Hæc omnia contingebant illis in figuram.* Itaque mare rubrum figura fuit Baptiſmi; nubes autem obumbrans figura Spiritus S.: & ſicut mare rubrum verè demerſit Ægyptios, & liberauit Iſraëlitas; ita Baptiſmus verè delet peccata, & ſaluat animas.

5. Figura. Exod 16.17. 1. Cor. 10. Quinta eſt de Manna pluente è cœlo, & aqua ſcaturiente ex petra: quæ figuræ erant Euchariſtiæ corporis, & ſanguinis Domini eodem Paulo explicante. At Manna, & aqua illa verè reficiebant, & recreabant corpora Iſraëlitarum, & non erant teſtimonia, vel ſigilla.

6. Figura. Num. 19. Sexta eſt de aqua luſtrationis, quæ admiſtum habebat cinerem vaccæ rufę, quæ fuit, teſte Auguſtino, figura Baptiſmi. Vbi notandum tria fuiſſe neceſſaria in hac expiatione: cinerem vaccæ rufæ, aquam; & hyſſopum, qua aqua aſpergebatur. Et quidem cinis vaccæ Chriſti mortem, & merita ſignificat: aqua Baptiſmum, qui Chriſti merita applicat: Hyſſopus herba humilis, radices habens in petra, fidem ſignificat, ſine qua Baptiſmus adultis non datur; &, ſi fortè datur, non eis prodeſt. Sicut ergò in illa expiatione hyſſopus non mundabat, ſed aqua habens vim ex cinere vaccæ, & hyſſopo aſperſa: ſic in Baptiſmo non eſt fides, quæ propriè purgat peccata, ſed aqua vim habens ex Chriſti Paſsione, & fide ſuſcepta. Ad has expiationes tam figurantem, quam

Pſalm. 50. figuratam reſpexit Dauid, cum diceret: *Aſperges me hyſſopo, & mundabor*, &c.

7. Figura. Ioſ. 4. Septima eſt de tranſitu filiorum Iſraël per Iordanem ad terram promiſsionis duce Ioſue, quæ fuit figura Baptiſmi. Neque vllus dixerit per aquas Iordanis non tranſiuiſſe filios Iſraël ad terram promiſsionis, ſed obſignatam promiſsionem tranſeundi.

8. Figura. 4. Reg. 5. Octaua eſt de Naaman Syro curato à lepra lauacro Iordanis: quæ certè aqua verè curauit Syrum illum, nec fuit ſigillum promiſsionis.

9. Figura. Ioan. 5. Nona eſt de probatica piſcina, quæ figura manifeſtiſsima eſt, & à Patribus multis celebrata.

Ioan. 9. Decima eſt de cæco nato, quem Dominus illuminauit per aquam Siloë.

Nota ad hæc loca Scripturæ, quòd, cùm tam ſæpe Scriptura & vaticinijs, & figuris, & expreſsis verbis loquatur de Sacramentis; tamen ne ſemel quidem dicat vim Sacramentorum conſiſtere in excitanda, vel alenda fide; ſed ſemper explicet conſiſtere in purgandis peccatis, & mundanda anima. Nam quomodo credibile eſt finem immediatum, & præcipuum Sacramentorum nunquam in Scriptura haberi, cùm finis mediatus tum ſæpe inculcetur?

Prob. 4. Concil. & Patribus. Probari etiam idem poſſet ex Concilijs, & Patribus tam Latinis, quã Græcis, quæ breuitatis cauſſa omitto, & venio ad rationem.

Prob. 5. ratione. 1. Ratio. Prima ratio eſt: Sacramenta rectè adhibentur non intelligentibus: ergò ſunt ſigna practica, & verè iuſtificant, non excitando fidem more concionis, ſed immediatè efficiendo ſanctitatem. Prob. Antecedens: quia baptizantur ritè infantes, ſurdi, amentes, dormientes; & ij, qui in periculo vitę ſunt, licet vi morbi oppreſsi non habeant vſum rationis, vel ſenſuum; modò conſtet eos anteà deſideraſſe eiuſmodi Sacramenta. At certè iſtis non niſi ineptiſsimè fieret concio, aut ſigna adhiberentur ad excitandam fidem.

2. Ratio. Secunda ratio: Verba, & ſigna ſacramentalia pendent ex diuina inſtitutione, neque ab hominibus propria auctoritate inſtitui potuerunt. Ergò non

ſunt

sunt mera signa, vt verba concionis; sed signa practica, & vim habentia aliquid supernaturale efficiendi. Prob. Conseq. quia, si verba, & signa sacramentalia essent nuda signa ad excitandam mentem instituta, potuissent ab hominibus facillimè institui, & eandem vim habuissent. Non enim refert ad nudum significationem, quis illa signa instituerit, modo repræsentent idem obiectum.

Tertia ratio: Sacramenta non solùm pendent à Deo in institutione, sed etiam in ipso vsu: ipse enim est, qui per ministros suos baptizat, consecrat, & absoluit, &c. Ergò non sunt nuda signa ad excitandam fidem instituta, vt conciones; sed aliquid præterea efficiunt. 3. Ratio.

Prob. Conseq. Nam, vt verba, & signa cætera solùm significent, & animum excitent repræsentando, nihil refert à quo procedant: non enim magis excitat signum tubæ ad bellum, si infletur tuba ab Imperatore, quàm si à tubicine.

Quarta ratio: Sacramenta non solùm pendent à Deo, vt institutore, & principali agente; sed etiam à Christi passione, & morte. Propter quod Patres communi consensu docent. Sacramenta fluxisse à Christi latere perfosso. Vnde etiam multi veterum docent Christum baptizari voluisse, vt tactu suæ mundissimæ carnis daret aquis vim mundandi. Ergò non operantur solùm Sacramenta repræsentando obiectum more concionis; sed verè efficiendo: nam alioqui non eguissent Christi meritis, nec vllam eis virtutem Christus dedisset. Et sicut concio non rectè diceretur manasse ex Christi latere, nec dicitur Christus dedisse vllam virtutem concioni ad significandum, quia id ex se habent verba; ita non rectè diceremus Sacramenta prodijsse ex Christi latere, vel Christum eis vim vllam dedisse. 4. Ratio.

Quinta ratio: Sacramenta instituta sunt, vt nos certos reddant remissionis peccatorum, & gratiæ Dei: ergò non solùm operantur obiectiuè repræsentando more concionis; sed efficiendo reipsa, quod significant. Anteced. prob.: Nam docent Catholici ex Sacramentis gigni in nobis moralem quãdam certitudinem remissionis peccatorum, non tamen infallibilem. Tametsi enim Sacramenta in se infallibiliter sint efficacia, tamen potest fieri, vt nobis non sint efficacia propter nostram indispositionem. 5. Ratio.

Prob. Conseq.; Nam si Sacramenta solùm operarentur significando, & excitando fidem, nullam adferrent certitudinem. Penderet enim tum Sacramentum à nostra fide, non à Christi institutione.

Sexta ratio: Sacramenta contrario modo se habent ad fidem, ac verbũ: non igitur eodẽ modo operantur. Prob. Antec.: Nam verbum Dei præcedit fidem, Sacramenta autem sequuntur; siquidem: *Fides ex auditu*. Vnde verbum prędicatur infidelibus, & hæreticis quibuscunque, vt incipiant credere: at Sacramenta requirunt fidem, saltem in adultis: nec possunt rectè conferri, nisi ijs, qui priùs credunt. Vnde cùm Eunuchus diceret: *Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* respondit Philippus: *Si credis ex toto corde, licet*. Et semper in Ecclesia consuetudo fuit, vt, qui Christiani esse vellent, primùm fierent catechumini, & satis diu instruerentur, & non nisi instructi, & firmi, ac stabiles in fide baptizarentur. 6. Ratio. Rom. 10. Act. 8.

7. Ratio. Septima ratio: Sacramenta non minus sunt efficacia, si dentur lingua Græca, aut Latina, quam non intelligat, qui Sacramentum suscipit; quàm si dentur lingua vulgari, quam omnes intelligant: ergò non operantur more concionis, sed habent effectum suum præter fidei exercitationem. Conseq. patet, quia si operarentur more concionis, nihil efficerent, nisi darentur lingua vulgari.

8. Ratio. Octaua ratio: Si Sacramenta operarentur excitando fidem, non esset vlla caussa, cur adhiberentur hominibus doctis, qui legere possunt Scripturas; vel etiam imperitis, qui audiunt conciones: multò enim melius excitat fidem Scriptura, & concio; quàm Baptismus, vel Eucharistia. Itaque præstaret loco Baptismi legere vnum caput ex Biblijs. Adde, quòd etiam imago Baptismi in tabula depicta posset idem facere, quod facit Baptismus; nam facit visibilem promissionem, & excitat fidem: & hoc præstat Baptismo, quòd semper maneat, cùm Baptismus semel fiat, & transeat.

9. Ratio. Nona ratio: Sacramenta non prosunt, nisi suscipientibus, etiamsi multi alij præsentes sint, & audiant, & videant, quæ geruntur: alioqui non esset opus, vt singuli baptizarentur, & communicarent corpori Domini; sed satis esset, si vnus baptizaretur, & baptizaretur coram tota multitudine. Ergò non operantur more concionis excitando fidem. Conseq. patet, nam si operarentur more concionis, prodessent omnibus audientibus: omnes enim possunt excitari ad fidem, qui adsunt, dum pronunciatur promissio Dei, & signo visibili ante oculos ponitur.

10. Ratio. Decima ratio: Si Sacramenta solùm operarentur significando, nihil interesset inter nostra Sacramenta, & Sacramenta veteris legis: nam etiam illa significabant Christi gratiam, & remissionem peccatorum, & excitare poterant fidem. Id autem falsum est.

Quæst. 2. Altera hic quæstio est: *Vtrum iustificare ex opere operato sit proprium Sacramentis nouæ legis; an commune cum Sacramentis veteris legis?*

Resp. In 4. dist. 1. Sess. 7. ca. 2. Catholici omnes conueniunt Sacramenta veteris legis, quæ propriè Mosaica dicuntur, non contulisse gratiam ex opere operato. Id enim docent omnes Theologi: & idem definiuit Concilium Florentinum in instruct. Armenorum; & Concil. Trident.

Nota ista Concilia non definiuisse veteres Patres non habuisse gratiam Dei ex merito Christi, aut eam habuisse sine vllo organo, seu medio applicante Christi merita. Nihil enim horum Concilia dicunt, sed tantùm asserunt hoc esse discrimen inter Sacramenta veteris legis, & nouæ: quòd nostra conferunt gratiam, illa solùm eam significabant. Non est autem consequens veteres Patres non habuisse gratiam, aut habuisse sine organo applicante Christi merita. Nam, etiamsi non habuerunt eam per Sacramenta, tamen habuerunt per fidem: vt etiam nunc adulti per fidem, & contritionem veram iustificantur, antequam reipsa ad Sacramentum accedant.

Dubitatio 1. Duæ tamen apud Catholicos sunt quæstiones. Vna: An Sacramenta vetera (Circumcisione excepta) saltem iustificarent ex opere operantis? Duæ sunt autem opiniones.

In 4. dist. 1. Prima est Magistri, qui id negat: ait enim Sacramenta illa non iustificasse, etiamsi

etiamsi in fide, & charitate susciperentur: quia data erant, vt essent oneri, nō vt iustificarent. Secunda est communis Theologorum iustificasse omnia illa Sacramenta ex opere operantis, id est, ex fide, & deuotione suscipientis: & hæc est sententia verissima. Nam est generaliter vera sententia Apostoli: *Factores legis iustificabuntur.* Quanquam ista iustificatio non est propriè Sacramentalis, sed est communis omnibus bonis operibus, quæ in charitate fiunt: nec est iustificatio prima, sed secunda. Et alius: *Abraham nónne ex operibus iustificatus est?* *Rom. 2.* *Iac. 2.*

Altera quæstio est de Circumcisione, quæ non est propriè Sacramentum Moysaicum, sed legis naturæ: vnde scriptum: *Circumcisio non est ex Moyse, sed ex Patribus.* *Dubitatio 2.* *Ioan. 7.*

Porrò de illa duæ sunt opiniones. Prima est Alexandri Bonauenturæ, & aliorum, qui admittunt Circumcisionem ex opere operato contulisse iustificationem. Pugnant autem cum hac sententia multa argumenta. Primò, Scripturæ, quæ, cùm dicunt Sacramenta vetera fuisse egena elementa, non excludunt Circumcisionem: imò de illa maximè loquuntur. Secundò; Concilia Florentinum, & Tridentinum, quæ solis Sacramentis nostris tribuunt vim iustificandi. Tertiò; Cùm Deus in lege gradatim processerit, & legem imperfectiorem dederit in statu naturæ, quàm in statu legis scriptæ; & in hoc statu imperfectiorem, quàm in statu Euangelij: idem sine dubio fecit in Sacramentis; proinde si Sacramenta Moysaica non iustificabant, multò minùs Sacramenta legis naturæ.

Secunda est sententia S. Thomæ, & aliorum, qui docent Circumcisionem vi sua non iustificasse, sed iustificasse tamen, quatenus fidei protestatio erat, & fidem applicabat. Itaque volunt ij auctores iustificatos fuisse veteres ex merito passionis Christi, vt nos iustificamur; sed hoc meritum nobis applicari per Sacramenta; Hebræis autem per solam fidem: quę tamen fides requirebat, vt conditionem, sine qua non operabatur, Sacramentum Circumcisionis. Et hęc sententia sine dubio probabilior est.

Nunc probabimus nullum Sacramentum legis naturę, aut scriptæ iustificasse ex opere operato; sine eo modo, quo Sacramenta nouę legis iustificant. Primò ex Scripturis Prophetarum. Primus locus est: *Sacrificium, & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti.* Vbi script. non negat Deum velle sacrificia, cùm ipse ea fieri iusserit; sed negat ea velle ad expiandum peccatum. *Prob. resp. ad quæst.* 1. *Psal. 39.*

Secundus est: *Si voluisses, sacrificium dedissem* (nimirum ad expiandum peccatum) *vtiq, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus,* &c. Vbi Scriptura opponit sacrificium contritioni; & de vno negat, quod de altero affirmat: quod non faceret, si vtrumque concurreret ad iustificationem: neque enim nunc rectè diceretur: Deus non vult Baptismum, sed contritionem. *Psal. 50.*

Tertius est: *Quò mihi multitudo victimarum vestrarum? quis quæsiuit hæc de manibus vestris?* *Isa. 1.*

Quartus est. *Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?* Vbi de sacrificio pro peccato loquitur. Et certè de Baptismo non diceret: Nunquid Baptismus auferet à te malitias tuas. *Hier. 11.*

Amos 5. Quintus est: *Quòd si obtuleris mihi holocausta, & munera vestra, non suscipiam, & vota pinguium non respiciam.* Porrò si sacrificia non iustificabant, multò minùs cæremoniæ aliæ iustificabant: nullæ enim cæremoniæ habent clariores promissiones de remissione peccatorum, quàm sacrificia.

Prob. 2. Rom. 3. Secundò probabimus ex verbis Apostolorum. Primus locus est: *Quid ergò amplius Iudæo est? aut quæ vtilitas Circumcisionis? multum quidem per omnem modum. Primum, quia credita sunt illis eloquia Dei.*

Vbi illud, *Primum*, non est nota ordinis, quasi vellet Apostolus multas vtilitates adferre Circumcisionis; sed significat potissimum, seu præcipuum; non enim adfert alias vtilitates.

Solùm ergò auctore Paulo Iudæi circumcisi præstabant gentibus non circumcisis, quòd illi habuerint Dei legem, & oracula: non ergò Circumcisio iustificabat. Nam alioqui præstitissent Iudæi Gentibus, etiam iustitia, quod præcipuè Paulus refutare intendit. Vnde paulò post subiungit: *Quid ergo? præcellimus eos? nequaquam. Caussati enim sumus* (id est, caussam attulimus, & ostendimus) *Iudæos, & Græcos omnes sub peccato esse.* Vbi Paulus, etiamsi dixerat, Iudæos præstare Gentibus ob Circumcisionem, quia fuerant illis credita eloquia Dei: tamen nunc negat Iudæos præstare Gentilibus, quia non præstant quoad iustificationem, de qua agebatur: omnes enim tam circumcisi, quàm incircumcisi peccatores sunt.

Quibus verbis clarissimè docet Circumcisionem non iustificasse. Non enim vult dicere nullum fuisse iustum ante Christi aduentum, cum constet Patriarchas, & Prophetas, & multos Gentiles fuisse iustos; vt Melchisedech, Iob, & alios: sed vult dicere non fuisse iustos ex eo, quòd essent circumcisi, vel incircumcisi; sed ex eo, quòd in Christum venturum crederent. Ibidem addit Apostolus: *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo.* Quis autem neget Circumcisionem fuisse opus legis. Ibidem: *An Iudæorum,* inquit, *Deus tantùm? nónne & Gentium? immò & Gentium, quoniam vnus est Deus, qui iustificat Circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.* Ac si diceret; Deus est omnium Deus; quomodo igitur credibile est eum dedisse remedium contra peccatum solis Iudæis? Possumus nos hinc etiam aliter argumentari: An masculorum Deus tantùm? nónne & fœminarum? Quis ergò credat Deum dedisse remedium, quod solis masculis prodesset?

Rom. 4. Secundus locus est, vbi Apostolus ex professo probat Abrahamum non in circumcisione, sed in præputio fuisse iustificatum: vt inde admoneat Circumcisionem non esse datam, vt iustificaret. Si enim is, cui primò data est, non fuit ex ea iustificatus; quanto minùs alij ex ea iustificandi erunt?

1. Cor. 7. Tertius locus est: *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est.* Vbi Paulus Circumcisionem, vt præputium despicit, cùm agitur de iustificatione.

Gal. 4. Quartus locus est: *Quomodo iterum conuertimini ad infirma, & egena elementa, quibus iterum seruire vultis?* Quorum elementorum nomine intelligit Circumcisionem, de qua præcipuè loquitur in Epistola; & simul etiam alias cæremonias legales: & sanè non dicerentur infirma, & egena, si iustificarent.

Ibidem dicit Iudæos tamquam paruulos sub elementis huius mundi ser-

seruientes fuisse, nos autem viros esse perfectos: quæ sanè differentia non esset vera, si Sacramenta nostra non haberent aliam vim, quàm illæ Iudæorum.

Quintus locus est: *Neque Circumcisio aliquid valet, neque præputium; sed noua creatura.* Vbi videmus opponi nouam creaturam tam circumcisioni quàm præputio: quod esset ineptum, si circumcisio efficeret nouam creaturam.. Gal. 6.

Sextus locus est, vbi dicit se arbitrari detrimentum iustitiam, quæ est ex lege, & hoc aliquoties repetit: quod certè non diceret, si ex vlla legali cæremonia iustificatus fuisset. Vnde ibidem circumcisionem per contemptum concisionem vocat: *Videte*, inquit, *concisionem*. Nam (vt exponit Chrysostomus) *circumciditur*, quod apertè expolitur resecatis superfluis: *conciditur*, quod temerè, & præter artem scinditur in frusta. Philip. 3.

Ibidem Apostolus ait se non habere fiduciam in carne, & per fiduciam in carne exponit ipse fiduciam in circumcisione, alijsque id genus rebus. Coloss. 2.

Septimus locus est, Vbi omnia Sacramenta vetera dicuntur *vmbra futurorum; corpus autem Christi.* Quòd si nostra eandem vim haberent, adhuc essemus in vmbra. Ibidem: *Circumcisi*, inquit, *estis Circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis; sed Circumcisione Christi consepulti in Baptismo.* Vbi Paulus Circumcisionem vocat manu factam, & proinde Baptismum non manu factum, quia principalis baptizans est Deus.

Item; Nihil tribuit Circumcisioni, nisi carnem expoliare; & eam Baptismo opponit. Notandum autem in textu Græco haberi; *In expoliatione corporis peccatorum carnis*; & proinde coniungendam hanc partem (*In expoliatione*, &c) cum illa (*Circumcisi estis*) non cum illa (*Circumcisione non manu facta*) vt sit sensus: Circumcisi estis in expoliatione corporis peccatorum, non Circumcisione manu facta; sed Circumcisione Christi consepulti ei in Baptismo. Ex quo textu sumitur idem argumentum, sed alio modo. Nam Paulus docet Circumcisionem Iudaicam fuisse denudationē vnius pelliculæ; nostra autem Circumcisio est expoliatio totius corporis peccatorum. Hebr. 7.

Octauus locus: *Reprobatio* ait, *fit præcedentis mandati propter infirmitatem, & inutilitatem.* Loquitur autem de mandatis cæremonialibus, quorum erat præcipuum de Circumcisione. Hebr. 9.

Nonus est, vbi dicit cæremonias veteres fuisse iustitias carnis, & sanctificasse quidem inquinatos, sed solùm ad emundationem carnis. Hebr. 10.

Decimus est, Vbi dicit legem vmbram habuisse, non ipsam imaginem rerum; nec potuisse accedentes perfectos facere; nec potuisse auferre peccata, & mundare conscientiam: & Deum hostias, & oblationes noluisse, nec ei placuisse: quod intelligi debet in ordine ad iustificationem ex opere operato: nam alioqui negari non potest quin ei placuerint ex obedientia, & deuotione offerentis. Nam vocantur odor suauissimus Domino. Leuit. 1. Prob. 3. 4. veritas. Prob. 4.

Possent ex Patribus etiam adferri argumenta: sed venimus ad rationem.

1. Ratio. Prima ratio: Sacramentum, vt iustificare poſsit, debet habere annexā promiſsionem abſolutam gratiæ. Nullum tale erat in lege veteri: ergò nullum eorum iuſtificabat. Minor prob. ex Apoſtolo: *Melius*, inquit, *ſortitus eſt miniſterium, quantò & melioris Teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſsionibus ſancitum eſt.* Et infrà explicans, quę ſint iſtæ promiſsiones meliores noui Teſtamenti, profert illud Hierem. *Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non recordabor amplius.*

Hebr. 8.

Hierem. 31.

4. Ratio. Secunda ratio: Lex ipſa vetus tota in hoc diſtinguitur à noua, quòd illa nō iuſtificat; hæc iuſtificat: ergò fieri non poteſt, vt Sacramenta vetera, quæ erant pars quædam illius legis iuſtificarent.

Ioan. 1. Prob. Antec. Nam primò dicitur: *Lex per Moyſen data eſt; gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Quomodo hoc verū, ſi Sacramenta Moyſaica gratiam conferebant? Secundò; Illa vocatur littera occidens; noua ſpiritus viuificans. At cur non erat etiam illa ſpiritus viuificans, ſi eius Sacramenta iuſtificabant? Tertiò; Illa dicitur in ſeruitutem generaſſe; noſtra libertatem attuliſſe. At cur hoc, ſi etiam illa gratiam conferebat, quæ liberat à ſeruitute peccati? Quartò; Illud dicitur vetus Teſtamentum, quia ad veterem hominem pertinet, nec renouare nouit; noſtrum dicitur nouum, quia renouat. Vnde & Apoſtolus vocat Baptiſmum lauacrum renouationis.

2. Cor. 3.

Gal. 4.

Tit. 3.

3. Ratio. Tertia ratio: Promiſsio in Sacramentis, quæ ſunt inſtituta ad ſignificandum, non poteſt impleri, niſi fide recipiatur. At promiſsiones annexæ Sacramentis veteribus implebantur, etiamſi homines non crederent. Non igitur Sacramenta illa erant inſtituta ad iuſtificandum.

Prob. minor: Nam promiſsio Dei annexa arcui cæleſti fuit de non diſsipanda vnquam amplius terra aquis diluuij. Quæ promiſsio impletur, & implebitur, etiamſi homines non credant. Sic etiam promiſsio annexa Circumciſioni fuit, vt fieret Abraham pater multarum Gentium, & daret poſteris eius terram promiſsionis, vt patet: quæ ſine dubio implenda erat, etiamſi Iudæi non crederent. Ita quoque omnia ſacrificia habebant annexam promiſsionem de Chriſti morte futura pro expiatione peccatorum; id enim ſignificiebant omnes illæ mactationes: quę promiſsio implenda fuit, ſiue crederent homines, ſiue non. Vnde Apoſtolus: *Nunquid*, inquit, *incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Abſit. Eſt autem Deus verax, omnis autem homo mendax.*

Gen. 17.

Rom. 4.

Rom. 3.

4. Ratio. Quarta ratio: Noſtra Sacramenta dicuntur in Scripturis ſaluare, regenerare, iuſtificare. Nihil tale vſquam legitur de Sacramentis veteribus. Ergò temerè aſſeruntur paria, quoad efficaciam.

CAPVT

CAPVT VII.

De Charactere.

PROPOSITIO prima: *Signum aliquod ſpirituale animæ imprimitur in quibuſdam Sacramentis, quod character appellatur.* Hæc eſt omnium Catholicorũ, & habetur expreſsè in Concilijs generalibus. Nomen autem characteris acceperunt Scolaſtici ab Auguſtino, qui hoc nomine paſsim vtitur: alij enim veteres antè Auguſtinum ſignum, aut ſignaculum vocant; non characterem: res tamen eſt eadem. Character enim græca vox eſt, & formam, ſeu figuram ſignificat: & habetur in codice Græco hoc nomen in Scripturis Heb. 1. & in codice Latino Apoc. 13: licet non de Sacramentis, ſed de alijs rebus in his locis agatur. *Propoſitio 1.* *Hebr. 1.* *Apoc. 13.*

Propoſitio ſecunda: *Character non eſt relatio, ſed abſoluta qualitas.* Nam character omnium conſenſu producitur per actionem Sacramentalem: relationes autem non producuntur, ſed conſurgunt ad productionem fundamenti proximi. Præterea; Quod eſſet fundamentum huius relationis? Num anima? at tunc in omnibus hominibus eſſet character. Num fides, aut gratia? at ſine his character eſſe poteſt. Certè nomen ipſum characteris aliud, quàm relationem ſignificat. Denique; Modus loquendi Patrum, qui dicunt characterem imprimi, infigi, eoque nos conſignari abſolutam rem nominat. Eſt igitur character qualitas abſoluta, ex qua tamen cõſurgit relatio ſimilitudinis ad Chriſtum, cui configuramur per characterem. *Propoſitio 2.* *Prob. 1.* *2.* *3.*

Propoſitio tertia: *Character tria habet officia; aptum facere ad cultum diuinum, configurare Chriſto, & diſtinguere ab alijs.* Primum eſt, aptum facere. Eſt enim character poteſtas quædam ſpiritualis, & ſupernaturalis, partim actiua, partim paſsiua. Nam tria ſolùm Sacramenta imprimunt characterem; Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo. Character Baptiſmatis eſt paſsiua poteſtas: facit enim hominem aptum ad ſuſcipienda omnia alia Sacramenta, & ſine ipſo nulla Sacramentorum aliorum ſuſceptio eſt rata. Character Ordinis eſt actiua poteſtas adminiſtranda alijs Sacramenta. Character Confirmationis habet vtrumque: nam & facit aptum ad alia Sacramenta ſuſcipienda, & facit etiam aptum ad profitendam fidem. Videtur tamen magis principaliter eſſe actiuus, quàm paſsiuus, character iſte Confirmationis. Nam ſine iſto charactere tenent reliqua Sacramenta, quod non eſſet ſi iſte character eſſet principaliter paſsiuus, ſicut character Baptiſmi. Nota tamen iſtam potentiam non videri phyſicam, ſed moralem: non enim character attingit effectum, ſed tantùm operari dicitur, quia vbicunque eſt talis character, Deus ex pacto adeſt, & concurrit ad effectum ſupernaturalem producendum; quod non facit, vbi non eſt talis character. Secundum officium oritur ex primo. Quia enim iſta potentia deriuatur à Chriſto, & eſt quædam quaſi participatio poteſtatis Chriſti, qui, vt ſummus Sacerdos, habet omnem poteſtatem in Sacramentis; *Propoſitio 3.*

ideo character configurat nos Christo, & similiores illi facit, quàm sint alij, qui non habent characterem. Tertium officium oritur ex secundo. Quia enim per characterem Christo configuramur speciali quadam ratione, inde fit, vt distinguantur isti ab illis, vt Sacerdotes à laicis, & laici confirmati à nō confirmatis, & baptizati à non baptizatis. Atque hinc intelligitur, cur Theologi dicant characterem esse Sacramentum, & rem Sacramenti, cùm signum externum sit Sacramentum tantùm; gratia autem sit res tantùm. Nam character est effectus Sacramenti sensibilis, & sic dicitur res: & simul est signum, quod homo sit consecratus Deo, & Christi miles, &c: immò etiam gratiæ, quæ vel adest; vel adesset, nisi poneretur obex.

Propositio 4. Propositio 4: *Character sacramentalis sola anima est tamquam in subiecto.* Nota conuenire omnes characterem esse in animam inhæsiuè. Accedens enim non inhæret in accidente, sed in substantia: tamen potest accidens vnum esse in alio duobus modis. Primo, quia mediante illo est in substantia, quomodo accidentia corporalia sunt in quantitate. Secundo, quia perficit operationem alicuius alterius accidentis: quomodo fides dicitur esse in intellectu; spes & charitas in voluntate. Hoc modo characterem aliqui ponũt in intellectu, vt necessarium ad exercendos actus intellectus. Alij ponunt in voluntate, quia putant disponere ad charitatem, quæ est in voluntate. Alij ponunt simpliciter in substantia animæ: & hoc videtur verius, quia non est habitus, vel potentia operatiua.

Propositio 5. Propositio 5: *Character indelebilis est.* Hæc habetur in Concilijs Florentino, & Tridentino, & ab omnibus conceditur. Ratio à posteriori est quia constat Sacramenta, quæ imprimunt characterem, non posse repeti. A priori multæ rationes inducuntur, sed potissima est, quia character non habet contraria, & est in subiecto incorruptibili. Non enim est, sicuti habitus fidei, aliarumque virtutum, qui per actus contrarios tolluntur: sed est sicut potentia secundum quosdum, vel sicut forma, seu figura secundum alios. Accedit, quòd character est quædam consecratio animæ: consecratio autem tã diu durat, quàm diu durat res consecrata.

Propositio 6. Prob. Propositio 6: *Tria solùm Sacramenta imprimunt characterem, Baptismus, Confirmatio, Ordo.* Hæc etiam habetur in Concilijs prædictis, & ab omnibus conceditur. Ratio à posteriori eadem est, quæ superioris conclusionis. A priori difficile est, & minimè necessarium reddere rationem. Illa potissimùm adduci solet, quòd in his tribus accipit homo nouam potestatem, ac deputatur nouo ministerio per nouã consecrationem, & quodammodò institutũ mutat; & proinde accipit nouum signaculum. Nam in Baptismo transit homo à Diabolo ad Christum, & adscribitur in eius familiam, & accipit potestatem participandi Sacramenta, aliaque bona Ecclesiæ Christi. In Confirmatione adscribitur ad militiam Christi, vt gerat vexillum eius in fronte, & accipit robur, & potentiam, vt ex officio pugnet contra dæmones. In Sacramento Ordinis adscribitur in numerum Ducum, & Præpositorum huius militiæ, & accipit potestatem distribuendi alijs bona Domini sui. In alijs Sacramentis non fit mutatio status, nec deputatur homo nouo ministerio, nec accipit nouam potestatem; sed vel alitur spiritualiter, vt in Eucharistia; vel accipit medica-

mentum

mentum contra morbos, & vulnera peccatorum, vt in Sacramento Pœnitentiæ; vel accipit antidotum contra reliquias peccatorum, vt in extrema vnctione; vel denique accipit remedium contra concupiscentiam, vt in Matrimonio.

Propositio septima: *Nec Circumcisio, nec vllum Sacramentum veteris legis imprimebat characterem in anima.* Nam Circumcisio imprimebat in corpore characterem, & eo modo erat figura Baptismi, qui characterem in anima impressurus erat. *Propositio 7. Prob. 1.*

Præterea; Character nobis imprimitur ad suscipienda, vel ministranda opera supernaturalia: nulla autem opera Sacramentorum legis veteris erant supernaturalia. 2.

Denique; Scotus, quia docuerat Circumcisionem ex opere operato conferre gratiam, non sine caussa etiam tribuit impreßionem characteris Circumcisioni. At nos, qui docemus Circumcisionem nullam vim habuisse ex se, nisi ad præcidendam carnem; debemus etiam consequenter negare vim imprimendi spiritualem characterem. 3.

Propositio octaua: *Nullus in Christo character fuit creatus.* Ratio, quia character est quædam participatio sacerdotij Christi: ergò solùm est in illis, qui habent hoc sacerdotium per participationem. Item; signari charactere est ouiū, seruorum, militum, subditorum, qui recipiuntur ad aliquod ministerium ab aliquo maiore: Christus autem est Pastor, Dux, Dominus, &c. Item; Christus non accepit vlla Sacramenta: ergo nec eorum characteres. Denique; Nos egemus charactere, vt Deus nobiscum quasi ex pacto concurrat ad actiones Sacramentales; at Christus non eget, vt vllus cum eo ex pacto concurrat, cùm sit ipse caussa principalis, vt Deus; & instrumentalis coniuncta, vt homo. Non enim facit vllus pactum secum, aut cum suo brachio de concursu. *Propositio 8. Prob.*

Nunc probandum ex diuinis litteris est, characterem esse. Vbi non est mirandum, si non inueniantur tot testimonia, & tam expressa de charactere, vt inueniuntur de gratia. Nam gratia est effectus principalis; character secundarius. *Prob. 1. esse Characterem.*

Item; Gratia est effectus omnium Sacramentorum; character aliquorum tantùm; proinde vera ratio Sacramenti potest sine charactere consistere. Denique; Notitia gratiæ magis necessaria est, quàm characteris. Non desunt tamen loca Scripturæ, ex quibus character colligi poßit, præsertim adiuncta explicatione Patrum, & Ecclesiæ, sine qua nullum omnino dogma Ecclesiasticum certò statui potest.

Primum testimonium est: *Qui vnxit nos Deus, & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Hic tres ponuntur effectus Sacramenti Confirmationis, in quo propriè vngimur, & signamur, tum interiùs, tum exteriùs. Primò, vnctio, quæ sine dubio fit per gratiam gratum facientem. Vt enim oleum sanat morbos, reddit robusta membra, illustrat, cōsolatur, &c. ita gratia iustificans facit. Secundò, signum, seu obsignatio quædam, qua consecramur Deo, & deputamur ad eius cultum: & per hanc intelligimus characterem, quem Patres paßim signum, seu sigillum vocant. Tertiò pignus Spiritus, id est, *2. Cor. 1.*

testimonium bonæ conscientiæ: hæc est enim pax, quæ exuperat omnem sensum.

Secundo locus est: *In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis.* Vbi illud (*credentes*) in Græco est temporis præteriti πιςεύσαντες, id est, postquam credidistis. Quocirca loquitur de Baptismate, quod datur post fidem: ac dicit in Baptismate dari obsignationem in virtute Spiritus sancti. Et ita exponunt de signaculo, quod accipitur in Baptismo, Græci, & Latini.

Ephes. 1.

Tertius: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis.* Vbi per, *diem redemptionis*, intelligit diem regenerationis per Baptismum. Nec obstat particula illa (*in diem*) quia Apostolus solet vsurpare præpositionem, εἰς, quæ coniungitur accusatiuo, pro præpositione, ἐν, quæ coniungitur datiuo apud Græcos, & ablatiuo apud Latinos: vt ibi: *Saluum me faciet in regnum suum cæleste*, id est, in regno suo cælesti.

Ephes. 4.

2. Tim. vlt.

Prob. 2.

His accedunt figura, & vaticinium Testamenti veteris. Nam Circumcisio fuit figura Baptismi omnium consensu. Circumcisio autem non solùm præcidebat carnem, quo significabatur iustificatio à peccato; sed etiam relinquebat in corpore quoddam veluti cauterium, quo discernebantur Iudæi à non Iudæis. Quod cauterium si quid significabat, certè significabat characterem, quem in anima gerunt Christiani, quo discernemur in æternum à non Christianis. Vaticinium habetur in Isaia, vbi loquens Dominus de vocatione gentium: *Omnes*, inquit, *gentes, & linguæ venient, & videbunt gloriam meam, & ponam in eis signum*, &c. Quamuis enim per hoc signum possit intelligi signũ crucis, aut aliquid aliud, tamen nihil repugnat, si dicamus intelligi characterem: præsertim cùm videamus Paulum loqui de signo quodã spirituali interno, & oporteat Scripturam exponere per Scripturam.

Isa. 66.

Prob. 3.

1. Ratio.

Ratione etiam Character ostenditur. Prima ratio sumitur ex diuina liberalitate, & consuetudine. Deus enim in hoc differt ab hominibus, quòd homines, cùm hominibus iniungunt aliquod officium, non tribuunt eis aliquid internum, quo fiant apti ad illud officium; &, cùm diligunt aliquem, non faciunt bonum, & pulchrum; sed diligunt quia talis est: &, cùm volunt se ab alijs diligi, aut sibi credi, aut in se sperari, non tribuunt eis vim aliquam internam, qua diligant, sperent, aut credant. Deus autem, cùm diligit, diligendo facit bonum, & pulchrum, infundendo gratiam: &, cùm vult sibi credi, in se sperari, se diligi, infundit habitum fidei, spei, & charitatis. Ergò eodem modo, vt credibile est, cùm Deus aliquem deputat, & consecrat ad Sacramenta, vel danda, vel recipienda, vel alia ministeria, id non facit per simplicem deputationem, vt homines facere solent; sed infundendo certas qualitates, quibus illi fiant apti, & idonei ad talia officia, vel ministeria: & eas qualitates vocamus Characteres.

2. Ratio.

Secunda ratio: Baptismus ex communi sententia, exceptis Anabaptistis, aliquid Sacramentale confert, etiamsi detur, & percipiatur sine fide; Eucharistia, & absolutio nihil conferunt; igitur aliquem effectum Sacramentalem habet Baptismus præter gratiam. Idem argumentum fieri posset de Confirmatione, & Ordine.

Prob.

Prob. Antec. nam qui baptizatur ab infidelibus, & communicat cum eis in infidelitate, dicitur verè, & propriè baptizatus, si seruatus sit debitus ritus, & forma verborum cum intentione. At, qui absoluitur sine fide, non verè est absolutus; &, qui sumit Eucharistiam sine fide, non verè communicat corpori Domini secundum Caluinum: & secundum Catholicos sumit quidem ore verum corpus Domini, sed nihil recipit in anima, nisi peccatum. Manet igitur ex Baptismo effectus aliquis Sacramentalis, qui non est gratia, cum gratia sine fide non detur, nec est ipsa actio exterior, quia illa reperitur etiam in Eucharistia. Est igitur aliquid aliud permanens in anima; & hoc vocamus Characterem.

3. Ratio.

Tertia ratio: Baptismus non potest repeti, si fuerit semel ritè collatus, vt etiam Confirmatio, & Ordo: cætera possunt repeti. Sed vera caussa non potest assignari huius discrimis, nisi character: igitur necesse est fateri imprimi per Sacramenta quędam characterem. Minor prob.: nam inprimis, si ponatur character, perspicua erit ratio discriminis: ideo enim quædam Sacramenta non possunt repeti, quia semel data semper manent in suo effectu; alia repetuntur, quia non manent, nec in se, nec in suo effectu; nam gratia, quæ solus est effectus aliorum Sacramentorum, facilè potest amitti, & sæpe amittitur. Pręterea; Etiamsi aliquando non amittatur, tamen augeri potest, & sic Sacramentum potest repeti, vt gratia augeatur: at character nō potest augeri per iterarionem Sacramenti eiusdem. Adde, quòd gratia non est Sacramentum sed effectus Sacramenti tantùm: character autem Sacramentum est, & Sacramenti effectus.

CAPVT VIII.

De numero, & ordine Sacramentorum.

De Baptismo. Ephes. 5. Ioan. 3. Matth. vlt. Mar. vlt. Tit. 3.

VNA est, ac semper fuit Catholicorū sententia, septem esse propriè dicta Sacramenta. Ac primum de Baptismo nulla quæstio est. Est enim ritus eius expressus ibi: *Lauacrum aquæ in verbo vitæ*. Et institutio, ac mandatum ibi: *Nisi quis renatus*: Et: *Baptizantes eos*, &c. Et promissio gratiæ ibi: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*. Et: *Saluos nos fecit per lauacrum*. Idem docent omnes Patres.

De Eucharistia. Matth. 26. 1. Cor. 11. Ioan 6.

De Eucharistia etiam nulla est quæstio; habetur enim ritus ibi: *Accepit panem, & gratias agens fregit*, &c. Et institutio, ac mandatum ibidem: *Hoc facite*. Et: *Nisi manducaueritis*, &c. Et promissio gratiæ: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. Idem etiam docent Patres.

Ibid. De Confirmatione. Act. 8. & 19. Tit. 3.

De Confirmatione habemus, ritum externum manuū impositionē in Actibus. Habemus effectum gratiæ ibidem. Nam per manus Apostolorum dabatur Spiritus sanctus, eadem phrasi, qua dictum est de Baptismo: *Per lauacrum regenerationis saluos nos fecit*. Institutio, & mandatum non habetur expresse in Scriptura; tamen colligitur euidenter ex locis citatis. Nunquam enim Apostoli ita confidenter, & ordinariè imposuissent manus ad gratiā Spiritus sancti

cti communicandam, nisi Dominus id pręcepisset. Non enim ignorabant nō posse vllum hominem instituere cęremoniam, ad quam sequeretur gratia Spiritus sancti. Proinde oportet vel Apostolos fuisse temerarios, quod nemo diceret; vel habuisse Christi mandatum. Fuisse autem cęremoniam illam ordinariam, & necessariam, & non satis fuisse orare Deum pro aduentu Spiritus sancti, ex eo colligitur, quòd Apostoli primarij, Petrus, & Ioannes tantùm laboris, & itineris susceperunt, vt irent ex Hierosolyma Samariam ad imponendas manus ijs, quos Philippus Diaconus baptizauerat. Nam orare poterant pro illis manentes Hierosolymæ. Est autem notandum impositionem manuum coniunctam fuisse cum vnctione, & signo crucis: simul enim hæc fiunt, dum crucis signum Chrismate pingitur in fronte confirmandorũ, idque ministerio manus Episcopalis.

Act. 8.

De Pœnitẽtia. *Ioan. 20.*

De Pœnitentia ibi: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Vbi primò habemus ritum, nimirum externum; & iudicialẽ absolutionem, quę est signum interioris, quę fit à Deo per verbum externum, tamquam instrumentum. Secundò habemus promissionem gratiæ: *Remittuntur eis.* Tertiò habemus mandatum: ibidem: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Vnde Apostolus: *Deus*, inquit. *dedit nobis ministerium reconciliationis.* Et infrà: *Pro Christo legatione fungimur.*

2. Cor. 5.

De extrema vnctione. *Iac. 5.*

De extrema Vnctione habemus ritum: *Orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini.* Item promissionẽ: *Et alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit dimittentur eis.* Denique mandatum colligitur euidenter ex eo, quòd Apostolus non auderet ita absolutè promittere tantum effectum, nisi à Domino id accepisset.

De Sacram. Ordinis. *1. Timoth. 4.* *2. Tim. 1.*

De Sacramento Ordinis habemus ritum externum, manus impositionem. Item promissionem gratiæ ibidem: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.* Et alibi: *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Denique institutio, & mandatum ibi: *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores, &c.* Et præterea. Vnde sciebat Apostolus datam esse Timotheo gratiam per impositionem manuum, si à Deo non didicerat eo signo conferri gratiam?

Ephes. 4.

De Matrimonio. *Ephes. 5.*

De Matrimonio habemus nomen ipsum Sacramenti: *Sacramentum hoc magnum est.* Item ritum externum, id est, contractum visibilem inter virum, & fœminam: de hoc enim Apostolus dicit, quòd sit magnum Sacramentum, vt exponunt Chrysost. & Hieronymus. Habemus etiam institutionem diuinã: *Quod Deus coniunxit homo non separet.* Denique; Gratiam annexam colligimus ex hoc ipso loco Pauli. Nam coniunctio viri, & fœminæ significat coniunctionẽ Christi cum Ecclesia. Illa autem coniunctio duplex est: Vna per naturæ cõformitatẽ, quæ facta est in incarnatione; & hęc Christum cõiungit non solùm cum Ecclesia, sed etiam cum toto genere humano. Altera est per gratiam, & charitatem; & hæc est cum sola Ecclesia: & ratione huius dicitur Christus sponsus, & Ecclesia sponsa iuxta illud: *Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo.* Igitur matrimonium viri, & fœminæ, vt possit significare vtramque vnionem Christi cum Ecclesia, oportet, vt non solùm sit inter coniuges

Matth. 19.

2. Cor. 11.

iuges vnio quædam naturalis, & carnalis, qualis etiam inter Gentiles reperitur; ſed etiam vnio ſpiritualis ex gratia proueniens, & charitate. Proinde Sacramentum hoc gratiam iſtam confert, vt ſignificatio ſit perfecta. Quare Paulus ſæpe monet viros, vt diligant vxores, ſicut Chriſtus Eccleſiam: & fœminas monet, vt viris ſubiectæ ſint, ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto. Et rationem reddit, quia hæc eorum coniunctio Sacramentum eſt Chriſti, & Eccleſiæ. *Ephes. 5.*

Nunc demonſtrandum, non eſſe plura Sacramenta, quàm ſeptem prædicta. Et inprimis; Aqua benedicta, ſignum crucis, panis benedictus, exorciſmi, & aliæ cæremoniæ Baptiſmum præcedentes non inueniuntur in Scripturis; proinde non poſſunt aduerſarij ea pro Sacramentis habere. Deinde; Illa omnia dantur etiam ante Baptiſmum: at Baptiſmus omniũ conſenſu eſt omnium Sacramentorum primum, & quaſi ianua. Denique; Nihil eorum habet promiſsionem gratiæ gratum facientis: neque conſtet, an à Chriſto inſtituta ſint, an ab Apoſtolis, cùm tamen vera Sacramenta à ſolo Chriſto inſtitui potuerint. *Nõ eſſe plura 7. Sacram.*

De lotione pedum videtur maior difficultas. Nam habemus ritum externum, ipſam pedum lotionem; item promiſsionem gratiæ: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Item mandatum Dei: *Exemplum dedi vobis.* Item. *Et vos debetis alter alterius lauare pedes.* Item eſſe myſterium, indicant illa verba: *Quod ego facio, tu neſcis modò, ſcies autem poſtea.* Reſpondeo tamen lotionem illam pedum nihil habuiſſe commune cum Sacramentis propriè dictis, & ſolũ poſſe dici Sacramentum largo modo; quemadmodum Sacramenta dicuntur omnia, quæ myſticum ſenſum habent, & figuræ ſunt, ac typi aliarum rerũ. Nam fuit reuerà lotio illa ſignum Chriſti humilitatis, & charitatis. Item ſignũ puritatis, qua debent homines ad Euchariſtiam accedere: ideò enim immediatè ante Euchariſtiæ inſtitutionem Chriſtus hoc fecit. Denique fuit etiam ſignum, & figura quædam purgationis, quam eramus habituri per Chriſti paſsionem. *De lotione pedum. Ioan. 13.*

Non fuiſſe autem Sacramentum propriè dictum, patet primò, quia non habemus promiſsionem gratiæ iuſtificantis: illud enim; *Si non lauero te, non habebis partem mecum*, ad litteram non promittit gratiam; ſed minatur pœnam ob inobedientiam, vt exponunt Patres. Si enim Petrus obſtinatè recuſaſſet illam lotionem, perijſſet in æternum: non, quia ei deerat lotio pedum, ſed quia peccauerat contra Chriſtum, & deerat illi obedientia. Myſticè tamen ſignificare poteſt, vt exponit D. Auguſtin. etiam iuſtos indigere, vt Chriſtus eos quotidie lauet à peccatis venialibus, quæ ſunt veluti ſordes, quæ pedibus adhærent ob humanam conuerſationem. Sed hoc non ſufficit ad Sacramentum efficiendum, quia hic agitur de lotione peccatorum venialium, quæ non eget noua gratia gratum faciente. Vnde Dominus ait: *Qui lotus eſt, non eget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.* Id eſt, mundus eſt ſimpliciter, & abſolute, cùm ſit iuſtus: tamen adhuc eget lotione à peccatis venialibus. Et præterea; Non habemus ex hoc loco ipſam lotionem pedum reipſa tollere peccata venialia, alioqui deberemus quotidie lauare pedes: ſed ſolùm lotionem illam vnam, qua Dominus pedes lauit diſcipulorum, fuiſſe figuram internæ lotionis, quam ac-

cepimus à Christo . Non igitur ipsa pedum lotio est sacramentum propriè dictum.

Secundò; Non habemus mandatum, seu institutionem huius ritus frequentandi, quod requiritur in omni Sacramento: alioqui peccarent ferè omnes homines, qui non vtuntur ista cæremonia. Et licet fuerit hæc cæremonia olim vsitata in quibusdam Ecclesijs statim post Baptismum, tamen non fuit vnquam ab omnibus recepta, nec ab ipsa Romana Ecclesia, vt testatur Ambrosius. Neque obstat illud mandatum, *Exemplum dedi vobis*. Item: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes*. Et: *Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem postea*. Nam hoc mandatum præcipit humilitatem, & charitatem, vt exponũt Chrysostomus, & Cyrillus; non autem ipsam materialem lotionem pedum, vt patet ex praxi Ecclesiæ: nunquam enim Christiani putauerunt se habere speciale mandatum de lotione pedum.

Prob. 7. Sacramenta ratione. Posset etiam ex Concilijs, & Doctoribus probari septem esse Sacramenta, sed venio ad congruentias.

1. Ratio. Prima est à similitudine vitæ spiritualis, & corporalis. Siquidem in vita corporali quædam requiruntur ex parte hominum singulorum, quædam ex parte totius Reipublicæ. Ex parte hominum singulorum requiruntur tria per se, generatio, augmentatio, & nutritio: & duo per accidens; remedium contra morbos, si contingat hominem ægrotare; & remedium contra reliquias morbi, vt perfectè conualescat. Ex parte Reip. requiruntur duo: Primò parentes, qui propagent vitam corporalem hominum. Secundò Principes, & Magistratus, qui eam ordinent, & regant. Eodem igitur modo in vita spirituali primò requiritur regeneratio, quæ est per Baptismum. Secundò, augmentatio, per Confirmationem. Tertiò, nutritio, per Eucharistiam. Quartò, remedium contra morbos, si contingat regeneratum peccare, per Pœnitentiam. Quintò, remedium contra reliquias peccatorum per Vnctionem extremam. Sextò, ex parte Reip. Matrimonium, quo propagentur homines ad cultum Dei deputandi. Septimò, Ordo sacer, quo regantur, & gubernentur.

2. Ratio. Secunda ratio ex numero peccatorum, & vulnerum. Nam Baptismus est præcipuè contra originale; Pœnitentia contra actuale mortale; Vnctio extrema contra reliquias peccatorum; Confirmatio contra infirmitatem; Eucharistia contra malitiam; Matrimonium contra concupiscentiam; Ordo cõtra ignorantiam.

3. Ratio. Tertia ratio ex numero virtutum. Nam Baptismus respondet fidei; Confirmatio spei; Eucharistia charitati; Pœnitentia iustitiæ; Vnctio extrema fortitudini; Ordo prudentiæ; & Matrimonium temperantiæ.

4. Ratio. Quarta ratio ex celebritate numeri septenarij in expiationibus. Vide Exod. 29. Leuit. 4. & 8. 13. 14. 15. 16. 23. Num. 19. Deut. 15. 2. Paralip. 29. Iob vltimo: vbi semper videbis in expiatione offerri septem animalia, vel septem *4. Reg. 5.* diebus, vel septies aspergi sanguinem, &c. Vnde etiam Naaman septies iussus est lauari ad purgandam lepram.

De ordine Sacram. Sess. 7. can. 3. Iam de ordine, & comparatione Sacramentorum nouæ legis inter se agendum. Et quidem Concilium Tridentinum ponit canonem, in quo dicitur anathema

anathema ijs, qui ſeptem Sacramenta nouæ legis paria faciunt. Notandum autem Sacramenta ſeptem, licet ſint eiuſdem generis, & proinde omnia verè, & propriè Sacramenta; tamen differre ſpecie, & ſecundum varias rationes nullum eſſe, quod alicui alteri non præſtet.

Nam baptiſmus excellit omnibus, quoad effectum remittendi peccata: nam remittit peccatum originale, quod nullo alio Sacramento remittitur. Item remittit omnia actualia, & omnem pœnam eis debitam, quod non faciunt Sacramenta cętera. *Baptiſmus.*

Confirmatio excellit omnibus, & ipſi etiam Baptiſmo quoad effectum gratię ad bene operandum. Nam in eo Sacramento confertur plenitudo Spiritus ſancti, & eſt Confirmatio quędam perfectio, & conſummatio Baptiſmi: præſupponit enim totum effectum Baptiſmi, & ſuperaddit gratiam copioſiorem. Vnde Apoſtolis dicitur: *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Et ante Confirmationis effectum, quam acceperunt in die Pentecoſtes, licet baptizati eſſent, timidiſsimi erant, ita vt omnes in paſsione fugerent, poſtea verò accepto Spiritu ſancto facti ſunt robuſtiſsimi. *Confirmatio.* *Luc. vlt.*

Euchariſtia excellit omnibus, quoad ipſam ſubſtantiam Sacramenti. Nam cętera conſtant ex re ſenſibili, & virtute quadam agendi ſibi à Deo communicata, per motum: at Euchariſtia non ſolùm virtutem quandam operatiuã, ſed ipſum Chriſtum auctorem illius virtutis continet. *Euchariſtia.*

Pœnitentia excellit cæteris neceſsitate ſolo, Baptiſmo excepto, cum quo eſt illi hęc excellentia communis. *Pœnitentia.*

Extrema vnctio aliquo modo excellit Pœnitentię, quoad effectum gratię, ſicut Confirmatio Baptiſmo. Nam pręſupponit totum effectum Pœnitentiæ, & ſuperaddit gratiam copioſiorem, quę non ſolùm poſſet delere omnia peccata, ſi adeſſent, ſed etiam tollit reliquias peccatorum. *Extrema vnctio.*

Ordo excellit omnibus, excepta Confirmatione, ratione Miniſtri: nam ſolùm ab Epiſcopo conferri poteſt. Immò etiam videtur excellere in hac re Confirmationi: nam Confirmatio aliquando ex diſpenſatione confertur à ſimplici ſacerdote. Ordines autem ſacri, ac pręſertim Sacerdotium nunquam, niſi ab Epiſcopis, conferuntur. Pręterea, Ordo pręſtat quoad aliquid ſibi proprium, quia conſtituit hominem in gradu ſublimiore, quàm ſint cęteri Chriſtiani. *Ordo.*

Denique, Matrimonium excellit ſignificatione: ſignificat enim Chriſti vnionem cum Eccleſia. Vnde ab Apoſtolo magnum Sacramentum appellatur. Porrò Euchariſtia ſimpliciter excellit omnibus: nam eius excellentia eſt in ipſa Sacramenti ſubſtantia. Et præterea eſt hoc Sacramentum conſummatio omnium Sacramentorum: vnde etiam poſt ſingula conferri ſolet, quando ea traduntur adultis. *Matrimonium.* *Ephes. 5.*

CAPVT

CAPVT IX.

De cæremonijs Sacramentorum.

Cæremonia quid? CÆREMONIA est actus internus religionis, qui non aliunde habet laudem, nisi quia fit ad Dei honorem. Religio enim, quæ est nobilissima moralium virtutum, tres habet actus, vt quælibet alia virtus. Primò, actum internum elicitum, qui est velle Deo debitum honorem, & cultum dare. Secundò, actum externum interno respondentem, qui est quælibet externa actio: quæ non aliunde est bona, & laudabilis, nisi quia fit ad Deum colendum; vt sacrificium, genuflexio, & similia. Tertiò, actum imperatum, id est, actum cuiusuis virtutis, qui à religione ordinetur ad honorem Dei. Hoc modo ieiunia, eleemosynæ, & alia id genus dici possunt actus religionis, quando fiunt ad colendum Deum; licet alioqui sint etiam actus aliarum virtutum. *Iac. 1.* De hoc tertio actu dixit S. Iacobus, religionem esse *visitare pupillos, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo*. Ex his tribus actibus primus nullo modo est cæremonia; tertius non est etiam cæremonia, nisi quatenus imperatur à religione; secundus est propriè, & simpliciter cæremonia, & de eo hoc loco tractamus.

Nomen Cæremoniæ. Nomen autem, *Cæremonia*, vel dictum est ab oppido Cære, vt volunt Liuius, & Valerius, quòd in eo oppido sacra Romana seruata sint, quo tempore Galli Romam diripuerunt: vel fortè rectiùs dictum est à carendo, vt sit cæremonia quasi cærimonia, vt vult S. Augustin. Gellius, & Macrobius; eò, quòd quædam cæremoniæ in abstinendo, & carendo positæ sint: qualis erat apud Iudæos carere vsu carnis suillę, & omnia ferè vota Nazaręorum, & aliorum, qui vini, & aliarum multarum rerum vsu ex voto carebant. Quinque autem sunt partitiones cęremoniarum.

Prima Cæremoniarũ partitio. Prima partitio sumitur à fine, seu effectu. Quædam enim instituuntur ad iustificandum, vt Sacramenta; & de his modo non agimus. Quędam ad alios quosdam effectus spirituales, vt ad dęmones coërcendos, vt exorcismi, aqua benedicta, &c. Quędam ad solum ornatum, & significationem, vt vestis alba Neophytorum, lumina cereorum, &c. Et de his agimus.

2. Partitio. Secunda partitio sumitur à caussa efficiente, id est, ab institutore. Quędam enim sunt ab ipsa natura quodammodo institutę, quę naturales dici possunt: quale est respicere in cœlum, tollere manus, flectere genua, tundere pectus, cùm Deum oramus: ista enim natura ipsa docet, vnde etiam communes sunt gentilibus, & quibuscunque sectis. Quędam sunt à Deo institutę, vt multæ in Testamento veteri, & Sacramenta quædam in nouo, atque hæ diuinæ cæremoniæ appellantur. Quædam denique sunt ab Apostolis, vel eorum successoribus institutæ, quæ dicuntur Ecclesiasticæ.

3. Partitio. Tertia partitio sumitur à caussa formali. Quædam enim cæremoniæ sunt immediatè cultus Dei, vt sacrificium, oratio, adoratio, &c. Quędam dispo-

nunt

nunt ad colendum Deum, vt ieiunia, cœlibatus, vitę asperitas, &c. Quędam sunt instrumenta diuini cultus, vt templa, aræ, calices, &c.

Quarta partitio à caussa materiali, seu ab obiecto materiali. Quædam enim cæremoniæ versantur circa personas, vt exorcismi, insufflationes, aspersio cineris, &c. Quædam circa locum, vt consecratio templi. Quædam circa tempus, vt dies festi, vigiliæ, Quadragesima, & sic etiam sunt tempora determinata Sacramentorum celebrationi. Quędam circa modum, vt quòd Latinè sacramenta ministrentur. Denique, quędam circa res ipsas, vt benedictiones aquę, olei, vestium, palmarum, &c. 4. Partitio.

Quinta partitio sumitur ab accidentibus. Vt quòd Aliæ sint vniuersales, aliæ particulares; vt ieiunium Sabbathi temporibus S. Augustini seruabatur Romæ, non Mediolani: & contra lotio pedum post Baptismum seruabatur Mediolani, non Romæ. Item, aliæ temporales; vt abstinentia à sanguine, & suffocato: alię perpetuæ, vt ritus Sacramentorum. Denique, Alię in pręcepto: Alię liberę. 5. Partitio. Act. 15.

Nunc prima sit de cęremonijs propositio: *Cæremonias aliquas Christus, vel Apostoli instituerunt, quas ex nulla Scriptura, sed ex sola traditione habemus.* Propositio 1.

Prob. breuiter ex eo, quòd Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est, sicut Baptismi Sacramentum: at Sacramenta solus Deus instituere potest: igitur Sacramentum Chrismatis Christus instituit; & tamen nusquam habemus in scriptura mentionem Chrismatis. Item Apostolus ait: *Cetera, cum venero, disponam.* Et tamen nihil postea scripsit de ritu Sacramenti Eucharistię, de quo ibi agebat: neque credibile est eum non pręstitisse, quod promiserat; aut eius leges postea interijsse. Quare B. Augustinus affirmat inter alias Apostolorum leges vnam fuisse, vt Eucharistiam ieiuni susciperemus: idque cum alijs ritibus, quos Ecclesia seruat, Apostolum promisisse, cum ait: *Cetera, cùm venero, disponam.* Basilius multa enumerat, ac primo loco signum crucis, quę ab Apostolis instituta ad nos sola traditione non scripta venerunt. Pari ratione aquá vino miscendam in Eucharistia Christum ipsum instituisse asserit Cyprianus, & ex eo Augustinus: & tamen non habetur hoc expressè in vlla scriptura. Prob. 1. Cor. 11.

Secunda propositio: *Aliquæ cæremoniæ vim habent spiritualem.* Prob. de signo crucis: Nam omnes Patres passim affirmant frontem armandam, & muniendam contra omnes insidias dęmonum, & miram eius esse virtutem. Est autem notandum, tribus modis operari signum crucis in dęmonibus terrendis. Primò, ex apprehensione ipsorum dęmonum. Secundò, ex deuotione hominis. Tertiò, idque potissimum, ex institutione Dei, atque adeo ex operè operato. Ac primùm dubium esse non potest, quin dęmon, cùm signum crucis fieri videt, recordetur se Christi cruce deuictum, ac proinde horreat illud signum suę calamitatis, & fugiat, quomodo canes fugiunt, quando baculum, aut lapides vident. Deinde, ex deuotione hominis se signantis [illegible] eo modo vim habet hoc signú, quo vim habet oratio vocalis. Est enim [illegible] sign[illegible]um crucis quędá inuocatio meritorum Christi crucifixi signo express[illegible]a, lo[illegible]quimur enim corde, ore, & nutibus. Itaq; opponere diabolo, & cuiui[illegible] m[illegible]o signú crucis est opponere Christi pasioné, id est, inuocare Deú per Christ[illegible] merita. Quocirca túc effectus Propositio 2. Prob.

 magis

magis procedit ex interna fide, & deuotione, quàm ex ipsa figura crucis: sicut, cùm oramus voce & impetramus, impetratio non tribuitur sono vocis, sed fidei, & deuotioni: Tertiò, ex Dei institutione, & ex opere operato vim habet hoc signum: nam sæpe homines Iudæi, vel Ethnici sine vera fide, aut deuotione signo crucis adiuti sunt: Vt patet de Iuliano apostata apud Nazianzenum, & de Iosepho Hebræo apud Epiphanium, & de alio Hebræo apud Gregorium.

L. 3. Dial. c. 3. Propositio 3. Tertia propositio: *Potest Ecclesia instituere nouas cæremonias, non quidem ad iustificandum impium, sed ad alios effectus spirituales.* Tribus modis namque vtiles sunt cæremoniæ ab Ecclesia institutæ. Primò, ad ornandum, & repræsentandũ aliquod mysterium religionis, & eo modo iuuandos rudiores. Et de hoc inter Catholicos nulla potest esse dubitatio. Secundò, ad morbos curandos, & pellendos dæmones, & peccata venialia purganda, & alia id genus; idque per modum impetrationis; vt, cùm Ecclesia benedicit candelas, palmas, agros, &c. Ista enim valent ad effectus illos, ad quos instituuntur ex vi orationũ Ecclesiæ, quæ sine dubio exaudiuntur: & de hoc etiam non est quæstio inter Catholicos. Tertio modo probabile est posse Ecclesiam instituere eiusmodi cæremonias ad eosdem effectus per applicationem meritorum Christi; ita vt ex opere operato illos effectus producant, quomodo Sacramenta ex opere operato iustificant. Christus enim sine dubio meruit Ecclesiæ suæ non solùm gratiam & gloriam; sed etiam omnia alia beneficia, quæ illi vtilia esse possunt. Et quidem ad gratiam, & iustificationem impij consequendam instituit ipse Sacramenta, quibus applicentur ipsius merita; nec licet iam alia signa instituere ad effectum illum principalem: ad alia minora beneficia reliquit Ecclesiæ potestatem, vt instituat signa, quibus applicentur ipsius merita. Ita quidam disputant; sed nõ est hoc vsque adeò certum, præsertim cùm videamus non habere signa ista infallibilem effectum. Quanquam dici posset habere effectum infallibilem, si id sit vtile hominibus; non autem absolutè, quia sæpe non expedit nobis ea beneficia consequi: quomodo de extrema vnctione dicere solemus quoad effectũ sanitatis corporalis. Sed quidquid de hoc sit; nostra propositio solùm asserit contra hæreticos licere Ecclesiæ instituere nouas cæremonias nõ ad iustificandum à peccatis mortalibus, sed ad alios fines.

Prob. 1. Propositio. Prob. primò exemplis Synagogæ, vel hominum priuatorum in veteri testamento. Non est enim vlla ratio, cur non possit Ecclesia Christi id, quod sine Dei mandato expresso (quanquam non sine Dei inspiratione) aliqui priuati homines, vel synagoga poterat. (Gen. 28.) Iacob, cùm nondum Patriarcha esset, sed priuatus homo, Deo quidem (vt videtur) impellente, non tamen expressè mandante, nouam cæremoniam excogitauit. Erexit enim lapidem in titulũ, fundens oleum desuper, & vocauit nomen loci illius, Bethel, in memoriã visionis quam in eo loco habuerat. (Ester 9.) Item; Synagoga Iudæorũ, auctore Mardochæo, addidit nouum festum diem solennem omnibus celebrandum, quem Deus non instituerat in lege. (Iudith vlt.) Idem factum est tempore Iudith in additione alterius festi.

Prob. 2. Act. 15. Secundò prob. ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim congregati in Cõcilio nouam cæremoniam instituerunt; nimirum, vt gentiles abstinerent à sanguine, & suffocato: quód certè nusquam Deus iusserat, nisi Iudæis; & præterea

iam

iam erat euacuata, & abrogata lex illa Iudaica per Christi mortem. Vnde fuit verè noua illa cęremonia Apostolorum instituta ad alium finem, quàm olim Iudaica; vnde vocatur *dogma Apostolorum*. Et pręterea multa alia Apostoli instituerunt, quæ in Scripturis non habentur. Nulla autem est ratio, cur nō possit modò Ecclesia, quod tunc poterat. Non enim Apostoli illud fecerūt ex aliqua noua reuelatione sibi concessa, sed ex potestate ordinaria gubernandi Ecclesiam; vt patet ex eo, quòd Concilium coëgerunt, & collatis sententijs statuerunt, quod vtile esse iudicarunt. *Act.16.*

Tertiò; Si Ecclesia non posset id facere, vel repugnantia esset ex parte Ecclesiæ, vel ex parte cęremoniarum, vel ex parte nouitatis; id est, vel non posset, quia non habet auctoritatem aliquid statuendi; vel quia cęremoniæ sunt propriæ Testamenti veteris, proinde non conueniunt Testamento nouo; vel quia non licet aliquid addere cęremonijs à Christo institutis. At nihil horum dici potest: Nam Ecclesiam posse aliquid statuere, manifestè patet; vel ex eo, quòd ab initio fidei singulis ætatibus Concilia celebrata sint, quæ semper canones ediderunt: damnare autem omnia Concilia manifesta insania est. Non repugnare autem cęremonias nouæ legi, patet ex Sacramentis à Christo institutis, quæ sunt verissimæ cęremoniæ. Denique; Non repugnare ipsam nouitatē, patet, quia nusquam Dominus prohibuit, ne adderemus cęremonias ad Sacramenta ipsius cōmodiùs, & vtiliùs administranda. Immò cùm Dominus paucissimas cęremonias instituerit, nec tradiderit modum, quo ministrari deberent, id reliquit sine dubio prouidentiæ Pastorum ipsius Ecclesiæ; vt rectè docet Augustinus. *Prob.3.*

Quarta propositio: *Cæremoniæ ab Ecclesia institutæ non possunt omitti sine peccato, etiam citra scandalum*. Ratio pręcipua est ex Paulo: *Non est potestas, nisi à Deo: quæ autem à Deo sunt, ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. Et infrà: *Ideòque necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Quæ sententia licet in particulari applicetur temporalibus Principibus, cùm subiungit; *Si malè feceris, time; non enim sine caussa gladium portat*: tamē sententia est generalis de omnibus habentibus potestatem, vt patet ex illis verbis: *Non est potestas, nisi à Deo*. Ista enim propositio ęquiualet huic; Omnis potestas à Deo est. Esse autem in Ecclesia potestatem quandam Prępositorum super cęteros, negari non potest, cū Scriptura id passim doceat: vt; *Qui præest, in solicitudine*. Et: *Hæc absens scripsi, vt non præsens duriùs agam secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus*. Et. *Obedite Præpositis vestris*. Efficitur ergò, vt, qui leges Ecclesiæ non seruant, peccent in conscientia. *Propositio 4. Prob.1. Rom.13. Rom.12. 2.Cor.13. Heb.13.*

Sed in particulari, quòd cęremoniæ non sint omnes liberæ obseruationis, probatur ex eo, quòd propter cęremonias natæ sint in Ecclesia grauissimę dissensiones, & sub pœnis grauissimis impositæ sunt leges de cęremonijs, & tandem hęretici habiti sunt, qui non obediebant. Quæ omnia sunt argumenta manifesta rem istam non esse liberam; non enim de rebus liberis nascuntur dissensiones. *Prob.2.*

Prima dissensio in Ecclesia fuit ob cęremonias legales, quæ ab Apostolis sopita est. Nam cùm dicunt; *Visum est Spiritui sancto, & nobis nihil vltrà imponere vobis* *Act.15.*

oneris præter hæc necessaria, vt abstineatis vos à sanguine, &c; non vocarēt onus legem cęremonialem, neque rem necessariam, nisi obligaret in conscientia.

Secunda dissensio fuit de die Paschatis, id est, de alia cęremonia. Et tanti fecit Ecclesia hanc cęremoniam, vt Victor Papa I. totam Asiam separare voluerit ab vnitate fidelium, quòd nollent Asiatici in ea re parere. Deinde; Concilium Nicænum propter istam quæstionem potissimùm conuenit. Et Concilium Antiochenum paulò post celebratum excommunicat eos, qui legem Concilij Nicæni de Paschate non seruant. Denique; A Patribus habiti sunt hęretici, qui eam cęremoniam diuerso modo seruare volebant.

Prob. 3. Tertia dissensio fuit de ritu Baptismi; An hæretici verè baptizarent? Quæ etiam dissensio multùm exercuit Ecclesiá, & multa inde Concilia facta sunt; & tandem habiti sunt hęretici Donatistæ, quòd non obtemperarent definitione Concilij generalis. Aliæ fuerunt postea dissensiones de delectu ciborum, de temporibus ieiuniorum, de diebus festis, peregrinationibus, vigilijs, cereis, alijsque cęremonijs.

Vltimò prob. hæc propositio, quia, si libera esset cæremoniarum obseruatio, nullo modo fieri posset, vt aliquis ordo, & vniformitas in Ecclesia seruaretur. Si enim nunc vix seruatur vniformitas in rebus quibusdam præcipuis, cùm tam seuerè id præcipiatur; quid fieret, si esset res libera? Et tamen iubet Apostolus, vt *omnia honestè, & secundum ordinem fiant.* *1. Cor. 14.*

Propositio 5. Quinta propositio: *Cæremoniæ non sunt res indifferentes; sed sunt res vtiles, meritoriæ, & pars quædam cultus diuini.* Ac primùm, quòd sint vtiles, probatur his rationibus.

1. Vtilitas cæremoniarū Prima: Cęremoniæ, vt oriuntur ex interna pia affectione, & deuotione, ita etiam illam conseruant, nutriunt, augent. Quod facilè templum ingredientes experimur.

2. Vtilitas. Secunda est, quòd non solùm affectum, sed etiam intelligentiam iuuent cæremoniæ; & pręsertim rudibus sunt cęremoniæ loco Scripturæ, vel picturæ. Adde, quòd aliquando ex vetustis cæremonijs meliùs persuadentur aliqua dogmata, quàm multis testimonijs. Certè S. Augustinus apertissimè se probare putauit peccatum originale in paruulis ante Baptismum esse, quia secundum vsum Ecclesiæ exorcizantur, & insufflantur, & iubentur per ora gestantium abrenunciare Diabolo, & operibus eius.

3. Vtilitas. Tertia vtilitas est, quòd iuuent memoriam. Nisi enim quotannis repræsentaremus varijs cęremonijs Domini ortum, apparitionem, passionem, aliaque mysteria redemptionis, facilè mandarentur obliuioni tam insignia beneficia.

4 Vtilitas. Quarta est exercitium fidei. Valdè enim fidem exercemus, cùm cōtra Diabolum armamur signo crucis, vel aqua benedicta, vel similibus rebus. Protestamur enim ea cęremonia nos certò credere tantam esse potentiam crucifixi, vt ad eius solam imaginem dæmones fugiant.

5. Vtilitas. Quinta est conseruatio religionis. Id enim cæremoniæ præstant, ne religio vilescat, & contemnatur, & sic paulatim pereat. Nam excellentia religionis nostræ præcipua, quia spiritualis est, non facilè perspicitur à nobis, qui corporei sumus. Ideò non proponuntur nuda mysteria; sed

ſed veſtiuntur, & ornantur, vt externam quandam maieſtatem ſenſibus obijciant, & per eam maiori cum reuerentia ab ipſa mente percipiantur. Itaque id ſunt cæremoniæ religioni, quod ſal carnibus, & cortex medullæ. Atque hinc apud veteres, Theologum eſſe nihil erat aliud, niſi ſcire, quæ numina, quibus cæremonijs colerentur. Et apud Iudæos ſummum quid fuiſſe, ſcire cæremonias patet ex Exod. vbi Ietro monet Moyſen, vt iudicia ciuilia *Exod. 18.* committat alijs; ipſe autem doceat populum cæremonias, & ritum colendi. Apud Chriſtianos quoque fuiſſe in magno pretio cognitionem cæremoniarum, vel vna quæſtio de Paſchate abunde demonſtrat.

Sexta eſt diſtinctio Catholicorum ab hæreticis. Nam Sacramenta ſunt *6. Vtilitas.* quidem ſymbola quædam, quibus diſcernimur ab infidelibus; tamen ab hæreticis vix per Sacramenta diſtingui poſſumus; ſed per cæremonias optimè diſtinguimur. Hoc enim tempore ſignum crucis, abſtinentia à carnibus feria ſexta, & ſimilia ſunt optima ſigna diſtinguentia Catholicos ab hæreticis. Hac de cauſſa initio Eccleſiæ mutarunt Apoſtoli Sabbathum in Dominicam, ne videremur Iudaizare. Hinc etiam ſancti viri ſemper maluerunt mori, quàm cogi ad aliquam cæremoniam dimittendam, cùm intelligerent non abijcere ſigna militiæ, niſi militiæ deſertores. Teſtis eſt S. Eleazarus, quem poſteà ſe- *2. Mach. 6.* cuti ſunt ſeptem fratres Machabæi. *2. Mach. 7.*

Iam verò, quòd cæremoniæ ſint meritoriȩ, ac Deo placeant, prob. quia om- *Probantur* nia opera virtutum Deo placent, & apud eum prȩmium merentur, ſi fiant, vt *cæremoniæ* oportet; id eſt, cum fide, & charitate. Sunt autem cȩremoniæ opera virtutum. *eſſe meritoria.* Nam, vt minimum, ſunt actus religionis: ſæpe etiam ſunt actus religionis, & alicuius ſimul alterius virtutis; & denique, cùm ſint imperatæ, ſunt etiã actus obedientiæ.

Secundò; Profeſsio fidei exterior Deo placet: *Qui confitebitur me coram homi-* *Prob. 2.* *nibus*, &c. Et: *Ore confeßio fit ad ſalutẽ.* Sed cæremonijs profitemur fidẽ: ergò, &c. *Matth. 10.* *Rom. 10.*

Tertiò; Deo placet fides, ſpes, charitas, deuotio, & omnis interior actus *Prob. 3.* bonus; ergò etiam placebunt actus exteriores, qui partim ſunt effectus interiorum, partim illos ipſos augent, & conſeruant. Vnde, cùm Moyſes oraret *Exod. 17.* eleuatis manibus, populus Dei vincebat: cùm dimitteret manus, vincebatur.

Quod autem dici poſsint pars cultus diuini, prob. Nam ipſa naturalis ratio *Probantur* docet hominem, qui conſtat corpore, & animo, debere Deum honorare, & *eſſe pars* colere animo, per actus interiores; & corpore, per exteriores. Secundò; Om- *cultus diuini.* nes aliæ virtutes, licet in animo conſiſtant principaliter, tamen conſummãtur *Prob. 2.* per actus exteriores; vt patet de temperantia, & fortitudine, & cæteris: cur ergò non idem dicamus de religione? Et confirm. quia ſi oratio vocalis eſt cultus Dei omnium conſenſu, cur non etiam adoratio corporalis? Vt enim oratio vocalis eſt cultus, quia eſt ſignum mẽtalis: ita adoratio erit cultus, quia eſt ſignum internæ adorationis. Tertiò; Natura docet Deum eſſe colendum *Prob. 3.* ſummo modo, cùm ſit ſummum eſſe: at magis colit, qui corpore, & animo, quàm qui animo tantum: ergò corporalibus cæremonijs Deus poteſt coli.

Quartò, Deus verè offenditur, & ignominia afficitur non ſolum actu in- *Prob. 4.* terno, ſed etiam externo: ergo honorandus eſt non ſolùm actu interno, ſed etiam externo.

Propositio 6. Sextapropositio: *Sapientissimè institutum est, vt in Ecclesia Latina latinè Sacramenta administrentur.*

Nota 1. Nota primò; Cùm de lingua, qua Sacramenta administrari debent, agitur, debet excipi Matrimonium. Quia enim Matrimonium consistit in consensu mutuo, necessario requiruntur verba, vel nutus, qui ab vtraque parte intelligantur. Et similiter Confessio peccatorum debet fieri lingua vtrique nota: licet Confessio non tam sit Sacramentum, quàm Sacramenti materia.

Nota 2. Nota 2. Non esse de iure diuino, qua lingua Sacramenta administrentur, neque id ad essentiam Sacramentorũ pertinere: tam enim valebit Baptismus, si administretur Latinè, quàm si Italicè, vel alia lingua: tamen ob multas, easque grauissimas caussas visum est Ecclesiæ, & ipsi Spiritui sancto, qui eam regit, vt sacramenta non ministrentur lingua vulgari, nisi fortè in casu necessitatis.

Nota 3. Nota 3. nos loqui de Ecclesia Latina: nam in Ecclesia Græca rectè faciunt, cum Græca lingua vtuntur; & in Ecclesijs Syriæ, cum vtuntur lingua Chaldaica. Nam requiritur ad ministerium Sacramentorum lingua non vulgaris, sed quæ tamen non omnino sit incognita, saltem doctis; alioqui non inuenirentur pastores, & ministri necessarij. Tales autem sunt lingua Græca, Chaldaica, & Latina: nulla enim est vulgaris, & tamen quælibet est communis, & nota peritis in suis regionibus. Idem ferè dici potest de Arabica, quæ nunc est communis multis Orientalibus Prouincijs, & in ea celebrantur officia diuina: sed alia est Arabica vulgaris; alia Arabica, qua vtuntur in sacris.

Prob. 1. Propositio. Prob. hęc propositio primò ex Ecclesiæ antiqua consuetudine. Ecclesia Latina semper Latinè sacramenta ministrauit, licet iamdudum desierit lingua Latina esse vulgaris. Prȩterea in sacramentis ministrandis semper leguntur aliquæ partes diuinæ Scripturæ: at non extabant olim Scripturæ, nisi Hebraicè, Græcè, & Latinè.

Prob. 2. Prob. ratione: Nam nulla est necessitas, quæ cogat lingua vulgari sacramenta ministrari, & contrà multa sunt incommoda, si id fiat. Nullam esse necessitatem, prob. Nam si vlla esset necessitas ea esset maximè, vt intelligant id quod dicitur, qui sacramenta percipiunt: at hęc non est vera necessitas. Nam verba Sacramentorum aut diriguntur ad elementa, vt consecratio Eucharistiæ; benedictio aquæ, & olei; elementa autem nullam linguam intelligũt: aut diriguntur ad Deum, vt formæ verborum deprecatoriæ, qualis est in extrema vnctione; Deus autem omnes linguas intelligit: aut diriguntur ad personas, sed consecrandas, vel absoluendas; non autem instruendas, & docendas; vt in Baptismo, & Absolutione; & proinde per accidens est, si persona intelligat. Cuius signum est, quia verissimè, & efficacissimè baptizantur, & reconciliantur etiam ij, qui non vtuntur ratione, vt patet in Baptismo infantium; & in reconciliatione ægrotorum, qui sunt à sensibus suis alienati. Adde, quòd nulli ferè sint in Ecclesia Latina tam rudes, qui non intelligant verba Sacramentorum, licet Latina: aut certè non intelligant in genere per ea verba sibi tale, aut tale Sacramentum ministrari.

1. Incommodũ linguæ vulgaris. Esse autem incommodum, si vtamur lingua vulgari, patet primò, quia impeditur commercium Ecclesiarum; non enim poterunt conuenire in Ecclesijs

Germa-

Germanorum, Anglorum, Polonorum, Itali, Galli, Hiſpani, neque contra. Quod multùm nocet vnitati, & cõmunicationi, quæ deberet eſſe inter membra vnius corporis. Et prӕterea cogerentur Chriſtiani extra ſuas regiones carere diuinis officijs.

Secundò; Sacramenta requirunt maieſtatem, & reuerentiam quandã, quæ certè meliùs conſeruatur, ſi vtamur lingua non vulgari, & communi. Quomodo enim æquum eſt, vt in Sacramentis miniſtrandis vtamur alia domo, alijs veſtibus, alijs inſtrumentis, quàm ordinarijs, & quotidianis, ita par eſſe videtur, vt vtamur alia lingua. *2. Incommodum.*

Tertiò; Expedit, vt verba Sacramentorum conceptis verbis, & eodẽ modo ab omnibus proferantur, vt periculum caueatur mutationis, vel deprauationis. Id autem facillimè ſeruabitur, ſi eadem lingua omnes vtantur, difficillimè, ſi diuerſis. *3. Incommodum.*

Quartò; ſi lingua vulgari Sacramenta miniſtrentur, aperietur porta latiſſima ignorantiæ: contenti enim erunt miniſtri, ſi ſciant legere. Atque ita paulatim obliuiſcentur linguam Latinam, & non legent Patres, nec intelligent proinde Scripturas. *4. Incommodum.*

DE

DE BAPTISMO, ET CONFIRMATIONE.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

De nomine, definitione, materia, forma, necessitate, & institutione Baptismi.

Nomen Baptismi.

E nomine Baptismi nulla dissensio est: vtuntur enim omnes hac voce, quòd in Scripturis passim habeatur. Significat autem βάπτισμα propriè immersionem. Ordinariè enim Baptismus fit per mersionem, idque ad Christi sepulturam repræsentandam, iuxta illud: *Consepulti ei per Baptismum.* Habet autem apud Patres multa alia nomina, qui vocant Baptismum illuminationem, gratiam, donum, sigillum, mysterium, expurgationem: sed præcipuum nomen, & communissimum est φωτισμός, id est, illuminatio. Hoc enim & Apostolus vtitur, cùm ait: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati,* &c. Et: *Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum.* Dicitur autem Baptismus illuminatio, quia in eo infunditur habitus fidei.

Coloss. 2.

Hebr. 6.
Hebr. 10.

Definitio Baptismi.

Porrò Catechismus Romanus aptissimè ita definit Baptismum: *Baptismus est Sacramentum regenerationis per aquam in verbo vitæ.* Quæ definitio partim sumitur ex Ioan. partim ex Paulo. Et quidem primo loco ponitur, *Sacramentum,* quod est genus. Deinde additur, *regenerationis,* quæ est differentia contrahens genus, & distinguens à Sacramentis veteris legis. Tertiò additur, *per aquam,* quæ est alia differentia adhuc magis contrahens, & distinguens ab alijs Sacramentis nouæ legis. Et si enim cętera non dicuntur propriè regenerare, tamen iustificant impium, & præsertim Pœnitentia: iustificatio autem impij, præsertim hæretici, aut Apostatæ, parum, aut nihil differt à regeneratione. Vnde Paulus: *Filioli mei, quos iterum parturio.* Sed cùm additur; *per aquam,* iam perspicua differentia est. Non enim reconciliatio pœnitentium est regeneratio per aquam; sed reformatio quædam, & quasi reuocatio ab inferis. Denique additur; *in verbo vitæ,* vt exprimatur etiam forma Sacramenti, quę est pręcipua pars essentiæ.

Ioan. 3.
Ephes. 5.

Gal. 4.

Materia Baptismi.

De materia Baptismi non pauci aliquando extiterunt errores, contra quos

ſtatuit Concilium Tridentinum aquam veram, & naturalem requiri ad Baptiſmum. Ex quo intelligimus duo. Primò, nullum liquorem eſſe materiam Baptiſmi, qui non ſit vera, & naturalis aqua. Secundò, omnem veram, & naturalem aquam, quantumuis accidentaliter alteratam, & mutatam, eſſe materiam idoneam ad Baptiſmum. Id verò patet ex apertiſsimis Scripturis. Nam dicitur: *Ex aqua, & Spiritu ſancto.* Item ibidem orta eſt æmulatio diſcipulorum Ioannis, qui videbant Chriſtum baptizare per diſcipulos ſuos in aqua, vt etiam ipſe Ioannes baptizabat. Et: *Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?* Et: *Lauacro aquæ in verbo vitæ.* Et Paulus comparat Baptiſmum mari rubro. Petrus quoque comparat Baptiſmum diluuio. Denique etiam Prophetæ expreſsè prædixerunt Baptiſmum aquæ, vt Ezechiel: *Effundam ſuper vos aquam mundam.*

Seſs. 7 c. 2. *Ioan 3.* *Act. 8.* *Epheſ. 5.* *1. Cor. 10.* *1. Pet. 3.* *Ezech. 36.*

Formam Baptiſmi, & ſi hoc tempore omnes admittant quoad praxim attinet, (quæ eſt ſingularis Dei prouidentia, ne innumerabiles infantes pereāt) tamen fuerunt non leues de hac re errores. Eſt autem forma Baptiſmi: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Vbi non eſt de eſſentia particula illa, *Ego*; & licet ea non debeat omitti, cùm præſcribatur ab Eccleſia; tamen, ſi omitteretur, Baptiſmus eſſet integer, quia ſatis exprimitur perſona miniſtri in verbo, *Baptizo.*

Forma Baptiſmi.

Porrò hanc eſſe veram, & neceſſariam formam baptiſmi colligitur ex Euangelio, ſed non euidenter ex ſolo Euangelio; ſed cogimur recurrere ad traditionem, & Eccleſiæ declarationem. In Euangelio nihil habemus, niſi vnum teſtimonium: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Ex quibus verbis, ſi ſola conſiderentur, non cogimur dicere; *Ego te baptizo*; ſicut non cogimur dicere, cùm prædicamus; Ego vos doceo: ſed videmur ſatisfacere, ſi baptizemus, & doceamus, etiamſi non exprimamus verbis nos id facere. Pari ratione non colligitur ex hoc ſolo loco oportere dicere; *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*: poſſet enim exponi hic locus, vel de fide Trinitatis, vt baptizemus in fide Trinitatis; vel etiam de auctoritate à Deo accepta: quemadmodum cùm legimus: *In nomine meo dæmonia eijcient*, &c. Si tamen adiungamus ad hunc locum Euangelij Eccleſiæ auctoritatem, conſtabit certiſsimè omnia illa verba ad formam baptiſmi pertinere. Nā inprimis eſſe dicendū: *Ego baptizo*, vel aliquid eiuſmodi, quo exprimatur actio Miniſtri, docet Concilium Florent. docet Alexan. Pap. III. docent omnes catechiſmi, & rituales libri etiam antiquiſsimi. Denique etiam ratio id docet. Nam ſola illa verba: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, etiam cum ipſa lotione externa non determinatè ſignificant id, quod hoc Sacramento ſignificari debet. Nam poſſet fieri lotio illa ad refrigerandum, aut curandum ab aliquo morbo, & ad id etiam rectè inuocaretur auxilium ſanctæ Trinitatis. Itaque addendum eſt verbum, *Baptizo*, quo ex vſu Eccleſiaſtico ſignificatur ablutio à ſordibus, non tam carnis, quam ſpiritus. Deinde, eſſe exprimendam aliam perſonam à miniſtro diuerſam; quod facimus per pronomen (*Te*) ac proinde non poſſe vllum baptizare ſeipſum, docet etiam diſertis verbis Innocentius III. Denique, eſſe exprimendas tres diuinas perſonas docent etiam Pelagius, & Zacharias Pont. Idem confirmat traditio omnium Patrum.

Matth. 28. *Mar. vlt.*

Necessitas Baptismi. De necessitate Baptismi nulla quæstio est, quin Baptismus sit necessarius ad salutem ex diuino Christi mandato: sed controuersia est, an sit necessarius, vt medium ad salutem; ita vt, si quis non baptizetur, pereat, etiamsi fortè ob ignorantiam excusetur à præuaricatione præcepti. Ac præcipuè habet locum controuersia in paruulis, qui non sunt capaces præcepti.

Tres quæstiones. Tres autem sunt quæstiones. Prima; An Baptismus sit necessarius? Secunda; Quando cœperit esse necessarius? Tertia; An possit suppleri per martyrium, aut pœnitentiam? quæ dicuntur Baptismata, illud sanguinis, hoc flaminis.

Quæst. 1. Sess. 7. c. 2. De prima quæstione posuit Concil. Trident. canonem: *Si quis dixerit, Baptismum non esse necessarium ad salutem, anathema sit.* Prob. hæc veritas primò ex Dei verbo expresso: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* (Ioan. 3.) Quæ verba non sonant præceptum, sed medium; vt Augustin. demonstrat. Patet etiam ex ratione, quæ redditur: *Quod natum est ex carne, caro est.* Et: *Oportet vos nasci denuo.* Indicat enim Dominus homines nasci carnales, & peccatores, atque adeo seruos peccati; & proinde necessarium esse remedium contra hæc mala, quod remedium deinceps erit Baptismus. Idem apertissimè conuincitur ex figura æneі serpentis, quam ibidem Dominus ponit. Vult enim ita esse remedium contra mortem æternam renasci per fidem, & Baptismum suum, vt olim fuit serpens æneus remedium vnicum contra morsum serpentium. Itaque illud: *Nisi quis renatus fuerit*, &c. simile est, ac si quis diceret; Nisi comedas, non viues: vel; Nisi pharmacum sumas, non conualesces. Ista enim non tam præceptum, quàm medium necessarium significant.

Quæst. 2. Propositio 1. De secunda quæstione aliquot sunt propositiones. Prima: *Baptismus ante passionem Domini institutus est.* Negari non potest, quin aliquem Baptismum Christus in vsu habuerit ante passionem: nam apud Ioan. (Ioan. 3. & 4.) dicitur Christus baptizasse per discipulos suos. Sed dubium esse potest, An ille Baptismus fuerit Sacramentum illud, quod nunc habemus, & de quo fit mentio Matth. vlt. an vero fuerit præparatio quædam ad Baptismi Sacramentum postea instituendum, vt erat Baptismus Ioannis. Et quidem Chrysostomus, Theophylactus, & S. Leo postremam partem tenent: prior tamen probabilior est, & communis Theologorum sententia.

Prob. 1. Ioan. 3. Prob. primò; quia dicitur Christus baptizasse, cùm tamen non ipse baptizaret, sed discipuli eius, vt adiungit Euangelista. Ergo ille Baptismus erat propriè Christi Baptismus, vt distinguitur à Baptismo Ioannis: alioqui non ipse, sed Ioannes diceretur eos baptizasse, quos discipuli Christi baptizabant. Nec decebat, vt Christus institueret inanem cæremoniam, aut munus Ioannis sibi vsurparet, nimirum baptizandi in sola aqua, & non in spiritu. Adde, (Ioan. 1.) quòd dicitur de Christo in præsenti: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.*

Prob. 2. Act. 19. Prob. secundò; quia legimus rebaptizatos, quos Ioannes baptizauit. At nusquam legimus rebaptizatos, quos discipuli Christi ante passionem eiusdem baptizauerant. Immò probabilissimum est Apostolos (vt August. docet) non fuisse baptizatos, nisi ante Christi passionem.

Prob. 3. Tertio; Patres communi consensu docent Christum, cum baptizaretur in Iordane, dedisse aquis vim sanctificandi: at certè non habuerunt aquæ vim sanctifi-

ſanctificandi, niſi ab eo tempore, quo cœperunt eſſe materia Baptiſmi.

Propoſitio ſecunda. *Baptiſmus Chriſti inſtitutus eſt, quando Dominus ipſe in Iordane à Ioanne baptizatus eſt*. Non volumus dicere, Chriſtum in die ſui Baptiſmi verbis docuiſſe materiam, aut formam Baptiſmi; id enim falſum eſt; ſed tum primum ſtatuiſſe, & decreuiſſe, quod poſteà declarauit Nicodemo, & alio tempore ſuis diſcipulis; vt aqua eſſet materia Baptiſmi, & forma eſſet inuocatio trium diuinarum perſonarum. Determinauit enim aquas ad Baptiſmi materiam, cùm eas tactu mundiſsimæ carnis ſuæ conſecrare, & illuſtrare dignatus eſt. Et ſimul determinauit formam, cùm in eius Baptiſmate tota Trinitas ſenſibiliter apparuit. Vbi etiam ſimul declaratus eſt effectus Baptiſmi à Chriſto inſtituti; nimirum, quòd baptizatis aperitur cœlum, & à Patre in filios adoptantur, & Spiritu ſancto replentur, &c. *Propoſitio 2.* *Ioan. 3.* *Matth 3.*

Propoſitio tertia: *Baptiſmus Chriſti non fuit neceſſarius neceſsitate medij, aut præcepti, ante Chriſti mortem*. Prob. quia vſque ad Chriſti mortem lex antiqua vim ſuam retinuit; vt patet, quia Chriſtus eam ſeruauit vſque ad mortem. Nam pridie, quàm pateretur, ſeruauit cæremoniam agni Paſchalis: & monebat homines, vt ſeruarent, & facerent, quæ Scribæ, & Phariſæi docebant ex cathedra Moyſis. Quare illud Chriſti verbum: *Niſi quis renatus fuerit*, &c. Non ſignificat ab eo die, quo Dominus cum Nicodemo loquebatur, fuiſſe Baptiſmum neceſſarium; ſed ſignificat neceſſarium futurum fuiſſe in lege noua, poſtquam ceſſarent cæremoniæ legales. Similiter illud: *Lex, & Prophetæ vſque ad Ioannem*; non ſignificat tunc legem ceſſaſſe quoad vim, & obligationem, ſed quoad prædicationem: Ioannes enim fuit vltimus Prophetarum. Vnde ſubiungitur: *Ex eo regnum Dei euangelizatur*. Præterea; In morte Chriſti ceſſauit efficacia cæremoniarum: & totius legis veteris; ergò ceſſauit etiam vis Circumciſionis; ergò vſque ad illud tempus vim habuit lex vetus. Porrò in morte Chriſti ceſſaſſe vim legis patet ex Euangelio: *Sciſſum eſt velum*. Et: *Conſummatum eſt*. Item ex Apoſtolo: *Mortificati eſtis legi per corpus Chriſti*. Item, omnes ferè cæremoniæ legis figuræ erant Chriſti. Chriſtus autem in morte cõpleuit opus redemptionis. *Propoſitio 3.* *Matth. 23.* *Ioan. 3.* *Luc. 16.* *Matth 27.* *Ioan. 19.* *Rom. 7.* *Coloſſ. 2.* *Hebr. 10.*

Propoſitio quarta: *Baptiſmus Chriſti cæpit eſſe neceſſarius neceſsitate medij, & præcepti, in die Pentecoſtes*. Nota, legem veterem ſimpliciter ceſſaſſe in morte Chriſti, quia tunc ceſſauit vniuerſaliter ratio legis; tamen ob ignorantiam huius rei adhuc obligaſſe Iudæos vſque ad publicam promulgationem Euangelij: & contra, legem Euangelicam, & Sacramenta Chriſtiana condita fuiſſe, & multum profuiſſe ante Chriſti mortem; tamen non habuiſſe vim præcepti, niſi poſt promulgationem ſolennem; vt Concil. Trident. dicit de Baptiſmo. Et ratio eſt; quia promulgatio eſt de eſſentia legis: promulgatio autem ſolennis nouæ legis facta eſt in die Pentecoſtes. *Propoſitio 4.* *Seſſ. 7. c. 4.*

Quod prob. primò, quia lex vetus viguit vſque ad Chriſti mortem: ab eo autem tempore vſque ad Pentecoſten, neque Chriſtus, neque Apoſtoli publicè ad populum locuti ſunt. *Prob. 1.*

Prob. ſecundò; Non debuit promulgari ſolenniter lex noua, niſi completis omnibus myſterijs redemptionis: myſteria autem completa ſunt in Aſcenſione Chriſti. *Prob. 2.*

Prob. 3. Tertiò; Lex vetus solenniter promulgata fuit in monte Sina die quinquagesimo post primum Pascha Iudæorum: ergò lex noua promulgari debuit die quinquagesimo post primum Pascha Christianorum: quia legis promulgatio figura fuit promulgationis Euangelij.

Prob. 4. Act. 2. Quartò; Concioni primæ, quam habuit S. Petrus ipso de Pentecostes, cõueniunt omnes conditiones promulgationis solennis. Nam habita est in vrbe regia Hierosolymorum, præsentibus omnibus hominibus, omniũ nationum, à summo Præcone Euangelij, qui erat Apostolus Petrus: & in ea concione cõprehensa sunt præcipua capita totius doctrinæ Euangelicæ. Denique; continuò etiam cœpit vsus Sacramentorum.

Quæst. 3. De tertia quæstione aliquot sunt propositiones. Prima: *Martyrium rectè dicitur, & est quoddam Baptisma.* (Propositio 1.)

Prob. 1. Prob. primò, quia Scriptura sacra, & sancti Patres Martyrium Baptisma nominare solent. Scriptura: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? aut Baptismo, quo ego baptizor, baptizari?* (Mar. 10.) Item. *Et quomodo coarctor vsque dum perficiatur?* (Luca. 12.)

Prob. 2. Secundò, quia Martyrium conuenit cum Baptismo aquæ in tribus effectibus: nimirum, quòd configurat hominem Christi passioni, & morti: Secundò, remittit peccatum originale, & reliqua omnia, si quæ sint admissa. Tertiò, quod remittat omnẽ pœnam peccato debitam, tam æternam, quàm temporalẽ; quod inter Sacramenta proprium est solius Baptismi. Sed hæc omnia nõ æquè certa sunt. Primum quidem certum est, & notum: nam Martyriũ configuratio nobilior est, quàm Baptismi aquæ; quia illa realis est, hæc Sacramentalis. Item, tertium certum est, ita vt Martyres continuò perueniant ad coronam, quod patet vel ex eo, quòd Ecclesia numquam orat pro animabus Martyrum, sed illis potiùs se commendat. De secundo effectu maior difficultas est. Probabilior tamen sententia est, Martyrium ex opere operato conferre primam gratiam, ita vt si quis ad Martyrium accedat adhuc in peccatis existens, tamen sine affectu ad aliquod peccatum, & cum fide, & dilectione inchoata, & pœnitentia, saltem imperfecta, qualis requiritur etiam ante Baptismum aquæ; is virtute Martyrij ex opere operato iustificabitur, & saluabitur.

Martyrium tollere originale peccatũ prob. 1. Et prob. primo ex Martyrio infantium. Cõstat enim infantes pro Christo occisos non solùm saluari, sed etiam haberi ab Ecclesia in numero Martyrũ; vt patet de Innocentibus: at paruuli nihil operari possunt, & peccatores sunt antequam baptizentur Baptismo aquæ, vel sanguinis.

Prob. 2. Secundò prob. ratione D. Tho. Nam gratia, quæ datur Martyri remissionis omnium pœnarum, non potest esse ex opere operantis; nam vel esset ex ipsa tolerantia pœnæ, vel ex feruore charitatis. Non tolerantia pœnæ, quia multi Martyres fuerunt antea homines scelestissimi, qui millies mortem promeriti fuerant, & sine dubio non erat sufficiens satisfactio mors quædam leuissima, vt per abscissione capitis; & tamen, si verè sint Martyres, dimittũtur eis omnes pœnæ. Multi etiam Confessores plura sæpe patiuntur, quàm Martyres; & tamen non semper eis dimittitur tota pœna. Non potest etiam id tribui merito charitatis: multi enim sancti Confessores maiorem habuerunt charitatem

multis Martyribus, tamen non habuerunt indulgentiam omnium pœnarũ. Martyres autem, etiamsi non haberent, nisi vnum gradum charitatis, tamen hoc ipso, quod sunt Martyres, habent indulgentiam omnium pęnarum. Fatendum est ergo Martyrium ex opere operato, id est, ex pacto, & institutione Christi conferre gratiam. Quod si Martyrium ex opere operato confert gratiam, certè poterit etiam primam gratiam conferre: id enim solùm obstare videbatur, quod non haberet vim ex opere operato.

Tertiò; Ecclesia, vt aliquem colat, vt Martyrem, numquam examinat, an antea fuerit in gratia; sed indifferenter omnes honorat, quos cõstat pro Christo occisos in confessione veræ fidei, & vnitate Ecclesiæ. Hæretici enim, & Scismatici Martyres esse non possunt, cùm ponant obicem gratiæ Dei per peccatum infidelitatis, & scismatis, in quo actu perseuerant. *3. Prob.*

Quarto; Si Martyrium non conferret primam gratiam ex opere operato, sed tantùm ex feruore charitatis operaretur, nõ verè distingueretur Baptismus sanguinis à Baptismo flaminis; sed vtrumque esset Baptismus flaminis, cùm vtrumque consisteret in interna conuersione, & motione animi in Deum. At reuera Baptismus sanguinis distinguitur à Baptismo flaminis, quia ipsa sanguinis effusio supplet Baptismum in Martyrio; in Baptismo autẽ flaminis sola interna conuersio, & aspiratio Spiritus sancti. *4. Prob.*

Quintò; videtur omnino hæc sententia Patrum. *5. Prob.*

Propositio 2: *Perfecta conuersio, ac Pænitentia rectè Baptismus flaminis dicitur, & Baptismum aquæ saltem in necessitate supplet.* *Propositio 2.*

Nota I. Baptismum flaminis non dici quamlibet conuersionem, sed perfectam; quæ includit veram contritionem, & charitatem, & simul etiam desiderium, seu votum Baptismi. Nota II. apud veteres non fuisse tam certam hanc propositionem, vt erat superior: nam de Martyrio, quòd sciam, nullus veterum negauit suppleri eo Baptismum aquæ; at de conuersione, & pœnitentia non desunt, qui id negauerint. At sine dubio credendum est veram cõuersionem supplere Baptismum aquæ, cùm non ex contemptu, sed ex necessitate sine Baptismo aquæ aliqui discedunt. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, &c. Omnium iniquitatum eius non recordabor.* Id etiam apertè docet Ambros. Augustin. Bernard. Innocentius III. Vnde Concil. Trident. Baptismum dicit esse necessarium in re, vel in voto. Denique, Vera cõuersio conuenit cum Martyrio, & cum Baptismo aquæ in nomine Baptismi, & in effectibus duobus, ergò credibile est conuenire etiam in alio effectu, quie dimittere culpam, & iustificare hominem, & eo modo supplere Baptismum aquæ. *Ezech. 18.* *Sess. 6. c. 4.*

Antec. prob. Nam de nomine Baptismi legimus: *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Et: *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis? Si omninò mortui non resurgunt, vt quid & baptizantur pro illis.* Nõ enim potest vlla dari huic loco aptior expositio, quàm si per Baptismum intelligamus opera pęnitentiæ, & afflictionis, quæ viuentes suscipiunt pro animabus defunctorum. Præterea; Pœnitentia configurat hominem passioni Christi, vt facit Martyriũ, licet non tam perfectè, quàm facit Martyrium. Dimittit etiam totã pęnam perfecta conuersio; vt fuit in conuersione Mariæ Magdalenæ, boni latronis, & aliorum. Neque enim dicitur Baptismus flaminis absolutè, & sim- *Mar. 1. & Luc. 3.* *1. Cor. 15.*

ſimpliciter interna conuerſio, niſi quando eſt ita perfecta, & feruens, vt omnem rubiginem peccati tollat. Alioqui ſi non tollat totam pœnam, vt plerumque fit, non eſt Baptiſmus, niſi imperfectè.

Propoſitio 3. Tertia propoſitio: *Tam Martyrium, quàm Pænitentia peccata remittunt, non autem ſola fides, qua Martyres aut Pænitentes Chriſtum apprehendunt.*

Prob. *Matth. 10. & 16. Mar. 8. & Luc. 9. Ezech. 18. Luc. 7.* Prob. Nam Scripturæ ipſi paſsioni, & pœnitentiæ tribuunt remiſsionem peccatorum. *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* Et: *Qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam faciet eam.* Et: *Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, & fecerit iuſtitiam, ipſe animam ſuam viuificabit.* Et Magdalenæ dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.* Patres etiam nunquam ſoli fidei, ſed ipſi paſsioni, aut pœnitentiæ, & deſiderio Baptiſmi tribuunt iuſtificationem.

Propoſitio 4. Propoſitio quarta: *Martyrium, & conuerſio ad Deum, licet Baptiſmata quædam ſint; non ſunt tamen Sacramenta.*

Prob. 1. Prob. primò, quia non habent eſſentiam Sacramenti: nam in Martyrio nō eſt vlla forma verborum de eſſentia: in conuerſione neque eſt forma verborū, neque ſignum externum ſenſibile, quod neceſſario requiratur.

Prob. 2. Secundò; Sacramenta ſunt remedia contra peccatum ordinaria, & omni tempore conuenientia.

Prob. 3. Tertiò; Sacramenta ſunt cauſſa gratiæ, vt actiones Dei per ſuos miniſtros: at Martyris occiſio non eſt actio Dei per ſuum miniſtrum; ſed actio Diaboli per ſuum ſatellitem. Vnde Martyrium concurrit ad iuſtificationem diſpoſitiuè tantùm, vt etiam Conuerſio in Baptiſmo flaminis. Atque ita diuerſo modo iuſtificant ex opere operato Sacramenta, & Martyrium: ibi enim opus operatum eſt cauſſa actiua inſtrumentalis gratiæ, hic ſolùm eſt diſpoſitio.

CAPVT II.

De miniſtro Baptiſmi, & ſuſcipientibus Baptiſmum.

De Miniſtro Baptiſmi dogma. 1. DE Miniſtro Baptiſmi Catholici Doctores communi conſenſu ſex pronunciata affirmant. Primò docent, ius baptizandi ex officio ordinario conuenire ſolis Sacerdotibus; id eſt, Epiſcopis, & Presbyteris; ſic tamen, vt Presbyteris conueniat cum ſubordinatione, & dependentia ab Epiſcopis. Quemadmodum enim poteſtas abſoluendi à peccatis datur Presbyteris in ſua ordinatione, & tamen, quia abſoluere à peccatis eſt actus iuriſdictionis, quæ eſt Epiſcoporum propria, ideò Presbyteri non poſſunt vti ea poteſtate, niſi quantum eis Epiſcopi concedunt: ita quoque de poteſtate baptizandi ſentiendum eſt.

Dogma 2. Secundò docent, Diaconis quoque ex officio conuenire baptizare, ſed in abſentia Sacerdotum, aut eorum iuſſu

Tertio

Tertiò docent, nunquam licere laicis solenniter baptizare, neque etiam priuatim præsente Sacerdote, aut Diacono, aut eis etiam absentibus extra casum necessitatis. *Dogma 3.*

Quartò, laicis baptizatis licere in casu necessitatis baptizare. *Dogma 4.*

Quintò docent, etiam non baptizatis in casu necessitatis licere Baptismum dare, si sciant ritum. De hoc veteres dubij fuisse videntur: sed res definita est in Concilio generali Florentino, vt Augustinus volebat. Et idem multò antea statuerat Nicol. Papa. Ratio quoque suadet: nam cùm non requiratur de Ministro Baptismi, fides, aut probitas, aut ordinatio, vt notum est, nulla est ratio, cur non sit verum Baptisma, quod à Pagano, aut Iudæo confertur, si adsint ea, quæ necessaria sunt ad Baptismi essentiam. *Dogma 5.*

Sextò docent, non modò viros, sed etiam fęminas in extrema necessitate posse baptizare. Ita habet expressè Concilium Florentinum, & Carthaginése quartum; & Vrbanus secundus ita docet. Hoc etiam vult consuetudo Ecclesiæ, & ratio suprà posita. *Dogma 6.*

Superest nunc, vt contrà Caluinum probemus licere in casu necessitatis baptizare ijs, qui ministri Ecclesiastici non sunt. *Licere Laicis in necessitate baptizare.*

Prob. I. exemplo Testamenti veteris. Nam Sephora vxor Moysis filium suum circumcidit, & eo modo virum suum à mortis periculo liberauit. At Circumcisio figura erat Baptismi. *Prob. 1.* *Exod. 4.*

Secundò prob. ex eo loco, vnde Caluinus sumpsit pręcipuum argumentum: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos*, &c. Nam nos ex eo loco argumentamur: Licet ministerium verbi sit proprium Apostolorum, & Episcoporum, qui eis succedunt, tamen omnibus licet; immò omnes tenentur in articulo necessitatis docere, & instruere ignorantes, pręsertim in periculo æternæ salutis. Exemplum habemus de Aquila, & vxore eius Priscilla, quæ videntes Apollinem quendam pręedicare, cùm non bene teneret fidem Domini, instruxerunt eum diligenter. Ergò eodem modo, licet munus baptizandi sit proprium Sacerdotum, tamen in necessitate licebit etiam laicis, & fęminis baptizare: immò maiori ratione id licebit, cùm sit magis proprium Apostolorum, & Episcoporum pręedicare, quàm baptizare: *Non misit me*, inquit Paulus, *Christus baptizare, sed prædicare.* *Prob. 2.* *Matth. vlt.* *Act. 18.* *1. Cor. 1.*

Prob. tertiò exemplis Script. Nam Philippus Diaconus baptizauit. Qui quidem licet non fuerit laicus, tamen non erat Apostolus, nec Episcopus, aut Sacerdos. Ananias etiam Paulum baptizauit: qui neque Apostolus erat, neque Diaconus; sed planè laicus. Id enim factum est primo anno à passione Domini, quo tempore nondum erant ordinati vlli Episcopi, aut Sacerdotes, pręter Apostolos; neque erant vlli Diaconi præter septem. Item Petrus Cornelium, & eius familiam baptizari iussit à fratribus, qui secum venerant: quos certè fratres probabilissimum est non fuisse Apostolos, neque Diaconos, sed simplices discipulos. Denique; Antequam vlli ordinarentur Episcopi, Presbyteri aut Diaconi, ipso die primo Pentecostes, baptizata sunt tria hominum millia; quod certè non potuit commodè fieri per solos Apostolos: oportuit ergò, vt etiam alij baptizarent, qui laici erant. Nam etiam 72. Discipuli eo tempore laici erant; non enim Dominus Sacerdotes ordinauit, nisi *Prob. 3.* *Act. 8.* *Act. 9.* *Act. 10.* *Act. 2.*

in vltima cæna, vbi soli erant Apostoli.

Prob. 4. Quartò prob. idem testimonijs, & exemplis Patrum, & Concilio Florentino.

De Baptismo paruulorum quæstiones Duæ. In suscipientibus Baptismum tota controuersia est de Baptismo paruulorum: de quo duæ sunt controuersiæ. Vna cum Anabaptistis: Vtrum infantes capaces sint Baptismi? siue; An liceat infantes baptizare? Altera cum Lutheranis, & Caluinistis: Quæ fides sit necessaria in Baptismo paruulorum?

Resp. ad 1. Sess. 7. c. 12. 13. 14. De prima quęstione Ecclesia Catholica semper docuit infantes baptizandos: quod etiam Concil. Trident. iterum cum anathematis denunciatione definiuit.

Prob. 1. resp. Prob. I, à Script. Primum argumentum sumitur à figura veteris Testamenti. Nam Circumcisio erat figura Baptismi adeò manifesta, vt Baptismus dicatur à Paulo Circumcisio. At Circumcisio dabatur infantibus: cur ergò non etiam Baptismus? Coloss 2. Gen. 17.

Secundum argumentum colligitur ex duobus locis Euangelij simul iunctis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, &c. Hic locus probat infantes sine Baptismo in æternum perire; est enim generalis Domini comminatio. At quòd paruuli non pereant, Dominus docet: *Sinite paruulos venire ad me; talium est enim regnũ cælorum*. Vbi etiam Marcus dicit Dominum complexum fuisse paruulos, eisque benedixisse. Ioan. 3. Matth. 19. Mar. 10. Lucæ 18.

Tertium argumentum colligitur ex locis illis, vbi dicuntur baptizatæ integræ familiæ: vt in Act. dicitur Lydia baptizata, & domus eius tota. Et ibid. de custode carceris: *Baptizatus est ipse, & domus eius continuò*. Et, *Baptizaui*, inquit Paulus, *Stephanæ domum*. At certè in integris domibus rarum est, vt nõ sint infantes aliqui. Act. 16. Act. 16. 1. Cor. 1.

Prob. 2. Prob. 2. ex testimonijs Ecclesiæ, quæ tanquam traditionem Apostolorum id semper & docuit, & seruauit.

Prob. 3. 1. Ratio. Prob. 3. ex rationibus. Prima est: Paruuli salui esse possunt: sed extra Ecclesiam non est salus: igitur intrent Ecclesiam necesse est. Prima propositio prob. tum ex Scriptura citata; tum exemplo Sanct. Innocentium, quos saluos esse Ecclesia semper docuit, tum etiam, quia si possunt paruuli participes esse peccati Adami, cur non etiam gratiæ Christi? Alioqui plus posset culpa, quàm gratia, cuius contrarium docet Apostolus. Secunda propositio certissima est, vt patet: *Qui non est mecum contra me est*. Et ideò in Symbolo coniungimus cum Ecclesia remissionem peccatorum. Ideò etiam comparatur Ecclesia cum Arca Noë, quia sicut regnante diluuio perijt, qui in Arca non fuit, ita & nunc pereunt, qui in Ecclesia non sunt. At in Ecclesiam intrare nõ possunt, nisi per Baptismum. ergo baptizentur necesse est. Assumptio probari potest. Primùm ex illo: *Quos prædestinauit, hos & vocauit; quos vocauit, hos & iustificauit, quos iustificauit, hos & magnificauit*. Hinc habemus omnem prędestinatum vocari, iustificari, glorificari, & è contrario nullum glorificari, nisi ante iustificatum, nullum iustificari, nisi ante vocatum, nullum vocari secum propositum nisi ante prædestinatum. At in paruulis non potest fingi vlla vocatio, nisi per Baptismum: tunc enim in numerum vocatorum, asscribuntur. Rom. 6. Matth. 12. Rom. 8.

Præte-

Præterea: *Qui receperunt verbum, baptizati sunt; & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.* Vbi videmus baptizari nihil aliud esse, quam Ecclesiam intrare. Vnde Patres communi consensu distinguunt Cathechumenos à fidelibus, & docent illos, quod baptismo careant, nondum esse intra Ecclesiam, nec dici posse fideles. Denique; Non potest homo Ecclesiæ, & Christo coniungi, nisi fide tantùm, aut Sacramento tantùm, aut vtroque. Sed paruuli non possunt fide ad Christum, & Ecclesiam adiungi: ergò per Sacramentum adiungi debent.

Secunda ratio: Si non possent infantes baptizari, aut impedimentum esset ex parte prohibitionis alicuius diuinæ, aut ex parte Sacramenti, aut ex parte ministri, aut ex parte ipsius suscipientis; aut denique ex parte Ecclesiæ, quæ per Baptismum acquirit ius in homines, quod non videtur fieri posse sine propria ipsorum voluntate. Nullum horum dici potest. Nam nulla extat diuina prohibitio. Sacramentum autem non pendet, nisi à diuina institutione; alioqui non esset certum, nec afferret solidam consolationem: itaque ex se semper est efficax, & idem operatur, siue adulto, siue infanti detur. Minister autem æquè potest infantem aspergere, & verba sacra super eum proferre, ac super adultum. 2. *Ratio.*

Ex parte suscipientis requiritur quidem in adultis dispositio quædam per actualem fidem, & conuersionem in Deum: at hæc non requiritur in infante. Nam in adultis duplici de caussa requiritur illa dispositio.

Primò, propter peccata actualia, quæ illi originali addiderunt. Peccatum enim, quod committitur per actualem auersionem propriæ voluntatis à Deo, requirit, si remitti debeat, actualem conuersionem propriæ voluntatis in Deum.

Secundò, quia Deus agit cum rebus secundum naturas earum proprias; & ideò qui habent vsum liberi arbitrij, non iustificantur à Deo, nisi etiam ipsi concurrant per assensum liberi arbitrij sui. At neutra caussa reperitur in paruulis: solùm enim habent auersionem habitualem, quæ potest tolli per habitum charitatis infusum; & peccauerunt voluntate aliena.

Denique; Non obstat obligatio, quæ nascitur ex Baptismo. Nam inprimis, non obligatur quis, nisi ad ea, ad quæ alioqui obligatus, vel obligandus erat. Nam ad legem diuinam seruandam, ad abrenunciandum diabolo, & pompis eius, omnes tenentur, etiam sine Baptismo.

Rursus; Omnes tenentur suscipere Baptismum, idque diuino mandato; & proinde omnes tenentur se subijcere Ecclesiæ, & eius præceptis. Hoc solum inter adultos, & infantes interest; quòd illi, quia sui iuris sunt, debent propria voluntate se Ecclesiæ subijcere; &, nisi faciant, peccant: isti, quia non sunt sui iuris, sed parentum, possunt eorum voluntate Ecclesiæ subijci.

Itaque est illis aliena voluntas loco rectæ rationis, quam habere deberent, si essent adulti: proinde nulla eis fit iniuria, sed ingens beneficium, cùm baptizantur, licet inde consequatur obligatio obediendi Ecclesiæ. Sed neque infantes illi, qui carent parentibus, & tutoribus, & ab aliquo extraneo baptizantur, queri postea possunt: nam, qui illos baptizant, agunt eorum caussam.

De 2. quaest. Propositio 1. Deut. 1. & Ionae vlt. Porrò de fide paruulorum, quæ requiritur in Baptiſmo, ſit prima propoſitio: *Infantes non habent actualem fidem.* Prob. primò, quia Scriptura affirmat infantes non cognoſcere diſtantiam boni, & mali; nec vſquam excipit tempus Baptiſmi. Ita etiam ſentiunt Patres.

Ratio. 1. Prob. ratione: nam fides non poteſt operari in mente, niſi ex diuina reuelatione, quæ quidem aut immediatè fit à ſolo Deo; aut per organum verbi Dei prædicati, aut lecti. Primus modus non eſt ordinarius, ſed extraordinarius & rariſsimus, ac ſolis ferè Prophetis, & Apoſtolis conceſſus. Rom. 10. *Fides enim ex auditu eſt,* inquit Paulus, loquens de ordinario modo, quo gignitur fides. At ſi omnibus infantibus fides immediatè reuelaretur, iam eſſet modus ordinarius; & poſſent omnes infantes, dum baptizantur, dici Prophetæ. Non etiam ſecundo modo gignitur fides in paruulis: nam, ſi verbum exorciſmi gigneret fidem, certè audiretur, & intelligeretur ab infantibus: proinde attentè auſcultarent infantes; cuius contrarium videmus.

2. Ratio. Deinde; Exorciſmus non refertur ad fidem docendam, ſed ad Dæmones coërcendos. Denique; hoc eſt ponere nouum miraculum in auribus, & mente infantium: quòd ſi Deus miraculum faciat in mente infantuli, vt corde credat ad iuſtitiam; cur non etiam in lingua, vt ore confiteatur ad ſalutem?

Prob. etiam ratione S. Auguſtini: nam, cùm conſtet infantes & vocis eiulatu, & motibus corporis reluctari, & obſtrepere Baptiſmo, ſi verè intelligerent (quod neceſſe eſt, ſi credere debent) quid agatur, rei fierent ingentis ſacrilegij, nec abluerentur, ſed magis ſordidarentur.

Propoſitio 2. Secunda propoſitio: *Non habent infantes, dum baptizantur, vllos motus nouos, & inclinationes ſimiles actibus fidei, & dilectionis.*

Prob. 1. Prob. primò, quia repugnat verbo Dei. Volunt enim Lutherani hos ipſos motus infantium ſine cognitione eſſe, & dici fidem, licet impropriè; & eo modo infantes non iuſtificari ſine aliqua fide. At in tota Scriptura nuſquam habetur nomen fidei in ea ſignificatione, vt deſignet motum quendam ſine Rom. 10. ſenſu, & ſine cognitione: ſed potiùs in contraria: vt patet; *Fides ex auditu eſt.* Et: *Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei.* Et ſic de alijs locis.

Prob. 2. Secundò; repugnat rationi. Nam aut illi motus, & inclinationes ſunt in corpore, aut in animo. Si in corpore, non poſſunt ſimiles eſſe actibus fidei, & dilectionis, qui ſunt in animo, nec enim corporalia dicuntur ſimilia ſpiritualibus, niſi metaphoricè, & per quandam analogiam. Et præterea non poteſt fieri, vt motus, & inclinatio ad credendum Deo, & diligendum Deũ, ſint corporales, cùm Deus ſit obiectum ſpirituale, & altiſsimum, quod vix mente attingi aliquo modo poteſt. Si autem ſint in animo, eſt implicatio cõtradictionis, quòd ſint abſque cognitione. Quid enim eſt motus intellectus, niſi intelligere? Et quomodo poteſt voluntas inclinari, niſi præcedente cognitione? cùm obiectum voluntatis non ſit aliud, niſi bonum cognitum.

Propoſitio 3. Tertia propoſitio: *Infantes non iuſtificantur ſine vlla fide.*

Prob. 10. Ioan. 3. Prob. primò, quia Scriptura affirmat fidem eſſe medium ad ſalutem neceſſarium. *Qui non credit, iam iudicatus eſt.* Ex quo loco Auguſtinus probat infantes baptizatos habere fidem aliquam. Nam eo loco Dominus non loquitur de

de pręcepto credendi, quo sine dubio non tenentur paruuli, sed de medio ad salutem. Nam antea dixerat: *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et subiunxit: *Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est.* Sicut igitur aspicere æneum serpentem non tam fuit præceptum, quàm remedium vnicum salutis: ita & fides in hoc loco Euangelij asseritur necessaria, vt remedium, non, vt pręceptum.

Prob. 2. ex illo: *Sine fide impossibile est placere Deo.* Item: *Arbitramur hominem iustificari per fidem:* quod passim repetit & inculcat Paulus. Quomodo igitur sine vlla fide iustificari, & placere Deo possunt infantes? *Prob. 2. Hebr. 11. Rom. 3.*

Propositio 4: *Infantibus in Baptismo infunditur habitus fidei, spei, & charitatis.* *Propositio 4.* Hæc inprimis certa est Catholicis ex auctoritate Conciliorum, & Patrum. Potest etiam colligi ex Scripturis, quibus supra probauimus paruulos sine fide non saluari. Cùm enim constet fidem propriè non significare, nisi actum, vel habitum; & simul constet in paruulis actum fidei esse non posse; certè sequitur, vt in eis sit habitus. Item, Ex Scripturis supra probauimus paruulos rectè baptizari, & per Baptismum iustificari, & saluari. Item; Constat ex Script. iustificationem nullam esse sine fide: igitur constare debet infantes habere saltem habitualem fidem.

Prob. ratione. Nam paruuli baptizati verè dicuntur, & sunt fideles, vt Augustin. docet, & Concil. Trident. At fideles non dicuntur ab actu, sed ab habitu fidei: alioqui, cùm dormimus, aut etiam cùm vigilamus, sed de fide non cogitamus, non essemus fideles. Item; Deus in nobis habitat per fidem, & charitatem: *Christum habitare per fidem in cordibus vestris.* Et: *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* At in paruulis baptizatis Deus habitat, vt August. docet: igitur habent etiam paruuli baptizati illa dona, saltem quoad habitum. *Ratio. Sess 7. c. 13. de Baptis. Ephes. 3. 1. Ioan. 4.*

Denique; Deus infundit paruulis suis occultam gratiam, cũ baptizantur; vt August. docet. Sed gratia iustificationis infusa in cordibus consensu omniũ Theologorum, aut est charitas cum fide, & spe, aut certè est quędam alia qualitas, cum qua infallibiliter coniunctæ sunt tres illæ virtutes.

Propositio 5: *Paruuli actu credunt, partim reipsa, dum baptizantur; partim aliena fide.* *Propositio 5.* Prior pars est S. Augustini: quia ipsum baptizari est credere, ipsa namque actio est fidei professio. Vnde Ecclesia canit sanctos Innocentes non loquendo, sed moriendo confessos esse. Posteriorem partem sufficienter probat consensus Patrum.

Nota duplicem fidem requiri in Baptismo: Vnam Actualem, quæ pręcedit Baptismum, vt dispositio quædam: & ea est, quæ exigitur à baptizandis, cùm iubentur recitare Symbolũ, & interrogãtur an credant. Quæ quidẽ, vt plurimũ, iudicio grauiũ Doctorũ nõ est ex habitu fidei, sed ex auxilio speciali Dei. Vnde Catechecumeni cũ ista fide adhuc nõ dicuntur fideles à Patribus. Altera est, quæ sequitur Baptismũ, quæque est pars essentialis iustificationis, & nõ est actus, sed habitus: & hanc intelligunt baptizandi, cùm interrogati, quid petant, respondent; *Fidẽ vitam æternam præstantem.* vt habemus in Cõcil. Trident. *Duplex fides.*

Iam igitur cũ Patres dicunt paruulos baptizari in fide parentum, aut Ec- *Sess. 6. c. 7.*

clesiæ, non loquuntur de fide posteriore, sed de priore. Non enim est sensus, paruulos iustificari formaliter, aut esse fideles aliena fide: neque etiam sensus est, paruulis impetrari fidem, qua iustificentur, à fide, & precibus offerentium, & Ecclesiæ. Fidem enim iustificantem habent paruuli infusam ex opere operato Sacramenti; non ex opere operantis ministri, aut Ecclesię. Sed sensus est, fidem actualem, quæ requiritur, vt dispositio ad Sacramentum, non haberi à paruulis propriam, sed alienam.

Porrò multùm prodest paruulo fides aliena. Primùm enim eos ad Baptismum adducit. Vt enim adulti, nisi credant, ad Baptismum non veniunt; sic etiam nisi parentes, aut aliqui alij, qui infantium curam gerunt, credant, non eos ad Baptismum deferent. Deinde hoc modo Deum honorant, & colunt, dum fidem profitentur, & Satanæ abrenunciant, & implent, quæ ad ritum Baptismi pertinent, saltem per os alienum.

Ex quibus colligitur fidem alienam non esse ita necessariam, vt non sit Baptismus verus, aut fructuosus, si ea desit, quandoquidem non est de essentia iustificationis, vel Baptismi; tamen esse necessariam ad solennitatem ritus, ac cæremoniæ, & ad ipsum baptismum paruulis tradendum; quia si nemo haberet fidem, nemo curaret paruulos baptizari.

CAPVT III.

De Effectibus Baptismi; & de comparatione Baptismi Christi, & Ioannis.

Triplex effectus Baptismi.

VERI effectus Baptismi apud Catholicos tres sunt. Primò enim, Baptismus tollit, & delet verè omnem culpam, & pœnam. Secundò, confert ex opere operato gratiam, & dona diuina, quibus verè, & formaliter iustificatur homo. Tertiò, imprimit indelebilem characterem, ob quem reiterari non potest. De duobus posterioribus diximus, cùm de Sacramentis in genere ageremus: solùm hic de primo agendum est.

Prob. 1. Baptismo tolli omnia peccata.

Prob. ergò primò ex Scripturis Baptismo realiter tolli omnia peccata, ita vt non solùm non imputentur; sed nec sit, quod imputari posit ad culpam. Et quidem primò sunt Scripturæ, quæ habent vocabula mundandi, lauandi, tollendi, delendi, auferendi, & similia; quæ non possunt nisi ineptissimè exponi per, non imputari. Non enim rectè dicitur quis tollere ignorantiam, vel malitiam ab alio, quia ignoscit illi, quod aliquid ignoranter, vel malitiosè fecerit. Loca autem sunt hæc: *Dele iniquitatem. Amplius laua me. Aufers iniquitatem. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Mundans eam lauacro.*

Psal. 50. Mich. 7. Ioan. 1. Ephes. 5.

2. Caput Script.

Secundum caput Scripturarum est eorum locorum, qui dicunt tolli maculas, aut inquinamenta, aut iniquitates. Nam secundum aduersarios non tollitur per Baptismum peccatum, nisi quoad reatum, id est, quoad obligationem ad pœnam; manere autem volunt ipsam peccati fęditatem, quæ erat caussa illius reatus. Voces autem, Maculæ, Inquinamenti, Iniquitatis, & similia,

milia, non significant reatum, id est, obligationem illam, quæ potest tolli per
non imputationem, sed significant ipsam fœditatem, quam illi manere volunt.
Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Et: *Qui lotus est, non indiget, nisi vt* Cant. 4.
pedes lauet, sed est mundus totus. Et: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimi-* Ioan. 13.
ni ab omnibus inquinamentis vestris. Et: *Elegit nos, vt essemus sancti, & immaculati.* Et: Ezech. 36.
Reconciliauit nos in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, Ephes. 1.
& irreprehensibiles. Vbi vides non solum non habere maculam, sed nec aliquid, Coloss. 1.
vnde reprehendi possint. Quod intelligitur, quantum attinet ad ipsam iusti-
ficationem à Deo acceptam; nam postea bene possunt homines labi, & facere
digna reprehensione.

Tertium caput est ex figuris Baptismi: nam multiplex figura præcessit. 3. Caput.
Vna in Circumcisione. Altera in mari rubro. Tertia in Iordane lauante le- Coloss. 2.
pram. Quarta in suffocatione porcorum. Quinta in probatica piscina. Sexta 1. Cor. 10.
in lotione, & curatione cæci nati. At in Circumcisione verè, non autem per 4. Reg. 5.
solam imputationem, abscindebatur caro. In mari rubro verè, & propriè suf- Matth. 8.
focati sunt Ægyptij, quibus antea Hebræi seruiebant. Et sic de cæteris. Ioan. 5.
Ioan. 9.

Quartum caput continet ea loca, quæ comparant mundationem iustifica- 4. Caput.
tionis rebus verè, & propriè mundis. *Lauabis me, & super niuem dealbabor.* Et: Psal. 50.
Si fuerint peccata vestra vt coccinum, sicut nix dealbabuntur: & si fuerint rubra, vt ver- Isa. 1.
miculus; sicut lana, alba erunt. Et: *Deleui, vt nubem, iniquitates tuas; &, quasi nebulam,* Isa. 44.
peccata tua.

Quintum continet similitudinem peccati originalis. *Sicut per vnius inobe-* 5. Caput.
dientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiam iusti constituentur Rom. 5.
multi. At illi verè constituuntur peccatores, & verè iustitiam amittunt, non
sola imputatione. Et: *Quod natum est ex carne, caro est; quod natum est ex spiritu,* Ioan. 3.
spiritus est. Illi verè sunt carnales; igitur isti verè spirituales. Confirm. ex illo: 1. Cor. 15.
Sicut in Adam omnes moriuntur; ita in Christo omnes viuificabuntur. Hic locus intel-
ligitur de vera morte, & vera resurrectione: igitur etiam loca supra citata de
vero peccato, & vera iustificatione.

Sextum continet similitudinem mortis Christi. *Consepulti sumus cum Christo* 6. Caput.
per Baptismum in morte. Et ibidem: *Si mortui sumus, quomodo viuemus in illo.* Idem Rom. 6.
repetitur ad Coloss. At Christi mors, & resurrectio veræ fuerunt omnibus Coloss. 2.
modis: non autem veræ quoad aliquid, & quoad aliquid falsæ: igitur & re-
missio peccati vera mors est peccati, non quoad reatum tantùm, sed quoad
omnia, quæ peccati rationem habent.

Septimum continet ea, quæ docent Baptismo nos renasci. *Nisi quis renatus* 7. Caput.
fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. Et: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Et: Ioan. 3.
Cùm mortui essetis in delictis, conuiuificauit cum illo. Et: *Sicut modò geniti infantes.* At Tit. 3.
certè noua ista generatio, & vita requirit verã mortem peccatorum, & verã Coloss. 2.
mundationem interiorem; non autem solam imputationem. Quomodo enim 1. Pet. 2.
sumus verè viuificati, & regeniti, si adhuc mors in nobis manet?

Octauũ cõtinet ea, quæ docẽt nõ posse simul habitare lucẽ, & tenebras; pec- 8. Caput.
catũ, & iustitiam. *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorũ.* Et:
Quæ societas luci ad tenebras? quæ participatio iustitiæ cũ iniquitate? quæ cõuentio Christi 1. Cor. 10.
ad Belial? quis autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei viui. 2. Cor. 10.

Quòd si verè est in nobis post Baptismum peccatum natura sua mortale; ergò iniquitas: non enim iniquitas desinit esse iniquitas, quia non punitur.

9. Caput. Psal. 5. Psal. 44. Sap. 14. Nonum continet ea loca, quæ docent Deo odio esse peccata: *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.* Et: *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem.* Et: *Odio sunt Deo impius, & impietas eius.* Ex his enim locis efficitur, vt aut Deus in iustificatione penitùs tollat peccata, ita vt nihil sit, quod odio habere possit, aut certè nihil omninò remittat, ne obligationem quidem ad pœnam. Si enim peccatum maneret, Deus illud odisset: si odisset, punire vellet: si punire vellet, non ignosceret. Itaque dicere Deum non imputare peccata, quæ verè manent, atque ea nolle punire, est manifesta contradictio.

De comparatione Baptismorum Propositio 1. Iam verò de comparatione Baptismi Christi cum Baptismo Ioannis sit prima propositio: *Baptismus Ioannis non fuit Sacramentum idem cum Baptismo Christi.*

Prob. 1. Prob. I. Baptismus Ioannis ab ipso Ioanne institutus erat; non ergò erat Sacramentum, præsertim nouæ legis. Conseq. patet, quia nullus homo purus Sacramenta instituere potest, præsertim nouæ legis. Antec. prob. quia in Matth. 3. Matth. 21. Scripturis passim vocatur Baptismus Ioannis: *Videns Ioannes multos venientes ad Baptismum suum.* Et: *Baptismus Ioannis vnde erat è cœlo, an ex hominibus?* Similiter legimus Mar. 11. Luc. 20. Act. 1. 18. & 19. Ista autem denominatio non potest significare Ioannem ministrum tantùm fuisse eius Baptismi, sed etiam auctorem, alioqui Baptismus Christi potuisset etiam vocari Baptismus Petri, Pauli, Philippi, & aliorum: quod tamen Script. diligenter cauit.

Prob. 2. Secundò, In Baptismo Christi nõ sola aqua est de essentia ritus, seu Sacramenti, sed etiam inuocatio Trinitatis: At Baptismus Ioannis non habuit inuocationem Trinitatis: Non igitur est idem Sacramentum cum Baptismo Christi. Assumptio prob. quia licet Centuriatores affirment Ioannem baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, tamen neque Scriptura, neque vlla Patrum traditio id docuit. Fuerunt quidem, qui existimarent Ioannem in suo Baptismo vsum forma quadam verborum; nimirum, In nomine Act. 19. venturi Messiæ, idque propter illa verba Pauli: *Ioannes baptizauit Baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus est post ipsum, vt crederent.* Sed valdè probabile est Ioannem nulla omninò forma verborum vti consueuisse. Illa enim verba Pauli non videntur significare Ioannem baptizasse in nomine venturi, sed tantùm admonuisse populum, vt crederent in venturum Messiam. Nam etiam Christum baptizauit Ioannes eo ritu, quo cæteros, & certè ridiculum fuisset Christum baptizasse in nomine venturi.

Prob. 3. Tertiò; Baptismus Christi est Sacramentum noui Testamenti: ergò ab ipso auctore noui Testamenti est institutum. At Ioannis Baptisma non fuit in prædicatione Christi institutum, nec à Christo mandatum; sed à Ioanne, antequam inciperet noui Testamenti auctor prædicare.

Prob. 4. Act. 19. Quartò Baptismus Christi iterari non potest: at baptizati à Ioanne iterum ab Apostolis iussu sunt baptizari: non ergò erat ille Christi Baptismus, quem Ioannes ministrabat.

Pro-

Propositio secunda: *Baptismus Ioannis non habuit eandem vim, & efficaciam, quam habet Baptismus Christi.* Non est quæstio; An Baptismus Ioannis potuerit remittere peccata ex deuotione, & fide accedentium; vel etiam ex contritione, quam homines concipiebant ex concionibus, & Baptismo Ioannis? Id enim facilè fieri potuit; & sic quidam Patrum acceperunt illa verba: *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Sed tota quæstio est; An Baptismus ita efficax fuerit, vt Baptismus Christi; ita, vt vi sua, seu ex opere operato remiserit peccata? De hoc statuit Concil. Trident. *Si quis dixerit Baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.* *Propositio 2.* *Luc. 3.* *Sess. 7. c. 1.*

Prob. ex Script. Nam Ioannes Baptista distinguit suum Baptisma à Christi Baptismate: *Ego baptizaui vos aqua; ille vos baptizabit Spiritu sancto.* Idem docent testimonia Patrum, tam Græcorum, quàm Latinorum. *Prob. 1.* *Mar. 1.*

Prob. etiam ex persona, & officio Ioannis. Erat enim Ioannes præcursor Domini, & solùm ad hoc venerat, vt pararet vias eius. Id enim prædixit Angelus: *Ipse præibit ante illum in spiritu, & virtute Eliæ, vt conuertat corda filiorum ad patres, parare Domino plebem perfectam.* Et pater ipsius ibid. *Præibis enim ante, &c.* Idem denique testatur ipse adducens vaticinium Isaiæ: *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini.* At certè parare viam Saluatori non est dare salutem, & iustificare, sed disponere ad recipiendum Saluatorem, & salutem. Vnde pater eius propriè assignans officium Baptistæ: *Ad dandam*, inquit, *scientiam salutis plebi eius.* Non ad dandam salutem, sed scientiam salutis. Docuit enim Ioannes, quomodo esset inuenienda salus, nimirum credendo in Christum, cū illum digito ostendit, & ait: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* *Prob. 2.* *Luc. 1.* *Ioan. 1.* *Luc. 1.* *Ioan. 1.*

Propositio tertia: *Post Baptismum Ioannis necessariò percipiendus erat Christi Baptismus.* *Propositio 3.* *Prob. 1.*

Prob. primò ex verbis Ioānis: *Ego baptizo in aqua; ille vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.* Si enim hic fiat collatio Baptismi Christi, & Ioannis, (vt est cōmunis Patrum sententia) apertè videmus eosdem, quos Ioannes baptizauerat, dici baptizandos iterum à Christo. *Ioan. 1.* *Matth. 3.* *Luc. 3.* *Mar. 1.*

Prob. secundò ex historia Euangelij, & Actorum. Nam ibant ad Ioannē, vt baptizarentur, tota Ierusalem, omnis Iudæa, & regiones omnes vicinæ Iordani. Itaque rari erant admodum eo tempore non baptizati à Ioanne. At post Domini ascensionem ipso primo die Pentecostes B. Petrus in Ierusalem prædicare cępit necessitatem Baptismi Christi omnibus hominibus: *Pœnitentiam* inquit, *agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu.* Et baptizati sunt eo die tria millia; deinde paulò pòst quinque millia pręter eos, quos posteà baptizauit Philippus, & alij discipuli in varijs locis Iudeæ, & Samariæ. Ergò necesse est, vt multi à Ioāne baptizati iterū ab Apostolis baptizati fuerint. *Prob. 2.* *Mar. 1.* *Matth. 3.* *Luc. 3.* *Act. 2.* *Act. 4.* *Act. 8. & alibi.*

Prob. tertiò ex loco expresso, vbi Paulus iubet baptizari in nomine Domini duodecim viros, qui confessi fuerant se non habere, nisi Ioannis Baptismū. Tametsi enim decem hęreticorum sint huius loci expositiones diuersæ, tamē ipse textus si exponatur simpliciter, & propriè sine dubio eum sensum offert, quem nos defendimus. Deinde vnanimis consensus Patrum constanter docet eos viros iterum baptizatos. *Prob. 3.* *Act. 19.*

CAPVT

CAPVT IIII.

De Cæremonijs Baptiſmi.

Cæremoniæ Baptiſmi. CÆREMONIAE, quibus in Baptiſmo vtimur, antiquiſsimæ ſunt; & vel ex Apoſtolorum traditione manarunt, vel à ſanctiſsimis Patribus inſtituta ſunt; quorum auctoritas, præſertim tot ſæculis iam confirmata, plus apud nos valere debet, quàm nouatorum clamores.

Cæremoniæ autem aliæ præcedunt Baptiſmum; aliæ comitantur; aliæ ſequuntur.

1. Cæremonia ante Baptiſ. Earum, quæ præcedunt, prima eſt, quòd Catechumeni, qui baptizari cupiunt, dent nomen ſuum; & ex eo tempore dicuntur Competentes, ſeu Electi, & recipiuntur ab Eccleſia, vt inſtruantur, & præparentur ad Baptiſmum. Hinc ſunt duo genera Catechumenorum. Vnum eorum, qui audiunt conciones, & volunt fieri Chriſtiani; ſed nondum petierunt Baptiſmum: & ij dicuntur Auditores, ſeu Audientes. Alij petunt baptiſmum; & dicuntur Competents, ſeu Electi.

2. Cæremonia. Secunda eſt ſcrutinium; quo nomine ſignificatur propriè examen, & exploratio quædam; an Competentes firmiter credant, & ſincerè: tamen continet hoc nomen etiam Catechiſmum, & Exorciſmum, & omnes cæremonias, quæ fiunt ab eo die, quo nomen dederunt, vſque ad eum diem, quo baptizantur. Fiunt autem ſeptem ſcrutinia, quorum principale eſt tertium; & fieri ſolet feria quarta poſt Dominicam quartam Quadrageſimæ: tunc enim fiunt ferè omnes cæremoniæ.

8. Cæremonia. Tertia eſt abrenunciatio Satanæ, & operum eius, quæ ſæpe repetitur, tum in ſcrutinijs tum etiam poſtea paulò ante Baptiſmum: ac ſine dubio de Apoſtolica traditione deſcendit.

4. Cæremonia. Quarta eſt fidei profeſsio, quam ſæpius interrogati reſpondent, & poſtea etiam in ipſo die Baptiſmi publicè pronunciant recitantes Symbolum.

5. Cæremonia. Quinta eſt ſignum crucis in fronte, & pectore: in ſingulis enim ſcrutinijs, vel à Presbyteris, vel à clericis imprimitur eis ſignum crucis.

6. Cæremonia. Sexta cæremonia eſt Exorciſmus, id eſt, adiuratio dæmonum certis precibus facta, vt recedant, ab homine baptizando.

7. Cæremonia. Septima eſt exſufflatio, quæ annectitur exorciſmis. Nam & verbis Exorciſmorum pelluntur dæmones; & cæremonia exſufflationis ſignificatur eorum expulſio, & ſimul ſignificatur afflatio boni ſpiritus, quem recipiunt homines, cùm recedit ſpiritus malus.

8. Cæremonia. Octaua eſt guſtus ſalis. Datur enim Catechumenis guſtandum ſal.

9. Cæremonia. Nona eſt, cum tanguntur ſaliua nares, & aures, & dicitur eis, *Epheta*, id eſt, adaperire.

10. Cæremonia. Decima eſt impoſitio manuum, ac benedictio Sacerdotalis.

Vndecima

Vndecima est vnctio. Vnguntur enim Catechumeni oleo benedicto ante Baptismum in pectore, & scapulis, vngendi posteà Chrismate post Baptismum. 11. Caeremonia.

Duodecima est abstinentia vini, & carnium, & etiam rei vxoriæ, & alia opera pœnitentiæ, non quidem ad satisfactionem, sed vt paratiores accederent ad Sacramentum Baptismi. 12. Caeremonia.

In ipso autem Baptismo sunt quinque cæremoniæ. 1. Caeremonia in Baptismo.

Primò, imponitur nomen baptizato.

Secunda cæremonia est, vt habeant susceptores, à quibus de sacro fonte leuentur, & posteà diligentius in fide instituantur. 2. Caeremonia.

Tertia est consecratio aquæ. 3. Caeremonia.

Quarta est trina mersio. Nota Arianos abuti cœpisse hac cæremonia. Nam, cùm trina mersio fieret à Catholicis ad significandas tres personas diuinas, & triduum sepulturæ Christi, Ariani trina mersione vtebantur ad significandas tres naturas trium personarum. Quare & tunc Gregorio visum est, vt in Hispania vna mersio fieret: & idem paulò pòst confirmauit Concil. Toletanum IV. C. 5. Nunc autem pro regionum varietate vel vna, vel trina mersio adhibetur: neutrum enim est de essentia Sacramenti. 4. Caeremonia.

Quinta est tempus Paschale, & Pentecostes. Et si enim quouis tempore dari possit Baptismus, si necessitas vrgeat; tamen veteres diligentissimè seruabant hanc cæremoniam, vt solum in Sabbathis Paschæ, & Pentecostes ordinariè baptizarent. Placuisse autem Deo hanc cæremoniam, potest intelligi ex miraculo, quod narrat Paschasinus Episcopus *in epist. ad S. Leonem, quæ habetur ante epist. 64. S. Leonis.* Vbi dicit in Sicilia suo tempore fuisse sacrum fontem in quadam perexigua Ecclesia in quodam monte sita, qui toto anno aridus manebat, & in sola Paschatis vigilia aquis redundabat hora baptizandi, cùm nulli canales, nullæ foueæ, nunquam aquæ vicinæ conspicerentur. 5. Caeremonia.

Cæremoniæ, quæ sequuntur Baptismum, sunt aliæ quinque.

Prima videtur fuisse osculum pacis in signum, quod baptizatus est frater noster. 1. Caeremonia post Baptis.

Secunda est vnctio Chrismatis in vertice; quæ quidem introducta videtur, quia non semper adest Episcopus, qui possit continuò dare post Baptismum Sacramentum Confirmationis. Ideò enim vngitur à presbytero baptizatus, non quidem in fronte, sed in vertice Chrismate ab Episcopo consecrato. 2. Caeremonia.

Tertia est cereus accensus, qui datur baptizato in signum fidei, & gratiæ acceptæ, & quòd sit translatus à potestate tenebrarum ad lumen, & sortem Sanctorum. 3. Caeremonia.

Quarta est vestis candida, quam ferre solent à Sabbatho sancto vsque ad Dominicam in Albis. 4. Caeremonia.

Quinta cæremonia olim fuit delibatio lactis, & mellis, seu vini; quæ tamen hoc tempore non est in vsu; nec fuisse videtur generalis, cùm tantum in Occidente eam viguisse scribat Hieronymus. 5. Caeremonia.

CAPVT V.

De Sacramento Confirmationis.

Prob. Cõfirmationẽ Sacram. esse.

CONFIRMATIONEM esse Sacramentum verè, & propriè dictum, prob. ex Sctiptura. Tria enim requiruntur ad essentiam Sacramenti Christiani propriè dicti. Primò, promissio gratiæ. secundò, signum sensibile cum verbo, quod sit medium, seu organum, quo applicetur promissio. Tertiò mandatum diuinum quo id iubeatur ministrari.

Promissio genera huius Sacram. Ioan. 14. Ioan. 15. Ioan. 16.

Ac promissio quidem, & certè amplissima habetur apud Ioan. vbi Dominus promittit spiritum paracletum, qui consoletur in omnibus aduersis. Et alibi eundem promittit spiritum sanctum, qui faciat discipulos fortes, & intrepidos in testificatione veritatis. Et: *vt arguat mundum de peccato, de iustitia, & de iudicio*; id est, qui det robur Apostolis ad arguendam infidelitatem hominum, & testificandam Christi iustitiam, & annunciandum Principem huius mundi iam esse iudicatum. Item: *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Denique: *Accipietis virtutẽ superuenientis Spiritus sancti, in vos, & eritis mihi testes* &c.

Luc. vlt. Act. 1. Signum sensibile.

Iam verò medium, seu organum, siue signum sensibile constans ex rebus, & verbis, quibus applicetur illa promissio, fuit manus impositio cum oratione. Nam Apostoli quidem singulari miraculo, & benificio receperunt illam gratiã promissam sine vllo medio, seu sacramento, in die Pentecostes. At verò cęteri receperunt illam eandem gratiam ministerio Apostolorum per illud medium: *Tunc imponebant manum super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*; & anteà dixerat illos venisse, vt orarent. Idem habetur Act. 19. Et, quòd hoc sit medium, quo applicatur promissio facta de mittendo spiritu sancto, patet ex effectu: nam cuicunque baptizato Apostoli manus imponebant, veniebat super eum spiritus sanctus. Denique, quòd illud donum, quod dabatur tunc omnibus baptizatis per manus impositionem, fuerit illud ipsum, quod promissum fuit Apostolis, patet ex testimonio S. Petri, qui concionabatur populo, & promittebat idem donum, quod ipse acceperat, si crederent, & baptizarentur: & allegabat Iohelem, qui prędixerat donum illud effundendum, non super Apostolos tantùm, sed *super omnem carnem*. Idem etiam Petrus testabatur Corneliũ, & eius comites accepisse idem donum, quod acceperunt Apostoli in Pentecost. *Nihil discreuit inter nos, & illos*; & tamen Scriptura nusquam meminit alterius medij, seu signi sensibilis, quo daretur donum illud, nisi manus impositionis cum oratione.

Act. 2. Act. 2. Act. 11. Act. 15.

Mandatum huius Sacram.

Pro Mandato damus illis mandati executionem. Numquã enim Apostoli ita ordinariè, & securè imposuissent omnibus baptizatis manus, vt veniret super eos spiritus sanctus, nisi Dominus hoc eis mandasset. Fuisse autem ritũ illum ordinarium, & communem omnibus baptizatis patet ex Act. & ex Epistola ad Hebræos.

Act. 8. & 19 Hebr. 6.

Probari etiam posset hoc sacramẽtum ex testimonijs Pontificũ, Concilijs, & Patribus Gręcis, & Latinis, nisi longum esset ea recensere.

CAPVT

CAPVT VI.

De materia, forma, effectu, & ministro Confirmationis.

MATERIAM huius Sacramenti remotam Catholici communi cōsensu docent esse oleum balsamo admixtum, atque ab Episcopo consecratum: materiam verò proximam, quæ propriè est altera pars Sacramenti, vnctionem ex prædicto oleo in fronte adhibitam ad formam, seu figuram crucis. *Materia Cōfirmationis.*

Prima de hac re sit propositio: *Chrisma, siue Vnctio materia est Sacramenti Confirmationis.* Hæc est certissima Catholicis ex Concil. Florentino, & Tridentino. *Propositio 1. Sess. 7. c. 2. De cōfirm.*

Prob. primò ex duobus locis Script. vbi vel expressè fit mentio huius vnctionis, vel certè ad eam alluditur. *Prob. 1.*

Prior est: *Qui confirmat nos, Deus, & vnxit nos, & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.* Hunc locum exponunt de Sacramento Confirmationis Ambrosius, Anselmus, & Theodoretus: & verba ipsa satis apertè significant. Nam verbum (*Confirmat*) proprium est huius Sacramenti, in quo robur datur. Deinde (*Vnxit nos*) vel refertur ad ipsam actionem externã; vel, si referatur ad internam, fit allusio ad externam: ideò enim interna illa illustratio, & operatio Spiritus sancti dicitur vnctio, quia per vnctionem externam dari, & significari solet. Illud autem (*Signauit nos*) referri potest, tum ad internã obsignationem per characterem, tum ad externum signaculũ crucis, quod in hoc Sacramento in fronte imprimitur. Denique; Illud (*Dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*) apertissimè designat effectum principalem huius Sacramenti, qui est donum charitatis. *2. Cor. 1.*

Posterior locus est: *Et vos vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis,* &c. Hunc locum de Sacramento hoc exponit Cyrillus, & Augustinus. *1. Ioan. 2.*

Prob. secundò ex communi consensu Pontificum, Conciliorum, & Patrum Græcorum, ac Latinorum. *Prob. 2.*

Propositio secunda: *Materia Confirmationis non est oleum simplex, sed oleum mixtum balsamo.* *Propositio 2*

Prob. primò ex traditione maiorum. *Prob. 1.*

Secundò, ex figura veteris Testamenti. Nam vnguentum, quod Deus iussit fieri, quo vngeretur tabernaculum, & Sacerdotes, figura erat Chrismatis, quo vngitur Ecclesia, quæ est verum Dei tabernaculum. Illud autem erat ex oleo oliuarum cum admistione odiferorum succorum, quorum vnum erat stacten, & etiam balsamum fuisse dicitur. *Prob. 2. Exod. 30.*

Probatur ratione Theologorũ, & D. Thomę, quia debet materia Sacramẽti significare effectum Sacramenti. Effectus autem huius Sacramenti præcipuus est confirmatio in fide: quæ duo requirit; puritatem, & feruorem *Prob. 3.*

fidei in corde; & constantem confessionem in ore. Primum apertissimè significatur in oleo, quod liquor purissimus, subtilis, lucidus, & calidus est: secundum non minus aptè significatur balsamo, quod bonum odorem effundit ad alios.

Act. 2. Præterea; Huius Sacramenti effectus significati sunt in illis linguis igneis, quę apparuerunt super Apostolos in die Pentecostes. Et si enim Apostoli sine Sacramento confirmati sint illo die ab ipso immediatè Deo, tamen non sine visibili symbolo effectum inuisibilem significante. Illis ergò duobus symbolis, igni, & linguis, seu potiùs vni ex duabus partibus constanti respondent optimè in Sacramento nostro oleum, & balsamum, seu Chrisma ex oleo, & balsamo confectum.

Propos. 3. Prob. Propositio tertia: *Chrisma, quod est materia Sacramenti Confirmationis prius consecratum & benedictum, esse debet.* In hac etiam omnes Catholici conueniunt: & prob. ex traditione Ecclesiæ, sanctorum Pontificum, Conciliorum, & Patrum.

Propos. 4. Propositio quarta: *Vnctio Chrismatis ad crucis figuram in fronte hominis baptizati fieri debet, vt sit vera, & proxima Sacramenti huius materia.* Hæc etiam patet ex traditione Ecclesiæ, cuius testimonia adferre longum esset.

Forma Confirm. Forma huius Sacramenti sunt hæc verba: *Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Neque dubitari potest, quin hæc sit conueniens forma, cùm apertè explicet & caussam principalem, quæ est sancta Trinitas; & caussam ministerialem, quæ est ille, qui verba ipsa profert; & denique effectum, qui est facere Christi militem insigniendo illum cruce, & roborare, atque armare confirmando Chrismate. Habetur autem hæc forma disertis verbis in Concil. Florentino, in Pontificali Romano, & apud S. Thomam. Apud antiquiores auctores non habentur hęc omnia verba, & hoc ordine; tamen habetur idem sensus, & hoc sufficit. Neque debet alicui mirum videri, si Patres non expresse ponant hanc formam: nam neque aliorum Sacramentorum formas describunt, tum quod res essent omnibus Christianis notæ ob quotidianum vsum; tum etiam ne Gentilibus, qui libros nostros videbant, proderent eiusmodi mysteria sine necessitate.

Effectus Confirm. Effectus huius Sacramenti duplex est. Vnus, quòd gratiam confert gratum facientem, & quidem maiorem, quàm ipse Baptismus, in ordine ad roborandum animam contra diaboli impetus: sed minorem in ordine ad remissionem peccati; quia non remittit totam pœnam, vt facit gratia Baptismi. Alter effectus est character, quo adscribimur in Christi militiam; sicut per Baptismum in Christi familiam.

Prob. character 1. Hebr. 6. Probatur autem character ex eo, quòd non potest repeti Confirmatio. Et hoc prob. expressè ex Apostolo: *Non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum.* Vbi teste Chrysostom. Theodoret. Theophylacto, & alijs, Apostolus per impositionem manuum intelligit Confirmationem, quæ dabatur statim post Baptismum; ac docet non licere ei, qui labitur post Baptismum, & Confirmationem, iterum redire ad Baptismum & Confirmationem: hæc enim sunt

ſunt fundamenta, quæ iaciuntur niſi ſemel.

Secundò, idem patet ex Concilijs, & Patribus. *Prob. 2.*

De miniſtro huius Sacramenti controuerſia eſt; An ſolus Epiſcopus ſit miniſter? *Miniſter Confirm.*

Catholici omnes (vno Richardo Armachano excepto) docent communi conſenſu, ſolum Epiſcopum eſſe proprium huius Sacramenti miniſtrum. Eſt quidem inter Catholicos quæſtio; an ſaltem ex diſpenſatione presbyter poſſit hoc Sacramentum conferre? Nam S. Bonauentura, Durandus, Adrianus contendunt id nullo modo committi poſſe presbyteris: ſed S. Thomas, & omnes eius diſcipuli contrarium docent: & hoc poſterius quidem longè verius eſt. Vt patet ex Patribus, & Concilijs: & ideò ait Concil. Tridentinum ordinarium miniſtrum eſſe Epiſcopum, vt indicaret poſſe extraordinaria poteſtate idem fieri etiam à Presbytero. *Reſp.* *Seſs 7. c. 3. De Confirm.*

Prob. autem Catholica veritas apertiſsimo Scripturæ teſtimonio. Nam miſsi ſunt Petrus, & Ioannes, vt per impoſitionem manuum darent Spiritum ſanctum ijs, quos Philippus in Samaria baptizauerat. Et Paulus ipſe Apoſtolus manus imponit illis, quos alij baptizauerant. At certè nulla videtur poſſe fingi cauſſa, cur ſoli Apoſtoli manus imponant; immò cur ad hoc ipſum veniant ex vno loco ad alium, niſi quia hoc munus propriè pertinet ad primum gradum Eccleſiaſticum, qui eſt ſine dubio Epiſcopalis. *Prob. reſp. 1.* *Act. 8.* *Act. 19.*

Secundò prob. teſtimonijs, & traditione Eccleſiæ. *Prob. 2.*

Tertiò prob. ratione. Nam Confirmatio eſt complementum, & perfectio Baptiſmi; proinde conuenit, vt à primario miniſtro detur: ſic enim in omnibus alijs rebus vltima forma imprimitur à primo agente. Præterea; In Confirmatione adſcribimur ad Chriſti militiam: adſcribere autem ad militiam proprium eſt Ducum, & Imperatorum. *Prob. 3.*

CAPVT VII.

De Cæremonijs Confirmationis.

DVPLICES ſunt Cæremoniæ in hoc Sacramento. Primùm enim multæ cæremoniæ adhibentur in conſecratione Chriſmatis feria quinta in cœna Domini. Deinde, quædam in ipſa collatione huius Sacramenti.

In primo genere adhibentur benedictiones olei, & balſami per orationes: & hoc reprehendi non poteſt, cùm Apoſtolus dicat omnia *ſanctificari per verbum Dei, & orationem.* *Cæremoniæ ante Confirm.* *1. Tim. 4.*

Secundò, fiunt etiam benedictiones olei, & balſami per ſignum crucis. Ac ne id quidem reprehendi poteſt, cùm ſine hoc ſigno nihil conſecrari poſsit, vt teſtantur omnes ferè Patres.

Tertiò, halat Epiſcopus aliquoties ſuper ampullam Chriſmatis. Sumpta videtur hæc ab exemplo Domini, qui in Apoſtolos inſufflauit, vt ea cæremonia demonſtraret Spiritum ſanctum in eos deſcendere. *Ioan 2.*

Quartò, quòd Chriſma iam conſecratum ſalutatur ab Epiſcopo, & Preſbyteris, his verbis: *Aue ſanctum Chriſma.* Adhibetur quidem ſic Chriſmati cõſecratio reuerentia, quia eſt res ſacra, & vim habet, vt inſtrumentum Dei, ſanctificandi: ſed non adoratur, vt Deus: alioqui etiam Hebræi idololatræ fuiſſent, qui arcam Domini ligneam adorabant; idque Propheta monente: *Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt.* Et Dominus etiam, qui dixit mulieribus: *Auete*; eas adoraſse diceretur.

Pſal 98. *Matth. vlt.*

Cæremoniæ in Confirm.

In ipſa Confirmatione prẹter cæremoniam eſſentialem vngendi, & ſignandi frontem cruce, adhibentur etiam octo aliæ.

1\. Prima, vt ſuſceptor adſit, ſicut in Baptiſmo, qui confirmandum offerat Epiſcopo.

2\. Secunda, vt variæ preces dicantur ſuper confirmandos, & quidem cũ manus impoſitione.

3\. Tertia, vt confirmato pax detur ab Epiſcopo in ſignum acceptæ gratiæ Spiritus ſancti, cuius effectus eſt pax.

4\. Quarta, vt confirmatum Epiſcopus manu leniter cẹdat, vt is intelligat ſe contra ignominiam, & verbera pro Chriſto ferenda patientia præcipuè armandum.

5\. Quinta, vt faſcia ligetur frons, tum, ne Chriſma facilè defluat, tum, vt ſignificet acceptam gratiam diligenter conſeruandam, iuxta illud: *Vnctionem, quam accepiſtis, maneat in vobis.* Sed in hac re ſeruanda eſt Eccleſiæ conſuetudo: alicubi enim ad ſeptem dies frontis faſcia cõſeruatur, alicubi ad tres; alicubi cõtinuò abluitur; & exiccatur Chriſma à ſacerdotibus, vt faſcia opus nõ ſit.

1. Ioan. 2.

6\. Sexta, vt ad ſeptem dies non lauetur caput, ſeu frons.

7\. Septima, vt in Sabbatho Paſchæ, & Pentecoſtes detur Confirmatio, quia videlicet ijs diebus dari debet Baptiſmus. Hoc tamen tempore, quia vt plurimùm non dantur ſimul hæc Sacramenta, laudabilis eſt conſuetudo multorum Epiſcoporum, vt feſtis Pentecoſtes prẹcipuè confirment; quia nimirum in eo feſto data eſt prima Confirmatio à Deo ſanctis Apoſtolis.

8\. Octaua, vt à ieiunis detur, & accipiatur Confirmatio.

DE

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

De reali præſentia Chriſti Domini in Sacramento Euchariſtiæ.

VMMA Catholicæ ſententiæ de hac re explicatur in Concil. Tridentino his verbis: *Principiò docet ſancta Synodus, & apertè, ac ſimpliciter profitetur in almo ſanctæ Euchariſtiæ Sacramento, poſt panis, & vini conſecrationem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, verum Deum, atque hominem, verè realiter, ac ſubſtantialiter ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri.* Ex quibus verbis deduci poſſunt aliquot regulæ de modo loquendi in hac materia. *Sententia Catholica.* *Seſs. 13. c. 1*

Prima regula: Nomina ſubſtantiua, quæ dicuntur de Chriſto, ſiue eius corpore extra Sacramentum, dicuntur etiam de ipſo, vt eſt in Sacramento. *1. Regula.*

Ratio eſt, quia nomina ſubſtantiua ſignificant naturam rei abſtrahendo à modo: rei natura autem, & eſſentia omnium, quæ ſunt in Chriſto, verè eſt in Sacramento. Itaque dicimus veriſsimè eſſe in Sacramento corpus, carnem, ſanguinem, &c. & carnem illam eſſe corpus, non ſanguinem. *Ratio.*

Secunda regula: Nomina adiectiua, quæ dicunt ordinem ad corpora circumſtantia, non dicuntur de Chriſti corpore, vt eſt in Euchariſtia; licet dicantur de eo, vt eſt in cælo: alia verò dicuntur. *2. Regula.*

Ratio eſt, quia corpus Chriſti propter modum exiſtendi in Euchariſtia peculiarem non dicit vllum ordinem ad corpora circumſtantia. Itaque dicemus quidem corpus Chriſti, vt eſt in Euchariſtia, eſſe verum, reale, naturale, animatum, quantum, coloratum, &c. & carnem, illam dicemus eſſe corporalem, non ſpiritualem: niſi nomen ſpirituale ſumatur, ſicut ibi: *Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale*; id eſt, obediens ſpiritui in omnibus. At non dicemus eſſe ſenſibile, viſibile, tangibile, extenſum, licet tale ſit in cælo. *Ratio.* *1. Cor. 15.*

Tertia regula: Aduerbia, quæ dicunt modum exiſtendi corporalem, non dicuntur de Chriſto in Euchariſtia, licet dicantur de ipſo, vt in cælo reſidet: alia verò nihil prohibet dici. *3. Regula.*

Ratio eſt, quia non habet Chriſtus modum exiſtendi corporũ, ſed potiùs ſpirituum, cùm ſit totus in qualibet parte. Itaque dicemus Chriſtum eſſe in Eucha- *Ratio.*

Euchariſtia verè, realiter, ſubſtantialiter; ſed non dicemus corporaliter, id eſt, eo modo, quo ſuapte natura exiſtunt corpora, nec ſenſibiliter, mobiliter, &c.

4. Regula. Quarta regula: Verba, quæ ſignificant præſentiam corporis Domini in Euchariſtia, abſtrahendo à modo exiſtendi, cùm ordine ad alia, ſimpliciter affirmari poſſunt: reliqua non item. Quare rectè dicemus; Corpus Domini eſt, continetur, manet, reperitur, ſumitur, percipitur in Euchariſtia: at non rectè diceremus; Corpus Chriſti in Euchariſtia extenſum eſt, occupat locum.

5. Regula. Quinta regula: Quamuis corpus Chriſti in Euchariſtia per ſe non videatur, nec tangatur, nec moueatur; tamen ratione ſpecierum, ſiue accidentium, quibus coniunctum eſt, poteſt dici videri, tangi, moueri, &c. Id patet, quia ſpecies illæ verè videntur, tanguntur, mouentur; & quod eis conuenit, vſitatè etiam tribuitur ei, quod eſt cum illis coniunctum. Nam hoc modo Angeli, qui ſunt ſpiritus, dicebantur videri, & tangi corporeis oculis; quando videbantur, vel tangebantur corpora ab illis aſſumpta. Et in toto libro Tobiæ Scriptura paſsim vocat Angelos, quos dicit viſos, auditos, tactos. Immò Spiritum ſanctum dicit Ioannes ſe vidiſſe, cùm vidit columbam. *Gen. 19. Ioan. 1.*

6. Regula. Sexta regula: Verba, quæ ſignificāt motum localem; verè, & propriè dicuntur de corpore Chriſti in Euchariſtia exiſtente ratione ſpecierum; licet per accidens, non per ſe: cætera autem, quæ ſignificant alias mutationes, vel actiones, dicuntur quidem de corpore Chriſti ratione ſpecierum; ſed impropriè, & figuratè.

1. Pars. Prima pars huius regulæ certiſsima eſt, quia realis præſentia corporis Chriſti id neceſſario requirit, vt motis ſpeciebus verè moueatur corpus Chriſti, quamuis per accidens: quomodo anima noſtra verè mutat locum, cùm corpus mutat locum. Itaque verè dicemus, & propriè, Chriſti corpus in Euchariſtia attolli, deponi, deferri, collocari in altari, transferri à manu ad os, ab ore ad ſtomachum.

2. Pars. Prob. Altera pars prob. quia ſi, quæ conueniunt ſpeciebus, excepto motu locali, deberent propriè conuenire corpori Chriſti, oporteret vel recipi eas mutationes immediatè in corpore Chriſti; quod omnes negant: vel mediantibus ſpeciebus; & hoc, vel quia ſpecies inhæreant corpori Chriſti; & id etiam omnes negant, vel ratione communicationis idiomatum ob vnionem hypoſtaticam, vel ſimilem, & hoc etiam non habet locum. Nam ſi ibi eſſet vnio hypoſtatica; quatuor abſurda ſequerentur.

1. Abſurdum ex vnione hypoſtat. Primum, quòd Chriſtus in Euchariſtia deberet etiam dici albus, & rotundus ratione ſpecierum: quod tamen omnes abſurdum eſſe confitentur. Cur enim potius actiones, & paſsiones, quàm ipſæ qualitates de Chriſto dicantur, ſi eſt communicatio idiomatum? certè in myſterio incarnationis non ſolùm dicitur Deus ambulaſſe, comediſſe, &c. ſed etiam fuiſſe corporeus, humilis, triſtis, &c.

2. Secundum, quòd ſicut dicunt Chriſtum verè, & propriè videri, & tangi, ita poſſent dicere eum calefieri, aut frigefieri, immò & mucidum, aut acidum fieri, quando iſta contingunt in ſpeciebus ante eorum corruptionem: quemadmodum Deus dictus eſt pati, vulnerari, & mori in carne.

At

At illa nemo planè concederet.

Tertium, quòd etiam ſpeciebus oporteret attributa Chriſti tribuere, eſt enim mutua communicatio idiomatum. At nunquam eſt auditum, vt accidẽtibus aliquid eiuſmodi tribueretur. 3.

Quartum, quòd non liceret dicere carnem Chriſti videri, aut tangi, ſed ſolum ipſum Chriſtum. Communicatio enim idiomatum tribuit ſoli ſuppoſito attributa vtriuſque naturæ, non autem attributa vnius naturæ accommodat alteri; caro autem natura eſt, non ſuppoſitum. 4.

Prob. 1. Præſentia Corporis Domini in Euchariſt.

Nunc demonſtranda eſt præſentia corporis Domini in Euchariſtia ex Scripturis. Primum Script. argumentum eſt ex figuris, quod tale eſt: Figuræ neceſſario inferiores eſſe debent rebus figuratis. Figuræ autem Sacramenti Euchariſtiæ, vel ſunt excellentiores, vel non inferiores ſimplici, & naturali pane ſignificante corpus Chriſti: ergò Euchariſtia non eſt ſimplex, & naturalis panis ſignificans corpus Chriſti, ſed eſt ipſum corpus Chriſti, panis verè cœleſtis, & ſuperſubſtantialis.

Coloſſ. 2. Hebr. 10.

Maior propoſitio certiſsima eſt ex Apoſtolo Paulo, qui comparat figuras Teſtamenti veteris vmbris, impletionem autem corpori: & eaſdem figuras vmbris, veritatem autem imagini. Vmbra enim non eſt vera imago, ſed vel eſt inanis ſimilitudo imaginis, qualis efficitur, cum quis ambulat in ſole, vel certè adumbrata imago in tabula nondum expreſſa, & perfecta.

Minor propoſitio dupliciter probari poteſt: Ex figuris, quæ ſunt æquales pani: deinde ex his, quæ ſunt prꝑſtantiores.

Figuræ æquales pani. Gen. 14. Exod. 40. & 1. Reg. 21. Leuit. 3. 3. Reg. 19.

Figuræ æquales ſunt illę, quę in pane ſitæ erant. Primùm, panis, quem protulit Melchiſedech: Deinde, panis propoſitionis, qui ſolum à puris, & ſanctificatis comedi poterat. Item, panis primitiarum. Denique, panis ille angelicus, quo Elias roboratus 40. dierum ſpacio ambulauit vſque ad montem Dei Oreb, vbi & Deum quodammodo vidit.

Ex prꝑſtantioribus figuris tres ſunt prꝑcipuæ.

Figura præſtantior 1.

Prima eſt Agnus Paſchalis. Non enim alia de cauſſa Dominus poſt Agnum Paſchalem ritu Iudaico manducatum continuò Sacramentum Euchariſtię inſtituit, niſi vt ſignificaret, vt ait Leo, antiquam obſeruantiam nouo Sacramento adimpleri, & tolli.

Exod. 12.

Deinde, conſtat Agni Paſchalis cęremoniam non tam fuiſſe poſitam in immolatione, quàm in manducatione. Ergò illi reſpondet in Teſtamento nouo Agnus ille, qui tollit peccata mundi, quatenus manducatur, quod certè non aliter fieri ſolet, quàm in Euchariſtia. Iam verò Agnum Paſchalem Iudęorum fuiſſe prꝑſtantiorem Euchariſtia noſtra, ſi in ea non verè Chriſti corpus continetur, facilè demonſtrari poteſt.

Si enim conſideremus Agnum, & panem, vt res naturales, dubitari nõ poteſt, quin Agnus excellat: ſi verò, vt Sacramenta, id eſt, ſymbola externa, eo modo etiam agnus excellit: Nam caro Chriſti melius ſignificatur carne Agni, quàm pane: item, mors Chriſti meliùs ſignificatur morte agni, quàm fractione panis: Chriſti innocentia, manſuetudo, & alię proprietates meliùs ſignificantur per agnum illum electum, anniculum, ſine macula, qui in lege iubebatur immolari, & manducari, quam pane, qui nihil horum habet.

Effectus etiam Sacramenti, siue sit nutritio quædam spiritualis, siue excitatio fidei, melius obtinetur per esum agni, quàm esum panis. Magis enim caro nutrit, quàm panis; & id etiam fidem magis excitat, quod meliùs repręsentat Christi mortem. Quare illa verba Domini: *Hoc est corpus meum*, aptius per metonymiam dici possunt de Agno Paschali, quàm de pane Eucharistiæ.

2. Figura præstantior. Exod. 24. Heb. 9. Altera figura est sanguis Testamenti. Nam vbi describitur Testamentum vetus, legimus Moysen nomine Dei mandata legis proposuisse: deinde aspersisse sanguinem in populum, ac dixisse: *Hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus.* Impleta est autem hæc figura in institutione huius Sacramenti. Quod prob. primò: nam disertis verbis Dominus ait; *Hic est calix nouum Testamentum in meo sanguine:* ergo in ipsa cœna Testamentum institutum fuit. *Luc. 22.*

Matth. 26. Secundò, quia videtur Dominus de industria vti voluisse ijsdem ferè verbis, quibus vsus fuit Moyses: nam Matthæus ita scribit eum dixisse; *Hic est sanguis meus noui Testamenti.*

Ioan. 13. Tertiò, quia tunc Dominus proposuit etiam legem, vt anteà fecerat Moyses, cùm ait; *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* Et aspersit sanguinem in pectora discipulorum; quorum neutrum in passione factum legimus: non ergò fuit figura passionis Domini, sed institutionis huius Sacramenti.

Quartò; Testamentum fieri debet ab homine libero ante mortem coram testibus, & per aliquod publicum instrumentum, quod extet ad memoriam. Hæc omnia videmus adfuisse in vltima cœna, non autem in passione. Nam in vltima cœna Dominus adhuc liber erat; in passione erat quodammodo iuris alieni, cùm vinctus esset in manibus Iudæorum.

Item; In vltima cęna testes aderant Apostoli, & confectum est publicum instrumentum extans ad memoriam, id est, Sacramentum ipsum Eucharistiæ; in passione autem inimici aderant, non testes, excepto Ioanne, neque vllum tunc instrumentum factum est. Denique; In vltima cœna Dominus viuebat; in passione non tam viuebat, quàm moriebatur. Vnde Apostolus dicit Testamentum morte confirmari, non enim valet, dum viuit, qui testatus est: quasi dicat ante mortem fieri, sed morte consequente firmari. Hoc iam posito, melior fuisset figura re figurata, si ibi verus sanguis, hîc tantùm vinum sit. Sanguis enim & melior substantia est, quàm vinum, & meliùs repræsentat Christi sanguinem, quam vinum.

3. Figura præstantior. Exod. 16. Ioan. 6. 1. Cor. 10. Tertia figura est Manna, quod Iudæis in deserto pluebat, vt patet ex verbis Domini: *Patres vestri manducauerunt Manna in deserto, & mortui sunt; qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Præterea colligitur ex Apostolo, qui mare rubrum comparat Baptismo, & Manna Eucharistiæ. Idem & Patres docent. Denique, Tanta est inter Manna, & Eucharistiam similitudo, vt res ipsa clamet illud huius fuisse typum. Manna datum est in deserto, dum filij Israël transito mari rubro ad terram promissionis pergerent: ita etiam Eucharistia datur in huius vitæ deserto, dum post Baptismum tendimus ad veram patriam nostram, quę est vita æterna.

Exod. 16. Deinde, Manna id habuit singulare, vt, licet aliqui multum, aliqui parum collegisse viderentur, omnes tamen eandem mensuram inuenirent: quod certè aptissimè quadrat in Eucharistia, cùm idem sit Sacramentum, eadem vir-

tus,

ctis, idem fructus in magna parte signorum, & in parua. Denique, Non caret mysterio, quòd & Manna, & aqua de petra, quibus vtraque species Sacramenti figuratur, contemptum, dubitationes, & contradictiones passa sint, & propterea multi inde perierint, vnde refici debuissent. De Manna: *Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?* Et legimus aquam illam aquam contradictionis appellatam. Et: *Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo.* Ibidem describitur strages occisorum propter huiusmodi murmurationes. Porro dubitationes, murmurationes, contradictiones circa Eucharistiam, hoc potissimum tempore, notissimæ sunt. Et certè, si, vt ait Apostolus, *multi dormiebant*, id est, moriebantur corporaliter olim, quia indignè sumebant Eucharistiam, multo plures credendum est mori in æternum propter contemptum, & blasphemias in tam admirabile Sacramentum. Iam verò, quòd Manna res fuerit multò prestantior, quàm Eucharistia, si ea non verè continet corpus Domini, prob. Nam si consideremus Manna, & panem Eucharistię, vt dona quędam, abstrahendo à significatione, Manna fiebat manibus Angelorum, vnde dicitur *panis Angelorum:* panis Eucharistiæ fit manu pistorum. Manna pluebat è cœlo: panis ille prodit è furno. Manna habuit omnem saporem; immò summo miraculo cuique sapiebat, quod is desiderabat: panis ille nihil, nisi panem, sapit. Quid igitur est, quòd Christus ait: *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verum*: & alia, quæ ibidem subiungit longè anteponens Eucharistiam suam Mannæ Iudęorum? Si verò considerentur vt symbola externa, meliùs Christum significat Manna, quàm panis; & quia illud erat è cœlo, & quia habuit omnem saporem, & quia æqua mensura sumebatur ab omnibus, licet diuersa esse videretur.

Psal. 77. *Num. 20.* *Num. 21.* *1. Cor. 11.* *Psal. 77. & Sap. 16.* *Sap. 16.* *Ioan. 6.*

Secundum argumentum ad probandam veritatem corporis Domini in Eucharistia sumitur ex promissione Domini, quæ habetur apud Ioannem. Et primùm disputandum est, an Dominus ibi loquatur de Eucharistia? Non est autem controuersia, an in toto capite agatur de Eucharistia? constat enim non ita esse. Nam & de miraculo panum, & de fide, & de Incarnatione agitur in magna parte capitis. Solùm igitur est quæstio de illis verbis: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita:* & de sequentibus ferè ad finem capitis. Porrò Catholici ferè omnes intelligi volunt huius capitis verba de Sacramento ipso Eucharistiæ, siue de Sacramentali manducatione corporis Domini in Eucharistia.

Prob. 2. præsentia corporis Domini in Eucharistia. *Ioan. 6.*

Et probari potest ex ipso loco Scripturæ. Primum, quia Dominus loquitur de futuro, cùm ait: *Panis, quem ego dabo caro mea est.* At si panis eo loco significaret Christum, vt fide percipitur sine vlla relatione ad species Sacramentales, non diceret in futuro. Manducatio enim illa per fidem res est omnium temporum: nam etiam Patres veteris Testamenti ita Christum manducauerant. Et confirm. ex Græco textu, vbi sic habetur; *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Vbi illud secundum, *Dabo*, non potest exponi, nisi pro re verè, & propriè futura; ergò & primum ita exponi debet. Promisit igitur Dominus carnem suam non absolutè, sed in Sacramento sumendam; quod promissum impleuit in vltima cœna. Confirm. secundò ex distinctione, quam facit Dominus inter donum Patris, & donum suum. Nam de

Prob. 1. agi de Eucharistia. Ioan 6.

 Patre

Patre dicit in præsenti. *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* De se autem in futuro: *Panis, quem ego dabo.* Quia nimirum donum Patris iam aderat, id est, filius eius incarnatus: donum filij, id est, caro in Sacramento, futurum erat.

Prob. 2. Secundò prob. ex collatione horum verborum cum verbis cœnæ: tanta enim est similitudo, vt planè clamare videatur diuina Script. ibi reddi, quod hîc fuit promissum. Hîc enim dicitur: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita.* Ibi autem: *Accipite, & manducate, hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur in remissionem peccatorum.*

Prob. 3. Tertiò prob. ex sequentibus verbis: *Litigabant ergò Iudæi ad inuicem dicentes; Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* & ex illis discipulorum paulò infrà: *Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ex his enim colligitur tam Iudæos cæteros, quàm discipulos ipsos intellexisse aliquid nouum, & mirandum proponi à Christo. Dominus autem non correxit eorum sententiam, sed iterum inculcauit: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c.* Quis credat rem facillimam, qualis est credere in Christum, voluisse Dominum cū tanto offendiculo discipulorum inuoluere tot obscurissimis metaphoris, cū potuisset vno verbo rem totam declarare? Et confirm. quia solebat Dominus, si quid per parabolas obscurè proponeret, posteà discipulis explicare: vt patet

Matth. 13. de parabolis seminantis, & zizaniorum. Et cùm dixisset: *Oportet vos nasci de-*

Ioan. 3. *nuò*, & Nicodemus non intellexisset, explicuit paulò pòst id fieri ex aqua, &

Ioan. 10. Spiritu sancto. Explicuit etiam parabolam de pastore, ouibus, & ostio, &c.

Ioan. 16. Similiter & illa verba: *Modicum & videbitis me, & iterum modicum & non videbitis me.* Hic autem non explicuit aliter, sed dixit ijs, qui non recesserant: *Vultis & vos abire?* Quasi dicat non habeo aliud, quod faciam, insinuaui mysterium, fide hic opus est; qui non vult acquiescere, abeat.

Prob. 4. Prob. quartò ex illis verbis: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis; qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Et: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*, &c. Ista enim distinctio tam frequens carnis, & sanguinis; cibi, & potus, apertè indicat Christum loqui de communicatione sui sub speciebus panis, & vini: alioqui enim quorsum ista distinctio, toties præsertim repetita? Spiritualis enim perceptio Christi per fidem non eget ista distinctione, cùm vno modo fiat: idem enim est manducare, & bibere in sumptione per solam fidem. Adde, quòd illa expresio: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*; significat diuersum modum sumendi carnem, & sanguinem Christi, qui planè perit, si tollas species Sacramentales.

Prob. 5. Quintò prob. illis verbis: *Non sicut manducauerunt Patres vestri Manna, &c.* Siquidem comparatio non fit inter Manna, & corpus Christi, vt sumitur sola fide; sed, vt sumitur in Sacramento. Quod perspicuum est, tum ex Apostolo, qui comparat transitum maris rubri cum Baptismo; & Manna cum Eucharistia: tum etiam, quia corpus Domini, vt sumitur sola fide, non defuit veteribus: immò illud in Manna, ita sumebant opinione aduersariorum, vt nos sumimus in Eucharistia.

Prob. 6. Sextò prob. ex miraculo panum. Adiunxit enim Dominus hanc disputa-

tionem

tionem illi miraculo, quia multiplicatio illa panum fuit insignis figura huius Sacramenti.

Septimò prob. ex verbis manducandi carnem, & bibendi sanguinem, tam sæpe repetitis, & cum iuramento, *Amen, Amen*, confirmatis. Illa enim verba non possunt figuratè accipi, sed propriè; tum, quia semper propria significatio sequenda est, nisi euidenter probetur contrarium; tum, quia valdè absurdum esset Dominum non semel, sed sæpiùs iuramento confirmasse, quòd oporteat manducare ipsius carnem, si hoc non, nisi figuratè, faciendum esset: neque enim iuramento confirmare licet, nisi sententias apertissimas, & certissimas, & quæ non possunt in alium sensum torqueri, ne detur occasio periurijs. *Prob. 7.*

Octauò prob. ex collatione capitis huius cum capite III. eiusdem Euangelij. Sicut enim III. cap. Dominus, vt Baptismum insinuaret, dixit Nicodemo, & aliquoties repetiuit: *Oportet vos nasci denuò*. Et: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto*: ita hoc loco, vt insinuaret alterum Sacramentum, nimirum Eucharistiæ, dixit, & repetiuit sæpius: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*. Et: *Qui manducat meam carnem*, &c. Et sicut eo loco mirabatur Nicodemus, nec poterat capere, quomodo fieri deberet illa regeneratio: sic etiam hoc loco mirantur discipuli, quomodo fieri possit ista manducatio. *Prob. 8.* *Ioan. 3.* *Ioan 6.*

Eadem sententia probari posset ex testimonio Ecclesiæ, & Patribus: sed venio ad absurda, quæ sequerentur. *Prob 9.*

Primò sequeretur Ioannem nihil planè scripsisse de hoc Sacramento; nam nusquam attigit hanc materiam, nisi hoc loco. At certè valdè absurdum est Euangelistam primarium, & diligentissimum in summis mysterijs explicandis, nihil de hoc Sacramento summo scriptum reliquisse, præsertim cùm tam multa scripserit de Baptismo. *Prob. 10.* *1. Absurdum.*

Secundò, sequeretur Christum nunquam explicuisse fructum, aut excellentiam huius Sacramenti, cùm id tam sæpe fecerit de Baptismo: nam in vltima cœna solùm instituit, sed nihil addidit ad eius explicationem. Et confirm. quia Apostoli sine dubio commoti fuissent, & turbati, cum audiebant: *Accipite, & comedite, hoc est enim corpus meum*; nisi antea instructi fuissent. *2. Absurdum.* *Matth. 26.*

Tertiò, sequeretur nullum extare præceptum diuinum de hoc Sacramento percipiendo. Nam apud alios Euangelistas solùm extat institutio, & quoties Sacramentum sumitur, id fiat in memoriam Dominicæ passionis. *3. Absurdum.*

Nunc iacto fundamẽto possumus inde desumere argumentũ ad probandũ veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia. Dominus enim loquẽs de pane, quem daturus erat in cęna, dixit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Posset autem hoc argumentum dupliciter refutari. Primò, si quis diceret per panẽ intelligi hoc loco Christum absolutè, non autẽ, vt est in Sacram. sub speciebus. Sed hæc solutio profligata iã est omnibus argumẽtis iã dictis. Secũdò, si quis admitteret per panẽ intelligi Eucharistiã, sed diceret panẽ illũ Eucharisticum dici carnẽ Christi nõ propriè, sed figuratè; siue tropus sit in verbo (*Est*) siue in nomine (*Caro*) hæc solutio ex verbis huius loci refelli potest. *2 Argumentum veritatis Euchariſt.* *Ioan. 6.*

Prob. 1. intelligi vera caro. Primò, ex comparatione panum miraculo multiplicatorum; & Mannæ, quod pluit in deserto. Dominus enim contendit panem hunc suum, quem daturum se pollicebatur, præstantiorem esse vtrisque. At certè simplex panis ob solam significationem corporis Christi non præstat panibus illis miraculo creatis, & multò minùs ipsi Mannæ, quod etiam Christum significabat.

Præterea; Illi signum petebant à Christo, obijcientes illi Manna, quod non sine magno miraculo pluebat Patribus in deserto: Christus autem respondet se daturum panem de cœlo verum. Nullum autem est miraculum in pane communi significante corpus Christi: neque etiam in apprehensione, & manducatione Christi per fidem. Denique; Dominus aliquid promisit, quod Patres non habuissent; sicut illi habuerunt Manna, quod nos non habemus. At carnem Christi per figuram, & significatiuè, etiam Patres habuerunt.

Prob. 2. Secundò, ex dubitatione Capharnaitarum, qui sine dubio intellexerunt veram carnem à Christo promissam; & similiter ex offensione discipulorum qui eodem modo verba Christi intellexerant: quorum opinionem Dominus non correxit, sed arguit eorum dubitationem. at quis credat Dominum, qui tantopere sitiebat hominum salutem, passurum fuisse, vt tot discipuli ab ipso discederent, si potuisset vno verbo eos reuocare, dicendo se figuratè loqui, & rem facillimam creditu se proposuisse?

Prob. 3. Tertiò, ex illis verbis: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem.* Nam in apprehensione Christi per fidem non solum non est vera manducatio; sed nulla potest fingi distinctio inter cibum, & potum: ergò hic promittitur vera caro, & verus sanguis, qui manducari, & bibi possunt.

Prob. 4. Quartò, ex illis verbis: *Hoc vos scandalizat? Si ergò videritis filium hominis ascendentem, vbi erat priùs?* Ista enim dupliciter exponi solent, & vtraque expositio confirmat nostram sententiam. Vna expositio est, quòd voluerit Dominus rem vnam mirabilem alia mirabiliore, vel æquè mirabili confirmare. Sicut enim cùm dubitabant Iudæi, An Christus posset remittere peccata? id ipse probauit sanando paralyticum. Et idem sæpe alibi fecit: vt cum Nathanaële, & cum Nicodemo. Ex qua expositione sequitur veritas: si enim Dominus nō promisisset veram carnem suam se daturum in Sacramento, non fuisset opus probare potentiam suam exemplo ascensionis. Altera expositio est, & sanè valdè litteralis, quòd Dominus reprehendat incredulitatem discipulorum, ac doceat maiorem occasionem eos habituros dubitandi in Christi absentia, si in eius præsentia dubitent. q. d. hoc vos scandalizat, quòd carnem meam vobis edendam dare velim? Quid ergò facietis, quando in cœlum ascendero, & tam procul à vobis abierit corpus meum? Quomodo tunc poteritis credere idem corpus vobis in Eucharistia præsens exhiberi? Porrò hæc etiam expositio mirificè confirmat Catholicam veritatem. Nam, si Dominus solum promisisset corpus suum fide percipiendum non fuisset difficilius, sed facilius, ita illud sumere ijs, qui vidissent ascensionem Christi: ascensio enim cōspecta roborauit Apostolos in fide. Non ergò Dominus diceret: *Quid ergò, si videritis filium hominis ascendentem?*

Matth. 9.
Ioan. 1. & 3

Ter-

Tertium argumentum ad probandam veritatem corporis Domini in Eucharistia sumitur ex ipsa institutione Sacramenti, quæ habetur Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. & 1. Cor. 11. in illis verbis: *Hoc est corpus meum.* Vbi sunt nouem hæreticorum expositiones; cum quibus pugnat sententia Ecclesiæ Catholicæ, quæ hæc verba simpliciter, & propriè docet esse accipienda, vt sit sensus; *Hoc*, id est, quod his speciebus continetur, *est*, verè, & propriè *corpus* ipsum *meum* verum, & naturale. *Prob. 3. præsentia corporis Domini in Eucharistia.*

Voluisse autem Dominum non figuratè, sed propriè loqui, prob primò argumentis ductis à materia, de qua agitur. Est enim materia, de qua hic agitur, Sacramentum, Testamentum, pactum, lex, & dogma; quæ omnia requirunt propriam, non figuratam locutionem. *Prob 1. proprio lotutio Domini.*

Sacramentum esse, de quo hic agitur, nemo negat: Sacramenta autem solere à Deo institui proprijs verbis, vt in eorum vsu non erretur, perspicuum est ex institutione Sacramentorum omnium veteris, & nouæ legis. Certè vbi instituitur Circumcisio, & vbi instituitur Agnus Paschalis; & in toto Leuitico, vbi tot sacrificia, & expiationes instituuntur, vix vnquã occurrit vna aliqua vox figurata: sic etiam vbi de Baptismi institutione, vel potiùs promulgatione, & præcepto agitur, omnia proprijs vocibus explicantur. Neque obstat, quòd Dominus vtatur voce renascendi, quæ videtur metaphorica: nam statim explicatur vox illa per adiuncta; *Ex aqua, & Spiritu sancto.* *Eucharistia est Sacramentum. Gen. 17. Exod. 12. Matth. vlt. Mar. vlt. Ioan. 3.*

Præterea; Non pertinet illa vox ad Sacramenti essentiam, sed ad effectum significandum. Quis ergò credat Christum in instituendo Sacramento primario nostræ religionis ita figuratè, & ambiguè loqui voluisse, vt ne ipsi quidem Doctores legis diuinæ inter se conuenire possint, quid sit hoc Sacramentum; panísne, an corpus Domini? *Ioan. 3.*

Deinde; Testamentum nouum fuisse simul à Domino institutum patet ex illis verbis: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Vel, vt habet Lucas: *Hic est calix nouum Testamentũ in meo sanguine* Iam verò nihil solet magis propriè, simpliciter, & exquisitè explicari, quam Testamentum; ne videlicet detur occasio litigandi de voluntate testatoris. Ita videmus, cùm Testamentum vetus instituitur, omnia proprijssimis, & apertissimis vocibus explicari. Sic enim refert illam institutionem Apostolus: *Lecto*, inquit, *omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit dicens; hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus.* Sic etiam in testamentis hominum fieri videmus. Nam Iacob vbi inter vaticinandum varijs figuris vsus fuerat, ad ipsum Testamentum veniens clarissimis verbis vtitur: *Ego congregor ad populum meum, sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi, contra Mambre, in terra Chanaan, quàm emit Abraham.* Ita quoque & Rex Dauid & Tobías & Mathathias testamenta sua verbis simplicissimis composuerũt. Confirm. ex humano more, à quo etiam Apostolus argumentum sumpsit, qui dicit testamentum hominis ita esse ratum, vt nemo audeat aliquid addere, vel demere. Iam verò testamenta humana in proprio sensu verborũ intelligenda esse iubent humanæ leges: & ideò si testamento relinquatur domus, aut ager, & aliquis de domo picta vellet exponere, apud nullũ iudicẽ obtineret. *Eucharistia est Testamentum. Matth. 26. Luc. 22. Exod. 24. Heb. 9. Gen. 49. 3. Reg. 2. Tob. 4. 1. Macha. 2. Gal. 3. L. non aliter. ff de legat, 3.*

Porrò

Eucharistia est pactum.

Porrò pacta, seu fœdera sunt etiam ex eo genere rerum, quæ exquisitissimis, & proprijs verbis explicantur, ne locus vllus relinquatur cauillis. Testamentum autem Christi simul testamentum, & pactum fuit: nam est testamentum conditionatum. Id patet ex veteri Testamento, cui nouum respondet, vt res figurata suæ figuræ. Idcircò enim à Domino vocatur pactum, & à Paulo Testamentum, quia vtrumque simul erat: continebat enim donationẽ hæreditatis, sed cum eo pacto, & conditione, si perseuerarent in cultu, & religione vnius Dei.

Exod. 14. Hebr. 9.

Eucharistia est lex.

Sequitur lex, seu præceptum. Esse enim in hac institutione præceptum aliquod diuinum, nemo negat; & patet ex illis verbis: *Accipite, edite:* Item; *Hoc facite.* Et si enim in illis verbis non est præceptum, quo obligentur omnes ad Eucharistiam sumendam: tamen præceptum est saltem, quo iubebantur Apostoli tunc illam sumere; & etiam præceptum est, vt quando sumimus, hoc, aut illo modo sumamus.

Eucharistia est dogma.

Denique; dogmata præcipua non nisi proprijs verbis tradi solent in diuinis litteris. Tropi enim locum habent vel in propetijs ad rem obscurandam, vel in laudationibus ad rem ornandam, vel denique in cohortationibus ad rem amplificandam; non autem in dogmatibus, quæ præcisè credi, aut seruari debent. Vnum autem ex præcipuis dogmatibus Christianæ religionis contineri illis verbis: *Hoc est corpus meum*; nemo hactenus negauit.

Prob. 2. propria locutio Domini.

Prob. secundò propria, & non figurata locutio à personis, cum quibus Dominus loquebatur, cùm diceret: *Hoc est corpus meum.* Nam loquebatur cum solis Apostolis. Dominus enim, etiamsi Pharisæis multa obscurè dicebat, quia indigni erant cognitione tam sublimium mysteriorum: tamen Apostolis, qui rudes, ac simplices erant, & instituebantur, vt magistri futuri totius generis humani, omnia vel clarissimè proponebat, vel obscuriùs dicta continuò exponebat.

Præterea; Loquebatur eo tempore, & loco, quo minimè oportebat obscurè loqui, nimirum cùm Apostoli essent primi participes tanti Sacramenti futuri. Nam, vt cum debita reuerentia Sacramentum perciperent, necesse erat, vt planè intelligerent, quid illis daretur.

Matth. 13. Ioan. 13.

Quòd autem Dominus in cœna non explicuerit tropum, manifestè colligitur ex duobus.

Primò, ex eo, quòd nullum extet vestigium explicationis, vt in omnibus alijs locis. Verbi gratia Dominus parabolicè locuturus: *Simile est regnum cœlorum*, &c. Et vbi dixerat: *Ego sum vitis, & vos palmites*, subiungit explicans. *Si quis in me non manserit, sicut palmes*, &c. At hic nihil tale.

Secundò, ex eo, quòd omnes scriptores huius historiæ ijsdem verbis vtantur. Solent enim Euangelistæ se inuicem supplere, vel explicare, vt, quod vnus obscurius dixit, alius dicat clarius. Hic autem omnes ijsdem verbis vtuntur, cùm tamen sint scriptores quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Paulus, & scripserint diuersis in locis, & temporibus: quod argumentum est Dominum nihil aliud dixisse.

Tertiò probatur propria, & non figurata locutio ex consensu interpretum; nullus enim ita exposuit, vt tropicè hunc locum intelligendum diceret;

cùm

cùm tamen in Matthæum, & Lucam multi scripserint; in Paulum innumerabiles.

Quartò probatur ex communi regula explicandæ Scripturæ, quæ est, vt nunquam dimittamus proprium sensum verborum, nisi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Ecclesiæ explicatione: alioqui enim peribit fides, & remanebit sola opinio de rebus diuinis, & aperietur porta infinitis erroribus. *Prob. 4.*

Quartum argumentum ad probandam veritatem corporis Domini in Eucharistia sumitur ex his locis, quæ declarant vsum Eucharistiæ tempore Apostolorum. Sunt autem duo loca præcipua. Vnus est: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est?* *Prob. 4. præsentia corporis Domini in Eucharist. 1. Cor. 10.*

Ex hoc loco primum argumentum sumitur ex illis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus.* Significatur enim his verbis consecratio necessaria esse ad hoc Sacramentum conficiendum: quæ tamen non esset necessaria, si tantùm contineret hoc Sacramentum figuram, seu repræsentationem sanguinis Domini: ad hoc enim sufficeret prima institutio, & voluntas Christi declarata in Scripturis. *1. Argumentum.*

Nam Manna, & aqua de petra, & Agnus Paschalis erant etiam figuræ, & signa corporis Christi; immò & Sacramenta secundum aduersarios eiusdem generis cum nostra Eucharistia; & tamen nulla erat necessaria consecratio ad hoc, vt Manna, & Agnus Paschalis essent figuræ, vel Sacramenta.

Secundum argumentum sumitur ex illis verbis: *Panis, quem frangimus.* Nam in mysterio Eucharistiæ fractio idem est, quod immolatio, siue oblatio: vt patet ex illis verbis: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur.* Et confirm. quia Paulus calicem descripsit per verba consecrationis, non per verba distributionis: ergò eodem modo etiam panem describere debuit. Si autem frangere est immolare, sequitur necessariò, vt vox illa, *Panis*, non significet panem triticeum; sed ipsum Christi corpus, quod est panis supersubstantialis, & cœlestis. Neque enim panem triticeum immolamus. Sicut etiam paulò infrà, cùm dicitur: *Vnus panis, vnum corpus multi sumus*; non accipitur nomen, *panis*, pro pane triticeo, sed pro corpore Christi. *2. Argumentum. 1. Cor. 11.*

Tertium argumentum sumitur ex illis verbis: *Communicatio sanguinis Domini.* Et: *Participatio corporis Domini est.* Vbi notandum vocem Κοινωνία tripliciter accipi in Scriptura. Aliquando enim significat distributionem: Vt, *Necessitatibus Sanctorum communicantes.* Aliquando societatem, seu confœderationem: Vt, *Dederunt mihi, & Barnabæ dextras societatis.* Aliquando participationem eiusdem rei: Vt, *Tribulationi meæ communicantes*; id est, participes effecti. Sed omnes significationes videntur probabiles, & in idem recidere. Siue enim sit distributio, siue confœderatio, siue participatio, omnium consensu Paulus docet sumi in sacramento corpus Domini. *3. Argumentum. Rom. 12. Gal. 2. Philip. 4.*

Sed tota difficultas est, an corporaliter, realiter, propriè sumatur sanguis, & caro; an solùm significatiuè, & spiritualiter. Quod autem corporaliter, & propriè, probari posset omnibus argumentis, quibus supra probauimus propriè verba institutionis esse intelligenda. Sed tripliciter id adhuc probamus.

Primo, quia ſenſus proprius, & litteralis ſemper eſt eligendus, niſi euidenter probetur contrarium.

Secundo, quia ſic intellexerunt veteres ſancti, ac præcipuè Chryſoſtomus, quem alij ſequuntur.

Tertio prob. ex intentione, & propoſito Apoſtoli, quod erat auertere Corinthios à ſacrificijs Gentilium, & ab eſu carnium immolatarum, vt patet ex toto contextu: auertit autem illos oſtendendo menſam, & ſacrificium longè præſtantius, quo frui poſſunt.

1. Cor. 11. Alter locus ad vſum Sacramenti pertinens eſt, vbi præter verba inſtitutionis, quæ ſuprà ſunt tractata, habentur illa: *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Et ſuprà: *Reus erit corporis, & ſanguinis Domini.* Hinc conficitur hoc argumentum: Reprehenduntur quidam, quòd indignè recipiant corpus Chriſti, & inde dicuntur non vitã, ſed iudicium haurire. At iſti non recipiunt ſpiritu, & fide corpus Chriſti, quia vtiliter reciperent, ſi ita reciperent; ergò recipiunt ſolo corpore. Ergò corpus Chriſti verè præſens eſt in Euchariſtia: neque enim ore corporali ſumi poteſt corpus Chriſti, vt eſt in cœlo.

Prob. 5. præſentia corporis Domini in Euchar. Iam verò præſentia corporis Domini in Euchariſtia probari poſſet teſtimonijs omnium Patrum, tam Græcorum quàm Latinorum per ætates ſingulas, quibus floruerunt: ſed ne longi ſimus, poterunt eorum argumenta omnia ad ſex claſſes reduci.

1. Argumentum ex Patribus. Prima claſsis eſt ex modo loquendi Patrum de hoc Sacramento. Vtuntur enim veteres Patres vocabulis quibuſdam, à quibus Sacramentarij noſtri valde abhorrent; quod certè non facerent ſi cum Patribus in ſententia conuenirent. Nam ipſi vix vnquam aliter Euchariſtiam appellant, quàm ſimbola corporis, & ſanguinis Domini: at veteres omnes paſsim appellant corpus, & ſanguinem Domini, quod non faciunt, cum de alijs ſignis loquuntur. Præterea, vocant precioſum corpus, tremenda myſteria, pignus ſalutis, precium noſtrum. Denique, diſertè dicunt non figuram eſſe, ſed ipſum verum corpus.

2. Argumentum ex Patribus. Secunda eſt ex comparatione huius Sacramenti cum alijs rebus. Ac primò cum Sacramentis Hebræorum. Patres enim palam affirmare non timent differre hoc Sacramentum à Manna, agno Paſchali, pane propoſitionis, & ſimilibus rebus; vt veritatem à figuris, corpus ab vmbra, rem cæleſtem, diuinam, & inconſumptibilem à re terrena, & conſumptibili. Secundò, comparant cum myſterio Incarnationis. Tertiò, comparat Chryſoſtomus Chriſtum, vt eſt in altari per Euchariſtiam, cum eodem Chriſto in præſepio, & cum Chriſto in cœlo. Quartò, comparat Auguſtinus Chriſtum in Euchariſtia cum angelis apparentibus in forma corporali. Quintò, comparant alij indignè tractantes Euchariſtiam cum illis, qui Chriſtum occiderunt.

3. Argumentum ex Patribus. Tertia claſsis eſt ex mutatione panis: nam indicant Patres realem mutationem fieri multis modis. Primo, quia dicunt non remanere panem poſt mutationem. Secundo, dicunt ſenſus falli in hac re. Tertio, dicunt ſic mutari panem in carnem, vt mutabatur per nutritionem Chriſto comedente.

te.

te. Quarto, comparant cum realibus mutationibus aquæ in vinum, virgarum in serpentes, & similibus. Quinto, dicunt ad istam mutationem requiri omnipotentiam Dei.

Quarta sumitur ex mysterio altissimo, quod Patres Eucharistia agnoscunt. Nam primo, dicunt non posse intelligi sine fide. Secundo, hortantur sæpe ad fidem certam, & non dubitandum de veritate huius mysterij. Tertio, dicunt miraculum esse superans humanum captum. Quarto, non loquebantur de eo coram Ethnicis, & catechumenis, nisi tectè: vt illis verbis; *Norunt fideles*. Quinto, interrogantes, Quomodo potest fieri? remittebant ad omnipotentiam. *4. Argumentum ex Patribus.*

Quinta classis sumitur ex veneratione. Nam primo, adorabant Eucharistiam. Secundo, inuocabant, vel inuocandam dicebant. Tertio, diligentissimè cauebant, ne caderet in terram. Quarto, non permittebant videri ab infidelibus, vel catechumenis. Quinto, asserunt angelos astare propè altare, dum peragitur sacrificium. *5. Argumentum ex Patribus.*

Sexta classis sumitur ex effectu, quem tribuunt Eucharistiæ. Nam primo, dicunt nobis per eam vniri Christum corporaliter. Secundo, dicunt nostra corpora resurrectura, quia vniuntur cum Christi corpore. Tertio, dicit Chrysostomus donare Christum se nobis per Eucharistiam, vt eum verè habeamus intra nos; quomodo cupiunt, & non possunt, donare se homines ijs, quos amant. Quarto dicunt coniungi Christum nobiscum, non solùm per fidem, & charitatem, sed etiam reipsa, cùm eum in Eucharistia percipimus. Quinto, dicunt per huius Sacramenti perceptionem nos fieri diuinæ consortes naturæ. *6. Argumentum ex Patribus.*

CAPVT II.

Potuisse Deum reipsa præsens exhibere corpus, & sanguinem Domini in specie panis, & vini.

NOTANDVM Deū posse facere omnia, quę vllo modo existere possunt, iuxta illud Gabrielis: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Et illud Saluatoris: *Omnia tibi possibilia sunt*. Id autem omne existere potest, quod in sua ratione non dicit nō esse, sed tantùm esse. Et hoc est, quod scribit S. Thomas, & omnes Theologi Deum dici omnipotentem, quia potest id omne, quod nō implicat contradictionem: quod enim implicat cōtradictionem, non est possibile vllo modo, quia ponit esse, & non esse simul; & proinde, si illud fieret, fieret aliquid, cuius esse est non esse. Solum autem non esse non potest à Deo fieri, quia omne, quod fit, debet esse aliquo modo simile ei, à quo fit: Deo autem, qui est ipsum esse, omne, quod est, simile est, & solum non ens non est ei vllo modo simile. *Luc. 1.* *Marc. 14.*

Præterea; Facere, quod non eſt, non eſt facere, ſed deficere; & proinde ad illud non potentia, ſed impotentia requiritur. Et hinc dicimus Deum non poſſe mori, non poſſe peccare, non poſſe deficere, quia mors, peccatum, defectus formaliter ſunt non entia; & illa poſſe non eſt potentiæ, ſed impotẽtiæ: Denique; Eſt primum principium in lumine naturæ: Omne eſt, aut non eſt; quo ſublato tollitur omnis cognitio.

Prob. 1. poſſe vnum corpus eſſe in pluribus locis. Iam probandum primò eſt, non implicare contradictionem, & proinde poſsibile eſſe, vt vnum corpus ſit in pluribus locis. Primò prob. à Scriptura. *Matth. 19.* *Apud Deum omnia poſsibilia ſunt*. Excipit quidem aliqua verbum Dei: Vt, *Impoſsibile eſt mentiri Deum*. *Hebr. 6.* Et: *Negare ſeipſum non poteſt*. *2. Tim. 2.* At nuſquam excipit à Dei omnipotentia vnum corpus eſſe in duobus locis.

Prob. 2. Prob. ſecundò ab exemplo Scripturæ diuinæ. Chriſtus cum Apoſtolo Paulo apparuit, fuit ſimul in ſummo cœlo, & in terra, ſiue in aëre terræ vicino. *Act. 9. & 22.* Fuiſſe tunc Chriſtum in cœlo, probari poteſt ex illo: *Quem oportet cœlum ſuſcipere vſque ad tempus reſtitutionis omnium*. *Act. 3.* Quod autem Chriſtus verè, & propriè viſus fuerit à Paulo oculis corporalibus, prob. Nam Lucas dicit de comitibus Pauli: *Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, ſtabant ſtupefacti, vocem quidem audientes, neminem autem videntes*. *Act. 9.* Vbi ponit antitheſin inter Paulum, & comites eius; quaſi dicat, Comites eius audiebant vocem loquentis, ſed non videbant, quis loqueretur; Paulus autem & vocem audiebat, & videbat eum qui loquebatur. Ibidem narrat Barnabas Apoſtolis, quemadmodum Paulus vidiſſet Dominum. Et Ananias dicit ad Paulum de viſione illa, quam habuerat in via: *Deus Patrum noſtrorum præordinauit te, vt cognoſceres voluntatem eius, & videres iuſtum, & vocem audires ex ore eius*. *Act. 22.* Vidit igitur tunc Paulus Chriſtum, vocem audiuit, non ex aliqua nube, aut Angelorum miniſterio formatam in aëre; ſed ex ore Chriſti. Et ipſe Chriſtus Paulo dicit: *Ad hoc apparui tibi, vt conſtituam te in miniſtrum, & teſtem eorum, quæ vidiſti*. *Act. 26.* Vbi facit illum Apoſtolum, & teſtem oculatum reſurrectionis: non autem fuiſſet verus teſtis, niſi ipſum corpus vidiſſet, quod reſurrexerat; idque oculis corporalibus.

Præterea; Idem Paulus probaturus Apoſtolatum ſuum: *Nónne*, inquit, *Dominum noſtrum vidi?* *1. Cor. 9.* Et enumerans teſtes oculatos reſurrectionis Chriſti, poſteaquam poſuerat Petrum, Iacobum, & alios, tandem ait: *Nouiſsimè tanquam abortiuo viſus eſt & mihi*: *1. Cor. 15.* quæ probatio nihil valeret, niſi vidiſſet ipſe, vt alij viderant.

Iam verò, quod Chriſtum viderit non in cœlo, ſed in terra, vel in aëre propinquo terræ, prob. quia tanta lux eius, qui illi apparuerat, Paulum circumfulſit, vt illum planè excæcauerit: *Act. 9.* non autem lædere potuiſſet eius oculos lux illa corporis Domini, niſi propinqua fuiſſet.

Deinde lumen quoddam eius comites viderunt, & ſonum quoque vocis audierunt: *Act. 9. & 22.* quod eſt argumentum certiſsimum in terra, vel in aëre propinquo Chriſtum apparuiſſe: nec enim comites ſummum cœlum oculis, & auribus penetrare potuiſſent. Ad hæc; Licet comites Pauli audierint vocem, tamen non diſtinctè intellexerunt, quid Dominus dixerit. *Act. 9. Act. 22.* Quare propinquior Paulo Dominus fuit, quàm alijs; & quaſi in aurem ei locutus eſt. Si autem de cœlo vox facta fuiſſet, omnes æquè audiuiſſent.

Præ-

Præterea illa interrogatio: *Quis es, Domine*; & illa responsio: *Ego sum Iesus, quem tu persequeris*; apertè indicant præsentiam Domini. Si enim vidisset Paulus Christum in summo cęlo, vt eum vidit Stephanus, non dubitasset, quisnam esset: sed quia repentè vidit coram se hominem quendam suprà lucem solis radiantem, ideo dixit: *Quis es, Domine*? Denique, si solùm in cœlo Christum Paulus vidisset, non fuisset idoneus testis resurrectionis: potuissent enim facilè homines calumniari eius testimonium, & dicere eum deceptum fuisse, aut sola imaginatione vidisse.

Confirmatur hoc argumentum ex alijs Christi apparitionibus. Nam inprimis Petro Apostolo Christum apparuisse in terra, & cum eo collocutum, testantur grauissimi auctores.

Deinde, apparuisse S. Antonio, posteaquam à dæmonibus grauissimè cæsus fuerat; & ad Christi præsentiam dæmones fugisse, & plagas Antonij repentè curatas, testatur Athanasius in vita eius. S. Gregorius affirmat ipsum Christum verè apparuisse sanctæ Tharsillæ amitæ suæ paulò ante obitum: & realem, non imaginariam visionem fuisse probat ex immensa odoris fragrantia, quæ in cubiculo est relicta. Et ipsi Gregorio Dominum humana specie apparuisse testatur Ioannes Diaconus: aliaque id genus multa ex probatis auctoribus adduci possent. *L. 4. Dial. c. 16.* *L. 2. vita Gregor.*

Prob. tertiò veritas à testimonijs Patrum, qui rem vnam in pluribus simul locis posse esse docent. *Prob. 3. veritas.*

Prob. quartò ab exemplis Dei, & animæ rationalis. Deus enim, cùm sit res vna, & simplicissima, atque indiuisibilis, tamen est simul in infinitis locis: est enim præsens totus Deus in omnibus rebus creatis. Quod certè superat captum hominum: quia non possumus cogitare rem vnam in diuersis locis, nisi cogitemus aut loca illa fieri vnum locum, aut rem vnam diuidi in plures. Pari ratione, anima rationalis tota est in qualibet parte corporis; alioqui enim si extenderetur ad extensionem corporis, esset materialis, & à corpore penderet; proinde non esset immortalis, quod cum fide Catholica pugnat. *Prob. 4.*

Prob. quintò à mysterijs nostræ fidei vel difficilioribus, vel æquè difficilibus, atque hoc est, de quo agimus. *Prob. 5. veritas.*

Primum mysterium Trinitatis est, in quo vnam naturam in tribus personis reipsa verissimè distinctis credimus; quod sanè mirabilius est, quàm vt vnum corpus sit in pluribus locis. Nam sicut hic est realis distinctio locorum; ita illic personarum: sicut hic est vnitas corporis, ita illic vnitas naturæ. Sed mirabilius est mysterium Trinitatis, quia natura in Trinitate identificatur realiter, & formaliter cum singulis personis; corpus autem non identificatur vllo modo cum locis. Si ergò potest vna numero natura non distrahi à seipsa, licet identificetur cum personis realiter distinctis, cur non faciliùs poterit vnum corpus coniungi extrinsecus cum distinctis locis, & tamen non distrahi à seipso. *1. Mysterium.*

Secundum est mysterium Incarnationis, in quo vnam hypostasin in duabus naturis perfectis, & dissimillimis confitemur. Et quia longè maior vnio est inter hypostasin & naturam, quàm inter locatum, & locum; cùm illa intrinseca sit, & substantialis, hæc extrinseca, & accidentalis: profectò rectè *2. Mysterium.*

inſpicienti mirabilius videtur vnam eſſe hypoſtaſim in duabus naturis, quàm vnum corpus in duobus locis. Adde, quòd illa hypoſtaſis identificatur prorſus realiter, & formaliter cum altera naturarum, id eſt, cum natura diuina; & tamen vnitur intimè cum natura humana, quæ realiter, & formaliter differt à natura diuina. Ex quo ſequitur, vt ſit planè incomprehenſibile, quomodò in illa vnione vel non confundantur naturæ, vel non diuidatur hypoſtaſis.

3. Myſteriũ. Tertium myſterium eſt reſurrectionis mortuorum, quod, vt ſemper Philoſophis impoſsibile viſum eſt, ita ſemper à fidelibus certa fide creditũ eſt. In hoc autem myſterio id maximè difficile, & mirabile eſt, quod vnum, & idem indiuiduum bis fiat. Si enim bis fit, quomodo non duplici actione? ſi duplici actione, quomodo non ſunt duo? nam effectus per ſe ab actione dependet, vt eius terminus. Atque id maximè cernitur in accidentibus, quæ penitùs perierunt, & tamen eadem numero reſtituuntur à Deo.

4. Myſteriũ. Quartum eſt creatio, & annihilatio, quæ ab omnibus fidelibus diuinæ potentiæ conceduntur. Nam qui dicit ex nihilo aliquid fieri, quod eſt creari; vel ex aliquo nihil fieri, quod eſt annihilari, videtur dicere nihil eſſe aliquid, vel aliquid eſſe nihil. Et ſanè ſuperat humanam cogitationem, quod aliqua res nunc exiſtat, quæ paulo antè nihil omnino erat. Quis enim concipiat, vnde venerit? vnde extracta ſit? vnde proceſſerit in lucem, ſi nuſquam latebat, niſi ipſum nuſquam aliquid ſit? Pari ratione quis intelligat ex aliquo nihil fieri, niſi ipſum nihil ſit aliquid? Et tamen iſta credunt, aut credere ſe dicunt, qui nolunt credere ea, quæ ſunt faciliora; vt vnum corpus poſſe à Deo poni in pluribus locis.

5. Myſteriũ. Quintum myſterium eſt æternitas. Difficilius enim videtur, vt vnum inſtans durationis ſit in diuerſis temporibus; quàm, vt vnum corpus ſit ſimul in diuerſis locis. Tempora enim fluunt, & impoſsibile eſt ſimul manere præteritum, & futurum; at loca ſimul permanent, licet diſtincta, & ſeparata ab inuicem. Iam æternitas eſt vnum inſtans durationis non fluens, & proinde coexiſtens toti tempori præterito, & futuro; & tamen nec ipſum inſtans diuiditur, nec tempora confunduntur, quod ſuperat planè humanum captum.

Prob. 6. veritas. Prob. ſextò veritas à ſimili. Nam poteſt vnus locus capere duo corpora ſibi adæquata ſimul, & tamen neque locus ille diuiditur in duo loca, neque corpora illa confunduntur in vnum corpus. Ergò poterit etiam vnum corpus replere duo loca, etiamſi nec ipſum corpus diuidatur in duo corpora, nec loca illa conueniant in vnum locum. Antecedens certum eſt exemplis diuinæ Scripturæ de egreſſu corporis Chriſti ex clauſo ſepulchro, & alijs. Conſeq. videtur optima, quia ita ſe habet locatum ad locum, ſicut locus ad locatum.

Prob. poſſe corpus non replere locũ. Probandum ſecundò eſt, poſſe Deum facere, vt vnum corpus inuiſibiliter maneat, ita vt locum non repleat.

Notand. 1. Sed primò notandum eſt duas opiniones particulares falſas, & erroneas excogitatas fuiſſe in ſcolis ad probandam huius myſterij magnitudinem.

Vna

Vna fuit Durandi, qui probabile esse putauit, in Eucharistia substantiam corporis Christi esse absque magnitudine. Altera est quorundam veterum, qui dicunt esse quidem in Eucharistia magnitudinem corporis Christi, quam ipsi à substantia distingui reipsa non putant; sed addunt ita penetrari singulas partes cum omnibus alijs, vt nulla figura sit in corpore Christi, nec distinctio, & ordo partium corporis.

At sententia communis scolarum, & Ecclesiæ est in Eucharistia totum Christum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad locum cęlestem, quã habet, vt est in cęlo, & ijs, quæ ad existentiam in eo loco consequuntur: & contrà in cęlo totum Christum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad species panis, quam habet, vt est in Eucharistia: & prætera corporis Christi partes, & membra non se penetrare, sed ita distincta esse, & disposita inter se, vt figuram, & ordinem habeant corpori humano conuenientem. Esse autem hanc doctrinam Ecclesiæ, dubitari non potest. Nam Ecclesia vniuersa, vt patet ex Cõcilio Trident. non solùm corpus, & sanguinem, sed etiam animã, & diuinitatẽ, atque adeò totũ Christũ in Eucharistia esse docet. *Seß. 13. c. 1.* Certũ est autem animã, & diuinitatem non esse in Eucharistia ex vi consecrationis, sed ex naturali cõcomitantia; quia vbi est vnum, ibi esse necesse est, quidquid cum illo est vnitũ. At magnitudo, & figura vnita sunt corpori Christi, & quidẽ naturaliter, & inseparabiliter: ergò & illa adsunt. Prætera; Cùm Dominus ait: *Accipite, & comedite; hoc est corpus meũ quod pro vobis tradetur:* idem corpus manducandũ dedit, quod ad mortẽ tradendum fuerat sequenti die: ad mortẽ autẽ non fuerat tradendum corpus sine magnitudine, & figura, & alijs accidentibus, quæ in ipsa magnitudine fundantur. Ad hęc; In Eucharistia sub specie panis caro Domini propriè continetur, iuxta illud: *Panis, quem dabo, caro mea est.* Et rursus: *Caro mea verè est cibus.* *Ioan. 6.* Et illud Ecclesiasticum: *Verbum caro panem verum verbo carnem efficit.* At certè substantia sine quantitate, & complexione quadam accidentium caro dici non potest. Denique; In Eucharistia non sola caro, sed etiam anima continetur. Atqui anima in corpore esse nequit, nisi disposito, & organizato: sine quantitate autem nulla esse potest dispositio, nulla organizatio: ergò, &c.

Notandum 2. magnitudini tria quædam conuenire, quorum alterum ex altero sequitur. *Notand. 2.* Primum est, extensam esse in se, & partem habere extra partem; & proinde situm quendam intrinsecum, & ordinem, ac dispositionem partium; Et hoc primum omniũ essentiale magnitudini est. Quid enim est linea, nisi extensio in longitudinem? quid superficies, nisi extensio in longitudinem, & latitudinem? quid corpus, nisi extensio in longitudinem, latitudinem, & profunditatem? Si tollas itaque extensionem, & partes, tolles pariter magnitudinem. Alterum est coëxtendi loco, seu commensurari loco, & habere situm extrinsecum in ordine ad locum; atque hoc posterius est, & ex primo sequitur; & ideò separari potest ab illo. Nam supremum cœlum reuera extensum est in seipso, & tamen nullum occupat locum, cum à nullo corpore ambiatur.

Tertium est, extrudere aliud corpus ex loco, seu non pati secum

aliam magnitudinem in loco sibi adæquato: & hoc est posterius secundo, & ex illo sequitur. Ideò enim corpus vnum non patitur alterum secum, quia replet totum locum. Quia tamen semper posterius per Dei potentiam separari potest à priore, ita vt maneat priùs sine posteriore; non contrà; quia non pendet prius à posteriore: inde est, quòd secundum Catholicos potest vnum corpus occupare locum, & tamen non expellere aliud, quæ dicitur propriè penetratio corporum.

His notatis Catholicorum communis sententia est in Sacramento Eucharistiæ verè adesse totam magnitudinem corporis Christi, sed habere primam conditionem, quæ (vt diximus) essentialis est, non autem secundam, & tertiam, quæ separabiles sunt. Et quamuis in Sacramento nulla sit propriè corporum penetratio, cùm desit secunda conditio: tamen existimamus posse etiam per Dei potentiam dari penetrationem, ita vt corpus aliquod habeat primam, & secundam conditionem sine tertia.

Prob. 1. sententia proposita. Matth. 19. Mar. 14. Luc. 1. Iam verò posse corpus alicubi esse, & locum non occupare, prob. primò ab illis Scripturis, quæ dicunt apud Deum esse omnia possibilia. Atqui inter illa etiam esse id, de quo nunc agimus, prob. ex ipsa rei natura. Nam corpus esse alicubi, & non occupare locum, vel occupare, & non expellere alterum, nullam implicat contradictionem: quia id est implicare non repugnare essentiæ: atque hæc non repugnant essentiæ magnitudinis.

Prob. 1. Non repugnare magnitudini. Quod prob. primò, quia occupare locum est quid posterius ipsa magnitudine: prius enim in se res magna est, & apta replere locum; deinde replet locũ. Nihil autem posterius est de essentia prioris, quia essentiæ in indiuisibili consistunt.

Prob. 2. Secundò; Potest magnitudo intelligi, atque etiam definiri sine loco, sine repletione loci: &, quod maius est, potest esse sine loco; vt patet de vltima sphæra, & de corporibus, quæ sine dubio à Deo collocari possent supra conuexum vltimæ sphæræ.

Prob. 3. Tertiò; Officium, siue functio non est de essentia vllius rei creatæ: solùm enim in Deo, qui infinitus est, & simplicissimus, idem est esse, & agere. At replere locum, & expellere alia corpora est officium magnitudinis, & functio quædam externa. Ergò, &c.

Prob. 4. Quartò; Ita se habet moles, seu extensio ad magnitudinem, vt se habet grauitas ad corpus graue. Nam vt magnitudo sua mole replet locum, & aliud corpus extrudit: ita corpus graue sua grauitate ponderat, & alia corpora deprimit. At non est de essentia grauis ponderare, vt patet, quia in propria regione aqua, & aër non ponderant. Ergò neque est de essentia magnitudinis replere.

Prob. 2. sententia communis. Mat. 19. Mar. 10. Luc. 18. 1. Exemplum. Matth. 19. Prob. secundò ab exemplis diuinæ Script. Primum est: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum.* Et, cùm Apostoli dicerent: *Quis ergò poterit saluus fieri?* Respondit Dominus: *Hoc apud homines impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt.* Vbi Dominus, cùm dicit possibile esse Deo id, quod difficilius est, significat etiam esse possibile id, quod est facilius: facilius autem esse dicit, vt transeat camelus per foramen acus; ergò hoc Deo esse possibile voluit. At non potest camelus transire per foramen acus, nisi locum

locum non occupando: alioqui maius eſset minus ſuo minore. Sed quidam intellexerunt per camelum non animal illud, ſed funem nauticum: & de hoc etiam impoſsibile eſt, vt patet experientia. Adde quòd communis expoſitio Patrum animal gibboſum, non funem nauticum intelligit. Sanè funis nauticus ſcribitur Græcè per iota κάμιλος, vt eſt apud Suidam: in Euangelio autem ſcribitur per η. κάμηλος, qua voce non funem, ſed animal Græci intelligunt.

Alterum exemplum eſt, vbi Euangeliſta ſcribit Chriſtum veniſse ad diſcipulos, cùm fores eſsent clauſæ; & rurſum poſt dies octo iterum ad eos intraſſe ianuis clauſis. Ex quo neceſse eſt, vt corpus Chriſti vel non occupauerit locum, cùm tranſiuit per ianuas clauſas, vel ſe cum alio corpore penetrauerit: quorum vtrumque eſt impoſsibile viribus creatis, & intelligentiam noſtram ſuperat. *2. Exemplum. Ioan. 20.*

Tertium exemplum eſt de Domini natiuitate. Exiuiſse enim Dominum de vtero matris clauſo, inuiolata videlicet manente integritate carnis, colligitur ex verbo Dei, & à Patribus diſſertis verbis aſſeritur. Nam B. Mariæ virginitas in partu habetur in ſymbolo Apoſtolico: *Natus ex Maria Virgine.* Symbolum autem Apoſtolorum verbum Dei eſſe non ſcriptum Catholici omnes fatentur. Et hæc veritas Symboli ex illa Scriptura colligitur: *Ecce virgo concipiet, & pariet Filium:* vbi dicitur non ſolùm virgo conceptura, ſed etiam virgo paritura. Et alibi deſcribitur porta quædam clauſa, per quam ſolus Dominus intrat, quam portam vterum ſemper clauſum Virginis Deiparæ eſſe docent Ambroſius, Hieronymus, & Auguſtinus. Qui & hoc ipſum probat alio ſimili miraculo, quod tempore ipſius accidit: Scribit enim fœminam quandam nobiliſsimam nomine Petroniam accepiſſe à quodam Iudæo annulum, in quo eſset lapis quidam vtilis ad ſanandum morbum, neſcio quem, quo illa vexabatur; fuiſse autem annulum illum capillitio vinculo inuolutum, ac diligentiſsimè alligatum: ſed cùm illa iret ad memoriam ſancti Stephani primi Martyris, apud quem verè curanda erat, ne tribueretur virtus miraculi alligaturæ Iudaicæ, repentè annulum illum ante pedes mulieris aſtitiſse illæſum, illæſo etiam vinculo, & vndique diligentiſsimè clauſo. *3. Exemplum. Iſa. 7. Ezech. 44. L. 22. de ciuit. Dei. c. 8.*

Quartum exemplum eſt de egreſsu Domini ex clauſo monumento. Nam vt colligitur ex Matthæo, & Marco. Lapidem ab oſtio monimenti non reuoluit Chriſtus, cum reſurrexit, ſed poſt reſurrectionem Angelus de cœlo deſcendit, & reuoluit lapidem, vt oſtenderet ſanctis mulieribus, qui Chriſtum vngere volebant, monumentum vacuum eſse. *4. Exemplum. Matth. 28. Mar. 16.*

Quintum exemplum eſt de aſcenſione Chriſti, & beatorum in cœlum. Nam fide certiſsima tenemus Chriſtum aſcendiſſe ſuper omnes cælos: & ſimiliter corpora beatorum poſt reſurrectionem aſcenſura. Nulla autem eſt in cælo ianua, nulla rima, nulla feneſtra, per quam ſupra cælum aſcendi poſsit: *Solidiſsimi quaſi ære fuſi ſunt cœli.* Neque repugnat, quod in Script. ſæpe legimus, apertum, vel diuiſum eſſe cœlum. Nam Scriptura in his locis loquitur de apertione cœli ſecundum apparentiam, ac metaphoricè: ſignificat enim ſpeciem quandam in cœlo apparuiſſe, ac ſi diuideretur. Non fuiſſe autem reales cœli diuiſiones, vel ex eo colligi poteſt, quòd eodem modo loquitur Script. *5. Exemplum. Epheſ. 4. Iob 37. Mat. 3. Ioan. 1. Act. 7. & 10. Apoc. 19.*

de apertione cęli, quæ facta est in imaginatione sola, & intelligentia, qualis est illa quæ describitur Act. 10. & Apoc. 19. & de ea, quæ facta est in oculis corporalibus, Matth. 3. Ioan. 1. & Act. 7. constat autem illam priorem non fuisse realem. Deinde; Nulla fuit caussa, cur cœlum diuidi deberet. Nam Matth. 3. dicitur diuisum cœlum, cùm de cęlo Spiritus sanctus descendit in forma columbæ: at neque Spiritus sanctus egebat cęli apertione, vt descenderet, cùm sit vbique: neque ea columba de cœlo propriè dicto missa est, sed in aëre, & ex aëre producta fuit: tamen, vt intelligerent homines rem illam fuisse diuinam, ita apparuit, quasi è summo cęlo missa fuisset. Ioan. 1. dicit aperiri cęlum ob descensum Angelorum: Angeli autem, cùm spiritus sint, omnium consensu per quælibet corpora penetrare possunt. Act. 7. aperitur cęlum, vt Stephanus videat Christum in dextera Patris. At neque tum vlla ratio fuit, cur cœlum scindi deberet. Nam aut oculis corporis, aut oculis mentis vidit Stephanus Christum: cęlum autem, cùm sit perspicuum, aut diaphanum, neutram visionem impedire poterat. Itaque vocata est eo loco apertio cęli non scisio corporis cęlestis, sed noua quædam illustratio, qua factum est, vt oculis Martyris appareret, quod anteà non apparebat: sicut dicuntur aperti oculi duorum discipulorum, quando Dominum agnouerunt; non quòd antea clausos oculos habuerint, sed quia tunc agnouerunt, quem antè cognoscere non potuerant.

Luc. vlt.

6. Exemplum.

Sextum exemplum est de pœnis damnatorum: sunt enim in his pęnis multa miracula difficiliora, vel æquè difficilia, atque est hoc, de quo agimus. Primùm, quòd corpora damnatorum ab igne comburantur corporali, & verè, ac realiter torqueantur, & tamen non dissoluantur: nam dolor corporalis ad dissolutionem corporis tendit. Deinde; Non minùs difficile videtur, vt spiritus teneatur, & impediatur à corpore, ne transeat quocunq; voluerit, quàm, vt corpus non teneatur nec impediatur à corpore, sed liberè transeat per solida corpora, ac si nulla essent: non enim minùs conuenit naturæ spirituali, non posse impediri; quàm corporali, posse impediri. At diuina potentia alligat spiritus hominum, & etiam dæmonum in gehenna certis locis, & corporibus, quasi carceribus, vt nullo modo egredi valeant. Denique; Illud est supra modum mirabile in pęnis damnatorum, vt non solùm animæ, ac dæmones teneantur ab igne corporali; sed etiam affligantur, & torqueantur: quod tam difficile est, vt adhuc nemo inuentus sit, qui rationem huius rei, in qua alij acquiescerent, reddere potuerit. Nam, si ignis incendium non affligit, nisi dissoluendo continuum; quomodo potest intelligi, vt affligat indissolubilem spiritum?

7. Exemplum.

Septimum exemplum sumitur à multis rebus similibus. Nam non magis conuenit corpori quanto, occupare locum; quàm graui, ponderare; colorato, videri; lucido, lucere; calido, calefacere. Sed potest Deus efficere, vt graue non ponderet; vt coloratum non videatur, etiamsi sit in lumine, & medium sit diaphanum, & oculi astantium sint aperti, & intenti; vt lucidum non luceat; & calidum non calefaciat: cur ergò facere non poterit, vt corpus quantum non occupet locum? Assumptio est perspicua in diuinis litteris. Nam Christus, & Petrus, cùm adhuc corpora mortalia haberent, super aquas ambularunt.

Matth. 14.

runt. Aquæ Iordanis non modò non descendebant, sed etiam ascendebant, & instar montis eleuabantur, dum transiret populus Dei. Christus item non semel inuisibilem se fecit, ita vt à vicinis hominibus non videretur cùm tamẽ ibi esset, neque colorem amisisset, neque aliquid inter se, & illos opposuisset: *Ipse autem transiens per medium illorum ibat*. Etiam abscondit se, ne lapidaretur: non autem abscondit se in aliquo angulo, quod nec decebat eum; nec poterat commodè fieri, cùm esset in media turba, & omnium oculi in eum coniecti. Euanuit quoque ex oculis eorum. Corpus quoque Domini post resurrectionem sole isto lucidius est, vt Paulus testatur, qui & ex eius aspectu est excæcatus: & tamen sæpiùs apparuit Apostolis, & cùm eis familiarissimè conuersatus sine vllo insolito splendore. Potuit ergò id efficere, vt corpus lucidum non luceret; & sicut de corpore suo fecit, ita prorsus de isto sole, cælesti facere posset, si vellet. Denique; Apud Danielem ignem diuina virtute non calefacientem habemus: & idem sæpe legimus in historijs Sanctorum.

Iof. 3. *Luc. 4.* *Ioan. 8.* *Luc. vlt.* *Act. 26.* *Dan. 3.*

CAPVT III.

Deum voluisse, & fecisse, vt reipsa corpus Domini in Eucharistia præsens esset.

OMISSIS etiam Scripturis, & Patribus habemus alia argumenta. Primum sumitur à conditione, & natura hæresis. Primaria autem conditio est nouitas doctrinæ; vt veritatis Catholicæ, antiquitas. Porrò nouitas his coniecturis conuincitur, si notari posit auctor, locus: tempus; si incipiat cum paucis sectatoribus; si cum admiratione, & perturbatione fidelium appareat, & si ei contradicatur, ad iudicium, & examen adducatur, & tandẽ à Concilio Episcoporum, & consequenter à populis fidelibus condemnetur. Id enim in omnibus hæresibus grauioribus inuenitur, vt Ariana, Nestoriana, Eutychiana, Pelagiana, & similibus. Iam sententia Sacramentariorum habet auctorem Berengarium Turonensem natione, Andeganensem Archidiaconum. Is anno M.L.I. cępit nouo suo dogmate Gallias perturbare. Et initio audiri cępit à pauperibus scolaribus quos data stipe ad se alliciebat. *1. Argumentum.*

Alterum argumentum veritatis fidei nostræ est consensus Ecclesiæ. Nam habemus consensum totius Ecclesiæ Latinæ, Græcæ, Barbaræ. *2. Argumentum*

Tertium argumentum sumi potest à diligentia, quam Ecclesia adhibuit in præsenti controuersia examinanda, & à constantia in veritate retinenda. *3. Argumentum.*

Primùm, discussa fuit in Concilio Romano sub Leone IX. & damnata hæresis Berengarij.

Secundò in Bercellensi eodem Leone præsidente eadem quæstio discussa,

& eodem modo explicata eſt: quò etiam Berengarius vocatus eſt, &, cùm accedere noluiſſet, cum eius confœderatis, qui ſe Berengarij Legatos nominabant, diſputatum eſt.

Tertiò, mortuo S. Leone iterum in Concilio Turonenſi pręſidentibus legatis Victoris Papę, qui Leoni ſucceſſerat, cum ipſo Berengario acerrimè diſputatum, eoque conuicto, & hęreſim abiurante, eadem fides confirmata eſt.

Quartò, cùm Berengarius ad vomitum rediјſſet, iterum Romæ in Generali Concilio Nicolao II. præſidente, & Berengario præſente eadem quæſtio propoſita, & diſcuſſa diligentiſsimè fuit; & tum ſecundò Berengarius abiurauit, & librum ipſe ſuum coram omnibus cremauit.

Quintò, cùm Berengarius iterum ſecunda abiuratione contempta ad ſuã hæreſim redijſſet, coactum eſt quintum Concilium Romæ à Gregorio VII. & rurſus quæſtio diſcuſſa diligenter, & hæreſis damnata fuit: vbi etiam Berengarius tertiò abiurauit, neque amplius defecit.

Sextò in Concilio ampliſsimo totius orbis ſub Innocentio III. Romæ celebrato iterum eadem hæreſis damnata eſt.

Septimò, eadem veritas explicata eſt in Concilio generali Viennenſi anno Domini M. CCC. XI. vnde extat Clementina vnica de reliquijs, & veneratione Sanctorum.

Octauò, idem eſt factum in Concilio generali Romano ſub Ioanne XXIII. anno Domini M. CD. XIII.

Nonò, idipſum actum eſt in Concilio Conſtantienſi propter hæreſin eandem à Ioanne VVicleff renouatam.

Decimò, in Concilio Tridentino noſtris diebus propter Zwinglianos, & Caluiniſtas: vt omittam Concilium Florentinum, & plurima alia, in quibus obiter idem eſt definitum. Huc accedit, quòd Eccleſia Catholica ſemper in eadem ſententia manſit, neque deterrita eſt ob argumenta varia, & difficilia hæreticorum.

4. Argumentum. Quartum argumentum ſumi poteſt à patronis ſententiæ noſtræ. Nam noſtra ſententia ab eo tempore, quo propter Berengarium clariſsimè explicata eſt, id eſt, ab anno Domini M. LI. patronos habuit plurimos viros tam claros vitę ſanctitate, & miraculis, vt etiam ab hæreticis huius temporis ſancti habeantur, & nominentur. In hoc numero ſunt S. Anſelmus, S. Bernardus, S. Malachias, S. Dominicus, S. Franciſcus, S. Antonius de Padua, S. Petrus Martyr, S. Thomas, S. Bonauentura, S. Nicolaus Tolentinas, S. Ludouicus Rex, S. Bernardinus, S. Vincentius, S. Antoninus, S. Franciſcus Paulanus, & alij plures.

5. Argumentum. Quintum argumentum ſumitur ab auctoribus, & patronis contrariæ ſententiæ: tales enim fuerunt, vt nullo modo probabile ſit Deum per tales homines Eccleſiam ſuam corrigere, vel reformare voluiſſe.

L. 3. de geſtis Anglorum. Primò; Berengarius prȩuiſus fuit diuinitus. Nam S. Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis in extremis agens (vt ſcribit Guilielmus Bibliothecarius) cùm inter alios, qui illi morienti aderant, Berengarium tunc adoleſcentem, & nondum hæreſiarcham vidiſſet, iuſsit eum expelli, proteſtatus videre ſe immanem

manem dæmonem propè illum, qui etiam blando anhelitu multos ad eum allicere videbatur. Quæ sanè visio apertè significauit Berengarium opera diaboli plurimos per nouam hæresim seducturum. In quo similis Ario dici potest; nam Arij futuram hęresim S. Antonio Deus præmonstrauit; vt in eius vita testis est Athanasius.

Secundò, excelluit in periurijs, & inconstantia, vt diximus.

Tertiò, fuit supra modum superbus, & arrogans, & ex superbia occasionem accepit noui dogmatis promulgandi. Nam prima illi controuersia cum Lantfranco fuit de rebus ad dialecticam pertinentibus; sed cùm ab eo superari, & ab auditoribus quotidie magis, ac magis deseri se videret, ignominiam illam non ferens, dialectica omissa, ad Theologiam se transtulit: &, quia malebat cum aliqua hominum admiratione esse hæreticus, quàm in oculis Dei occultè Catholicus viuere, ea diligentissimè sectabatur, quæ noua, & inaudita cæteris essent. Accedit ad hæc, quod etiam duas alias sententias promulgauit, quas ne ipse Caluinus negaret hæreses esse. Docuit enim legitima matrimonia destrui posse, ac licere omnibus fęminis vti & non esse infantes baptizandos: quæ duo in Anabaptistis huius temporis Caluinus, & Lutherus damnant.

Postremum argumentum sumitur à miraculis, quæ in confirmatione huius veritatis facta sunt. Multa referuntur miracula à Ioanne Garetio, & Tilman. Bredenba. Septem mihi videntur ad rem maximè facere. *6. Argumentum.*

Primum est in vita B. Gregorij à Paulo Diacono scripta, & in vita eiusdem per Ioannem Diaconum scripta. Cùm S. Gregorius Eucharistiam populo distribueret, venit ad mulierem, quæ fortè panem, qui in altari fuerat consecrandus, suis manibus fecerat. Cùm ergò S. Gregorius illi diceret: *Corpus Domini nostri Iesu Christi*, &c. Illa diabolo tentante subrisit, & Pontifex manum retraxit, & particulum in altari reposuit. Deinde; completis solemnijs interrogauit mulierem coram populo, cur in tam tremenda actione risisset. Illa diu mussitans tandem respondit recognouisse se panem, quem suis manibus coxerat, atque inde credere non potuisse corpus Domini reuerà esse. Tum S. Gregorius à Deo petijt, & impetrauit, vt etiam species externa panis in carnem mutaretur: quo facto tam illam ad fidem reduxit, quàm totũ pop. confirmauit. *1. Exemplum. L. 2. c. 41.*

Alterum miraculum extat apud Paschasium, qui refert Presbyterum quendam valdè pium, & sanctum optasse aliquando corporalibus oculis videre speciem eius, quem certa fide credebat esse sub specie panis, & vini: & tãdem quod petebat, obtinuisse, ac vidisse Christi corpus in forma humana, seu puerili, quod etiam ipse petierat. *2. Exemplum. L. de corpore Domini. c. 14.*

Tertium est S. Malachiæ, quod refert Bernardus in eius vita. Cùm enim Clericus quidam aliquando dicere præsumpsisset in Eucharistia solũ esse Sacramentum, non corporis veritatem, S. Malachias secreto, ac sæpe eum conuenit, & admonuit: non resipiscentem adducit in conuentũ Clericorũ, ibique data facultate pro suo errore dicendi cũ illo disseruit, eumq; apertissimè cõfutauit. Nondũ ad mentẽ redire volentẽ corã omni populo publicè arguit, hęreticumque denũciat, & cũ alijs Episcopis, qui fortè aderant, anathemate ferit. *3. Exemplum.*

Sed cùm adhuc furens diceret omnes fauere homini, se autem solùm non accipere personas, nec deserere veritatem, S. Malachias dixit: *Dominus faciat te veritatem fateri, vel ex necessitate.* Cui ille respondit; *Amen.* Sed ecce die eodem corripitur grauissimo, ac lethali morbo, redit ad mentem, reconciliatur Ecclesiæ, expirat.

4. Exemplũ. L. 2. c. 3. Quartum est ipsius Bernardi. Nam, vt scribitur in eius vita, Mediolani præsente populo innumerabili, inter Sacramentorum celebrationem curauit dæmoniacum, cuius sanitas desperata iam videbatur. Siquidem multos annos diabolus eum possederat, & oculorum, aurium, ac linguæ vsum illi eripuerat; ipsam etiam linguam in morem promuscidis elephantinæ illi extenderat, vt monstrum horribile, non mulier videretur. Igitur sacram hostiam patenæ impositam super caput dęmoniacæ tenens, atque in hunc modum loquens diabolum expulit: *Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas; iam resiste, si potes: adest ille, qui pro nostra salute passurus;* Nunc, inquit, *princeps huius mũdi eijcietur foras. Hoc illud corpus, quod de Virginis corpore sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cœlum. In huius ergò maiestatis terribili potestate tibi, spiritus maligne, præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens contingere eam deinceps non præsumas.* Hęc ille. Vbi sicut fides veritatis à Deo exaudiri meruit; ita prorsus deceptionis, & erroris auctor dici posset Deus, si falsum esset, quod S. Bernardus dixit, & tota Ecclesia credit.

5. Exemplũ. Tom 3. p. 3. tit. 24. c. 3. § 2. Quintum est S. Antonij de Padua, quod describitur in eius vita apud Surium, & à S. Antonino in summa historiali. Disputante S. Antonio de veritate corporis Domini in Eucharistia cum hæretico quodam in partibus Tolosanis (siquidem eo tempore Albigenses vexabant Ecclesiam, qui, cum alijs plurimis, hoc etiam errore infecti erant) petijt hæreticus ab Antonio, quem nouerat dono miraculorum præditum esse, eiusmodi signum: *Habeo,* inquit, *iumentum, cui per integrum triduum cibum non dabo. Exacto triduo adsis tu cum Sacramento, & ego adero cum iumento; atque ante illum hordeum effundam: si iumentum hordeo derelicto ad Sacramenti venerationem accesserit, credam.* Factum est, vt ille voluit; & triduo exacto S. Antonius turbis fidelium comitatus, & venerabile Sacramentum manu tenens sic ad iumentum locutus est: *In virtute, & nomine creatoris tui, quem in manibus, licet indignus, veraciter teneo, tibi dico, animal, & præcipio, vt confestim venias humiliter modo tuo, & ei reuerentiam exhibeas: vt ex hoc cognoscat hæretica prauitas, quòd omnis creatura suo subditur creatori quem sacerdotalis dignitas iugiter tractat in altari.* His verbis prolatis iumentum Hordei, & famis oblitum ad sanctum accurrit, & capite inclinato, ac genibus curuatis eo modo, quo potuit, Dominum adorauit, & hæreticum confutauit.

6. Exemplũ. Tom. 2. c. 63. Sextum narrat Thomas VValdensis testis oculatus. Scribit enim sartorem quendam hæreticum publicè in Ecclesia S. Pauli Londini in iudicio coram Archiepiscopo, & alijs Pręlatis constitutum dixisse digniorem esse araneam cultu, & reuerentia, quàm Eucharistiam: & continuò de alto tecti culmine horribilem araneam directo filo ad os eius properasse, ac vix multorum manibus prohibitam, ne ingrederetur.

Septimum narrat Tilmannus Bredenbachius. Anno M.D.LXI. die 8. Aprilis, Feria 2. Paschæ, tribus horis ante meridiem, Nouiomagi in Geldria, Parochus quidam nomine Antonius VVorstius completis missarũ solemnijs venerabile Sacramentum ad fęminam ægrotã de more Catholico deferebat. Casu accidit, vt tempore eodem ad ianuam tabernæ, iuxta quam Parocho transeundum erat, duo iuuenes consisterent, Nouiomagensis vnus, alter Traiectensis, qui oua Paschalia in manibus habentes inter se contendebant, vter celeriùs ouum deglutiret. Interea Parocho propinquante Traiectensis blasphemus, & irrisor tanti mysterij, &, vt apparet, hæreticus Caluinista sodali suo dixit se multò citiùs ouum suum deuoraturum, quam mulierculã Deastrum illum: & continuò ouum in os iniecit. Sed ouum in medio gutture constitit, & cùm ille suffocari se sentiens vndique circumspiceret, vidit candelam sebaceam ex pariete dependentem, eaque arrepta, atque in os iniecta, vt ouum detruderet, ita hęsit totum sæuum in ouo, vt nudum filum, seu stamen candelæ miser extraxerit: tum denique concidit, & in Æthiopũ nigredinem mutato vultu, elisoque gutture expirauit. Repertum est autem postea ouum instar tuberis in altera parte colli, non in gutture, vt par erat. *7. Exempl. l. 7. sacrarũ collationum. c. lib. 60.*

CAPVT IV.

De modo existendi corporis Domini in Eucharistia.

DE hac re Ecclesiæ sententia est rationem proximam, & propriam, cur sit in Eucharistia verum Domini corpus non esse assumptionem panis ad personam Verbi; neque Vbiquitatem; neque simplicem, & quasi localem vnionem panis cum corpore; neque mutationem partialem panis in corpus; sed totalem conuersionem substantiæ panis, & vini, in corpus, & sanguinem Domini. Et quamuis Theologi in hoc conueniunt ob Conciliorũ, & auctoritatem Ecclesiæ tamen in modo explicandi nonnihil discrepant.

Tria autem obseruanda sunt. Primum, ad vera conuersionem quatuor conditiones requiri. *Nota 1.*

Prima est, vt aliquid desinat esse: non est enim intelligibile, vt vnum conuertatur in aliud, nisi id, quod conuertitur, desinat esse, quod antea erat. Hinc Augustinus docet, non esse veras conuersiones illas, quas Gentiles iactabant factas à suis Magis, vel Dijs; vt Arcadum in lupos, sociorum Diomedis in aues, sociorum Vlysis in varias bestias, Iphigeniæ in ceruam, & alias similes. Nam, cùm Iphigenia esset inuenta alibi viua post conuersionem in ceruã, intelligi potuit non eam verè conuersam fuisse; sed dęmonis arte subitò inde abductam, & in eius locum ceruam substitutam. *L. 18. de ciuit. Dei, c. 18.*

Si obijcias; In conuersione vxoris Loth in statuam salis nulla pars substãtiæ illius fæminæ perijt; sed tantùm translata est anima in alium locũ, & in materiam eius introducta est forma salis: & tamen ea verissima cõuersio fuit.

Res-

Reſpondeo, Conuerſio non requirit, vt deſinat eſſe, niſi id, quod conuertitur. Quare ſi id, quod conuertitur ſit aliquid compoſitum, ſatis eſt, ſi deſinat eſse ipſum compoſitum; etiamſi fortè pars aliqua, vel etiam omnes poſt diſſolutionem compoſiti maneant. Ita igitur vera conuerſio fuit vxoris Loth, quia illud compoſitum, id eſt, illud corpus carneum, & illud animal rationale verè deſijt eſſe. Quomodo etiam Philoſophi verè dicunt conuerti aquam in aërem, licet materia remaneat; quia, quod cõuertitur, eſt aqua, non materia, & verè poſt conuerſionem non remanet aliquid, quod ſit aqua, vel quod fuerit aqua. At, ſi illud, quod conuertitur, non ſolum ſit compoſitum, ſed etiam partes eius, tunc etiam partes debent ſimpliciter deſinere eſſe; & hoc fit in Euchariſtia. Nam ideò Concilium Trident. dixit conuerſionem fieri totius ſubſtantiæ panis, id eſt, tam materiæ, quàm formæ.

Secunda conditio, vt aliquid ſuccedat in locum eius, quod deſinit eſſe; alioqui non eſset conuerſio, ſed corruptio, vel annihilatio, ſi terminus illius actionis eſset non eſse rei. Atque hoc ſignificamus, cùm dicimus vnum conuerti in alterum; ſine quod fuit vnum, nunc eſse alterum: iudicamus enim his ſententijs vnum alteri ſucceſsiſse.

Tertia conditio eſt, vt ſit connexio quædam & dependentia inter deſitionem vnius, & ſucceſsionem alterius, ita vt vnum deſinat, vt alterum ſuccedat, & vi deſitionis fiat ſucceſsio. Nam, ſi iſta non eſsent connexa, non eſset vna actio, quæ dici poſset conuerſio, ſed eſsent duæ conuerſiones per accidens ſe concomitantes, quarum vna annihilatio, altera creatio diceretur. Vt exempli gratia: Si Deus annihilaſset vxorem Loth, & deinde vbi illa fuerat, creaſset ſtatuam ſalis, nulla eſset ibi conuerſio. At conuerſio fuit; quia illa ipſa actio, per quam deſijt eſse vxor Loth, introduxit in eius locum ſtatuam ſalis. Atque hinc intelligi poteſt, cur panis in Euchariſtia reuera non annihilatur, licet nihil eius remaneat poſt conſecrationem, quia nimirum actio, per quam panis deſinit eſse, non terminatur ad nihil, ſed ad aliquid, nimirum ad corpus Domini: annihilatio autem eſt actio, quæ terminatur ad nihil. Id quod etiam cernimus in naturali tranſmutatione. Nam, cùm aqua vertitur in aërem, nihil prorſus remanet formæ aquæ, & tamen ea forma non annihilatur; quia actio, qua illa deſtruitur, non terminatur ad non eſſe illius formæ, ſed ad eſſe formæ aëris: nam ab eodem agente, eadem actione, & ijſdem diſpoſitionibus vna pellitur, & alia introducitur; immò ideo vna pellitur, vt alia introducatur.

Quarta conditio eſt, vt tam terminus à quo, quam terminus ad quem ſit verè poſitiuus. In hoc enim diſtinguitur perfecta conuerſio non ſolùm à creatione, & annihilatione; ſed etiam à naturali conuerſione: nam licet ex vno fiat aliud, vt ex aqua aër, & proinde ſit aliquo modo vterque terminus poſitiuus; tamen quia non introducitur forma aëris in materiam aquæ, niſi priùs ea diſpoſita ſit per certas qualitates; inde eſt, quod præcedit priuatio formæ aëris in materia aquæ ipſam introductionem formæ aëris: tunc enim materia dicitur priuata, cùm habet diſpoſitionem ad formam. Itaque terminus à quo in tali conuerſione non tam eſt aqua, quàm priuatio aëris, &

proinde

proinde terminus à quo non eſt poſitiuus, ſed priuatiuus propriè loquendo. At in conuerſionibus ſupernaturalibus, qualis fuit vxoris Loth in ſtatuam ſalis, & aquæ in vinum in Cana Galileæ, & virgæ in Draconem tempore Moyſis, vterque terminus propriè poſitiuus erat. Non enim Deus diſpoſuit materiam vxoris Loth ad formam ſalis recipiendam: & ſic de cæteris. Ex quo intelligimus conuerſionem panis in corpus Domini eſſe perfectiſsimam conuerſionem, & diſtingui ab omnibus alijs mutationibus; ſed ſimiliorem tamen eſſe conuerſionibus ſupernaturalibus iam dictis, quàm vllis alijs. Solum enim in duobus ab his diſtinguitur.

Primò, quòd in illis conuerſionibus probabile eſt materiam primam manſiſſe ſub vtroque termino; in hac autem certum eſt non manere.

Secundò, quòd in illis accidentia, aut omnia, aut aliqua, mutata ſint cum forma ſubſtantiali; in hac autem omnia accidentia remanent, quæ priùs erant, ſola ſubſtantia mutata.

Notandum ſecundò, ad veram conuerſionem non requiri, vt id, in quod aliquid couuertitur, de nouo producatur; ſed ſatis eſſe, ſi vnum alteri ſuccedat, ſiue id tunc producatur, ſiue aliunde adducatur, ſiue alio modo id fiat. Tribus enim modis fieri poteſt conuerſio. Nam, ſi terminus ad quem non exiſtat, vi conuerſionis neceſſariò producetur: & inde vocatur à quibuſdam ea conuerſio productiua; qualis fuit aquæ in vinum in Cana Galileæ, & aliæ permultæ. Si verò terminus ad quem exiſtat, ſed non in eo loco, vbi eſt terminus à quo, tunc vi conuerſionis adducetur ad eum locum: & inde vocatur ea conuerſio adductiua. Talis eſt ferè conuerſio cibi in hominem per nutritionem, quòd attinet ad introductionem animæ: quamuis enim caro, quæ fit ex cibo, verè producatur, tamen anima non producitur, ſed tantum per nutritionem fit, vt incipiat eſſe in ea materia, vbi antea erat forma cibi. Si denique terminus ad quem exiſtat, & in ipſo loco eodem, vbi eſt terminus à quo; verbi gratia ſi duo æqualia ſe penetrent, & vnum diuina virtute totaliter vertatur in aliud, tunc vi conuerſionis non producetur, neque adducetur terminus ad quem, ſed ſolum conſeruabitur: & inde dicitur ea conuerſio conſeruatiua; nam, cùm non poſsint naturaliter duo corpora ſimul eſſe, ſi Deus vnũ interimeret, vt alterum naturaliter ibi ſeruaret, diceretur vnum in alterum conuerti, ex eo, quòd vnum deſineret eſſe, vt alterum permaneret in eſſe. Ex his colligimus conuerſionem panis in corpus Domini non eſſe productiuam, nec conſeruatiuam; ſed adductiuam. Nam corpus Domini præexiſtit ante conuerſionem, ſed non ſub ſpeciebus panis; conuerſio igitur non facit, vt corpus ſimpliciter eſſe incipiat, ſed vt incipiat eſſe ſub ſpeciebus panis. Porrò adductiuam vocamus iſtam conuerſionem, non quia corpus Chriſti per hanc adductionem deſerat ſuum locum in cœlo, vel quia per motum localem huc de cęlo adducatur; ſed ſolum, quia per eam fit, vt corpus Chriſti, quod antea ſolum erat in cęlo, iam etiam ſub ſpeciebus panis, & non ſolum ſub illis ſit per ſimplicem præſentiam, ſiue coëxiſtentiam; ſed etiam per vnionem quandam, qualis erat inter ſubſtantiam panis, & accidentia panis, excepta tamen inhærentia.

Nota 2. (margin, beside "Notandum ſecundò")

Notandum tertiò: Subiectum, in quo recipitur actio diuina huius conuer- *Nota 3.*

 ſionis,

ſionis partim eſt panis, partim corpus Chriſti. Nam illa actio, vt conuerſio, in pane recipitur; panis enim eſt, qui conuertitur, proinde panis ſolus mutatur ſubſtantialiter. At illa eadẽ actio vt adductiua corporis Chriſti, in ipſo Chriſti corpore recipitur: illud enim eſt, quod adducitur, id eſt, acquirit eſſe ſub ſpeciebus panis, quod antea non habebat.

Prob. 1. trãſubſtãtiatio. Matth. 26. Iam verò prob. tranſubſtantiatio ex illis verbis Domini: *Accipite, & manducate, hoc eſt enim corpus meum.* Quæ verba veram mutationem panis inferũt. Nam Dominus accepit in manibus panem, panem benedixit, panem dedit, & de pane dixit: *Hoc eſt corpus meum.* Et ſic benedicendo mutauit in corpus ſuum reipſa verè, & propriè: atque ita panem mutatum dedit, & de pane mutato veriſsimè dixit: *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, quod ſub ſpeciebus panis continetur, non eſt ampliùs panis, ſed corpus.

Prob. 2. Probatur etiam tranſubſtantiatio ex teſtimonijs Patrum: & ex definitione, & conſenſu Eccleſiæ ab annis quingentis. Fieri enim nequit, vt Eccleſia vniuerſa tot ſæculis in errore verſata ſit.

Prob. 3. Prob. etiam ex conuenientia rationis. Ac primùm fuiſſe congruum, vt ſubſtantia panis abeſſet, prob. his rationibus.

1. Ratio abſentis ſubſtãtia panis. Prima, quia corpus Domini manet ſub accidentibus panis, non vt in vaſe, aut in loco; ſed planè ad eum modum, quo ſubſtantia panis manet ſub accidentibus ſuis, excepta informatione: nam ideò ex natura rei mouetur ad motum accidentium, & deſinit eſse Sacramentaliter ad accidentium illorum deſitionem. Quòd ſi cum corpore Domini maneret ſubſtantia panis, tunc duæ ſubſtantiæ haberent ordinem ad eadem accidentia; & ab ijſdem accidentibus, tanquam externis ſignis, demonſtrarentur. Et, quia ſubſtantia panis informaretur illis accidentibus, non autem corpus Chriſti; primarius ordo ad illa accidentia eſſet ſubſtantiæ panis, ſecundarius autem corporis Chriſti; & conſequenter ipſa accidentia per ſe primò demonſtrarent, & ſignificarent panem, ſecundariò autem corpus Chriſti; quod ſanè eſſet abſurdũ. Nam, ſi quis peteret, quid ſit, quod eſt in altari, oporteret reſpondere: Eſt panis triticeus, & etiam corpus Chriſti: & ſic de cæteris.

2. Ratio. Secunda ratio eſt ob venerationem Sacramenti. Nam ſi vnà cum corpore Domini ſubſtantia panis ſub ijſdem accidentibus contineretur, periculum eſſet, ne ſimpliciores adorarent panem: illi enim non diſtinguunt, ſed ſimpliciter adorant, quod ſub illis ſpeciebus continetur.

3. Ratio. Tertia ratio eſt ob dignitatem; quia non videtur rationi conſentaneum, vt ſimul maneant cibus ventris, & cibus mentis; panis terrenus, & panis cæleſtis.

4. Ratio. Quarta ratio eſt: quia, ſi panis ſubſtantia adeſſet, non poſſet corpus Domini ſumi, quin ſolueretur ieiunium: ex quo ſequeretur, vt nemo poſſet eodem die ſæpiùs communicare: ſiquidem ex decreto Apoſtolorum non, niſi à ieiunis, corpus Domini ritè ſumi poteſt. Et tamen conſtat ante M. annos fuiſse in Eccleſia morem, vt Sacerdos ter ſacra celebraret in die Natalis Domini: & extra eum diem certis de cauſsis permittunt Canones vt vnus presbyter ſæpiùs eodem die ſacrum faciat, & corpus Domini ſumat.

Congruum autem fuiſſe, immò neceſſarium etiam, vt panis accidentia maneant,

meant, multis rationibus probari potest. Prima est, quia si etiam accidentia abessent, nullum esset in Eucharistia signum sensibile; proinde nullum esset Sacramentum. *1. Ratio præsentium accidentium panis.*

Secunda, quia non posset vllo modo vera esse Domini sententia: *Hoc est corpus meum*, si ita mutaretur totum in totum, vt nihil vtroque termino commune remaneret. *2. Ratio. Matth. 26.*

Tertia, quia hoc modo maius est meritum fidei. *3. Ratio.*

Quarta, quia horror esset humanam carnem in propria manducare specie. *4. Ratio.*

CAPVT V.

De ipso Sacramento Eucharistiæ.

PRIMA hic quæstio est; Quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, cõsecratione panis, & vini; an res ipsa consecrata? an potiùs sumptio, & manducatio? Catholici omnes conueniunt panem ritè consecratum, siue corpus Domini sub specie panis contentum verè, & propriè esse Sacramentum, siue sumatur, siue seruetur in pixide. Id expressè habetur in Concil. Trident. *Quæst. 1. Resp. Prob. 1. Sess. 13. cap. 3. & 6. can. 4. & 7.*

Esse autem hoc verissimum, prob. primò ex verbis Domini (*Hoc est corpus, hic est sanguis*) quæ priùs dicta sunt, quàm fieret actio manducandi, & bibendi. Ergò ante illam actionem fuit corpus Domini præsens in cæna, & proinde etiam Sacramentum Eucharistiæ confectum. *Matth. 26.*

Prob. conseq. primò, quia iuxta August. *accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Sed ante actionem comedendi, & bibendi verbum ad elementum accessit; ergò ante actionem comedendi, & bibendi factum est Sacramentum. Secundò; Verba Domini mox, atque prolata fuerunt, vera fuerunt. Sed prolata sunt ante illam actionem manducandi, & bibendi; ergò ante illam vera fuerunt; ergò fuit verè corpus Domini, & proinde Sacramentum, ante illam actionem. *Tratat. 20. in Ioannem.*

Prob. secundò ex dissimilitudine Baptismi, & Eucharistiæ. In Baptismo non est aliqua res permanens, sed sola actio, quæ dicatur, & sit Baptismus, in Eucharistia è contrario non est aliqua actio, sed sola res permanẽs, quæ dicatur, & sit Eucharistia, siue corpus Domini, siue Sacramentũ corporis Domini: ergò Sacramenta ista dissimilia sunt, & vnum in actione, alterum in re permanente consistit. Prob. Antecedens. Primùm, de Baptismo notum est, aquam, quæ est res permanens, non dici Baptismum, nec Sacramentum Baptismi, sed ablutionem, quæ est actio, dici & Baptismum, & Sacramentum Baptismi. B. Paulus Baptismum vocat *lauacrum aquæ in verbo vitæ*; & *lauacrum regenerationis*. Si autẽ de reipsa agatur, certum est aquam, vt est res permanẽs, non esse Sacramentum Baptismi. Nam Sacramenta, vt August. dicit, nõ nascuntur, sed fiunt per mysticam precem; aqua autem non fit per mysticam precem, sed olim à Deo creata fuit. *Prob. 2. Ephes. 5. Tit. 3. L. 20. cont. Faustũ. c. 13*

Neque obſtat, quòd in Eccleſia benedici ſolet; nam illa benedictio non eſt de eſſentia Sacramenti: poſſent enim in aqua fluminis, aut maris ſine vlla precedente benedictione homines baptizari. Et ſimiliter, certum eſt Sacramenti definitionem optimè conuenire ablutioni: illa enim eſt ſignum, & cauſſa inſtrumentalis inuiſibilis gratiæ, & à Deo per miniſtrum efficitur. Et denique, verba, quibus efficitur Baptiſmus, non diriguntur ad aquam, ſed ad hominem, qui Baptiſmum recipit. Dicimus enim: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Vnde baptizare non eſt aquam conſecrare, ſed hominem abluere.

At in Euchariſtia omnia aliter ſe habent. Nam inprimis, ſi agamus de modo loquendi, nemo vnquam vocauit Euchariſtiam, vel corpus Domini fractionem, vel conſecrationem, vel diſtributionem, vel manducationem, vel aliam actionem, ſed rem permanentem, id eſt, panem ſanctificatum. Immò Patres paſsim dicunt Euchariſtiam, ſeu corpus Domini offerri, confici, portari, manducari, quæ nullo modo conueniunt actioni, ſed rei permanenti.

Non conſiſtere autem in actione, ſed in re permanente, prob. quia nulla eſt actio, cui conueniat tota ratio Sacramenti. Præcipua actio per aduerſarios eſt manducatio: at hæc nullo modo poteſt eſſe Sacramentum. Nam iſta eſt actio ſolius ſuſcipientis, non Dei, aut miniſtri: nec enim Deus, aut miniſter manducat, ſed ſuſcipiens. At Sacramenta non ſunt actiones ſuſcipientis, alioqui eſſent opera noſtra: vnde in Baptiſmo Sacramentum eſt ablutio, vt à Deo per miniſtrum datur.

Præterea, verba Sacramentalia, ſine quibus Sacramentum non fit, non dicuntur à manducante, neque ad manducantem, ſed à miniſtro ſuper panem. Et hinc eſt, quòd non dicitur Euchariſtię Sacramentum facere, qui manducat, ſed potius illud conſumere: & tamen reuerà dici poſſet Sacramentum facere, ſi in illa actione conſiſteret; ſicut dicitur baptizare, qui abluit. Idem probari poteſt de actione frangendi, & diſtribuendi panem ſanctificatum. Illæ enim actiones non ſunt Sacramenta, nam non ſignificant gratiam inuiſibilē: nec dicitur Sacramentum facere, qui frangit, aut diſtribuit. Nec etiam conſecratio propriè sacramentum eſt Euchariſtię, nam non eſt ſignum, neque cauſſa proxima inuiſibilis gratiæ: quæ duo requiruntur ad rationem sacramenti nouæ legis. Conſecratio enim, vt verba ipſa ſonant, ſolum ſignificat, & efficit corpus Domini ex pane; proinde sacramentum efficit, non eſt ipſa sacramentum.

Quòd autem rei permanenti, id eſt, pani conſecrato, conueniat tota definitio Sacramenti, perſpicuum eſt: nam ille panis eſt ſignum ſenſibile, & cauſſa internæ, atque inuiſibilis nutritionis ſpiritualis. Præterea, fit à Deo per miniſtrum, idque ritu, & cæremonia à Deo inſtituta. Denique, elementum, & verbum concurrunt ad hoc sacramentum, vt ad omnia alia.

Neque obſtat, quod non maneat in hoc sacramento iam confecto elementum, id eſt, panis triticeus, neque verbum. Nam elementum, & verbum requiruntur ad sacramenti effectionem: & ideo in his sacramentis, quæ in actione conſiſtunt, & quorum idem eſt fieri, & eſſe, elementum, & verbum

ſunt

ſunt principia, tum effectionis, tum eſſentiæ ipſius Sacramenti. At in hoc Sacramento, in quo aliud eſt fieri, aliud eſse, principia illa concurrunt propriè ad Sacramenti effectionem: in ipſa autem re effecta manent, ſed alio modo. Nam elementum manet quoad externas ſpecies, & verbum manet quoad virtutem: ſicut etiam in miſtione elementorum manent elementa, ſed alterata; & ſecundum multos manent ſolùm quoad virtutem, non quoad ſubſtantiam.

Probari poſſet eadem veritas ex teſtimonijs Patrum. *Prob. 3.*

Porrò ad explicandum, quid ſit Sacramentum Euchariſtiæ primò notandum Sacramentum tribus modis accipi poſſe. Primò, ampliſsimè vocabulo Sacramenti accepto pro omni ſigno rei ſacræ. Secundò, paulo ſtrictius, pro ſigno rei ſacræ ſanctificantis animam. Tertiò, propriè, & ſtrictiſsimè, pro ſigno non ſolum ſanctificante, ſed efficiente etiam animæ ſanctitatem: quomodo vox Sacramenti non conuenit, niſi Sacramentis nouæ legis propriè dictis. *Nota 1.*

Secundo notandum, in Sacramento Euchariſtiæ multa conſiderari poſſe: nimirum conſecrationem, ſumptionem; ſpecies panis, & vini; corpus, & ſanguinem Chriſti: & denique ipſam Euchariſtiam conſiderari poſſe, vel vt Sacramentum religionis, vel vt alimentum ſpirituale, vel vt pignus amoris diuini, vel vt victimam, & ſacrificium nouæ legis. *Nota 2.*

Nunc prima ſit propoſitio: *Conſecratio Euchariſtiæ Sacramentum dici poteſt primo modo, non autem ſecundo, vel tertio.* Nam ſignum eſt rei ſacræ, nimirum corporis Domini; non autem eſt ſignum, neque cauſſa gratiæ ſanctificantis animam. *Propoſ. 1.*

Propoſitio ſecunda: *Sumptio Euchariſtiæ Sacramentum dici poteſt ſecundo modo, non autem tertio*. Nam ſignificat quidem illa externa manducatio internam manducationem, & refectionem, ſed non eſt cauſſa internæ illius refectionis: cauſſa enim internæ refectionis, ſeu gratiæ interius nos reficientis non poteſt eſſe actio noſtra, ſed eſse debet actio Dei per miniſtrum Eccleſiaſticum. Itaque illa ſumptio concurrit, vt conditio, ſine qua non applicetur nobis, neque in nos ageret diuinum hoc alimentum; non autem, vt cauſsa propriè dicta. *Propoſ. 2.*

Propoſitio tertia: *Solæ ſpecies panis, & vini non habent integram Sacramenti rationem.* Prob. Nam ſpecies illæ ſignificant quidem cibum ſpiritualem, ſed non ſunt ipſæ cibus ſpiritualis; & proinde non reficiunt, nec ſuſtentant animam. Dominus enim non de ſpeciebus, ſed de carne, & ſanguine dixit: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* *Propoſ. 3.* *Ioan. 6.*

Deinde; Sacramentum Euchariſtiæ excellit omnibus Sacramentis, & adoratur cultu latriæ, iuxta illud: *Tantum ergò Sacramentum*, &c. Atqui ſpecies illæ neque excellunt alijs Sacramentis, immò ſunt inferiores omnibus, cùm ſint pura accidentia, neque adorari poſſunt. Denique; S. Patres ita loquuntur de hoc Sacramento, vt apertè indicent ſe per hoc Sacramentum non intelligere ſolas ſpecies.

Propoſitio 4: *Corpus Domini, & ſanguis ſine ordine ad ſpecies, non habet rationem Sacramenti.* Prob. nam Sacramentum eſt ſignum externum, ac ſenſibile; nō eſt autem eiuſmodi corpus Domini, & ſanguis ſine ordine ad ſpecies. *Propoſ. 4.*

Propositio 5. Propositio quinta: *Etsi tam species panis, & vini, quàm corpus, & sanguis Domini ad essentiam Sacramenti Eucharistiæ pertineant; ratio tamen Sacramenti magis conuenit speciebus, vt continent corpus, quàm corpori Christi, vt est sub speciebus.* Huius conclusionis intelligendæ gratia obseruandum est hoc interesse inter Sacramenta cætera, & Eucharistiam, quòd alia constant ex elemento externo, & virtute diuina illi impressa, vt possint esse signa, & caussa: Eucharistia constat ex elemento, seu speciebus externis, & corpore, & sanguine Domini, quæ sunt loco impressæ illius virtutis. Et hinc apparet singularis huius Sacramenti excellentia, quòd pro virtute, eaque transeunte, quæ est in cæteris, hic est permanenter Christus ipse, qui est ipsa virtus, & potentia Dei. Hinc igitur habemus illa omnia esse de essentia; sed de modo loquendi dicimus Sacramentũ Eucharistiæ debere potiùs dici species, vt continent corpus Domini; quam corpus, vt est sub speciebus. Nam ita loquitur Concilium Trident. Dicit enim hoc esse commune Eucharistiæ cum alijs Sacramentis, vt sit Symbolum externum, & visibilis forma inuisibilis gratiæ. At certè visibilem esse formam magis conuenit speciebus, quàm corpori Christi. Deinde, in alijs Sacramentis, licet concurrant signum externum, & virtus operatiua, tamen nemo vnquam dixit Sacramentum esse virtutem operatiuã, vt est in signo; sed è cõtrario signum, vt est operatiuum. Et ratio est, quia in definitione Sacramenti signum est, tanquam genus; virtus operatiua, vt differentia: semper autem genus ponitur primo loco, deinde differentia. In instrumentis etiam naturalibus nemo dicit gladium esse vim scindendi in ferro existentem; sed esse ferrum habens vim scindendi.

Nota. — *Sess. 13. cap. 13.*

CAPVT VI.

De materia, & forma Eucharistiæ.

Quæst. 1. de materia. CONVENIT inter nos, & aduersarios panem triticeum, & vinum ex vite ad materiam assumendum esse: sed duæ controuersiæ sunt, vna circa panem, altera circa vinum.

Prior est; Vtrum panis azymus, an fermentatus esse debeat? quæ sanè cõtrouersia circa annum Domini M. LIII. est exorta: tunc enim primùm Græci reprehendere cęperunt Latinos, quòd azymum panem in Sacramento Eucharistiæ assumerent; vnde etiam azymitas nos vocare ausi sunt. In qua sententia ad hanc vsque diem perseuerant. Quia verò pręcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum, est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideò ista quæstio ab alia pendet: Vtrum Dominus Sacramentum instituerit primo die azymorum, quando fermentum non poterat inueniri in omnibus finibus Israël; an verò ante eum diẽ? Præcipitur enim sub pęna mortis, ne fermentatus panis inueniatur in domibus, aut in vllo alio loco filiorum Israël. Si alio tempore

Dubitatio. — *Exod. 12. & 13.*

pore

pore instituit, res non erit omninò certa.

S. Thomas scribit, quocunque tempore Christus Sacramentum instituerit, semper posse conuinci in azymo Sacramentum institutum fuisse. Nam ante Sacramenti institutionem Pascha manducauit, vt omnia Euangelia testantur; Pascha autem sine azymis manducari non poterat. Et quidem S. Thomas rectè iudicauit ab immolatione Paschæ incipere vsum azymorum; sed tamen Græci nonnulli ex doctoribus contrà sentiunt potuisse anteuerti immolationem Paschæ, licet vsus azymorum in reliquo victu non anteuerteretur. *In 4. dist. 11. q. 2. art. 2. q. 3.* *Exod. 12.*

Itaque Euthymius, & post eum Nicephorus dicunt Christum comedisse suum Pascha legale ante primum diem azymorum, & ideò manducasse quidem agnum Paschalem eo ritu, quem lex præscribebat, id est, cum azymis & cæteris rebus necessarijs: tamen ea cęna legali finita, dimissis azymis, redijsse ad panem communem, quo vesci licebat, quia nondum aduenerant dies azymorum, & proinde in pane communi, id est, fermentato Sacramentum instituisse. Duo enim pręcepta de azymo distincta inueniuntur. Vnum, vt agnus Paschalis cum azymis comedatur. Alterum, vt septem diebus sola azyma comedantur in quouis conuiuio. Dominus igitur ex Græcorum sententia seruauit primum pręceptum, quia ad illud obligabatur, cùm agnum manducare vellet: secundum non seruauit, quia nondum aduenerat tempus, quo illud obligare inciperet. *In comment. c. 26. Matth.* *L. 1. hist. c. 28*

Sunt igitur de præsenti quæstione sententiæ quatuor.

Prima est Græcorum, qui affirmant Dominum manducasse suum Pascha, & Sacramentum instituisse die 13. seu luna 13. mensis primi: sequenti autem die post Christi mortem ad occasum solis incæpisse tempus Paschale Iudæorum, & fermenti abiectionem. Est enim obseruandum, apud Hebræos menses omnes numerari à nouilunio, & idem esse apud eos primam lunam, secundam lunam, &c. & primum diem mensis, & secundum diem mensis, &c. Porrò secundum legem die 14. primi mensis, id est, die 14. à nouilunio post solis occasum incipiebant dies azymorum, & durabant septem diebus, id est, vsque ad diem 21. inclusiuè. Qui omnes dies erant Paschales, & azymorum dies vocabantur; tamen primus, & vltimus, id est, XV. & XXI. soli erant solennes, & festiui, ita vt non liceret in eis opera seruilia facere. Dicunt ergò Græci feria quinta in cęna Domini fuisse diem XIII. mensis apud Hebræos: & proinde nondum incępisse tempus azymorum: feria autē sexta, in qua Dominus mortuus est, dicunt fuisse prophanū, non festiuum; sed illo ipso die post occasum solis cępisse tempus azymorum, quia ille erat dies XIV. & posteà die Sabbathi fuisse XV. diem, & solennissimum. *Sententia 1.* *Exod. 12.* *Leuit. 23.*

Secunda sententia est Ruperti qui docet Hebræos ex quadam traditione Patrum suorum numquam solitos fuisse celebrare duos dies festos cōtinuos; & ideò, quando festum azymorum occurrebat feria sexta, ex illa traditione differri solitum in Sabbathum sequens; sic tamen, vt celebratio Paschæ numquam mutaretur. Ex quo colligit eo anno, quo Dominus mortuus est, die Iouis fuisse quidem XIV. lunam contra Græcorum opinionem, & illo ipso die ad vesperam, tum Dominum, tum Hebræos comedisse suum Pascha: *Sententia 2.* *In comment. c. 23. Leuit. & c. 26. Matth.*

diem

diem autem Veneris non fuisse festum azymorum, sed diem prophanum, vt etiam Græci volunt, quia secundum prædictam traditionem dilatum fuerit illud festum in diem Sabbathi.

Hæc sententia non solum falsa mihi videtur, sed etiam non respondet ad potissimum Græcorum fundamentum. Nam, si dies azymorum incipiebant die Sabbathi, ergò die Iouis ad vesperam post agnum Paschalem manducatum cum pane azymo licebat ex sententia Græcorum redire ad fermentatũ, & illo vti toto sequenti die: non ergò potest conuinci Sacramentum in azymo pane institutum secundum Ruperti sententiam, nisi priùs ostendatur cũ immolatione agni, quandocunque illa fieret, cępisse vsum azymorũ per septẽ dies continuandum.

Sententia 3. In additione ad Lyran. in c. 26. Matt.

Tertia sententia est Pauli Burgensis, quem multi recentiores sequuntur: quæ non differt à Ruperti sententia, nisi in eo, quòd Rupertus dicebat ex traditione maiorum differri festum azymorum aliquando in diem sequentem; celebrationem autem Paschæ nunquam mutari. Burgensis autem dicit vtrumque differri: & inde colligit eo anno, quo Dominus mortuus est, Hebręos manducasse suum Pascha die Veneris ad vesperam; Christum autẽ die Iouis ad vesperam.

Cæterum hęc sententia non probatur. Sciendum est enim mutationem illam dierum apud Hebræos ex traditione Patrum, quæ à multis annis viguit, & modò viget, non sic esse intelligendam, quasi dies XV. Lunæ, seu mensis, aliquando occurrat die Veneris, & ipsi tunc transferant festum in diem 16. id est, in Sabbathum: id enim falsum est, & absurdissimum. Sed qui Kalendarijs præsunt apud Hebræos, ita accommodant nouilunia præsertim initio anni, vt nunquam accidat diem primum, & consequenter diem 15. primi mensis esse feria secunda, vel quarta, vel, sexta. Nec videtur mala ista consuetudo, neq; pugnat apertè cum lege pręcipiente festum azymorum celebrari die 15. mensis: quia lex non loquitur secundum computum Astrologicum paucissimis notum; sed secundum communem, & vulgarem totius pop. Kalendarium. Neque absimilis est apud nos consuetudo, qui pro termino Paschali habemus lunam 14. post æquinoctium vernum, & tamen in æquinoctio, & in ipsa luna 14. inueniendis non obseruamus motum verum solis, & lunæ; sed obseruamus dies in Kalendario notatos, qui non raró nonnihil discrepant à vero motu: sed aliter fieri non potest, si certa aliqua regula tenenda est. Immò ante correctionem Kalendarij Gregorij XIII. iussu factam distabat dies æquinoctij in Kalendario positus ab æquinoctio vero totis decem diebus, & nouilunia in Kalendario notata distabant quinque diebus à veris nouilunijs, & tamen melius erat Kalendarium illud, quamuis incorrectum sequi, quã nullã habere communem regulam festorum inueniendorum.

Ex quo sequitur, quòd, si tempore Christi fuisset tale Kalendarium, quale modò habent Hebræi, non fuisset licitum, nec liberum vlli aliter festos dies celebrare, nec etiam prętextu errantis Kalendarij: alioqui debuisset quisque sibi suum Kalendarium fabricare, & suo modo numerare dies mẽsium, quod intolerabile fuisset, & apertè malum, & illicitum. Quare posita hac sententia necessario dicendum esset Christum manducasse agnum Paschalem die 13. mensis,

mensis, vt dicunt Græci; idque fecisse non vt mutaret ordinem festorum, sed vt quoquomodo (licet extra tempus) manducaret agnum Paschalem, quia sequenti die erat moriturus, & non poterat cum cæteris agnum comedere: proinde non tenebatur ad vsum azymorum, nisi in comestione agni Paschalis, quia nondum venerat dies azymorum; & idcirco potuisse in fermento Sacramentum instituere.

Quarta sententia est communis Theologorum Christum Sacramentum *Sententia 4.* instituisse illo ipso tempore, quo secundum legem, & secundum consuetudinem Hebræorum, qui tunc viuebant, abijciebatur fermentum ex toto Israële, ita vt non licuerit vllo modo eo vti, qui erat dies mensis primi XIV. Illo enim die ad vesperam inchoabantur dies azymorum, & sequens dies XV. erat dies solennis azymorum.

Quæ sententia verissima est, & probatur primo ex textu trium Euangelistarum. *Prob. 1.* *Prima die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* *Mat. 26.* Et: *Prima autem die azymorum, quando Pascha immolabant.* *Mar. 14.* Et: *Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.* *Luc. 22.* Hæc loca refellunt tres superiores sententias: ac primus Græcorum error manifestè refellitur: nusquam *Refellitur 1. sententia.* enim in tota Scriptura dies primus azymorum dicitur dies XIII. mensis; sed solum XIV. vel XV. vt patet ex lib. Exodi, Leuit. & Numerorum. *Exod. 12. & 13. Leuit. 23. Num. 28.* Accedit, quòd omnes fermè Patres, & maximè Græci, dicunt Christum 14. die Pascha celebrasse.

Prob. secundò ex Ioanne, quem Græci se profitentur sequi. *Prob. 2.* Nam S. Ioannes affirmat diem passionis Christi, id est, sextam feriam fuisse illo anno solennem, ac festam; ex quo necessariò sequitur, vt die præcedente agnum comederint: *Ante diem festum sciens Iesus, quia venit hora,* &c. *Ioan. 13.* Hoc dixit Christus pridie passionis: ergò dies passionis erat dies festus. Sed quia tergiuersantur Græci, & dicunt loqui eum de festo futuro die sabbati, non de festo immediatè consequente eam ipsam noctem feriæ quintæ, in qua Dominus loquebatur; additur ibidem, quòd Iudæ Dominus dixisset: *Quod facis, fac citius;* ille exiuit continuò, cùm iam nox esset: & Apostoli putarunt dictum illi esse, vt emeret, quæ necessaria erant ad diem festum. At quomodo suspicari poterant tanta festinatione opus esse in parandis ad festum necessarijs, si adhuc supererat totus dies sequens ante festi solennitatem?

Præterea; Hebræi dicunt Pilato: *Nobis non licet interficere quenquam,* quod significat non licuisse id eis ob festum, quod tunc agebatur, vt exponunt Patres. *Ioan. 18.* Nam alioqui licuisse eis alio tempore blasphemos occidere patet ex Actibus, *Act. 7.* vbi Stephanum in Concilio iudicatum publicè lapidarunt: & alibi conqueruntur apud Felicem Præsidem Syriæ, quòd volentibus Paulum secundum suam legem interficere Tribunus Lysias violenter eum eripuerit de manibus ipsorum. *Act. 24.* Denique Pilatus ait: *Est autem consuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Pascha: vultis ergò dimittam vobis Regem Iudæorum?* *Ioan. 18.* Hinc ergò apparet iam tunc agi cœpisse dies Paschales: & clarius apud Matthæum vocatur idem dies solennis; & apud Marcum & Lucam vocatur apertè dies festus. *Mat. 27. Mar. 15. Luc. 23.*

Accedunt ad hæc testimonia Patrum, qui dicunt Christum occisum fuisse ipso die solenni Hebræorum.

Refellitur. 2. sententia. Secunda opinio ex ijsdem Scripturæ testimonijs refellitur. Nam, si dies Iouis, in quo Dominus Sacramentum instituit, erat primus dies azymorum, vt Euangelistæ tres disertis verbis affirmant, necessariò sequitur, vt festum azymorum fuerit illo anno die Veneris, non die Sabbathi. Est enim obseruandum aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos considerari. *Leuit. 23.* Nam dies festi incipiunt ab occasu solis, & desinunt in occasum solis; proinde festus dies azymorum continetur nocte sequente diem 14. & die toto artificiali 15. Dies autem naturalis, & ordinarius incipit ab ortu solis, & desinit in ortu solis: proinde continet diem, & noctem artificialem; non autem noctem, & diem artificialem. Id patet ex illis verbis: *Gen. 1.* *Factum est vesperè, & manè dies primus*; quod significat ex die artificiali, qui terminatur in vesperam, & nocte sequenti, quæ terminatur in mane, factum esse primum diem. Ex quo facilè conciliari possunt verba trium prædictorum Euangelistarum, qui vocant primum diem azymorum diem 14. mensis, cum verbis Moysis in Exodo, Leuitico, & Numeris, qui semper diem azymorum vocat diem 15. mensis. Nam, cùm dies primus azymorum, quatenus festiuus, contineatur posteriore parte diei 14. & priori parte diei 15. accipiendo dies modo ordinario, seu naturali, potest dies azymorum, vt festiuus, per intellectionis figuram vocari tam XIV. vt Euangelistæ faciunt, quàm XV. vt Moyses facit.

Ex his autem refellitur Ruperti opinio. Nam si dies XIV. vt Euangelistæ dicunt, erat primus azymorum, nimirum ex parte, necesse est, vt etiam XV. dies esset primus azymorum pro alia parte. Ergò non potuit transferri in diem XVI. vt ipse vult: nisi fortè velit, quod est absurdissimum, mediam partem solùm illius diei solennis translatam fuisse. Adde præterea rationem Ruperti esse prorsus vanam. Affirmat enim ipse transferri diem primum azymorum in Sabbathum, quando occurrit feria sexta, ne sint duo festa continua, nimirum primus azymorum, & Sabbathum: & non aduertit in idem incommodum se incidere ex ista ipsa translatione. *Leuit. 23.* Nam dies septimus azymorum est æquè solennis, ac primus, vt patet ex Leuitico. Si autem dies primus ponatur in Sabbatho, tunc septimus ponetur feria sexta: atque ita erunt duo dies festi continui, septimus azymorũ, & dies Sabbathi. Denique; Contra hanc sententiã pugnant omnia testimonia Scripturæ, & Patrum, qui dicunt diem mortis Christi fuisse festum, & solennem illo anno apud Hebræos.

Refellitur 3. sententia. Sententia Burgensis facilè refellitur ex ijsdem Scripturæ testimonijs. Nam, cùm dicant Euangelistæ *primo die azymorum* Christum comedisse Pascha, vel loquuntur de die azymorum secundum ordinariam consuetudinem, & Kalendaria Synagogæ; vel non. Si detur primum, iam refutata manet sententia Burgensis: nec enim verum erit, quod ipse ait, alio die Christum, alio die populum Hebræorum Pascha comedisse. Si autem detur secundum, repugnabit Marcus, qui ait: *Primo die azymorum, quando Pascha immolabant*: id enim significat, Hebræos eo die Pascha manducare. Aliud etiam est argumentum omnino conuincens Ecclesiæ Asiaticæ initio nascentis fidei celebrabant Pascha eodem die, quo Hebræi sui temporis. Eadẽ Ecclesiæ cele-

celebrabant Pascha luna 14. primi mensis, quacunque die hebdomadæ luna illa incidisset; idque sine vllo dierum discrimine, vel exceptione. Ergò festum azymorum incidere poterat in diem 2. 4. & 6. & proinde nondum cęperat illo tempore traditio Iudaica: ergò nec tempore Christi fuit illa traditio.

Prętereа Epiphanius, Theophilus, Ambrosius, Beda ponunt aliud discrimẽ inter Pascha Christianorum, & Iudæorum, ac Iudaizantium, quòd Pascha Christianorum non solùm non fit luna 14. si illa venerit extra Dominicam, sed, neque, si venerit in Dominica. Quando enim id accidit, vt luna 14. venerit in Dominica, tunc expectamus sequentem Dominicam, & Pascha celebramus luna 21. At Iudæi, & Iudaizantes in ipsa luna 14. celebrabant, etiamsi esset Dominica: quare aliquando fiebat, vt per integram Hebdomadam distarent Paschata, & Christiani eo die inciperent, quo Iudæi finiebant. Ex hac autem obseruatione manifestè sequitur Pascha Iudæorum tempore illorum Patrum aliquando incidisse in Dominicam diem, & diẽ festum azymorum in diem Lunæ; ac per hoc nondum cœpisse traditionem illam Iudaicam, quæ cauit, ne die Lunæ, Mercurij, & Veneris festum azymorum celebrare liceret.

Altera de materia Eucharistiæ controuersia est de mistione vini, & aquæ. *Quæst. 2. de materia.* Atque Ecclesia Catholica semper credidit, ita necessarium esse aqua vinum *Resp.* misceri in calice, vt non possit id sine graui peccato omitti. Vtrum autem sine aqua Sacramentum consistere possit, non est adeò certum: cõmunis tamen opinio in partem affirmatiuam propendet.

Prob. 1. Prob. primò sententia Ecclesiæ ex facto Domini. Christus vinum aqua mistum consecrauit: ergò & nos ita facere debemus. Antecedens non minùs certum est, quàm quòd Dominus vinum consecrauerit, non siceram, aut aquam solam: quod sanè nemo negat esse certissimum. Nam ex Euangelio, aut Paulo non habetur expressè nisi calicem sanguinis Apostolis propinatũ; vini nulla mentio est, cùm agitur de calice Eucharistico. Leguntur omnia loca Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 6. 1. Cor. 10. & 11. non inuenietur mentio vini, nisi in illis verbis: *Amen dico vobis, non bibam de hoc genimine vitis, donec illud bibam nouum in regno Dei*; quæ habentur in tribus locis citatis Euangeliorum. *Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.* Sed ea verba non pertinent ad calicem Eucharistiæ; sed ad calicem, qui datus fuit post agni Paschalis manducationem, vt ex Luca manifestè colligitur.

Neque obstat, quòd aliqui Patres ea verba de calice Eucharist. exposuerint: nam alij, qui magis ex professo rem tractarunt, contrarium docuerunt: non possumus autem ex Patrum sententijs aliquid certi colligere, quando inter se non cõueniunt. Necessariò igitur recurrendũ est ad traditionẽ eorũ, qui ab Apostolis, & eorũ discipulis hęc mysteria didicerunt. Traditio autem habet fuisse vinum aqua mistum; ergò ita credendũ est, aut nihil certi de materia calicis habemus. Habemus autẽ testimonia grauissimorũ, & antiquissimorũ auctorũ, & Patrũ omnium regionum, ac nullus Patrum contrarium scripsit.

Prob. 2. Ioan. 19. Prob. secũdò sententia Ecclesiæ, quia de latere Domini *exiuit sanguis, & aqua.* Nos enim in calice repręsentamus Christi sanguinem, vt effusum: sicut in pane consecrato represẽtamus Christi corpus, vt mortuum.

Prob. 3. Prob. tertiò quia in mysterio Eucharistiæ significatur vnio Christi cum Ecclesia: id autem aptissimè fit, cùm admiscetur aqua vino. Vinum enim Christum; aquæ populos significant: vt etiam idem significatur ex admistione farinæ cum aqua in pane conficiendo.

Prob. 4. Prob. quartò, quia calix Eucharistiæ non solùm figuratus fuit in Testamento veteri per vinum, quo vtebantur Hebręi in varijs sacrificijs; & vino, quod cum pane protulit Melchisedech; sed etiam in aqua, quæ fluxit de petra, vt B. Paulus docet. Gen. 14. 1. Cor. 10.

Prob. 5. Prob. quintò, quia Eucharistia est cibus, & potus spiritualis; & proinde dari debuit sub specie cibi, & potus corporalis. Porro potus corporalis maximè conueniens naturæ humanæ est vinum aqua admistum.

Prob. 6. Prob. sextò ad significandam duarum naturarum in Christo coniunctionem.

Quæstio de forma. De forma Sacramenti Eucharistiæ controuersia est; Vtrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum*, &c. Et: *Hic est enim calix sanguinis*, &c. ad formam Sacramenti huius pertineant?

Resp. Et quidem Ecclesia Catholica magno consensu docet illa sola verba ad formam pertinere. Ita enim habemus in Concilio Florentino in instructione Armenorum, & in Catechismo Concilij Trident. & idem docent Theologi cum Magistro sententiarum, & Iureconsulti. Et si enim Theologi disputent, nec inter se omninò conueniant, vtrum singulæ voces, quæ habentur in forma consecrationis calicis in Latinis Missalibus, sint de essentia formæ; tamen omnes conueniunt voces illas omnes esse de integritate formę, ita vt sine peccato nulla earum omitti possit: & consénsus in hac re sufficit, vt habeamus aliquid certi in consecratione, & confectione tanti Sacramenti.

Prob. 1. Mat. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. Prob. autem hoc primò exemplo Domini, & Apostolorum. Nam, vt Euangelistę referunt, Dominus, cùm Sacramentum hoc instituit, & primns confecit, non solum non iussit legi Epistolam ad Corinthios, quę nondum extabat; sed nec vllam aliam lectionem, neque vllam habuit concionem. Pari ratione Apostoli antequam scriberentur Euangelia, & Epistolæ, nihil legebant, nisi fortè Psalmos; vel, vt S. Gregorius scribit, solam orationem Dominicam ad consecrationem addebant. Neque B. Paulus iubet, vt illud caput, aut aliud eiusmodi deinceps legatur. Pręterea; Dominus verba illa: *Hoc est corpus meum*, &c. Et: *Hic est calix sanguinis*, non historicè recitauit, sed significatiuè. L. 7. epist. 63. 1. Cor. 11.

Refutantur Græci 1. Ex eodem exemplo Gręci refelli possunt. Dominus enim nec dixit, nec dici iussit illas preces: *Fiat hic panis corpus Christi, & hoc vinum sanguis Christi*, sine quibus non existimant ipsi Sacramentum ritè confici posse. Nam, si ea Dominus dixisset, vel dici iussisset, id haberemus in Scriptura, vel traditione. In Scriptura non habemus: solum enim Euangelistę referunt Dominum egisse gratias Patri, & panem benedixisse, ac dixisse: *Accipite, & manducate hoc est corpus meum*, &c. Quibus verbis Dominus gratias egerit, non constat. Nec possunt Græci illa sua verba includere in illis verbis Euangelij: *Gratias agens*: non enim ista verba sunt gratiarum actionis, sed petitionis cuiusdam. Benedictio autem, aut illis verbis facta est: *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus*; vt Cate-

chiſmus Romanus, & Theologi communius docent: aut certè in Euangelio non habetur, quibus verbis Dominus benedixerit. Nullus etiam veterum tradidit Dominum vſum fuiſſe illis verbis: *Fiat hic panis*, &c.

Quòd attinet ad Chriſti exemplum ſententia communis, non ſolũ Theologorum recentiorum, ſed etiam veterum Patrum eſt; Chriſtum conſecraſse illis verbis: *Hoc eſt corpus meum*: *Hic eſt ſanguis meus*. *Prob. Chriſtum illis verbis conſecraſſe.*

Præterea ſunt vrgentiſsimę rationes. Nam, ſi Dominus alio modo conſecraſset, alio nos conſecrare vellet, non dixiſset: *Hoc facite*. *1. Ratio.*

Deinde; Sacerdos in perſona Chriſti conſecrat; & ideo non dicit; hoc eſt corpus Chriſti; ſed: *Hoc eſt corpus meum*, & nihil eſt aliud noſtra conſecratio, quàm repetitio illius primæ, quę à Chriſto facta eſt, vt Chryſoſtomus docet. At quomodo in perſona Chriſti id facimus, & quomodo iſta eſt illius primę repetitio, ſi Chriſtus ſola voluntate, nos verbis conſecramus? *2. Ratio.*

Denique; Conueniunt omnes Dominum inſtituiſse Sacramentum Euchariſtię, cùm ipſe primus Euchariſtiam conſecrauit: ergo oportuit illum nõ ſolùm conſecrare, ſed etiam conſecrare ritu Sacramentali, & illo ipſo ritu, quo deinceps nos vti debeamus. At conſecrare ſola voluntate non eſt conſecrare ritu Sacramentali, ſed eſt miraculo quodam extraordinario effectum producere Sacramentalis conſecrationis ſine ſacramentali conſecratione: quemadmodum, cùm idem Dominus Magdalenam abſoluit ſola poteſtate, non cenſetur Sacramentum inſtituiſse, quia id non fecit ritu Sacramentali. Quod autem illa verba ex Domini præcepto à nobis dici debeant, patet ex illis verbis: *Hoc facite*: illud enim iubet, vt totam Chriſti actionem imitemur. Chriſtus autem non benedixit, & fregit panem ſine vlla prolatione verborũ, ſed dicendo: *Hoc eſt corpus meum*. *3. Ratio.*

Neque obſtat, quod non dixerit; pronunciate hæc verba: ſatis enim eſt, quod iuſſerit nos imitari ipſius actionem, pręſertim cùm accedat vniuerſæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo, quæ nunquam iſta verba frequentaſset in actione Miſsæ, niſi intellexiſſet hoc eſſe à Domino pręceptum. Et eſt ſimile de Baptiſmo. Nam nuſquam Dominus dixit: Baptizate dicentes; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: & tamen non ſolũ Eccleſia, ſed etiam Lutherani, & Caluiniſtę vtuntur iſtis verbis in Baptiſmo, ac ſentiunt ita Dominum pręcepiſſe.

Quod autem poſt illa verba recitata ſtatim adſit corpus Domini, & ſanguis, & proinde vi illorum fiat conſecratio, prob. quia alioqui verba eſſent falſa, ſi differretur pręſentia corporis Domini vſque ad aliorum verborum recitationem, vt Græci volunt: non enim Dominus dixit; hoc erit: ſed; *Hoc eſt corpus meum*. Idem patet ex conſuetudine Eccleſię, quę eſt, vt mox prolatis illis verbis Domini Euchariſtia demonſtretur populo, & adoretur: quod certè nullo modo fieri deberet, ſi nondum eſſet facta conſecratio. Adde vltimo morem eſſe Græcorum, vt verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*. Et; *Hic eſt ſanguis meus*, &c. Alta voce proferantur, & populus ad vtraque reſpondeat, *Amen*. Et rurſus, vt verbis illis prolatis continuo à Diacono demonſtrentur populo oblata: qui duo ritus apertè declarant etiam apud Gręcos conſecrari panem, & vinum per ſola verba Dominica, licet contrarium ſentiant aliqui ipſorum *Prob. Fieri conſecratio vi illorum verborum.*

Doctores. Nam, *Amen*, est particula confirmantis.

Prob. secundò hæc veritas ex traditione Ecclesię, & Patrum. Atqui contra Grecos addi etiam possunt rationes.

1. Ratio contra Græcos. Prima est: Eadem est ratio Baptismi, & Eucharistię. At in Baptismo id, quod Sacramentum facit, non sunt humanę preces, quę præcedunt, vel sequuntur infusionem aquæ; sed illa verba Domini: *Baptizo te*, &c. siue, vt Græci dicunt: *Baptizetur talis in*, &c. quæ dicuntur, dum infunditur aqua, vt omnes fatentur: & inde manifestè colligitur, quia, si quis solis illis verbis baptizetur: *Ego te baptizo*, &c. nulla adiuncta prece, censetur ab omnibus baptizatus, nec vel ab ipsis Græcis rebaptizaretur. Ergò in Eucharistia id, quod Sacramentum facit, non sunt preces humanæ; sed verbum Domini: *Hoc est corpus meum*; *Hic est sanguis*, &c. alioqui vnum Sacramentum verbis Domini conficeretur, aliud autem verbis hominum.

2. Ratio. Secunda ratio: sacramenti confectio debet esse certissima, siue à bono, siue à malo ministro fiat, ergò non debet pendere ab humana prece, nisi constet de pacto absoluto, & promissione facta eiusmodi precibus à Deo. Nam sine eiusmodi pacto preces humanæ non necessario sunt impetratoriæ, præsertim si à malo ministro fiant: non autem constat tale aliquod pactum factum esse à Deo de exaudienda oratione illa Græcorum.

3. Ratio. Tertia ratio est: Fatentur Græci Christum consecrasse Eucharistiam verbis illis: *Hoc est corpus meum*, sine alijs precibus: ergo videtur euidenter sequi etiam nos solis illis verbis consecrare, nam Dominus ait: *Hoc facite*, nimirum, quod ego feci.

4. Ratio. Quarta ratio: Omnium consensu Sacerdos consecrat in persona Christi, siue, quod idem est, Christus consecrat per os sacerdotis: At illa sola verba: *Hoc est corpus meum*, &c. dicuntur à Christo per os sacerdotis: illa enim alia: *Fac panem istum pretiosum corpus Christi tui*, non dicuntur in persona Christi; sed planè in persona ministri, vt minister est à Christo distinctus. Ergo, &c.

5. Ratio. Quinta ratio: Si esset vera Græcorum sententia, simul fierent corpus, & sanguis Domini: nam ipsi vna oratione vtramque speciem consecrant: At Dominus seorsim, & diuersis verbis consecrauit primò corpus, deinde sanguinem, vt apertissimè constat ex Euangelijs.

CAPVT VII.

De Ministro, & effectu Sacramenti Eucharistiæ.

Caussa primaria Eucharist. De efficiente caussa primaria nulla controuersia est: constat enim Christum esse, qui & Sacramentum hoc instituit, & primus confecit, & nūc etiam per ministros suos quotidie conficit.

De

De caufsa fecundaria, id eft, de miniftro nunc particulariter tractandum eft, num ad Euchariftiæ confecrationem requiratur certa miniftrorum ordinatio; an verò non requiratur? *Quæst. de caussa secundaria.*

Catholica Chrifti Ecclefia ab Apoftolis doctrinam accepit, & in hanc vfque diem feruat, ita neceffariam effe ordinationem facerdotalem ad Euchariftiam conficiendam, vt fine ea nullo modo confici pofsit. *Resp.*

Prob. primò ex verbis Dei: nam illud Chrifti, *Hoc facite*, non eft dictum, nifi Apoftolis, qui eo mandato ordinati funt primi facerdotes noui teftamenti. Nam illud, *Hoc facite*, non fignificat folùm, Manducate, & bibite, quod conuenit omnibus Chriftianis, fed fignificat, Confecrate, fumite, & alijs diftribuite, vt me facere vidiftis. Ifta autem tria non poffunt conuenire omnibus, ergò illud mandatum non datum eft omnibus, fed folùm quibufdam, qui ideò dicuntur Sacerdotes: Ergò cæteri nullo modo poffunt Euchariftiam confecrare, &, fi id tentauerint, nihil facient. Nam Sacramenta conficiuntur in perfona Chrifti: quare, cui Chriftus id non commifit, is nihil facere poteft. *Prob. 1. Luc. 22.*

Maior prob. primò ex ipfo textu. Lucas enim, qui folus habet illa verba: *Hoc facite*, non dixerat anteà, Accipite, manducate, &c. fed folùm dixerat: *Accepit panem, benedixit, & dedit dicens: Hoc eſt corpus meum.* Ergò non retulit Lucas illud, *Hoc facite*, ad actionem folam manducandi, cùm eius ne meminerit quidem; fed retulit ad actionem benedicendi, & diftribuendi, quas expreffera; & fimul ad actionem manducandi, quia Dominus etiam manducauit, vt eft communis fententia, licet in Euangelio non exprimatur. *Ibid.*

Secundò, quia nulla eft ratio, cur illud, *Hoc facite*, non debeat referri ad omnia, quæ Dominus fecit.

Tertiò, quia nifi ad omnia referretur, non haberemus mandatum diuinum in verbo Dei expreffum de confecranda Euchariftia: & proinde non poffet ab aduerfarijs confecrari.

Prob. minor primò: Si illud mandatum daretur omnibus, tenerentur omnes confecrare, & diftribuere: id autem non folum effet abfurdifsimum; fed etiam contra confuetudinem omnium, tum Catholicorum, tum hæreticorum. fecundo, quia ita femper intellexit hoc mandatum vniuerfa Ecclefia.

Prob. fecundo veritas ex traditione, & confenfu totius Ecclefiæ. His adde antiquifsimos Ecclefię ritus. Nam primo, imperabatur omnibus altaris miniftris perpetua continentia, idque ex Apoftolorum doctrina. *Prob. 2.*

fecundo, Laici prohibebantur tangere vafa facra, vbi conficitur Euchariftia.

De effectu Euchariftiæ Catholica Ecclefia in Concilio Trident. duo docet. Primò effectum præcipuum non effe remifsionem peccatorum mortalium; fed nutritionem animæ, & præferuationem à peccatis, & alia, quæ fequuntur ex augmento gratiæ, & charitatis, quam fecum adfert hoc Sacramentum. Secundò docet, præparationem ad Euchariftiam non effe folam fidem, fed veram pęnitentiam, & confefsionem peccatorum, fi quis poft Baptifmum in peccatum mortale lapfus fit. *Effectus Sacram. Eucharistiæ. Seſſ. 17. c. 2. & 7. & can. 5. & 11.*

Effe

Prob. 1. Esse autem verissimam Ecclesiæ Catholicæ sententiam prob. primò ex cap. 6. Ioannis, in quo nusquam docetur Eucharistiam institutam esse ad peccata remittenda, sed tantùm ad vitam spiritualem conseruandam, & augendam. Nusquam enim dicitur: Qui manducat hunc panem, resurget à peccatis; vel, viuere incipiet; sed dicitur: *Non esuriet, non morietur, viuet in æternum, in me manet, & ego in eo:* & similia. Ioan. 6.

Prob. 2. Prob. secundò ex illis verbis: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Ex quo loco discimus propriam rationem huius Sacramenti esse, vt sit cibus spiritualis. Quod etiam apertè clamat, tum externa species panis, & vini; tum actio, per quam nobis applicatur, quæ est manducatio, & potatio. At absurdissimum est cibum, & potum dare mortuis.

Prob. 3. Prob. 3. ex figuris & similitudinibus diuinæ Scripturæ. Nā inprimis agnus Paschalis, quæ erat figura euidentissima huius Sacramenti, non poterat edi, nisi ab hominibus purificatis, & mundis: & potiùs permittebat Deus, vt aliqui differrent in alterum mensem manducationem agni Paschalis, quàm vt non purificati manducarent. Deinde; Panes propositionis, qui etiam erant signa Eucharistiæ, non nisi à mundis edi poterant. Denique; Quicunque aliqua immunditia pollutus edebat de carne sacrificiorum, peribat anima eius de populo suo. Deinde; In Testamento nouo Dominus lauat pedes discipulorum, antequam eis Sacramentum edendum porrigat: & seuerissimè punitur, qui ad conuiuium Regium sine veste nuptiali intrare præsumpsit. Denique, Filius prodigus priùs Patri reconciliatur, & vestimentis, & annulo ornatur, & tum demum ad vitulum saginatum edendum admittitur. Num. 9. & 2. Paral. 36. 1. Reg. 21. Leuit. 22. Ioan. 13. Matth. 22.

Prob. 4. 1. Cor. 10. Prob. quartò ex illis verbis: *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus.* Hinc enim intelligimus, hoc Sacramentum non prodesse, nisi membris vnitis cum capite, & alijs membris, & eodem spiritu viuentibus. Et hoc idem testatur externum symbolum panis, & vini, quæ fiunt ex multis granis, vel vuis in vnam rem coëuntibus. At qui sunt in peccato mortali, ij non sunt membra viua Christi, & Ecclesiæ, neque viuunt in spiritu Christi; ergò nihil eis Sacramentum prodest, immò nocet potiùs, quia mentiuntur eo signo se esse id, quod non sunt.

Prob. 5. 1. Cor. 11. Prob. quinto ex illis: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit.* Vbi Apostolus non reprehendit Corinthios, quòd nihil crederent, aut quòd tantùm historicum fidem haberent, aut quòd non satis fiderent promissis Dei: aut denique, quòd non haberent propositum vitæ mutandæ: nihil enim horum in toto capite inueniri poterit. Sed reprehendit Corinthios, quòd quidam ex eis ditiores afferrent in Ecclesiam sumptuosam cœnam, quam sumerent post communionem mysteriorum, & eam seorsim ab alijs, maximè pauperibus, absumerent. In quo multis modis peccabant: Nam & Christi corpus iniuria afficiebant, dum cum illo miscerent alios cibos; & proximum offendebant; & Ecclesiam ipsam scandalizabant, dum ipsi aut lautè epularentur pauperibus videntibus, & esurientibus: & denique peccabant intemperantiæ, & crapulæ vitio. Id patet ex verbis Apostoli, qui hæc sola vitia reprehendit,

hendit. Cùm ergò S. Paulus solùm peccata quædam circa mores reprehenderit in Corinthijs, cùm dicit: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat*, nihil aliud monere censendus est, nisi, vt quisque videat, an habeat conscientiam eiusmodi, vel aliorum peccatorum: qui enim cum conscientia peccati accedit, *iudicium sibi manducat, & bibit*.

Sextò prob. veritas ex traditione, & consensu Patrum. *Prob. 6.*

Postremò accedant rationes. *1. Ratio.*

Prima ratio: Sacramentum Eucharistiæ diuersum est à Sacramento Baptismi, & Sacramentis cæteris: ergò finem proximum, siue effectum proprium habere debet diuersum à fine, & effectu aliorum Sacramentorum. Sed alia Sacramenta habent pro fine, seu effectu remissionem peccatorum. Ergò Eucharistia alium finem, seu effectum proprium habere debet, quàm remissionem peccatorum.

Secunda ratio sumitur ex Ecclesiæ consuetudine antiquissima Eucharistiam dandi Neophytis immediatè post Baptismum: vt patet ex Patribus, & ex ipso vsu Ecclesiæ, qui adhuc viget. Si enim per Baptismum homines ita abluuntur ab omnibus peccatis, vt sancti, & immaculati dici possint, iuxta illud: *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis*; certè Eucharistia immediatè superueniens post Baptismum non inuenit peccata, quæ tollat: non igitur est effectus eius primarius remittere peccata. *2. Ratio.* *1. Cor. 6.*

Tertia ratio: Semper in Ecclesia consuetudo fuit arcendi à communione Catechumenos, energumenos, pœnitentes, id est eos, qui pœnitentiam agunt, sed nondum absoluti, & reconciliati sunt. At si Eucharistia nihil est aliud, nisi pharmacum ægrotorum, & solatium peccatorum (vt Caluinus dicit) & si eius effectus primarius est (vt Lutherus, & Kemnitius volũt) remittere peccata; quare Catechumeni, & pœnitentes isto pharmaco fraudantur? quare nõ datur eis, dum ægrotant, sed solùm, quando per Baptismum, vel reconciliationem sanati sunt? *3. Ratio.*

CAPVT VIII.

De vsu Sacramenti Eucharistiæ.

VSVS primarius Eucharistiæ est communicatio, seu participatio Eucharistiæ, de qua vna est controuersia principalis: An scilicet necessariò participanda sit Eucharistia sub vtraque specie; an satis sub altera? Sunt autẽ aliquot partes huius controuersiæ.

Prima est: Vtrum totus Christus sit in quauis duarum specierum? nam hæc est prima radix, cur necessaria possit videri vtraque species. *Quæstio 1. Resp.*

Veritas autem est, eaque necessariò credenda, totum planè Christũ in specie panis, & totum in specie vini contineri. Ita enim expressè definiunt tria Concilia, Constantiense, Florentinum, & Tridentinum. *Sess. 13. In instruct. Armenorũ. Sess. 13 cap. 3. & Sess. 21. c. 3.*

SS s Porrò

Porrò aliqui existimant ex verbis cœnæ Domini: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, colligi sub specie panis esse integrum Christū. Dicunt enim voce corporis eo loco significari corpus viuum; & proinde corpus cum anima, & sanguine. Probant, id, quia Dominus loquitur de corpore, quod habebat, cùm illa diceret: tunc autem viuum corpus habebat, non mortuum.

Præterea; Loquitur de corpore, quod tradendum erat, nimirum ad mortem; ergò de corpore morituro, & proinde tunc viuo loquebatur. Sed hæc sententia repugnat Concilio Trident. quod docet vi verborum non esse in specie panis, nisi corpus; animam autem, & diuinitatem, & sanguinem per concomitantiam: quamuis concomitantia animæ sumatur ex vi naturalis vnionis; concomitantia diuinitatis ex vi hypostaticæ. Repugnat etiam mysterio Eucharistiæ. Eucharistia enim est repræsentatio mortis Domini; & proinde sub specie panis repræsentatur corpus à sanguine separatum, & sub specie vini sanguis separatus à corpore.

Sess. 13. ca. 3.

Prob. 1. *1. Ioan. 4.* Prob. autem veritas primò ex eo: *Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est; & hic est Antichristus.* Nam, etsi loquebatur Ioannes contra hæresin Ebionis, qui soluebat Iesum, quia negabat esse Deum, & hominem: tamen sententia generalis est, & omnes illos damnat, qui quoquomodo soluunt hypostaticam vnionem Dei, & hominis; vel naturalem animæ, & corporis. Qui autem concomitantiam negant, apertissimè soluunt Iesum, cùm ponant alicubi corpus sine anima, & sanguine, & Deitate.

Prob. 2. *Ioan. 6.* Prob. secundò quia Dominus dicit: *Qui manducat me, viuet propter me.* At non manducatur Dominus, nisi in specie panis; ergò in specie panis non est solùm corpus, sed totus Christus: neque enim de solo corpore diceret; *Qui manducat me.* *Ioan. 6.* Ibidem: *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi.* Et infrà: *Hic est panis, qui de cælo descendit.*

Prob. 3. Prob. tertiò ex tribus fundamentis fidei, quæ euidenter habentur ex verbo Dei.

Primum est, corpus Domini verè, & realiter esse in Eucharistia, propter illud: *Hoc est corpus meum.* *Matth. 26.*

Secundum est Christum post resurrectionem viuere, nec vllo modo ampliùs moriturum, iuxta illud: *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.* *Rom. 6.* Ex secundo hoc principio manifestè colligitur in specie panis non esse corpus Christi sine anima, & sanguine. Nam si exanimum, & exsangue esset, mortuum esset: at Christus iam non moritur.

Tertium principium est, Christum esse vnam personam diuinam in duabus naturis subsistentem, iuxta illud: *Verbum caro factum est.* *Ioan. 1.* Ex hoc manifestè colligitur corpus Christi, vbicunque sit, non habere aliam, quàm diuinam subsistentiam Christi. Et, quia subsistentia idem est re cum diuina essentia, nec vllo modo ab ea separari potest, inde efficitur, vt vbi est corpus Christi, ibi sit etiam diuinitas Christi.

Prob. 4. Eadem veritas prob. ex consensu Patrum.

Prob. ratione. Prob. etiam ratione Scolasticorum. Nam, quomodocunque aliqua sunt, & manent inter se coniuncta, nisi nouum miraculum fiat, non potest vnū alicubi esse, vbi non sit etiam alterum manente illa coniunctione. Sed corpus Domini

anima.

anima, sanguis, & diuinitas inter se coniuncta sunt, nec potest iam solui illa coniunctio. Ergò, vbi est corpus, ibi sunt reliqua; &, vbi est sanguis, ibi sunt reliqua. Accedunt miracula à Deo ostensa. Nam vt credamus in specie panis esse corpus cum sanguine, nō semel ex fractione panis copiosus sanguis emanauit. Exempla extant in commentario Surij anni M. D. X. & M. D. LVI. Item apud Vincentium in speculo historiali, l. 30. c. 24. & apud Alexandrum Alensem 4. *part. quæst.* 53. *mem.* 1. *& in noua editione q.* 11. *mem.* 2. *art.* 4. *paragr.* 3.

Quæstio 2. Num in vna specie tota ratio Sacramenti inueniatur. *Quæstio 2.*

Nota Eucharistiam tribus modis considerari posse. Primò, vt sacrificium. Secundò, vt pignus diuini amoris. Tertiò, vt Sacramentum,

Propositio prima: *Eucharistia, vt est pignus amoris, potest optimè in quauis specie conseruari.* *Propositio. 1.*

Nam Eucharistia est pignus, quatenus significat & exhibet Christum præsentem: id autem quælibet species facit. Vnde etiam Ecclesia Catholica vnā tantùm speciem exhibet spectandam extra sacrificium, & in processione circumfert. *Prob.*

Propositio secunda: *In vna specie non habetur perfectè, & integrè ratio sacrificij; sed vtraque necessaria est.*

Nam Eucharistia, vt sacrificium, significat Christi passionem: est enim quædam imitatio sacrificij in cruce peracti. Sola autem species panis non repræsentat exactè Christum, vt mortuum, nisi ab altera parte conspiciatur sanguis, vt effusus. Et similiter sola species vini non repræsentat sufficienter Christum, vt immolatum; non enim solus sanguis est victima. *Prob. 1.*

Præterea, In sacrificio Missæ debet esse reipsa, quod fuit in typo in sacrificio Melchisedech: cùm sit Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech: Ille autem *obtulit panem, & vinum.* *Prob. 2.* *Psal. 109.* *Gen. 14.*

Denique, Sacrificium propriè ordinatur ad remissionē peccatorum, vnde dicitur propitiatorium: *sine sanguinis* autem *effusione non fit remissio.* Necesse igitur fuit, vt perspicuè repræsentaretur sanguinis effusio. Idem colligitur ex Ecclesiæ consuetudine, quæ nunquam passa est in vllo casu sacrificium offerri sine vtraque specie, si vtraque species haberi possit. *Prob. 3.* *Heb. 9.*

Propositio tertia: *In qualibet specie inuenitur tota essentia, ac ratio Sacramenti: ita vt hostia consecrata, vt conseruatur in templis, & à laicis sumitur, sine specie vini absolute, verè, & propriè dici debeat Sacramentum Eucharistiæ; non Sacramentum mutilatum, aut dimidiatum.* *Propositio. 3*

Prob. Nam in quolibet Sacramento requiritur significatio, & caussalitas: est enim Sacramentum signum, & caussa gratiæ. Hæc autem reperiuntur in qualibet specie, id est, tam in specie panis, quàm in specie vini seorsim sumptis. *Prob. 1.*

Siquidem significatio Eucharistiæ, vt Sacramentum, duplex est iuxta duplicem eius effectum. Prior est significatio internæ refectionis. Posterior est significatio vnionis fidelium inter se, & cum Christo. De priore dicitur: *Caro mea verè est cibus.* De posteriore: *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* Vtraque autem significatio in qualibet specie reperitur. *Eadem significatio in vtraque specie.* *Ioan. 6.* *1. Cor. 10.*

Nam in ſpecie panis ſignificatur ſufficienter refectio animæ, etiamſi non adderetur ſpecies vini: & ſimiliter in ſpecie vini, etiamſi non adderetur ſpecies panis. Nam etiamſi ſpecies panis ſignificet tantùm per modum cibi, & ſpecies vini per modum potus, tamen, vt aliquid dici poſsit abſolutè, & verè Sacramentum, ſatis eſt, ſi ſignificet refectionem aliquam ſpiritualem, & eandem reuerà efficiat. Quocircà duo illa ſigna, ſpecies videlicet panis, & ſpecies vini, non tam eſſentiales, quàm integrales partes huius Sacramenti eſſe videntur. Ex quo ſequitur, vt Euchariſtia ſub vna ſpecie ſit verum, & integrum Sacramentum eſſentialiter; licet etiam pars ſacramenti dici poſsit, ſi partes materiales ſymboli externi conſiderentur. Dico autem (*ſymboli externi*) nam ex parte rei ſignificatæ, id eſt, ex parte refectionis ſpiritualis, nihil deeſt vlli ſpeciei; ſiquidem in ſpirituali refectione non diſtinguitur cibus, & potus; ſed vna, & eadem res & nutrit, quod eſt cibi officium; & refrigerat, ſiue irrigat, & inebriat mentem, quod eſt officium potus. Itaque in diuinis litteris iuſtitia, & ſapientia, & ſimilia dicuntur eſuriri, & ſitiri, vt cibus, & potus. *Matth. 5.* *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* Vides eandem iuſtitiam & cibum eſſe, & potum. Et: *Eccleſ. 4.* *Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Quare, licet Dominus dicat: *Ioan 6.* *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus*: Tamen ibidem ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*: Et: *Qui manducat me, viuet propter me.*

De poſteriore ſignificatione manifeſtum eſt in ſpecie panis, etiam ſola, optimè ſignificari vnionem fidelium cum Chriſto, & inter ſe. Nam panis, quatenus conſtat ex multis granis in vnum redactis, ſignificat vnionem fideliũ; quatenus conſtat ex farina, & aqua, ſignificat vnionem Chriſti cum Eccleſia. Quocirca B. Paulus, cùm dixiſſet: *Vnum corpus ſumus, qui de vno pane participamus*; non putauit eſſe addendum; Et de vno calice bibimus; quia nimirum intelligebat ex ſola panis ſpecie ſufficienter ſignificari hanc vnionem. Idem dici poteſt de ſpecie vini. Vinum enim, quod ex multis vuis confluat, vnionem fidelium inter ſe deſignat: quòd autem in ſacro calice aqua vino admiſceatur, vnionem Chriſti cum Eccleſia repræſentat.

Eadem cauſalitas in vtraque ſpecie. Iam verò, quantum ad cauſalitatem, ſeu efficientiam, eadem reperitur in qualibet ſpecie Sacramenti huius: nam tota efficientia naſcitur ex ipſo Chriſto, qui ſub illis ſpeciebus continetur. Chriſtus autem idem, & totus eſt, tam ſub ſpecie panis, quàm ſub ſpecie vini, quare eadem efficientia eſt in ſpecie panis, quæ in ſpecie vini; & eadem in ſingulis, quæ in vtriſque ſimul ſumptis.

Prob. 2. Huc accedit, quod quælibet ſpecies habet propriam materiam, propriam formam; &, quod eſt amplius, propria quadam actione, & conſecratione cõficitur; nec vllo modo, vt Sacramentum ſit, vna ſpecies pendet ab alia. Nam Dominus prius ſub ſpecie panis Sacramentum confecit, & manducandum dedit; ac deinde manducatione abſoluta ſub ſpecie vini Sacramentum confecit, & bibendum tradidit. Et Eccleſia Catholica non ſine cauſſa poſt ſpeciem panis conſecratam Sacramentum populo adorandum exhibet, antequam ſub ſpecie vini conſecrare aggrediatur.

Prob. 3. Accedit etiam communis fidelium conſenſus; nemo enim hoſtiam conſe-

cratam videns dicit esse partem Sacramenti, aut Sacramentum mutilum; sed Sacramentum simpliciter omnes appellant.

Accedunt denique typi, & figuræ Testamenti veteris. Quæ enim figuræ erant Eucharistiæ, vt Sacramentum est, in sola specie manducabili consistebant, vel in sola specie potus; vt patet de pane propositionis, de Agno Paschali, & de Manna, quæ sine potu data sunt: & in aqua de petra scaturiente, quæ sine cibo aliquo mystico data est. Nam, etiamsi Apostolus coniungat cibum spiritualem, id est, Manna, & potum spiritualem, id est, aquam de petra; tamen illæ duæ figuræ sunt distinctæ, & diuersis temporibus datæ. Manna enim datũ est in deserto Sin; & postea aqua in Raphidim. Quare Dominus, quando cõparat Manna cum Sacramento Eucharistiæ, nullam mentionem facit aquæ: ideoque & in signum eiusdem rei multiplicauit panes insigni miraculo; vinũ, vel aquam non multiplicauit. *Prob. 4.* *1 Cor. 10.* *Exod. 16.* *Exod. 17.* *Ioan 6.*

Propositio quarta; *Duæ species Sacramenti, cùm simul sumuntur, non sunt duo Sacramenta, sed vnum.* *Propos. 4.*

Nota duas species Sacramenti duobus modis posse sumi. Primò, simul, vt iam sumuntur à Sacerdotibus in missa. Secundò non simul, sed temporibus diuersis; vt si quis hodie solam speciem panis sumeret, alio die solam speciem vini. Et siquidem sumantur secundo modo, id est, temporibus diuersis, tum sine dubio sunt duo Sacramenta numero distincta. Nam quælibet per se est integrum Sacramentum. Et sunt ibi duæ diuersæ refectiones, non secus, ac si quis sub specie panis duobus diuersis temporibus communicaret. At, si sumantur simul, vt Sacerdotes faciunt, tunc non sunt duo Sacramenta, sed vnum; quia ad vnam refectionem ordinantur, & vnam rem significant, & vnũ effectum producunt.

Simile quid cernimus in conuiuijs corporalibus: si quis enim tria, vel quatuor, vel plura fercula eodem tempore ponat in mensa, illa omnia vnum conuiuium facient; si verò duo tantùm ponantur hodie, & cras reliqua, iam erunt conuiuia duo. Similiter in Baptismo; si quis eodem tempore ter mergatur, vnus erit Baptismus: si autem diuersis temporibus cum trina repetitione formæ, tria essent Baptismata. Et in Sacramento altaris, si quis vno tempore sumat duas, vel plures particulas, vnum Sacramentum accipit; si autem diuersis temporibus, plura Sacramenta erunt. Licet enim quælibet particula integrum Sacramentum contineat, tamen, cùm adiungitur alteri, non multiplicantur Sacramenta, sed solùm augentur, quod est materiale in Symbolo. *Simile.*

Tertia quæstio est: Vtrum aliquis fructus ijs depereat, qui sub altera tantũ specie Eucharistiam sumunt? *Quæst. 3.*

Propositio prima. *Eius fructus, quem Lutherani omnes in Sacramentis quærunt, non minus percipiunt, qui sub vna specie communicant, quam, qui sub duabus.* *Propos. 1.*

Prob. nam fructus, quem Lutherani in sacramentis quærunt, est excitatio fidei, vel confirmatio: dicunt enim sacramenta non aliter prodesse, quàm significatione sua, tanquam visibili verbo repræsentando promissiones Dei. Iste autem fructus meliùs obtinetur videndo Eucharistiam in mensa, quam eam manducando. *Prob. 1.*

Nam, dum manducatur, continuo significatio perit; at, dum cernitur, & attentè cogitatur, semper repræsentat, & significat promissiones Dei, etiamsi per integrum annum quis eam cernere vellet.

Prob. 2. Præterea; Significatio meliùs apprehenditur per oculos, quàm per gustandi sensum, cùm sit ille longè spiritualior, & aptior ad intelligentiam iuuandum. Nihil ergò fructus perit communicantibus sub vna specie, quia licet vnam tantùm ore sumant, tamen oculis vtramque sumunt, non minùs, quàm Sacerdotes; & possunt, si volunt, ex illo aspectu significationem percipere.

Propositio 2. Propositio secunda. *Ex qualibet specie percipitur tantum eius fructus, quem Catholici in Sacramentis quærunt, quantum necessarium est ad salutem.* Habetur in Concilio Tridentino, quod directè damnat Hæreticorum sententiam de necessitate vtriusque speciei. (Sess. 21. can. 3.)

Prob. Nam fructus, quem Catholici in Sacramento quærunt, est gratia Dei animæ infusa, per quam conseruatur vita animæ; vt per ciborum nutritionem conseruantur corpora: sed quælibet species confert gratiam, cùm sit verum Sacramentum; & quilibet gradus gratiæ sufficit ad implenda mandata, immò ad repellenda etiam omnia peccata. Confirmatur ex eo, quòd Dominus pollicetur vitam sumenti vnam speciem: (Ioan. 6.) *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.*

Propositio 3. Propositio tertia: *Licet plus gratiæ, & fructus ex vtraque specie, quàm ex vna tantùm, caperetur; non propterea opus esset, vel expediret, vt omnes vtramque speciem sumerent.*

Prob. 1. Prob. Nam ex duobus malis semper est eligendum minus malum. Est autem minus malum, vt homines aliqui careant aliquo bono non necessario, quàm vt Sacramentum Dei euidenti periculo exponatur irreuerentiæ. Exponeretur autem tali periculo, si communiter populo daretur Eucharistia sub specie vini; moraliter enim fieri non posset, quin sępiùs effunderetur sanguis Domini. Et confirm. ab exemplis similibus. Certè Sacerdotium gratiã confert, nec tamen expedit omnibus fieri Sacerdotes. Paruulis Eucharistia gratiã conferret, & tamen, quia ea non indigent necessariò, nec sine irreuerẽtia eis dari posset, non eis datur, neque à Catholicis, nec ab hæreticis.

Prob. 2. Pręterea; Plus gratiæ recipi potest ex frequenti communione sub vna specie, quàm ex rara sub vtraque.

Prob. 3. Denique; Magis lucratur, qui communicat sub vna specie, vt Ecclesiæ obediat; quàm qui sub duabus sine illo ingenti obedientiæ fructu.

Propositio 4. Propositio quarta: *Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capitur ex vna.* Hæc non est tam certa, vt superior; est tamen assertio communis, & probabilissima. Nam Concil. Trident. (Sess. 21. can. 3.) licet hoc apertissimè non definierit, tamen satis indicat, cùm dicit sub vna specie sumi integrum Christum, omnium gratiarum fontẽ: significat enim his verbis sub vna specie sumi omnẽ gratiam, quæ ex Eucharistia sumi potest. In Concilio autem Basileensi ea conditione fuit concessus calix Bohemis, (vt Ruardus testatur) vt crederent non plus fructus sumi ex duabus speciebus, quàm ex vna. Est itaque assertio hæc communis Theologorum, tum veterum, tum recentiorum.

Proba-

Probatur autem: Si sumptio vtriusque speciei plus gratiæ, aut fructus conferret, quàm sumptio vnius, id necessariò oriretur, vel ex symbolo continente, vel ex re contenta. Ex symbolo id nasci non potest, quia symbolũ non operatur, nisi per virtutem sibi impressam; in Eucharistia autem loco virtutis impressæ est ipse Christus, siue corpus eius, & sanguis: non igitur ex symbolo oritur maior gratia. Si ex re contenta, id fit, vel, quia res contentæ in vtraque specie sunt reuerà duæ & diuersæ, & quælibet operatur aliquid in animam suscipientis; & hoc dici non potest, cùm vnus, & idem Christus in vtraque specie sit: vel, quia vna res quidem, & eadem in vtraque specie continetur, sed ea bis sumitur; & neque hoc dici potest. Nam non augetur gratia, vel fructus, quando bis sumitur eodem tempore, quia sumitur per modum vnius refectionis. Alioqui qui duas, aut tres particulas sumeret, vnam post alteram in eadem participatione mysterij, maiorem gratiam acciperet, quàm qui vnam tantùm: nam in singulis est Christus. Et, cùm sacerdos non vno haustu, sed duobus, aut tribus sumit sanguinem Domini, plus gratiæ acciperet, quàm qui vno haustu totum ebibit: quæ sanè absurdissima sunt omnium consensu. *Prob.*

Quæstio quarta: Vtrum diuino mandato præcipiatur omnibus Cõmunio sub vtraque specie? Nullum præceptum à Christo datum de vtraque sumenda specie, varijs rationibus id omnino credibile fit. *Quæstio 4.*

Prima ratio sumitur ex figuris. Nam pleræque figuræ sub vna specie significant Eucharistiæ manducationem. Non est igitur vllo modo probabile, Christum imperaturum fuisse manducationem vtriusque speciei: figuratum enim debet respondere figuræ. Vndæ Euangelistæ passim, cùm describunt acta Christi, addunt: *vt Scriptura impleretur*. Notat S. Ioannes ideò Deum non permisisse, vt frangerentur crura Domino crucifixo, quia præcesserat illa figura Agni Paschalis, cuius ossa confringi non poterant. Et Apostolus: *Omnia*, inquit, *contingebant illis in figura*. *Ratio 1.* *Ioan. 19.* *1. Cor. 10.*

Prima figura fuit ligni vitæ in medio paradisi. Constat autem nullum fuisse potum illi arbori adiunctum. *Gen. 2. 3.*

Secunda fuit Agni Paschalis, quæ notissima est. Neque aspersio sanguinis in postibus potuit significare potum calicis: non enim bibebatur, nec dabatur hominibus; & priùs linire postes ex eo oportebat, quàm agnus manducaretur. *Exod. 12.*

Tertia figura est Manna. *Exod. 16.*

Quarta panes propositionis: in quibus nullus admiscebatur potus. *Exod. 25.*

Quinta denique erat participatio sacrificiorum. Nam, etiamsi in sacrificijs erat caro, & sanguis, & etiam libamina multa; tamen sola caro manducabatur, sanguis, & libamina effundebantur Deo. Vnde Apostolus: *Qui edunt hostias, participes sunt altaris*: neque addidit quidquam de potu, quia non consueuerant habere Hebræi vinum libaminum. *Ibid.* *1. Cor. 10.*

Dices: Aliæ sunt figuræ, quibus commendatur Communio sub vtraque specie. Nam Melchisedech obtulit panem, & vinum, & vtrumque dedit sumendum Abrahæ & ijs, qui eũ sequebantur. Et apud Apostolum dicũtur Hebræi manducasse spiritualem cibum, & bibisse potum spiritualem. *Obiect.* *Gen. 14.* *1 Cor. 10.*

Resp.

Resp. Resp. Non contendimus nos pro necessitate vnius speciei, sicut aduersarij pro necessitate duarum. Deinde; Non constat, An Melchisedech dederit panem, & vinum comedendum Abrahæ, an solùm Deo obtulerit? Quod enim Deo obtulerit, patet ex sequentibus verbis : *Erat enim Sacerdos Dei altissimi*: quod autem dederit manducandum, ex nullo verbo colligitur. Potus autem ille spiritualis, id est, aqua ex petra fauet vni speciei: sola enim data est.

Ratio 2. Secunda ratio sumitur ex doctrina, & exemplo Christi. Dominus enim, loquens de fructu Eucharistiæ non semel, sed quater, vnam speciem sufficere docet ad salutem. Ioan. 6. *Qui manducat me, viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.* Non igitur fieri potest, vt idem Dominus mandauerit vtramque speciem sumendam, tanquam necessariam ad salutem. Exemplo suo idem comprobauit. Nam multiplicauit Ioan. 6. panes, & inde saturauit turbam, remanentibus duodecim cophinis; nec vllum potum multiplicauit, aut dedit. Et in Emaus cum duobus discipulis in cœna Luc. 24. *accepit panem, benedixit, ac fregit, & porrigebat illis*. De hoc loco duæ sunt Catholicorum sententiæ. Prima est Ioannis à Louanio, & aliorum, qui contendunt Sacramentum Eucharistiæ datum fuisse à Christo duobus discipulis. Alij sentiunt, vt Cornelius Iansen. panem à Domino benedictum in Emaus non fuisse quidem Eucharistiam, fuisse tamen figuram Eucharistiæ, & voluisse Dominum hoc exemplo demonstrare fructum, & vtilitatem Eucharistiæ in vna specie: quare ex hoc loco non minus probari vsum Eucharistiæ vnius speciei, quàm ex multiplicatione panum. Quamcunque autem sententiam ex his duabus amplectamur, ostendit hoc exemplum Christi eam esse vtilitatē Eucharistiæ in vna specie, vt minimè sit existimandum fuisse imperatū omnibus illius vsum in specie vtraque.

Ratio 3. Act. 2. Tertia ratio sumitur ex doctrina, & vsu Apostolorum. *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Quo loco negari non potest, quin agatur de Eucharistia; tum, quòd coniungatur fractio panis cùm doctrina, & oratione; tum etiam, quòd vituperatio potiùs, quàm laus fuisset, de fidelibus commemorare, perseuerantes eos fuisse in prandijs, & cęnis corporalibus.

Ratio 4. Quarta ratio sumitur ex testimonio veteris Ecclesiæ, quæ, cùm vera fuerit, sine dubio contra expressum Dei mandatum nihil egisset. Tribus autem modis vetus Ecclesia testatur Communionem sub vna specie esse licitam.

Primò, quia nunquam eam reprehendit, aut damnauit, cùm tamen non ignoraret eam, saltem apud aliquos, in vsu fuisse. Nam (vt alia omittam) Manichæi nunquam communicabant, nisi sub specie panis; arbitrabantur enim vinum esse fel Draconis.

Præterea, negabant Christi veram mortem; & ideo nec vinum, nec sub specie vini sanguinem Domini sumebant. Et tamen nec Epiphanius, nec Augustinus, nec alij, qui de erroribus Manichæorum scripserunt, notarunt errorem illum, quod contra Domini mandatum sub vna tantum specie Eucharistiam sumerent.

Secun-

Secundò; Testimonium Ecclesiæ veteris haberi potest ex duobus illustribus exemplis hæreticarum fraudum. Scribunt Sozomenus, & Nicephorus, fęminam quandam hæreticam Macedonianam, cùm vellet tegere suam hæresin, & se Catholicam simulare, accepisse in manibus, Chrysostomo sacris operante, panem Eucharistiæ, tanquam paulò post illam manducaturam; sed clam dedisse illum ancillæ, & ab ea sumpsisse panem prophanum, quem ex domo adferri iusserat, vt illum palam comederet loco Eucharistiæ: sed eum panem continuò in lapidem esse conuersum. *1. Exemplum.* *L. 8. histor. c. 5.* *Lib. 13. c. 7.*

Ex hoc intelligimus morem fuisse, vt acciperent, qui vellent, Eucharistiam sub vna specie tantum. Nam si omnes coacti fuissent bibere de calice Domini, mulier illa nullo modo simulare potuisset: non enim pro calice Domini aliquid aliud sumere poterat; siquidem calix non dabatur in manus, sed manu Diaconi admouebatur ori communicantium.

Alterum exemplum est apud Leonem, qui scribit Manichæos, vt hæresin suam tegerent, panem Eucharistiæ sumere solitos esse cum Catholicis, non tamen calicem bibere. Si autem Romæ non fuisset libera communio sub vtraque specie, sed omnes semper sumere debuissent sub vtraque, non potuissent vllo modo Manichęi latere, qui sanguinem Domini nunquam sumebāt. Vnde S. Leo non iubet obseruari eos, qui aliquando sumebant, aliquando nō sumebant, sed qui nunquam omnino sumebant sanguinem: illud enim eo tēpore pro signo Manichæismi haberi potuit. *Ser. 4. de quadrages.* *2. Exemplum.*

Tertiò; Sumitur testimonium veteris Ecclesiæ ex varijs ritibus, ex quibus apertè colligitur vsus vnius speciei.

Primus est asseruatio Sacramenti. Quòd autem sub vna specie asseruaretur, & proinde sub vna specie sumerent, patet, quia aliquando ad longissimum tempus asseruabant. Immò Græci ad hunc diem seruant per integrum annum. Non autem posset vinum in parua quantitate tamdiu conseruari, quin acesceret, & corrumperetur. Præterea; Qui meminerunt asseruationis, solius speciei panis meminerunt, quam inuolutum orario, & linteo dicunt. *1. Ritus veterum.*

Secundus ritus est, vt Eucharistiam domum deferrent, & ibi tempore opportuno sumerent. Domi autem sub vna tantùm specie Christianos communicare solitos perspicuum est, tum ex eo, quòd sola species panis dabatur in manus fidelium, sanguis autem dabatur ex calice bibendus; tum etiam, quia non erant in domibus laicorum vlli calices sacri, seu vasa, quibus contineri posset sanguis Domini. *2. Ritus.*

Porrò haustus sanguinis in Ecclesia, & manducatio corporis Domini in priuatis ædibus non poterant haberi pro vna Communione; sed necessario fatendum est fuisse duas Communiones, & vtramque sub altera tantū specie, neutram sub vtraque. Nam diuersis diebus sumebantur illæ species; ideò enim domum deferebant, vt possent diebus sequentibus communicare, etiamsi templum non adirent.

Tertius ritus erat Communicatio infantium. Communicabant enim veteres aliquando infantes, sed sub vna tantùm specie, nimirum instillando in *3. Ritus.*

os eorum aliquid sanguinis Domini; nec enim possunt infantes cibum aliquẽ solidum sumere.

4. Ritus. Quartus erat communicatio ęgrotorum, quę, vt plurimum, fiebat sub vna tantùm specie.

5. Ritus. Quintus ritus erat vsus communionis laicæ, quæ in pœnam grauis alicuius delicti olim dabatur clericis, ablata illis communione clericali.

6. Ritus. Sextus ritus erat Communio præsanctificatorum, cuius vsus apud Græcos erat in tota Quadragesima excepto die Dominico, & Sabbatho: in Latina Ecclesia iste vsus fuit, & adhuc manet feria VI. hebdomadæ sanctæ. Nam eo die non fit consecratio, & ipse etiam Sacerdos in publica actione communicat sub vna specie.

Ratio 5. Quinta ratio sumi potest ex consensu, & testimonio Ecclesiæ posterioris. Nam constat ab annis plus octingentis fuisse vsum in quibusdam Ecclesijs Communionis sub vna specie, etiam in publico cætu fidelium, & extra diem Parasceues: vt testantur Concilia Constantiense *Sess.* 13. & Basileense *Sess.* 30. Et simul constat Græcos nunquam hoc Latinis obiecisse tanquam errorem, cùm tamen alia multa obiecerint, in quibus à nobis dissidebant. S. Bernardus, qui ante annos CD. vixit, in Monasterio suo sub vna specie Communionem præbebat.

L. 1. c. 11. vitæ Bernardi. Scribit enim Guilielmus Abbas S. Bernardi æqualis in celebri quadam solennitate S. Bernardo Eucharistiam ministrante accessisse inter alios monachum quendam, quem ob certam culpam idem S. vir accedere prohibuerat: verum, quia res occulta erat, datam illi etiam Eucharistiam; sed diuino miraculo non potuisse Monachum illum Eucharistiam deglutire. Finitis autem solennijs accessisse Monachum ad Abbatem, & aperto ore ostendisse, quid pateretur: tum demum confessum, & absolutum Sacramenta Domini liberrimè ad viscera traiecisse. Ex hoc manifestè apparet solam speciem panis à S. Bernardo dari solitam; nam speciem vini tam diu seruare in ore ille non potuisset.

Ordo Romanus, qui vt minimum ante annos octingentos editus est, cùm ab Alcuino Caroli Magni præceptore, qui anno DCCC. florebat, citetur, apertissimè indicat in Romana Ecclesia publicum vsum fuisse vnius speciei. Nam in c. De ordine celebrandi Missam, significat in paruo calice sanguinem Domini consecrari solitum: deinde pro communione populi ex eo paruo calice effundi modicum sanguinis Domini in magnum calicem vino, & aqua plenum, atque ex eo magno calice consueuisse populum bibere post corpus Domini sumptum. Et, quia calix vnus, quantumuis magnus, non sufficere poterat tantæ multitudini, verisimile est (quamuis ibi id non legatur) sæpius eundem calicem vino fuisse repletum.

Porrò calix ille magnus dicebatur calix sanguinis, quia consecratus erat ex contactu sanguinis Domini, non quòd reuerà esset sanguis Domini: non enim ex contactu illo mutari potuit vinum in sanguinem. Est autem valdè magna coniectura etiam in alijs Ecclesijs, vbi dicebatur populus de calice bibere, non alium morem fuisse, quàm Romæ.

Nam

Nam intelligi planè non poteſt, quo pacto in Eccleſijs valdè numeroſis potuerit dari Communio toti populo ex calice veri ſanguinis Domini. Neque enim vnquam fuit vſus conſecrandi ſimul multos calices: neque fuit vſus vnquam conſecrandi vinum in altari in calice aliquo vaſtiſsimo, qui tantum vini caperet, quantum populo vniuerſo ſufficeret. Debuit enim calix non adeò magnus eſſe, vt poſſet à Sacerdote eleuari, & à Diacono huc, & illuc transferri. Neque inueniuntur vlli calices tam magni, cùm tamen multi in multis Eccleſijs antiquiſsimi inueniantur.

Sexta ratio ſumi poteſt ab incommodis.

Primum incommodum eſt impoſsibilitas implendi legem iſtam in ijs locis, vbi ſit populus valde numeroſus, & vnus tantùm ſacerdos; vt ſępe accidit in frequentiſsimis pagis. *Ratio 6. 1. Incommodum.*

Secundum eſt irreuerentia ſanctiſsimi Sacramenti. Semper enim Eccleſia diligentiſsimè cauit, ne mica aliqua conſecrati panis in terram caderet: maior eſt autem irreuerentia in effuſione ſanguinis, qui rurſum colligi nequit. *2. Incommodum.*

Tertium incommodum eſt, quòd multi abhorrent à vino. *3. Incommodum.*

Quartum incommodum eſt penuria vini. ſiquidem in multis regionibus vinum non creſcit, & quod aliunde adfertur, partim ſummo precio emitur, partim non diu conſeruatur: ex quo oporteret plurimos, aut nunquam, aut rariſsimè communicare, ſi non poſſet fieri Communio ſub vna ſpecie. Certè in Iaponia nulla adeò eſt copia vini, vt vix ad ſacra facienda commodè haberi poſsit. *4. Incommodum.*

Scribit Volateranus ab Innocentio VIII. conceſſum Noruegijs, vt ſine vino ſacrificarent, quod vinum in Noruegia non creſcat, & aliunde importatum continuò aceſcat. Quod quidem Pontifex ille conceſsit, (ſi tamen conceſsit) vel quod eius ſententiæ eſſet, non eſſe de iure diuino, vt ſacrificium in vtraque ſpecie neceſſario confici debeat, quæ ſententia ſuos habet patronos: vel quòd iudicauerit ius diuinum ita interpretandum eſſe, vt excipiatur caſus neceſsitatis. Et ſi enim ſacrificium eſt imperfectum ſine vtraque ſpecie, tamen præſtat imperfectum habere, quàm nullum: præſertim cùm duæ illæ ſpecies partes ſacrificij ſint integrantes potiùs, quam eſſentiales. Placere autem Deo, quod vna tantum ſpecies populo miniſtretur, ſignis, & prodigijs aliquando demonſtratum eſt. *L. 7. Geographia.*

Scribit Alexander Aleſius quoſdam Monachos aliquando, apud quos vſus erat vnius ſpeciei, cępiſſe vtramque ſpeciem poſtulare: ſed interim accidiſſe, vt, cum Sacerdos inter ſacrorum ſolennia hoſtiam frangeret, totum patenæ concauum ſanguine ex iſta hoſtia profluente repleretur. *P. 4. ſumma q. 11. mem. 2. ar. 4. paragr. 3.*

Quæſtio quinta: Vtrum iuſtè Eccleſia præſcripſerit modum communicandi ſub vna ſpecie tantum? Demonſtrabimus autem Eccleſiam id rectè feciſſe, ſi probauerimus Eccleſiam id potuiſſe facere; & iuſtiſsimas cauſſas habuiſſe, cur id faceret. *Quæſtio 5. Prob. Eccleſiam potuiſſe vnam ſpeciẽ præſcribere.*

Primum ita demonſtratur: Eccleſia poteſt ordinare, & præſcribere ea,

quæ ad ſubſtantiam Sacramentorum non pertinent, nec ſunt iure diuino ordinata. Sed ritus communicandi ſub vna ſpecie, vel duabus, talis eſt: Ergò, &c. Propoſitio eſt certiſsima. Nam, cùm à Deo nulla regula data ſit, aut nulla erit regula, aut nullus ordo, aut is ab Eccleſia ſtatui debet. Patet exemplis. Nam aliquando Eccleſia iuſsit baptizari homines trina merſione, quando cauſſa id requirebat: & tamen eadem Eccleſia, poſtulante certa cauſſa contrarium ritum, contrarium ſtatuit. Aſſumpt. prob. Nam, non eſse iure diuino mandatum Communionem ſub vtraque ſpecie, iam probatum eſt: non pertinere autem ad Sacramenti ſubſtantiam patet, quia vſus rei nunquam eſt de eſsentia rei permanentis, cùm ſit reipſa poſterior. Communio autem eſt vſus Sacramenti, & Sacramenti, quod eſt res permanens, non actio tranſiens.

Prob. 1. Rectè præſcripſiſſe vnam ſpeciem. Alterum etiam prob. Nam primò, mouit Eccleſiam conſuetudo iam recepta, & approbata conſenſu gentium, & populorum: non enim Concilium Conſtantienſe primum inſtituit iſtum vſum; ſed prohibuit tolli, & abrogari.

Prob. 2. Secundò, mouit Eccleſiam ad hunc vſum ſtabiliendum, & lege firmandũ, quòd videret ab hæreticis, & ex errore oppugnari.

Prob. 3. Tertiò, mouit vniformitas, & concordia pop. Chriſtiani in Sacramento hoc percipiendo, quod eſt Sacramentum pacis, & vnitatis. Nam ſi in vna ſpecie detur Communio, in toto orbe terrarum poterit eſse idem vſus, vt modò videmus in Eccleſia Catholica toto orbe diſperſa: at, ſi libera eſset Communio, vel ſub vtraque ſpecie imperaretur, non poſset vllo modo ſeruari vniformitas.

Prob. 4. Quartò mouit, & quidem vehementer, irreuerentia, & prophanationes tanti Sacramenti.

Quæſtio 6. Quæſtio ſexta eſt de veneratione ſanctiſsimi Sacramenti, de qua multæ hæreticorum ſunt calumniæ. Negant enim Sacramentum Euchariſtiæ eſse adorandum, & eo modo Catholicos reprehendunt, quaſi ἀρτολατρείαν doceant, quia Sacramentum ipſum abſolutè dicimus adorandum. Sed hæc mera calumnia eſt.

Reſp. Catholici enim, cùm negent panem in Sacramento remanere, quomodo poſsent aſſerere ἀρτολατρείαν, id eſt, panis adorationem? Neque vllus Catholicus eſt, qui doceat ipſa ſymbola externa per ſe, & propriè eſse adoranda cultu latriæ; ſed ſolùm veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis conuenit; cultu autem latriæ dicimus per ſe, & propriè eſse Chriſtum adorandum, & eam adorationem ad ſymbola etiam panis, & vini pertinere, quatenus apprehenduntur, vt quid vnum cum ipſo Chriſto, quem continent. Quemadmodum; qui Chriſtum in terris veſtitum adorabant, non ipſum ſolùm, ſed etiam veſtes quodammodo adorabant: neque enim iubebant illum veſtibus nudari, antequam adorarent; aut animo, & cogitatione ſeparabant à veſtibus, cùm adorarent; tametſi ratio adorandi non erant veſtes, immò nec ipſa humanitas, ſed ſolum diuinitas. De modo autem loquendi fatemur Sacramentum ipſum dici adorandum, vt Concilium Trident. loquitur: ſed hoc

hoc exponitur dupliciter. Qui enim ſentiunt Sacramentum Euchariſtiæ formaliter eſſe corpus Chriſti, vt eſt ſub illis ſpeciebus, concedunt etiam formaliter Sacramentum dici adorandum: qui autem docent Sacramentum Euchariſtiæ formaliter eſſe ſpecies panis, & vini; vt Chriſtum continent, illi docent conſequenter Sacramentum Euchariſtiæ materialiter adorandum. Sed quæſtionis ſtatus non eſt, niſi, An Chriſtus in Euchariſtia ſit adorandus cultu latriæ?

Prob. autem hoc argumento: Deo vero debetur adoratio latriæ: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Chriſtus autem, vt eſt in Euchariſtia, ſiue in vſu, ſiue extra, eſt Deus verus, vt omnes fatentur: Ergo, &c. *Prob. 1. Resp. Deut. 6. Mat. 4.*

Prob. ſecundò, ex traditione Patrum. *Prob. 2.*

DE MISSA.

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

De voce, Missa.

Antiquitas vocis, Missa.

VT à vocibus incipiamus, antiquissimam, & vsitatissimam esse hanc vocem, *Missa*, dubitari non potest: inuenitur enim frequenter apud Patres qui ante annos circiter mille, & eò ampliùs scripserunt.

Vnde deriuetur.

Quod ad etymologiam attinet, plurimi conantur ostendere nomen, *Missa*, esse Hebraicum, & oblationem voluntariam significare: habetur enim in Deut. in ea significatione. Sed non videtur Apostolis in vsu fuisse hoc vocabulum Hebraicum, multoque probabilior est eorum sententia, qui docent, *Missam*, vocem esse Latinam, & à Latinis plurimùm vsurpatam in celebratione mysterij Eucharistiæ. Nam si vox ista Hebraica in vsu Apostolis fuisset, certè retinuissent eam etiam Græci, & Syri, atque aliæ nationes, vt retinuerunt alias similes voces; vt Amen, Alleluia, Sabaoth, Osanna, Sathan, Sabbathum, Pascha. Vocabula enim Hebraica per Græcos ad nos deuenerunt, cùm ipsi etiam Apostoli, & primi Ecclesiæ Doctores Græcè scripserint. Porrò apud Græcos nulla est mentio huius vocis, *Missa*, sed pro ea λειτουργίαν dicunt. quod est munus, seu ministerium publicum. Et quamuis à Patribus Græcis vix aliter hæc vox accipiatur, quàm pro ministerio sacrificij Eucharistiæ offerendi, tamen vox ipsa ex se latiùs patet. Nam & Demosthenes frequentissimè hanc vocem vsurpat pro publico munere: & ipse etiam Apostolus Epaphroditum vocat τον λειτουργὸν necessitatis suæ. Adde, quòd Syri, vt Maronitæ, qui Chaldaica lingua celebrant diuinum sacrificium, non habent, *Missa*, vocabulum, sed pro eo dicunt Hebraicè, *Sanctum*, seu, *Sacrum*. Et tamen, si Hebraica vox apud vllos conseruari debuit, apud eos maximè, qui semper ea lingua, licet nonnihil corrupta, vsi sunt. Accedit, quòd viri docti linguæ Hebraicæ, vt Origenes, Epiphanius, Iustinus, Hieronymus, hac voce nunquam vtuntur; quod meritò admirandum videri posset, si ea vox esset Hebraica. Adde, quòd, si esset Hebraica, non *Missa*, sed Missah dicendum esset: quo modo tamen nemo scribit, aut loquitur.

Deut. 16. *Orat. contra Leptinem.* *Philip. 2.*

Vnde dicta Missa.

Qui Latinam vocem esse volunt, non eodem modo omnes exponunt:

alij enim *Missam* dici volunt, quòd oblatio, & preces ad Deum mittantur. Alij minùs probabiliter, quòd Angelus à Deo mittatur, qui sacrificio assistat, & illud ad Deum deferat. Alij, & ij, vt plurimum, hæretici, dictam esse volunt Missam apud veteres à mittendis, & conferendis in medium muneribus, quasi symbolis quibusdam, vnde fieret sacra Cæna, & epulum daretur pauperibus: vnde etiam idem volunt fuisse Missam, & quam Græci vocant ἀγάπην. Quæ expositio nullum habet ab antiquitate testimonium, & falsa est omninò, quatenus Missam confundit cum ἀγάπῃ. Erat enim ἀγάπη conuiuium Christianorum ob refrigerium pauperum potissimùm excogitatum, sobrium quidem, & temperatum; sed tamen humanum, & politicum. Per Missam autem Patres semper accipiunt actionem sacram, & mysticam, in qua præcipua pars religionis nostræ consisteret. Probabilissima est eorum sententia, qui Missam dici volunt à missione, seu dimissione populi; vt idem sit Missa, quod Missio: sicut idem sunt apud veteres collecta, & collectio; & Græcè συλλογή, & σύλληξις; & peccati remissa, & remissio. Quamuis autem à missione *Missa* dicatur, non tamen eam solam significat; sed traductum est inde vocabulum ad alia significanda.

Sunt igitur apud Scriptores Ecclesiasticos quinque Missæ acceptionis. *1. Acceptio Missæ.*

Primò accipitur simpliciter pro missione. Ita in nostra Liturgia accipitur, cùm dicitur à Diacono: *Ite, Missa est.* Vt enim rectè exponit Alcuinus, sensus est; Iam dimissio est congregationis; abire omnibus licet.

Secundò, accipitur pro diuino officio lectionum, precum, & aliorum id genus, quod celebratur in Ecclesia ante dimissionem Catechumenorum. *2. Acceptio.*

Tertiò, accipitur pro illa parte Liturgiæ, quæ est ab offertorio vsque ad finem; quæ propriè dicitur *Missa fidelium.* *3. Acceptio.*

Quartò accipitur pro tota celebratione diuini officij, in quo Eucharistia consecrabatur, vt comprehendit simul Missiam Catechumenorum, & fidelium. *4. Acceptio.*

Quintò, accipitur pro ipsis collectis, seu precibus, quæ dicuntur in Liturgia. *5. Acceptio.* Sed quarta significatio est, in qua accipitur Nomen, *Missa*, cum quæritur: Vtrum Missa sit sacrificium? Est enim sensus: Vtrum actio illa sacra in qua conficitur Eucharistia, multis præcedentibus, & sequentibus cæremonijs, sit sacrificium? Nec intelligimus quæstionem esse; An singuli illi ritus sint de essentia sacrificij? sed solum; An inter illos ritus sit aliquis, qui propriè sacrificium dici debeat, ad quem reliqui omnes referantur?

CAPVT

CAPVT II.

De definitione, & diuisione Sacrificij.

IN voce *Sacrificium*, non est quærenda etymologia, aut vulgaris aliqua significatio; quæ notissima sunt.

Definitio Sacrificij. Vera autem definitio sacrificij propriè dicti est hæc: *Sacrificium est oblatio externa facta soli Deo, qua ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ maiestatis à legittimo ministro res aliqua sensibilis, & permanens ritu mystico consecratur, & transmutatur.*

1. Pars definitionis. Primò diximus esse *oblationem*, vt genus sacrificij indicaremus: hoc enim loco sacrificium accipimus pro actione sacrificandi; non pro ipsa victima, quę sacrificatur, tametsi ipsa etiam sacrificium dici solet. Sacrificium igitur pro actione acceptum species est oblationis: id enim est sacrificium, quod propriè, & per se ad actionem Sacerdotis pertinet. Porrò Sacerdotis proprium munus est offerre. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona*, &c. *Hebr. 5.* Apud sacros, & Ecclesiasticos scriptores pro eodem accipitur offerre, & sacrificare. Sic, vbi Abel dicitur *obtulisse de primogenitis gregis sui*, primùm fit mentio sacrificij. *Gen. 4.* Noë etiam obtulit holocausta. *Gen. 8.* Eodem modo Scriptura passim loquitur.

2. Pars. Secundò diximus, *Externam oblationem* esse sacrificium. Duplex enim oblatio, & largo modo duplex sacrificium distingui potest: Inuisibile, siue internum; & Visibile, siue externum. Inuisibile est pia voluntas, quæ diuinæ Maiestati se, & sua omnia offert. Visibile est testificatio quædam externa interni affectus. Quamuis autem inuisibilis oblatio sit nobilior, & melior visibili; & placeat Deo inuisibilis sine visibili, visibilis sine inuisibili Deo non placeat: tamen nomen, & ratio sacrificij propriè non conuenit inuisibili oblationi; sed solùm visibili, & externæ. Oblatio enim inuisibilis semper est occulta, & priuata; nomine autem sacrificij propriè omnes intelligunt publicum, & manifestum honorem Deo exhibitum à communi, & publico ministro.

3. Pars. Tertiò diximus: *Facta soli Deo.* Nam oblatio externa potest fieri etiam homini; vel homini, & Deo: vt, cùm dantur eleëmosynæ pauperibus propter Deum; illę enim offeruntur hominibus, & simul Deo etiam, dicente Christo: *Quam diu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* *Matth. 25.* Sed non sunt sacrificia eiusmodi oblationes: sacrificium enim propriè pertinet ad cultum latriæ, qui soli Deo exhiberi potest. Vt enim est interior quidam cultus, quem soli Deo exhibemus, cùm eum agnoscimus primum, & summum bonum, causam efficientem, & finalem omnium rerum, &, vt tali, cor nostrum illi dimissisimè prosternimus; sic etiam debuit esse externum aliquod signum,

quo protestaremur cultum istum soli Deo debitum. Tale autem signum non est, nisi sacrificium: nam omnis alia externa reuerentia, quam Deo exhibemus, siue caput nudando, siue genua flectendo, siue corpus totum prosternendo, siue etiam supplicando, & inuocando, solet etiam hominibus aliquando exhiberi. Vnde legimus: *Qui immolat Dijs, occidetur, præterquam Domino soli.* Idipsum etiam lumine naturali omnes gentes agnouerunt. Exod. 22.

Quartò diximus: *Ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ Maiestatis.* 4. Pars.

Quoniam hic est finis generalis omnium sacrificiorum: sunt enim quasi tributa, quæ Deo redduntur in recognitionem supremi dominij ipsius, & nostræ subiectionis. Et hæc est etiam ratio, vnde laudem habet, & est opus virtutis, actio sacrificandi. Nam ex se opera indifferentia sunt, occidere, & cremare animalia, & similia; sed, cum illa fiant ad significandum, omnia à Deo procedere, & in ipsius honorem consumenda esse, iam sunt opera religionis, & proinde bona, & laudabilia.

Quintò diximus: *A legittimo ministro.* Non enim est cuiusque offerre sacrificium, sed publici, & certi hominis, qui communi nomine id peragat. In lege quidem naturæ Sacerdotes erant, vel capita familiarum; vt, Noë, Abraham; vel ij, quibus Deus id inspirabat. In lege autem scripta soli filij Aaron. In lege gratiæ soli Episcopi, & Presbyteri ritè ordinati; vt omnia Concilia, omnes Patres, & omnium Ecclesiarum consuetudo docet. Atque hinc excluduntur à ratione sacrificij propriè dicti multæ oblationes priuatorum hominũ factæ soli Deo; vt, cum fideles candelas accendunt, & in templo consumunt ad honorem Dei. 5. Pars.

Sextò diximus: *Res aliqua sensibilis, & permanens*; vt nimirum excludantur à ratione sacrificij propriè dicti actiones transeuntes in honorem Dei factæ: quales sunt psalmodiæ, preces, genuflexiones, & alia, quæ fiunt à Sacerdotibus actu externo ad honorem Dei; & tamen sacrificia propriè non dicuntur. 6. Pars.

Septimò diximus: *Ritu mystico consecratur.* Nam debet res illa, quæ offertur Deo, ex prophana fieri sacra, & Deo dicata: id enim significat sacrificare, sacrum facere. Ista autem consecratio, & dedicatio semper fiebat in lege veteri certo ritu, & cæremonia mysterium continente; vt impositione manuum super victimam, vel eleuatione oblationis in altum. Et in hoc distinguitur sacrificium à simplici oblatione, quę non requirit ex se vllam eiusmodi mysticam consecrationem. 7. Pars.

Octauò diximus: *Et transmutatur.* Quia ad verum sacrificium requiritur, vt id, quod offertur Deo in sacrificium, planè destruatur, id est, ita mutetur, vt desinat planè esse, quod antè erat: & in hoc maximè differt à simplici oblatione, quæ interdum ritu mystico eleuabatur coram Deo; sed non destruebatur, nisi quando verè sacrificabatur. Ratio autem huius rei duplex esse videtur. Vna ob significationem mortis Christi. Deus enim, qui primus sine dubio inspirauit Abeli, & alijs sanctis viris vsum sacrificiorum, voluit per ea sacrificia sacrificium omnium sacrificiorum præstantissimum adumbrari: illud autem morte, & destructione rei oblatæ constabat. 8. Pars.

Altera ratio est, quia sacrificium est summa protestatio subiectionis nostræ ad Deum, & summus cultus externus, qui exhiberi possit. Summa autem ista protestatio requirit, vt non solum vsus rei Deo offeratur, sed ipsa etiam substantia; & ideò non solum vsus, sed substantia consumatur.

Dubitatio. Sed vna occurrit dubitatio circa definitionem. Nam sacrificium crucis, id est, Christi passio, & mors, verissimum, & perfectissimum sacrificium fuit; & tamen non videtur ei dicta definitio conuenire. Nam (vt alia omittam) ratio sacrificij à nobis descripta requirit, vt non sit actio alicuius virtutis, nisi religionis: mors autem Christi actio fuit charitatis, patientiæ, fortitudinis, humilitatis, obedientiæ, vt Apostolus prędicat. *Rom. 5. Phil. 2. Hebr. 12. & alibi.*

Respons. Respondeo; Sacrificium crucis propriè actum religionis fuisse. Christus enim præcipuè in mortem se obtulit, vt esset oblatio, & sacrificium Deo pro expiatione peccatorum totius mundi; vt sacri scriptores passim docent, ac pręcipuè Apostolus: tamen nihil repugnat, quò minùs actus proprius religionis possit etiam participare multas alias virtutes: sicut è contrario actus omnium aliarum virtutum religionis rationem participant, & sacrificia suo quodam modo nominantur? Sicut enim si quis obedientiam superiori præstet ob Dei honorem, illa obedientia erit sacrificium: sic etiam si quis veram hostiam Deo offerat, quia id ei superior imperauerit, actio illa obedientia dici poterit. Et quemadmodum eleëmosyna pauperi propter Dei honorem data sacrificium quoddam est: sic etiam sacrificiũ pro peccato Deo oblatum misericordia est. *Ephes. 5. Heb. 7. 8. 9. 10.*

Obiectio. Dicet aliquis; Si res ita se habet, poterunt etiam Martyrum passiones verè, & propriè sacrificia dici; licet ad charitatem, & fortitudinem potissimũ pertinere videantur.

Resp. Respondeo; Martyrum passiones sacrificia dici possunt largo modo, vt omnia alia bona opera; non autem propriè, & in rigore, vt Christi passio. Differt enim passio Christi à passionibus Martyrum quatuor modis: ratione scilicet personæ, actus, formæ, & finis.

1. Differentia inter passiones Christi, & Martyrũ. Ratione personæ, quia Christus verè, & propriè erat Sacerdos: *Tu es sacerdos in æternum*: Et sacerdos magnus, vt ait Apostolus, immò planè summus, & maximus, qui posset hostiam quamlibet ritè offerre, & ideò etiam corpus suum. Sancti autem Martyres vel sacerdotes non erant; vel certè non tales, qui possent eligere victimam lege præscriptam. *Psal. 109. Hebr. 10.*

2. Differentia Ratione actus, quia Christus propriè seipsum sacrificauit, cùm in eius potestate fuerit mori, & non mori. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Et: *Ego pono animam meam; nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* *Isa. 53. Ioan. 10.*

Denique: *Et pro eis ego sanctifico meipsum*: id est, sacrificium offero meipsum. Martyres autem nec poterant mori, quando volebant; nec etiam impedire passionem suam, & mortem, quando volebant. *Ioan. 17.*

3. Differentia Ratione formæ, quia Christus verè mystico ritu sacrificatus est; non enim casu, sed ex electione factum est, vt in die festo Paschæ, & in altari crucis, & manibus extensis, & extra portam vrbis Ierosolymæ pateretur. *Sciens Iesus, quia venit hora eius.* Et Paulus: *Quorum animalium infertur sanguis pro peccato, horum* *Ioan. 13. Heb. 13.*

rum corpora cremantur extra castra; ita & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. In mortibus Martyrum nihil eiusmodi reperimus.

Ratione finis, quia ille fuit proximus, & principalis finis mortis Christi, placare Deum generi humano, qui est finis sacrificij. *Pacificans per sanguinem crucis*, &c. & idem clamant omnes Scripturæ. Quare omnia sacrificia legis veteris figuræ erant, ac typi huius verissimi, & summè propitiatorij sacrificij. Finis autem proprius mortis Martyrum non erat Deum placare, sed testimonium veritati prebere; & ex genere suo mors Martyrum actus est fortitudinis, quia magis eligit vitam perdere, quàm fidem negare. *4. Differētia. Coloss. 1.*

Iam Sacrificium propriè dictum duobus modis diuidi solet: ratione materiæ; & ratione formæ, & finis. *1. Diuisio Sacrificij.*

Ratione materiæ diuiditur in tria genera; in Victimas, seu hostias; Immolationes, & Libamenta.

Victimæ seu hostiæ dicuntur sacrificia ex animantibus, scilicet ouibus, capris, bobus, columbis, passeribus, & turturibus: nec enim vlla alia animantia sacrificari poterant. Et quamuis hæc nomina generalia sint, tamen apud Latinos deriuata sunt ab ijs sacrificijs, quæ offerebantur post victoriam de hostibus reportatam. Victima enim à victoria, & hostia ab hostibus dicta est, iuxta illud Ouid. *Victimæ seu hostiæ.* *Fast. 1.*

Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur
Hostibus à victis hostia nomen habet.

Immolationes dicuntur sacrificia ex rebus inanimis, sed solidis; vt ex farina, pane, sale, thure: dicebantur autem immolationes à mola, siue à molendo. Quamuis deinde vocabulum immolandi ad omne genus sacrificij deriuatum sit: nam & in Scripturis sanctis, & in prophanis auctoribus sacrificare, & immolare pro eodem accipiuntur. *Immolationes.*

Libamenta dicuntur sacrificia rerum liquidarum; vt vini, & aquæ. *Libamenta.*

Ratione formæ, & finis diuiditur in tria genera: in holocausta, hostias pro peccato, & hostias pacificas. *1. Diuisio Sacrificij.*

Holocausta offerebantur propriè in reuerentiam diuinæ Maiestatis; & ideò tota cremabantur, vt resoluta in vaporem tota sursum ascenderent in signū, quòd, quidquid habemus, Dei est. *Holocausta.*

Hostiæ pro peccato dicebantur eæ, quæ offerebantur pro expiatione peccati: & hæ partim cremabantur, partim à sacerdotibus in ipso atrio sancto manducabantur. Erant autem multa genera hostiarum pro peccato, nam & variebantur pro varietate peccati, & pro varietate personarum. Aliud enim offerebatur pro periurio, aliud pro alijs peccatis: similiter aliud pro Pontifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga, aliud pro priuatis hominibus. *Hostia pro peccato.*

Hostiæ pacificæ, partim cremabantur, partim manducabantur à sacerdotibus; partim ab ijs, qui donauerant. Erant autem duæ species pacificorum: Quædam enim offerebantur pro beneficio accepto; Quædam pro beneficio accipiendo, quæ hoc solùm differebant à superioribus, quod istæ poterant etiam in crastino manducari; illæ autem debebant consumi ipso die sacrificij. *Hostia pacifica.*

1.2.q.102. ar.3. Ex quo rectè colligit S.Thomas præſtantiſsimum ſacrificium fuiſſe holocauſtum, deinde ſacrificium pro peccato, tum ſacrificium pacificum pro benficio accepto, denique pro beneficio accipiendo. Maximè enim obligamur Deo honorem deferre ob ipſius infinitam maieſtatem, deinde ob offenſam in ipſum commiſſam, tum ob acceptum iam beneficium, denique ob ſperata beneficia.

Colligit ſecundò tribus illis generibus ſignificari tres fidelium ſtatus. Nam holocauſtum ſignificat ſtatum perfectorum, qui totos ſe Dei obſequio dedicant. Sacrificium pacificum ſtatum proficientium, qui Deo gratias agunt pro accepta iuſtificatione peccatorum, & petunt perſeuerantiam in bono: & ideò eius ſacrificij ſunt tres partes, vna crematur Deo, altera manducatur à ſacerdote, tertia ab offerente; quia perſeuerantia in bono acquiritur gratia Dei, miniſterio ſacerdotum, & merito iam proprio bonorum operum. Denique; Sacrificium pro peccato ſignificat ſtatum incipientium, ſeu pœnitentium, qui quærunt à Deo veniam peccatorum. Et quia iuſtificatio à peccatis non poteſt acquiri proprijs meritis, ſed ſola Dei gratia per miniſterium ſacerdotum: idcirco eius ſacrificij vna pars Deo offertur, altera ſacerdoti; nulla ipſi offerenti cedit.

CAPVT III.

Miſſam eſſe ſacrificium.

Quæſtio. QVAESTIO principalis non eſt de ſacrificio ſpirituali, ſeu improprio; ſed de externo, viſibili, verè, & propriè dicto; ac potiſsimum de ipſo genere ſacrificij propriè dicti, id eſt, de oblatione viſibili Deo facta miniſterio Sacerdotum.

Reſp. Catholici ſcriptores omnes in eo potiſsimum laborant, vt oſtendant in Miſſa offerri Deo verè, ac propriè corpus, ac ſanguinem Domini, ſub ſpecie viſibili panis, & vini.

Prob.1. Prob. autem primò ex Scripturis, ex quibus primùm locum obtinēt figuræ Teſtamenti veteris.

1.Figura. Gen 14. Pſal 109. Hebr.7. Prima eſt: *Melchiſedech Rex Salem proferens panem, & vinum; erat enim ſacerdos Dei altiſsimi*. Hunc locum ad Chriſtum ita referunt Dauid, & Paulus, vt non dicant Melchiſedechum figuram tantùm Chriſti geſsiſſe, quod etiam de Aarone dici potuiſſet; ſed Chriſtum ſacerdotem fuiſſe *ſecundum ordinem Melchiſedech*, & non ſecundum ordinem Aaronis.

Differentia prima inter ſacerdotium Melchiſedech, & Aaronicum. Porrò differentiæ duæ ſunt inter illa duo ſacerdotia, ex quibus argumenta duo peti poſſunt.

Prima, & potiſsima poſita eſt in externa ſpecie ſacrificij. Nam, etiamſi omnia ſacrificia veterum conueniebant in re ſignificata, cùm eundem Chriſtum crucifixum ſignificarent; tamen in ſignis erant diuerſa. Sacrificia enim Aaronica

Aaronica cruenta erant, & ſub ſpecie animantium occiſorum Chriſti mortem repræſentabant: Melchiſedechi ſacrificium incruentum fuit, & ſub ſpecie panis, & vini, eiuſdem Chriſti corpus, & ſanguinem figurauit. Quare, ſi Chriſtus ſacerdos eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, & non Aaronis, ſacrificium inſtituere debuit incruentum, & ſub ſpecie panis, & vini. Quòd ſi ex vi ſacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech non certò colligeretur, vt certò colligitur, Chriſtum ſacrificare debuiſſe Hoſtiam in ſpecie panis, & vini; id tamen colligeretur ex vi typi, & figuræ. Fuit enim Melchiſedech in illa cæremonia panis, & vini, figura manifeſtiſsima conſenſu Patrum Chriſti Sacramentum Euchariſtiæ inſtituentis in pane, & vino. Sed Melchiſedech panem, & vinum obtulit, vt ſacerdos Dei altiſsimi, ac proinde verè ſacrificauit; igitur & Chriſtus in inſtitutione Euchariſtiæ, vt ſacerdos, egit, & verè ſacrificauit; alioqui non exactè figuram illam impleuiſſet.

Altera differentia inter ſacerdotium Melchiſedechi, & Aaronis eſt: quod illud fuit vnius tantum hominis, qui nec ſucceſsit alteri, & cui nec ſucceſsit alter; iſtud autem fuit multorum, qui per mortem ſibi inuicem ſuccedebant. *Differentia altera.* Quam differentiam Apoſtolus proſequitur, qui dicit Melchiſedechum fuiſſe ſine patre, & ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habentem. *Hebr. 7.* Et illa omnia ad Chriſtum applicans dicit eum eſſe ſacerdotem in æternum, qui nimirum nulli ſucceſſerit, & cui nullus debeat ſuccedere, cùm ſemper viuat, & cùm iurauerit Deus ſacerdotium ipſius non eſſe mutandum, aut transferendum in aliud, vt ſacerdotio Leuitico contigit. Quòd ſi ſacerdotium Chriſti durat vſque ad mundi conſummationem, (id enim Scriptura æternum vocat) certè & ſacrificij ritus durare debet; niſi fortè ocioſum habet Chriſtus ſacerdotium. At ſacrificium crucis ſemel tantùm peractum eſt, nec repeti ampliùs poteſt, cùm Chriſtus mori iam nequeat: ergò aliud ſacrificium eſſe oportet, quod iugiter offeratur, nec enim ſacerdos dici poteſt, qui nullum habet ſacrificium, quod offerat. Admittere igitur eſt neceſſe in Eccleſia veram eſſe ſacrificandi actionem, quæ Chriſto ſummo ſacerdoti per miniſtros ſuos tribuatur: qualis certè nulla erit, ſi Miſſæ ſacrificium auferatur è medio.

Preterea; Ante Chriſti incarnationem, quia Chriſtus reipſa nondum erat ſacerdos, non poterat per ſe ſacrificium offerre: tamen vt etiam eo tempore ſacerdos dici poſſet, & eſſet ipſe vnus ab initio mundi vſque ad finem ſummus Sacerdos, eo modo, quo poterat, ſacrificium offerebat; nimirum per typos, & figuras. Vt enim omnia ſacrificia vetera figuræ erant ſacrificij crucis, & in omnibus illis victimis ipſe immaculatus agnus typicè mactabatur; (vnde dicitur *Agnus occiſus ab origine mundi*) ſic omnes illi ſacerdotes typi quidam Chriſti erant, & in omnibus ſacrificantibus ipſe ſacrificabat. *Apoc. 13.*

Quòd ſi propter ſacerdotij æternitatem Chriſtus etiam ante Incarnationem eo modo, quo poterat ſacerdotio fungebatur, quantò magis poſt Incarnationem, quando reipſa à Patre eſt appellatus ſacerdos, & ſacerdos ſine ſucceſſore non debet vſque ad mundi conſummationem ab officio ſacrificandi ceſſare?

Exod. 12. 2. Figura. Altera figura est Agnus Paschalis. De quo tale est argumentum: Celebratio Agni Paschalis figura erat expressa celebrationis Eucharistiæ. Sed illa immolatio quædam erat victimæ Deo oblatæ: ergò celebratio Eucharistiæ immolatio victimæ Deo oblatæ esse debet, vt figura respondeat figurato.

1. Cor. 5. Propositio prob. ex Script. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Ex hoc loco certò constituere possumus Agnum Paschalem, qui & Pascha dicitur in Euangelio, figuram immolationis Christi fuisse. Quando autem fuerit impleta, non ita certò ex hoc loco constituere possumus. Dicent enim aduersarij Apostolum loqui de immolatione in cruce facta, & de manducatione spirituali, quæ fit per fidem: sed nos in institutione, & celebratione Eucharistiæ esse impletam probabimus.

Nam inprimis constat ex Euangelio Apostolos ante Christi pasßioné manducasse carnem Christi in nouisßima cœna, & proinde manducasse verũ Agnum Paschalem; ad cuius epulas nos hortatur Apostolus, cùm ait: *Itaq; epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Sed epulum sequitur immolationem: priùs enim agnus immolatur, postea comeditur. Debuit ergò præcedere immolatio Christi illam manducationem cœnæ, quam Apostoli fecerũt ante pasßionem Domini; non ergò sola pasßio est immolatio de qua loquitur Paulus; sed etiam consecratio, & oblatio Eucharistiæ. Prę̨terea, vt ex eodem Euangelio constat, Dominus post cæremoniam Agni Paschalis continuò subiunxit celebrationem Eucharistiæ; neque distulit in aliud tempus, aut locum, vt apertè ostenderet se noua illa cęremonia imponere finem cęremoniæ veteri.

Deinde, si consideremus circumstantias vtriusque celebrationis, videbimus nullam figuram à Christo manifestiùs impletam, quàm istam. Agnus
Exod. 12. Paschalis 14. die mensis primi ad vesperam immolari debuit, & fuit hæc circumstantia summè necessaria: Eucharistiam Christus instituit hoc ipso tempore. Secundò: Agnus immolabatur in memoriam transitus Domini, & liberationis populi de Ægypto: Eucharistia celebratur in memoriam transitus Domini per pasßionem ex hoc mundo ad Patrem, & nostræ liberationis de potestate Satanæ quę per ipsam Christi mortem facta est. Tertiò: Agnus immolabatur, vt manducaretur & esset quasi viaticum peregrinorum; nam ideò manducabatur à Iudęis habitum peregrinorum præ se ferentibus cum baculo, & calceis, &c: Eucharistia quid est aliud, nisi refectio, & viaticum peregrinantium ad veram, ac cęlestem patriam? Quartò: Agnus non poterat manducari, nisi à circumcisis, & mundis, & in Ierusalem: Eucharistia non potest sumi, nisi à baptizatis, & mundis, & intra Ecclesiam Catholicam existentibus.

Neque potest dici, quod figura ista impleta sit in pasßione Domini: potest quidem dici immolatio Agni Paschalis figura pasßionis Christi, si nam Agnus ille figura est Eucharistię, & Eucharistia est repręsentatio pasßionis, quis neget etiam agnum illum fuisse figuram, & repręsentationem pasßio-
Ioan. 19. nis? Quare videmus Euangelistam reddere caussam, cur non fuerunt Chri-

Christi crura in passione fracta, quia scriptum est de Agno Paschali: *Os non comminuetis ex eo.* Magis tamen immediatè, & principaliter ceremonia Agni Paschalis figura fuit Eucharistiæ, quàm passionis. Passio enim non incidit in diem 14. nec in vesperam; sed in meridiem diei 15. Neque fuit Christus crucifixus in memoriam transitus alicuius, aut liberationis: neque in domo, aut in Ierusalem; sed extra portam, in aperto campo immolatus fuit. Denique; Non solùm baptizati, & mundi, sed etiam alij possunt, ac debent Christum, vt in cruce immolatum, fide manducare: fides enim præcedit & Baptismum, & iustificationem.

Prob. etiam ex communi consensu Patrum Agnum Paschalem Eucharistiæ figuram fuisse.

Assumptio etiam, scilicet celebrationem Agni Paschalis sacrificium quoddam fuisse, prob. ex Script. *Immolate Phase.* Et infrà: *Victima transitus Domini est.* Et: *Ecce quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase, in die illo accedentes ad Moysen, & Aaron, dixerunt: Immundi sumus super anima hominis, quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre Domino, in tempore suo, inter filios Israel?* Et infrà: *Si quis mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo.* Ex his habemus Agnum Paschalem verè, & propriè sacrificiũ fuisse, cùm & victima, & sacrificium in Scripturis absolutè dicatur; & præterea quod offerri Domino per immolationem, quod est veri sacrificij proprium debuerit. Eodem modo loquitur Euangelium: *Et primo die azymorum, quando Pascha immolabant.* Denique; quid clarius verbis Pauli: *Pascha nostrum immolatus est Christus?* Neque enim negabunt Christi passionem verum sacrificium fuisse. Cur autem Paulus sacrificium Christi Paschæ immolationem appellaret, si non fuisset verum sacrificium Agni Paschalis immolatio? *Exod. 12. Numer. 9. Marc. 14. 1. Cor. 5.*

Neque obstat, quòd non offerebatur à solis Sacerdotibus, sed à multis nõ Sacerdotibus. Nam hoc sacrificium fuit institutum antequam familia Aaron determinaretur ad sacerdotium: & ideò, quantum ad hoc sacrificium, mansit antiquum priuilegium, vt omnes patresfamilias sacerdotio fungerentur.

Tertia figura est dedicatio, ac celebratio Testimenti veteris. Nam post datam legem in monte Syna, pepigit Deus fœdus cum Hebræis, ac promisit illis multa bona, & ipsi vicissim obedientiam mandatorum promiserunt Deo. Sancitum autem fuit hoc fœdus solenni sacrificio, & sanguinis aspersione illis verbis: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus*; vt Apostolus recitat. *3. Figura. Exod. 24. Hebr. 9.*

Patet autem hanc figuram fuisse impletam in vltima cœna. Nam expressè Lucas, & Paulus dicunt: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine.* Matthæus, & Marcus dicunt: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Deinde; Patres veteres apertè docent Christum in vltima cœna condidisse Testamentum nouum. *Luc. 22. 1. Cor. 11. Matth. 26. Mar. 14.*

Accedit postremò, quòd, si Testamentum Christi in cœna factum non fuisset, certè factum fuisset in cruce, vt quidam suspicari videntur. At omnes conci-

conditiones Testamenti in cœnam quadrant; nullæ in crucem.

Primò, Qui testatur, viuere debet vsque ad completum, & obsignatum Testamentum. Christus in cœna semper vixit, in cruce mortuus est. Quare
Hebr. 9. rectè S. Paulus non ait Christi morte Testamentum nouum factum fuisse, sed confirmatum: non enim testamentum valet, dum viuit, qui testatus est.

Deinde, Qui testatur, sui iuris esse debet. Christus in cœna sui iuris erat, in cruce non modò captus, & vinctus, sed etiam damnatus, & iam patibulo affixus erat.

Tertiò, Qui testatur, semper aliquid mandat hæredibus. Christus in cœna:
Ioan. 15. *Hoc*, inquit, *est præceptum meum, vt diligatis inuicem*. Et rursum: *Hoc facite*. In cru-
Luc. 22. ce nihil mandasse legitur.

Quartò, Qui testatur, aliquid promittit, seu relinquit, idque nominatim
Hierem. 31. solet exprimere, vt etiam personas, quibus relinquit. In cœna Dominus expressit remissionem peccatorum, quæ est promissio propria Testamenti no-
Luc. 22. ui: & expressit etiam hæredes, cùm ait: *Pro vobis, & pro multis*. In cruce nihil e-
Mar. 14. iusmodi, excepta promissione soli latroni facta.

Quintò, Qui testatur, testes adhibet, & sicut Moyses, non testes quoscunque, sed ipsum populum conuocauit, cùm Testamentum vetus nomine Dei sanciebat; sic etiam Christus testes, non quoscunque, sed ipsam Ecclesiam cõuocare debuit. Id fecit in cęna: aderant enim omnes Apostoli, qui Patriarchæ fuerunt, & veri Patres totius populi Christiani. Ad crucem nec aderant, nec facilè conuocari potuissent.

Sextò, Qui testatur, solet disertis verbis exprimere Testamentum se facere. In cruce Dominus Testamentum ne nominauit quidem: at in cœna expressit nomen Testamenti, & quidem illis ferè verbis, quibus olim Moyses.
Heb. 9. Vt enim hic dixerat: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus*: Ita ille
Matth. 26. & Mar. 14. dixit; *Hic est sanguis meus noui Testamenti*.

Septimò; Qui testatur, instrumentum publicum conficit, quod perpetuò vim habeat applicandæ hæreditatis. Id instrumentum Christus in cęna confecit, dum Sacramentum instituit: in cruce nihil omnino eiusmodi. Maneat ergò ratum, & certum in cęna Testamentum nouum conditum, & proinde figuram Testamenti veteris impletam.

Exod. 24. Hoc posito ita argumentamur: Sanguis Testamenti veteris apud Moysen erat sanguis victimæ iam immolatæ, & verè, ac propriè sanctificatæ: ergò sanguis Testamenti noui apud Christum est sanguis victimæ immolatæ, & verè, ac propriè sanctificatæ. Est autem sanguis ille sanguis Christi, vt ipse dicit: *Hic est sanguis meus*; ergò ipse fuit victima in cęna immolata.

Exod 24. Neque responderi potest sanguinem Christi in cœna fuisse sanguinem victimæ futuræ in cruce. Nam in Exodo priùs immolata est victima: deinde sanguis aspersus in populum illis verbis: *Hic est sanguis*, &c. Ergò etiam Christus priùs debuit se ipse victimam facere, & immolare; deinde de sanguine dicere: *Hic est sanguis*, &c.

Præterea, Nulla ratio patitur, vt priùs sanguis victimæ hauriatur, deinde victima immoletur, cùm è contrario ex immolatione sanguis sequatur. De-
Exod. 24. nique, Cùm in figura Testamenti veteris tria inueniantur: Primò promulgatio

gatio legis coram populo: Secundò immolatio victimæ fęderalis, seu pacificæ: Tertiò aspersio sanguinis, & manducatio victimæ: & Christus impleuerit primum, cùm ait: *Hoc est præceptum meum*, &c. Et tertium, cùm ait: *Comedite, Hoc est corpus meum; bibite, Hic est sanguis meus*; quis credat prætermissum fuisse secundum, nimirum victimæ immolationem? Huc referri possunt omnia Script. diuinæ loca, vbi describuntur varia sacrificia veteris legis propriè dicta: illa enim omnia fuerunt typi, ac figuræ sacrificij Eucharistiæ. Ex quo sequitur, vt etiam Eucharistia verum sacrificium esse debeat. *Ioan* 15. *Matth.* 26.

Secundò prob. sacrificium Missæ ex vaticinijs Prophetarum. *Prob.* 2.

Primum est, vbi Propheta innominatus prædicit Heli Sacerdoti futurum aliquando tempus, vt cesset Sacerdotium ipsius, & patrum suorum, & surgat nouus Sacerdos, qui ambulet coram Christo Dei omnibus diebus. Quem locum exponunt de sacerdotio, & sacrificio Christianorum, quod succesit Aaronico, & manebit vsque ad mundi consummationem. *Sacrificium Missæ.* 1. *Reg.* 2.

Secundum est: *Sapientia ædificauit sibi domum, immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam.* *Prou* 9.

Tertium est: *Cognoscent Aegyptij Dominum in die illa, & colent eum in Hostijs, & muneribus.* Eusebius, & Hieronymus ex hoc loco probant legem esse translatam, quandoquidem sacerdotium est translatum, cùm apud Ægyptios, id est, apud Gentiles sacrificia Deo offerantur. *Isa.* 19.

Quartum: *Et assumam ex ijs Sacerdotes, & Leuitas, dicit Dominus.* Cui simile est illud: *Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronum domus Israël: & de Sacerdotibus, & de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocaustomata*, &c. Hæc loca Hieronymus, & Theodoretus exponunt de Sacerdotibus Christi, qui perpetuò permanebunt vsque ad mundi consummationem. Nec possunt aliter exponi, cùm apertissimè vterque Propheta loquatur de conuersione Gētium, & ædificatione Ecclesiæ. *Isa.* 66. *Hierem.* 33.

Quintum est in Daniële, vbi dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium: quem locum de sacrificio Missæ exponit Hyppolitus Martyr. Nec obstat, quòd Daniël loqui videatur de Antiocho: loquitur enim de Antiocho, vt figurā gerebat Antichristi, vt patet ex collatione huius loci cū Apocalypsi. *Dan.* 8. 12. *Apoc.* 13.

Sextum: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.* Hoc testimonium non potest intelligi de sacrificio crucis, quia illud non offertur in omni loco, sed semel tantùm in vno loco oblatum fuit: nec de sacrificio aliquo Iudaico, quia Propheta dicit à Gentibus offerendū, & apertè illud opponit sacrificijs Hebræorum. Neque etiam de sacrificijs Gentilium piorum, qui erant in mundo ante Christi aduentum, vt Melchisedech, Iob, & similium: hi enim viri sancti inter Gentiles paucissimi erant; ac præsertim temporibus Prophetarum, quando idololatria mundum planè repleuerat, ita vt Dauid diceret: *Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius.* Malachias autem contrario modo vaticinatur: *Ab ortu solis vsque ad occasum magnū est nomen meū in Gētibus.* Nec deniq; potest hic locus intelligi de sacrificijs Gētiliū idololatrarū: *Malach.* 1. *Psal.* 75.

non enim illa oblatio munda dici vllo modo posset, nec Deo vero offerebatur. *Quæ enim Gentes immolant*, inquit Apostolus, *Dæmonijs immolant, & non Deo*. Tota ergò controuersia est; An Malachias loquatur de sacrificio propriè dicto, quale in Ecclesia aut est Eucharistia, aut nullum omnino est; an verò de sacrificio impropriè dicto, quales sunt orationes, laudes, bona opera, patientia in persecutionibus, & similia.

1. Cor. 10.

Probant autem Catholici verba huius Prophetæ intelligenda esse de sacrificijs propriè dictis: Primò ex voce, qua Propheta vtitur: nam vocat absolutè *Minhha*. Vbi duo sunt consideranda. Primò, Scripturam non solere nomen sacrificij absolutè ponere, cùm loquitur de sacrificio impropriè dicto; sed cum adiuncto aliquo, vt *sacrificium laudis*, *sacrificium iustitiæ*, *hostiam vociferationis*, &c. Hoc autem loco absolutè ponitur oblatio munda. Deinde; Ipsa vox significat propriè certum genus sacrificij externi, quod ex simila, oleo, & thure conficiebatur: vt patet ex Leuitico.

Leuit. 2. 6. & alibi.

Secundò probant ex illa voce: *Munda*: opponit enim Propheta oblationem Ecclesiæ mundam oblationibus immundis Iudæorum Sacerdotum. Quod argumentum duobus modis concludi potest. Primò ex opinione aduersariorum: Opera bona, quæ à nobis procedunt, omnia sunt immunda, cùm sint peccata, & quidem mortalia natura sua. Per oblationem igitur, quam Spiritus sanctus mundam appellat, non debent intelligi opera nostra, id est, sacrificia impropriè dicta; sed sacrificium à Deo institutum, quod ab ipso Deo, non à nobis, vim suam habeat. Deinde; Propheta opponit sacrificium ita mundum ex se, & generaliter, vt non possit malitia ministrorum fieri immundum, ei sacrificio, quod facilè pollui potest, & quod non est semper mundum. Nam de sacrificio Iudaico dicit: *Offertis panem pollutum*. Et: *Si offeratis cæcum, & claudum, nónne malum est?* &c. Vbi ostendit sacrificia illa potuisse pollui? Neque credibile est ita generaliter fuisse reiecta ratione pollutionis tantùm ex parte offerentium, quia eadem ratione & nostrum reijci posset.

Præterea; Multi Hebræorum benè offerebant: quare, si ita esset caussa reiectionis, reiecisset Deus in particulari ista, vel illa, non ita in genere omnia. Quòd verò illis opponat sacrificium mundum generaliter, & non obnoxiũ pollutioni, patet, quia dicit: *In omni loco offertur oblatio munda*. Nam, si esset mundum ratione offerentium, non in omni loco offerri mundum diceretur, cùm in plurimis locis mali ministri, quòd in se est, sacrificium polluant: sed dicitur in omni loco offerri mundum, quia tale est in se, nec potest reuerà pollui ex malitia ministrorum. Insuper; Si caussa repudiationis illorum sacrificiorum est, quòd essent obnoxia pollutioni, certè opponi illis debebat oblatio non obnoxia pollutioni. At sacrificia spiritualia, cùm ab opere nostro pendeant, obnoxia sunt pollutioni, & reipsa sępe polluuntur nõ minùs nunc à Christianis, quàm olim à Iudæis. Ergò loquitur Propheta de sacrificio Eucharistiæ, quod vnum & solum verè est sacrificium mundum, & quod nullius ministri malitia pollui potest, cùm pręcipuus Sacerdos sit Christus, & ipse idem sit sacrificium.

Tertiò probant ex illis verbis: *Non accipiam munus de manibus vestris*, &c. Hinc enim colligitur, oblationem Ecclesiæ non solùm esse mundam, sed

etiam nouã, & quæ antea non fuerit: nã oblatio ista mũda succedit oblationibus Iudęorum, quæ occasione pollutionis reprobantur. Non autem succederet, si vna cum illis in vsu fuisset: debet igitur esse noua oblatio.

Præterea; Distinguitur à Propheta Gentilium à sacrificio Iudęorum, proinde loquitur de sacrificio nouo, & quod Iudæis in vsu non fuerit. Constat autem sacrificia spiritualia precum, psalmorum, & similium, omnia fuisse apud Iudæos. Ergò, &c.

Quartò probant ex antithesi contemptus, & gloriæ Dei. Dicit enim per Hebræos Sacerdotes contemptum, ac despectum fuisse nomen Dei: sed per oblationem Gentilium glorificatum. Hebraici autem Sacerdotes Deum offendebãt in publico, & visibili sacrificio: ergò gloria Dei etiam nasci debuit ex publico, & visibili sacrificio. Alioqui maior fuisset contemptus illatus nomini Dei in sacrificio Gentium: ille enim fuisset contemptus interior, & exterior, priuatus, & publicus; hæc autem gloria esset solùm priuata, & magna ex parte interior.

Quintò probãt ex antithesi Sacerdotũ. Opponit enim Malachias nõ omni populo, sed Sacerdotibus tantùm veteris legis non omnes Christianos, sed certos homines, qui propriè Sacerdotibus illis succedunt: ergò non loquitur de sacrificio spirituali, quod ab omnibus Christianis offerri solet; sed de sacrificio propriè dicto, quod à solis veris Sacerdotibus offerri potest. Et qũidẽ quòd loquatur de Sacerdotibus tantùm, non de omni populo, patet ex illis verbis: *Ad vos, ô Sacerdotes, qui despicitis nomen meum*, &c. Quòd autem illis opponat solos Sacerdotes, non autem omnem populum, patet ex eodem Propheta. Nam postquam dixerat: *Offertur nomini meo oblatio munda*, &c. expo- *Malach. 1.*
nit à quibus offerenda sit ista oblatio munda. *Purgabit*, inquit, *filios Leui, &* *Malach. 3.*
colabit eos, quasi aurum, & quasi argentum, & erunt offerentes Domino sacrificia in iustitia, &c. Vbi per *filios Leui* non possunt intelligi Leuitæ Testamenti veteris, quia loquitur Propheta apertissimè de sacrificio Ecclesiæ Christianæ, & Sacerdotes Leuiticos iam reprobauerat. Et denique initio capitis legimus: *Ecce ego mitto angelum meum*. Quæ verba exponit ipse Dominus de Ioanne *Matth. 11.*
Baptista, & inde cogimur totum hunc locum intelligere de aduentu Domini, & tempore Testamenti noui. Nec possunt intelligi per filios Leui omnes Christiani, quia filij Leui vna tantùm pars erant in populo Dei, non totus populus: quare respondet ei pars quędam populi Christiani, non totus populus. Et confirm. ex Isaia, vbi distinguuntur Sacerdotes à populo Christiano, *Isa. 66.*
cùm dicitur: *Assumam ex eis Sacerdotes*. Non igitur omnes Christiani sunt propriè Sacerdotes, sed certi quidam ex eis assumpti; ac proinde Sacrificium propriè dictum esse debet, quod ab illis tantùm, & non ab omnibus offeratur.

Sextò accedat consensus veterum Patrum, qui locum hunc Malachiæ de sacrificio Eucharistiæ semper intellexerunt, non de operibus bonis, quæ ab omnibus fieri possunt.

Tertiò probatur Sacrificium Missæ ex nouo Testamento. Primò ex Ioanne, vbi Dominus ipse vaticinium Malachiæ explicare videtur, cùm ait: *Venit* *Prob. 3. sacrificium Missæ. Ioan. 4.*
hora, quando neque in monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitis Patrem. Et paulò

post: *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem, in spiritu, & veritate.* Hoc enim loco per *adorationem* non intelligitur quæuis adoratio, sed solennis, & publica per sacrificium propriè dictum.

Id tribus argumentis comprobabimus, si prius ostenderimus in Script. non esse inusitatum, vt per adorationem intelligatur sacrificium. Abraham instructus gladio, & igne ad sacrificandum dixit famulis suis: *Expectate hic cum asino; ego, & puer illuc vsque properantes postquam adorauerimus, reuertemur ad vos.* Hoc loco, *adorare*, sacrificare significat: nam alioqui vbique adorare potuisset, si tantum per adorationem incuruatio quædam intelligeretur; sed iusserat ei Dominus, vt in monte sacrificaret, & eò proficiscebatur ad sacrificandū gladio, & igne instructus. Et: *Erant quidam Gentiles qui ascenderant, vt adorarent in die festo.* Eunuchus etiam Æthiops venerat adorare in Hierusalem. In his, & similibus locis adoratio sacrificium significat: ideò enim ex longinquis regionibus homines in Ierusalem veniebant, quia non poterant in alio loco Deo vero sacrificia ritè offerri: adoratio autem simplex, vt etiam preces, vbique fieri poterant.

Gen. 22.

Ioan. 12.
Act. 8.

Primum ergò argumentum sit à principali scopo totius illius loci. Quæstionem proposuerat Samaritana Domino de scismate Iudæorum, & Samaritanorum: *Domine*, inquit, *video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia in Ierosolymis est locus, vbi adorare oportet.* Ista quæstio necessariò de adoratione per sacrificium intelligenda est. Nam (vt ex Iosepho intelligi potest) scisma Iudæorum, & Samaritanorum exortum est ex eo, quòd Samaritani templum ædificauerunt in monte Garizim, & ibi sacrificandum esse contendebant: Iudæi autem contrà docebant in solo templo Ierosolymitano legittimè sacrificari posse. Hanc igitur quæstionem, quæ tunc multos vexabat. Samaritana Christo, vt Prophetæ, proposuit.

L. 11. antiquitatum, c. 8.

Præterea; Ipsa verba Samaritanæ cogunt, vt per adorationem intelligamus sacrificium: nam loquitur de adoratione alligata certo loco, & quæ alibi non rectè fiat: *Vos*, inquit, *dicitis, quia Ierosolymis locus est, vbi adorare oportet*; Ac si dixisset: Vos Iudæi reprehenditis nos, quod extra Ierusalem adoremus iuxta ritum Patrum nostrorum, neque alibi, quàm in Ierusalem licitam esse adorationem asseritis. At certè nunquam fuit apud Iudæos adoratio alligata certo loco; nisi ratione sacrificij: ergò loquitur Samaritana de adoratione per sacrificium. Quòd si hoc ita se habet, necesse est, vt etiam Domini responsio de adoratione per sacrificium intelligatur; alioqui Dominus non satisfecisset quæstioni propositæ. Sensus ergò est: Veniet tempus quando non erit alligata adoratio per sacrificium, neque huic monti, neque Ierosolymis, sed in omni loco offeretur Domino sacrificium. Et hoc est, quod prædixit Malachias. Illa autem verba: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate.* Hunc sensum habent: Qui verum Deum colent, scilicet Christiani, *adorabunt Patrem*, id est, Deo sacrificabunt, *in spiritu & veritate*, id est, sacrificio spirituali, & vero, non carnali, & typico, vt Iudæi faciebant. Opponitur enim spiritus carni, & veritas figuræ. Erant autem sacrificia Iudaica carnalia, quia in mactatione carnis, & sanguinis effusione consistebant, & simul typi, & vmbræ erant futurorum. At Eucharistia sacrificium est spirituale, qui per Spiritum

sanctum,

sanctum, & verba consecrationis efficitur, & simul est verum, & implentium veterum figurarum. Nam & si est etiam typicum respectu sacrificij crucis; tamen respectu sacrificiorum Iudaicorum non typicum, sed verum est dicendum. Ita exponunt has voces Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius in hunc locum. Possunt tamen etiam distingui illæ voces, vt Theophylact. & S. Thomas *in commentar.* distinguunt, vt spiritualis cultus opponatur cultui carnali Iudæorum: verus autem opponatur cultui falso Samaritanorum, qui reuerà non legittimè, & per hoc non verè Deum colebant sacrificijs suis.

Secundum argumentum ducitur ab illis verbis: *Venit hora, & nunc est.* Hæc enim verba manifestè significant Dominum loqui de adoratione noua, quæ antea non erat, & quę initium haberet à Christo. At adoratio simplex, & omnia sacrificia impropriè dicta, vt Hymni, preces, eleëmosynæ, semper in vsu fuerunt, tum in lege, tum etiam ante legem.

Tertium argumentum sumitur ex eo, quòd sine dubio loquitur Dominus de adoratione externa, publica, & solenni; non de interna, & priuata. Nam & quæstio Samaritanæ id postulat; & Dominus apertissimè loquitur de adoratione apud Christianos, quæ succedat illi, quæ apud Iudæos non fiebat legitimè, nisi in templo Ierosolymitano; illa autem erat externa, publica & solennis.

Quartò prob. Missæ sacrificium ab institutione, & prima celebratione huius mysterij. Est autem argumentum eiusmodi: Christus in vltima cęna se ipse sub specie panis, & vini obtulit Deo Patri, & idipsum iussit fieri ab Apostolis, & eorum successoribus vsque ad mundi consummationem. Sed hoc est sacrificium verè, & propriè dictum obtulisse, & offerendum instituisse. Ergò celebratio Eucharistiæ est sacrificium propriè dictum. Assumptio argumenti extra controuersiam est. Propositio prob. partim ex dictis, partim tribus argumentis. *Prob 4. Sacrificium Missæ. Mat. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.*

Primum: Christus dixit; *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur:* vel vt habet Paulus: *Quod pro vobis frangitur.* Item: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Et addit Matthæus: *In remissionem peccatorum.* Illa verba, *datur, frangitur, fundetur,* non significant dari, vel effundi Apostolis ad manducandum, & bibendum; sed dari, & effundi Deo in sacrificium. Non enim ait Dominus, vobis; sed, *pro vobis.* *Luc. 22. 1. Cor. 11. Luc. 22. Matt. 26.*

Præterea. Non dabatur, aut effundebatur cibus ille, & potus tunc, nisi Apostolis præsentibus, & tamen Dominus ait etiam: *Pro multis fundetur.* Sensus igitur est: Pro vobis, & pro multis datur, & libatur Deo in sacrificium propitiatorium, in remissionem videlicet peccatorum. *Ibid.*

Secundum argumentum sumitur ex vera præsentia corporis, & sanguinis Christi in cęna. Nam Christi corpus, & sanguis in cœna sumuntur, vt caro, & sanguis victimæ pro nobis oblatæ. Ergò necessariò in ipsa cœna priùs immolantur, & offeruntur Deo, quàm à nobis sumantur. Anteced. prob. Nam inprimis ideò in cœna seorsim consecratur corpus, & seorsim sanguis, vt intelligamus præsentiam corporis, & sanguinis in cœna esse ad modũ occisi, & mortui corporis. Deinde; Corpus, & sanguis sunt in cęna, vt cibus, & potus.

At caro, & ſanguis non ſunt apta ad cibũ, niſi priùs animal moriatur: Chriſtus autem non moritur, niſi per immolationem.

Tertium argumentum ſumitur ex Patribus, qui apertè dicunt Chriſtum in cœna ſeipſum Deo Patri ſub ſpecie panis, & vini obtuliſſe.

Prob. 5. ſacrificium Miſſæ. Act. 13.

Quinto prob. ſacrificium Miſsæ, vbi S. Lucas refert ordinationem Pauli, & Barnabæ: *Miniſtrantibus*, inquit, *illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus; Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos.* Miniſterium enim illud Domino exhibitum non videtur aliud eſſe potuiſse, quàm ſacrificium, & ſacrificium Miſſæ: aut enim hoc ſacrificium eſt in Eccleſia aut nullum. Signari autem illa voce, *Miniſtrantibus*, ſacrificium, prob. ex voce Græca λειτουργούντων, quæ non ſignificat quodlibet miniſterium, ſed publicum. Neque ſignificare poteſt miniſterium verbi, aut Sacramentorum, quia iſta publica quidem ſunt, ſed non exhibentur Deo: hic autem dicitur; *Miniſtrantibus illis Domino.*

Luc. 1. Hebr. 2. 8. 9. & 10.

Præterea; Verbum illud, λειτουργέω, licet poſsit accommodari ad ſacra, & prophana miniſteria, tamen cùm accommodatur ad ſacra, & abſolutè ponitur in Scriptura, vbique accipitur pro ſacrificij miniſterio, vt patet ex Luca, & epiſtola ad Hebræos. Quare hoc loco Eraſmus, qui apud aduerſarios in precio eſſe ſolet, vertere auſus eſt; Sacrificantibus illis Domino. Et hinc etiam factum eſt, vt Græci Miſſæ celebrationem λειτουργείαν appellent.

Prob. 6. 1. Cor. 10.

Sexto prob. ex verbis Apoſtoli: *Fugite*, inquit, *ab idolorum cultura. Vt prudentibus loquor; vos ipſi iudicate, quod dico. Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Domini eſt? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? quoniam vnus panis, & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Videte Iſraël ſecundum carnem; nónne, qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? quid ergò? dico, quòd idolis immolatum ſit aliquid, aut quòd idolum ſit aliquid? Sed quæ immolant Gentes, dæmonijs immolant, & non Deo: nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum. Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.* Ex his verbis tria argumenta colliguntur, Vnum ex comparatione menſæ Domini cum menſa Gentilium, & Iudæorum. Inde autem ſequitur menſam Domini eſſe etiam quoddam altare, & proinde Euchariſtiam eſse ſacrificium: nunquam enim altare propriè dictum erigitur, niſi ad ſacrificia propriè dicta. Alterum argumentũ ſumitur ex comparatione Euchariſtię cum ſacrificijs Gentilium, & Hebræorum. Quæ comparatio inepta ſit neceſse eſt, & perperam ab Apoſtolo adducta, ſi Euchariſtia non eſt ſacrificium Deo immolatum.

Tertium ſumitur ex comparatione ſocietatis, quam habemus cũ Deo per manducationem Euchariſtiæ, cum ſocietate, quam habebant Gentiles cum idolis per manducationem idolothytorũ. Vtitur enim Paulus hoc argumento: Qui manducat idolothyta, fit particeps altaris idolorum; ergò conſentit in ſacrificium idolorum, immò fit ſocius immolantium idolis. Ergo eſt idololatra: ſacrificium enim eſt proprius actus latriæ. Quare oportebit etiam circa Euchariſtiam argumentari: Qui manducat Euchariſtiam, fit particeps altaris Domini; ergo conſentit in oblationem Euchariſtiæ Deo factam,

ctam, immo fit socius eam offerentium, ergo Deum hac oblatione cultu latriæ honorat.

Septimo prob. sacrificium Missæ ex traditione Patrum. Prob 7. sacrificium Missæ.

Primum Caput testimoniorum sumi potest ex nominibus *sacrificij*, *hostiæ*, *victimæ*, & ex verbis, *offerre, immolare, sacrificare*, quibus Patres vtuntur, cùm de celebratione Cænæ Domini verba faciunt. Si enim existimarent Eucharistiam solum esse Sacramentum, non etiam sacrificium, nulla esset caussa, cur aliter loquerentur de Eucharistia, quàm de Baptismo. Nusquam autem Patres Baptismum, aut baptizare ita appellant. 1 Caput testimoniorũ.

Alterum caput sumitur ex ritu altarium erigendorum ad huius sacrificij celebrationem: illa enim non solent erigi, nisi ad sacrificia propriè dicta. Atqui veteres Patres ad celebrandam Eucharistiam semper habuerunt altaria. 2. Caput.

Tertium caput sumitur ex vocabulo, *Sacerdos*; propriè enim sacerdotes ordinantur ad sacrificium: Atqui veteres Patres valdè frequenter hac voce vtuntur. 3 Caput.

Neque obstat, quod in nouo Testamento ministri Ecclesiastici non dicuntur Sacerdotes. Obiect.

Nam tempore Apostolorum adhuc vigebat sacerdotium Iudaicum, & sacrificia cruenta offerebantur in templo Ierosolymitano; & ideò Apostoli (Domino inspirante) non vtebantur nominibus *Sacerdotis*, *sacrificij*, *templi*, *altaris*, & similium, vt faciliùs distinguerent Christiana sacra à Iudaicis; & ne putarentur, si ijsdem vterentur vocibus, eosdem illos ritus innouare, aut confirmare. Sed paulò post euerso templo Ierosolymitano, & cessantibus omnino sacrificijs Hebræorum, liberè cœperunt antiquissimi Patres vti nominibus, *templi*, *altaris*, *Sacerdotis*, & *sacrificij*, vt res ipsa postulabat. Solut.

Quartum caput sumitur ex ritu celebrandi. Nam ex omnibus antiquis Liturgijs, quæ extant, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysost.; & ex libro 5. & 6. de Sacramentis Ambrosij; & ex Catechesi 4. & 5. mystagogica Cyrilli Ierosolymitani, qui magnam partem Liturgiæ exponunt; clarissimè patet veteres Patres eo ritu celebrasse Eucharistiam, vt nihil dubitauerint eam esse verissimum sacrificium: plena sunt enim nominum oblationis, sacrificij, victimæ, signorum, benedictionum, eleuationum, aliorumque eiusmodi rituum. 4. Caput.

Quintum caput sumitur ex ijs, pro quibus veteres sacrificium offerebant. Nam, si Eucharistia nihil esset aliud, nisi Sacramentum, certè non prodesset, nisi sumenti, & manducanti: sicut Baptismus non prodest alijs, quàm qui baptizantur. At verò Patres non solùm in Liturgijs citatis offerunt Eucharistiam pro peccatis, pro viuorum, & defunctorum, pro pace, pro incolumitate, pro omnibus denique necessitatibus, tum spiritualibus, tum corporalibus; sed etiam in alijs libris passim docent id fieri debere. 5. Caput.

Postremo prob. sacrificium Missæ ex ipsa ratione. Prob. 8. sacrificium Missa.

Prima ratio: Tanta coniunctio est inter legem, seu religionem, & sacrificium externum, ac propriè dictum, vt omnino necesse sit, aut legem, & religionem verè, & propriè in Christi Ecclesia non reperiri; aut sacrificium 1. Ratio.

quoque

quoque externum, & propriè dictum in Christi Ecclesia reperiri : Nullum autem est, si Missam tollas. Est igitur Missa sacrificium externum, & propriè dictum.

Propositio prob. primò ex eo, quòd ferè omnis religio, seu vera, seu falsa, omni tempore, & loco, semper ad cultum Dei sacrificia adhibuit. Hinc enim colligitur id prodire ex lumine, & instinctu naturæ, & esse primum quoddã principium à Deo nobis ingenitum.

Prob. secundò: Sacrificium cum ipsa religione natum est, & cum illa extinguitur: est igitur inter ea coniunctio quædam planè necessaria. Anteced. patet. Nam primi homines, qui Deum coluisse leguntur, filij Adami fuerunt,
Gen. 4. Cain, & Abel: illi autem sacrificia obtulisse leguntur. Deinde; Mundo per diluuium abolito, cùm iterum renouaretur religio, simul renouata sunt sacrifi-
Gen. 8. cia per Noë. Et deinde, cùm ob varias persecutiones religio vera in periculum adduceretur, nihil Prophetæ magis lamentabantur, quàm sacrificiorum ces-
3. Reg. 19. sationem. Elias: *Dereliquerunt pactum tuum filij Israël, altaria tua destruxerunt, &*
2. Paral. 15. *Prophetas occiderunt*. Azarias: *Transibunt multi dies in Israël absque Deo vero, & absque*
Dan. 9. *Sacerdote, Doctore, & absque lege*. Tres pueri: *Non est in tẽpore hoc Princeps, & Dux, & Propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque lo-*
Dan. 12. *cus primitiarum apud te, vt possimus inuenire misericordiam tuam*. Et alibi dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium, nimirum, vt religionem penitus tol-
Hebr. 7. lat. Denique; Apostolus dicit populum sub sacerdotio Leuitico accepisse legem, & deinde addit translato sacerdotio necesse esse, vt & legis translatio fiat.

Prob. tertiò: Sacrificium propriè dictum est cultus proprius Dei, id est, qui soli illi omnium consensu debetur. Ergò nulla potest esse sine illo religio. Nam religio ad colendum Deum instituitur: non autem colit Deum, sed ignominia illum afficit, qui cultum illi soli debitum ei non exhibet.

Prob. autem argumenti assumptio: nam si vllum assignari posset sacrificium aliud, id esset sacrificium crucis. Quamuis autem illud verissimum sacrificium fuerit, probabimus tamen non esse tale, quale requiritur ad legem, seu religionem constituendam, & conseruandam; qualem in terris vsque ad mundi consummationem Christus esse voluit.

Prob. primò, quia sacrificium crucis non est proprium Christianæ religionis, sed commune omnibus veris religionibus, quæ ab initio mundi fuerunt. Nam & in lege naturæ, & in lege scripta omnia sacrificia in hoc vnum respiciebant, & hoc vnum profitebantur; & quotquot iusti fuerunt ab initio mundi, ob huius sacrificij participationem iusti fuerunt : non ergo distinguitur Christiana religio ab antiquis per sacrificium crucis.

Prob. secundò: Sacrificium crucis semel peractum est, ac deinde desijt esse; neque mansit postea, nisi per effectum, & virtutem; immo nunquam fuit tempore Christianæ religionis. Ea enim post Christi mortem propriè cępit: at sacrificium proprium religionis debet ipsam perpetuo comitari.

Prob. tertio: Religio quæuis sacrificium externum, ac visibile requirit, ad quod homines illius religionis peragendum conueniant, & quod ab ipsis frequentari possit. At nihil huiusmodi in sacrificio crucis reperitur. Est enim

respe-

respectu Christianorum inuisibile, cum sola fide, non oculis, cernatur; vnde nec ad illud conueniri potest à populis: nec, etiamsi cerneretur, à populo, vel sacerdotibus Christianis frequentari posset; non enim fas esset, vt Christum Christiani toties interficerent.

Prob. quartò: Sacrificium Christianæ religionis debet esse ritus quidam à Deo Christianis præceptus. At Christi occisio, quæ dicitur sacrificium crucis, neque ritus dici potest, cùm fuerit ipsa veritas, quam omnes ritus adumbrant: & multò minus ritus Christianis præceptus dici potest; nisi quis velit nobis à Deo imperatum summum scelus, Christi videlicet interfectionem, & mortem. Et denique, minimè omnium cultus latriæ dici potest, cùm potius Christum occidere summum sacrilegium dici debeat. Accedant testimonia Patrum, qui dicunt sacrificium Eucharistiæ, esse vnicum, & singulare sacrificiũ Christianorum.

Secunda ratio: In populo Iudaico fuerunt sacrificia propriè dicta; Ergò & in populo Christiano esse debent. Anteced. extra controuersiam est. *2. Ratio.*

Prob. conseq. primò: Christus non omnino sustulit ea, quæ Deus in veteri lege instituerat; nec enim contrarius erat Patri suo, aut sibi ipsi; sed aut perfecit, aut mutauit in meliora; vt patet in præceptis, & Sacramentis. Nam præcepta non sustulit, sed explicuit, & consilia addidit, quæ ad præceptorum obseruationem conducunt. Sacramenta etiam Circumcisionis, Agni Paschalis, & similia non sustulit; sed mutauit in alia verè, & propriè dicta Sacramenta, sed pauciora, faciliora, præstantiora. Ergò eodem modo sacrificia non debuit tollere de medio, sed mutare. *Matth. 5.*

Prob. secundò: Sacrificium est summus cultus, qui Deo tribui possit. Nam sine controuersia res verbis præstant; & inter res, sacræ prophanis; & inter sacras, publicè priuatis; & inter publicas eæ, quarum ipsa substantia in Dei honorẽ consumitur, quã eæ, quarum solus vsus. Tale autẽ est sacrificiũ propriè dictum. Quare, si hoc genus cultus fuisset in veteri lege, & non in noua, fuisset Deus in veteri lege longè maiori honore affectus, quàm in noua: & proinde Christus Patris sui non gloriam, sed ignominiam procurasset.

Prob. tertiò: Caussę, cur pop. Iudæorum sacrificia externa, & propriè dicta habuerit, omnes inueniuntur etiam in populo Christiano. Habuerunt illi sacrificia externa, & visibilia, quia & ipsi populus erant externus, & visibilis; nempe non ex solo spiritu, sed ex carne, & spiritu constans. Habuerunt illi sacrificia, vt Christi mortem, quæ est vnicum precium, & vnica salus nostra, sæpe repræsentarent, & commemorarent, cùm eam præsentem intueri non possent. Habuerunt illi sacrificia, quibus Deum colerent honore summo, & soli illi debito. Habuerunt denique illi sacrificia, vt Deum placarent, vel ab eo beneficia impetrarent, vel pro impetratis gratias agerent. Illa autem omnia etiam populo Christiano conueniunt.

Prob. secundò: Reipsa Christiani retinent omnia alia genera honoris, & cultus, quibus Hebræi Deum colebant, nimirum adorationem, inuocationẽ, votorum nuncupationem, Hymnos, Psalmos, Cantica, dies Festos, Ieiunia, Eleẽmosynas, & similia. Quis igitur sibi persuadere possit solum illud genus honoris, quod est proprium Dei, nobis à Christo prohibitum esse, cùm omnia

alia sint ab eo permissa; præsertim cùm Christus nihil ardentius procurauerit, quàm Dei gloriam, & honorem?

Prob. quintò: Sacrificia non sunt primùm in lege Moysis instituta, sed ex lege naturæ ortum habent; vt patet ex sacrificijs Abel, Noë, Melchisedech, Iob, & aliorum: ergò, etiamsi Christus abrogare voluisset omnia instituta legis Moysaicæ, non tamen sacrificia omnino abrogare debuisset.

3. Ratio. Tertia ratio sumitur ex differentia, quæ est inter Sacramentum, & sacrificium. Nam commune est omnibus Sacramentis, vt ab alio dentur, ab alio accipiantur; neque vllus sibi Sacramentum administret. Sic etiam, si Eucharistia solummodò Sacramentum esset, nemo sibi eam ministrare posset: cuius tamen contrarium semper fuit in vsu, quòd attinet ad eos, qui Eucharistiam consecrant. Deinde; Sacramenta omnia in actione consistunt, non in re aliqua permanente: sola Eucharistia nō in actione, sed in re permanente consistit. Cuius differentiæ vix alia ratio reddi potest, nisi quia Eucharistia non solùm Sacramentum, sed etiam sacrificium esse debuit.

Denique; Nullum aliud Sacramentum continet reipsa corpus Christi, sed solùm sunt signa visibilia continentia virtualiter gratiam sanctificationis. Quare etiam Eucharistia potuisset verè, & propriè Sacramentum esse, etiamsi Christi corpus reipsa non contineret. Quæ igitur caussa est, cur debuerit necessariò Eucharistia Christi corpus reipsa continere, nisi vt posset verè, & propriè à nobis offerri Deo patri; & proinde sacrificium esse verè, & propriè dictum?

4. Ratio. Quarta ratio sumitur à consensu, & testimonio totius Christianæ Ecclesiæ, Græcæ, Latinæ, Barbaræ; quæ ab annis mille floruit. Cùm ergò Missa habita sit pro sacrificio ab annis, vt minimum, mille, sequitur necessariò, si non est verum, quod nos docemus, Primo, Ecclesiam totam perijsse, & Christum sponsam suam, & hæreditatem amisisse: non enim Ecclesia Christi esse potuit, quæ palàm idololatriæ tot seculis seruiuit. Secundo, sequitur falsa esse vaticinia Prophetarum, Oseæ, & aliorum, qui prędixerunt post Christi aduentum idololatriam cessaturam. (Ose. 2.) Tertio, falsam Christi promissionem: *Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam*. (Matth. 16.) Et Angeli: *Regni eius non erit finis*. (Luc 1.) Quarto, falsam Apostoli sententiam, Ecclesiam esse *columnam, & firmamentum veritatis*. (1. Timot. 3.) Quinto, Sanctos omnes, qui his postremis seculi plurimi vita, & miraculis claruerunt, idololatras, impios, & sacrilegos fuisse. Sexto, Deum, qui tam multa futura, & minùs necessaria illis reuelauit, hoc tamen mysterium summè necessarium nulli omnino, quamuis sanctissimo viro, ante Lutherum reuelasse. Quæ omnia absurdissima sunt.

CAPVT

CAPVT IIII.

In qua parte Missæ propriè consistat essentia sacrificij.

DVO hic aperienda sunt. Primum, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro re, quæ sacrificatur. Deinde, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro actione sacrificandi.

Propositio prima. *Negari non debet panem, & vinum aliquo modo in Missa offerri, & proinde pertinere ad rem, quæ sacrificatur.* Id patet ex ipsa Liturgia: *Suscipe, sancte Pater, hanc immaculatam*, &c. Deinde veteres Patres passim ita tradunt. *Propositio 1.*

Propositio secunda: *Corpus, & sanguis Domini sunt id sacrificium, quod in Missa propriè offertur, & sacrificatur.* Hæc certissima est, & probata plurimis testimonijs. *Propositio 2.*

Propositio tertia: *Panis, & corpus Domini; vinum, & sanguis Domini non sunt duo sacrificia sed vnum.* Non enim offerimus Deo panem simpliciter sed panem consecrandum, & transmutandum in corpus Domini: neque offerimus corpus Domini absolutè; tunc enim aut cruentum fieri deberet sacrificium, aut reuerà sacrificium nullum esset; sed offerimus corpus Domini in specie panis, & ex pane confectum. Itaque sicut apud Hebræos offerebatur ouis viua, & offerebatur etiam mortua; & licet specie differunt viuum, & mortuum; tamen vnum erat sacrificium, non duo: nam ouis viua offerebatur cõsecranda per mortem Deo, & deinde per ignem absumenda. Sic etiam, licet panis, & corpus Domini res sint diuersissimæ, si eorum natura consideretur; vnum tamen sacrificium faciunt; quod est panis in corpus Domini transmutatus, siue corpus Domini in specie panis oblatum. Atque hinc est, quòd in Missa non offertur panis, vt sacrificium perfectum; sed vt inchoatum, & perficiendum; vt patet ex illis verbis: *Benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum.* *Propositio 4.*

Propositio quarta: *Oblatio panis & vini consecrationem præcedens ad integritatem, & plenitudinem sacrificij pertinet: non tamen ad essentiam.* Quòd ad essentiam non pertineat, extra controuersiam esse videtur. Nam oblatio vocalis non est ad sacrificium necessaria: satis enim Deo se demonstrat aliquid offerre, qui re ipsa offert. Et quamuis oblatio aliqua ad essentiam sacrificij necessariò requiratur, non tamen necesse est, vt ea immolationem præcedat: ipsa enim immolatio oblatio esse potest. Quod autem ad integritatem quandam pertineat, inde patet, quòd in omnibus Liturgijs, quantumuis antiquis, seu Græcis, seu Latinis, pars actionis est oblatio rerum consecrandarum. *Propositio 5.*

Et quamuis Dominus non iiſdem verbis panem conſecrandum obtulerit,
L.2.epiſ.3. quibus nos modò offerimus, tamen obtuliſſe aliquo modo apertè ſcribit Cyprianus, & colligitur ex illa cæremonia eleuandi oculos in cœlum, & gratias agendi, quam Dominum conſecrationi præmiſiſſe partim Euangeliſtæ, partim antiquiſsimæ Liturgiæ teſtantur.

Propoſ. 5. Propoſitio quinta: *Oblatio, quæ ſequitur conſecrationem, ad integritatem ſacrificij ſimiliter pertinet; non ad eſſentiam.*

Quòd non ad eſſentiam, prob. tum ex eo, quòd Dominus eam oblationem non adhibuit, immò nec Apoſtoli in principio; tum ex eo, quòd verba huius oblationis non dicuntur in perſona Chriſti, ſed in perſona ipſius Miniſtri, & Eccleſiæ; vt patet ex illis verbis: *Vnde & memores nos ſerui tui*, &c. Sacrificium autem in perſona Chriſti principaliter offertur. Itaque iſta oblatio conſecrationem ſubſequens eſt quædam teſtificatio, quòd tota Eccleſia conſentiat in oblationem à Chriſto factam, & ſimul cum illo offerat. Quòd autem ad integritatem pertineat, patet ex antiquiſsimis Liturgijs, quæ ſine dubio ab Apoſtolis originem ducunt. Nam & ſi Apoſtoli initio ſolam orationem Dominicam addidiſſe dicantur, tamen poſtea iidem ordinauerunt ritum celebrandi, & multa alia addiderunt, vt ex Liturgia Iacobi, & Clementis poteſt intelligi.

Propoſ. 6. Propoſitio ſexta: *Fractio Sacramenti ad eſſentiam non pertinet, ſed ſolum ad integritatem.* Quòd non ad eſſentiam, perſpicuum eſt ex ipſo vſu Eccleſiæ. Nam, ſi fortè, dum cum ipſo Sacramento ſignum crucis exprimitur ſuper calicem, panis conſecratus in calicem decidat, non ſolet frangi, ſed relinquitur ita integrum vſque ad ſumptionem; nec tamen ſacrificium irritum, aut eſſentialiter immutari creditur. Adde, quòd hac cæremonia Dominus non videtur fuiſſe vſus. Pertinere autem ad integritatem, perſpicuum eſt ex omnibus Liturgijs Græcis, & Latinis.

Propoſ. 7. Propoſitio ſeptima: *Sacramenti conſumptio, vt à populo fit, non eſt pars ſacrificij; vt autem fit à Sacerdote ſacrificante, pars eſt eſſentialis, ſed non tota eſſentia.* Quòd ad populi, ſumptionem attinet, res certiſsima eſt. *Qui enim edunt victimas, participes ſunt altaris*, vt Apoſtolus docet. Non eſt autem idem, offerre ſacrificium, &
1.Cor.10. Hebr.13. de altari participare. Conſumptio autem, quæ fit à Sacerdote ſacrificante, nõ tam eſt comeſtio victimæ, quàm conſummatio ſacrificij; & propriè combuſtioni holocauſti reſpondere cenſetur. Itaque adeò neceſſaria iudicata ſemper eſt ab Eccleſia, vt ſi fortè Sacerdos ante conſumptionem moriatur, vel alio modo à conſumptione impediatur, oporteat alium Sacerdotem illi ſuccedere, & ſacrificium conſummare. Quòd autem ſit pars eſſentialis, inde prob. quia in tota actione Miſſæ, nulla eſt alia realis deſtructio victimæ, præter iſtã:
Gen.22. requiri autem realem deſtructionem, ſupra pobatum eſt. Vnde Abraham Patriarcha, licet filium iam colligaſſet, & ſuper aram conſtituiſſet, & manum ad mactandum ſuſtuliſſet, quia tamen defuit realis occiſio, non dicitur eum, niſi voluntate, ſacrificaſſe.

Obiect. Solut. Neque obſtat, quod iſta conſumptio non videatur fieri in perſona Chriſti, qui tamen eſt primarius Sacerdos. Nam Chriſtus quidem non ſe ipſe manducat, neque immediatè conſumit Sacramentum: tamen ipſe poteſt dici conſumere,

mere, quia ad consumendum tradit. Quemadmodum etiam in sacrificio crucis Christus verè se ipse sacrificauit, quia occidendum obtulit, licet non se ipse occiderit. Nam etiam in Testamento veteri de ratione holocausti erat combustio, quæ tamen immediatè non à Sacerdote, sed ab igne fiebat: sed verè dicebatur Sacerdos cremare victimam, quando ignem illi subijciebat.

Propositio octaua: *Consecratio Eucharistiæ ad essentiam sacrificij pertinet.* Hæc sententia multos habet auctores; sed non omnes eodem modo illam exponunt. *Propos. 8.*

Aliqui existimant ideò in consecratione consistere sacrificij essentiam, quia per consecrationem fit vera, realisque mutatio panis in corpus Christi: sacrificium autem verum requirit eiusmodi veram, & realem mutationem qua res desinat esse ad Dei honorem. Sed hæc sententia habet contra se non leuia argumenta. *Ratio vna.*

Nam Inprimis sequetur propriè solùm panem triticeum sacrificari. Id enim propriè sacrificari dicitur; quod realiter mutatur, ita vt desinat esse: at solus panis mutatur. Id autem absurdissimum esse patet, quia sic haberet Ecclesia sacrificium inanimum, & vilius multo, quam habuerint olim Hebræi. *Refutatur primò.*

Deinde; Mutatio, quæ ponitur quasi forma sacrificij sensibilis, & externi, debet esse externa, & sensibilis. At mutatio panis in corpus Christi est omnino interna, & nullo sensu, sed fide sola perceptibilis. 2.

Tertiò; Non esset idem sacrificium Ecclesiæ, & sacrificium crucis, quoad rem oblatam: nec esset verum, quod Patres dicunt, in sacrificio Missæ eundē esse sacrificium, & Sacerdotem: neque illud, sacrificia Hebrȩorum fuisse multa, quia hodie vnum agnum, cras alium offerebant; nostrum autem esse vnū, quia semper eundem offerimus Christum; nam & nos, si de pane agamus, non semper eundem offerimus. 3.

Alij volunt ideo in consecratione sacrificij essentiam consistere, quod per eum verè, licet mysticè, & incruentè, immoletur Christus. Nam, cùm vi verborum: *Hoc est corpus meum*, solùm Christi corpus sine anima, & sanguine incipiat esse in altari; & vi aliorum verborum: *Hic est sanguis meus*, incipiat sanguis solus, & seorsim esse in altari à corpore: & vbi est verum corpus à sanguine separatum, ibi fit vera immolatio quædam; certè sequitur vi totius consecrationis immolari verè Christum: & tamē incruenta est immolatio, quia naturalis concomitantia impedit, quò minùs verè sanguis, aut anima à corpore separētur. Hæc sentētia nō videtur ita satisfacere, vt omnino animus quiescat. *Ratio alia.*

Nam Inprimis verum, & reale sacrificium veram, & realem mortem, aut destructionem rei immolatæ desiderat: consecratio autem non veram, & realem mortem, sed mysticam tantùm efficit. *Refutatur primò.*

Præterea, Si per consecrationem vera, & realis immolatio fieret, ea tamen non fieret in altari, sed in cœlo. Nam immolatio ibi fieri dicitur, vbi animal viuum occiditur; siue, vbi diuisio fit corporis ab anima, & sanguine: porro diuisio corporis Christi ab anima, & sanguine, si qua fit per verba Sacramentalia, non fit in altari, sed in cœlo. Ibi enim fieri debet diuisio, vbi præexistit res ante diuisionē: Christus autem ante diuisionem istā in cȩlo, non 2.

in altari præexiſtit. Itaque ſecundum hanc ſententiam immolatio non fit in altari, ſed tantùm partes rei immolatæ poſt immolationem in altari collocātur. Quod eſt abſurdum.

3. Denique; Vel in Miſsa fit vera, & realis Chriſti mactatio, & occiſio; vel non fit. Si non fit, non eſt verum, & reale ſacrificium in altari: ſacrificium enim verum, & reale, veram, & realem occiſionem exigit, quando in occiſione ponitur eſsentia ſacrificij. Si autem fit; ergò verum erit dicere à Sacerdotibus Chriſtianis verè, & realiter Chriſtum occidi: at hoc ſacrilegium, non ſacrificium eſse videtur.

Ratio vera. His itaque omiſsis ita rem explicandam arbitror. In conſecratione Euchariſtiæ tria fiunt, in quibus ſacrificij veri, & realis ratio conſiſtit. Primùm, res prophana fit ſacra: panis enim, res alioqui terrena, & communis, per conſecrationem vertitur in corpus Chriſti, rem videlicet omnium ſacratiſsimam.

Obiec. Dices; Ex hoc ſequi videtur, vt panis ſolùm propriè ſacrificetur: nam, quod fit ſacrum ex prophano, id propriè ſacrificatur.

Solut. Reſpondeo; Quod ita fit ſacrum ex prophano, vt maneat, id ſine dubio propriè ſacrificatur: atque ideò apud Hebręos ouis ſacrabatur, & eadē ouis ſacrificabatur, quia manebat eadem etiam poſt mortem ſaltem quoad partem materialem, & ouis tam viua, quàm mortua dicebatur. At panis non manet, dum ſacratur. Secundò, in conſecratione res illa ſacra ex prophana effecta Deo offertur, dum in altari Dei collocatur. Nam victimam in altari ponere eſt reipſà illam Deo offerre; & quia vi conſecrationis fit, vt corpus Chriſti, & ſanguis incipiat eſse reipſa ſuper altare mediante manu Sacerdotis, ideò verbis conſecrationis vera, & ſolennis celebratur.

Obiect. Neque obſtat, quod non videatur eſse oblatio rei viſibilis; cùm tamen externa, & ſenſibilis victima requiratur in externo, & propriè dicto ſacrificio.

Solut. Nam corpus Chriſti non eſt victima in ſacrificio Miſsæ abſolutè; ſed vt eſt in ſpecie panis: in ſpecie autem panis plane viſibile eſt. Tertio, per conſecrationem res, quæ offertur, ad veram, realem, & externam mutationem ordinatur, & deſtructionem; quod erat neceſsarium ad rationem ſacrificij. Nam per conſecrationem corpus Chriſti accipit formam cibi; cibus autem ad commeſtionem, & per hoc ad mutationem, & deſtructionem ordinatur.

Obiect. Neque obſtat, quod corpus Chriſti nullam in ſe læſionem patiatur, neque eſse ſuum naturale amittat, cùm manducatur Euchariſtia.

Solut. Nam amittit eſse Sacramentale, & proinde deſinit realiter eſse in altari, deſinit eſse cibus ſenſibilis.

Prob. 1. propoſitio 8. His præmiſsis prob. propoſitio octaua. Primo, quia ſacrificium Miſsæ offertur in perſona Chriſti: nihil autem facit Sacerdos tam perſpicuè in perſona Chriſti, quàm conſecrationem, in qua dicit: *Hoc eſt corpus meum.*

Prob. 2. Secundo, quia Chriſtus ipſe aut conſecrando, aut conſumendo ſacrificauit: nam non eſt alia Chriſti actio, quæ ſacrificium dici poſsit, neque ante neque poſt conſecrationem.

Prob. 3. Tertio, quia Apoſtoli initio, ſi nihil addebant ad verba conſecrationis præter orationem Dominicam, neceſse eſt, vt conſecrando ſacrificarent: neque

neque enim oratio Dominica sacrificium dici potest.

Quartò, quia in consecratione consistit repræsentatio sacrificij crucis. At simul esse debent sacrificium reale, & sacrificium repræsentatiuum: siquidem ipsum reale est alterius repræsentatiuum. *Prob. 4.*

Quintò, quia hæc est sententia veterum Patrum. *Prob. 5.*

CAPVT V.

Quale sacrificium Missa sit.

QVATVOR sunt sacrificiorum genera. Vnum, quod in Scriptura dicitur *Holocaustum*, quod etiam λατρουτικὸν, & honorarium dici potest; cuius finis est, solus Dei cultus, & honor. Alterum dicitur in Script. *sacrificium pro peccato*, quod etiam propitiatorium appellatur: cuius finis præter Dei cultum est propitiatio irati Dei, & peccatorum remissio. *Diuisio Sacrificij.*

Tertium in Script. nominatur *pacificiam*. Et hoc est duplex; Alterum Eucharisticum, id est, oblatum ad agendas gratias pro beneficio accepto; alterum, quod communi vocabulo impetratorium dici potest, cuius finis est impetratio beneficij. Docuit autem semper Catholica Christi Ecclesia sacrificiũ Missæ non solùm propitiatorium esse pro pęnis, sed etiam pro culpis; nec solũ pro culpis; leuibus, sed etiam pro grauibus, atque adeò mortalibus.

Præterea, non solùm impetratorium esse spiritualium beneficiorum, sed etiam temporalium: & idcircò offerri posse pro peccatis, pro pęnis, & pro quibuscumque alijs necessitatibus. Facilè autem concedunt aduersarij Missam esse sacrificium ἐυχαριςικὸν, & λατρουτικὸν.

Prob. verò sacrificium Missæ propitiatorium esse. Primò testimonijs veteris Testamenti. Scriptura enim Testamenti veteris apertè docet fuisse in lege naturæ & Moysis sacrificia propitiatoria. Nam legimus S. Iob, qui in lege viuebat, quotidie pro peccatis filiorum suorum sacrificasse Deo: & Deum ipsum iussisse, vt amici Iob sacrificarent pro peccato suo. Describuntur etiã in Leuit. varia sacrificia pro peccato. Hæc, & similia testimonia tripliciter probant sacrificium Missæ esse propitiatorium. *Prob. 1. sacrificium Missæ esse propitiatorium. Iob. 1. Iob. vlt. Leuit. 4. 5. 6.*

Primò, quia illa sacrificia erant typi, ac figuræ huius nostri sacrificij.

Secundò, quia si sacrificium crucis, quod est singulariter propitiatorium, non impedit, quò minùs illa vetera fuerint suo modo propitiatoria, nec impedire debet, quò minùs sacrificium Ecclesiæ sit propitiatorium. Nam sacrificium crucis vim habet ab initio mundi, & habebit vsque ad mundi consummationem; ac propterea, si impediret nostrum sacrificium, quò minùs esset propitiatorium, impediret etiam illa; & contrà, si illa non impediuit, nec nostrum impedire debet.

Tertiò, quia sacrificium nostrum est verè, ac propriè dictum sacrificium, non minùs, quàm vetera: est etiam commemoratiuum passionis Domini,

vt illa; immò expreſsius, quàm illa: denique, continet hoſtiam Deo gratiorem, quam illa: quæ igitur cauſſa eſſe poteſt, cur illa propitiatoria dici poſſent, hoc non poſsit?

Prob. 2. Secundum argumentum ſumitur à verbis inſtitutionis. Nam verba illa: *Hic eſt ſanguis, qui pro vobis funditur in remiſsionem peccatorum*; apertiſsimè docent, Chriſtum obtuliſse in cœna ſacrificium pro peccatis Apoſtolorum. Idem autem eſt ſacrificium noſtrum cum illo, quod in cœna oblatum fuit: iuſsit enim Dominus Apoſtolis, vt idem poſtea frequentarent.

Præterea, Sacrificium Miſſæ & ſacrificium applicans promiſsiones Teſtamenti noui: nam ideò etiam Teſtamentum nouum appellatur. At inter promiſsiones noui Teſtamenti vna eſt de remiſsione peccatorum. Denique, fatentur Lutherani, vel potiùs contendunt Euchariſtiam eſse inſtitutam ad peccati remiſsionem: quare neceſse eſt, vt peccata remittat, vel vt ſacrificiũ, vel vt Sacramentum. Et quidem, vt Sacramentum, non eſt propriè ad peccati remiſsionem inſtituta, ſed ad vitæ ſpiritualis conſeruationem. Nam, vt Sacramentum, non prodeſt, niſi ſumenti: ſumens autem probare ſe anteà iubetur, nec poteſt cum conſcientia peccati accedere, niſi iudicium ſibi manducare velit, & bibere. Ergò ſequitur, vt ad remiſsionem peccati inſtituta ſit Euchariſtia, vt ſacrificium eſt.

Luc. 22. Hierem. 32. Hebr. 8. 1. Cor. 11.

Prob. 3. Hebr. 5. Tertium argumentum ſumitur ex Apoſtolo: *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis*. Vbi videmus præcipuum munus ſacerdotis cuiuſlibet eſse offerre pro peccato. Si ergò habemus in Eccleſia ſacerdotium, & ſacrificium; neceſse eſt, vt ad peccata purganda illa habeamus.

Hebr. 10. Præterea, ſicut Apoſtolus dicit: *Vbi autem horum remiſsio, iam non eſt oblatio pro peccato*: ita nos è contrario dicere poſsumus: Vbi nondum facta eſt remiſsio, adhuc relinquitur hoſtia pro peccato.

Prob. 4. Prob. etiam veritas teſtimonijs antiquiſsimorum Patrum, & Cõcilij Bracarenſis III. quod ante Bedæ tempora celebratum fuit.

Sacrificium Miſsæ eſſe impetratorium, prob. 1. 1. Timot. 2.

Iam verò Sacrificium Miſsæ eſse etiam impetratorium omnis generis beneficiorum, ac pro ijs etiam ritè offerri, facilè probari poteſt teſtimonijs Script.

Primo, in Teſtamento veteri erant hoſtię non ſolum pro delicto, ſed etiã pacificæ, tum pro actione gratiarum, tum etiam votiuæ pro aliquo beneficio impetrando, vt patet in Leuitico, & alibi paſsim. Et Dauid obtulit pacifica pro peſte auertenda, & impetrauit. Onias obtulit hoſtiam ſalutarem pro vita temporali Heliodori, quam etiam impetrauit. Et Hebræi immolabant hoſtias pro vita Regis Darij, & filiorum eius. Quare, ſi verum eſt, quod ſcribunt Chryſoſtomus, Auguſtinus, Leo, omnes differentias hoſtiarum veterum vna Euchariſtiæ oblatione contineri; neceſſe eſt, vt Euchariſtia offerri poſsit, etiã pro impetrandis eiuſmodi beneficijs.

Leuit. 7. 2. Reg. vlt. 2. Mach. 3. 1. Eſd. 6.

Prob. 2. 1. Timot. 2. Secundò, quod ſcribit Apoſtolus faciendas in Eccleſia obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones, pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus, exponunt ſancti Patres de publicis precibus, quæ fiunt in Miſſa: & volunt Apoſtolum hoc prę-

præcepiſſe, vt ſacrificium etiam offerretur pro temporali pace, & tranquillitate Eccleſiæ.

Tertiò, Liturgiæ omnes, Iacobi, Clementis, Baſilij, Chryſoſtomi, non ſemel inter offerendum præcipiunt orandum pro pace, pro copia fructuum, &c. pro alijs id genus temporalibus beneficijs. *Prob. 3.*

Quartò, veteres ſcriptores idem paſsim teſtantur. *Prob. 4.*

Quintò; ratio ipſa hoc docet: nam, ſi oblatio Euchariſtiæ pro peccatis dimittendis valet, certè etiam pro alijs neceſsitatibus, quæ ex peccato ortæ ſunt valere debet. Et, ſi Deus hoc ſacrificio placatus in gratiam cum ſuis inimicis redit, quanto facilius ob idem ſacrificium adducetur, vt amicis, & reconciliatis bona temporalia tribuat, ſi id eis vtile fuerit? *Prob. 5.*

Explicandum nunc; An ſacrificium Miſſæ ex opere operato vim habeat? & ſimul; Quæ ſit propria efficientia ſacrificij? *Quæſtio de efficacia Sacrificij Miſsæ.*

Nota ſacrificium Miſſæ à tribus offerri: A Chriſto, ab Eccleſia, & à miniſtro: ſed non eodem modo. Chriſtus enim offert, vt primarius Sacerdos, & offert per Sacerdotem hominem, vt per ſuum proprium miniſtrum. Eccleſia non offert, vt Sacerdos per Miniſtrum, ſed vt populus per Sacerdotem. Itaq; Chriſtus per inferiorem offert, Eccleſia per ſuperiorem. Sacerdos enim, quatenus talis, maior eſt reliquo populo, quippe qui, vt Mediator quidam, pro populo apud Deum intercedit; nec eſt propriè in ea re Miniſter Eccleſiæ, ſed Chriſti principalis Mediatoris. Ex quo etiam ſequitur, quod Eccleſia non propriè ſacrificet exercendo actum ſacerdotalem, ſed tantùm offerat Sacerdoti rem ſacrificandam, aut curet fieri ſacrificium, aut certè conſentiat in ſacrificium, & voluntate, ac deſiderio offerat, cùm Sacerdos offert.

Sit igitur prima propoſitio: *Sacrificium Miſsæ non habet vim ſolùm, aut potiſsimum ex opere operantis, ſed etiam ex opere operato.* Dicimus, *ſolùm*, quia negari non poteſt ſacrificium habere vim etiam aliquam ex bonitate, & deuotione Miniſtri ſacrificantis. Si enim cætera opera virtutum Deo placent, quatenus ab amico aliquo ſuo, & ex charitate, & deuotione procedunt, cur non placeat eadem ratione opus iſtud religionis præſtantiſsimum? Sed negamus hinc tantum, aut potiſsimum vim habere ſacrificium Miſſæ; atque aſſerimus vim præcipuè habere ex opere operato. *Propoſitio 1.*

Propoſitio ſecunda: *Sacrificium Miſſæ non habet vim ex opere operato ad modum Sacramentorum.* Explico. Non operatur ſacrificium efficienter, & immediatè, neque eſt propriè inſtrumentum Dei ad iuſtificandum. Id docet Concilium Trident. quod dicit per hoc ſacrificium peccata etiam ingentia dimitti, quia Deus hoc ſacrificio placatus gratiam, & donum pœnitentiæ concedit. Non igitur ſacrificium immediatè iuſtificat, vt Baptiſmus & Abſolutio faciunt; ſed donum pœnitentiæ impetrat, per quod homo peccator ad Sacramentum accedere velit, & per illud iuſtificetur. *Propoſitio 2.* *Seſſ. 22. c. 2.*

Prob. propoſitio primò, quia, ſi ſacrificium immediatè iuſtificaret, requireret neceſſario præuiam diſpoſitionem in eo, pro quo ſacrificum offerretur. Quod ſi verum eſſet, non liceret ſacrificium offerre pro ijs, quos ſcimus in peccato libenter manere; nec pro obduratis, & impœnitentibus: quorum tamen contrarium certiſsimum eſt. Peccarent etiam, qui pro ſe ſacrificium *Prob. 1.*

offerri peterent, nisi simul se ad gratiam recipiendam præpararent: quod falsum esse nemo dubitat.

Prob. 2. Secundò prob. ex sacrificio crucis. Non enim maiorem vim habere potest sacrificium Missæ, quam sacrificium crucis; cùm sacrificium Missæ vim suam habeat à sacrificio crucis: sacrificium autem crucis non efficienter, & immediatè iustificauit; sed tantùm impetratoriè, & meritoriè; alioqui omnes homines continuò iusti effecti essent, cùm Dominus pro omnibus se hominibus Deo in sacrificium obtulerit. Præterea, quod non est in re, non potest efficienter operari: sacrificium crucis non est in re, sed solùm in mente Dei; proinde non operatur efficienter.

Prob. 3. Tertiò prob. quia ad peccatum immediatè tollendum instituta sunt Sacramenta Baptismi, & Pęnitentiæ: illud pro infidelibus, hoc pro fidelibus; siue, illud pro originali, hoc pro actuali diluendo: non igitur credibile est ad eundē prorsus effectum institutum esse aliud medium, siue aliam caussam à Deo, qui omnia facit in numero, pondere, & mensura.

Propositio 3. Propositio tertia: *Sacrificium Missæ vim habet per modum impetrationis; & eius propria efficientia est impetrare.*

Prob. 1. Prob. primò, quia hæc est efficientia sacrificij in genere, & proinde huius etiam sacrificij: sacrificium propriè orantis, & supplicantis est, & ad Orationē iuuādam adhibetur. Vt enim pulchrè Gregorius Nyssenus explicat, προσευχή, id est, oratio, dicitur ab εὐχή, id est, votum, quia solent vota præmitti, id est, promissiones, & oblationes ante orationē, vt oratio facilius impetret. Quare sicut oratio, licet possit esse meritoria, quatenus fit ab aliquo iusto, & ex charitate; & simul etiam satisfactoria, quatenus est opus laboriosum; tamē ex se, & ex proprio officio impetratoria est: sic etiam sacrificium, quod est quædā oratio, vt sic dicam, realis, non verbalis, propriè impetratorium est.

Oratione 2. in orationem Dominicam.

Prob. 2. Secundò prob. quia sacrificium Missæ præcipuam vim habet, vt à Christo summo Sacerdote offertur. Christus autem nunc nec mereri, nec satisfacere potest, sed solum impetrare: ergo, &c. Atque hinc tria sequuntur.

Primum est, discrimen esse inter sacrificium Missæ, & sacrificium crucis, quatenus à Christo vtrumque oblatum est. Nam sacrificium crucis fuit meritorium, satisfactorium, & impetratorium verè, & propriè, quia Christus tūc mortalis erat, & mereri, ac satisfacere poterat: sacrificium Missæ propriè solum est impetratorium, quia Christus nunc immortalis nec mereri, nec satisfacere potest. Cùm autem dicitur propitiatorium, vel satisfactorium, id est intelligendum ratione rei, quæ impetratur. Dicitur enim propitiatoriū, quia impetrat remissionem culpæ: satisfactorium, quia impetrat remissionem pęnæ: meritorium, quia impetrat gratiam benefaciendi, & merita acquirendi. Quanquam non negauerim dici etiam satisfactorium, quòd ex Christi institutione per sacrificium hoc applicetur eiusdem Christi passio ad pęnas tollēdas, seu viuentium, seu mortuorum, quæ post culpam remissam aliquando remanent, vel in hac vita, vel in purgatorio luendæ.

Secundum est, ad sacrificium Missæ, licet non sit necessaria bonitas Ministri offerentis, tamen alicuius offerentis bonitatem necessario requiri. Sacrificium enim, cùm ad impetrationem tendat, & simile sit orationi, sine dubio

non

non poteſt placere, nec impetrare, niſi offerens placeat. Vnde dicitur: *Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius.* Gen. 4.

Neque obſtat, quod in ſacrificio Miſsæ hoſtia, quæ offertur, ex ſe Deo gratiſsima eſt. Nam non res illa, ſed rei illius oblatio propriè ſacrificium eſt: ſacrificium enim eſt actio, non res permanens. Porrò licet res ipſa placeat ex ſe, tamen oblatio rei non placet, niſi offerens placeat; ac præſertim Deo, cuius ſunt omnia, & qui nulla re indiget. Vnde in Euangelio plus placuit Deo oblatio duorum minutorum à ſancta vidua facta, quam oblationes multorum aureorum nummorum ab hypocritis, & ſuperbis factæ. Luc. 21.

Tertium eſt, ſacrificium Miſsæ, vt à Chriſto offertur, vim habere ex opere operantis, ſed infallibiliter; quia placet ex bonitate offerentis Chriſti, quæ ſemper eſt eadem, & nec minui, nec creſcere poteſt. Vt autem offertur ab homine, vim habere ex opere operato; quia placet Deo, etiamſi homo, qui offert, Deo non placeat. Itaque quod eſt opus operantis reſpectû Chriſti, eſt opus operatum reſpectu Miniſtri. Abſolutè tamen, cùm dicitur Miſsa vim aliquam habere ex opere operantis, ſemper intelligitur de valore, quem habet ex bonitate Miniſtri, quia ipſe eſt, qui propriè operatur: Chriſtus enim non operatur, niſi per Miniſtrum.

Propoſitio quarta: *Valor ſacrificij Miſſæ finitus eſt.* Hæc eſt communis ſententia Theologorum; & prob. apertiſsimè ex vſu Eccleſiæ. Nam, ſi valor Miſſæ infinitus eſſet, fruſtra multæ Miſſæ, præſertim ad eandem rem impetrandam, offerrentur. Si enim vna infiniti valoris eſt, certè ad omnia impetranda ſufficiet. Confirmatur ex ſacrificio crucis, quod non alia de cauſſa vnum tantùm fuit, neque vnquam repetitur, niſi, quia illud vnum infiniti valoris fuit, & pretium acquiſiuit pro omnibus peccatis præteritis, & futuris remittendis. Sed licet res ipſa certa ſit, cauſſa tamen non eſt adeò certa. Mirum enim videtur, cur valor ſacrificij huius ſit finitus, cùm idem ſit hoc ſacrificium cum ſacrificio crucis; & cùm ipſa hoſtia, & offerens, Chriſtus, infinito modo ſint Deo grata. Videntur mihi ſaluo meliore iudicio tres eſſe cauſſæ huius rei. Propoſitio 4. Prob.

Prima ſumitur ex parte hoſtiæ, quæ offertur. Nam in ſacrificio crucis deſtruebatur ad honorem Dei ipſum eſſe naturale Chriſti in forma humana; in ſacrificio Miſſæ deſtruitur tantùm eſſe Sacramentale. Nobilius autem eſt, & magis precioſum eſſe naturale, quam eſſe Chriſti Sacramentale. Cæterum hęc ratio non reddit cauſſam, cur hoc finitum ſit; illud fuerit infinitum. Non enim eſt infinita diſtantia inter eſſe Chriſti naturale, & Sacramentale: neq; infiniti valoris fuit ſacrificiũ crucis, quia in eo deſtruebatur eſſe naturale humanitatis Chriſti; ſed quia eam deſtructionem ſponte patiebatur, & in ſacrificiũ offerebatur filius Dei, qui verè eſt infinitè Deo gratus, cum & ipſe ſit verus Deus.

Secunda igitur ratio efficacior eſt, quæ ſumitur ex parte offerentis. Nam in ſacrificio crucis offerens eſt ipſa perſona filij Dei per ſe; at in ſacrificio Miſſæ offerens eſt filius Dei per Miniſtrum. Multum autem intereſt inter actionẽ filij Dei per ſe, & per Miniſtrum: illa enim eſt actio immediatè producta à diuino ſuppoſito, iſta ab humano. Quare licet multo ſit gratior actio Miniſtri, quatenus fit in perſona Chriſti, quàm ſi fieret in perſona propria: tamen ſine comparatione eſt gratior illa, quæ fit immediatè ab ipſo Chriſto.

Tertia ratio ſumitur ex ipſa Chriſti voluntate. Nam etiamſi poſſet Chriſtus per vnam oblationem ſacrificij incruenti, ſiue per ſe, ſiue per miniſtrum oblati, quælibet à Deo, & pro quibuſcunque impetrare; tamen noluit petere, nec impetrare, niſi vt pro ſingulis oblationibus applicaretur certa menſura fructus paſsionis ſuæ, ſiue ad peccatorum remiſsionem, ſiue ad alia beneficia, quibus in hac vita indigemus. Cur autem id voluerit, non eſt noſtrum curioſius id inquirere. Videtur tamen id voluiſſe; tum, vt hoc modo frequentaretur hoc ſanctum ſacrificium, ſine quo religio non poteſt conſiſtere: tum etiã, quia id requirebat ordo diuinæ prouidentiæ. Quæ eſt etiam cauſſa, cur Chriſtus aſsiduè interpellet pro nobis in cœlo, cùm tamen videatur vnica interpellatione potuiſſe omnia ſtatim impetrare. Et ſimiliter cur precium infinitum, quod in cruce acquiſiuit, quo totus mundus continuo ſaluari potuiſſet, non niſi quibuſdam, & in certa menſura applicari voluerit: Horum enim omnium cauſſa eſt, quia voluit Chriſtus omnia fieri ſecundum ordiné diuinæ prouidentiæ.

CAPVT VI.

Pro quibus ſacrificium Miſsæ offerri debeat, aut poſsit?

6. Hominum genera.

SEx hominum genera ſunt, de quibus dubirari poſſe videtur. Alij enim adhuc viuunt; alij mortui ſunt. Qui viuunt, aut ſunt membra corporis viua, aut mortua, aut nullo modo: id eſt, aut ſunt iuſti; aut peccatores, ſed fideles; aut denique impij, & infideles. Qui mortui ſunt, Alij in purgatorio, alij in cœlo iam degunt, alij etiam apud inferos æternis ſupplicijs addicti ſunt. Et de ijs quidem, qui intra Eccleſiam viuunt, & de ijs, qui ſunt in gehenna, nulla controuerſia eſt.

De ijs, qui in Eccleſia viuunt.

Nam pro ijs omnibus, qui ſunt in Eccleſia, ſiue iuſti, ſiue peccatores ſint, Catholici omnes docent ſacrificium offerri poſſe, immò etiam reipſa quotidie offerri. Dicimus enim in Canone, *Pro omnibus Orthodoxis, & Catholicæ, atque Apoſtolicæ fidei cultoribus.*

De ijs, qui in gehenna.

Pro ijs autem, qui ſunt in gehenna certum eſt ſacrificium offerri non poſſe: nam damnatorum ad gehennam & culpæ, & pœnæ ſunt irremiſsibiles.

De ijs, qui extra Eccleſiam viuunt.

De ijs, qui viuunt, & extra Eccleſiam ſunt, facilè res explicari poteſt. Nam Inprimis conſtat eis, ſaltem indirectè, ſacrificium prodeſſe, & pro eis etiam indirectè offerri poſſe. Dum enim offerimus ſacrificium pro Eccleſia Catholica propaganda, vnienda, purganda, (quod certum eſt licere) ſimul indirectè offertur pro conuerſione infidelium, & hæreticorum.

Præterea, in libris noſtris Miſſalibus extat Miſſa propria ad tollendum ſchiſma: vbi, licet pro Eccleſiæ pace ſacrificium offeratur, tamen implicitè

offertur

offertur pro schismaticis, vt videlicet conuertantur. Denique, in oblatione calicis, dum pro totius mundi salute orare iubemur, certè aliquo modo etiam pro infidelibus oramus.

Deinde, certum est, etiam ex natura rei, si nulla sit prohibitio Ecclesiæ, licere offerre pro eiusmodi hominibus. Nam sacrificium crucis pro omnibus fuit oblatum, cur igitur non posset etiam Missa pro omnibus offerri? Deinde, in antiqua Ecclesia offerebatur pro Principibus, & Regibus, qui tamen omnes erant infideles. Quod enim Apostolus ait: *Obsecro igitur fieri orationes*, &c. communiter à Patribus exponitur de orationibus, quæ fiunt in sacrificio. Et in lege veteri sacrificabatur pro vita Regis Darij, & filiorum, & pro salute Heliodori gentilis. *1. Tim. 2.* *1. Esd 6.* *2. Mach 3.*

Quamuis autem hæc ita se habeant, prohibuit tamen Ecclesia publicè orari pro excommunicatis, & consequenter pro hæreticis, qui sunt omnes excõmunicati: proinde etiam prohibuit sacrificium pro eis directè, & expresse offerri. Sacrificium enim semper est publicum. *Cap. A nobis, De sententia Excommunicationis.*

Posse verò sacrificari pro ijs, qui sunt in purgatorio, prob. primò ex Testamenti veteris consuetudine, & ex ipsa Script. auctoritate. Nam Iudas Machabæus iussit offerri sacrificium pro peccatis mortuorum: & Script. hoc factum laudans apertè dicit: *Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* *De ijs qui in Purgatorio, prob. 1.* *2. Mach. 12.*

Prob. secundò ex consuetudine Catholicæ Ecclesiæ vniuersæ. Nam Ecclesia vniuersa in sacrificio Missæ pro defunctis orat. Patet id etiam ex omnibus Liturgijs, & Concilijs omnium Prouinciarum, in quibus fit mentio sacrificij pro defunctis, tanquam recepti, & vsitati. *Prob. 2.*

Prob. tertiò ex Apostolica traditione. Nam constat hunc ritum sacrificandi pro peccatis mortuorum ab Apostolis ad nos manasse. Quod etiam docet regula D. Augustini, quæ est, vt id certissimè credatur ex Apostolica traditione descendere, quod in omni Ecclesia seruatur, nec in aliquo Concilio institutum, sed semper seruatum, & retentum est. Talem autem esse hunc ritum, negari non potest. Nam in nullo Concilio institutum, sed semper seruatum fuisse, patet ex testimonijs antiquissimis Patrum eorum, qui omnia Concilia præcesserunt, vbi fit mentio de sacrificijs pro defunctis. Primum enim Concilium, in quo mentio huius rei habetur, est Carthaginense III. quod celebratum est circa annum Domini CD. XVII. At sacrificij pro defunctis meminit Eusebius Cæsarien. qui fuit C. annis antiquior Concilio Carthaginen. Meminit etiam Tertullianus, qui fuit CC. annis eo Concilio antiquior. Meminit etiam Clemens, qui CCC. annis idem Concilium præcessit. *Prob. 3.* *L. 4. de Baptis. c. 24.*

Quartò prob. ab hæresi Aërij, quæ publicè in Ecclesia damnata fuit. Aërius enim docebat non esse pro mortuis sacrificium offerendum. *Prob. 4.*

Quintò prob. testimonijs probatissimorum Patrum, Græcorum, & Latinorum. *Prob. 5.*

De Sanctis denique, qui in cęlis cum Christo regnant, an pro eis possit sacrificium Missæ offerri, explicanda est Ecclesiæ sententia. *De Sanctis.*

Primò; Sacrificia non prosunt Sanctis ad culpæ, vel pœnæ remissionem; nec ad gratiæ, vel gloriæ essentialis augmentum. Et idcircò, cùm in nostra

Liturgia petimus, vt oblatio Sanctis prosit ad gloriam, non tam oramus pro Sanctis, quàm pro nobis: petimus enim à Deo gratiam ita sanctè, piè, deuotè, rectè sacrificium offerendi, vt inde Sancti meritò possint gaudere, & gloria illis coram hominibus accedat.

Secundò; Sacrificium non offertur Sanctis; & proinde neque templa, neque altaria eriguntur Sanctis, licet in eorum memoriam ista omnia fieri possint.

Tertiò; Sacrificium Missæ non est per se institutum, tanquam ad finem proprium, & præcipuum, ad Sanctos honorandos, vel inuocandos. Dicimus enim sacrificium Missæ per se institutum ad Deum colendum & propitiandum; & verum sacrificium futurum, etiamsi nulla in eo fieret Sanctorum memoria.

Quare solùm secundariò, & consequenter existimamus ad sacrificium pertinere Sanctorum cultum, & inuocationem: nam ex eo, quòd aguntur Deo gratiæ in sacrificio pro victorijs Sanctorum, consequitur honor Sanctorum: & quia eos hoc modo honoramus, consequitur etiam vicissim, vt ipsi sint nostri memores in cœlo, & pro nobis orent. Atque id vel ex ipsa nostra Liturgia intelligi potest. Nam in ea nusquam directè Sancti inuocantur, nisi bis, aut ter in aliquo versiculo, & in confessione, quæ præmittitur ante Missæ introitum. Alioqui ipsa oblatio expressè dirigitur ad solum Deum; similiter Collectæ, tam publicæ, quàm secretæ, & omnes Canonis orationes diriguntur ad Deum; nullæ ad Sanctos.

Propositio 1. Sit igitur prima propositio: *Non repugnat institutioni Cœnæ Domini, vt in ea nominentur, & honorentur Sancti.*

Prob. 1. *1. Tim. 2.* Prob. primò ex Apostolo, qui iubet fieri orationes, & gratiarum actiones in sacrificio Missæ (nam de hoc sacrificio locum illum exponunt Patres) pro omnibus, & maximè pro Regibus. Vult igitur Apostolus in Missa non solùm supplicari Deo pro accipiendis beneficijs, sed etiam agi gratias pro acceptis. Est autem beneficium singulare, quòd fratribus nostris Deus eam gratiam contulerit, vt mundum, & Satanam superauerint, & post eam victoriam gloria, & honore eos coronauerit. Quare licitum erit, vel potiùs dignum, & iustum, vt sacrificium offeramus ad agendas Deo gratias pro victoria, & triũphis Sanctorum, & per hoc etiam Sanctos ipsos in sacrificio cum honore, & exaltatione nominemus.

Prob. 2. Secundò prob. testimonio omnium Liturgiarum, in quibus nominantur Sancti; idque non semel.

Prob. 3. Tertiò prob. ex Patribus.

Prob. 4. Quartò ex vtilitate huius instituti. Prodest enim primùm ad protestandam Sanctorum communionem. Nam sacrificium corporis Christi veri nomine totius corporis mystici offertur, & offerri debet, proinde sicut nominantur viuentes Pontif. Reges, & multi alij; ita etiam mortui nominari debent, siue in purgatorio sint, siue in cælo. Omnes enim ad idem corpus pertinent. Accedit, quòd, vt August. scribit, in sacrificio altaris significatur sacrificium generale, quo vniuersum corpus Christi mysticum, id est, tota redempta ciuitas offertur Deo per Christum Sacerdotem magnum: & quia ad com-

L. 10. de ciuit. Dei, c. 6. & alibi.

pagem

pagem huius corporis pertinent etiam Sancti, qui sunt in cęlo; ideò etiam illi suo ordine in sacrificio altaris nominandi sunt. Altera vtilitas est excitatio sanctæ æmulationis.

Propositio secunda: *Non repugnat institutioni cœnæ Domini, vt in ea inuocentur Sancti eo modo, quo ab Ecclesia Catholica inuocari solent.* Tribus modis Sancti in sacrificio Missæ inuocari possunt. *Propositio 2.*

Primò, per ipsam oblationem, ita vt eis oblatio offeratur. Ipsa enim oblatio tacita quædam, sed efficacissima est inuocatio. Et hoc modo non inuocat Ecclesia Sanctos in sacrificio Missæ, nec posset inuocare sine peccato idololatriæ.

Secundò modo, per precem ad eos directam; vt cùm dicimus: *S. Petre, ora pro me.* Et hoc modo non inuocantur Sancti in Missa, nisi obiter, in versiculis post lectionem, idque solùm in vna, vel altera Missa; qui tamen modus nihil habet absurdi. Nam, si licet à viuentibus petere, vt nos iuuent suis orationibus, dum tam sublimi fungimur ministerio; vnde etiam dicimus in Liturgia: *Orate, fratres:* cur non liceat idem à Sanctis petere?

Tertiò modo per preces ad Deum directas, vt cùm à Deo petimus, vt intercedentibus Sanctis nos iuuet: & hoc modo in Missa, tum in Canone, tum extra, inuocantur Sancti.

Iste autem modus prob. ex Patribus. Deinde ratione. Nam Sancti sine vllo dubio pro nobis orare possunt, & orant: ergò bonum est à Deo petere, tum, vt Sanctos pro nobis orare faciat; tum, vt illos pro nobis orantes exaudiat: quæ duo in Missa petuntur. Consequentia est certissima. Nam, si vnum ex medijs nostræ salutis est, Sanctorum oratio, cur non liceat à Deo petere, vt per hoc medium nos adiuuet? Et, si licet petere, vt per bonos Doctores, & pastores, in terris nos dirigat, doceat, tueatur; cur non licet etiam petere, vt idē faciat per Angelorum, & Sanctorum suffragia? Et, si licet Deum rogare, vt excitet eos, qui viuunt, ad orandum pro nobis, eosque exaudiat; cur non idē liceat in Sanctis? Antecedens alibi probatum est, & negari non potest, nisi negetur in primis Scriptura, quæ testatur Ieremiam, & Oniam defunctos orasse pro populo: describuntur etiam viginti quatuor seniores in Apocal. in cęlo offerre incensum, quo Ioannes ipse exponit significari orationes Sanctorum: nisi etiam negetur vnitas corporis Ecclesiæ, vel communio Sanctorum, quā in symbolo Apostolico confitemur. Si enim vnum corpus sumus, & aliorum alij membra, certè inuicem solliciti esse debemus. Ea enim est membrorum natura, vt Apostolus docet. *Prob.* *2. Mach. vlt.* *Apoc. 5.* *1. Cor. 12.*

CAPVT.

CAPVT VII.

De Missis priuatis, genere linguæ, & modo vocis.

Missa priuata primò modo. SEx modis dici potest Missa priuata.

Primò, ratione loci. Nam, quæ celebrantur in priuato aliquo oratorio, vel sacello, dici possunt priuatæ, si comparentur ad eas, quæ celebrantur in publico templo. Et de his habemus exempla manifestissima antiquitatis. Nam inprimis Dominus primam Missam instituit, ac celebrauit in priuata domo. Et Apostoli initio frangebant circa domos panem. *Act. 2.* Ac deinde sancti Pontif. tempore persecutionis, non in domibus tantùm priuatis; sed etiam in cryptis, & foraminibus terræ sacra faciebant: immò sanctus Lucianus in carcere sacrificauit, & suo ipsius pectore pro altari vsus est, cùm iaceret onustus catenis, nec seipsum erigere posset: vt refert Nicephorus. *L. 8. hist. c. 31.* Nec solum ob persecutiones, sed etiam alijs de caussis aliquando veteres in priuatis locis sacrificia offerebant.

Missa priuata secundò modo. Secundò, Missa dicitur priuata à tempore; vt publica sit, quæ festis diebus; priuata, quæ profestis celebratur. Neque hæc reprehendi potest: nam ideo iuge sacrificium appellatur, quia iugiter, & quotidie deberet celebrari. *Dan. 12.* Deinde; Negari non potest, quin olim singulis diebus in multis locis Missæ celebrarentur. Et S. Andræas singulis diebus agnum immaculatum sacrificabat.

Priuata 3. modo. Tertiò, dici potest Missa priuata à fine, quia nimirum pro aliquo particulari homine, vel negocio celebretur; vt pro hoc, vel illo defuncto; pro ista, vel illa necessitate. Et quidem, si Missa aliqua vni soli applicaretur, excludendo omnes alios homines, tum verè priuata dici posset: sed talis nulla est, aut fuit vnquam in Ecclesia. Nam omnis Missa offertur à Ministro publico, & publico nomine pro tota Ecclesia, tum quæ in terris; tum quæ in cęlis, vel in purgatorio est: nam horum omnium in qualibet Missa mentio habetur. Si autem Missa applicetur vni peculiariter, sic tamen, vt non excludantur cæteri, tum priuata Missa dici poterit, & erit, si comparetur ad alias, quæ nulli particulari applicantur. Neque dubium est eiusmodi Missas priuatas fuisse in vsu antiquę Ecclesiæ, & esse licitas. *Leuit. 4. 5.* Nam in Testamento veteri sacrificia fiebant plurima pro particularibus; pro Sacerdote, Principe, pro quolibet priuato, pro synagoga. *Iob 1. Iob 42. 2. Mach. 3.* Habemus etiam sacrificium pro filijs Iob, & pro amicis eius: & pro Heliodoro.

Priuata 4. modo. Quartò, Missa priuata dici potest à paucitate eorum, qui intersunt; vt dicatur publica, quæ fit coram populo: qualis est Missa, quæ dici solet Parochialis, vel Conuentualis, quæ non celebratur, nisi populus adsit. Priuata autem,

tem, ad quam non expectatur populus, sed pro arbitrio Sacerdotis habetur, siue multi adsint, siue pauci. Has etiam probant testimonia allata pro priuatis ratione loci.

Quintò, Missæ priuatæ dici possunt, quę dicuntur in eodem templo, eodem die, præter vnam. Nam vna tantùm solet esse Missa publica, & solennis, quæ dicitur in summo altari. Licitam esse hanc multiplicationem Missarum, prob. primò ex Testam. veteri, in quo plurima offerebantur sacrificia eodem die, & loco. *Priuata 5. modo.*

Secundò, multi erant in eadem Ecclesia sacerdotes: nam tempore S. Cornelij Papæ Romæ erant quadraginta Presbyteri, & deinceps semper magis, & magis creuit Sacerdotum multitudo. Multi autem quotidie celebrabant.

Tertiò, idem probat antiquissima consuetudo, quæ est in Ecclesia, vt in die Natalis Domini singuli sacerdotes Missæ sacrificium ter offerant, cur ergò non poterunt multi singula offerre eodem die sacrificia?

Quartò, probat altarium multitudo ab antiquo in Ecclesia.

Sextò, dicitur Missa priuata, in qua solus sacerdos communicat. Hæc autem prob. licita primò ratione Concilij Trident. tali: Missæ, in quibus solus sacerdos communicat, etiamsi priuatæ dici possent ratione communicantium Sacramentaliter, tamen absolutè non priuatæ, sed communes sunt, & publicæ; Ergò non debent, vt priuatæ, reijci, & damnari. Antecedens prob. à Concilio dupliciter. *Priuata 6. modo. Sess. 22. c. 6.*

Primò, quia in eiusmodi Missis sæpe multi communicant spiritualiter; proinde fructus est publicus, & communis: & per hoc etiam Missa ex hac parte etiam publica est, & communis.

Secundò, quia Sacerdos publicus est Minister, & pro tota Ecclesia sacrificium offert.

Altera ratio est, quia ad sacrificium, vt est sacrificium, nihil refert, si multi, vel pauci, vel nulli intersint, aut communicent, cum sacrificium offeratur Deo pro populo: potest enim sacerdos pro populo offerre, etiamsi populus nec adsit, nec communicet. Et confirmatur ex lege veteri: cùm enim sacrificia offerebantur pro peccato, nihil inde manducabat is, pro quo offerebatur; & tamē illi proderat. Et confirmatur rursus à simili. Nam sacrificium simile est orationi: immò est quædam realis, & efficacissima oratio. Oratio autem prodest ei, pro quo fit, etiamsi ille non adsit, nec sciat, quid agatur. Idem etiam prob. ex consuetudine veterum. *Leuit. 6. & 7.*

De genere linguæ notandum est tria ad Missam pertinere. *De genere linguæ.*

Primò, lectio Scripturarum, & publica oratio.

Secundò, sacramenti Eucharistiæ consecratio, & dispensatio.

Tertiò, sacrificij oblatio. De duobus primis alibi dictum: de tertio nunc dicendum. Sed disputatio illa est facillima.

Nam Inprimis sacrificij oblatio magis in re, quàm in verbis consistit. Nam illa actio, qua corpus Domini super altare ponitur ad Dei honorem, vera, & realis oblatio est, etiamsi verbis non dicatur, *Offero*, vel, *Offerimus*. Porrò illa actio verba quidem aliqua necessario requirit, nimirum verba consecratio-

nis: sed illa verba non diriguntur ad instruendos auditores, sed ad elementũ consecrandum. Elementum autem nullam linguam intelligit. Quare impertinens est ad realem oblationem, vtrum Missa dicatur lingua vulgari, vel non vulgari. Secundò; Licet oblatio ipsa necessario verbis exprimenda esset, vt iam reipsa in Missa exprimitur, tamen adhuc impertinens esset, qua lingua id fieret: siquidem oblationis verba diriguntur ad Deum, non ad populũ: Deus autem omnes linguas intelligit. Tertiò; Verba oblationis submissa voce pronuncianda sunt: non ergo est necesse, vt ea lingua recitentur, quam intelligit populus. Quartò; Sacrificium non offertur ad populum instruendum, si de primario, & proprio fine agatur; sed ad Deum colendum, & impetrandũ populo beneficia: non igitur requiritur, vt populus intelligat id, quod dicitur; sed satis est, si Deus intelligat. Quinto; Si lingua vulgari offerendum esset sacrificium, duo grauissima sequerentur incommoda. Vnum, quod oporteret frequenter mutare verba sacrificij, cum vocabula, quę vno tempore sunt vulgaria, non diu post desinunt esse vulgaria. Alterum, quod tolleretur communicatio Ecclesiarum. Nec enim posset sacerdos Italus in Gallia sacrificium offerre. Et sic de cæteris. Sextò; Accedit antiquissima Ecclesiæ consuetudo. Nã in toto Oriente non inueniuntur antiquæ Liturgiæ, nisi Græcæ, aut Chaldaicæ, in toto autem Occidente antiquæ Liturgiæ nullæ sunt, nisi Latinæ: & tamen à multis iam sæculis desierunt omnes istæ linguæ esse vulgares; immò Germanis, Francis, Anglis, Polonis nunquam fuit lingua Latina vulgaris.

Sess. 22. can. vlt. Rectè igitur Concilium Trident. statuit Missam non esse lingua vulgari celebrandam.

De modo vocis. De modo vocis tota quæstio est; An consuetudo Latinæ Ecclesiæ, quædam submissa voce pronunciandi, repugnet Christi institutioni; ac proinde sit mala, & necessario corrigenda? De qua re extat Canon in Concilio Trident. *Sess. 22. can 9.*

Prob. autem Concilij sententia primò: Vtile est ad reuerentiam tanti mysterij, vt non omnia alta voce dicantur. Multum enim confert, vt Basilius ait, ad dignitatem, & reuerentiam conseruandam mysteriorum, vt non assuescãt homines eadem sæpius audire; vel potiùs, vt non efferantur ad aures vulgi. Secundò; Habemus exempla antiquæ Liturgiæ, tum Græcæ, tum Latinæ. Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi, quædam pręscribunt dicenda sub silentio, & concludenda alta voce: quod idem nos seruamus. Tertiò; Habemus exempla sacrificiorum veteris legis. *Leuit. 16.* Nam (vt omittam, quod in sacrificijs plerumque sola mente orabant, sine vllis verbis) describitur in Leuitico solenne sacrificium incensi, & iubetur solus sacerdos intra velum ingredi, & sacrificare, atque orare pro se, & populo, omnibus alijs foris expectantibus, & non modo non audientibus, sed nec videntibus sacerdotem. Quo etiam ritu sacrificasse Zachariam patrem Præcursoris legimus. *Luc. 1.* Quartò; Christus ipse in sacrificio crucis, quod fuit exemplum omnium sacrificiorum, in silentio oblationem peregit, nec trium horarum spacio locutus est audientibus circumstantibus, nisi septem breuissimas sententias: quot sunt etiam sententiæ, quæ in Canone nostræ Liturgiæ alta voce pronunciantur.

CAPVT

CAPVT VIII.

De Cæremonijs Missæ.

CÆremoniæ, quædam sumuntur à persona, quędam à loco, alię à tempore: & hę in rebus consistunt, & pręrequiruntur ad sacrificium. Alię consistunt in actione, & adhibentur inter sacrificandum, partim erga Deum, partim erga populum, partim erga ipsum sacrificium. Ex parte personę requirũtur vestes sacræ: ex parte loci templa, altaria, vasa sacra; vt calix, discus, corporalia, item lumina: ex parte temporis requiritur, vt fiat pręcipuè Dominicis diebus, vt ante meridiem, vt ante cibum. *Diuisio cæremoniarum.*

De vestibus sacris habemus exemplum Testamenti veteris, in quo sacerdos sacrificium oblaturus certis vestibus à Deo præscriptis induebatur, quæ fuerunt typi, & figuræ vestium sacrarum, quibus nunc induuntur sacerdotes Christiani. Deinde habemus vsum Ecclesiæ antiquissimum: nam omnia indumenta, quibus nunc vtimur in Missa, enumerant, & significationes eorum explicant multi antiqui scriptores. Ratio denique est manifesta. Nam vt Reges, & Magistratus in publicis actionibus non vulgari vtuntur vestitu, sed alio augustiore, & certis insignibus, quo & reuerentia ipsis concilietur, & simul imperium ipsorum, & potestas repræsentetur: sic etiam omnino conueniebat, vt in hac publica totius Ecclesiæ actione sacerdos sacro, ac peculiari habitu vteretur; tum ad reuerentiam mysterij, tum ad ipsum Christi passionẽ repræsentandam. *De vestibus sacris.*

De templis, & aris plena sunt scripta veterum, tum Patrum, tum Conciliorum. De vasis sacris multa extant antiquissima testimonia. De cereis, quibus in Missa vtimur, ac præsertim dum legimus Euangelium, non desunt antiqua testimonia. *Cæremonia à loco.*

Porrò quod attinet ad tempus sacrificij celebrandi, Catholici sentiunt die Dominico præcipuè id faciendum. Habemus inprimis testimonium Scripturæ. *Vna Sabbathi, cum conuenissemus ad frangendum panem.* Nam per *vnam Sabbathi* dies Dominica intelligitur: vt Chrysostomus, & Beda exponunt, & perspicuum est ex alijs similibus locis. Quod enim scribitur: *Per vnam Sabbathi vnusquisque apud se reponat*, &c. Omnes interpretes Græci, & Latini exponunt de die Dominica, in qua Christiani conuenire solebant in Ecclesiam. Christus etiam resurrexisse dicitur *vna sabbathorum*, quo loco per vnam Sabbathi intelligi diem Dominicam, nemo vnquam negauit. Dicitur autem dies Dominica vna Sabbathi, quia est prima dies hebdomadæ: phrasi autem Hebraica vnum accipitur pro primo, & Sabbathum pro hebdomada. *De tempore.* *Act. 20.* *1. Cor. 16.* *Mar. vlt.*

De hora diei conuenit apud Catholicos esse sacrificium celebrandum horis ante meridianis, & ante omnem cibum. Et quidem veteres sacra faciebant ab hora tertia vsque ad nonam, quia eo tempore ad horam nonam protrahebatur ieiunium: aliquando etiam sub vesperam celebrabant, vt feria V. in *De hora.*

cęna Domini, & in Sabbatho sancto: aliquando in media nocte, vt in Natali Domini. Nunc excepta Missa, quæ adhuc media nocte canitur in Natali Domini, ordinariè ab hora prima, siue ab aurora vsque ad sextam, id est, ad meridiem sacra celebrantur, & ieiunia de more protrahuntur. Quòd autem consuetudo hęc antiquissima, & Apostolica, & necessariò seruanda sit, excepto casu necessitatis, facilè potest demonstrari ex Patribus, & decretis antiquorum Conciliorum in varijs mundi partibus celebratorum.

Cæremoniæ in actione. Cæremoniæ, quę in ipsa Missæ celebratione adhibentur, ad quinque capita reuocari possunt. Aliæ enim ad Deum referuntur; vt eleuatio manuum, oculorum, adoratio per inclinationem totius corporis, aut per genuum curuationem. Aliæ ad sacrificium; vt eleuatio, ostensio, fractio, commixtio. Aliæ ad sacerdotem celebrantem; vt tunsio pectoris, & lotio manuum. Aliæ ad populum; vt salutatio, & dimissio. Aliæ ad ea, quæ leguntur in Missa; vt cantus, & instrumenta Musica. Pręter has quędam aliæ sunt communes multis rebus; vt signum crucis, aspersio aquæ, thurificatio, osculum. Eleuatio manuum habet exemplum in diuinis litteris. *Exod. 17.* Nam Moyses eleuatis manibus orans impetrauit. *3. Reg. 8.* Salomon oraturus expandit manus in cęlum. *Psal. 140.* Dauid: *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* *1. Tim. 2.* Apostolus: *Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus.* Denique, naturalis hæc esse videtur cęremonia, cùm etiam apud Ethnicos passim legantur, qui orabant, ad cęlos manus extendisse. *Matth. 14. Mar. 6. & 7. Luc. 9. Ioan. 6. 11. & 17.* Eleuatio oculorum Christo familiaris fuit: nam in plurimis locis oculos ad cęlum leuasse legitur. Et quamuis in actione cęnæ non legatur expresse in Euangelio oculos ad cęlos sustulisse, id tamen constanter asserunt S. Iacobus in sua Liturgia, & alij Patres. Inclinatio corporis, aut genuum incuruatio index est humilitatis, & reuerentiæ, & passim à Sanctis vsurpata. *2. Paral. 6.* Salomon orauit flexis genibus: *Luc. 22.* Dominus ipse positis genibus orauit: *Act. 21.* Paulus positis genibus orauit cum omnibus, qui secum erant. Porrò cęremonias illas esse antiquissimas, patet ex Patribus. Sicut etiam de cęremonijs, quæ referuntur ad sacrificium. Idem dicendum de cęremonijs sacerdotis erga seipsum. Tunsio namque pectoris pœnitentiā indicat, & naturalis est, atque in Euangelio habet exemplum. *Luc. 18.* Nam Publicanus orans *percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.* *Luc. 23.* Et: *Reuertebantur percutientes pectora sua.* Idem quoque de cæremonijs erga ea, quę leguntur in Missa, est dicendum. De cantu habemus Domini exemplum. Nam legimus Dominum in vltima Cęna, in qua prima Missæ institutio, & celebratio consistebat, hymnum cecinisse. Illa enim verba: Et hymno *dicto*, *Matth. 26.* Græcè ὑμνήσαντες, propriè cantum significant.

Instrumenta Musica in Ecclesia adhiberi cepta sunt in sacro officio tempore Vitaliani Papæ circa annum Domini DC. LX. vt ex Pontificali refert Platina: vel, vt mauult Aimonius, post annum Domini DCCC.XX. tempore Ludouici Pij. Licita autem esse, & vtilia eiusmodi instrumenta, si sobriè, & grauiter eis vtamur, negari certè non potest, cùm & habeamus exemplum Testamenti veteris, & experiamur deuotionem per ea excitari, & tædium minui. Ex cęremonijs communibus caussa, cur thuris odor, ac fumus in sacrificio adhibeatur, est, tum, vt significe-

tur

tur bonus odor Euangelij, & eorum, qui Euangelium prædicare debent: tum ob similitudinem, quam habet incensum cum oratione. Vnde dicitur: *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* Et incensum Deo oblatum interpretatur Ioannes esse orationes Sanctorum. Tum etiam ad gloriam Dei repræsentandam; Deus enim in nebula se ostendere solebat in Testamento veteri: tum denique ad tetrum odorem, si quis ex multitudine hominum in Ecclesia existeret, abstergendum. *Psal. 140. Apoc. 8.*

Porrò duplex ratio est osculi in Missa. Nam altare, & librum in signum reuerentiæ osculamur: Fratres autem in signum charitatis, & pacis. Denique, signum crucis aut semel, aut ter, aut quinquies solet exprimi super oblationem; non bis, aut quater: quia semel exprimitur ad essentiæ diuinæ vnitatem, ter ad personarum Trinitatem, quinquies ad quinque plagas Domini repręsentandas.

CAPVT IX.

De veritate, & antiquitate eorum, quæ leguntur in Missa.

MISSA in quatuor partes diuidi solet.

Prima est ab initio vsque ad Offertorium, quę dici solet Missa Catechumenorum.

Secunda ab Offertorio vsque ad consecrationem, quę dicitur à Grçcis ἀναφορὰ, à Latinis nonnullis Canon minor.

Tertia à Consecratione vsque ad Communionem, quæ dicitur Canon maior.

Quarta à Communione vsque ad finem.

Primum igitur ante Missę initium pronunciatur Psalmus: *Iudica me Deus.* *Psal. 42.* Et fit generalis confessio, quę, quatenus Sanctis fit, reprehendi non potest. Nã Ecclesia Catholica nihil dubitat Sanctos cognoscere vt orationes, ita etiam confessiones nostras, tum ex ritu inuocationis Sanctorum, qui semper fuit in vsu apud veteres Christianos; tum ex miraculis, quę omnibus sęculis facta sunt ad Sanctorum inuocationem: quorum multa refert Augustinus. *Lib. 22. ciuit. Dei c. 8.* Nos igitur confitemur Deo, Sanctis, & Ecclesiæ præsenti, quia omnes offendimus, cum peccamus: vt etiam ille dicebat: *Peccaui in cælum, & coram te.* *Luc. 15.*

Introitus, *Kyrieeleison, Gloria in excelsis,* antiqua sunt, *Kyrieeleison* Græci vocant Litaniam à Græco verbo: λιτανεύειν, quod est supplicare.

Salutatione, *Dominus vobiscum,* vtimur, quoties populum excitamus, vel ad orandum, vel ad audiendum: vnde præmittitur ante, *Oremus,* & ante Euangelium, & Pręfationem, & alia huiusmodi. Itaque est quædam religiosa excitatio, & inuitatio, & seruit loco aduerbij vocandi: quomodo Religiosi olim, cùm aliquem vocarent, dicere solebant: *Deo gratias*; quod

etiam nunc à multis seruatur. Quomodo etiam S. Paula ad virgines conuocandas vtebatur illa voce: *Alleluia*: & nunc in monasterijs virginum dici solet; *Aue Maria*.

Iud 6. Ruth. 2. 2. Paral. 27. Luc. 1. Porrò hęc salutatio, *Dominus vobiscum*, sumpta est ex more Hebręorum, qui salutantes dicebant: *Dominus tecum*, aut, *vobiscum*.

Sequitur Collecta, de cuius nomine duæ sunt veriores opiniones. Vna, quod dicatur Collecta, quia paucissimis verbis colligit, quidquid pro toto populo à Deo postulandum est. Altera, quæ fortasse verior est, vult preces illas dici Collectas per intellectionis figuram ab ipsa Missæ celebratione, quæ ab antiquis dicebatur, Collecta, quia ad eam populus colligebatur. Cur autem Collectæ ordinariè dirigantur ad Patrem, non ad Trinitatem, duæ caussę sunt. Vna, quia Dominus ita docuit nos orare: *Pater noster, qui es in cœlis*. Et: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo*. Altera, quia debet semper oratio concludi per Christum, cum sit ille aduocatus noster, per quem omnia petimus. Incommodum autem fuisset dirigere orationem ad Trinitatem, & concludere: *Per filium tuum*, &c. Videremur enim eo modo facere Christum filium Trinitatis. Quod si omissa voce diceremus: *Per Christum Dominum nostrum*; videremur diuidere Christi personas: nam vnam includeremus in Trinitate, quam inuocamus; alteram excluderemus, per quam inuocamus. Sunt tamen quædam Collectæ, quę diriguntur ad filium, & concluduntur: *Qui viuis, & regnas*, &c. Sed eæ paucę sunt, & fortasse non tam antiquæ, quàm alię. Fortassis etiã dedita opera hoc fecit Ecclesia, ne homines crederent non posse disertis verbis inuocari, nisi Patrem.

Mat. 6. Ioan. 16.

Finita oratione respondetur, *Amen*, quod significat verè, seu fideliter. Græci solent dicere, γένοιτο, fiat: optat enim, qui id respondet, verè, & fideliter ita fieri, vt in oratione postulatur. Antiquissimum autem esse vsum respondendi, *Amen*, patet ex Apostolo: *Qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit, Amen?*

1. Cor. 14.

Post Collectam sequitur lectio ex Propheta, vel Apostolo: qui mos antiquissimus est. Videtur autem acceptus ab Hebręis, apud quos per omne Sabbathum adhuc hodie leguntur in Synagogis lectiones ex Prophetis.

Luc. 4. Act. 13. 15. 17. & 18. Finita lectione leguntur aliquot versiculi, qui, vt plurimum, ex Script. sumuntur. Et quidem in Gręcorum Ecclesia antiquissima consuetudo est aliquid interserendi inter Epistolam, & Euãgelium, vt patet ex Liturgia Chrysostomi: apud Latinos tamen non videtur vsque adeò antiqua consuetudo. Sunt autem quatuor genera horum versiculorum: nam alij dicuntur *Responsorium*, seu *Graduale*; alij *Alleluia*; alij *Tractus*; alij *Sequentia*, seu *Prosa*. Cur autem *Graduale*; dicatur, non eodem modo ab omnibus traditur. Vera ratio esse videtur, quia canebatur, dum Diaconus gradus ascenderet ad Euangelium decantandum: nimirum, ne otiosè transigeretur tempus illud, quod necessario erat interponendum inter Epistolam, & Euangelium, dum se Diaconus ad illud decantandum prępararet.

Fuisse autem morem Ecclesię, vt Euangelium ex loco altiore caneretur, (quod etiam nunc in multis locis obseruatur) perspicuum est ex Ordine Romano, & Cypriano. In antiquis etiam Ecclesijs inueniuntur vbique lapidea pulpita,

pulpita, in vsum Euangelij legendi instituta, quæ dicuntur *Ambones*. Nam à voce Græca, ἀμβαίνω, ascendo, fit ἄμβων, quod vertitur, pulpitum. *Alleluia*, significat, laudate Dominum: in cuius loco in diebus ieiuniorum dici solent *Tractus*, qui sunt alij versiculi ex Scripturis desumpti. Dicuntur autem *Tractus*, quia grauiter, & tractim cani debent in signum mæstitiæ. Esse autem *Alleluia* canticum lætitiæ, & meritò intermitti in diebus pœnitentiæ, & luctus, patet ex Scriptura sacra. Nam in Tobia, cùm describitur gloria cælestis Ierusalem, inter alia legimus: *Et per vicos eius Alleluia cantabitur*. Et in Apocal. describitur lætitia Sanctorum, quæ erit in cœlo post diem iudicij. *Et audiui quasi vocem tubæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium, Alleluia, gaudeamus, & exultemus*.

Tob. 13.

Apoc. 19.

Sequitur lectio *Euangelica*, quam esse antiquissimam, patet ex omnibus Liturgijs, & Concilijs, & Patribus.

Symbolum autem rectè post Euangelium canitur, quia fides ex auditu verbi Dei sequitur. Vsus autem Symbolum Constantinopolitanum in Missa canendi apud Orientales est antiquior, quàm apud Occidentales.

Offertorium ex Scriptura perpetuò sumitur, & inde nomen accepit, quòd caneretur, dum populus offerebat. Quinque autem illæ orationes: *Suscipe sancte pater*: *Offerimus tibi, Domine*: *Veni sanctificator*: *In spiritu humilitatis*: &; *Suscipe sancta Trinitas*; neque antiquæ admodum sunt, neque in antiqua Ecclesia ante annos quingentos legebantur. Vnde etiam VValfridus, Amalarius, Rupertus, Alcuinus; immò etiam Innocentius III. & alij veteres, non meminerunt illarum orationum, sed transeunt ab Offertorio ad orationes secretas.

Offertorio finito, & materia sacrificij præparata, lotisque manibus, & oblatione Deo commendata per secretas Collectas dicitur *Præfatio*, quæ quidem hoc nomine appellatur, quia est præparatio, & excitatio populi ad illam actionem, in qua propriè sacrificium consistit. Ac primùm illa verba: *Per omnia sæcula sæculorum*, pertinent ad superiores orationes silentio recitatas, sed dicitur alta voce ista conclusio, vt populus respondere possit, *Amen*; & ea voce confirmet superiores orationes.

Deinde, incipit Præfatio per illud: *Dominus vobiscum*, & vsque ad ea verba: *Verè dignum, & iustum est*, habetur in antiquissimis auctoribus Græcis & Latinis. Reliqua verba vsque ad illum versum, *Sanctus*, &c. non sunt eadem in Græcis, & Latinis Liturgijs: tamen quæ in nostra, id est, Latinæ Ecclesiæ Liturgia habentur, certum est esse antiquissima. Nam ante annos M. Pelagius II. Papa interrogatus ab Episcopis Germaniæ & Galliæ, quænam essent, & quot authenticæ Præfationes, respondit esse nouem.

1. De Natali Domini.	4. De cruce.	7. De Pentecoste.
2. De Epiphania.	5. De Pascha.	8. De Trinitate.
3. De Quadragesima.	6. De Ascensione.	9. De Apostolis.

Decimam, quæ est S. Maria, addidit Vrbanus II. in Concilio Placentino,

tino circa annum Domini M.LXXX. teste Gratiano.

Finita præfatione dicitur Canticum: *Sanctus*, &c. quod quidem partim est desumptum ex Hymno Angelorum apud Isaiam, partim ex cantico Hebræorum, quod Christo cecinerunt, cùm in die Palmarum intraret in Ierusalem. Et habetur in antiquis Liturgijs, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi.

Isa. 6. Matth. 21.

Porrò *Canon* apud veteres vocatur, *Canon, Regula, Legittimum, Ordo*: quæ nomina satis indicant apud veteres ordinem celebrandi non fuisse arbitrarium; sed ab Ecclesia ita præscriptum, vt, qui secus facerent, planè præuaricari legem iudicarentur. Non est autem vnius auctoris totus Canon Missæ Roman. sed, vt Concilium Trident. rectè docet, partim constat ex verbis Domini, partim Apostolica traditione, partim sanctorum Pontificum institutione.

Sess. 22. ca. 4.

Primus qui formam aliquam sacrificij celebrandi, adiunctis nimirum ad verba Domini certis precibus, & ritibus, Roman. Ecclesiæ dedit, S. Petrus fuit: sed postea tamen diuersi Pontifices preces diuersas addiderunt vsque ad Gregor. I. qui fuit vltimus eorum, qui ad Canonem aliquid adiunxerũt. Vbi illud obseruandum, quòd licet quędam Liturgia dicatur Basilij, alia Chrysostomi, alia Ambrosij, alia Gelasij, seu Gregorij, nostra scilicet Romana, alia Isidori: non tamen isti auctores de integro Liturgiam composuerunt, sed solùm eam, quæ suo tempore erat in vsu, ad meliorem formam redegerunt, vel detrahendo, si quid irrepserat minus conueniens; vel addendo aliquid pro temporum varietate, vel denique ob tædium vitandum aliquid inde subtrahendo, sic tamen vt substantiales partes Liturgiæ ab Apostolis institutæ integræ permanerent. Porrò constat Canonem nostrum integrum, vt eum nunc in Missalibus habemus, fuisse in vsu Ecclesiæ ante annum Domini D.CCC. Nam extat in Ordine Roman. non procul ab initio, quem ordinem citant Alcuinus, & Amalarius, qui tempore Caroli Magni vixerunt. Deinde ab Alcuino, & omnibus alijs posterioribus Canon exponitur. Quare necesse est Canonem esse adhuc antiquiorem, quàm sit Ordo Rom. Quamuis autem non extet fortasse alius liber Ordine Roman. antiquior; tamen extant libri multo antiquiores, vbi habentur partes Canonis, ex quibus coniectura fieri potest de reliquis. Sunt itaque aliquot coniecturæ insignes ad probandam Canonis antiquitatem.

1. Coniectura pro antiquitate Canonis.

Prima est, quia in toto Canone nulla fit mentio Confessorum, aut Virginum non Martyrum; sed Martyrum tantùm, seu virorum, seu fœminarum. Huius autem rei caussa nulla est alia, nisi, quia eo tempore Canon compositus est, quo nondum cęperunt publicè coli sancti in Ecclesia Confessores. Siquidem certum est Martyres cępisse publicè inuocari, & eorũ nominibus dies festos coli, & Basilicas erigi ab initio planè Ecclesiæ: Confessores autem multò serius in Ecclesia hunc honorem meruisse. Constat autem ex Concilio Maguntino sub Carolo Magno celebrato, festa Confessorum iam in vsu fuisse anni D.CCC. Siquidem in catalogo festorum ponuntur dies festi S. Martini, & S. Remigij: igitur antę annum Domini D.CCC. Canonem compositum fuisse, necesse est.

Can. 36.

Secun-

Secunda coniectura, quia veteres diligenter annotarunt pauca quædam verba, quæ aliqui Pontifices ad Canonem addiderunt. In vita Leonis I. scribit auctor Pontificalis addita fuisse à Leone illa verba: *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*; cuius rei, vt valde notabilis, meminerunt etiam reliqui auctores qui de Missa scribunt. Etiam annotarunt Gregor. I. addidisse: *Diesque nostros in tua pace disponas*, &c. Hoc autem est argumentum certissimum, Canonem esse antiquiorem Leone, & Gregorio, & habitum semper in maxima veneratione. 2. Cõiectura.

Tertia coniectura est ipsa ignoratio auctoris præcipuarum partium Canonis. Nam orationes illæ, quarum meminit Ambrosius, *Quam oblationem*, &c. *Vnde & memores*, &c. & cęteræ, si fuissent ab aliquo Rom. Pontifice compositę, certè aliquis historicus id prodidisset: si enim non omiserunt, qui aliquas particulas addiderunt, quantò magis non omisissent, qui vitas Pontificum scripserunt, quis totum ferè Canonem composuerit? Relinquitur igitur, vt Canon sit omni memoria antiquior, & ab Apostolis, vt multa alia, per manus traditionem ad nos deuenerit. Neque obstat, quod in Canone fit mentio Apostolorum, & Martyrum, qui primis trecentis annis floruerunt: nam ea nomina postea paulatim addita fuisse, dubium esse non potest. 3. Cõiectura

Quarta coniectura est VValfridi, qui inde colligit Canonem esse antiquissimum, quia, dum enumerantur Apostoli, non seruatur ordo, qui est in Euãgelijs per Hieronymum emendatis. Id enim argumento ęst, eam partẽ Canonis priùs compositam fuisse, quàm ab Hieronymo Euangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Græca corrigentur. Testatur enim Hieronymus magnam fuisse in Latinis codicibus confusionem. 4. Cõiectura

Prima autem oratio Canonis incipit illic: *Te igitur clementissime Pater*, & extenditur vsque ad illud: *Hanc igitur oblationem*, &c. Illud enim: *Memento Domine*; &: *Communicantes*, &c. non sunt diuersæ orationes, sed partes primę, vt colligitur, tum ex conclusione: *Per eundem*, &c. quæ ponitur in fine harum omnium precum: tum etiam, quia illud: *Communicantes*, non haberet vllum sensum, nisi continuaretur cum pręcedentibus verbis. Itaque prima oratio Canonis continet nomina eorum, pro quibus offertur, & in quorum honorem offertur sacrificium. Ac primùm nominatur Ecclesia. Secundò, Papa. Tertiò, Episcopus loci. Quartò, Rex in quibusdam Ecclesijs. Quintò, omnes Orthodoxi in genere. Sextò, personæ particulares, sed secretò. Septimò, S. Apostoli, & Martyres. Oratio pro Ecclesia, & pro Episcopo loci habetur in omnibus Liturgijs. Papæ nomen non habetur in antiquis Græcis Liturgijs, sed in Liturgia Chrysostomi à Leone Tusco Latinè reddita inuenitur nomen Nicolai Papæ: ex quo intelligimus etiam Gręcos posterioribus temporibus illud addere solitos. Apud Latinos videtur esse antiquissima cõsuetudo: nam non solùm Alcuinus ante annos D.CCC. meminit huius rei; sed etiam Vasense Concilium ante annos M.C. celebratum constituit, vt in Ecclesijs Gallicanis nomen Papæ vrbis Romæ in omnibus Missis recitetur. Quod sequitur: *Pro omnibus Orthodoxis*, habetur apud Alcuinum, & apud Innocent. III. & omnes alios: quocirca vsu ipso auctoritatem obtinuit, nec debet omitti. Intelligimus autem hic per omnes Orthodoxos, vt S. Bona-

uentura exponit, non omnes omnino fideles; tunc enim idem esset, quod Ecclesia: sed omnes alios prçter Papam, Episcopum proprium, & Regem proprium, ac si diceremus: Offerimus primò pro omni Ecclesia in vniuersum, deinde in particulari pro Papa, pro Episcopo, pro Rege, & pro omnibus alijs fidelibus, siue Principibus, siue priuatis.

Altera oratio Canonis incipit illis verbis: *Hanc igitur oblationem*, &c. in qua continentur quatuor petitiones. Tertia ibi: *Quam oblationem*, &c. & continuatur vsque ad finem consecrationis. Quarta, quæ proximè sequitur consecrationem: *Vnde & memores*, &c. Quinta: *Memento etiam Domine*, &c. Sexta: *Nobis quoque peccatoribus*, &c. & extenditur vsque ad, *Per omnia sæcula sæculorũ*, ante orationem Dominicam: illis enim verbis alta voce concluditur totus Canon, vt populus totum confirmet respondendo, *Amen*. Quare feria VI. maioris hebdomadæ, quia totus Canon, qui pertinet ad consecrationẽ, omittitur, nulla harum sex orationũ legitur: sed immediatè post lotionem manuũ fit transitus ad orationem Dominicam, nec dicitur: *Per omnia sæcula*, &c. In hac oratione pro seipso orat Sacerdos, ac de suis meritis diffisus precatur sibi ex diuina misericordia partem, & societatem cum sanctis Apostolis, & Martyribus.

Nota primo loco nominari hic Ioannem, secundo Stephanum, tertio Matthiam. De quibus multi dubitant, cur solus Ioannes hic repetatur ex ijs, qui nominantur ante consecrationem; & cur Stephanus Diaconus prçponatur Matthiæ Apostolo, & cur Matthias in priore ordine non fuerit nominatus? Et quidem Innocentius, & quidam alij respondent Ioannem bis nominari, quia fuit Apostolus, & virgo; & ideò etiam coniungi cum Stephano, qui excellere visus est continentiæ dono, cum viduis prçpositus fuerit. Sed verior
Ioan. 1. mihi videtur VValfridi sententia, qui Ioannem hoc loco nominatũ nõ Euangelistam, sed Baptistam esse dicit, qui Martyr etiam Domini fuit, & aliquo modo Apostolus, iuxta illud: *Fuit homo missus à Deo*. Cur autem Stephanus Matthiæ præponatur, vera ratio est, quia seruat hoc loco Ecclesia ordinem passionis, non dignitatis; priùs autem passus est Ioannes, quàm Stephanus; & priùs Stephanus, quàm Matthias. Cur autem Matthias non sit nominatus ante consecrationem, existimo caussam esse duplicem: tum, vt esset aliquis Apostolus ex duodecim in hoc secundo ordine, ac verè dici posset: *Cum tuis Apostolis, & Martyribus*: tum etiam, quia Matthias non fuit Apostolus ante passionem Domini, neque legitur in ordine Apostolorum in Euangelijs. Nec obstat, quod Paulus quoque non fuerit Apostolus ante passionem Domini, neque in Euangelio nominetur, & tamen in priori ordine recenseatur: nam id est Pauli priuilegium, vt semper cum Petro coniungatur.

Sequitur oratio Dominica, & quçdam aliæ orationes, quibus ad Communionem prçparamur: & hic incipit quarta pars Missæ, quæ antiquissimç quoque sunt. Et oratio Dominica habetur in omnibus Liturgijs. Tum, *Agnus Dei*, &c. quod à Sergio Papa fuit institutum.

Tres autem orationes ante communionem non prçscripsit ordo antiquus Missæ, sed deuotio Religiosorum inuexit.

Orationes autem post communionem sequitur, *Ite Missa est*. qua etiam dimissione

misſione vtuntur Græci, ſed per illa verba: *In pace Chriſti eamus*: & reſpondetur; *In nomine Domini*; vt patet ex Liturgijs Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi. Porrò, *Ite Miſſa eſt*, nihil aliud ſignificat, quàm, Ite, dimiſsio conceditur. Cur autem in quibuſdam Miſsis dicatur, *Benedicamus Domino*, cauſſam reddit Micrologus, quia in Miſsis feſtiuis populus ſemper ad Miſſas cõuenit, & ideò in fine publicè dimiſsio denunciatur: in diebus ferialibus non conueniunt, vt plurimum, niſi Clerici, & Monachi, quibus non eſt dicendum, *Ite*; ſed potius inuitandi ſunt ad permanendum in Dei laude, cum ipſorũ officium ſit in precibus, & laudibus Domini occupari. Sunt tamen Miſſæ quędam ſolennes, & ad quas populus concurrit, in quibus dicitur etiam, *Benedicamus Domino*; vt in Dominicis Aduentus, & Quadrageſimæ. Sed hoc ſolùm fit ad ſignificandam mæſtitiam illius temporis: videtur enim neſcio quid lugubre præ ſe ferre, quod non publica denunciatur dimiſsio, ſed vnuſquiſque per ſe diſcedit.

Poſt orationem, *Placeat*, &c. ſequitur, *Benedicat*, &c. quem vſum antiquiſsimum eſſe patet ex Liturgijs Gręcis, tum ex Concilio Agathenſi.

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ.

LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

De ipso Pœnitentiæ Sacramento.

POENITENTIAE nomen à pœna dictum videtur: Pœna autem referri potest, tum ad dolorem de peccatis preteritis; quam nos Contritionem vocamus; tum ad eam mulctam, que indicitur pœnitentibus: quæque Satisfactio à Catholicis nominatur.

Quæst. 1. Questio prima: *An Pœnitentia sit Sacramentum propriè dictum?*

Non de quauis Pœnitentia controuersia est. Potest enim, vt ad presentem materiam pertinet, vera Pœnitentia, vel in sola mentis conuersione, atque interna peccati detestatione consistere, vel etiam externis signis, mœrore, lachrymis, confessione, corporis afflictione, se prodere. Et quidem prior, & si semper necessaria fuerit ad reconciliationem, & virtus quædam sit non exigua; tamen, nisi signa externa adiuncta habeat, Sacramentum dici non potest: neque de hac re vlla est controuersia. Posse autem, &, vt plurimum, solere veram Pœnitentiam signa externa adiuncta habere, prob. ex sacris litteris.

Matth. 11. Matth. 12. Iona 3. Nam Dominus dicit in cinere, & cilicio penitentiam acturos fuisse Tyrios, & Sidonios, si prædicatum eis fuisset. Laudat etiam penitentiam Niniuitarum, quam externam fuisse testatur Ionas. De hac igitur penitentia, quæ signis externis proditur, quæstio est, An Sacramentum dici debeat? Sed neque de omni tali penitentia quæstio est: satis enim inter nos, & aduersarios conuenit, Penitentiam Niniuitarum, & aliorum, qui ante Christi aduentum vixerunt, Sacramentum nouæ legis nequaquam esse potuisse. Sed neque penitentiam talem, etiam post Christi aduentum, & passionem Sacramentum facimus nos, aut aduersarij, si nulla sequatur absolutio. Est ergò status controuersiæ: An Pœnitentia signis externis manifestata, accedente ad eam verbo absolutionis, sit Sacramentum nouæ legis propriè dictum? Istum enim ritum reconciliandi lapsos post Baptismum, qui ex penitentia signis, externis prodita, & verbo Absolutionis constet.

Resp. Catholici verum, & propriè dictum Sacramentum esse affirmant; hæretici negant.

Prob. Ioan. 20. Prob. ex verbis Domini: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis retenta sunt.* Ex quibus verbis duo colliguntur, quæ ad omne Sacramentum

cramentum propriè dictum constituendum & requiruntur, & sufficiunt. Ritus externus, siue symbolum diuinitus institutum; & promissio gratiæ iustificantis illi ritui, siue symbolo annexa. Nam, cùm Dominus Apostolis potestatem concesserit remittendi peccata hominibus, dubitari non potest, quin signo aliquo externo potestatem eam exerceri voluerit. Neque enim homines, qui corporales sunt, peccata sibi remitti intelligerent, nisi voce, aut signo aliquo externo, ac sensibili remitterentur. Neque solùm ritus externus absoluentis, sed etiam pœnitentis ex eodem testimonio rectè colligitur: nam peccata remitti non debent, nisi ijs, qui se peccata habere, & sibi displicere testantur. Nam, vt ij absolui nequeunt, qui ligati non sunt, ita nec ij, qui solui nolunt: nolunt autem solui, qui non adferunt animum paratum, vt oportet, id est, qui sine fide, & pœnitentia accedunt. Promissionem verò gratiæ iustificantis nusquam Dominus apertius exposuit, quam hoc loco: quid enim est peccatorum remissio, nisi iustificatio? Atque ita Patres exponunt.

Altera quæstio: *An Pœnitentiæ Sacramentum à Sacramento Baptismi diuersum sit?* Quæst. 2.

De hac re ita scripsit Concilium Trident. *Si quis Sacramenta confundens ipsum Baptismum, Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideò Pœnitentiam non rectè secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.* Resp. Sess. 14. can. 2.

Quæ veritas prob. Nam habemus inprimis exempla, vel potiùs typos, & figuras Testamenti veteris. Extra controuersiam est Circumcisionem datam Iudæis in figuram Sacramenti Baptismi: vnde etiam Baptismus ab Apostolo dicitur Circumcisio spiritualis, & non manu facta. Si quis autem diligenter euoluat Scripturam veterem, nusquam inueniet memoriam Circumcisionis præscribi tanquam remedium peccatorum post Circumcisionem perpetratorum, sed sacrificia, expiationes, confessionem peccatorum, vt patet ex Leuit. Eodem ergò modo in Testamento nouo existimandum non est Baptismi memoriam remedium esse ad ea peccata purganda institutum, quæ post Baptismum committuntur, sed sacrificium noui Testam. & expiationem per cōfessionem, & absolutionem. Habemus deinde testimonium Apostoli Ioannis, qui loquens de remedio peccatorum, quæ baptizati indies committunt, non ait: Si Baptismum ad memoriam reuocauerimus, sed: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Prob. 1. Coloss. 2. Leuit. 4. 5. 6. 1. Ioan. 1.

Habemus tertiò testimonium Apostoli Pauli: *Impoßibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad Pœnitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes.* Hoc enim loco non negat Apostolus posse lapsos post Baptismum Deo per Ecclesiam reconciliari. Quomodo enim Paulus negaret hoc, qui Corinthium post Baptismum grauissimo scelere inquinatum reconciliari permisit? Sed negat posse renouari per Baptismum. Sic enim intelligūt hunc locum Patres. Heb. 6. 1. Cor. 6.

Deinde, circumstantiæ loci vix patiuntur aliter accipi ipsa verba Apostoli. Nam initio capitis monet Apostolus Hebræos, vt non respiciant iterum ad

primordia Baptiſmi, & fidei, & eius Pœnitentiæ, quæ Baptiſmum præcedit, eſtque veluti fundamentum ædificij ſpiritualis: *Quapropter*, inquit, *intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectionem feramur, non rurſus iacientes fundamentum Pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum, Baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.* Reddit autem in ſequentibus verbis Apoſtolus rationem, cur non oporteat reſpicere ad illa primordia, cùm ait: *Impoſsibile eſt enim eos*, &c. Ac ſi apertiùs diceret: Quia non contingit, niſi ſemel, ea renouatio, quæ habetur per Baptiſmum. Deſcribi enim Baptiſmum per illuminationem dubitari non poteſt: inde enim omnes veteres, & maximè Græci baptizari, illuminari dicunt, & Baptiſmum Sacramentum luminis appellant. Cùm ergò ex Apoſtolo habeamus impoſsibile eſſe iterum renouari per eam Pœnitentiam, quæ cum Baptiſmo coniuncta eſt; neceſſe eſt omnino, aut negare reconciliationem; aut cum Catholicis admittere nouum Sacramentum à Baptiſmo diſtinctum, quo peccatorum remiſsio tribuatur. Adde, quòd, cùm in Scriptura legamus exempla eorum, qui

Act. 8. poſt Baptiſmum lapſi ſunt, vt Simonis, & Corinthij inceſtuoſi, nuſquam ta-

1. Cor. 6. men legimus eos remiſſos fuiſſe ad memoriam Baptiſmi. Et mirum ſanè eſſet vnicum remedium in tota vita eſſe memoriam Baptiſmi, & tamen in Script. nullam fieri huius remedij mentionem.

Prob. 2. Accedat traditio, & ſummus conſenſus veterum Patrum.

Prob. 3. 1. Ratio. Idem prob. rationibus. Prima ratio: Nulla ratio patitur, vt Deus eadem facilitate ignoſcat ijs, qui ignorantes, & qui ſcientes peccauerunt. Vera eſt

Luc. 12. enim Domini ſententia: *Ille ſeruus, qui cognouit voluntatem Domini ſui, & non præparauit, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multis; qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Cui congruit, quod de ſe Apoſtolus ait:

1. Tim. 1. *Miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.* At ſi vera eſſet aduerſariorum opinio, non eadem, ſed, quod longè abſurdius eſt, maiori facilitate ad veniam peruenirent, qui ſcienter poſt fidem, & Baptiſmum, quàm qui ignoranter in incredulitate peccaſſent. Facilius enim eſt Baptiſmũ olim ſuſceptum ad memoriam reuocare, quàm reipſa iterum baptizari.

2. Ratio. Secunda: Ritus Baptiſmi, & Pœnitentiæ, diuerſam habent materiam, & formam. Ergò diuerſa ſunt Sacramenta. Antec. prob. nam materia Sacramenti Pœnitentiæ ſunt ipſius pœnitentis actiones, cùm Baptiſmi materiam aquæ aſperſionem eſſe nemo neget. Baptiſmi formam admittunt omnes illis verbis Dominicis contineri: *Ego te baptizo in nomine*, &c. Ad eam verò reconciliationem, quæ fit poſt Baptiſmum, nemo dicit: *Ego te baptizo*: ſed *Ego te abſoluo*, &c.

3. Ratio. Tertia ratio: Miniſtri diuerſitas diuerſa eſſe Sacramenta teſtatur. Conſtat enim Baptiſmum eſſe ratũ, etiamſi à non ſacerdote tribuatur, nam Phi-

Act. 8. lippus Diaconus baptizauit: Ananias, qui ne Diaconus erat, ſed merè laicus,

Act. 9. Apoſtolum Paulũ baptizauit. Id enim contigit primo anno à paſsione Domini, quo tempore ſolũ erant ſeptem Diaconi ab Apoſtolis ordinati, è quorũ numero Ananias non erat. At reconciliationẽ pœnitentium ita propriã ſemper fuiſse ſcimus Epiſcoporum, & Presbyterorũ, vt, ſi laicus id facere quauis neceſsitate præſumeret, irritam eſse reconciliationem nemo negaret.

Quar-

Quarta: si Baptiſmus ſacramentum Pęnitentiæ eſset, ac per cogitationẽ, & memoriam repetitus obſignaret, vt aduerſarij loquuntur, promiſsionem recõciliationis, quocunque tempore opus eſset, illud efficeretur, non debere, niſi adultos, baptizari, vt ab Anabaptiſtis, quos Lutherani etiã & Caluiniani reprehendunt, fieri videmus. Nã alioqui incertiſsima erit iuſtificatio, quippe, quæ ab hominum teſtimonio pendeat. Neque enim qui infantes baptizãtur, cùm poſtea adoleuerint, baptizatos ſe fuiſse recordari poſſunt; ſed coguntur alienis verbis, non ſuis oculis credere. 4. Ratio.

Quinta: Si Baptiſmus valet ad peccata, non ſolùm pręterita, ſed etiã futura delenda: quęro, quo tempore futura peccata deleat? An tunc, cum primũ ſuſcipitur; an poſteà, cum ad memoriam reuocatur? Si priùs, ſequetur, quòd peccata priùs deleantur, quàm fiant; & quòd homini baptizato nulla peccata, etiã poſt Baptiſmum admiſsa, nocere queant; ac demùm, quod omnes baptizati, & proinde omnes, tum Catholici, tum hęretici, modo Baptiſmum ſuſceperint, neceſſario ſaluari debeant: ſi poſterius, incerta erit iuſtificatio, cũ ab hominũ teſtimonio pendeat: & eadem ratione tolletur Euchariſtiæ frequentatio, cũ ita ſufficere poſsit memoria ſpiritualis cibi aliquando guſtati, ſicut memoria ſufficeret lauacri aliquando percepti. 5. Ratio.

CAPVT II.

De diuiſione Sacramenti Pœnitentiæ, & ritibus Pœnitentiæ ſolennis.

TRibus partitionibus diuidi ſolet Sacramentum Pœnitentiæ.

Prima ſumitur ab eſsentia, quæ duabus partibus conſtat; materia, & forma, id eſt, actibus pœnitentis, & abſolutione Sacerdotis. Diuiſio 1. Pœnitentiæ.

Secunda à materia, quæ tres partes habet: Contritionem, Confeſsionem, Satisfactionem. 2.

Tertia à ritu; qua alia eſt Pęnitentia priuata, alia publica; & hęc rurſus, aut 3. ſolennis, aut non ſolennis. De partibus eſsentialibus huius Sacram. illud conuenit inter omnes, Verbũ abſolutionis ad huius ſacramẽti eſsentiã pertinere: illud enim ſine dubio ſignũ eſt, & cauſsa remiſsionis peccatorũ. Et quanquam Abſolutio illis verbis iuxta vſum Eccleſiæ, qui omnino ſeruandus eſt, cõtinetur: *Abſoluo te à peccatis tuis*; tamen ſi eandem ſententiã alia verba adhiberẽtur; vt: *Remitto tibi peccata tua*; vel, *Remittuntur tibi peccata tua*, nihil de ſacramẽtali perfectione decederet. Neque vero quæſtio poteſt eſse de materia, quam dicunt remotam: conſtat enim peccata, ſiue hominem peccatorem materiã eſse huius ſacram. remotam, cũ ad peccata delenda, ſiue ad hominem peccatorem curandum Abſolutio à ſacerdotibus impendatur. Sed neque peccatum, neque peccator talis materia dici poteſt, ex qua, tamquam ex altera parte, ſacramentum perficiatur; ſed potius circa quam ſacramentum operetur: ſicut corporalis morbus, aut ægrotus non eſt id, ex quo medicamentum conſtet, ſed in quod vim ſuam medicamentum exerat.

Quæſtio

De prima partitione. Quæstio. Resp. Quæstio igitur est; *Vtrum præter absolutionem aliud sit, quod ad Sacramenti huius rationem, atque essentiam pertinere videatur?*

Tres de hac re sunt opiniones: sed quarta est verissima, Sacramentum Pœnitentiæ duplici parte intrinseca, atque essentiali constare, Absolutione Sacerdotis, tanquam forma; & actibus pœnitentis, tanquam materia. Quæ sententia & fuit olim multorum veterum Theologorum, & nunc est fermè omnium, qui de Pœnitentiæ Sacramento scripserunt.

Propos. 1. Prob. Sit igitur prima propositio: *Non, nisi absurdè, dici potest Pœnitentiæ Sacramentum ex Baptismo, & Absolutione constare.* Nam, vt superius diximus, nec Baptismus ante multos annos peractus, nec eius recordatio, signa sensibilia dici possunt; cùm ad Sacramenti essentiam id maximè requiratur, vt, cùm Sacramentum percipitur, corporale signum corporalibus sensibus obijciatur.

Propos. 2. Propositio secunda: *Nullus est ritus à ministro adhibitus, præter verbum Absolutionis, qui Sacramenti huius materia rectè dici possit.*

Prob. Tres enim dumtaxat sunt ministri actiones, de quibus aliquo modo posset ambigi. Primùm, minister, dum pœnitentes reconciliat, eisdem manum imponere consueuit. Sed hic ritus, & si & in antiqua Ecclesia in vsu fuerit, & nunc etiam in plerisque locis adhibetur, ad essentiam tamen huius Sacramen. non pertinet. Neque etiam, si doctrina aduersariorum locum habeat, ex verbo Dei potest vllo modo demonstrari, manus impositionem in reconciliatione necessariò adhibendam esse: nec solùm testimonium, sed neque exemplum

Ioan 20. vllum huius rei in sacris litteris inuenitur. *Quorum remiseritis peccata*, Dominus

Matth. 9. ait, *remittuntur eis*: non autem addidit: Et quibus imposueritis manus. Neque

Luc. 7. Dominus, cùm Paralitico, & Magdalenæ dixit: *Remittuntur tibi peccata*, manus eis imposuisse legitur.

Alter ritus est signum crucis super ipsum pœnitentem manu Sacerdotis expressum. Sed de hoc ritu nulla dubitatio esse potest: nam neque hoc signum aduersarij vlla in re solent adhibere, & idem signum non est de essentia Sacramenti pœnitentiæ, vt neque etiam Eucharistiæ; vt docet S. Thomas, cui nullus Catholicorum contradicit.

Tertius ritus fingi potest motus ille visibilis linguæ, & labiorum, qui in verborum pronunciatione exercetur. Sed absurda omnino, & planè ridicula est hæc sententia. Nam inprimis commune est omni verbo corporali, vt non fiat sine motu linguæ, & labiorum, & tamen nemo hactenus in verbo, quo Baptismum, vel Eucharistiam conficimus, distinxit ritum à voce. Deinde motus linguæ, & labiorum nihil per se significat, sed solum est caussa vocis, quæ indicat animi conceptiones. Itaque, si surdus quispiam videat hominem loquentem, non magis ex motu labiorum conijciet, quid à loquente significetur, quam si eundem motum labiorum cerneret in pecude.

Propos 3. Propositio tertia: *Actio pœnitentis, quasi materia; & verbum Sacerdotis quasi forma, Sacramenti Pœnitentiæ rationem, atque essentiam complent.*

Prob. Sess. 14. c. 3. Prob. ex Concilio Tridentino, quod docet formam Sacram. Pœnitent. esse illa verba: *Ego te absoluo*, &c. actus verò pœnitentis esse quasi materiã: & paulò post addit, tam absolutionem, quàm actus pœnitentis, ad integritatem Sacram. pertinere.

Deinde,

Deinde, Concilium Florent. ipsam pęnitentiam vocat Sacramentum, & eius partes materiales dicit actus pęnitentis; formam autem verba sacerdotis: *Ego te absoluo*, &c. Ad quem modum loquitur etiam Lucius Papa III. qui Sacramenta vocat Baptismum, Confessionem peccatorum, & Matrimoniū. At quomodo Confessio sacramentum est, si ad essentiam sacram. nullo modo pertinet? Idem præterea Concilium omnia sacramenta tribus perfici dicit, materia, forma, & intentione ministri. *In instruct. Armen.* *cap. Ad abolendam. De hæret.*

Denique; Actio pęnitentis est signum sensibile gratiæ iustificantis à Deo institutum, & ex eiusdem promissione concurrit ad remissionem peccatorū: cur igitur pars quædam sacram. non erit? Nam signum esse sensibile in quæstionem verti non potest, cùm non debeat sacerdos absoluere, nisi quem ex signis sensibilibus pęnitentem esse cognoscit. Esse autem signum gratiæ iustificantis, manifestè colligitur ex eo, quòd, qui peccatum confitetur, & veniam à Deo petit, indicat se peccatum odisse, & ab eo iam animo, & voluntate recedere, ac proinde iustificari; quod apertius significatur, & completur per absolutionem. *Prob. ratio.*

Porrò hoc signum à Deo esse institutum, alibi probandum erit, neque à Scoto, eiusque sectatoribus negatur. Denique ad remissionem peccatorum aliquo modo concurrere, testatur S. Ioannes: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate.* Et sicut dicimus verè aliquem iustificari, quia absoluitur, sic etiā rectè dicere possumus aliquem iustificari, quia peccata humiliter confitetur. *1. Ioan. 1.*

De secunda partitione duæ sunt quæstiones. Vna cum Catholicis: altera cum hæreticis. Prior est: *An Contritio, Confessio, & Satisfactio sint omnes veræ partes Sacramenti.* *De secunda partitione quæst. 1.*

Fuit enim opinio Durandi solam Confessionem esse partem materialem sacram. Pęnitentiæ: Contritionem autem esse dispositionem, satisfactionem fructum Pęnitentiæ. Argumenta eius præcipuè duo sunt. Primum, quia quælibet veri Sacram. pars debet esse sensibilis: Contritio autem non est sensibilis. Secundum, quia Sacram. Pęnitentiæ non necessario exigit satisfactionem in re, sed in voto dumtaxat: verum enim sacramentum erit, si confitenti peccata sua detur Absolutio, etiamsi is postea nunquam satisfaciat. *Opinio Durandi.*

At sententia Theologorum communis est omnes esse veras partes sacramenti materiales. Quę sententia certissima est, neque iam amplius in dubium reuocari potest, cùm in Concilijs OEcumenicis, Florentino, & Tridentino disertis verbis legamus, actus pęnitentis, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem esse quasi materiam sacram. Pęnitentiæ. *Resp.*

Neque ijs repugnat, quod in scripturis sanctis satisfactionis opera dicuntur fructus Pęnitentiæ. Nam aliud est loqui de virtute, aliud de sacramento Pęnitentiæ. *Obiect.* *Solut.*

Virtus enim Pęnitentiæ non componitur ex partibus, cùm sit habitus quidam simplex; proinde non sunt partes, sed actus eius, Contritio, Confessio. Satisfactio. Contritio quidem est actus eius internus; Confessio, & satisfactio actus externi. Et hoc modo Scripturæ loquuntur, cùm opera externa fructus Pęnitentiæ vocant. Sacramentum verò Pęnitentiæ duabus partibus

constat, vt diximus, materiali, & formali. Et ad materialem quidem pertinet tres illi pęnitentiæ virtutis actus, qui sunt etiam ipsius pęnitentis actiones: ad formalem autem absolutio sacerdotis.

Solut. primi argumenti Durandi. Quia vero Contritio est interna actio, vt pars sacramenti, quod est corporale, ac sensibile dici possit, signo aliquo externo prodi debet. Et per hoc soluitur primum Durandi argumentum: non enim Contritionem, vt in corde sedem habet, sed, vt per signa manifestatur, Sacram. partem esse contendimus.

Obiect. Dicet fortè aliquis sæpe accidere, vt Contritio non alio signo, quàm ipsa peccatorum confessione prodatur: proinde tunc non distingui Contritionẽ, quatenus est pars sacram. sensibilis, à Confessione.

Solut. Resp. fieri quidem posse, vt iisdem verbis Contritio detegatur, & Confessio explicetur; verumtamen in illis verbis duo signa sensibilia contineri. Nam si quis fateatur se furtum commisisse, sed iactando, & gloriando, vel simpliciter colloquendo illa narret; ille quidem confitebitur peccata, sed Contritionem non prodet. Quare aliud est peccatum cõfiteri, vt alter intelligat, quot, & qualia illa sint; aliud cum dolore, & detestatione confiteri, vt non solum peccatorum numerus, sed etiam peccatoris Contritio illa Confessione aperiatur.

Solut. secundi argumenti. Ad alterum Durandi argumentum facile est respondere. Nam sine satisfactione sacramentum Pęnitentiæ esse potest, sed mancum, & mutilum. Neque enim tres illę partes essentiales, sed integrales dicuntur: sine aliqua autem parte integrali res quidem esse potest, sed integra esse non potest. Contritio enim, & Confessio assimilatur capiti, & cordi in homine; satisfactio manui.

Obiect. Sed obijciunt aliqui; Aut satisfactio pars est Sacramenti, vt est in voto, & proposito pęnitentis, aut vt reipsa exercetur. Si priore modo, non est res sensibilis; si posteriore non est præsens, cùm perficitur sacramentum: nam peragitur satisfactio post absolutionem datam, & acceptam.

Solut. Resp. vtroque modo est pars Sacramenti. Incipit enim quodammodo, dũ iniungitur, & acceptatur; & postea tempore suo completur. Et quamuis, vt est in voto, & proposito, non videatur esse sensibilis, tamen signis externis sensibilis redditur, dum verbo sacerdotis indicitur, & verbo, aut nutu pęnitentis admittitur.

Quæst. 2. Altera quæstio est: *Quot sint partes pœnitentiæ?* siue; Quot sint actiones in homine pęnitente necessariæ, vt Absolutionem percipere, & cum Deo in gratiã redire possit?

Resp. Catholici summo consensu tres assignant: Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem. Neque de hac re vlla inter Catholicos est controuersia: nam ipse etiam Scotus, qui Pęnitentiæ Sacramentum in sola Absolutione; & Durandus, qui in Absolutione, & Confessione constituit, disertis verbis docent, ad percipiendam in hoc sacramento peccatorum remissionem tria illa ex parte pęnitentis requiri.

Propos. 1. Sit itaque propositio prima: *Terror animo incussus à lege, quem Lutherani Contritionem, siue Mortificationem appellant, non rectè inter partes Pœnitentiæ numeratur.*

Hæc

Hæc propositio conformis est Trident. Concilio, quod numerat terrores incussos inter ea, quæ hominem ad iustificationem iuuant, & præparant: tamen non ponit pœnitentiæ partes, sed ab ea potius distinguit, cùm inter eos, & pœnitentiam quidam actus spei, & dilectionis intercedere dicat. Aliud enim est aliquid ad conuersionem, & iustificationem requiri, aliud partem, siue actum esse pœnitentiæ, si de pœnitentia, vt Theologos decet, propriè loquamur. Igitur vt illos terrores ad conuersionem, vt plurimùm requiri non negamus, ita partem esse pœnitentiæ minimè concedimus. Sess.6.c.6.

Nam Inprimis Script. distinguit terrores à pœnitentia. Vbi enim legimus: *Quæ secundum Deum est, tristitia, Pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Per *tristitiam* intelligi debet molestia quædam, & timor, ac pudor natus ex obiurgatione illa vehementi, & minis, quibus Apostolus apud Corinthios vsus fuerat. Non enim vocat Apostolus eo loco tristitiam dolorem de peccatis admissis, quæ est ipsa Contritio, seu Pœnitentia; sed molestiam illam, & verecundiam, quæ æquo animo accepta, & secundum Deum, Pœnitentiam saluberrimam gignit. Nam in eadem epistola ait: *Ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis, vt non contristemini; sed vt sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.* Et: *Gaudeo*, inquit, *non quia contristati estis; sed quia contristati estis ad Pœnitentiam.* At certè Apostolus non hæc diceret, si per tristitiam dolorem illum acciperet, quo quis angitur, quòd Deum offenderit. Non diceret, inquam: *Scripsi vobis, non vt doleatis de peccatis*; cùm hoc ipsum vehementissimè cuperet: neque diceret: *non gaudeo, quia contristati estis*; cùm maximè gaudendum sit, quòd peccatores peccasse se doleant, *& gaudium sit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente.* Itaque, vt Chrysostomus, & alij exponunt, sententia Pauli est: Non gaudeo de tristitia ex minis incussa, sed de fructu, qui est Pœnitentia. Prob.1. 2.Cor.7. 2.Cor.2. 2.Cor.7. Luc.15.

Deinde; Si quis inspiciat definitiones omnes Pœnitentiæ, quæ apud Theologos, tum veteres, tum recentiores extant, in nulla earum terrores istos inueniet. Prob.2.

Ad hæc; Sæpe terrores in ijs inueniuntur, qui Pœnitentiam nullam agunt, ac ne inchoant quidem, vt in dæmonibus, qui *credunt, & contremiscunt*: sæpe etiam nonnulli veram Pœnitentiam agunt nullo pœnæ terrore, sed solo Dei, & iustitiæ amore impulsi, qualem est credibile fuisse B. illam fœminam, de qua Dominus ait: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Prob.3. Iacob.2. Luc.7.

Denique; Fides non est pars Pœnitentiæ, sed eam præcedit. Atqui terrores incussi à lege ex sententia aduersariorum ipsa etiam fide priores sunt: ergò nõ rectè partes Pœnitentiæ dici possunt. Prob.4.

Propositio secunda: *Fides non est pars Pœnitentiæ, licet ad eam efficiendam necessario requiratur.* Hæc etiam propositio conformis est Trident. Concilio, vbi fides primo loco ponitur inter ea, quæ ad iustificationem disponunt; & à Pœnitentia, quæ inter eas dispositiones quintum locum obtinet, apertè distinguitur. Propos.2. Sess.6.c.6.

Prob. primò ex duobus locis, quibus aduersarij probant duas partes Pœnitentiæ esse Terrores, & fidem. Prior locus est: *Pœnitemini, & credite Euangelio.* Alter: *Testificans Iudæis, atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum* Prob.1. Mar.1. Act.20.

nostrum Iesum Christum. At hæc loca maximè faciunt contra eos: siquidem distinguitur in vtroque loco fides à Pęnitentia. Nō enim Dominus apud Marcum ait; Pęnitemini credentes Euangelio: sed; *Pœnitemini, & credite Euangelio.* Duo igitur sunt, & diuersa. Sic etiam B. Paulus non ait: Testificans in Deum Pęnitentiam, quæ ex fide, & terroribus constat: sed; *Testificans in Deum Pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.*

Prob. 2. Deinde, fides Pęnitentiam præcedit, eamque gignit, vt exemplum Niniuitarum, & ratio manifesta docet. *Crediderunt*, inquit Script. *Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & induti sunt saccis.* Et sanè intelligi non potest, quòd seriò aliquis Pęnitentiam agere incipiat, nisi priùs credat vera esse, quæ Deus, tum peccatoribus comminatur, tum pœnitentibus pollicetur. Quòd si fides Pœnitentiam præcedat, certè caussa eius esse potest, pars autem nullo modo.

Prob. 3. Ad hæc; Partes Pœnitentiæ illæ actiones censendæ sunt, quæ à virtute Pœnitentiæ manant: atqui credere non Pœnitentiæ, quæ virtus est moralis, sed fidei virtutis Theologicæ actio est.

Prob. 4. Denique, Veteres Patres, cum Pœnitentiam definiunt, nusquam fidei meminerunt: quod certè non facerent, si ea potissima Pœnitentiæ pars esset.

Propos. 3. Propositio tertia: *Non sunt omnia opera bona, quæ post iustificationem fiunt, inter partes Pœnitentiæ numeranda.* Hæc est contra molles Lutheranos. Non volumus autem negare, quin propositum bene viuendi ad Pœnitentiam pertineat: neque etiam, quin opera quædam bona, quæ ad eum finem tendunt, vt vel Pœnitentia interior ostendatur, vel pro peccatis satisfiat, in partibus pœnitentiæ numerentur: sed solùm id asserimus, non omne bonum opus post reconciliationem cum Deo factam partem esse pœnitentiæ.

Prob. Id vix vllam probationem exigit: multa sunt enim opera bona, quæ à iustificatis fiunt sine vlla relatione ad peccata præterita, ex charitate in Deum, ex misericordia in proximos, ex iustitia in eos, quibus aliquid debent, ex temperantia, fortitudine, cæterisque virtutibus, qualia opera facerent, etiamsi nunquam peccassent, aut Pœnitentia eguissent.

Propos. 4. Propositio quarta: *Non rectè ponuntur Pœnitentiæ partes, Mortificatio, & Viuificatio, ad eum sensum, quo à Caluino, & Beza accipiuntur.* Ratio est certissima. Nam Caluinus, & Beza vel confundunt omninò pœnitentiam cum iustificatione, vel posteriorem iustificationem esse volunt. Dicunt enim pœnitentiam esse fructum fidei iustificantis, & per Mortificationem, & Viuificationem intelligunt refrænationem vitiosarum affectionum, & pium studium bene operandi, quæ in reconciliatione inchoantur, ac deinde tota vita perficiuntur.

Prob. At Scripturæ diuinæ passim docent Pœnitentiam viam esse ad iustificationem,
Ier. 18. & proinde priorem ipsa iustificatione. *Si Pœnitentiam egerit gens illa à malo,*
Ezech. 18. & 33. *agam & ego Pœnitentiam.* Ezech. *Si Pœnitentiam egerit impius, iniquitatum eius non*
Luc. 24. *recordabor.* Et sæpe hoc Dominus repetit. Lucæ: *Oportebat prædicari Pœnitentiam,*
Act. 2. *& remissionem peccatorum.* In Actibus: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque*
Act. 3. *vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus*
Act. 5. *sancti.* Et: *Pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Et: *Hunc Principem, & Saluatorem Deus exaltauit dextera sua ad dandam Pœnitentiam Israëli, & remissionem*

missionem peccatorum. Et: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui*. Et: *Ergò & Gentibus Pœnitentiam dedit Deus ad vitam*. Quod si pœnitentia via est ad remissionem peccatorum, & prior iustificatione secundum Script. multò maiori ratione Mortificationem illam, & Viuificationem præcedet, quæ opinione aduersariorum est fructus fidei iustificantis, & iustificationem ipsam consequitur. Adde, quòd pœnitentia in Script. non dicitur, nisi à peccatis, siue ab operibus mortuis, iuxta illud: *Non rursus iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis ad perfectionem feramur*. Nec pœnitentia est omnium hominum secundum Script. sed peccatorum tantùm: iustis enim Deus non posuit pœnitentiam, vt legimus in oratione Manassis: & Dominus dicit iustos non egere pœnitentia. Non igitur rectè Caluinus vocat pœnitentiam mortificationem illam affectionum, & renouationem spiritalem, quæ est omnium hominum, etiam iustorum: ista enim ad profectum, non ad pœnitentiam pertinent. *Act 8.* *Act. 11.* *Heb. 6.* *Luc. 15.*

Propositio quinta: *Tres sunt partes pœnitentiæ; Contritio, Confessio, Satisfactio*. *Propos 5.*

Nota primò, hoc loco, nomine penitentiæ non significari habitum, seu virtutem penitentiæ, quæ, vt diximus supra, partes non habet, cùm simplex qualitas sit; neque etiam actualem pœnitentiam absolutè, cùm Confessio, & Satisfactio Contritionis signa, & effectus sint, & proinde ad eam non, vt partes ad partem, sed, vt effectus ad caussam, referantur: sed designari actualem pœnitentiam, quatenus ea ex parte pœnitentis ad remissionem peccatorum in reconciliatione necessaria est. Quia enim tres isti actus, qui ex virtute pœnitentiæ (licet non æquè immediatè, & principaliter) oriuntur, ex parte penitētis necessarij sunt, ideò tres partes penitentiæ numerantur. *Nota 1.*

Nota secundò tres istas pœnitentiæ partes non solùm requiri in ordine ad Sacramentum, sed etiam extra Sacramentum suo quodam modo esse, ac fuisse necessarias in omni lege. Dixi, suo quodam modo, propter duas caussas. Primum, quia extra Sacramentum non requiritur confessio omnium peccatorum, quæ Sacerdoti fiat, neque Satisfactio à Sacerdote iniuncta: sed satis est confessio quædam generalis facta Deo, & Satisfactio per opera laboriosa sponte assumpta. *Nota 2.*

Deinde, quia extra Sacramentum, si quis aut angustijs temporis, aut alia de caussa legittimè impediatur, quò minùs confiteri, aut satisfacere queat, sola contritio interior ad salutem illi sufficiet.

Prob. ergò tres illas partes actus esse quosdam virtutis pœnitentiæ, ac per hoc partes, ac veluti membra pœnitentiæ actualis. Primum Contritionem ad pœnitentiam pertinere Scripturæ passim docent. *Cùm quæsieris Dominum, inuenies eum, si tamen quæsieris in toto corde, & tota tribulatione animæ tuæ*. Et: *Scindite corda vestra*. Et: *Cor contritum, & humiliatum, Deus, non despicies*. Confessionem quoque partem penitentiæ esse, perspicuum est ex infinitis locis. *Vir, siue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent accidere hominibus, confitebuntur peccatum suum*. Et: Dixi, *confitebor aduersum me iniustitiam meam* Domino. Et: *Baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua*. Et: *Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos*. Et: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus* *Prob 1.* *Deut. 4.* *Ioel. 2.* *Psal. 50.* *Num. 5.* *Psal. 31.* *Matth 3.* *Act. 19.* *1. Ioan 1.*

vt remittat nobis peccata nostra. Denique, Satisfactionem per opera laboriosa frequentissimè Script. commemorat. *Conuenerunt filij Israël in ieiunio, & in saccis, & humus super eos, & confitebantur peccata sua.* Et: *Peccata tua eleëmosynis redime.* Et: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Et: *Olim in cinere, & cilicio pœnitentiam egissent.*

2. Esd. 9. Dan. 4. Ioël. 2. Matth. 11.

Prob. 2. Præterea; Idem Script. exemplis demonstrari potest.

1. Exemplum. 2. Reg. 24. Illustre est exemplum Dauidis: nam, cùm Dauid iussisset populum numerari, & in ea re ex quadam animi elatione peccasset, inquit Script. describens eius pęnitentiam: *Percussit autem cor Dauid eum,* ecce Contritionem, *& dixit Dauid ad Dominum, Peccaui valdè in hoc facto,* ecce Confessionem, *sed precor, Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis.* Et paulò infrà: *Ego sum, qui peccaui, & ego iniquè egi; isti, qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me.* Et paulò pòst obtulit sacrificium, & sic Dominus placatus est; in quo apparet Satisfactio per orationem, & subiectionem ad flagella Domini, & tandem per sacrificij oblationem.

2. Exemplum. Matth. 12. Ion. 3. Aliud exemplum est Niniuitarum, quorum pœnitentiam Dominus in Euangelio laudauit, quæ ita describitur: *Conuertatur vir à via sua mala,* ecce Contritionem, *& clament ad Dominum in fortitudine,* ecce Confessionem, *& homines, & iumenta non gustent quidquam, nec pascantur, & aquã non bibant, & operiantur saccis homines, & iumenta,* ecce Satisfactionem.

3. Exemplum. Luc. 18. Tertium exemplum habemus in Euangelio, vbi describitur Publicanus pęnitens, qui in signum Contritionis non audebat oculos ad cęlum leuare: & peccatum confitebatur, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Ac deniq; pectus suum percutiebat, quod pertinet ad Satisfactionem.

4. Exemplum. Luc. 15. Huic simile est exemplum filij prodigi, qui primùm ad se reuertitur, & statum detestatur suum. Deinde confitetur dicens: *Pater, peccaui in cælum, & coram te.* Postremò subijcit se pęnæ à patre inferendæ: *Iam non sum dignus vocari filius tuus; fac me, sicut vnum ex mercenarijs tuis.*

Prob. 3. Eadem veritas ex Patrum testimonijs copiosè probari posset: sed eo ad rationem, quæ ex ipsa pęnitentiæ natura ducta talis est.

Prob. 4. 1. Ratio. Pęnitentia, de qua hic agimus, non est quælibet peccati detestatio, ac punitio; sed detestatio, ac punitio peccati, vt est offensio diuinæ Maiestatis, & vt ad peccatum tollendum, & amicitiam cum Deo resarciendam ordinatur. Hinc enim vocatur pęnitentia in Deum, & coniungitur cum conuersione ad Deum; & passim in diuinis litteris, ac præsertim in Ezechiele, pęnitentiæ finis dicitur iustificatio, & reconciliatio. Hoc autem interest inter iustitiam vindicantem, & pęnitentiam reconciliantem; quòd ad iustitiam vindicantem satis est, si reus pęnam luat à Iudice præscriptam, siue is libenter id faciat, siue inuitus; & siue is, qui læsus est, id probet, siue improbet: at mulcta in pęnitentia reconciliante subeunda est prompto animo ab eo, qui læsit, & ad arbitrium eius, qui lęsus est. Quare necessariò hîc exigitur, vt primùm, qui peccauit, doleat se peccasse, & amicitiam violasse: quando enim amicitiam recuperare cuperet, qui non doleret amissam? Deinde vt subijciat se pęnæ ad arbitrium Dei, qui lęsus est. Et, quia Deus per ministros suos nobiscum agit, oportet, vt, qui peccauit, illi homini se spontè subijciat, qui Dei locum tenet. Id

Act. 20. Act. 26. Ezech. 18. & 33.

verò

verò fieri nequit, nisi & culpas ei per Confessionem aperiat, & mulctam suscipiat, quam ille præscripserit. Sunt igitur tria illa necessaria: Detestatio peccati cum proposito vitæ melioris, quæ dicitur Contritio; Confessio, & Satisfactio.

Ad hæc; Tria ista natura ipsa duce quotidie adesse videmus, cùm aut liberi cum parentibus, aut serui cum dominis, aut vxores cum viris in gratiam redeunt: nam & signa doloris ostendunt, & peccata fatentur, & se castigationi subijciunt, aut certè indulgentiam petunt. *2. Ratio.*

Docent autem sacræ litteræ non vno in loco Deum erga homines, & patris, & Domini, & sponsi locum tenere. *Tu Pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos: tu, Domine, Pater noster, Redemptor noster, à seculo nomen tuum.* Et: *Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum: sicut oculi ancillæ in manibus Dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Et: *Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamẽ reuertere ad me, dicit Dominus.* *Isa. 63.* *Psal. 122.* *Hier. 3.*

Postremò; Neque illa congruentia contemnenda videtur, quòd, quemadmodum tria sunt instrumenta peccandi, cor, lingua, manus; ita par est, vt tria sint veluti instrumenta pœnitentiæ; & aduersus peccatum cordis, Contritione; oris, Confessione; operis, Satisfactione pugnemus, vt hac ratione iuxta Apostolum, *Sicut exhibuimus membra nostra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem.* *3. Ratio.* *Rom. 6.*

Nunc vltima partitio est explicanda. Igitur publica, & priuata pœnitentia in eo potissimum distinguuntur, quòd publica ea dicitur, in qua peccatum commissum publicatur, & pro eo publicè coram Ecclesia peragitur Satisfactio: priuata verò illa, in qua peccatum soli detegitur Sacerdoti, & Satisfactio occultè, ac priuatim iniungitur peragenda. Ex quo sequitur, vt publica peccata ad pœnitentiam publicam, occulta ad priuatam pertineant: neque enim licet peccatum occultum publicare, aut etiam pro occulto pœnitentiam ita publicam imponere, vt ex ea peccatum ipsum detegatur. Inter publicam autem solennem, & publicam non solennem multæ differentiæ sunt: quamuis hoc nomen, *Solenne*, apud veteres fortè non inueniatur. *De tertia partitione.* *Differentia inter publicam, & priuatam pœnitẽtiam.*

Primùm; pœnitentia solennis non, nisi pro grauissimis criminibus, quę totam ciuitatem conturbassent, magnumve scandalum attulissent, imponi consueuerat: Publica autem non solennis pro publicis quibuscunque peccatis, licet non ita grauia essent, nec scandalum adferrent, imponi consueuerat. *Differentia 1. inter solennem, & non solennem.*

Secundò; Pœnitentia solennis semel tantùm concedebatur. Cuius rei ratio duplex est. Vna, quam reddit Augustinus, ne medicina vilis minùs vtilis esset ægrotis, quæ tantò magis salubris est, quantò minùs contemptibilis fuerit. *Differentia 2.* *Epis. 54.*

Altera, quam insinuat Ambrosius, quia pœnitentia solennis est solennis quædam professio non redeundi iterum ad publica illa scandala, sicut Baptismus est solennis professio non redeundi ad infidelitatem: & ideò sicut vnum Baptisma, ita & vna est Pœnitentia solennis. Quid verò *L. 2. de pœnit. c. 10.*

ageretur

ageretur cum ijs, qui post solennem pęnitentiam in eadem, vel grauiora crimina labebantur explicat Siricius Papa: *Quia, inquit, iam suffragium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, vt sola intra Ecclesiam fidelibus oratione iungantur; sacræ mysteriorum celebritati, quamuis non mereantur, intersint; à Dominicæ autem mensæ conuiuio segregentur, vt hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & alijs exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur. Quos tamen (quia carnali fragilitate ceciderunt) viatico munere, cùm ad Dominum cœperint proficisci, per Communionis gratiam volumus subleuari.*

Epist. 1. c. 5.

Differentia 3.

Tertiò; Pęnitentia solennis Sacerdotibus imponi non poterat, & contrà, qui pœnitentiam solennem egissent, ad Ordines promoueri nequibant. Potuisse autem Sacerdotes subire pęnitentiam, quæ licet non ageretur coram populo, tamen suo quodam modo publica esset, & non solennis, in dubium reuocari non potest. Nam & excommunicari poterant, & in Monasteria ad agendam pęnitentiam amandari. Nec est improbabile, quòd quidam volunt, Sacerdoti deposito potuisse pęnitentiam solennem iniungi, quod Sacerdos depositus censeatur ad laicorum ordinem redijsse.

Differentia 4.

Quartò; Pęnitentia solennis non poterat imponi coniugatis sine mutuo consensu. Cuius rei ratio est, quia pęnitentibus interdicebatur officium coniugale, & si innuptæ erant, etiam nuptiæ. Id locum non habebat in Pęnitentia non solenni.

Differentia 5.

Quintò; Pœnitentia solennis à solo Episcopo indicebatur, & ab eodem reddebatur pax pœnitentibus, neque id Presbyteris licebat, nisi in absentia Episcopi, vrgente necessitate. At pęnitentiam non solennem Presbyteri quoque iniungere poterant, & pęnitentes reconciliare.

Differentia 6.

Sextò, Variæ cæremoniæ, ac multiplices ritus erant, qui ad solennem pęnitentiam adhibebantur, nec pęnitentiæ priuatæ, aut etiam publicæ non solenni communes erant.

1. Cæremonia pœnitentiæ solennis.

Primum, Nomen pęnitentium, ordinis erat, vt nomen Clericorum, & Catechumenorum. Christiani enim primum in duos quasi ordines secabantur, in Fideles, & Catechumenos. Deinde Catechumenorum duæ classes erant: alij enim Audientes, alij Competentes, siue Electi dicebantur: Fidelium verò classes tres erant.

Prima Clericorum, quo nomine omnes ordines Ecclesiastici intelligebantur.

Secunda Fidelium, id est, laicorum, qui commune nomen retinuerunt, cũ aliud excellentius non haberent.

Tertia pęnitentium, qui & si fideles essent, tamen ob culpam suam à cæteris fidelibus segregati, & quasi in sentinam Ecclesiæ reiecti peculiari nomine censebantur.

2. Cærem.

Secundò, habitus pęnitentium erat certus, quo distinguerentur à cæteris, scilicet pulla vestis, cilicium, caput detonsum, exceptis fęminis, quæ non tondere, sed velare caput debebant.

3. Cærem. Epist. canonica inter Photij.

Tertiò, Locus pœnitentium varius erat pro criminum varietate. Gregorius Neocæsariensis scribit quinque fuisse loca pęnitentium.

Primum, id est, infimum, & ab altari remotissimum extra portas Ecclesiæ con-

constituit, qui πρόκλαυσις dicebatur, à fletu: qui enim in hoc loco consistebant, non permittebantur ingredi Ecclesiam, sed pro foribus flebant, & orationes fidelium postulabant.

Alter locus iam intra portas erat, vnde audire verbum Dei cum Catechumenis Audientibus poterant, non tamen ad orationem cum Competentibus admittebantur: & hic locus ab audiendo ἀκρόασις dicebatur.

Tertius erat eorum, qui admittebantur, tum ad audiendum, tum etiam ad orandum cum Competentibus, non tamen ad sacrificium Missæ cum fidelibus: & hic locus dicebatur ὑπόπτωσις, quasi contemplatio rerum supernarũ.

Quartus locus erat eorum, qui manebant cum fidelibus, dum sacrificium celebraretur, non tamen altari communicabant: & hic locus à stando σύστασις dicebatur.

Quintus erat eorum, qui iam Pęnitentiam expleuerant, & solum expectabant tempus reconciliationis: & hic locus dicebatur μέθεξις, id est, expletio.

Quartò, Tempus imponendi Pœnitentiam solennem erat feria IV. ante primam Dominicam Quadragesimæ, quæ dicitur, *In capite Ieiunij*. Habemus adhuc vestigium huius rei in consecratione, & aspersione cineris, quæ eo die fieri solet. Et quamuis tempus pœnitendi alijs longius, alijs breuius præscriberetur, vt trium, septem, decem, aut plurium annorum, tamen singulis annis in feria V. maioris hebdomadæ omnes reconciliabantur, & communicabant. 4 *Carem.*

Quintò, Pœnæ pęnitentium multiplices erant, & variæ. Prima communis, & grauissima, abstinere à participatione diuinorum mysteriorum. Secunda, vt pęnitentes non promouerentur ad Clerum. Tertia, vt abstinerent à nuptijs. Indulgebatur tamen adolescentibus, vt ad vitandam fornicationem vxorem ducerent. Quarta, vt ad militiam sæcularem non accederent, sed soli Deo deinceps deseruire satagerent. Quinta, vt non essent susceptores in Baptismo, aut Confirmatione, dum in ordine Pęnitentium starent. Sexta, vt vnctione infirmorum carerent. Septima, vt singulis diebus Ieiuniorum venirent ad Ecclesiam, & capita submitterent Sacerdotibus, qui eis manus imponerent, & pro eis orarent. Octaua, vt mortuos sepelirent. Nona, vt diebus Dominicis, & tempore Paschali, cùm fideles stantes orabant, ipsi genua flecterent ad orandum. Decima, vt non irent ad balnea, neque ad conuiuia, & inuitati recusarent; sed ieiunijs, & orationi, sacco, & cineri incubantes assiduè operam darent. 5. *Carem.*

CAPVT III.

Quid sit Contritio?

Seß. 14. c. 4. CONCILIVM Trident. septem capita de Contritione proponit, quæ apud Catholicos omnes certißima esse debent.

Primum est, Contritionem esse dolorem animi, & detestationem de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.

Secundum, Contritionem lapsis semper fuisse necessariam ad veniam obtinendam.

Tertium, post Baptismum debere esse coniunctam cum fiducia diuinæ misericordiæ, & cum voto præstandi cætera, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ requiruntur.

Quartum, Contritionem charitate formatam reconciliare hominem, etiã antequam Sacramentum actu percipiatur.

Quintum, Contritionem imperfectam, quæ Attritio dici solet, quæ ex metu gehennæ concipitur, si voluntatem peccandi excludat, & cum spe veniæ sit coniuncta, non solùm non facere hominem magis peccatorem, sed esse donum Spiritus sancti, & vtilem ad iustificationem.

Sextum, Attritionem sine sacramento, quod reipsa percipiatur, non posse per se ad reconciliationem perducere peccatorem; eum tamen ad gratiam in Sacramento suscipiendam disponere.

Septimum, Contritionem non esse coactam, & extortam; sed liberam, & voluntariam.

Quæst. 1. Quæstio prima: *An Contritio sit actus bonus, & liber, & num ad legem, an ad Euangelium pertineat?*

Propos. 1. Propositio prima: *Contritio non est terror ex minis legis conceptus.*

Prob. 1. Nam præter argumenta superius adducta, nomina ipsa, & metaphoræ, vnde sumpta sunt ea nomina, apertè satis docent aliud esse, terreri, & contremiscere; aliud verò, conteri, scindi, molliri. Potest enim res integra, & dura commoueri, & tremere; at non potest dura simul, & mollis integra, & scissa, seu contrita permanere. Sicut autem, cùm lapidea moles ita conteritur, vt in puluerem redigatur, duritiem, & tumorem deponit, vt iam flecti, & formari se facilè sinat ad artificis arbitrium, sic etiam cor peccatoris durum, & tumidum Dei legibus, & imperio resistens, per Contritionem mollitur, humiliatur, legi Dei se subdit, pristinam suam duritiem, & tumorem deponit. Et ideò

Hier. 23. in Script. idem est *cor contritum*, & *cor carneum*. Deus enim, quasi malleo, con-

Ezech. 11. terit petras, quando aufert cor lapideum, & donat cor carneum. Rursus, ferè

Psal. 33. semper humilitas cum Contritione coniungitur: *Propè est Dominus ijs, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabuntur.* In quem locum Basilius, & Augustinus pro *tribulato*, Contrito, legunt, & cor contritum cor humile esse dicunt, quia sequitur in Psalmo: *Humiles spiritu saluabuntur.* Sic etiam alibi:

Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Quem locum tractans Chrysostomus docet Contritionem sine humilitate esse non posse. Cùm igitur Contritio duritiem, & tumorem, & proinde peccati affectum secum non patiatur; dubitari non potest, quin aliud sit Contritio, aliud simplex terror. Siquidem terrores in corde duro, & superbo esse possunt, vt perspicuum est de Satana, & Angelis eius, qui *credunt & contremiscunt*, & tamen nec peccatum suum oderunt, nec tumorem, aut obstinationem vnquam deponunt. Planum est etiam de Felice illo Syriæ Præside, qui audiens Paulum de futuro Iudicio disputantem, non leuem terrorem concepit, nec tamen Contritionem habuisse dici potest, cùm retinuerit cor lapideum, & nec infidelitatem, nec cætera sua peccata dimiserit. Psal. 50. Iac. 2. Act. 24.

Deinde; Scriptura Contritioni tantam vim tribuit, vt Dauid dicat: *Cor contritum, & humiliatum, Deus, non despicies.* Et Dominus apud Isaiam: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Et, quod supra citauimus: *Prope est Dominus ijs, qui tribulato*, id est, contrito, *sunt corde.* Quis autem credat terrores illos, qui in hominibus impijs, & in ipsis dæmonibus esse queunt, à Deo non posse despici, & super eos, qui ita terrentur, semper Dominum clementer aspicere, ac propè esse Deum his, qui supplicia, ac tormenta sic timent, vt interim peccata non deserant? Prob. 2. Psal. 50. Isa. 66. Psal. 33.

Denique; Script. diuinæ, & sancti etiam Patres, cùm describunt veram animi contritionem, non solos pauores, & terrores; sed gemitus, lacrymas, suspiria dolentis animi, & peccata detestantis nobis proponunt. Prob. 3.

Propositio secunda: *Contritio non est passio, sed actio, & ea libera, non coacta.* Propos. 2.

Prob. nam Inprimis extant apertissima præcepta diuina de Contritione: *Scindite corda vestra.* Et: *Pœnitentiam agite.* Et: *Nunc annunciate hominibus, vt omnes vbiq; pœnitentiam agant.* At ridiculum est ad passionem coactam, & non potiùs ad liberam actionem eiusmodi præcepta referre. Quorsum enim imperentur ea, quæ non sunt in nostra potestate, & quæ, velimus, nolimus, tolerare cogimur? Prob. 1. Ioel. 2. Matth. 3. Act. 17.

Deinde; Contritio gratissimum Deo sacrificium est, & oculos Domini ad se trahit, vt potest intelligi ex Isaia, & promissionem habet misericordiæ, & gratiæ, vt Scripturæ passim testantur. At passio coacta nihil habet, vnde placeat Deo; vt notum est. Ergò, &c. Prob. 2. Isa. 66.

Denique; Non alia de caussa aduersarij Contritionem passionem esse volunt, & extortam, atque coactam, nisi quia sibi persuaserunt Contritionem nihil aliud esse, nisi terrores illos ex minis præceptorum conceptos: neque enim fieri posse videtur, vt menti obijciatur peccatum proprium, & simul ira Dei in peccatores, & supplicia æterna peccatoribus præparata, quin terror, & pauor ingens hominem ista cogitantem inuadat. Atqui iam ostendimus longè aliud esse Contritionem, quàm istos terrores. Et licet etiam terrores isti Contritio dici possent, adhuc tamen non coacti, sed liberi dici deberent: nam supplicia ista, quæ Deus peccatoribus comminatur, non vt præsentia, & visibilia obijciuntur oculis, sed vt futura, absentia, inuisibilia obijciuntur menti. Proinde, nisi quis seriò mentem applicet ad ea cogitanda, non facilè commouetur: applicare autem animum ad ea, vel ab ijs eundem animum auocare, in Prob. 3.

nostra potestate est. Quocirca plurimi conciones audiunt, & libros sacros legunt, qui tamen non contremiscunt: & Dominus ipse, cùm per Prophetas, tum per se ipse, ad hunc timorem hortatur; quod sanè non faceret, si timere,
Eccle.12. vel non timere in potestate nostra non esset. *Deum time, & mandata eius obserua.*
Eccli.7. Et: *In tota anima tua time Dominum.* Et: *Timete Dominum omnes sancti eius.* Et: *Ti-*
Psal.33. *mete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis,*
Luc.12. *hunc timete.*

Propositio 3. Propositio tertia: *Contritio ad Euangelium maximè pertinet.*

Prob.1 Prob. primò ex vaticinio Ezechielis, vbi Dominus pollicetur filijs Testa-
Ezech.11. & 36. menti noui *spiritum nouum, & cor carneum* pro lapideo corde: idem enim est cor lapideum, & cor durum; idem etiam cor carneum, & cor contritum.

Prob.2. Secundò prob. Nam Christus auctor Euangelij Contritionem prædicauit,
Mat.4. cùm diceret: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Et rursus:
Luc.5. *Non veni*, inquit, *vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Apostoli quoque à
Mar.6. Christo missi ad euangelizandum, *exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent.* Et rursus, post resurrectionem suam explicans Christus, quod Euangelium
Luc. vlt. prædicandum esset in nomine suo: *Oportet*, inquit, *prædicari pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes Gentes.* Petrus quoque dicit Christum exaltatum
Act.5. à Patre *ad dandam pœnitentiam Israëli.* Et: *Ergò & Gentibus pœnitentiam dedit Deus*
Act.11. *ad vitam.* Et: *Et tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat homi-*
Act.17. *nibus, vt omnes vbiq; pœnitentiam agant.* Paulus etiam prædicasse se dicit *Iudæis, at-*
Act.20. *que Gentilibus pœnitentiam in Deum, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.* Et
Act.26. alibi iterum affirmat se prædicasse, *vt pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.* Et plena sunt volumina Euangelica, & Apostolica testimonijs. Quare nisi à pœnitentia Contritionem excludere velint; aut Christum, & Apostolos non Euangelij, sed legis veteris prędicatores faciant, non possunt vllo modo negare, quin Contritio ad Euangelium propriè pertineat.

Prob.3. Præterea; Lex vetus, vt à noua distinguitur, non habet promissionem gra-
Gal.2. tiæ, neque eius opera Deo sunt grata. Nam *si per legem esset iustitia, Christus gratis*
Rom.4. *mortuus esset*, ait Apostolus. Et: *Qui operatur*, nimirum sine gratia, quę propria
2.Cor.3. est Testamenti noui, *habet gloriam, sed non apud Deum.* Et: *Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non littera, sed spiritu: littera enim occidit, spiritus viuificat.* Vbi littera legis sine spiritu Euangelij, tantùm abest, vt vitam adferre dicatur, vt etiam dicatur occidere. At Contritio Deo gratissima est, & gratię, ac vitæ promis-
Psal.50. sionem habet. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Sacrificium autem ideò no-
Isa.66. minatur, quia instar Sacrificij Deo grata, & accepta est Contritio. Item: *Cor*
Deut.4. *contritum, & humiliatum Deus non despicies.* Et: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu?* Et: *Inuenies eum, si quæsieris in toto corde tuo, & tota tribula-*
Ezech.18. *tione animæ tuæ.* Et: *Si impius egerit pœnitentiam, &c. vita viuet.* Cùm igitur Contritio, siue Pœnitentia, quę potissimum in Contritione consistit, promissionem gratiæ, & vitę habeat, sine dubio ad Euangelium potius, quàm ad legem pertinere dicenda est.

Prob.4. Denique, Si vlla ratio esset, cur Contritio ad legem reijcienda videretur, ea potissimum esset, quia proprium legis est terrere, vt Euangelij proprium est

est consolari. At iam ostendimus Contritionem non esse terrorem à lege incussum. Deinde, Neque illud est verum, Euangelij proprium esse consolationem, non autem minas: siquidem Euangelium, vt mirificè consolatur obedientes, & fideles, ita vehementer inobedientes, & infideles exterret. Sic enim de Christo Ioannes concionatur: *Cuius ventilabrum in manu eius, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum: paleas autem comburet igne inextinguibili*: Et ipse Dominus nónne passim minatur gehennam, ignem inextinguibilem; vermem, qui non moritur, tenebras exteriores, stridorem dentium, supplicium sempiternum? Et quid est, quod Apostolus ait: *Non erubesco Euangelium; virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum, & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem; sicut scriptum est: Iustus autem ex fide viuit. Reuelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem, & iniustitiam hominũ eorum, qui veritatem Dei in iustitia detinent?* Hoc loco certè docet perspicuè Paulus Euãgelium continere non solùm credentium salutem, sed etiam minas iræ Dei erga peccatores. Matth. 3. Matth. 5. 13. 24. 25. Mar. 9. Luc. 12. Rom. 1.

Propositio quarta: *Contritio non spoliat hominem bonis operibus: & peccatis, ac maledictionibus replet; sed contra potius & ipsa est opus bonum, & à peccatis liberat, & bona opera, ac benedictiones adducit.* Hæc propositio probabitur, si aduersariorum fundamenta euertantur. Vnum ipsorum fundamentum est, quia experientia testatur eos, qui veram Contritionem peccatorum habent, seipsos contemnere, ac detestari, nihilque in se boni, sed multa mala agnoscere: atque idcircò se indignos gratia, dignos odio; & supplicijs iudicare. Propos. 4.

Alterum, quia terrores illos, quos ipsi Contritionem vocant, antequam fides certa remissionis accedat, nihil aliud esse volunt, nisi fugam Dei, fremitum aduersus Deum, viam ad desperationem, atque exitium sempiternum. Sed in vtroque multum errant. Nam quòd homo se bonis operibus vacuum, & peccatis onustum cernat, non est Contritionis effectus, sed partim humilitatis, partim discussionis, & cognitionis sui ipsius. Contritio verò eius cognitionis non est caussa, sed effectus. Non enim, quia conteritur quis, ideò se peccatis plenum agnoscit; sed è contrario, quia se videt peccatis plurimis coopertum, ideò conteritur, angitur, dolet.

Deinde, Altero fundamento nihil absurdius dici posset, præsertim apud Aduersarios, qui Contritionem, etiam vt fidem præcedit, à solo Deo esse contendunt. Niniuitæ etiam nónne de remissione peccatorum dubitabant, cùm dicerent: *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus?* Et tamen territi, & compuncti ad prædicationem Ionæ non fugiebant à Deo, neque aduersus eum fremebãt; sed eum potius pœnitentiæ operibus placare satagebant, & ea ratione tandem misericordiam impetrarunt. Ion. 3.

Quæstio secunda: *An Contritio ita procedat ex libero arbitrio, vt sine speciali Dei auxilio cor humanum præueniente, & adiuuante possit haberi?* Quæst. 2.

De hac re Concilium Trident. *Declarat præterea* (sancta Synodus) *ipsius iustificationis exordium in adultis à Dei per Iesum Christum præueniente gratia sumendum esse.* Resp. Sess. 6. cap. 5.

Deinde: *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, atque adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum*, &c. Cap. 6.

Cap 14. Tum: *Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ Sacramentum meritò Christi amissam gratiam recuperare procurauerint.* Et infrà: *Si quis dixerit sine præuenientis Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominē credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.*

Can. 3.

Sess. 14. Cap. 4. Denique; Alibi non modò non habetur contritionem ex solis viribus liberi arbitrij concipi posse; sed etiam disertis verbis ipsam Contritionem imperfectam, quam Attritionem dicimus, Concilium esse docet donum Dei, & Spiritus sancti impulsum. Nec solùm Concilium OEcumenicum, in cuius definitionibus omnes Catholici acquiescūt; sed etiam celeberrimæ academię, Parisiensis, & Louaniensis, in articulis publicè editis eam fidem apertissimè profitentur. In eandem sententiam scripserunt Theologi Scolastici antiquiores; & de his, qui hoc sæculo vixerunt, & viuunt, nulla dubitatio esse potest.

Prob. 1. Psal. 84. Psal 79. Psal. 118. Ier. 31. Ezech 36. Prob. veritas Catholicæ sententiæ. Primum; Psalmi Dauidis pleni sunt illis vocibus: *Conuerte nos, Deus, salutaris noster.* Et: *Deus virtutum, conuerte nos.* Et: *Erraui, sicut ouis, quæ perijt; quære seruum tuum.* Deinde Ieremias; *Conuerte me, Domine, & conuertar.* Et paulò infrà: *Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam.* Tum apud Ezechielem: *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.* Quod certè nihil aliud, quam donum Contritionis, veræque Pœnitentię, significare potest. Ad hęc; *Conuersus Dominus respexit Petrum*, & talem in eo Contritionem excitauit, vt continuò amarissimè fleuerit. Denique; Quid apertius illo B. Pauli testimonio, qui monet cum modestia corripiendos esse eos, qui resistunt veritati: *Ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatē, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur.*

Luc. 22.

2. Tim. 2.

Prob. 2. His accedunt veteris Ecclesiæ apertissimæ definitiones. Idem docuerunt doctissimi Apostolicæ sedis Præsules, Innocentius, Cælestinus, & Leo.

Quæstio. 3. Quæstio tertia: *An Contritio includat odium, & detestationem peccati præteriti?*

Prob. 1. Resp. Affirmat pars prob. Nam in Script. tum per se, tum per Apostolos, & Prophetas, Deus peccata frequentissimè in memoriam peccatoribus reuocabat; cuius nulla alia ratio reddi potest, nisi, vt ipsi quoque ea recogitarent, & detestarentur. Dixit Deus mulieri: *Quare hoc fecisti?* Et ad Cain: *Quid fecisti?* Deus etiam per Angelum populum increpat: *Noluistis audire vocem meam, quare hoc fecistis?* Et: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Item: *Et misi ad vos omnes seruos meos Prophetas per diem, consurgens diluculo, & mittens, & non audierunt me.* Et alibi explicans, quid sit, de quo quęritur Deus: *Nullus est*, inquit, *qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci?* Vbi vides perspicuè pœnitentiam referri ad peccata præterita detestanda. Et: *Notas fac Ierusalem abominationes suas.* Et: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.* Sanè ista non ad vitam nouam, sed ad peccata vetera pertinent. Denique; Prophetæ omnes in hoc maximè laborabant, vt suis cohortationibus ad peccata agnoscenda, & detestanda pop. prouocarent. Nec minùs in Testamento nouo Christus ipse

Gen. 3. Gen. 4. Iud 2. Isa. 58. Ier. 7. Ier. 8. Ezech. 16. Ioel. 2.

assiduè

assiduè peccata Scribarum, & Pharisæorum arguebat, & præsertim Matt. 23. *Act. 2. & 3.*
vt etiam Petrus, Stephanus, Paulus reuocant in memoriam Iudæis peccata *Act. 7.*
ipsorum, atque illud maximè, quòd Christum interfecerint. *Act. 13.*

Deindè; Idem ostendunt Script. exempla. Nam Iob de seipso dicit: *Vnum* *Prob. 2.*
locutus sum, quod vtinam non dixissem! Et: *Insipienter locutus sum.* Et paulò pòst: *Idcir-* *Iob 39.*
cò me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere. Dauid: *Iniquitatem meam ego* *Iob 42.* *Psal. 50.*
cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Ezechias: *Recogitabo omnes annos* *Isa. 38.*
meos in amaritudine animæ meæ. Mulier illa peccatrix lacrymis rigans pedes Do- *Luc. 7.*
mini, non vitam nouam, sed vetera peccata deflebat. Sanctus etiam Petrus
fleuit amarè, non ob aliud certè, nisi, quia Dominum suum negando graue sce- *Luc. 22.*
lus admiserat. Accedant etiam testimonia aliqua Patrum.

Denique; Huc pertinet definitio illa communis: *Pœnitentia est perpetrata mala* *Prob. 3.*
plangere, & plangenda non perpetrare, ex Gregorio. *Homel. 34. in Euang.*

Quòd si etiam rationis iudicium consulatur, dubium esse nõ poterit, quin *Prob. 4.*
pœnitentia, siue Contritio includat odium culpæ præteritæ.

Nam & naturalis est illa Synderesis, quæ malèfacta in corde flagellat, etiã- *1. Ratio.*
si exteriùs non modò non puniantur, sed ne cognoscantur quidem, & apud
Ethnicos dicuntur furijs agitari, qui grauibus se sceleribus inquinarunt.

Ad hæc, Non videtur posse intelligi, quo pacto quis peccata deserat, & ad *2. Ratio.*
vitam meliorem se transferat, nisi peccata, & vita pristina, atque adeò ipse e-
tiam sibi displicere incipiat.

Quæstio quarta: *An Contritio includat propositum rectè viuendi, an solam peccati* *Quest. 4.*
detestationem.

Porrò Catholici Scriptores in eo quidem consentiunt; vt ad veram Con- *Resp.*
tritionem & peccati detestatio, & vitæ melioris propositum requiratur: sed
in eo non conueniunt, vtrum hoc propositum expressè, & formaliter neces- *Dubitatio.*
sarium sit; an sufficiat virtuale, atque implicitum? Et quidem veteres Theo-
logi, vt Petrus Lombardus, Alexan. Alen. Scotus, Durandus, Albertus, & alij
docent simpliciter de ratione contritionis esse, cum detestationem peccati;
tum propositum bene viuendi: & quamuis non distinguant inter formale, &
virtuale propositum, tamen satis apertè indicant de formali esse locutos. Id
quod apertius postea docuerunt Hadrianus VI. Caietanus, Dom. à Soto,
Melchior Canus. Non defuerunt tamen pauci quidam, qui contrà disputaue-
rint, ac virtuali proposito, quod in peccatorum detestatione includitur, con-
tenti, formale propositum esse necessarium, & in ratione contritionis includi
negauerint. In ijs fuerunt Ioannes Maior, Iacobus Almaynus, &, qui eos se-
cutus est, Andreas Vega.

Sed nobis communis, ac trita à veteribus via semper visa est tutior, & cõ- *Resp.*
modior.

Prob. ergò ad Contritionem requiri explicitum, & formale propositũ vitę *Prob. 1.*
melioris. Primò ex diuinis litteris. *Odite malũ, & diligite bonũ, & cõstituite in porta* *Amos 5.*
iudiciũ, si fortè misereatur Dominus Deus exercituũ. Et: *Lauamini, mundi estote, auferte* *Isa. 1.*
malũ cogitationũ vestrarũ, quiescite agere peruersè, discite benefacere. Et mox: *Si fuerint*
peccata vestra, vt coccinũ, quasi nix, dealbabũtur. Hic vides promissionẽ remissionis
peccat. post bona opera, saltẽ desiderio, & proposito inchoata. Rursus: *Si autẽ*
impius

Ezech. 18. *impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; vita viuet, & non morietur, omnium iniquitatũ eius non recordabor.* Hoc loco verba illa: *Et custodierit omnia præcepta*, &c. ad votum, & propositum custodiendi mandata referenda esse videntur, non ad ipsam mandatorum obseruationem: neque enim vno die, aut vna hora seruari possunt omnia mandata. Neque tamen expectanda est remissio peccatorum ad longum tempus, cùm idem Propheta dicat: *Quacunque die peccator* Ezech 33. *conuersus fuerit*, indulgentiam habiturum.

Prob. 2. Ioël. 2. Ad hæc; Illæ omnes Script. quæ pœnitentiam per conuersionem describũt, qualis est illa: *Conuertimini ad me*, &c. sententiam nostram apertè confirmant: siquidem conuersio ad Deum idem est, ac voluntas placendi Deo per obseruationem mandatorum, sicut auersio à Deo voluntas præuaricandi est. Sicut ergò sine conuersione contritio esse non potest, ita nec sine proposito placendi Deo per mandatorum obseruationem. Huc etiam facit, quod Apostolus Ephes. 4. ait: *Deponite vos veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem.* Huc pertinent quoque exempla rerum humanarum: nam & Domini à seruis, & parentes à filijs, quos post offensionem in gratiam recipiunt, non magis peccati confessionem, quàm propositum vitæ melioris exquirunt.

Prob. 3. In instruct. Armen. Sess. 14. c. 4. Sed, quod me maximè ad hanc sententiam amplectendam mouet, est sacrosancta Florentinæ, ac Trident. Synodi auctoritas, à quibus ita Contritio explicatur, vt sit *Dolor de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero.* Neque verò potest responderi Concilia loqui de proposito implicito. Nam, cùm propositum implicitum à peccati detestatione nullo modo separari possit; sine caussa Concilia addidissent illa verba: *Cum proposito non peccandi de cætero.*

Prob. 4. Denique; Sicut peccati detestatio propositum non peccandi implicitum, & virtuale includit: sic etiam contrà, propositum non peccandi detestationem peccati implicitam, & virtualem includit. Quare, si detestatio peccati commissi sine proposito formali non peccandi de cætero ad iustificationem aliquando sufficit, sufficiet etiam aliquando propositum non peccandi de cætero sine formali detestatione peccati commissi: nulla enim ratio reddi potest, cur hæc paria non sint. Atque etiam Vega rectè negat sine detestatione formali peccati commissi per solum propositum non peccandi de cętero impium posse iustificari. Negandum igitur etiam est sine proposito formali non peccandi de cætero, per solam detestationem peccati commissi impium posse iustificari.

CAPVT

CAPVT IV.

De necessitate Contritionis.

QVAESTIO prima est de *necessitate Contritionis*, loquimur autem hoc loco de contritione in genere; vt tam perfectam, quæ propriè Contritio dicitur, quàm imperfectam, quæ dicitur Attritio, comprehendamus: & quæstionem non solùm de necessitate, quam vocant, Medij, sed etiam præcepti, volumus intelligi. Quæst. 1.

Propositio prima: *Contritio, saltem imperfecta, omninò necessaria est in adultis necessitate medij, ad remissionem peccatorum, & iustificationem obtinendam*. Hæc ex Concil. Trident. satis apertè colligitur. Cùm enim Concilium dicat Contritionem omni tempore ad iustificationem necessariam fuisse, de necessitate medij sine dubio loquitur: quæ enim præcepti necessitate sunt necessaria, non ita vniuersè omnia tempora solent complecti. Propos. 1. Sess. 6. c. 14. Sess. 14. c. 4.

Prob. propositio ex verbis Domini: *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis*. Quæ nullam relinquunt dubitationem. Idem apertè probant verba B. Pauli: *Ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei*. Et S. Petri: *Pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra*. Et ipsius Christi: *Memor esto, vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac: sin autem, veniam tibi citò, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris*. Denique Ezechiel nihil aliud peccatoribus concionatur, nisi vt pœnitentiam agant, si salui esse velint. Hoc idem illi omnes Patres docent, qui pœnitentiam secundam post naufragium tabulam appellarunt. Prob. Luc. 13. Rom. 2. Act. 3. Apoc. 2. Ezech. 18.

Propositio secunda: *De contritione præceptum diuinum extat*. Propos. 2.

Hæc primùm prob. ex superiore. Siquidem ea omnia, quæ necessaria sunt necessitate medij, censentur necessaria necessitate præcepti, licet non contrà: tenentur enim homines ea necessariò adhibere, sine quibus salui esse non possunt. Prob. 1.

Deinde; Extant in diuinis litteris manifesta verba, quibus pœnitentiæ præceptum indicatur. *Conuertimini ad me*, &c. *Pœnitentiam agite*. Et: *Proijcite à vobis præuaricationes, & facite vobis cor nouum*. Et: *Age pœnitentiam*. Prob. 2. Ioël. 2. Mat. 3. Ezech. 18. Apoc. 2.

Ad hæc; Obseruatio mandatorum sufficiens est medium ad salutem. Dominus enim interroganti cuidam: *Quid faciens vitam æternam possidebo?* Respondit: *Mandatum nosti*. Et apertiùs alibi: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. Quod si quid aliud præter mandatorum obseruationem requireretur ad vitam æternam obtinendam, Dominus illum adolescentem non tam docuisse, quàm decepisse videretur. Oportet igitur, vt de contritione mandatum aliquod habeamus, quod nos asserimus; aut certè non sit contritio ad salutem necessaria, quod falsum esse constat. Prob. 3. Luc. 18. Matt. 19.

Prob. 4. Præterea; Dubium esse non potest, quin diuino præcepto teneamur ea media non negligere, quæ ad vitam, & salutem corporis sunt necessaria: neque peccatum homicidij ille euaderet, qui cibum capere nollet, quo tempore sine cibo viuere non posset. Quantò igitur maiore ratione diuino præcepto tenebimur ea media assumere, sine quibus animæ vita reparari nequit? Denique; Impęnitentiam non solùm peccatum, sed etiam grauissimum peccatum esse constat, vsque adeò, vt nonnulli peccatum in Spiritum sanctum nihil aliud esse voluerint, nisi finalem impœnitentiam. Et Script. passim accusant impęnitentes, & pœnas eis grauissimas comminantur. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Et: *Vsquequo graui corde?* Et: *Quia vocaui, & renuistis,* &c. *ego quoque in interitu vestro ridebo.* Et: *Ne sitis, sicut Patres vestri, ad quos clamabant Prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Dominus; Conuertimini de vijs vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neque attenderunt ad me.* Et: *Quoties volui congregare filios tuos,* &c. *& noluisti?* Et: *Secundum duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram.* Quòd si nouum peccatum est, nolle conuerti, nolle pœnitere, nolle per contritionem veniam peccatorum suorum procurare; certè sequitur, vt nouum etiam pręceptum sit, quo tenemur conuerti ad Deũ, & contritionem in nobis excitare.

Psal. 94. Psal. 4. Prou. 1. Zach. 1. Matth. 23. Rom. 2.

Quæst. 2. Quæstio secunda: *Quanta debeat esse ea tristitia, quam de peccatis suscipimus, vt ad iustificationem peccatorum sufficiat?*

Propos. 1. Propositio prima: *Non requiritur ad eam contritionem, quæ sit futura sufficiens ad remissionem peccati, vt æqualis sit magnitudini iræ diuinæ.* Hæc est perspicua ex eo, quòd omnes Catholici negant Contritione mereri nos ex condigno iustificationem, aliqui etiam negant ex congruo.

Prob. Psal. 89. Rectè autem non exigi, prob. potest, tum, quia scriptum est: *Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* tum, quia peccatum lethale Deum, qui infinitæ dignitatis est, offendens, infinitam indignationem, & pœnam meretur: non potest autem homo infinitum precium offerre Deo, quantumuis doleat, ac seipse excruciet. Sed argumentum euidens habemus ex diuinarum Script. testimonijs, & exemplis. Nam Script. nihil aliud à nobis exigit, nisi vt conuertamur ad Deum in toto corde: conuerti autem in toto corde ad Deum non est dolorem illum concipere, qui æqualis sit offensioni, vel iræ diuinæ, nam dolor ille sine dubio impossibilis est. Si autem impossibile, cur Deus id postularet?

4. Reg. 23. Ier. 24. Deinde; Script. testatur aliquos in toto corde reuersos ad Deum, & alios pronunciat reuersuros. *Similis illi non fuit Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo.* Et: *Ego ero illis in Deum, quia reuertentur ad me in toto corde suo.*

Propos. 2. Propositio secunda: *Dolor de peccatis esse debet summus, saltem (vt Theologi loquuntur) appreciatiuè.*

Dolor summus intensiuè. Dolor summus appreciatiuè. Rectè enim Doct. tradunt dolorem summum posse duobus modis intelligi: Intensiuè, & appreciatiuè. Summus dolor intensiuè dicitur, quando voluntas (nam de dolore spiritus; non sensus, siue corporis, hic loquimur; licet vnus ex altero nasci soleat) summo conatu aliquid detestatur. Summus appreciatiuè, quando voluntas pluris æstimat detestationem alicuius mali, quã cuiuscunque boni consecutionem, aut alterius mali euitationem. Itaque

magnitudo

magnitudo doloris intensiuè attenditur ex parte subiecti; appreciatiuè, ex parte obiecti: & sæpe accidit, vt de re aliqua magis doleamus intensiuè, de qua minùs appreciatiuè; & contrà. Nam viri etiam boni magis tristantur ob mortes filiorum interdum, quàm ob peccata: qui tamen, si daretur optio, mallent filios amisisse, quàm Deum offendisse. De S. Paula Rom. scribit Hieron. *in eius vita*, in mortibus filiorum sic eam grauiter affici solitam, vt semper de vita periclitaretur; qualem dolorem ob crimina in Deum commissa nunquã sensisse legitur: nec tamen dubitari potest, quin fœmina illa sanctissima, & optima maluerit filios omnes perire, quàm vel Deum leuiter offendere.

Prob. propositio ex ijs Script. quæ requirunt contritionem ex toto corde; qualis est etiam vera Dei dilectio, ex qua contritio vera procedit. *Cùm quæsieris Dominum, inuenies eum, si toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ.* Et: *Si ductus pœnitudine cordis reuersus fueris ad Dominum in toto corde tuo, & in tota anima tua, miserebitur tui.* Et: *Si peccauerint tibi, & reuersi fuerint ad te in vniuerso corde suo, & tota anima sua, propitiaberis populo tuo.* Et: *Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt eum.* Et: *Quæretis, & inuenietis me, cùm quæsieritis me in toto corde vestro.* Et: *Conuertimini ad me in toto corde vestro*, &c. *Prob. 1. Deut. 4. Deut. 30. 3. Reg. 8. 2. Paral 30. Ier. 29. Ioel. 2.*

Deinde addi possent illa omnia loca, quæ iubent, vt Deum ex toto corde diligamus. Qui enim iubemur Deum ex toto corde diligere, pariter iubemur peccatum, quo Dei amicitiam violamus, toto pectore detestari. *Prob 2. Deut 6. Mat. 22. Luc. 10. & alibi.*

Denique; Ratio id apertissimè docet. Nam, cùm peccatum sit malorum omnium maximum, super omnia detestandum, fugiendumque est. Et quia Apostolo teste, *Non sunt facienda mala, vt veniant bona*, ideò non licet peccatum eligere quacunque conditione proposita: proinde magis dolendum est appreciatiuè de peccato commisso, quàm lætandum de quouis opere bono. *Prob. 3. Rom. 3.*

Propositio tertia: *Non est necesse, vt contritio sit dolor summus intensiuè.* *Propos. 3.*

Prob. primùm, quia, si id esset necesse, maximè ob ea loca Script. esset, quæ iubent, vt conuertamur ad Deum in toto corde, & tribulatione animæ nostræ: sed ista loca exigunt quidem dolorem summum appreciatiuè, non tamẽ intensiuè. Conuerti enim ex corde nihil est aliud, nisi seriò, ac sincerè conuerti: ex toto autem corde conuerti est integrè, & perfectè conuerti, ita vt non partim peccata detestemur, partim illis afficiamur; siue, non vnum peccatum odio habeamus, & alteri adhuc adhæreamus; sed omnia detestemur, ab omnibus simpliciter auertamur; idque tam perfectè, vt nullum sit malum, quod vitatum malimus, quàm peccatum. Neque aliter intelligenda sunt loca illa, quæ conuersionem ex toto corde requirunt, quàm illa, quæ dilectionem ex toto corde præcipiunt. Hæc autem intelligenda esse appreciatiuè, alibi ostendimus. *Prob. 1. Ioel. 2. Deut. 4.*

Deinde; prob. propositio, experimento hominum piorum, qui intensius aliquando dolent ob mortem charorum, quàm ob peccata; licet paratissimi sint omnia perpeti potiùs, quàm vt peccatum in Deum committerent. Neque reprehendi potest vehemens ille dolor, qui ex amissione filiorum in parentibus cernitur, tum, quia naturalis est; tum etiam, quia in sanctissimis hominibus locum inuenit. Certè Patriarcha Iacob ita doluit mortem filij sui Ioseph, vt Script. dicat; *Congregatis cunctis liberis eius, vt lenirent dolorem patris, noluit* *Prob. 2. Gen. 37.*

consolationem accipere; *sed ait*; *Descendam ad filium meum lugens in infernum*. Et S.
2. Reg. 19. Dauid ita vehementer Absolonem filium suum defleuit, vt, licet multa legantur de insigni contritione eius, ob peccatum adulterij, & homicidij; maiora tamen signa doloris ob filij mortem ostendisse videatur.

Prob. 3. 1. Ratio. Accedit tertiò; quòd ex ijs, qui seriò, & vt oportet, de peccatis suis dolent, alij magis, alij minùs dolent. Non enim tantoperè celebraretur Mariæ Magdalenę contritio, si omnes, qui rectè pœnitentiam agunt, parem contritionem haberent, quoad intensionem; sicut reuerà parem habent, quoad appretiationem.

2. Ratio. Præterea; Si dolor summus pro quolibet lethali crimine exigeretur, nemo posset magis de vno, quàm de alio peccato dolere: quod est contra experientiam, & contra rationem. Experimur enim grauiora crimina acriùs conscientiam pungere, & maiorem tum verecundiam, tum displicentiam parere, quàm leuiora: & iudicium rectæ rationis id postulat, vt maiora delicta maior pœnitentia, & contritio intensior consequatur.

3. Ratio. Denique; Si summus dolor intensiuè ad veram pœnitentiam necessarius esset, vix vnquam possemus, non dico certò scire, sed ne probabiliter quidem cognoscere nos id fecisse, quod debemus, in sceleribus detestandis. Quis enim est, qui non possit, si studium adhibere velit, ad contritionem paulò maiorem se excitare? At sanè absurdissimum, & alienum à diuina benignitate videtur, quod eam medicinam instituerit, in qua pacem animi, & tranquillitatē nullā inueniamus.

Propos. 4. Propositio quarta: *Non requiritur certus gradus intensionis, neque mora vlla temporis ad veram contritionem.*

Prob. Prob. nam Script. conuersionem, & pœnitentiam exigunt; sed certi gradus, aut temporis mentionem nullam faciunt: quare, si ista requirerentur, essent omnino incognita, & proinde non ex electione, sed casu fieret, vt aliqui ad iustam mensuram doloris peruenirent, & in eo dolore certo tempore versarentur.

Deinde; Quis vnquam in præceptis fidei, spei, dilectionis, aliarumque virtutum istas mensuras excogitauit? vnde nec in pœnitentiæ virtute requiruntur. Quid quòd Script. satis apertè tradunt, quouis momento posse hominem per veram pœnitentiam iustificari? Apud Isa. iuxta editionem L X X.
Isa. 30. Ezech. 18. Eccli. 11. Interp. *Cùm reuersus ingemueris, saluus eris*. Et apud Ezech. non semel Dominus indulgentiam promittit ijs, qui à peccatis auersi, atque ad vitam meliorem fuerint conuersi. Et Ecclesiast. *Facile*, inquit, *in oculis Dei subito honestare pauperem*. Idem docent Patres.

Propos. 5. Propositio quinta: *Neque illud exigitur, vt tot sint actus contritionis, quot sunt peccata; modò de omnibus, quæ post examen conscientiæ occurrunt menti, doleamus ex animo.*

Isa. 38. Ezech. 18. Nam vt negandum non est singula peccata detestanda esse, cùm scriptum sit: *Recogitabo tibi omnes annos meos*, &c. Et: *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis*, &c. Sic etiam est concedendum posse hominem vnica actione peccata omnia, quæ memoriæ fortè occurrunt, detestari, atque ob ea commissa dolere: alioqui falsum est in momento posse hominem conuerti, & iustificari.

Propositio

Propositio sexta: *Vtilissimum tamen est peccata singula amarissimè, & longo tempore ita deflere, vt contritio non solùm appreciatiuè, sed etiam intensiuè, & extensiuè, vt sic loquamur, summa dici possit.* Hanc satis persuadent exempla, & cohortationes Sanctorum. Nam & Dauid *lauabat per singulas noctes lectum suum*: & S. Petrus *fleuit amarè*: & Maria Magdal. *Lacrymis suis pedes Domini irrigauit.* Propos. 6. Psal. 6. Luc. 22.

Quæstio tertia: *Vtrum Contritio peccata remittat?* Quæst. 3.

Catholici communi consensu docent contritionem caussam esse remissionis peccatorum, quod idem docet Concil. Trident. Ex quo intelligere licet duobus modis contritionem caussam esse iustificationis, quia videlicet disponit ad iustificationem, & impetrat remissionem peccatorum. Theologi Scolastici in eo solùm dissentire videntur, quòd nonnulli volunt actum pœnitentiæ, vt etiam actum fidei, & dilectionis, esse dispositionem ad remissionē peccatorum; sed non meritum, neque de condigno, neque de congruo, remissionis peccatorum. At alij, ijque plurimi, non solùm dispositionem, sed etiā meritum de congruo iustificationis esse volunt eiusmodi actus. Quæ sententia est Magistri Sent. D. Thomæ, S. Bonauent. Scoti, Durandi, Gabrielis, & aliorum. Et quamuis posterior sententia nobis verior, & Script. ac Patribus conformior videatur, tamen in eo potissimum laborabimus, vt probemus pœnitentiam, siue contritionem caussam esse remissionis peccatorum; quidquid sit de vocabulo meriti. Resp. Sess. 6. c. 6. Sess. 14. c. 4.

Habemus primùm diuinas litteras, ad quarum apertissima testimonia nullam vidi adhuc Aduersariorum responsionem. *Cùm auerterit se impius ab impietate sua ipse animam suam viuificabit.* Quid clarius? An viuificare animam non est aliquid facere ad propriam iustificationem? Et: *Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* Quomodò autem hoc fiat, Propheta antè explicauerat: *Conuertimini, & agite pœnitentiam: proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras.* Quod si dum conuertimur, & pœnitentiam agimus, facimus nobis cor nouum, & spiritum nouum; quis inficiari potest conuersionem, ac pœnitentiam caussam esse iustificationis? Item: *Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quam locutus est, vt faceret eis, & non fecit.* Hoc certè loco caussa redditur, cur misertus sit Dominus Niniuitarum, quia conuersi sunt de via sua mala, & pœnitentiæ opera fecerunt. Et: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* At sacrificium Deum placare, & gratiam impetrare solet: & ideo subiungitur: *Cor contritum, & humiliatum, Deus, non despicies.* Et: *Peccata tua eleēmosynis redime.* Et: *Eleēmosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata.* Prob. 1. Ezech. 18. Ibid. Ion. 3. Psal. 50. Dan. 4. Tob. 12.

Hæc loca non videntur intelligenda de eleēmosyna quocunque animo facta: nam, qui in peccato perseuerare volunt, nunquam per eleēmosynas saluabuntur. Neque intelligi possunt de eleēmosynis iustorum, qui pœnas temporarias post culpæ remissionem redimunt: siquidem Nabuchodonosor, quem Daniēl alloquitur, impius erat; & Angelus apud Tobiam non tribueret eleēmosynæ vim liberandi à morte, si de iustorum tantùm eleēmosynis loqueretur. Quare loca illa de eleēmosynis pœnitentium intelligenda sunt, qui saltem ex congruo per contritionem, & opera pœnitentiæ Dominum placant. Et: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Luc. 7.

Hoc loco dilectio, siue contritio ex dilectione, quam lacrymæ testabantur, apertissimè dicitur esse caussa remissionis peccatorum: siquidem particula illa, *Quoniam*, caussalis est.

Prob. 2. Accedant etiam testimonia Patrum, qui passim per contritionem peccata deleri, ablui, purgari dicunt: item contritione Deum placari, eique satisfieri affirmant: Denique, contritionem meritum, ac pretium appellare non verentur.

Prob. 3. Denique; Adferri potest etiam duplex ratio.

1. Ratio. *Luc. 18.* Prima; Oratio peccatoris pœnitentis non est inanis apud Deum, sed eum placat, & veniam impetrat, vt patet exemplo Publicani: multò igitur magis conuersio, ac Pœnitentia, quæ orationis est caussa, non erit inanis, sed aliquid faciet ad remissionem impetrandam.

2. Ratio. Altera, Actus Pœnitentiæ à Spiritu sancto est, & ad iustificationem disponit, ergò suo modo caussa est iustificationis: neque enim Spiritus sanctus per eiusmodi actum nos disponens nihil facit, aut nullius pretij, siue meriti est, quod facit in ordine ad iustificationem.

Quæst. 4. Quæstio quarta: *An Contritio ante Absolutionem Sacerdotalem peccata remittat?*

Resp. Catholici Doct. communi consensu docere solebant Cōtritionem, si perfecta sit, & votum Sacramenti Baptismi, aut Absolutionis adiunctum habeat, omninò reconciliare hominem Deo, & peccata remittere, etiam antequam Sacramentum reipsa perciperetur. Fuit autem Doctor quidam ante paucos annos, qui docuit aduersus communem sententiam Catechumenis, & pœnitentibus, quamuis perfectè conuersis, & charitate flagrantibus, non remitti peccata, siue reatum mortis æternæ, nisi cùm vel baptizantur, vel reconciliantur ministerio Sacerdotum, nisi fortè in mortis articulo.

Prob. 1. *Sess. 6. c. 4.* Sed huic Doctori opponimus primùm Concilij OEcumenici auctoritatem. Declarat enim Concil. Trident. post Euangelium promulgatum neminem iustificari sine Baptismo, aut eius voto: vbi admittit Concilium posse hominem per veram pœnitentiam cum voto Baptismi Deo reconciliari, antequam Baptismum reipsa percipiat. *Sess. 14 c. 4.* Et alibi disertis verbis docet Contritionem charitate perfectam reconciliare hominem Deo, priusquam Sacramentum Pœnitentiæ actu percipiatur. *Sess. 13. c. 7.* Et alibi declarat ad præparationem Eucharistiæ Confessionem Sacramentalem necessariam esse ijs, qui conscientiam habent peccati lethalis: & simul excipit eos, qui fortè Missam celebrare tenētur, neque habent Sacerdotem, cui peccata sua confiteantur; ijs enim Contritionem cùm proposito Confessionis ad Eucharistiam non indignè percipiendam sufficere iudicauit. Itaque Concilium illud credidit per veram contritionem, etiam ante sacerdotis Absolutionem, & extra mortis articulum, peccata remitti; neque enim suspicari fas est in vllo casu Concilium Catholicum permissurum fuisse, vt cum conscientia reatus peccati mortalis ad Sacram. Eucharistiæ accederetur.

Prob. 2. Secundò; Opponimus testimonia Script. & Sanct. Patrum explicationes. Scriptura enim passim docet eos, qui toto corde ad Dominum conuertuntur, sine mora veniam peccatorum accipere. Cùm audisset Dauid à Nathan

peccatum suum, pœnitentia ductus ait: *Peccaui Domino*, & continuò subiecit Nathan: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum.* De qua re loqui videtur idem Dauid, cùm ait: *Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Et apud Isaiam secundum versionem LXX. Interp. *Si reuersus ingemueris, tunc saluus eris.* Similia apud Ezechielem: *Si impius auerterit se ab iniustitia sua, iniquitatum eius non recordabor amplius.* Et: *Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua.* At profectò multum nocet impietas, quamdiu reum facit æternæ damnationis: nec potest Deus dici oblitus iniquitatum, quamdiu pœnas æternas iniquitati debitas non relaxat. Huc etiam pertinet parabola filij prodigi, in qua pater occurrit filio reuertenti, & antequam ille confessionem suam absoluisset, dedit osculum pacis.

2. Reg. 12. Psal. 31. Isa. 30. Ezech. 18. Ezech. 33. Luc. 15.

Tertiò; Opponimus ea omnia loca Script. & Patrum, quæ charitatem cum peccato, siue reatu mortis æternæ simul habitare non posse testantur. Si enim charitas sine remissione peccatorum esse nequit, & contritio nascatur ex charitate, eamque comitem indiuiduam habet, necessariò efficitur, vt etiam contritio sine remissione peccatorum esse nequeat. *Ego diligentes me diligo.* Et: *Vniuersa delicta operit charitas.* Et: *Nos scimus, quia translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres: qui non diligit, manet in morte.* Et: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Prob. 3. Prou. 8. Prou. 10. 1. Ioan. 3. Luc. 7.

Quartò; Opponimus rationem ex effectis, & proprietate charitatis ductã. Charitas, & consequenter Contritio, efficit filios Dei: at qui filij Dei sunt, hoc ipso hæredes regni sunt, iuxta illud: *Itaque iam non est seruus, sed filius: quòd si filius, & hæres per Deum.* Non igitur potest, qui charitatem habet, reus esse mortis æternæ, quæ exhæredationem à regno cœlorum includit. Rursus; Qui charitatem habet, implet legem, & rectè viuit: at nemo rectè viuere, neque legem implere potest, nisi regeneratus, & iustificatus, & filius Dei effectus: ergò, qui charitatem habent, liberi sunt à peccato.

Prob. 4. Gal. 4.

Præterea; Charitas facit amicos Dei, vel potius ipsa est amicitia cum Deo. *Ego diligentes me diligo.* Et: *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Quid autem ipse præcipiat, explicat in eodem loco: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.* At, qui amicus Dei est, quomodò potest reus esse apud Deum mortis æternæ?

Prou. 8. Ioan. 15.

Quintò opponimus Ecclesiæ totius consensum. Nam in Ecclesia sæpe cõceduntur à Pont. Indulgentię habentibus contritionem peccatorum suorum cum proposito Confessionis Sacramentalis suo tempore faciendæ: & eædem Indulgentiæ à fidelibus toto orbe Christiano libenter, & cum gratiarum actione suscipiuntur. At certum est Indulgentias hoc requirere, vt, qui eas sumit, iam sit in statu gratiæ, & liber à reatu mortis æternæ, & solùm pro temporalibus pœnis satisfacere teneatur: Indulgentiæ enim à temporalibus pœnis homines liberant, si tamen priùs ab æternarum reatu liberati fuerint. Quare vniuersa Ecclesia credit per Contritionem cum voto Confessionis à reatu peccati mortalis hominem liberari, atque in gratiam cum Deo redire.

Prob. 5.

Postremò; Opponimus id, quod etiam Aduersarius admittit, in articulo mortis, si non adsit, qui reconciliet pœnitentem, vel baptizet Catechumenũ, Prob. 6.

posse

posse eos per veram contritionem cum desiderio Sacramenti percipiendi non solùm iustificari, sed etiam continuò ad æternam gloriam peruenire. At certè non est articulus mortis, qui homines illos iustificat, sed vera conuersio, & cordis contritio cum desiderio Sacramenti suscipiendi. Articulus enim mortis solùm excusat à præuaricatione præcepti, ac facit, vt non sit reus Sacramenti non percepti, qui non ideò Sacramentum non habuit, quia noluit, sed quia non potuit. Ergò vbicunque eadem caussa reperietur, id est, vera Contritio cum proposito Sacram. percipiendi, idem etiam continuò sequetur effectus.

Quæst. 5. Quæstio quinta: *Vtrum omnia peccata per veram Contritionem, siue Pœnitentiam deleantur?*

Duplex sensus est huius quæstionis. Alter; An omnis peccator posit agere pœnitentiam? Alter; An, si quis egerit pœnitentiam, nulla sit tanta peccatorũ multitudo, vel grauitas, quæ pœnitendo non posit expiari? De sensu priore alibi.

Resp. De sensu posteriore illud affirmamus, non vt probabile, sed planè vt certum, & apud Catholicos exploratum, nullum esse peccatorum multitudinem, vel grauitatem, quæ per veram pœnitentiam non expietur.

Prob. 1. Ezech. 18. & 33. Isa. 1. & 55. Ierem. 18. Ioël. 2. Nam Inprimis apud Ezech. Deus sæpe clamat: *Nolo mortem peccatoris*; & sine vlla exceptione veniam pollicetur omnium iniquitatum, si impium seriò pœnituerit vitæ præteritæ cum emendationis proposito. Quod idem in Isaia, & Ieremia, & alijs Prophetis legimus. Porrò Ioël addit particulam vniuersalem: *Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit*. Nemo autem seriò pœnitentiam agit, qui non inuocet nomen Domini: nam in eodem cap. describens idem Propheta pœnitentiam, ait: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu*, &c. Et infrà: *Inter vestibulum, & altare plorabunt Sacerdotes, ministri Domini, & dicent: Parce, Domine, parce populo tuo*. Et: *Operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine*. In Testamento nouo Dominus sine exceptione omnes inuitat ad se: *Venite ad me omnes*, &c. Et omnium peccatorum soluendorum sine exceptione Petro potestatem tribuit: *Quodcunque solueris super terram*, &c. Rursus generatim dicit Apostolis: *Quæcunque solueritis super terram*, &c. Et ibidem de numero, ne fortè quis peccata alicuius ob frequentes lapsus esse crederet irremisibilia, non solum vsque septies, sed etiam vsque septuagies septies peccata dimittenda esse admonuit, numerum certũ, ac finitum pro incerto, & infinito ponens, vt exponunt Patres. Et alibi sine personarum exceptione: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. Cùm igitur Dominus omnes ad se peccatores inuitet, ac vocet, quis audebit aliquos excludere? Accedit Ecclesiæ Catholicæ definitio.

Ibid. Iona 3. Matth. 11. Matth. 16. Matth. 18. Ioan. 20.

Prob. 2. 3. Reg. 21. 2. Paral. 33. Act. 7. Act. 8. 2. Cor. 2. 1. Cor. 5. His addi possunt exempla Script. diuinæ. Nam in Regibus Israël peiorem Achabo, & in Regibus Iuda peiorem Manasse non facilè reperies: vterque tamen per pœnitentiam veniam impetrauit. In Testamento nouo orat Stephanus pro lapidatoribus suis, qui tamen Spiritui sancto resistebant. Petrus etiam hortatur Simonem Magum ad pœnitentiam, eumque corripit, qui tamen grauisimè peccauerat. Et Paulus Corinthium illum ad indulgentiam recipit, quem iusserat tradi Satanæ, & de quo dixerat: *Auditur inter vos fornicatio,*

catio, quales nec inter Gentes, vt vxorem patris sui aliquis habeat.

At obijciunt peccatum in Spiritum sanctum, quod dicitur irremissibile. *Obiect.*

Sed vt intelligamus, quid sit peccatum in Spiritum sanctum, quatuor sunt sententiæ.

Prima est Origenis, peccata in Spiritum sanctum esse omnia illa, quę contra Dei legem admittunt homines post Baptismum. Et ratio est, quia, vt ipse docet, Pater est in omnibus rebus, etiam ratione carẽtibus; Filius in solis rationalibus, etiamsi Ethnici sint; Spiritus sanctus in solis regeneratis. Cùm igitur peccent homines in eam personam diuinam, quam in se habent, sequitur peccata Ethnicorum esse in Patrem, aut Filium; peccata Christianorum in Spiritum sanctum. Eadem sententia fuit etiam Nouatiani. *De peccato in Spiritum S. sententia 1. In c. 12. Matth.*

Hanc sentẽtiam merito refellit B. Athanasius, Primò, quia sequeretur omnia peccata Christianorum esse talia, vt non remittantur, neque in hoc sæculo, neque in futuro: quod constat esse falsum ex B. Paulo, qui remisit peccatũ fornicario Christiano. *Refutatur 1.* *2. Cor. 2.*

Secundò, quia Dominus accusat peccati in Spiritum sanctum Pharisęos, qui tamen Christiani non erant. *Refut. 2.*

Tertiò, quia falsum est, quod Origenes assumit Patrem esse in pluribus rebus, quam Filium, & Filium, quam Spiritum sanctum. Nam, cum sint vna numero essentia, necessario vna persona diuina est in alia, iuxta illud: *Ego in Patrem, & Pater in me est.* Et multò magis, vbi est vna persona, ibi sunt reliquæ. *Refutatur 3.* *Ioan. 14.*

Altera est sententia B. Augustini, qui nullum aliud peccatum esse voluit in Spiritum sanctum, quàm finalem impœnitentiam. Et hæc quidem vera est, quatenus docet finalem impęnitentiam esse peccatum aliquod in Spiritum sanctum: tamen non videtur posse defendi, si velit propriè peccatum illud in Spiritum sanctum, de quo Dominus in Euangelio loquitur esse peccatum in Spiritum sanctum. *2. Sententia. L. de correpi. & gratia, c. 12. & alibi.*

Primò, quia peccatum in Spiritum sanctum propriè blasphemia quædam est, vt patet ex Euangel. Finalis autem impœnitentia non est blasphemia, sed circumstantia quædam, quæ in omni peccato reperiri potest. *Refut. 1. Matth. 12. Luc. 12. Mar. 3.*

Secundò, quia finalis impęnitentia non committitur, nisi in morte: peccatum autem in Spiritum sanctum etiam in hac vita reperitur: alioqui non diceret Dominus *non remitti, neque in hoc sæculo, neque in futuro.* *Refut. 2.*

Tertiò, quia Dominus notauit Pharisæos huius criminis: *Qui blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti, quoniam dicebant; Spiritum immundum habet.* At Pharisæi tunc non agebant animam, & multos annos fortasse superuixerunt. *Refut. 3. Mar. 3.*

Quartò, quia Apostolus de hoc peccato loqui videtur: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati,* &c. *& prolapsi sunt, iterum renouari ad pœnitentiam.* Et: *Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hostia pro peccato,* &c. Et infrà dicit eos, qui ita peccant, ideò grauissimè peccare, quia *Spiritui gratiæ contumeliam faciunt.* Certum autem est Apostolum loqui de peccato viuorum, non de finali impęnitentia: alioqui idem esset, ac si di- *Refut. 4. Heb. 6. Heb. 10.*

ceret non posse mortuos reuocari ad pęnitentiam; quod indignum esset tanto Apostolo.

Refut. 5. 1. Ioan. 5. Postremò, quia vbi dicitur: *Est peccatum ad mortem, non pro eo dico, vt roget quis,* &c. Sermo est de peccato in Spiritum sanctum, vt Augustinus ipse confitetur; & tamen Ioannes de peccato viuorum loquitur. Sunt quidem aliqui, qui existimant Ioannem loqui de peccatis mortuorum, ac dicere non esse orandum pro ijs, qui vsque ad mortem in peccatis suis permanserunt: tamen textus Apostoli apertè reclamat: ait enim; *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita,* &c. Quibus verbis præsupponit posse sciri, cùm aliquis peccat, an illud peccatum sit ad mortem, vel non: ac proinde non loquitur de finali impęnitentia, quæ non potest cognosci, nisi post mortem. Præterea; Si loqueretur de peccatis mortuorum, non diceret: *Si quis scit fratrem suum peccare*; sed, Si quis scit fratrem suum peccasse.

Sententia 3. Tertia sententia est, peccatum in Spiritum sanctum esse peccatum ex malitia; sicut peccatum ex infirmitate dicitur peccatum in Patrem; & peccatum ex ignoratia dicitur peccatum in Filium.

Hæc sententia præ cæteris videtur placuisse Magistro, & D. Thomæ, tametsi etiam alias non repudiet. Possumus autem idem dicere, nimirum sententiam hanc veram esse, sed non satisfacere nostræ quæstioni. Nam & si quoddam peccatum ex malitia dici possit peccatum in spiritum sanctum: tamen non quodlibet peccatum ex malitia est illud, de quo Scripturæ loquuntur, quod propriè, & singulariter dicitur peccatum in spiritum sanctum, &
Matth. 12. quod non remittitur, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Id prob. nam
Mar. 13. peccatum in Spiritum S. est certa quædam blasphemia, vt patet ex Script.
Luc. 12. Peccatum autem ex malitia, neque est speciale peccatum, sed generale; neque semper est blasphemia. Diuidunt enim auctores huius sententiæ peccatum in spiritum sanctum in sex species, ex quibus tantùm vna ad blasphemiam pertinet.

Sententia 4. Est igitur quarta sententia, quam veram esse non dubitamus, peccatum in spiritum sanctum propriè nihil aliud esse, quàm veritatem cognitam, & manifestam ex malitia improbare, & tanquam dæmoniacam, & detestabilem calumniari. Dicitur autem peccatum in spiritum sanctum, non quia non sit etiam contra Patrem, & Filium, sed quia spiritui sancto tribuitur operatio miraculorum, & illustratio animorum ad cognoscendam veritatem. Ipse e-
Ioan. 16. nim est, qui *docet omnem veritatem,* & qui *diuidit singulis prout vult*; vni gratiam
1. Cor. 12. sanitatum, alteri donum linguarum, & operatur omnia in omnibus. Itaque ille peccat in spiritum sanctum, qui cognitam veritatem spiritu sancto illustrante improbat, & signa, ac prodigia virtute Spiritus sancti facta tribuit Satanæ.

Prob 1. Hanc sententiam esse veram prob. primò ex communi consensu veterum.

Prob. 2. Secundò prob. ex eo, quòd Dominus peccatum in Spiritum sanctum vocat peccatum Pharisæorum, quo dicebant Christum in Beelzebub eijcere dę-
Mar. 3. monia, vt Marcus scribit: peccatum autem hoc Pharisæorum nihil aliud erat, quàm oppugnatio cognitæ veritatis.

Tertiò

Tertiò prob. ex eo, quòd Dominus distinguit blasphemiam in filium hominis, à blasphemia in Spiritum sanctum. Blasphemia autem in filium hominis, secundum expositionem Patrum erat eorum, qui Christum existimantes non nisi hominem, opera eius calumniabantur, & dicebant: *Ecce homo vorax, & potator vini*. Ergò peccatum in Spiritum sanctum est eorum, qui scientes Christum in virtute Dei miracula operatum, tamen ex malitia, & inuidia, diuina illa opera non Spiritui sancto, sed spiritui immundo adscribunt. Ex his potest deduci, peccata Apostolorum Petri, & Pauli, quorum prior Christum negauit, posterior apertè persecutus est, non fuisse peccata in Spiritum sanctum. Nam Petrus ex infirmitate negauit, timore videlicet pœnæ: Paulus autem ex ignorantia: *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* At peccata Iudæorum lapidantium Stephanum in Spiritum sanctum erant: nam, cùm resistere non possent Spiritui sancto, qui loquebatur in eo, tamen resistere conabantur. Et idem peccatum à multis hæreticis committi est credibile, qui, cùm in Script. & Patribus assiduè versentur, vix fieri potest, quin intelligant se vehementer errare: & tamen, ne videantur sine caussa de Ecclesia recessisse, doctrinam cognitam satis, & exploratam obstinatè reprehendunt.

Prob. 3. Matth. 12. 1. Tim. 1. Act. 6.

Iam verò, qua ratione hoc peccatum dicatur irremissibile, dubium est propter quatuor loca Scripturæ. Primus est, vbi dicitur blasphemia in Spiritum sanctum non remitti, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Secundus est: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati*, &c. Tertius: *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hostia pro peccato.* Quartus est: *Est peccatum ad mortem, pro eo non dico, vt roget quis.*

Obiect. 4. Mat. 12. Luc. 12. Mar. 3. Heb 6. Heb. 10. 1. Ioan. 5.

Ad primum locum multiplex dari solet responsio: sed dicendum est ideò dici irremissibile, quia ordinariè, & vt plurimum non curatur. Sicut de alijs peccatis Dominus ait: *Omnia peccata, & blasphemiæ remittuntur*, non quia semper, & omnibus remittantur, sed quia vt plurimùm, & ordinariè remittuntur. Sunt autem duæ caussæ, cur ordinariè sit incurabile. Vna, quia directè resistit, & repudiat gratiam Dei: sicut si ægrotus vno medicamento curari posset, & illud admittere non vellet, rectè diceretur morbus eius incurabilis. Altera, quia, cùm sit peccatum ex malitia, non ex ignorantia, vel infirmitate, nihil in se habet, vnde vel modicum excusari possit, & proinde nihil misericordiæ meretur. Ac ne mirum videatur, si dicamus irremissibile peccatū esse irremissibile ordinariè, sed non absolutè; considerentur alia similia loca. Dominus ait facilius esse, vt camelus intret per foramen acus, quàm vt diues ingrediatur in regnum cœlorum. Quo loco videtur planè aditum diuitibus interclusisse ad salutem: & tamen in eodem loco subiungit: *Quod impossibile est apud homines, apud Deum possibile est*. Et apud Ieremiam dicit Dominus: *Si mutare potest Æthiops pellem suam, & pardus varietates suas; & vos poteritis bene facere, cùm didiceritis malum*. Et tamen in toto eo libro hortatur eos Deus, vt reuertātur, & veniam pollicetur.

Solut 1. Obiect. Matth. 12. Matth. 19. Ier. 13.

Ad secundum locum responderi posset eodem modo: sed melior est solutio, quòd Apostolus hic solum loquatur de pœnitentia, quæ baptismum præcedit, vt exponunt Patres. Et ipse Apostolus hoc insinuat illis verbis: *Qui*

Solut. 2. Obiect.

ſemel ſunt illuminati, id eſt, baptizati: nam apud veteres illuminari eſt baptizari. Et illis: *Iterum renouari*: renouamur enim propriè in Baptiſmo. Et illis: *Iterum crucifigentes filium Dei*. Nam, cùm baptizamur, conformamur ſimilitudini mortis Domini: &, ſicut Chriſtus tantum ſemel crucifixus eſt, ita & nos tantum ſemel baptizamur; &, qui vellet iterum baptizari, iterum ſibi Chriſtum crucifigeret.

Rom. 6.

Solut. 3. Obiect. Ad tertium dico cum Chryſoſtomo, Ambroſio, & alijs, cùm Apoſtolus dicit, non relinqui hoſtiam pro peccato, ſenſum eſſe, non eſſe expectandum aliũ Chriſtum, qui pro nobis moriatur; vel, vt ille, qui ſemel mortuus eſt, iterum veniat moriturus; & conſequenter non eſſe ſecundum Baptiſmum expectãdum. Eadem enim eſt ſententia huius loci, & ſuperioris.

Solut. 4. Ad quartum Auguſtinus, & Gregorius dicunt peccatum ad mortem eſſe peccatum, in quo homo perſeuerat vſque ad mortem. Sed tunc non dixiſſet: *Si quis ſcit fratrem ſuum peccare*; ſed, Si quis ſcit peccaſſe non ad mortem: non enim cognoſci poteſt peccatum ad mortem, niſi poſt mortem eius, qui illud commiſit. Ambroſius dicit Ioannem non dixiſſe, vt nemo oret pro ijs, qui peccant peccata ad mortem, id eſt, grauiſsima peccata; ſed ſolum, vt nõ orent homines vulgares, & imperfecti, ad quos epiſtolam illam ſcribebat: grauiſsima enim peccata perfectis oratoribus indigent. Hieronymus dicit nihil hic ſignificari aliud, niſi pro peccato ad mortem difficulter orationem exaudiri. Et hic videtur veriſsimus eſſe huius loci ſenſus: nam immediatè anteà dixerat Ioannes: *Scimus, quia audit nos, quidquid petierimus*. Idcircò, ne putaremus hoc habere locum etiam in petitionibus quibuslibet, quas pro alijs offerimus, ſubdit: *Qui ſcit fratrem ſuum peccare non ad mortem, petat, & dabitur ei*, &c. id eſt, cũ fiducia petat, nam impetrabit. Si verò peccatum eſt ad mortem, id eſt, grauiſſimum ex genere illorum, quæ ordinariè non remittuntur, ſed puniuntur æterna morte: *Non dico, vt roget quis*; id eſt, non prohibeo quidem orare, ſed non audeo polliceri, quòd facilè impetrabitis: ideò non dico, vt roget quis, nimirum cum certa illa fiducia impetrandi: ſæpe enim Deus in tali negotio preces Sanctorum non audit, iuxta illud: *Noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te.*

De correptione, & gratia c. 12. L. 6. moral. c. 31. L. 1. de Pœnit. c. 9. L. 2. in Iouinian. Hier. 7.

Quæſt. 6. Quæſt. ſexta: *An Contritio, ſiue Attritio, quæ oritur ex timore ſeruili, ſit bona?*

Poſſumus autem quatuor timores diſtinguere, qui omnes pœnam, non culpam reſpiciant.

Timor naturalis. Primus eſt timor naturalis, quæ paſsio quædam eſt partis inferioris. Et de hoc timore nulla controuerſia eſt: tum, quòd hic timor non ſe extendat ad pœnas æternas, quæ ſola fide comprehenduntur, tum etiam, quòd neque ſit bonus, neque malus, nec ſolùm in hominibus, ſed etiam in pecudibus reperiatur.

Timor mundanus. Alter eſt, quem Theologi mundanum appellare ſolent, cùm videlicet quis ita pœnas à rebus creatis infligendas metuit, vt propterea in creatorem peccare non metuat; qualis timor in Petro fuit, cùm Chriſtum negauit. Neque de hoc vlla quæſtio eſſe poteſt: is enim timor omnium conſenſu malus eſt, & ab ipſo Chriſto damnatus. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* Et ab Apoſtolo Petro: *Timorem eorum ne timueritis, Dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus.*

Matth. 10. 1. Pet. 3.

bus vestris. Et ab Isaia: *Quis tu, vt timeres ab homine mortali, & à filio hominis, qui, quasi fœnum, ita arescet.* Isa. 51.

Tertius est timor pœnæ, quem Deus ipse peccatoribus comminatur, sed cum timore offensionis diuinæ ita est coniunctus, vt, licet homo vehementer pœnam timeat, magis tamen offensionem Dei, quàm pœnam illam timeat. Atque hic timor seruilis dici potest secundum substantiam, sed absque seruilitate & ordinatus, ac bonus est; neque de eo quæstio esse posse videtur. Nam Dominus hortatur sanctos Martyres, vt timeant eum, qui potest animam, & corpus perdere in gehennam: & sancti Patres hunc timorem passim laudant, & in ipsis etiam iustis hominibus locum habere dicunt. *Timor quasi seruilis.* Matt. 10.

Quartus timor est propriè seruilis, quo videlicet ita peccator Deũ punientem timet, vt solius pœnæ fugiendæ caussa à peccatis perpetrandis caueat, & de perpetratis doleat. Et de hoc tota controuersia est. *Timor seruilis.*

Docet autem Trident. Synodus hanc timorem bonam, atque vtilem esse, & à Deo excitari. Resp. Sess. 14. c. 4.

Quæ sententia prob. ex verbis illis Dauidis, & Salomonis: *Initium sapientiæ timor Domini.* Et Eccles. *Timor Domini expellit peccatum, nam, qui sine timore est, non poterit iustificari.* Et: *Timor Domini initium dilectionis eius.* Hæc dicuntur de timore, qui est in peccatoribus, & qui dilectionem præcedit: in peccatoribus autẽ, & ante dilectionem timor filialis esse non potest, sed tantum seruilis. Item Isaias secundum versionem LXX. *A timore tuo concepimus, & peperimus spiritũ salutis.* Et Ieremias: *Me ergò non timebitis, & à facie mea non dolebitis, dicit Dominus?* Et Malachias: *Filius honorat Patrem, & seruus Dominum: Si ego Pater, vbi est honor meus? si Dominus, vbi timor meus?* Quo loco Dominus exigit timorem à seruis, qui eum, vt patrem, amare non nouerant. Illud etiam Domini: *Timete eum, qui potest corpus, & animam perdere in gehennam*; etiamsi ad iustos pertineat, qui timore isto iuuantur, ne peccent; tamen dubitari non potest, quin etiam ad iniustos referri debeat, qui timore eodem iuuantur, vt ad pœnitentiam veniant. Prob. 1. Psal. 110. Prou. 1. Eccles. 1. Eccles. 25. Isa. 26. Ier. 5. Malach. 1. Matth. 10.

Præterea; Scripturæ passim terrorem incutiunt peccatoribus, nec sanè ad alium finem, nisi vt timorem concipiant, & ex eo timore pœnitentiam meditentur. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima.* Et: *Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit,* &c. Et: *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Ionas etiam illa comminatione Niniuitas conuertit: *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Ioannes Baptista ex timore pœnæ ad pœnitentiam homines adducere satagebat: *Genimina viperarum, quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira?* Et Christus ipse sæpissimè ignem gehennæ stridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem, & flammas inextinguibiles minabatur. Prob. 2. Deut. 32. Psal. 7. Isa. 33. Ion. 3. Matth. 3. Mat. 5. 13. 24. 25. Mar. 9. Luc. 12. & alibi.

Denique; Eædem Scripturæ timorem istum à Deo inspirari tam apertè docent, vt nimis magna temeritas videri debeat, si quis eum adhuc damnare voluerit. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum,* &c. Quo loco B. Paulus docet in Testamento veteri datum à Deo spiritum seruitutis, quo timeretur: quemadmodum in nouo Testamento dedit spiritum adoptionis, quo diligeretur: *Quare nos errare fecisti de via tua: indurasti cor nostrum, ne timeremus te?* Prob. 3. Rom. 8. Isa. 63.

Vbi lamentatur Propheta, quòd Hebræi caruerint dono timoris, quo conuerti ad Dominum potuissent. Nam (vt rectè docet Augustinus) non indurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam.

Epistola 105. ad Sixtum

Prob. 4. & 5. Accedat etiam traditio veteris Ecclesiæ.

1. Ratio. Denique; Ratio hoc etiam docet. Nam consentaneum est naturæ, & rationi timere malum, quod accidere potest, ac præsertim malum summum, ac sempiternum, qualis est cruciatus gehennæ.

Secunda. Deinde; Timoris huius effectus est optimus: aut enim coërcet voluntatem à peccando, aut saltem impedit opus: non potest autem arbor mala bonos fructus facere.

Tertia. Postremò; Non solùm Deus caussa est huius timoris, sed etiam probabile est hunc eundem timorem inter illa præclara Spiritus sancti septem dona numerari.

CAPVT V.

De necessitate Confessionis.

Sess. 14. cap. 5. & can. 6. 7. & 8. CONcilium Trident. non solùm declarat Confessionem omnium peccatorum Iure diuino necessariam esse ijs, qui post Baptismum in peccata labuntur; sed etiam anathema dicit ijs, qui contrà ausi fuerint disputare.

Prob. 1. necessitas Confessionis. Quam veritatem ex verbis Domini comprobaturus, ad hanc ratiocinationem totam vim diuinorum testimoniorum reuocandam esse censui: Qui mortali peccato se obstrinxerunt, tenentur Iure diuino agere pœnitentiam, & reconciliationem cum Deo quærere. Sed medium necessarium ad reconciliationem post Baptismum est confessio peccatorum omnium Sacerdoti facta. Ergò tenentur Iure diuino, qui post Baptismum mortali peccato se obstrinxerunt, Sacerdoti peccata omnia confiteri.

Prob. propositio. Matth. 3. Luc. 13. Propositio superius probata est ex illis verbis: *Pœnitentiam agite*. Et ex illis: *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*. Quare tota difficultas in assumptione posita est, quæ rursus hac ratiocinatione concluditur.

Prob. Assumpt. Christus instituit Sacerdotes iudices super terram cum ea potestate, vt sine ipsorum sententia nemo post Baptismum lapsus reconciliari possit: sed nequeunt Sacerdotes iudicare rectè, nisi peccata cognoscant: Ergò Iure diuino tenentur, qui post Baptismum lapsi sunt, peccata sua sacerdotibus aperire; ac per hoc est Confessio peccatorum medium necessarium ad reconciliationem ijs, qui post Baptismum lapsi sunt. Huius argumenti assumptio per se est euidens: iudicium enim sine cognitione caussæ ne cogitatione quidem fingi potest.

Matth. 16. Propositio prob. ex tribus locis. Primus est: *Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis; & quodcunque solueris super*

Matth. 18. *terram, erit solutum & in cælis*. Secundus est: *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo.*

Tertius

Tertius est: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Primus locus continet promissionem soli Petro factam. Alter locus habet promissionem factam Apostolis omnibus, sine prædictionem quãdam eius potestatis, quam Apostoli, & eius successores accepturi erant. Et quia veritas mentiri non potest, etiamsi nihil aliud legeremus, non posset ambigi, quin eam potestatem alicubi accepissent. Tertius locus continet ipsam concessionem eius potestatis, & sacramenti totius constitutionem. Datam autem in his locis veram potestatem ex auctoritate absoluendi, manifestè colligitur. Ioan. 20.

Primùm ex metaphora clauium. Nam Inprimis claues non solent fieri, vel dari ad significandum ostium esse apertum, vel clausum, sed ad aperiendum, & claudendum reipsa. Deinde, Apud homines claues dari solent Magistratibus in signum potestatis: & in ordinatione Ostiariorum dantur claues Ecclesiæ materialis, non vt Ostiarij declarent, sintne fores templi clausæ, vel apertæ, sed vt eas verè claudant, atque aperiant. Denique; Cùm in Apoc. de Christo dicitur: *Qui habet clauem Dauid, aperit, & nemo claudit, claudit, et nemo aperit*, omnes intelligunt per clauem, veram, & propriè dictam potestatem, qua possit Christus ex auctoritate iudiciaria absoluere, & ligare, non autem significare, & declarare, quis sit ligatus, quis solutus. Prob. 1. *auctoritas absoluendi.* Apoc. 3.

Secundò; Idem colligitur ex metaphora ligandi, & soluendi. Ligare enim, & soluere non significant denunciare, vel declarare, sed reipsa vincula inijcere, aut demere: alioqui Dominus non dixisset: *Quodcunque solueritis, erit solutum.* siue: *Quæcunque solueritis, erunt soluta.* Sed; Quodcunque solueris, erat solutum: &; Quæcunque solueritis, erant soluta. Prob. 2. Matth. 16. Matth. 18.

Tertiò; Colligitur ex illis verbis: *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Hoc enim loco expressè datur potestas non solùm remittendi peccata, sed etiam retinendi: retinere autem quid est, nisi nolle remittere? proinde negatur remissio illis, quibus noluerint Sacerdotes remittere. Adde, quòd non ait Dominus: remissa erant; quod dixisset, si per remissionem declarationem significare voluisset: sed ait; *Remittuntur eis*, quia nimirum ratam habet Christus sententiam à Sacerdote nomine suo latam. Prob. 3. Ioan. 20.

Quartò; Colligitur ex illa voce, *Quorum*: Nec enim vult Dominus omnibus indefinitè peccata remitti, sed certis hominibus, quos scilicet Sacerdotes iudicauerint absoluendos. At Euangelium omnibus indefinitè prædicandum est, iuxta illud: *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* Ergò, &c. Prob. 4. Mar. 16.

Quintò, Colligitur ex cæremonia insufflationis, qua Dominus vsus est, cùm potestatem remittendorum peccatorum Apostolis tribuit. Sicut enim idem Christus Spiritum sanctum dedit in specie linguarum, quia dedit eo tẽpore donum concionandi: sic etiam dedit Spiritum sanctum insufflando, quia dedit donum peccata remittendi, non concionando, vt aduersarij somniant, sed planè extinguendo, & dissoluendo. Vt enim flatus extinguit ignem, & dissipat nebulas, sic etiam Absolutio Sacerdotis peccata dispergit, & euanescere facit: iuxta quam metaphoram legimus apud Isaiam: *Deleui, vt nubem, peccata tua.* Prob. 5. Act. 2. Ioan. 20. Isa. 44.

Sextò;

Prob. 6. Sextò; Idem prob. ex Patribus, qui loca notata ita exponunt, vt apertè significent, Sacerdotes à Christo Iudices factos, & peccata ex potestate dimittere, non autem concionando esse remissa.

Prob. 7. Septimò prob. rationibus.

1. Ratio. Primùm; Si non essent Sacerdotes Iudices, nec verè peccata remitterent, sed solùm annunciarent esse remissa, nemo periret ex eo solùm, quòd Sacerdotem reconciliantem habere non posset: qui enim credit, ex sententia Aduersariorum iam habet remissionem, etiam si nemo sit, qui id verbis protestetur.

Secunda. Eccles. 32. Deinde; Ita frustra, & ridiculè absoluerentur surdi, & ij, qui ob vim morbi sensibus sunt destituti. *Ne effundas sermonem*, inquit Sap. *vbi non est auditus.* At in Ecclesia veteri non solùm surdi, sed etiam ij, qui ob vim morbi extra se positi erant, aliquando reconciliabantur.

Tertia. Tertiò; Si absolutio esset annunciatio remissionis peccatorum, vel temeraria esset, vel superflua. Nam, cùm minister dicit; Remittuntur tibi peccata, aut absolutè hoc dicit; aut ex hypothesi, si videlicet credas, &, vt oportet, pœnitentiam agas. Si absolutè, temerè id pronunciat, cùm ignoret, an is, qui reconciliationem petit, sit verè pœnitens, & fidem habeat, qualis requiritur ad iustificationem: &, etiamsi aliquo modo id minister nosset, meliùs tamen nouit ipse pœnitens, proinde non eget annunciatione illa Ministri, quæ nihil ei addere potest certitudinis. Si verò est conditionalis absolutio, talis non potest certum, ac securum efficere pœnitentem, cùm ex incerta conditione dependeat.

Quarta. Quartò; Si absolutio non est actus iudicialis, sed simplex annunciatio diuinæ promissionis, quæ in Euangelio extat scripta, non minus absoluere poterit laicus; immò etiam fœmina, aut puer, aut infidelis quispiam, aut diabolus, vel etiam psitacus: quod est contra omnium veterum consensum, contra consuetudinem omnium Ecclesiarum, & omnium sæculorum.

Prob. 2. necessitas Confessionis. Prob. etiam Confessionis necessitas ex figuris, quæ præcesserunt. Sacramenta enim Christiana, ac præsertim ea, quæ magis necessaria sunt, non simpliciter in diuinis litteris indicantur, sed primum in lege naturæ, & Moysis adumbrata, ac prænunciata; deinde à Christo promissa, tum instituta; posteà frequentata, & commendata in Script. inueniuntur. Sic Baptismus in lege naturæ adumbratus fuit per arcam Noë, & circumcisionem; In lege scripta, per transitum maris rubri, & probaticam piscinam, ac demum, propinquante lege gratiæ, per baptismum Ioannis: deinde à Christo promissus fuit: *Nisi quis renatus fuerit*, &c. (Ioan. 3.) postea disertis verbis imperatus: *Baptizate omnes gentes*, &c. (Matth. vlt.) Denique, in Actis Apostolorum, & in epistolis B. Pauli passim exhibitus, & commendatus legitur. Sic etiam Eucharistia figurata primum fuit in lege naturæ per panem, & vinum Melchisedech; in lege scripta per agnum Paschalem, & panes propositionis; in ipso Euangelio per multiplicationem panum: deinde promissa ibi: *Panis, quem ego dabo*. (Ioan. 6.) Posteà instituta: *Accipite, & manducate*, &c. (Matth. 26.) Denique frequentata, & commendata ab Apostolis. (Act. 1. 2. 2. Cor. 10. 11.) Quod idem de Confessione demonstrari potest. Deus enim in lege naturæ non semel exegit confessionem peccati; clarius eam præscripsit in lege Moysis: eandem Christus

stus in Euangelio varijs figuris expressit: eandem posteà promisit, & instituit: accessit denique vsus eius tempore Apostolorum, nec non exhortatio, & commendatio.

Porrò ex figuris duplex argumentum sumi potest. Primum; Si Confessio, quam Deus in Testamento veteri exigebat, figura quædam erat, vt reuera erat, cùm *omnia contingerent illis in figuram*; certè necesse est vt in Testamento nouo sit etiam cōfessio peccatorum à Deo præcepta, & quidem tantò exactior, & perfectior, quantò res figurata figuris ipsis præstat. *1. Cor. 10.*

Deinde; Si confessio erat necessaria coram Dei ministro, eo tempore, quo nondum data erat Sacerdotibus potestas remittendi peccata: quis non inde colligat multò maiore ratione æquum fuisse, vt confessio, tanquam necessaria, imperaretur tempore noui Testamenti, quo tanto cum fructu confiteri possumus, vt legittimam confessionem continuò certa Absolutio consequatur?

Prima igitur figura est, vbi Dominus primum ab Adamo, & Eua, deinde à Cain confessionem exegit. Vbi confessio exigitur non solum cordis, sed etiā oris; nec solum in genere, sed etiam in speciali; nec tantum coram Deo, sed etiam coram eius Ministro: nam interrogatio illa facta est per Angelum in forma humana apparentem; vt patet ex eo, quòd ambulabat in Paradiso ad auram post meridiem. Ex quo intelligimus magnam fuisse similitudinem inter illam confessionem, & eam, quæ nunc fit Sacerdoti, qui est etiam Angelus Domini, teste Malachia, vt non sine caussa vna dicatur fuisse figura alterius. *1. Figura. Gen. 3. & 4.* *Malach. 2.*

Secunda figura est, vbi iudicium lepræ solis committitur Sacerdotibus, & cogebantur leprosi se Sacerdotibus sistere, ac prodere, & iuxta eorum arbitrium, vel extra castra manere, vel post curationem ad castra reuerti: quam etiam legem Dominus approbauit, cùm leproso à se curato dixit: *Vade, ostende te Sacerdoti*, &c. *2. Figura. Leuit. 13. 14.* *Matth. 8.*

Tertia figura est Confessio, quam Deus instituit in Testamento veteri, & cui adiungi voluit loco cuiusdam satisfactionis oblationem sacrificij. Nam profectò si Confessio figuralis erat à Deo instituta, & necessaria Iure diuino, quantò magis Confessio figurata esse debet à Deo instituta, & necessaria Iure diuino? *3. Figura. Num. 5. Leuit. 5.*

Quarta figura est, vbi legimus plurimos accurrisse ad Baptismum Ioannis confitentes peccata sua. Sicut enim Baptismus Ioannis figura fuit Baptismi Christi, ita quoque & confessio, quæ Ioanni fiebat, figura fuit Confessionis, quæ Christi ministris facienda erat. *4. Figura. Matth. 3. Mar. 1.*

Quinta figura est in historia Lazari. Quòd enim Dominus è sepulchro prodire iussit Lazarum, & ab Apostolis solui voluit funeralia illa vincula, quibus ligatus erat, significari Patres dicunt, peccatores diuina voce excitatos foras prodire per Confessionem, & ministerio Sacerdotum liberari à peccatorum vinculis per Absolutionem. *5. Figura. Ioan. 11.*

Eadem veritas prob. ex alijs noui Testamenti locis. *Prob. 3. necessitas Confessionis.*

Primus est: *Multi credentium veniebāt confitentes, & annunciantes actus suos: multi autem ex ijs, qui erant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.* *Act. 19.*

Act.3.4.5. 1.Theff.1. & alibi. Hic locus accipiendus est inprimis de Confeſsione fidelium poſt Baptiſmum: illi enim propriè dici ſolent credentes. Deinde; loquitur Scriptura de confeſsione peccatorum in ſpecie, vt colligitur ex illis verbis: *Confitentes actus ſuos.* Denique; Agitur hoc loco de Confeſsione facta non ſoli Deo, ſed etiam homini: nam ad Paulum veniebant, vt confiterentur actus ſuos. Et quoniam eo tempore nulla extabat Eccleſiæ conſtitutio de confeſsione peccatorum facienda, id ſequitur, vt ab ipſo Chriſto talis Confeſsio fuerit inſtituta.

2.Cor.5. Secundus eſt: *Dedit nobis miniſterium reconciliationis, & poſuit in nobis verbum reconciliationis: pro Chriſto ergò legatione fungimur*, &c. At profectò, qui mittuntur Legati cum poteſtate reconciliandi inimicos Regis cum ipſo Rege, non poſſunt rectè munere ſuo defungi, niſi cognoſcant ex ipſis reis, quid egerint, quã grauiter regiam maieſtatem læſerint, quam ſatisfactionem perſoluere ſint parati, &c. Quare poteſtas illa miniſterialis reconciliandi reos, neceſſario fert ſecum poteſtatem cognoſcendi cauſas reorum, atque adeò confeſsiones exigendi, & audiendi: neque enim Miniſtris licet pro arbitrio quoslibet etiã non auditos reconciliare.

Iacob.5. Tertius eſt: *Confitemini alterutrum peccata veſtra.* Quæ cohortatio ſatis apertè indicat Confeſsionem iam fuiſſe inſtitutam, & quidem peccatorum, atque homini faciendam. Et ſatis apertè cohæret hæc ſententia cum ſuperioribus verbis ſecundum Catholicorum explicationem. Nam paulò ante Apoſtolus Iacobus monuerat ægrotos, vt Presbyteros accerſerent, à quibus oleo ſancto cum precibus vngerentur, & adiecerat effectum illius ſacræ vnctionis, & precum; futurum, vt alleuaretur ægrotus, & ſanaretur, &, ſi in peccatis eſſet, ea illi remitterentur. Sed, ne fortè, qui hæc legeret, exiſtimaret illa etiam peccata lethalia, quorum homo conſcientiam habet, per ſacram vnctionẽ poſſe deleri, ait: *Confitemini alterutrum*, &c. Non enim ſacra vnctio peccata lethalia remittit, quorum aliquis conſcientiam habet, cùm ea per Confeſsionis Sacramentum purganda ſint; ſed aut venialia, aut etiam lethalia, quorum conſcientiam non habemus; quæ reliquiæ peccatorum dici ſolent.

1.Ioan.1. Quartus eſt: *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Ex hoc loco probabiliter colligitur Confeſsio Sacramentalis ſingulorum peccatorum. Neque enim dubitari poteſt, quin loquatur Apoſtolus Ioannes de confeſsione peccatorum, & quidem ſingulorum in ſpecie: nam id ſignificant illa verba: *Si confiteamur peccata noſtra.* Non enim ait: Si agnoſcamus, aut confiteamur nos peccatores; ſed, *Si confiteamur peccata noſtra.* Et cùm verba ſequentia: *Remittet nobis peccata noſtra*; omnium conſenſu de remiſsione peccatorum omnium, & ſingulorum in ſpecie intelligantur, non poſſunt verba præcedentia ſine vitio æquiuocationis aliter accipi, quàm de confeſsione omnium, & ſingulorum peccatorum in ſpecie.

Prob.4. neceſsitas Confeſ. Eadem veritas prob. teſtimonio Conciliorum, & veterum Patrum, qui à primo ſæculo floruerunt.

Prob.5. Prob. etiam, Confeſsionem eſſe iuris diuini, rationibus.

1.Ratio. Prima ratio ducitur ab antiquitate Confeſsionis. Nam quæ ſunt iuris humani, ea reperiuntur initium habuiſſe ex Concilij alicuius OEcumenici, aut

ſummi

summi Pontificis decreto: Confeſsionem autem peccatorum in Eccleſia fuiſſe ante omnia Conciliorum, Pontificumque decreta, poteſt intelligi ex Patribus; ſiquidem Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, atque Origenes non ſolum primi generalis Concilij, Nicæni videlicet, tempora anteceſſerunt; ſed etiam omnium aliorum Conciliorum, quamuis Prouincialium, omniumque Pontificum Romanorum qui de Sacramentali Confeſsione ſanctionem aliquam ediderunt.

Secunda ratio ſumitur à difficultate Confeſsionis. Nam, ſi qua res eſt in Eccleſia Catholica, quæ grauis, ac difficilis videatur, ſine dubitatione vlla Confeſsio eſt. Quid enim moleſtius, quid oneroſius, quàm vt cógantur etiam viri Principes, Regeſque potentiſsimi Sacerdotibus, qui & ipſi homines ſunt, peccata ſua omnia detegere, quamuis arcana, quamuis turpia, quamuis pudenda, quamuis horrorem etiam ipſi confitenti adferentia, ac eorundem Sacerdotum iudicio ſtare, ac mulctam ab illis iniunctam ſubire? Tanta profecto huius rei difficultas eſt, vt nullo modo credibile ſit, aut Eccleſiæ Præſides auſuros fuiſſe eiuſmodi legem ferre; aut populis perſuaderi potuiſſe, vt eiuſmodi legem acciperent, & tot iam ſæculis obſeruarent, niſi diuinum imperium, diuina inſtitutio, diuina promiſsio acceſsiſſent. 2. Ratio.

Tertia ratio ducitur ab vtilitate: Confeſsio enim tot parit vtilitates, vt planè diuino conſilio inſtituta videri poſsit, etiamſi id ita eſſe aliunde conſtaret. Nam ſiue Deum conſideremus, ſiue ſacerdotes, qui Dei auctoritate Eccleſiam regunt; ſiue Eccleſiam ipſam vniuerſam, ſiue fideles ſingulos, vndique inſignis confeſsionis vtilitas ſe oſtendit. Elucet inprimis in hoc opere admirabilis Dei miſericordia, qui Confeſsionem non extorquet more Iudicum huius ſæculi, vt confeſſos damnet; ſed potius inſtar medici, vt patefacta vulnera continuo ſanet: elucet nihilominus etiam Iuſtitia, quæ ſuperbiam peccatoris Confeſsionis humilitate comprimit, & eos, qui impudenter turpia admiſerunt, Confeſsionis ruborem tolerare voluit. Ad paſtores animarum magna vtilitas redit, dum per Confeſsionem morbos ouium ſuarum intelligunt, & eo modo tum ſingulis ſeorſim conuenientia remedia adhibere poſſunt, tum in publicis concionibus generatim ea vitia potiſsimum reprehendere, quibus gregem ſuum magis obnoxium eſſe ſciunt. Ad Eccleſiam vniuerſam, atque ad ipſam Remp. politicam multiplex vtilitas ex Confeſsione accedit: multa enim, quæ per Iudices in externo foro emendari nunquam potuiſſent, nullo negotio per Sacerdotes in foro conſcientiæ emendantur, dum reſtituuntur ablata, dimittuntur iniuriæ, conciliantur paces, diſſoluuntur cótractus iniuſti, diſſociantur malèicta fœdera, aliaque id genus plurima priuatim perficiuntur, ex quibus ſcandala publica remouentur, ac pax, ac tranquillitas Reip. redditur. Sed præcipua vtilitas eorum eſt, qui Confeſsionem, ſicut oportet, integrè, ac fideliter obeunt. Nam, vt omittam, quòd eis peccata remittuntur, & in gratiam cum Deo redeunt, qui eſt communis fructus omnium Sacramentorum, referunt ij, ſi volunt, ex Confeſsione conſilium, inſtructionem, conſolationem, quietem animæ ob præterita, remedium contra futura. Ille ipſe rubor, quem inter confitendum patimur, & pars quædam eſt ſatisfactionis pro admiſsis, & frænum cohibens, ne deinceps talia admittantur. 3. Ratio.

tur. Et denique per exigua confusione, quam coram vno ex conseruis nostris patimur, dum illi peccata nostra detegimus, redimimus ingentem illam confusionem, quam alioqui in die iudicij coram omnibus Angelis, & hominibus pateremur, quando iuxta Apostolum *illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabuntur consilia cordium.*

1. Cor. 4.

4. Ratio.

Quarta ratio peti potest ex miraculis, quibus varijs temporibus Deus testatus est veram esse fidem illam, quam Ecclesia Catholica de Confessione tradit.

I. Climax gradu 4. 1. Exemplum.

Scribit Ioannes Climachus antiquissimus, & doctissimus Pater, cùm latro quidam, monachus futurus peccata omnia confiteretur, conspectum fuisse à spirituali quodam viro procerem quendam, ac terribilem, qui conscriptam chartam, & calamum tenebat: & cùm latro ille humi prostratus peccatum confitens pronunciaret, hoc ille calamo delebat. Qua visione intelligi voluit Deus per confusionem temporalem eos, qui confitentur, ab æterna confusione liberari. Contemptus Sacramenti Confessionis diuino iudicio sæpe grauiter punitus fuit, cuius rei duo extant exempla. Vnum apud Bedam: alterū apud Antoninum. Extat etiam apud Petrum Damianum insigne miraculum de Confessionis integritate. Petrus Cluniacensis quoque tria miracula scripta reliquit, quibus apertissimè Deus ostendit Confessionem Sacramentalē integram esse debere, ita vt nullum omnino mortale peccatum, quod in conscientia sit, retineatur. Addit & aliud, quod se præsente contigisse, & vsque adeò notum, ac celebre fuisse affirmat, vt sine magna temeritate negari non possit.

L. 5. Hist. c. 14. par. 2. tit. 9. c. 13. parag. 5. L. 1. de mirac. c. 3. 4. & 5. c. 6.

L. 1. c. 9. 2. Exemplum.

In vita S. Bernardi, quam Auctor probatissimus ipso S. Bernardo viuente conscripsit, insigne miraculum narratur: Cùm aliquantos iam in Claraualle Bernardus explesset annos, contigit virum nobilem, & ipsius quoque secundū carnem propinquum, Iosbertum de Firmitate, quod est oppidum proximum Monasterio, grauiter infirmari, qui subitò præoccupatus amisit intellectum pariter, & loquelam: vnde & filius eius Iosbertus iunior, & omnes simul amici eò magis affligebantur dolore, quòd sine confessione, & viatico, vir magnificus, & magnificè honoratus obiret. Cucurrit nuncius ad Abbatē: neque enim tunc in Monasterio erat: venit, & inuenit eum, iam triduo sic iacentem. Compassus autem homini, sed & motus lachrymis filij eius, simul & lugentiū cęterorū, confisus est de misericordia Dei, & sermonem magnificum protulit, dicens eis: Notum vobis est, quod in pluribus homo iste grauauit Ecclesias, oppressit pauperes, offendit Deum: si mihi creditis, vt Ecclesijs restituantur ablata, & vsurpatæ in grauamen pauperum consuetudines dimittantur, loquetur adhuc, & suorum confessionem faciet delictorum, diuina quoque Sacramenta suscipiet deuotus. Mirantur omnes, lætatur filius, familia omnis exultat: quidquid pręcipit homo Dei, firmiter ei promittitur, & impletur. Cæterum frater eius Gerardus, & Ialdricus auunculus, non parum territi, & turbati, secretius eum super tali promissione conueniunt, durius arguunt, acrius inuehuntur: quibus breuiter simpliciterque respondens; Facilè, inquit, facere potest Deus, quod difficilè credere vos potestis. Itaque post secretam orationem ad oblationē sacrificij immortalis accedit; quo offerente

nuncius

nuncius superuenit,qui indicaret præfatum Iosbertum liberè iam loquĕtem rogare obnoxius, vt vir Dei festinaret ad eum. Cui etiã post oblatũ sacrificiũ venienti cũ lachrymis, & gemitu peccata cõfessus diuina Sacramẽta suscepit. S. Bonauentura in vita S. Francisci refert aliud insigne miraculum. *c. 11. parag. 4. c. 16.*

Item refert alibi de fęmina quadam, quæ ob S. Francisci preces ad vitã ex morte redijt, cùm iamiam sepelienda esset, vt peccatum quoddam in Confessione detegeret, quod nunquam antea confessa fuerat. *parag. 2. nu. 1. 3. Exemplum.*

Et aliud de fonte quodam diuinitus ad preces S. Francisci exorto, ex cuius aqua qui biberẽt, à languoribus curarẽtur, modo peccatorũ confessionẽ antè pręmisissent. Nostro etiã sęculo, quo per Lutheranos Cõfessio in Septẽtrione cũ incredibili animarũ pernicie multis in locis extincta est, apud nouos Christianos, vbi Ecclesia indies magis, ac magis refloreſcit, ac propagatur; atq; apud Iapones potissimũ ita viget, vt sæpe etiam diuinis miraculis illustretur. *c. 16. parag. 10. nu. 2. 4. Exemplum.*

CAPVT VI.

De Satisfactione.

Satisfactio nihil aliud est, nisi actio, qua is, qui alterum læsit, tantum facit, quantum satis est ad iniuriam compensandam; siue, quantum is, qui læsus est, iustè exigit. Ex quo sequitur, quòd nõ sit idẽ Restitutio, quod Satisfactio. *Satisfactio.*

Restituere enim est cessare ab iniuria, non iniuriam factam resarcire: nam qui rem alienam inuito Domino retinet, tam diu facit iniuriam, donec rẽ illã non reddit. Adhæc; Restitutio respicit damnum reipsa illatũ: Satisfactio personam iniuria affectum, etiamsi illa damnum nullũ acceperit. Quocirca Deo nihil restitui potest, cũ ipse damnũ nullum patiatur: potest tamen eidem satisfieri, cùm iniuria à nobis afficitur. Itaque Restitutio in rebus: Satisfactio in actionibus versatur: & restaurat Iustitiam Restitutio, quoad æqualitatem rerum; vt, cùm ea, quæ furto ablata sunt, redduntur: restaurat Satisfactio iustitiam, quoad æqualitatem actionum; vt, cùm is, qui alium contumelia affecerat, ab eo veniam petit. Quemadmodum autem iustitia, quæ in actionibus versatur, duplex est; ita duplex etiam est Satisfactio. Alia iustitia est, quæ versatur in absoluta, & perfecta æqualitate; vt, cùm tantum honoris vnus alteri tribuit, quantum eius dignitas absolutè exigit. Alia est, quæ non consistit in perfecta, & absoluta æqualitate; sed in æqualitate imperfecta, quæ ex pacto, aut donatione, vel acceptatione alterius pẽdet; veluti, cùm quis eum honorem Principi defert, quem is sibi deferri lege mandauit, licet is honor inferior sit Principis dignitati. Ita Satisfactio aliquando fit ad absolutam, & perfectam æqualitatem; vt, cùm actio contumeliosa inter duos homines æquales recompensatur per aliam contrariam tantum habentẽ honoris, quantum alia habuerat contumeliæ. Aliquando autem fit ad ęqualitatem imperfectam; vt cùm is, qui pertulit iacturam decem millium aureorũ satisfieri sibi patitur cessione omnium bonorũ, licet ea bona ad summam tot milliũ nõ perueniãt. *Differt Satisfactio à Restitutione. Satisfactio duplex.*

Iam igitur inter omnes conuenit, inter Deum, & homines non posse esse iustitiam illam perfectam, & absolutam, proinde nec Satisfactionem. Quidquid enim sumus, Dei sumus: quidquid habemus, à Deo habemus: cùm in eum peccamus, infinitum bonum, quod in nobis est, lædimus. Quidquid autem nos habemus, exiguum est, & finitum. Quare, nisi aliqua acceptatio, aut donatio intercedat, nemo potest illi pro peccatis in eum admissis satisfacere: neque de hac re vlla controuersia esse potest, cùm etiam Ethnici Philosophi intellexerint, & scripserint Deo non posse ab hominibus paria reddi.

Quæst. Tota igitur controuersia est; *Vtrum saltem imperfecta illa Satisfactio, quæ acceptatione, & donatione eius nititur, locum habeat in Sacramento Pœnitentiæ?*

Duplex Satisfactio. Rursus animaduertendum est Satisfactione compensandam esse inæqualitatem, quæ non solum iustitiæ, sed etiam amicitiæ contraria est. Sicut enim, qui alterum lædit, iustitiam simul, & amicitiam violat: ita qui satisfacit, & iustitiam, & amicitiam restaurare, ac redintegrare debet. Et quamuis vna actione possit aliquando iustitiæ simul, & amicitiæ satisfieri; tamen sæpe contingit, vt vna actio solam iustitiam, aut solam amicitiam restauret. v. g. Si quis à iudice comprehensus tantum pœnæ subire cogatur inuitus, quantum ipse iniuriæ in alium intulit, satisfiet sine dubio supplicio illo iustitiæ, nec tamen inter eos amicitia reformabitur, quæ inter inuitos esse non potest. Contra autem, si quis ita grauiter aliquem læserit, vt non possit, nisi longo tempore, iniuriam compensare, is quidem poterit humili prece continuo veniam petere, atque in gratiam eius redire, quem læserat; deinde tamen suo tempore pro iniuria integrè satisfacere tenebitur.

Resp. Iam igitur, cùm homines peccant in Deum, amicitiam simul, & iustitiam violant.

Prob. 1. Ac pro amicitia quidem reformanda non potest homo Deo satisfacere: nam satisfactio hominis erga Deum acceptatione ipsius Dei necessario indiget; acceptatio autem amicitiam præsupponit.

Prob. 2. Et præterea, vt satisfactio sit aliquo modo ad æqualitatem, oportet, vt, sicut offensio habuit infinitatem quandam ex parte obiecti; sic habeat satisfactio infinitatem aliquam ex parte principij satisfacientis: proinde requiritur, vt opera satisfactoria fiant à Spiritu Dei hominem inhabitante, siue ab ipso homine, vt membro Christi, & filio Dei iam per gratiam, & charitatem effecto. Non igitur fieri potest, vt pro instauranda amicitia cum Deo homines satisfaciant.

Et hoc est, quod Theologi communiter docent Satisfactionem non offerri Deo, neque exigi ab hominibus pro culpa: gratis enim nos à culpa iustificat Deus, gratis amicitiam suam nobis restituit. Quòd si veteres Patres interdũ actionibus humanis tribuere videntur, vt Deum ex inimico amicum reddãt, atque adeò pro expianda culpa satisfaciant; interpretandi sunt de Satisfactione ex congruo, non ex condigno.

Restat igitur controuersia solum de Satisfactione, qua iustitiæ restauretur æqualitas, restituta siquidem amicitia per gratuitam Dei misericordiam, & redemptionem, quæ est in Christo Iesu. Posset quidem Deus vniuersum pœnæ debitum condonare, vt certum est eum facere, cùm primùm per Baptismũ

nos

nos in filios recipit, vel cùm pro nomine ipsius martyrium subimus: sed potest etiam id velle, vt, cùm peccamus post Baptismum, amicitia quidem gratis pęnitentibus, & confitentibus peccata sua restituatur; sed maneat tamen debitum luendæ pœnæ, quo iustitiæ satisfiat.

Quæstio igitur est: *An velit Deus, vt peccantibus post Baptismum remissa culpa remaneat debitum luendæ pœnæ; an non?* Quæst. 1.

Quòd si probatum fuerit remissa culpa non semper remitti debitum pęnæ, existet alia quæstio: *An debitum illud pœnæ post culpæ remissionem manens possit per opera bona redimi?*

Nam pœna illa, quæ luenda restat post culpæ remissionem, est illa ipsa pęna sensus, quam in gehenna pati debuisset peccator, remota solum æternitate. Tria enim complectitur pœna gehennæ: pœnam damni, pœnam sensus, & vtriusque æternitatem. Quorum primum respondet auersioni à Deo: secundum conuersioni inordinatæ ad creaturas: tertium inimicitiæ cum sempiterno, & infinito Rege.

Ex his autem tribus malis, quæ sunt in gehenna, à primo, & tertio liberãtur continuo, qui ad amicitiam Dei, & eius gratiam redeunt; solum autem manet malum illud secundum, debitum videlicet pœnæ sensus ad tempus luendæ. Et quoniam posset Deus velle, vt ea pœna lueretur post hanc vitam, posset etiam admittere redemptionem eius pœnæ per opera laboriosa huius vitæ, propterea nascitur secunda quæstio:

An satisfacere possent homines pro expiando reatu illius pœnæ, qui interdum remanet post remissionem culpæ? Quæst. 2

Et tunc nascetur tertia quæstio: *An opera laboriosa, quibus pœna peccati redimitur, tum sponte assumenda sint, tum etiam per Sacerdotes in Sacramento Pœnitentiæ iniungenda?* Quæst. 3.

Tum quarta: *Quibus potissimum operibus pro reatu pœnæ Domino satisfiat?* Quæst. 4.

Ad demum quinta: *Vtrum ista opera sint dicenda propriè satisfactoria, ita vt nos dicamur verè, ac propriè Domino satisfacere?* Quæst. 5.

De prima quæstione Catholici summo consensu docent post remissam culpam sæpe remanere reatum pœnæ temporalis, vt ex Concilio Trident. constat. Pœnam autem temporalem intelligunt, tum in alia vita, tum etiam in præsenti: sed pœna alterius vitæ propriè peccatis omnibus, & ex condigno debetur: pœna autem huius vitæ solum ex congruo (vt sic loquamur) certis peccatis à Deo infligi solet. Resp. ad 1. Sess. 6. c. 14. & sess. 14. c. 12.

Extant de pœna temporali huius vitæ in diuinis litteris varia testimonia. Primum est, vbi Dauid post impetratam veniam adulterij, atque homicidij punitus est morte filij. Secundum est, vbi Dauid ob numeratum populum pœnitentiam agit, & à Deo in gratiam recipitur: & tamen post remissam culpam datur illi optio, vt eligat in pœnam peccati bellum, famem, aut pestẽ. Tertium est: *Quocunque die comederis, morte morieris.* Et: *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.* Quartum est, vbi sine discrimine multa hominum millia interfecta sunt propter peccatum adorati vituli: nec tamen credibile est omnes illos in peccato mortuos esse, cùm Dominus testatus sit se ob 2. Reg. 12. 2. Reg. 24. Gen. 2. Rom. 5. Exod. 32.

Moysis

Num. 14. Moysis preces peccatum illud dimisisse. Quintum est, vbi populus vniuersus murmurauit, ac deinde ad Moysis intercessionem Deus reconciliatus est Israëli, & tamen in pœnam criminis illius omnes omninò Hebræi, qui numerati fuerant, mortui sunt in deserto, exceptis Caleb, & Iosue, qui non murmurauerant. Ac præterquam, quòd pœna mortis non infligitur ad emendationem in futurum, Deus ipse testatur eo loco eam pœnam in vltionem sceleris à populo se exigere: *Et scietis*, inquit, *vltionem meam*. Sextum est, vbi Moyses, & Aaron, quia non glorificauerunt Deum ad petram, ea pœna damnantur, vt moriantur in deserto: & de Aaron loquitur Scriptura: *Pergat Aaron ad populos suos; non enim intrabit in terram, quam dedi filijs Israël, eò, quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis*; & continuo describitur eius mors. De Moyse autem sic legimus: *Ascende in montem istum Abarim, in montem Nebo, & morere in monte: quem conscendens iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus, & appositus populis suis, quia præuaricati estis contra me*, &c. Nemo est autem, qui neget Moysen, & Aaronem post peccatum illud in gratiam Dei rediisse: mansit igitur pœna luenda post culpam remissam. Septimum est, vbi Apostolus scribit multos eorum, qui indignè communicabant Sacramento corporis Domini, in pœnam peccati morte punitos, cùm ait: *Ideò inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi*, quos ante mortem reconciliatos Deo fuisse idem Apostolus monet, cùm ait: *A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur*. Simile est, quod scribitur de Propheta Domini, qui ob peccatum quoddam à Leone occisus fuit in itinere: & quia paulò ante prædicta fuerat illi ea calamitas, dubium esse non potest, quin pœnitentiam egerit, & remissionem à Domino impetrauerit; nam in testimonium sanctitatis eius, in qua vitam finierat, stabat Leo iuxta cadauer impastus, & ne asinum quidem Prophetæ attingere audebat.

(Margin: Num. 20. — Deut. 32. — 1. Cor. 11. — 3. Reg. 13.)

Resp. ad 2. De secunda quæstione Catholici tria docent.

Primò, pœnas temporales alterius vitæ, quæ in Purgatorio luendæ essent, redimi posse ieiunijs, precibus, eleemosynis, alijsque pijs, ac laboriosis operibus huius vitæ. De qua re in libro de Purgatorio.

Secundò, pœnas temporales huius vitæ interdum non posse redimi, sed necessario perpetiendas esse. Deus enim ita aliquando pœnam aliquam constituit, vt nullam pro ea redemptionem accipere velit. Talis inprimis pœna mors est, quam nullus, quantumuis iustus, vllo pio opere auertere potuit. Talis fuit pœna illa Dauidis: *Quia blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc filius, qui natus est tibi, morte morietur*. Tametsi enim Dauid ieiunauerit, & humi prostratus orauerit, non tamen mortem illam filij sui redimere potuit. Talis fuit pœna illa Moysis, ne intraret in terram promissionis, ob peccatum, quod ad petram Oreb commiserat. Rogauit enim Moyses (vt ipse testatur) Deum, vt pœnam illam sibi condonaret, & exauditus non est.

(Margin: 2. Reg. 12. — Deut. 3.)

Tertiò docent posse aliquando pœnas temporales huius vitæ alijs operibus tolli: id quod tam est in Script. euidens, vt mirum sit ab vllo negari potuisse. Certè Niniuitæ ob grauia peccata meruerant id, quod Deus illis comminatus fuerat, vt post 40. dies Niniue subuerteretur: & tamen ieiunijs, saccis, & precibus Niniuitarum placatus Dominus ciuitatem illam conseruauit. Et Dominus dicit: *Si clausero cœlum, & pluuia non fluxerit, & mandauero, & præcepero*

(Margin: Ion. vlt. — 2. Paral. 7.)

pero locustæ, vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autẽ populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à vijs suis pessimis: & ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum. Et alibi: *Repentè loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiã egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui, vt facerẽ ei.* Et alibi, cùm Propheta exposuisset Regi visionem, per quam indicata fuerat pęna temporalis, quam ille ob sua scelera merebatur, continuo subiecit: *Quamobrem, Rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleëmosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Vbi apertissimè S. Daniel docet, posse pœnas peccatorum pijs operibus redimi. Et clarius hoc apud Tobiam: *Eleëmosyna ab omni peccato, & à morte liberat.* Huc etiam facit, quod ait Apostolus: *Si nosipsos dijudicaremus, non vtiq, iudicaremur.* Hier. 18. Dan. 4. Tob. 4.

De tertia quæstione Concilium Trident. docet tribus modis Domino satisfieri: pęnas, & flagella à Deo immissa patienter ferendo; opera laboriosa sponte assumendo: & mulctam Sacerdotum arbitrio iniunctam subeundo. Resp. ad 3. Sess. 14. c. 9.

Ac de pœnis quidem sponte assumptis tot sunt in Script. exempla, & testimonia, vt mirum sit potuisse in mentem alicuius cadere, vt id negaret. Quis sanctum Iob coëgit pœnitentiam agere in fauilla, & cinere, eius delicti, quod verbo commiserat? Sic enim ipse ait: *Insipienter locutus sum, idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Quis Dauidem coëgit ieiunare, & humi iacere? & ponere vestimentum suum cilicium? & panem, sicut cinerem, manducare, & potum cum fletu miscere? Nónne hæc omnia, & alia id genus multa S. Dauid sponte sua faciebat, vt de se pęnas sumeret ob peccata in Deũ admissa? Nonne etiam Achab sponte sua cilicium ad carnem induit, vt Deum placaret, ieiunauitque, & dormiuit in sacco? Et Dominus de eo ad Eliam dixit: *Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius.* Quid Rex Niniuitarum? nónne sponte sua surrexit de solio, & abiecto vestimento suo indutus est sacco, & sedit in cinere, & ieiunium toti populo indixit? Si pęnæ istæ sponte assumptæ hypocriticæ essent, & cum præceptis diuinis pugnarent, vt Philippus cum nouis Epicureis dicit; qua ratione Deum placassent, & ruinam iam impendentem auertissent? Porrò libri veterum Patrum plenissimi sunt exhortationibus ad opera pęnitentiæ laboriosa spontè suscipienda. Prob. de pœnis sponte assumptis. Iob vlt. 2. Reg. 12. Psal. 68. Psal. 101. 3. Reg. 21. Ion. 3.

Posse autem, ac debere opera laboriosa à Sacerdotibus iniungi, Primùm satis apertè docent verba illa Domini: *Quodcunque ligaueris,* &c. Et: *Quæcunque alligaueritis,* &c. Rectè enim Concilium Trident. docet Claues Sacerdotibus datas non tantùm ad soluendum, sed etiam ad ligandum: & ideò sicut à culpa pęnitentes absoluunt, ita etiam posse, ac debere eosdem ad certa pęnitentiæ opera alligare: & quemadmodum peccata remittunt quoad culpam, & pęnã æternam, dum absoluunt; sic etiam peccata retinent quoad pęnam temporalem, dum mulctam pęnitenti imponunt. Docent hoc S. Leo, S. Cyprianus, & S. Gregorius. Prob. 1. de pœna à Sacerd. iniungenda. Matth. 16. Matth. 18. Sess. 4. c. 15.

Ad hæc; Pleni sunt Conciliorum libri canonibus, quibus certum tempus ad satisfaciendum pęnitentibus præscribitur. Et quamuis opera laboriosa Prob. 2.

pęnitentibus olim ante Absolutionem imponebantur, & explebantur; tamen non fuisse id absolutè necessarium, sed potuisse etiam expleri post Absolutionem, vt hoc tempore fieri solet; ac per hoc satisfactiones illas non tam ad culpam, quàm ad pœnam temporalem expiandam referri consueuisse, perspicuum est ex Concilijs illis, quæ in articulo mortis iubent pęnitentibus Communionem dari, etiamsi nulla, aut non plena præcesserit satisfactio; sed tamé admoneri, vt, si fortè superuixerint, integrè pœnitentiam sibi iniunctam expleant.

Prob. 3. Nec verò desunt optimæ rationes, ob quas planè congruens fuerit, quod in Sacramento Pœnitentiæ Deus velit per ministros suos certam mulctam peccatoribus imponi.

1. Ratio. Primùm enim id exigebat differentia inter eos, qui ante Baptismum, & qui post Baptismum peccant. Qui enim peccant ante Baptismum, maiori misericordia digni sunt, quàm qui post Baptismum; cùm illi in tenebris ignorantiæ; isti in lumine fidei, & agnitionis Dei versarentur: illi diabolo, & pompis, atque operibus eius nondum nuncium remisissent; isti remisissent: illi sine adiutorio gratiæ gratum facientis, & absque Spiritu sancto inhabitante viuerent; isti filij Dei effecti pignus Spiritus in cordibus suis haberent: illi denique nunquam antea ad indulgentiam peruenissent; isti post indulgentiam, & tot beneficia ingrati tantum benefactorem iterum ad iracundiam prouocassent. Itaque omninò par erat, vt Deus ministris suis mandaret, vt peccantes post Baptismum non sine mulcta iniuncta ad indulgentiam diuinam per ianuam reconciliationis admitterent.

2. Ratio. Altera ratio peti potest à misericordia, & iustitia Dei, quæ in diuinis litteris passim coniunctæ prædicantur: siquidem maximè consentaneum est rationi, vt sic Deus ex misericordia peccata condonet, vt etiam iustitiæ, quoad eius fieri potest, satisfieri velit.

3. Ratio. Tertia ratio ducitur à differentia Sacramenti Baptismi, & Pœnitentiæ. Nam Baptismus, cùm sit lauacrum regenerationis, non requirit, vt is, qui regeneratur, in ea re multum laboret: at pœnitentia, quia medicamentum est animæ vulneratæ, ac ægrotantis, id planè exigit, vt, qui curatur, medecinales vstiones, incisiones, pharmaca amara, aliaque id genus multa sustineat.

4. Ratio. Quarta ratio sumitur ab vtilitate ipsius pęnitentis: vtilissimum enim peccatori est, vt non maneat penitus impunitus, ne ex veniæ facilitate ad peccandum iterum incitetur. Neque enim timor solum satisfactionis cum labore exoluendæ coërcet à peccando; sed etiam admonet, quanta sit peccati grauitas, & eo modo animam erudit, & illustrat; at ex eo lumine ingens quoddam odium erga peccatum nascitur, vt iam non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, & odio peccati in bonis actionibus perseueret. Neque exigua est illa vtilitas satisfactionis, quòd multum conducit ad habitus vitiorum eradicandos, & virtutum inserendos, quodque Christi crucem gestare nos facit, & Christo ipsi compati, vt cum eodem postea (iuxta Apostolum) regnemus: quas rationes breuiter attigit Concilium Trident.

Sess. 14. c. 8.

5. Ratio. Quinta ratio petitur ab vtilitate, quæ in alios redundat. Nam sæpe ob peccatum

catum vnius non punitum, vt oportebat, in totum populum Dei furor accẽditur. Cuius rei testis est Iosue, qui scribit populum Israël tamdiu coram hostibus terga vertisse, donec peccatum Achan detectum, & punitum non fuit. Neque exigua est illa vtilitas, quòd ex pœna vnius, præsertim si publica fuerit, sæpenumerò corriguntur multi. Denique; Illud quoque accedit, quod satisfaciens non solùm veniam apud Deum impetrat, sed etiam, quam contristauerat nuper, lætam facit Ecclesiam. *Iosue 7.*

De quarta quæstione nobis duo probanda sunt. Primum, opera Satisfactoria in genere non esse cæremonias, aut res inutiles; sed res vtilissimas, quarum in diuinis litteris extant exempla, promissiones, & præcepta. Deinde, hæc ipsa opera in particulari, quatenus à Deo non imperantur, sed sponte ad peccata expianda suscipiuntur, gratissima esse Deo, & exemplis Script. ac promissionibus confirmari. *Resp. ad 4.*

Quod ad primum attinet, sciendum est opera Satisfactoria ex communi Theologorum sententia, & Concilij Tridentini, esse Orationem, Ieiunium, & Eleemosynam, ac præterea illa omnia, quæ ad hæc tria, tanquam ad quædã præcipua capita, reducuntur. *Sess. 14. c. 13.* *Opera satisfactoria.*

Cur autem hæc tria præcipuè à Theologis statuantur, duæ causæ sunt.

Vna, quòd debeamus satisfacere per ea bona, quæ nostra sunt, quoad eius fieri potest. Habemus autem tria genera bonorum; animi, quę Deo damus per orationem; corporis, quæ Deo damus per ieiunium; externa, quæ Deo damus per eleẽmosynam. *1. Ratio eorum.*

Altera ratio est, quòd omnia vitia reuocantur ad illa tria, quæ S. Ioannes posuit, *concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ*. Ieiunium comprimit concupiscentiam carnis, Eleẽmosyna concupiscentiam oculorũ, id est, auaritiam; Oratio superbiam vitæ. *2. Ratio eorum.* *1. Ioan. 2.*

Reuocantur autem ad Ieiunium ea omnia, quæ corpus affligunt, & concupiscentiæ carnis repugnant, vt cilicia, cineres, flagellationes.

Reuocantur ad Eleẽmosynam, quæ repugnant auaritiæ, aut certè in proximi vtilitatem cedunt, vt opera omnia misericordiæ.

Reuocantur ad Orationem, quæ Deo propriè exhibentur, vt laudes, gratiarum actiones, Contritionis, & Confessionis actus. Quocirca rectè Theologi docent per actum Contritionis, vt est opus pœnale, semper aliquid pęnæ temporalis, pro qua satisfaciendum erat, remitti: & aliquando tam vehemẽtem posse esse dolorem Contritionis, vt tota pœna remittatur.

Iam verò facile erit probare ea, in quibus nos ponimus Satisfactionem. Nam de oratione loquitur Deus: *Inuoca me in die tribulationis, eruam te*, &c. Vbi simul præceptum, & promissionem videmus. Exemplum habemus Dauidis, qui tot Psalmis compositis peccata sua coram Deo defleuit; item Manassis, de quo sic legimus: *Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valdè coram Deo Patrum suorum, deprecatúsque est eum, & exorauit intentè: & exaudiuit orationem eius, reduxitq; eum Ierusalem in regnum suum.* *Prob. de oratione.* *Psal. 49.* *2. Paral. 33.*

De Ieiunio habemus exemplum Dauidis, vt reliqua prætermittam. Item præceptum, & promissionem apud Ioëlem. *Prob. de ieiunio.* *2. Reg. 12.* *Ioel 2.*

De Eleemosyna insigne extat exemplum in Tobia. Præceptum item, & *Prob. de Eleemosyna.*

promisſio: *Date eleëmoſynam, & omnia munda ſunt vobis*. Rurſus hæc tria commẽdantur ab Angelo: *Bona eſt Oratio cum Ieiunio, & Eleëmoſyna*. Et regulas eorundẽ trium operum explicat Dominus apud Matthæum.

Tob. 1. Luc. 11. Tob. 12. Matth 6.

De cinere, & cilicio. De cinere, & cilicio, quæ ad ieiunium reducuntur, extant exempla in diuinis litteris; vt Niniuitarũ, Dauidis, ac ſeniorum Iſraël. Idem imperatur apud Ieremiam, & Ioëlem, & alibi. Idem confirmat ipſe Dominus.

Ione 3. 1. Par. 21. Ierem. 4. Ioël. 1. Matth 11.

De flagellatione. De flagellatione, & percuſsione ſui ipſius habemus exemplum Apoſtoli Pauli: *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo*. Quo loco verbum Græcum ὑποπιάζω, vt Theophylactus notat, ſignificat, vſque ad liuorem contundere. Et quamuis Apoſtolus ſimilitudinem ducat ab ijs, qui in ſtadio pugnant, & dicere velit eo ſe modo corpus ſuum malè accipere, ac ſubijcere, quemadmodum athletæ, cùm in ſtadio aduerſarium ſuum pugnis, ac cæſtibus ad liuorem vſque contundunt; tamen omninò probabile eſt Paulum etiam propriè corpus ſuum verberibus affeciſſe; tum, quòd vox Græca id ſignificet; tum, quòd hoc genus pœnæ etiam veteribus fuerit vſitatum. Nam & Publicanus pęnitens percutiebat pectus ſuum: & idem de ſe dicit Hieronymus.

1. Cor. 9. Luc. 18.

Opera laborioſa Deo grata eſſe, & vtilia. Iam verò hæc ipſa opera, quatenus quoad certum modum in particulari diuinitus mandata non ſunt, ac ob hoc indebita dici poſſunt, grata eſſe Deo, atque vtilia, demonſtratum eſt in lib. de Monachis. Ac præter alia inſigne teſtimonium habemus, vbi Deus approbat, & ſibi reddi iubet vota ſponte facta de ieiunijs, aut alia quauis afflictione corporis. Atqui Deus nuſquam imperauerat non ſolum in ſpecie aliqua certa vota, ſed ne in genere quidem vlla vota: & tamen vota ſponte facta à Deo grata eſſe, perſpicuum eſt, tum ex eo, quòd iubet ſibi reddi, tum ex illa Prophetæ cohortatione: *Vouete, & reddite Domino Deo veſtro*. Inſigne quoque eſt exemplum S. Ioannis Baptiſtæ, cuius veſtis pili camelorum erant; cibus, locuſtæ; lectus, humus; domus, deſertum. Neque poterunt aduerſarij in Script. oſtendere, vbi Deus tantam vitæ aſperitatem imperauerit; vt omninò fateri cogamur eiuſmodi labores ſponte ſuſceptos fuiſſe, atque ad opera ſupererogationis pertinuiſſe. Placuiſſe autem Deo eiuſmodi vitam, teſtis eſt Chriſtus ipſe, qui Ioannem mirificè laudauit. Huc etiam pertinet Annę illius exemplum, quę *Non recedebat à templo ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens die, ac nocte*. Nam à templo non recedere, ac perpetuo ieiunare, & orare, non erat lege Domini vſquam imperatum: & tamen hęc opera indebita, & ſupererogationis fuiſſe cultum Deo gratum, ex verbis Euangelij ſatis apertè colligitur. Neque enim Euangeliſta in laudibus eius mulieris poſuiſſet aſsidua illa ieiunia, & preces, & in templo commorationem; neque dixiſſet illam Deo ſeruiſſe orationibus, & ieiunijs nocte, ac die, niſi opera illa cultum Dei eſſe credidiſſet.

Prob 1. Num. 30. Pſal. 75. Matth 3. Luc. 3. Mar. 1. Mat. 11. Luc. 7. Luc. 2.

Porrò veteres Patres etiam afflictiones iſtas carnis non imperatas in particulari, ſed ſpontè aſſumptas apertiſsimè laudant, & ad cultum Dei pertinere dicunt.

Prob. 2.

Accedit etiam ratio. Nam, ſi Deo placent opera, quę ipſe neque in genere, neque in ſpecie imperauit, modò cum debitis circumſtantijs fiant; quanto magis certum erit placere Deo, quę ipſe ſaltem in genere imperauit; qualia

Prob. 3.

ſunt

sint Oratio, Eleemosyna, & Ieiunium, & quę ad ista reducuntur?

De quinta quæstione Conc. Trid. & Ecclesiæ totius sententiam sequentes *Resp. ad 5.* probare aggredimur per opera illa pęnalia, de quibus hactenus locuti sumus, *Sess. 6. c. 14.* verè, ac propriè Domino satisfieri pro reatu pœnæ, qui post culpam dimissam *Sess. 14. c. 16.* remanet expiandus. Illud tamen præmittimus nos hoc loco de Satisfactione illa verba facere, quæ ex condigno quidem pœnam temporalem expiet, non tamen ex rigore iustitiæ. Satisfactio enim ex rigore iustitiæ duo requirit: vt satisfiat ex proprijs; & ad æqualitatem, nulla videlicet præueniente, aut intercedente gratia eius, cui debetur Satisfactio. Nos autem neque aliquid habemus, quod Dei non sit, neque possumus vllo genere honoris adæquare iniuriam, quam Deo fecimus: cùm iniuriæ mensura æstimetur ex dignitate Dei, quę infinita est; mensura honoris, quem illi impendimus, æstimetur ex dignitate nostra, quæ est finita, & perexigua. Nihilominus tamen accedente gratia Dei, eaque multiplici verè possumus aliquo modo ex proprijs, & ad ęqualitatem, ac per hoc iustè, & ex condigno satisfacere.

Primum enim accedit gratia iustificationis, per quam efficimur filij Dei, membra Christi, habitacula Spiritus S. & hac ratione opera nostra, vt à Spiritu sancto procedunt, quandam habent infinitatem, ac per hoc etiam quandam æqualitatem cum iniuria, qua Deum peccando affeceramus.

Accedit rursus alia gratia, dum Deus, qui nostra omnia sibi iure vendicare posset, non omnia, quæ facere possumus imperat, sed certa quædam opera dumtaxat: alia verò permulta non imperat, sed suadet, atque ad ea facienda hortatur. Ex qua Dei benignitate illud consequitur, vt habeamus opera propria, & indebita, quibus pro iniuria satisfaciamus: quanquam ea est benignitas Dei, vt etiam, quę munera ipsius sunt, nostra esse merita patiatur; & quę de manu eius accepimus, sibi donari libenter admittat.

Accedit postrema alia gratia. Nam Deus, cùm nos ad amicitiam suam per reconciliationem iterum recipit, à pęna, cuius debitores eramus, ęternitatem aufert, ac de ęterna temporalem facit. Ita igitur intelligimus per nostra opera Domino satisfieri, non ex rigore iustitiæ, sed gratia ipsius, eaque multiplici præcedente; & comitante, atque id nobis donante, vt habeamus, vnde ex proprijs, & ad æqualitatem pro pęna temporali satisfacere valeamus.

His præmissis prob. veritas ex Script. *Prob.*

Primum testimonium est apud Isaiam, vbi Dominus promittit remissionē *Resp.* plenam, ac perfectam peccatorum, quasi pręmium quoddam ijs, qui non tan- *Isa. 1.* tum lauerint, ac mundauerint se per contritionem; sed etiam in bonis operibus misericordiæ se exercuerint.

Alterum est: *Peccata tua eleemosynis redime.* Et: *Misericordia, & veritate redi-* *Dan. 4.* *mitur iniquitas.* Hic enim habemus vocem Redemptionis, quę ęquiualet voci *Prou. 16.* satisfactionis. Certè enim non minus ad iustitiam pertinet Redemptio, quam Satisfactio: &, si absurdum esset dicere nostris operibus satisfieri pro peccatis, multo esset absurdius dicere nostris operibus redimi peccata. Cùm igitur Scriptura non vno in loco disertis verbis tradat nostris operibus redimi peccata, profectò non abhorret ab vsu Script. quod nos dicimus, nostris operibus satisfieri pro peccatis.

Obiect. Sed fortasse obijciet aliquis, non dixisse Danielem, Pęnas tibi debitas eleemosynis redime; sed, *Peccata tua*, &c. proinde locutum esse de redemptione culpæ, quam nos ipsi fatemur non esse veram, & propriam redemptionem.

Solut. Gen. 43. Deut. 5. 3. Reg. 1. Prou. 16. Resp. in sacris litteris nomen peccati sæpenumero accipi pro pœna, siue pœnæ reatu. Vt; *Nisi reduxero puerum, ero peccati reus in te omni tempore.* Et: *Reddens iniquitatem Patrum in filios.* Et: *Erimus ego, & filius meus Salomon peccatores.* Et hoc modo accipi potest illud; *Misericordia, & veritate*, &c. Locus autem Danielis duobus modis exponi solet. Vno modo, vt per peccatum intelligatur culpa, siue inimicitia cum Deo: & tunc significatur illis verbis posse hominem pœnitentem per eleemosynas placare Deum ex congruo, atque ab eo gratiam reconciliationis impetrare. Ex qua interpretatione id sequitur, vt, si opera hominis nondum iustificati, tamen cum auxilio Dei speciali facta, tantum valent ad reconciliationem, vt ex congruo dicantur redimere culpam, multò magis opera hominis iusti ex Spiritu inhabitante facta tantum valeant ad expiandam pœnam temporalem, vt ex condigno dicantur redimere pœnam. Alio modo exponuntur à nonnullis ea verba, vt per peccata sola pœna intelligatur. Sed quia Nabuchodonosor impius erat, & non solum pœnæ, sed etiã culpæ remissione indigebat, idcircò auctores illi volunt sententiam Danielis esse hiulcam, ac subintelligi alia verba, quibus ad agendam pœnitentiam, & quærendam reconciliationem Daniel Regem sit cohortatus, ac tum demum addiderit de expianda pœna: *Peccata tua eleëmosynis redime.* Cæterum plenus commentarius erit, si verba Danielis intelligamus de perfecta peccati remissione, quoad culpam, & pœnam: ita vt cohortatio sit ad magnas, & frequentes eleemosynas, quibus primum disponatur Rex ad reconciliationem; deinde etiam pœnam ex condigno redimat: sicut intelligendus videtur locus ille. *Date eleëmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* (Dan. 4. Luc. 11.)

Luc. 3. Tertium testimonium est: *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Nam facere fructum dignum pœnitentiæ est operari eo modo, quo decet eum, qui pœnitentiam profitetur: qui autem pœnitentiam profitetur, quòd aliquem lęserit, non solum cessat à lædendo, nec solum cauet in futurum, ne quid in eum committat; sed etiam damnum resarcit, compensat iniuriam, malè facta corrigit, & emendat. Atque in hunc modum locum istum veteres exposuerunt.

2. Cor. 7. Quartum est, vbi B. Paulus inter alios bonos fructus sanctæ tristitiæ, quæ pœnitentiam in salutem stabilem operatur, ponit vindictam. Neque multum refert, an Apostolus loquatur de vindicta, quam is, qui pœnitentiam agit, de seipso sumit; an de ea, quæ iniungitur ab alio: satis enim nobis est probari ab Apostolo pœnas, quæ vindictæ nomine inueniuntur in pęnitentia. Vindicta enim ad præteritum respicit, & ad iustitiam pertinet, neque aliud est, nisi id, quod nos dicimus Satisfactionem. Ideò enim sumit vnusquisque de peccatis suis pro amore Dei vindictam, vel à Sacerdote iniunctam libenter admittit, vt iniuriam Deo factam ea ratione compenset.

Leuit. 4. 5. 6. Quintum est in Leuitico, vbi sacrificia diuersi pretij pro æstimatione, & mensura delicti imperantur: quæ compensatio fuerunt, & satisfactio pro reatu pœnæ temporalis expiando. Huc adferri possent omnia illa Scripturæ testimonia, quæ docent opera hominum iustorum esse meritoria vitæ ęternæ.

Nam,

Nam, si opera iustorum eam vim habent, vt vitam æternam verè, & propriè mereantur; nullo modo negari potest, quin etiam efficacia esse possint ad satisfaciendum pro reatu pœnæ temporalis; siquidem longè maius est gloria æterna, quàm pęnæ temporalis remissio. Certè inter homines, si quis Regem suum iniuria affecisset, ac deinde in amicitiam restitutus ita se gereret, vt merito operum suorum in societatem regni admitteretur; quis ambigeret eundem officijs erga Regem pecuniarium debitum facilè posse redimere? Script. testimonia pro meritis vitæ æternæ passim occurrunt: sed duo hoc loco sufficiunt. Vnum: *Voca operarios, & redde illis mercedem*. Quo loco & vox *Mercedis*, & nomen *Operariorum*, & pactum cum operarijs ex denario diurno non permittunt nos aliter hunc locum exponere, quàm de meritis propriè dictis, quibus ex iustitia merces debetur. Denarium autem diurnum, qui eo loco pro mercede ponitur, communi consensu Patres docent esse vitam æternam. Alterum est: *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus index, non solum autem mihi, sed ijs, qui diligunt aduentum eius*. Certè corona iustitiæ, quæ redditur à Iudice iusto, veram, & propriam laborum, meritorumque mercedem significat.

Matth. 20.

2. Tim. 4.

Eadem prob. veritas ex testimonijs veteris Ecclesiæ.

DE

DE EXTREMA VNCTIONE, ET ORDINE.

LIBER VI.

CAPVT I.

Extremam Vnctionem verè, & propriè esse Sacramentum.

Prob. 1. Sacram. extremæ vnctionis. In instruct. Armen. Seß. 14. c. 1. Mar. 6.

ECCLESIA Catholica palam affirmat Vnctionem extremam Sacramentum esse verè, ac propriè dictum. Id enim expresśè habet Concilium Florent. & Trident. & omnes Theologi. Duę autem ad hoc probandum proferuntur Scripturæ ab omnibus.

Vna: *Et vngebant oleo multos ægros, & sanabant*. De qua non omnes conueniunt; an, cùm Apostoli vngebant oleo infirmos, & curabant, illa vnctio fuerit Sacramentalis, de qua nunc loquimur: an solum fuerit figura quædam, & adumbratio huius Sacramenti? Qui tuentur priorem sententiam, vt Thomas VValdensis, & Alphonsus à Castro, ea ratione ducuntur quòd Beda, Theophylactus, & OEcumenius videantur dicere eandem esse vnctionem, cuius fit mentio apud Iacobum: Sed profectò probabilior est sententia posterior, quæ est Ruardi, Iansenij, Dominici à Soto, & aliorum.

In commentar. Mar. & Iac. Iac. 5.

Prob. 1. vnctio. figuralis.

Prob. sententia posterior primò: Illa vnctio, qua vtebantur Apostoli, referebatur solum, aut præcipuè ad curationem morbi corporalis; vnde etiam sanabantur omnes, qui tum inungebãtur: Sacramenta autem per se ad animam pertinent, ad corpus per accidens, aut certè secundario.

Prob. 2.

Secundò; Apostoli eo tempore nondum erant Sacerdotes: & quamuis potuerit Christus etiam per non Sacerdotes Sacramenta conferre, tamen non est probabile eum hoc fecisse, nec legimus id vnquam factum. Neque obstat, quòd Apostoli baptizarunt, cùm nondum essent Sacerdotes: nam non ita est de essentia Baptismi, vt minister sit Sacerdos, sicut de essentia vnctionis. Nã, si laicus baptizet, etiam extra necesśitatem, Baptismus est ratus; non autem rata Vnctio, si laicus inungat. Quòd autem Apostoli nondum fuerint eo tempore Sacerdotes, patet, quia facti fuerunt in vltima cœna; vt docet Conciliũ Trident.

Seß. 22. c. 1.

Accedit

Accedit tertiò; quòd Apoſtoli tunc promiſcuè vngebant quoslibet ægrotos; vt cæcos, claudos, &c. At Sacramentum Vnctionis non datur, niſi ijs, qui decumbunt cum periculo vitæ, vt omnes concedunt. *Prob.3.*

Quartò; Apoſtoli tunc, cùm inungerent, non quærebant, eſſentne baptizati, qui inungendi erant; & omnino probabile eſt multos ab eis inunctos, qui infideles erant; At certè ſine Baptiſmo nihil proſunt Sacramenta cætera, nec dari poſſunt, aut debent non baptizatis ſine peccato. *Prob.4.*

Nec valet, quod quidam obijciunt Cornelio datam Confirmationem ante Baptiſmum, Deo videlicet in hac re diſpenſante. Nam Cornelius non habuit Sacramentum Confirmationis ante Baptiſmum, ſed effectum Sacramenti Confirmationis ab ipſo Domino immediatè ſine Sacramento. Denique; Concilium Trident. dicit hoc Sacramentum inſinuatum Marci 6. Dicitur autem inſinuari id, quod non expreſsè proponitur, ſed adumbratur, & obſcurè indicatur. Et hoc eodem modo intelligendi ſunt veteres, qui locum Marci coniungunt cum loco Iacobi. Significant enim in vno loco iacta eſſe fundamenta eius Sacram. quod in altero expreſsè proponitur. Sicut enim, cùm Chriſtus manus imponit, non dicimus tunc inſtituiſſe Sacramentum Confirmationis, aut Ordinationis, ſed tamen agnoſcimus adumbrationem quandam Sacramenti poſtea futuri: ſic etiam quod Dominus iuſſerit oleo curare infirmos, & non alia aliqua re, intelligimus ſignificatum eſſe, futurum fuiſſe aliquando tẽpus, quo oleum eſſet Sacramentum infirmorum. *Obiect. Act.10. Solut. Prob.5. Seſs.14. can.1. Mar.6. Iacob.5. Matth.19. & alibi.*

Veniamus nunc ad alterum locum: *Infirmatur quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; &, ſi in peccatis ſit, remittentur ei.* Hic habemus omnia, quę ad Sacramenti eſſentiam requiruntur, videlicet ſymbolum externum, promiſsionem gratiæ, & diuinam inſtitutionem. Symbolum externum eſt vnctio olei cum oratione fidei: promiſsio verò alleuiatio infirmi, & remiſſio peccatorum. Inſtitutio autem colligitur ex hac tam conſtanti promiſsione Apoſtoli: neque enim Apoſtolus tam conſtanter, & abſolutè id promitteret, niſi Dominus id inſtituiſſet, & mandaſſet. Itaque Apoſtolus Iacobus non inſtituit ſacramentum, ſed hortatur ad illud ſuſcipiendum, quod à Domino nouerat inſtitutum. *Iac.5.*

Eadem veritas probari poſſet ex teſtimonijs Pontificum, Conciliorum, Patrum, aliorumque auctorum. *Prob 2. Sacram. extremæ vnct.*

Prob. etiam ratione ex diuina prouidentia deſumpta, qua etiam vtitur Trident. Concilium. Nam, cùm Dominus ſacramenta inſtituerit, quibus veluti diuinis ſubſidijs iuuaremur in ingreſſu Eccleſiæ, & in progreſſu, certè nullo modo credendum eſt defuiſſe diuinam eius prouidentiam in egreſſu, & tranſitu ab hac temporali, militante Eccleſia ad aliam ſempiternam; præſertim cùm nunquam magis hoc indigeat auxilio, & præſidio, quàm in articulo mortis; vt Patres paſsim docent. Tunc enim & hoſtes fortius impugnant, quia modicum tempus habere ſe vident; & ipſe homo nunquam eſt ineptior ad reſiſtendum ob dolorem, & ægritudinis magnitudinem. *Prob.3. ratione. Seſs.14.*

Si enim corpus, quod corrumpitur aggrauat animam, etiam dum optimè valet; certè in ipſo actu corruptionis maximè aggrauabit: &

experientia ipsa testatur vix posse eiusmodi ægrotos mentem ad Deum attollere.

CAPVT II.

De materia, forma, effectu, Ministro, Suscipiente, & cæremonijs extremæ Vnctionis.

Materia. *In instruct. Armen.* *Sess. 14. can. 1.*

MATERIA huius Sacramenti est oleum oliuę ab Episcopo benedictum. Id habet Concilium Florent. & Tridentinum: nec non Concilia alia, Pontifices, & Patres. Quod quidem ita accipiendum est, vt consecratio, & benedictio Episcopalis in hoc Sacram. sit de essentia materiæ Sacramenti; non autem accidentaria, vt consecratio aquæ in Baptismo. Concilia siquidem Florent. & Trident. quæ propter hęreticos magis distinctè hæc omnia explicuerunt, in Baptismo materiam esse dicunt aquam simplicem, nec addunt benedictam: in extrema verò Vnctione, vt etiam in Confirmatione, docent esse oleum ab Episcopo consecratum.

Forma extremæ vnctionis. Forma sunt illa verba: *Per istam sanctam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per visum,* &c. Istam formam tradunt Concilia Florentinum, & Tridentinum, & communiter Scolastici.

Sunt autem hoc loco tria notanda.

Nota 1. Primò, his verbis explicari omnia, quæ in forma Sacramenti explicari debent; nimirum causam principalem, quæ est Dei misericordia; & instrumentariam, quæ est sacra vnctio; nec non effectum, id est, remissionem peccati, & consequenter corporalem sanitatem, quę ex remissione perfecta peccati pendet; sicut morbus ex peccato, vt plurimum, oriri solet. Vnde Dominus paralytico, quem curare volebat, prius dicebat: *Remittuntur tibi peccata tua;* vt omnes intelligerent peccata eius fuisse causam morbi: vt etiam alteri, quem ad piscinā curauerat Dominus, dixit: *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi contingat.* *Matth. 9.* *Ioan. 5.*

Nota 2. Secundò nota, non esse in hac forma numerandas syllabas, quasi singula sint de essentia: solum enim sententia ad essentiam pertinet, quæ formam habeat deprecatoriam, cùm Iacobus disertè dicat: *Orent super eum,* & præterea exprimat effectum Sacram. ita vt determinet materiam, id est, vnctionem illam. Quamuis autem non sint de essentia singula verba; tamen omitti non debent, nec possunt sine peccato, cùm habeamus Ecclesiæ disertum pręceptum, & longissimam consuetudinem. *Iac. 5.*

Nota 3. Tertiò nota, caussas, cur forma debeat esse deprecatoria, varias assignari; sed illam videri pręcipuam, quia hoc sacramentum est complementum sacram. Pœnitentiæ, & quasi pœnitentia quædam infirmorum, qui non possunt iam facere opera Pœnitentiæ. Idcircò hoc interest inter hæc duo sacramenta,

quòd in Sacramento Pœnitentiæ requiritur Confeſsio, & Satisfactio, & proinde opera laborioſa ex parte ſuſcipientis Sacramentum: in hoc Sacram. eſt ſola Dei miſericordia, & ideò dicitur: *Indulgeat tibi Deus*. Itaque ad ſignificandum in hoc Sacramento eſſe remiſsionem ex ſola miſericordia, vtimur prece.

Effectus huius Sacramenti duos eſſe inter Theologos conuenit. Vnum, quòd ſanat corpus, ſi ita expedit animæ ſaluti. Alterum, quòd abſtergat reliquias peccatorum. Conuenit etiam inter omnes non habere hoc Sacramentum pro effectu characterem, & ideò repeti poſſe, quando ſæpius quis incidit in morbum periculoſum. *Effectus Extremæ vnctionis.*

Vna tantum eſt inter Theologos quæſtio: *Quæ ſint peccatorum reliquiæ?* Non eodem modo omnes explicant. Quidam eſſe volunt peccata venialia; ſed improbabiliter: nam ea poſſunt ſine Sacramento deleri, nec ad ea tollenda requiritur noua infuſio gratiæ, quæ eſt effectus omnium Sacramentorum. Itaque, ſi is eſſet effectus proprius, & præcipuus huius vnctionis, non facilè probare poſſemus eam eſſe Sacramentum, nec Iacobus diceret: *Si in peccatis fuerit, remittantur ei*. Peccata enim venialia omnes habent: Nam, vt idem ait; *In multis offendimus omnes*. *Quæſtio.* *Iac. 5.* *Iac. 3.*

Denique; Non eſt tutum reſtringere ad venialia, quod Iacobus generatim vocat peccatum, & quod in forma dicimus: *Quidquid deliquiſti*. Alij nomine reliquiarum intelligunt pronitatem; ſiue habitum ex peccato relictum. Sed ij adhuc improbabilius loquuntur: nam de huiuſmodi habitu non poteſt commodè intelligi illud: *Si in peccatis fuerit*. Neque illud formæ Sacramentalis: *Quidquid deliquiſti*. *Iac. 5.*

Deinde; Non videntur tolli eiuſmodi habitus per hoc Sacramentum: ſæpe enim accidit vt, qui conualeſcunt, eandem pronitatem ſentiant ad peccandum, quam antea ſentiebant. Nec immeritò: habitus enim contracti per actiones frequentatas non tolluntur, niſi frequentatione contrariæ actionis.

Dico igitur reliquias peccatorum duplices eſse, & vtrarumque abſterſionem ad effectum huius Sacramenti proprium pertinere. Primum enim reliquiæ dicuntur peccata, quæ interdum remanent poſt omnia alia Sacramenta; ſiue mortalia, ſiue venialia ſint. Poteſt enim fieri, vt quis poſt Confeſsionem, & Communionem in peccatum mortale incidat, & ignoret ſe eo peccato teneri, vnde non poterit illud noua Confeſsione expiare. Poteſt etiam fieri, vt Confeſsionem, & Communionem non ritè peregerit, & hoc ipſum ignoret. Iſtæ igitur ſunt veræ reliquiæ, quæ hoc Sacram. tolluntur, niſi quis obicem ponat. Et hoc indicat Iacobus, cùm ait: *Et ſi in peccatis fuerit*. Et Concilium Florentinum, cùm dicit effectum eſſe animæ ſanationem. Et Trident. cùm ait: *Si quæ delicta ſint adhuc expianda, abſtergit*. Et forma Sacramentalis: *Quidquid deliquiſti per viſum, tactum*, &c. *Reſp.*

Denique; Vnguntur quinque ſenſus, quia illa ſunt quaſi quinque oſtia, per quæ peccata intrant ad animam, vt nimirum fiat generalis quædam expurgatio omnium, quæ remanent, peccatorum. Ex quo intelligimus, quod ſit hoc Sacramentum non contemnendum, cùm aliquando fieri poſsit, vt per hoc

Sacramentum ſaluetur is, qui alioqui planè damnandus eſſet.

Dicet aliquis; Id videtur commune omnibus Sacramentis; vt peccata mortalia tollant, ſi quæ inueniant, modò non ponatur obex, quia omnia Sacramenta conferunt gratiam, quæ non poteſt cum peccato mortali conſiſtere: non igitur id eſt proprium huius Sacramenti.

Solut. Reſpondeo omnia quidem Sacramenta id efficere, ſed per accidens: hoc autem Sacramentum per ſe, & propriè hoc facit, quia ad hoc peculiariter eſt inſtitutum in fine vitæ. Secundò; Nomine reliquiarum peccati venit etiam quidam torpor, & mœror, & anxietas, quæ ex peccato relinqui ſolet, & quæ maximè hominem morti vicinum vexare poteſt: de quibus loquitur idem Concilium Tridentin. & S. Iacobus, cùm ait: *Alleuiabit eum Dominus.* Nam S. Iacobus breuiſsimè omnes tres effectus Sacramenti huius complectitur.

Primò, incipit à leuiſsimo, id eſt, à ſanitate corporali, cùm ait: *Oratio fidei ſaluabit infirmum.*

Secundò, addit de vno genere reliquiarum: *Et alleuiabit eum Dominus.*

Tertiò, addit de alio genere: *Et, ſi in peccatis fuerit, remittentur ei.*

Miniſter extremæ vnctionis. Miniſtrum eſſe Presbyterum, id eſt, Sacerdotem, & conſequenter Epiſcopum, ſi is velit, docent Concilia, & Patres. Et apertè colligitur ex Iacobo: *Inducat Presbyteros Eccleſiæ.* Nam & ſi vox illa Græca πρεσβυτέρους ambigua ſit, & tam ſeniorem ætate, quam dignitate ſignificare poſsit, tamen ſecundum vſum Scripturæ Teſtamenti noui, & Eccleſiæ, non ſignificat, niſi ſacerdotes.

Suſcipiens vnctionem extremam. De eo, qui Sacramentum hoc ſuſcipere poteſt, conſtat debere eſſe primò Chriſtianum; dicit enim Iacobus: *In vobis.*

Secundò, infirmum, quia ait: *Infirmatur quis in vobis?* Nam qui benè valent, poſſunt agere pœnitentiam. Extrema autem vnctio, eſt ſpecialis miſericordia, quæ exhibetur ægrotis, qui iam non poſſunt agere pœnitentiam.

Tertiò, infirmum grauiter, ita vt de vita periclitetur; vt Concilia docent.

Quartò, adultum, & qui vſum rationis habuerit. Infantes enim, & qui ſemper amentes fuerunt, non habent reliquias peccatorum, quæ abſtergantur; nec ſunt capaces lætitiæ, & alleuiationis, quam Sacramentum adfert, & non ſine irreuerentia eis Sacramentum adminiſtraretur.

Quintò, non excommunicatum, nec ante Confeſsionem, & Abſolutionem, ſi conſtet eum teneri peccato, à quo nondum ſit abſolutus.

Cæremoniæ extremæ vnct. Duæ autem ſunt cæremoniæ in hoc Sacramento vſitatæ. Prima, vt recitentur Litaniæ, & aliæ quædam preces ante vnctionem.

Secunda, vt vngantur ſeptem corporis partes, nimirum oculi, aures, nares, os, & manus propter quinque ſenſus: deinde renes, vbi eſt ſedes concupiſcentiæ; & tandem pedes ob vim progreſsiuam, & executionem. Ita præſcribit Concilium Florentinum. Sed ex his vnctionibus aliqui putant nullam eſſe de eſſentia, ſed ſufficere, vt quouis loco vngatur ægrotus, quoad Sacramenti eſſentiam: reliqua ad ritum, & ſolennitatem pertinere. Hæc tamen opinio ſingularis eſt, & ideò minus tuta. Quidam verò exiſtimant omnes illas vnctiones eſſe de eſſentia. Sed communior opinio, quam etiam

ſequitur.

sequitur S. Thomas, est, vt ad essentiam solùm pertineat vnctio quinque sensuum. Ibi enim est origo omnium peccatorum: vis enim appetitiua pendet à cognoscitiua; vis autem progressiua, siue executiua ab vtraque. Et sanè ratio honestatis in fœminis id postulare videtur, vt renes non vngantur. Itaque Concilium non præscribit, vt partes illæ omnes vngantur; sed solum enumerat omnes partes, quæ inungi solent iuxta varium Ecclesiarum ritum.

CAPVT III.

De Sacramento Ordinis.

PRIMA quæstio est: *Sitne Ordinatio Sacramentum propriè dictum?* Quæst. 1.

Prob. esse Sacramentum ex sacris litteris. Tria requiruntur ad Sacramentum propriè dictum: symbolum externum, seu ritus; promissio gratiæ; & mandatum, seu institutio diuina. Hæc omnia reperiuntur in Ordinatione. Ritus, externumque symbolum est manuum impositio: de qua est in Scriptura frequentissima mentio. Ordinantur enim Diaconi in Actibus per manus impositionem. Ordinantur Episcopi, Paulus, & Barnabas, impositione manuum. Et: *Cùm constituissent eis Presbyteros*; Græcè est, χειροτονήσαντες, id est, cùm per manus impositionem creassent Presbyteros. Et: *Cum impositione manuum presbyterij*. Et: *Nemini citò manus imposueris*. Et: *Per impositionem manuum meatum*. Prob. 1. Resp. Act. 6. Act. 13. Act. 14. 1. Tim. 4. 1. Tim. 5. 2. Tim. 1.

Quæ omnia loca intelliguntur ab omnibus expositoribus de Ordinatione. Vnde etiam apud Græcos ordinatio χειροτονία appellari solet, id est, manuum extensio, siue impositio. Promissio gratiæ habetur expressè: *Noli negligere gratiam*. Et: *Admoneo te, vt resuscites gratiam*, &c. 1. Tim. 4. 2. Tim. 1.

Denique mandatum, & institutio: *Segregate mihi Saulum, & Barnabam*. Et: *In quo vos Spiritus S. posuit Episcopos*. Et: *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores*. Act. 13. Act. 20. Ephes. 4.

Eadem veritas probari posset ex testimonijs sanctorum Pontificum, Conciliorum, & Patrum.. Prob. 2.

Accedat etiam congruentia rationis. Deus enim, cuius perfecta sunt opera, cùm dat potestatem, dat etiam ea, quæ requiruntur ad eius legittimum, & congruentem vsum. Id videmus in rebus naturalibus, quibus Deus non tantum potentias operatiuas dedit; sed etiam certas, qualitates, & instrumenta, quibus expeditè, & rectè illis vtantur. Prob. 3. Deut. 32.

In Ordinatione autem sacra datur homini potestas conficiendi, & ministrandi Sacramenta; quæ certè à peccatore rectè exerceri non potest. Dabit igitur Deus simul cum ea potestate etiam gratiam iustificantem, & perficientem animam, vt ritè fungatur tanto ministerio.

Præterea; Si in Baptiſmo, in quo datur poteſtas ſuſcipiendi Euchariſtiam, & alia sacramenta, datur etiam cum ea poteſtate gratia gratum faciens, quia ſine ea non rectè percipiuntur sacramenta cætera: cur in sacramento Ordinis, in qua datur poteſtas conferendi sacramenta, non ſimul etiam dabitur gratia gratum faciens, cùm non minus peccatum ſit homini indigno sacramenta tradere, quàm accipere? Quòd ſi in hoc sacramento datur gratia gratum faciens, certè sacramentum erit verè, & propriè dictum: omnis enim cęremonia inſtituta ad ſanctificandum sacramentum eſt propriè dictum.

Quæſt. 2. Secunda quæſtio: *Quinam Ordines ſint Sacramenta?*

Septem eſſe Ordines demonſtrauimus in libro, de Clericis; videlicet sacerdotum, Diaconorum, subdiaconorum, Acoluthorum, Exorciſtarum, Lectorum, & Oſtiariorum. Ex quibus Ordo sacerdotum duplex eſt: ſunt enim alij maiores sacerdotes, id eſt, Epiſcopi; alij minores, id eſt, Presbyteri. Ex his autem conuenit inter omnes Catholicos Ordinem Presbyterorum eſſe verè, & propriè sacramentum; de alijs non omnino conuenit.

Prob. 1. *ordinationem Epiſc. eſſe Sacramentum.* Primum ergò, Ordinatio Epiſcopalis sacramentum eſt verè, & propriè dictum. Mihi iſta aſſertio certiſsima videtur. Primò, quia scripturæ, quibus Catholici probant Ordinationem eſſe sacramentum, de ordinatione Epiſcopali intelliguntur. Vt patet ex Apoſtolo Paulo ad Timot. In his enim ſolis locis diſertè ponitur ſymbolum externum cum promiſsione gratiæ. In his autem locis agitur de Ordinatione Timothęi, qui Epiſcopus fuit à Paulo creatus; vt omnes interpretes docent. Pari ratione in Actibus agitur de Ordinatione Epiſcopali Pauli, & Barnabæ. Quare, ſi Ordinatio Epiſcopalis nõ eſt sacramentum, non poſſumus ex script. apertè probare Ordinationem eſſe sacramentum.

1. Tim. 4. *2. Tim.* 1. *Act.* 13.

Prob. 2. Secundò; Idem aſſeritur ab omnibus antiquis Patribus, & ab omnibus penè Canoniſtis.

Prob. 3. Tertiò; Epiſcopalis Ordinatio eſt cęremonia imprimens characterem ſpiritualem, & conferens gratiam, ergò eſt veriſsimum sacramentum. Prob. anteced. Ac primum de charactere ex eo; quòd Epiſcopalis Ordinatio non poteſt repeti.

Præterea; Epiſcopus poteſt duo sacramenta conferre; nimirum Confirmationem, & Ordines ſacros, quæ non poſſunt vlli alij Ordines inferiores conferre, &, ſi tentent id facere, nihil prorſus efficient. Ergò habet Epiſcopus ex ſua Ordinatione ſpiritualem poteſtatem, & proinde nouum characterem. Quod autem Epiſcopalis conſecratio conferat gratiam, prob. manifeſtiſsimo argumento: nam ideò probant Theologi in ordinatione Presbyterali dari gratiam, quia debet Presbyter quædam sacramenta miniſtrare, quæ ſine gratia non dignè miniſtrantur. Epiſcopus autem debet quædam etiam sacramenta miniſtrare, sacramentum videlicet Confirmationis, & Ordinis, quæ ſine gratia non dignè miniſtrantur.

Denique; Mirabile eſt, quòd velint aliqui ad officium Diaconi, & subdiaconi requiri nouam gratiam, & ideò illas ordinationes eſſe sacramenta, & ad officium Epiſcopi, quod ſine vlla comparatione eſt difficilius, & excellentius, nolint gratiam requiri. Confirmatur hęc ratio: Primò ex ipſo ritu conſecrationis

tionis Episcopi. In nulla enim ordinatione adhibetur tanta solennitas, quanta in ordinatione Episcopi. Ibi est impositio manus, ibi vnctio, ibi plurima alia: non est autem credibile tot Sacramentalia instituta, vbi nullum sit Sacramentum.

Secundò, quia si Episcopatus sit Sacramentum à Presbyteratu distinctũ, facile erit defendere Episcopum iure diuino maiorem esse Presbytero, tam ordine, quam iurisdictione.

De Diaconis valdè probabile est, & omnino tenendum, eorum ordinationem esse Sacramentum, licet id non sit certum ex fide. Quod patet, quia non potest id euidenter deduci ex verbo Dei scripto, vel tradito: neque extat vlla Ecclesiæ de hac re expressa determinatio. *De Diaconis.*

Quòd autem sit valdè probabile, Primò prob. ex communi sententia Theologorum; solus enim videtur esse Durandus cum Caietano, qui asserit solum sacerdotium esse Sacramentum Ordinis. *Prob. 1.*

Secundò, quia Apostolus Paulus semper coniungit Diaconos cum Episcopis, id est, cum sacerdotibus: intelligit enim nomine Episcoporum etiam Presbyteros, vt Chrysostomus docet. *Prob. 2.* *1 Tim. 3. Philip. 1. Tit. 1.*

Tertiò, quia Diaconi ordinantur per manus impositionem, id est, simili cæremonia, qua Episcopi, & Presbyteri. *Prob. 3.* *Act. 6.*

Quartò, quia Diaconi in absentia Episcoporum possunt baptizare, Eucharistiam dare, reconciliare pœnitentes publicos, prædicare, ac ferè omnia munera Episcoporum, ac Presbyterorum, in eorum absentia exercere: ex quo sequitur eos gratia Dei speciali indigere, & proinde eorum ordinationem esse sacramentum. *Prob. 4.*

Quintò; Diaconatus semel acceptus nunquam amittitur, nec potest repeti: ergò imprimit characterem: ergo est sacramentum. *Prob. 5.*

De Subdiaconatu non est tanta certitudo, quanta de Diaconatu. Nam nec in Script. de eo fit mentio, nec eius ordinatio habet manus impositionem: nec Subdiaconi ministrant Eucharistiam, aut alia facere possunt, quæ Diaconi. *De Subdiaconatu.*

Est tamen valdè probabile etiam hunc Ordinem esse sacramentum; tum, quia videtur imprimere characterem, cùm sit initerabilis; tum, quia habet annexum solenne votum continentiæ; tum denique, quia hæc est communis Theologorum sententia antiquorum, & recentiorum, vno Durando excepto, & Caietano. *Prob.*

Denique de minoribus Ordinibus minus probabile est, quod Sacramenta sint, quam de Subdiaconatu; nam neque est ita communis sententia, sicut de Diaconatu, & subdiaconatu: & certum est leuiora esse munera horum Ordinum, quam superiorum. Absolutè tamen probabilior sententia est, quæ Ordines omnes Sacramenta esse docet, quam ea, quæ id negat. *De minoribus ordinibus.*

Primò, quia id asserunt omnes veteres Scolastici, Durando excepto: & ex recentioribus grauissimi quique. *Prob. 1.*

Secundò; Id videtur sensisse Concilium Florent. Vbi enim dixit Sacramẽtum Ordinis esse sextum Sacramentum, & materiam huius Sacramenti esse id, quod porrigitur in Ordinatione, continuo ponit exempla de Ordine sacerdotis, *Prob. 2.*

cerdotis,

cerdotis, Diaconi, & subdiaconi; & addit idem de alijs Ordinibus intelligendum. Nec dissentit Concilium Trident. nam septem Ordines numerat, & postea absolutè Sacramentum esse dicit.

Sess. 23. c. 2. c. 3.

Prob 3. Tertiò; Minores Ordines non possunt iterari; igitur imprimunt characterem; ergò sunt Sacramenta.

Obiect. Solut. Dices; Si, quot sunt Ordines, tot sacramenta esse ponamus, iam non erunt septem Sacramenta, sed quatuordecim. Resp. omnes Ordines, licet sint per se singuli sacramenta, tamen vnum sacramentum censeri, quia vnum sunt, vel genere, vel quia ad vnum finem omnia referuntur.

CAPVT IV.

De materia, forma, effectu, Ministro, & cæremonijs Sacram. Ordinis.

Materia, & forma Sacram. Ordinis. CONVENIT inter omnes materiam esse aliquod signum sensibile; formam autem esse verba, quę dicuntur, cùm illud signum exhibetur. Quamuis enim Script. non faciat mentionem verborum; tamen apertè scribunt verba requiri antiquissimi Patres: & patet ex Ordine Romano, & ex omnibus, qui de hoc Sacram. tractant.

Quest. Sed quia in Ordinatione Presbyteri, & Diaconi duplicia signa exhibentur; nimirum impositio manuum, & porrectio instrumenti; vt calicis, & patenæ in presbyteratu; & libri Euangeliorum in Diaconatu: ideò quæstio existit: *vtrum horum signorum sit essentialis materia Sacramenti?* Duę autem sunt Theologorum sententiæ. Alij existimant manus impositionem esse accidentariam, & solam instrumentorum porrectionem essentialem esse. *Resp.* Altera sententia longè probabilior, & verior est, videlicet non solùm instrumentorum porrectionem, sed etiam manus impositionem esse materiam essentialem.

Prob. 1. Act. 6. 13. 14. 1. Tim. 4. 5. 2. Tim. 1. Prob. hæc sententia primò, quia Scripturæ passim tradunt pro symbolo externo Ordinationis, manus impositionem; vt patet ex locis adductis.

Prob. 2. Idem patet ex traditione Pontificum, Conciliorum, & Patrum. Dicere autem omnia Concilia, Pontifices, & Patres loqui de accidentaria cæremonia, ridiculum est, cùm nusquam ponant aliam cæremoniam, & sæpe ex professo tractent de ritu Ordinationis. Quis enim credat tot Patres, & Concilia, cùm nihil frequentius tractent, quam Ordinationes Sacerdotum, ne semel quidem attigisse id, quod ad essentiam Sacramenti pertinet? Sanè Concilium Tridentinum de extrema Vnctione dicit Ministrum extremæ Vnctionis esse Episcopum, aut Presbyterum ritè ordinatum per manus impositionem. Et alibi de Sacramento Ordinis habet hæc verba: *Si quis dixerit per sacram Ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopum dicere; Accipe Spiritum sanctum anathema sit.* Vbi Concilium declarat tunc ordinari Presbyteros, & tunc dari illis gratiam spiritus sancti, cùm eis dicitur: *Accipite Spiritum sanctum.*

Sess. 14. c. 3. Sess. 23. can. 4.

At,

At, cùm hoc dicitur, manus imponuntur, vt patet ex Pontificali, & Ecclesiæ consuetudine: ergò sentiebat Concilium illam impositionem manuum esse de essentia.

Porrò in Ordinatione Presbyterorum duæ conferuntur potestates. Vna consecrandi Eucharistiam, quæ dicitur potestas in corpus Christi verum. Altera absoluendi, à peccatis, quæ dicitur potestas in corpus Christi mysticum. Propter has autem duas potestates duæ sunt in Ordinatione Presbyterorum præcipuæ cæremoniç. Vna, qua Episcopus porrigit futuro Presbytero patenam cum hostia, & calicem cum vino, ac dicit: *Accipe potestatem offerendi sacrificium*. Altera, cùm post Missam Episcopus manus imponit, & dicit: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.* Vtraque autem cæremonia non solùm habetur in Pontificali, & est in vsu Ecclesiæ, sed habetur etiam in antiquo Romano Ordine. Vtraque autem cæremonia est essentialis. Nam per vnam confertur vna potestas, per alteram altera; siue sint duo characteres, siue vnus, qui in secunda cæremonia extendatur. Neque est probabile, quod quidam dicunt, in vna totum dari, & in altera tantum explicari, quod est datum in alia. Nam inprimis verba illa: *Accipe potestatem*, &c. Et: *Accipe Spiritum sanctum*, &c. non significant explicari, sed significant reuera tunc dari. Deinde; Omnium consensu Christus diuisit has duas potestates, cùm ordinauit Apostolos, & vnam tradidit in cœna, cùm ait: *Hoc facite*: alteram post resurrectionem, cùm ait: *Accipite Spiritum S.* Cur ergò non possit, immò & debeat etiam Ecclesia diuidere, & dare vnam post aliam? *Duplex potestas Presbyter.*

Effectum huius Sacramenti conuenit inter omnes esse duplicem. Primò, potestatẽ spiritualem perpetuam, in cuius signum imprimitur character. Secundo, gratiã gratum facientem, qua possint ordinati ritè fungi munere suo. *Effectus Sacram. Ordinis.*

De Ministro Ordinationis res perspicua est, cùm nunquam Ecclesia agnouerit Presbyteros, vel Diaconos, nisi ab Episcopo ordinatos. *Minister Ordinationis.*

Cæremoniæ, quas aduersarij reprehendunt, duæ sunt: Vnctio, & Rasura. Hæc, & si est cæremonia Sacerdotum, non tamen fit in ipsa consecratione Sacerdotali. Vnctio autem est cæremonia verè Sacramentalis, quanquam accidentaria: siquidem in ipsa Ordinatione vngitur caput Episcopis, & manus Presbyteris. *Cæremonia.*

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

LIBER VII.

CAPVT I.

Matrimonium esse Sacramentum.

T Matrimonium veri nominis sacramentum esse probemus, tria probanda erunt.

Primò, Matrimonium esse à Deo institutum.

Secundò, esse symbolum rei sacræ.

Tertiò, habere promissionem gratiæ iustificantis.

Matrimonium à Deo esse. Primum potest duobus modis intelligi. Vno, vt intelligamus à Deo esse coniunctionem masculi, & fœminæ, vt ea refertur ad genus propagandum. Altero, eam coniunctionem esse à Deo, vt refertur ad rem aliquam sacram significandam, & homines, qui iunguntur, sanctificandos.

Prob. 1. modo. *Gen. 2.* *L. 9 de Gen. ad litteram, c. 7.* Priore modo nuptias esse bonas, & à Deo, tam est in litteris diuinis euidens, vt mirum sit vllos in hac re labi potuisse. *Non est*, inquit Deus, *bonum hominem esse solum: faciamus illi adiutorium simile sibi.* In quem locum S. Augustinus scribens rectè animaduertit nulla in re, alia esse viro necessarium fœminæ adiutorium, nisi in procreatione prolis, & educatione liberorum; siquidem in alijs rebus melius viri à viris, quàm à fœminis, adiuuantur. Item verba illa: *Ibid.* *Matth. 19.* *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ*, dicta quidem sunt ab Adamo, sed sine dubio diuino spiritu illa ei verba dictante: Nam Christus tribuit hęc ipsa verba Deo. Itaque Adam nomine Dei, seu potius Deus per os Adami illa pronunciauit, ex quibus apertissimè Matrimonium approbatur. Rursus Christus: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* *Ibid.* *Ioan. 2.* Nec alia de caussa nuptijs interesse Dei filius, easque insigni miraculo ornare voluit, nisi, vt indicaret (quod in eum locum notauit S. Augustinus) se fecisse nuptias. *1 Cor. 7.* *1 Tim. 4.* *1 Tim. 5.* *Hebr. 13.* Apostolus quoque: *Qui Matrimonio iungit virginem suam, benè facit.* Et: *Si nupserit virgo, non peccauit.* Et alibi notat hęreticos futuros, qui prohiberent nubere. Et: *Volo ergò iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse.* Et: *Honorabile coniugium*, &c.

Denique, Plenæ sunt Scripturæ non solùm testimonijs, sed etiam exemplis sanctissimorum virorum, qui nuptijs implicati Domino placuerunt. Accedunt Concilia vetera.

Posteriore

Posteriore modo Matrimonium esse à Deo institutum, nonnulli laboriosè probare nituntur ex obscuris quibusdam scripturæ locis, vt ex illo: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, sed non est opus in hac re laborare. Nam, si probemus Matrimonium esse signum rei sacræ, cui sit annexa certa promissio gratiæ, sequetur inde necessario à Deo esse institutum, etiamsi locum Scripturæ non habeamus, vbi expressa mentio fiat huius institutionis: neque enim potest vllus homo, vel Angelus eiusmodi signum instituere. *Prob. 2. modo. Matth. 19.*

Matrimonium itaque esse signum rei sacræ, & proinde non ciuilem contractum solum, sed etiam mysterium quoddam, & Sacramentum, prob. ex Apostolo: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Explicandum hic, vtrum hoc magnum mysterium constituatur ab Apostolo in coniugio Adami, & Euæ; an verò in alijs coniugijs? Et quanquam negari non potest Adamum, & Euam figuram gessisse Christi, & Ecclesiæ in eo, quòd Eua de latere dormientis Adami formata est: tamen hoc loco Apostolus magnum Sacramentum non ad coniugium Adami, & Euæ, sed ad nuptias fidelium sine dubio refert. Nam Inprimis verba, quæ ipse allegat ex Gen. *Relinquet homo patrem, & matrem,* &c. de omni coniugio intelliguntur. Non enim ait: Ego relinquam: sed indefinitè, *Relinquet homo.* Immò coniugio primorum parentum ista verba accommodari non possunt: non enim reliquit Adam patrem, & matrem, vt vxori adhæreret suæ, cùm parentes nullos habuerit ipse primus omnium parens. *Prob. Matrim. esse signum rei sacræ. Ephes. 5. Gen. 2.*

Præterea, De futuris coniugijs loquitur: *Relinquet.* Non igitur de suo loquitur, quod iam nouerat factum. Deinde, Christus ex eodem loco concludit Matrimonium non posse dissolui: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et certè non voluit Christus id docere, Matrimonium Adami, & Euæ non esse soluendum, quod antè multis annorum millibus per mortem dissolutum erat: sed coniugia indefinitè, & in genere, de quibus à Iudæis interrogatus fuerat, non debere dissolui. Ad hæc, Apostolus, cùm adferat in argumentum verba illa Gen. ad probandam generalem propositionem, debere viros diligere vxores suas, de omni coniugio ea verba interpretari voluisse censendus est. Quamuis autem de omni coniugio intelligi possint, tamen Apostolus non ponit in eo Sacramentum, nisi vt ad coniugium Christianorum fertur. Non enim ait: Sacramentum hoc magnum fuit: sed; *Est, in Christo, & in Ecclesia.* *Matth. 19. Ephes. 5.*

Tertium, quod ad rationem Sacramenti requiritur, gratiæ videlicet promissio in coniugio colligitur ex hoc ipso cap. ad Ephesios. Nam hoc loco non solum docemur Matrimonium esse signum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ per naturæ conformitatem; sed etiam per spiritualem charitatem, qua Christus Ecclesiam diligit, & sanctè gubernat, & ipsa Ecclesia Christo adhæret per fidem, spem, & charitatem, eique per obedientiam subijcitur. Id autem verum esse dubitari non potest; tum, quia Christus per naturæ conformitatem non soli Ecclesiæ iungitur, sed toti humano generi: soli autem Ecclesiæ iungitur, vt sponsus sponsæ, spirituali dilectione: & ideò necesse est, vt coniugium hanc etiam spiritualem vnionem significet, quæ est inter Christũ, & Ecclesiam. *Prob. 1. Matrim. habere promissionem gratiæ. Ephes. 5.*

Tum etiam, quia B. Paulus hanc vnionem spiritualem maximè vrget, cùm ait: *Ecclesia subiecta est Christo, & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret*, &c. Non potest autem coniugium id significare, nisi inter virum, & vxorem præter ciuilem contractum sit etiam vnio spiritualis animorum: & ideò ibid. Apostolus non semel monet, vt viri vxores diligant, vt Christus Ecclesiam dilexit, & vxores viris obediant, vt Ecclesia obedit Christo. Quòd si Deus virum, & fœminam coniungit ad hunc finem, vt spirituali sua vnione vnionem spiritualem Christi, & Ecclesiæ significent, sine dubio gratiam illis largitur, sine qua spiritualem illam vnionem non haberent. Et

1. Tim. 2. confirm. hoc ex alijs Script. locis: *Saluabitur*, inquit, *per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.*

Nota 1. Vbi notandum illud: *Per filiorum generationem*, positum esse pro, *In filiorum generatione*. Non enim significare vult Apostolus filiorum generationem esse caussam salutis; sed mulierem in statu matrimonij, siue in statu generandi filios, saluam fore, si permanserit in fide, dilectione, & sanctificatione. Et hinc tolluntur illæ quæstiones, quas quidam poponunt; Quomodò saluari poterunt virgines, aut steriles, si mulier saluatur per filiorum generationem? Est

Act. 15. enim in Script. frequentissima illa phrasis, Per aliquid, pro, In aliquo. *Per*
Act. 26. *omne Sabbathum legitur* Moyses. Et: *Per omnes Synagogas eram puniens illos.* Et: *Vt sit*
Rom. 4. *pater omnium credentium per præputium*. Non enim præputium erat causa, cur Abraham esset pater omnium, sed in preputio existens pater factus est omnium per fidem.

Nota 2. Notandum secundò illud: *Si permanserit*, in Græcis codicibus, & aliquot etiam Latinis, esse in numero multitudinis: *Si permanserint*; & ideò nonnullos Patres retulisse verbum illud ad filios, non ad matres, vt sensus sit; Saluabitur mulier per filiorum generationem, si filij permanserint in fide, &c. Cæterum multo probabilius est, vt referatur verbum ad matres; quod quidem rectè fieri potest, si legamus: *Si permanserit*, vt legit Augustinus & ex Augustino, Beda: siue legamus; *permanserint*, vt habet maior pars codicum. Nam, vt acutè viderunt, & notarunt Sedulius, & Primasius in hunc locum, Apostolus sæpe

1. Tim. 2. transit de numero ad numerum; vt in hoc ipso capite: *Similiter & mulieres in*
Gal. 6. *habitu ornato*. Et mox: *Mulier in silentio discat*. Et: *Vos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite; considerans teipsum, ne & tu tenteris*. Ita igitur hoc loco sensus erit: *Saluabitur per filiorum generationem, si permanserint*. Id est, Si vnaquæque illarum permanserit. Vel, vt non malè Caietanus exponit: Si permanserint ipsa, & vir eius. Nam, quod ad filios referatur, durissimum est: quis enim credat Paulum velle salutem matris pendere à filiorum perseuerantia?

Deinde; Educare filios, & instituere magis ad patrem, quàm ad matrem pertinet: & tamen Apostolus hic aliquid mulieribus proprium significare voluit, quo eas consolaretur; cùm eis loqui in Ecclesia prohibuisset. Apostolus igitur quatuor bona enumerat Matrimonij Christiani contra quatuor mala, quæ sine gratia Dei in Matrimonio euitari non possunt.

Primum est, non seruare coniugi fidem.

Secundum, odium, & rixæ, quæ subinde inter coniuges oriuntur.

Tertium, immunditia quædam, & turpitudo ex rebellatione membrorũ.

Quartum

Quartum, intemperantia. His Paulus opponit fidem, dilectionem, sanctificationem, & sobrietatem; in quibus permanendum esse dicit, tanquam videlicet in ipsa Matrimonij celebratione acceptis. Atque hinc vocat donum Dei Matrimonium Apostolus, vt ipsam virginitatem: *Vnusquisque*, inquit, *donũ suum habet ex Deo, vnus quidem sic, alius autem sic*. Et alibi hortatur coniuges, vt abstineant se à fornicatione, & vas suum possideant in sanctificatione; quam nimirum per Matrimonium antè acceperunt. 1. Cor. 7. 1. Thess. 4.

Eadem veritas probari posset ex Patribus: sed venio ad rationes. Prob. 2.

Prima ducitur ab insolubilitate Matrimonij, & Monogamia, quę est ratio, qua passim vtitur S. Augustinus. Matrimonium Christianorum, est vnius tãtum cum vna, & omninò insolubile: igitur est Sacramentum conferens gratiam, & propriè dictum. Antec. patet ex illo: *Qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam*. Et ex alijs multis testimonijs. Conseq. prob. Nam ex eo, quod est vnum, & insolubile, colliguntur duo. Primùm, esse signum sacrum. Secundò, conferre gratiam: quæ duo Sacramentum propriè dictum efficiunt. Primum apertè colligitur. Nam illa omnimoda insolubilitas in vnis nuptijs non potest referri in causam primariam, & certissimam, nisi in signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, in quam causam Augustinus eam insolubilitatem refert. Nam, si consideres Matrimonium, vt officium naturæ ad propagandam sobolem, ægrè potest reddi ratio, cur ob sterilitatem coniugis non liceat eam dimittere, aut aliam ducere. Si consideres, vt est in remedium contra fornicationem institutum, cur non poterit vxor perpetuo morbo laborans dimitti? aut cur non poterit alia duci? Quare habet Matrimoniũ quidem ex iure naturæ quandam insolubilitatem; non tamen tantam, quin aliquando ratio dictet expedire, vt soluatur, accedente præsertim dispensatione diuina. Cur igitur Matrimonium sit omnino insolubile, illa est potissima caussa, quia significat diuina institutione insolubilem coniunctionẽ Christi, & Ecclesiæ. Et hinc est, quod sapientes huius mũdi, licet à diuortio abhorrerent, tamen, quia potissimam caussam ignorabant firmitatis vinculi coniugalis, certis de caussis coniuges dimittebant, vel commutabant, vel plures ducebant. Denique; Ex Apostolo constat Matrimonium legittimum, & consummatum ante Baptismum contractum posse dissolui; non autem posse, si post Baptismum contrahatur. Cuius certè nulla caussa reddi potest, nisi quia hoc sacramentum signum est indissolubilis coniunctionis Christi, & Ecclesiæ, illud non erat: nam remoto sacramento paria sunt coniugia fidelium, & infidelium. Secundum autem inde colligimus, quòd ad insolubile vinculum tolerandum cum vna gratia Dei necessaria est, & Deus in necessarijs nunquã deest. Nam profectò res difficillima est, ita vni mulieri alligari, vt nulla de caussa, nec per vllam dispensationem possit vinculum solui viuente prima. Quis autem credat Deum rem, tam difficilem statuisse, & non simul gratiæ auxilium ad eam superandam difficultatem contulisse? Adde, quod lex noua, quæ iugum suaue, & onus leue dicitur, comparata cum veteri esset in hac parte longè durior veteri, nisi gratiam coniunctam Matrimonium haberet: siquidem Hebræis licebat multas simul vxores habere, & impunè etiam coniuges per libellum repudij dimittere.

Margin notes: Prob. 3. — 1. Ratio. — Mar. 10. — 1. Cor. 7.

.Ratio. Secunda ratio sumitur à fine Matrimonij, qui est duplex, propagatio sobolis, & remedium contra peccatum fornicationis: nam vterque finis requirit in Matrimonio gratiam Dei. Ac de primo fine sciendum pertinere ad Matrimonium non solum procreare liberos, sed etiam educare, & instituere: in hoc enim differt coniugium hominum à coniunctionibus belluarum, quæ propriè Matrimonia non dicuntur, cùm solū procreare, & alere, non autem instituere proles, ad bestias pertineat. Sed præter officium instituendi liberos iuxta regulas rationis, quod est commune omnibus gentibus, ad Christianos coniuges pertinet filios instituere in fide, & religione, & dare omnem operam, vt Ecclesiæ Catholicæ vera, & viua membra efficiantur. Et hoc patet, tum, quia ad hoc coniunguntur Ecclesiæ filij, vt Ecclesiam ipsam augeant, & conseruent, tum etiam, quia hoc requirit similitudo inter Christum, & Ecclesiam ex vna parte, & viri, ac fœminæ coniunctio ex altera. Christus enim, & Ecclesia semper filios spirituales per Baptismum gignunt, per Eucharistiam nutriunt, per Confirmationem roborant, &c. Itaque obligantur coniuges Christiani ex ipso coniugio ad officia diuina: nunquam autem committuntur à Deo officia, quæ naturam superant, nisi etiam simul gratia detur, per quam illa officia exerceantur, vt oportet. Quòd vero attinet ad alterum finem, rectè dicunt Theologi solum coniugium sine gratia Dei non esse sufficiens remedium cōtra fornicationem, tum, quia concupiscentia ex actu coniugati accenditur potius, quàm extinguitur, tum, quia sæpissimè accidit, vt ob morbum, vel absentiam coniugis cogantur ad longum tempus se continere: quod quidem difficilius coniugatis esse solet, quam in perpetuo cęlibatu virginibus viuere. Pertinuit igitur ad auctorem diuinæ legis, vt remedium perfectum, & omni ex parte sufficiens Ecclesiæ filijs prouideret.

3 Ratio. Tertia ratio sumitur à ritu, & cæremonijs. Nam iam inde ab exordio Ecclesiæ Matrimonium inter res sacras habitum esse constat, & inter sacrorum solennia per Sacerdotum ministerium celebrari solitum. At certè, si esset contractus humanus tantum, quales sunt contractus venditionis, & locationum humanarum, vel politicum vitæ genus, qualia sunt, vt Caluinus loquitur, agricultura, tonstrina, ars sutoria, & cementaria, nunquam S. Patres cum rebus sanctissimis Matrimonium coniunxissent.

4 Ratio. Quarta ratio sumitur à consensu totius Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ ab annis saltem quingentis. Nam à tempore Magistri sentent. omnes Theologi summo consensu docuerunt septem esse nouę legis Sacramenta, & in eis semper Matrimonium annumerarunt. Porro hic tantus Ecclesiarum consensus pijs, ac modestis Christianis sufficere omnino deberet, etiamsi argumentum præterea nullum haberemus. Nam in Script. & Patrum explicatione facilè labi possumus: at, quod Ecclesia nunquam deficiat, quodque errare nequeat, tam apertè, tam luculenter, tam disertè ab ipso Christo, & eius Apostolo dictum est, vt nihil apertius, nihil clarius, nihil expressius dici possit. *Tu es Petrus, & super hanc petram,* &c. Et: *Ecclesia Dei viui est columna, & firmamentum veritatis.*

Matth. 16. 1. Tim. 3.

CAPVT

CAPVT II.

De materia, forma, & Ministro Sacramenti Matrimonij.

DE materia huius Sacramenti duæ sunt Theologorum præcipuæ sententię. *Materia Sacram. Matrim.*

Vna est, quod consensus coniugum verbis expresis, seu verba consensum exprimentia sint materia, & forma huius Sacramenti.

Altera est, quod ipsa corpora, seu personæ contrahentium sint materia, verba vero exprimentia consensum sint forma. Quæ sententiæ meo iudicio sunt ambæ veræ, & facilè conciliari possunt. Nam coniugij Sacramentum duobus modis considerari potest. Vno modo, dum fit. Altero, dum permanet, post quam factum est. Est enim Matrimonium simile Eucharistiæ, quæ non solum, dum fit, sed etiam dum permanet, Sacramentum est. Dum enim coniuges viuunt, semper eorum societas sacramentum est Christi, & Ecclesiæ. Si igitur consideretur Matrimonium, dum fit, tota eius essentia in signis exprimentibus consensum mutuum consistit: corpora enim coniugum non concurrunt, nisi vt materia circa quam: vt etiam, dum fit Eucharistia, tota essentia consecrationis in verbis sacris posita est, panis autem, & vinum solum cōcurrunt, vt materia circa quam. Et idem videmus in alijs contractibus. Nam, cùm venditur, aut emitur domus, tota contractus ratio in consensu mutuo sita est, domus autem est materia, circa quam operatio illa versatur; nemo enim dicit domum, quæ venditur, partem esse contractus. Sed quia verba vnius coniugis determinant verba alterius, & ab illis pariter determinantur, ideo in ijsdem verbis distingui potest materia, & forma: nam verba, quatenus determinant, forma dici possunt; quatenus determinantur, materia. Si vero consideretur Matrimonium iam factum, & celebratum, negari non potest ipsos coniuges simul cohabitantes, siue externam coniugum societatem, & coniunctionem esse materiale symbolum externum, repræsentans Christi, & Ecclesię indissolubilem coniunctionem: quemadmodum in Sacramento Eucharistiæ, consecratione peracta remanent species consecratæ, quæ sunt symbolum sensibile, atque externum interni alimenti spiritualis.

Forma omnium consensu Theologorum, Cano excepto, sunt verba, vel signa mutuum consensum exprimentia. *Forma.*

Minister autem sunt coniuges ipsi. Nam, cùm ad Ministrum propriè pertineat verba formæ pronunciare, & per ea Sacramentum conficere; & in hoc Sacramento verba formæ à coniugibus proferantur, necesse est coniuges ipsos esse proprios huius Sacramenti Ministros. Neque absurdum videri debet, quod in easdem personas concurrat caussa materialis, & efficiens: id enim exigit natura contractus, qui de personis contrahentium fit. Quemadmodum. *Minister.*

dum enim, si quis in seruum alicui se ipse venderet, idem esset vendens, & res vendita, efficiens, & materia: sic etiam in Matrimonio, cùm ipsi coniuges se mutuo tradant, ac donent, ipsi efficientes, & ipsi materia sunt. Et quanquam requiritur ex decreto Ecclesiæ, Minister Ecclesiasticus, qui consensum coniugum exquirat, & eundem approbet, & declaret, & benedictione Sacerdotali confirmet; tamen propriè, qui Matrimonij Sacramentum efficiunt, ipsi coniuges sunt.

CAPVT III.

De vnitate Sacramenti Matrimonij.

Prob. 1. Licitas esse secundas nuptias. DE vnitate Matrimonij Catholici verbo, & facto docent secundas nuptias, immò etiam tertias, & quartas, & alias deinceps esse licitas, & vera Matrimonia; atque adeò Sacramenta.

Rom. 7. 1. Cor. 7. l. De bono viduitatis c. 12. 1. Tim. 5. Id ex Apostolo manifestè colligitur, qui affirmat mulierem viro suo mortuo non fore adulteram, si alteri viro nupserit. Et alibi: *Si dormierit vir eius, cui vult, nubat, tantùm in Domino.* Vbi Augustinus obseruat non dixisse B. Paulū: Si dormierit primus vir, aut secundus, aut tertius, sed indefinite; *Vir eius.* Proinde semper nubere licet mortuo marito, quotus tandem fuerit. Idem viduas iuniores hortatur, vt secundò nubant ob incontinentiæ periculum.

Prob. 2. Idem patet ex Concilio Nicæno, Florentino, & Patribus. Quòd autem secundæ nuptiæ non benedicantur, sicut primæ, non est ideò, quòd Sacramento careant; sed quia benedictio in primis nuptijs data non perit, neque debent iterum benedici, qui semel benedicti sunt.

Porrò primus, qui inter Christianos polygamiæ multarum vxorum simul aditum patefecit, videtur fuisse Valentinianus Imper. alioqui pius, & Catholicus Princeps. Is enim, cùm amore captus esset Iustinæ cuiusdam, eamque in Matrimonium ducere vellet retenta priore coniuge Seuera, ex qua Gratianum filium iam susceperat; vt colore aliquo intemperantiam suam tegeret, legem promulgauit, vt liceret vnicuique duas simul coniuges habere. Sed *Sess. 24. can. 2.* Concilium Tridentin. *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla esse lege diuina prohibitum, anathema sit.* Idem anteà multi definierunt Pontifices.

Prob. 1. Illicitam esse polygamiam. Prob. hæc veritas primò: Christus reuocat Matrimonium ad primam institutionem, ac vult eam deinceps valere. Sed prima illa institutio excludit polygamiam: igitur à Christo est prohibita. Maior propositio prob. Nam Dominus interrogatus à Pharisæis; An liceret vxorem repudiare? respondit *Matth. 19.* non licere. *Quia, qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: itaq; iā non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo nō separet.*

Et

Et cùm instarent Pharisæi Moysen permisisse libellum repudij, Dominus iterum reuocans totam caussam ad primam institutionem, ait: *Ad duritiam cordis vestri Moyses permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic*, &c. Quòd autem Matrimonium initio institutum omnino excludat Polygamiam multarum vxorum simul, prob. Primò ex modo loquendi; illa enim verba in numero singulari: *Masculum, & fœminam fecit eos*. Et: *Adhærebit vxori suæ*. Et: *Erunt, duo in carne vna*; apertè indicant Deum voluisse Matrimonium esse coniunctionem vnius cum vna, non vnius cum multis.

Secundò ex illa explicatione Christi: *Itaque iam non sunt duo, sed vna caro*. Hæc enim verba significant Matrimonij initio instituti eum esse effectum, vt, qui coniunguntur, fiant vna caro: at, si vnus multis iungatur, non erit vna caro, sed multæ nec tam fiet vnio, quàm diuisio per tale Matrimonium.

Tertiò patet ex ipsa prima creatione hominis. Nam, si Deus voluisset Matrimonium esse vnius cum multis, creasset Adamo non vnam tantum, sed multas fœminas, quas in vxores ducere potuisset. Nam non poterat Adam vxorem habere, nisi quæ cum illo creata fuisset à Deo; repugnat enim omnino naturæ, vt pater ducat filiam, aut neptem: omnes autem fœminæ, præter Euam, filiæ, aut neptes fuerunt: Ergò coëgit Deus Adamum Monogamum esse. Accedat vltimo consensus Patrum.

Prob. secundò: Christus declarat eum, qui dimissa vxore aliam duxerit, mœchari. Ex quibus testimonijs colligitur polygamiam iure Euangelico esse omnino illicitam: nam ideò mœchari dicitur, qui, dimissa priore, aliam ducit, quia prior non poterat dimitti; & licet videatur dimissa coram hominibus, tamen adhuc est verè vxor illius, qui eam primò duxerat. Nam, si per dimissionem desijsset esse vxor, non mœcharetur vir eius aliam ducens; sicut non mœchatur, qui priore vxore mortua aliam ducit. Quòd si mœchatur, qui aliã ducit, viuente priore, non licet igitur plures coniuges habere, nisi adulteria licita esse velimus: &, si non licet aliam ducere, dimissa priore, multo minus priore retenta. Nam non licet, priore dimissa, aliam ducere, quia prior adhuc est vxor; at multo magis est vxor, quæ non est dimissa. Prob 2. Matt. 5. & 19. Mar. 10. Luc. 16.

Tertiò prob. ex Apostolo. Nam Inprimis Apostolus, vbicunque loquitur de Matrimonio, semper loquitur de vxore in numero singulari: *Vnusquisque suam vxorem habeat*. Et: *Alligatus es vxori, noli quærere solutionem*, &c. Deinde; Idem Apostolus apertissimè scribit vxorem non posse viuente marito alicui alteri nubere: *Viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro*. Et: *Iis, qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. Et infrà: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, liberata est à lege; cui vult, nubat*. Quæ loca prohibent polygamiam ex parte feminarum expressè, id est, prohibent, ne feminæ sæpius nubant viuentibus viris prioribus. Sed prohibent etiam consequenter polygamiam ex parte virorum, id est, ne viri plures simul vxores ducant. Nam licet minus repugnet rationi, & naturæ, vt vir plures vxores, quàm vxor plures maritos habeat; vtrumque tamen rationi repugnat. Prob. 3. 1. Cor. 7. Rom. 7. 1. Cor. 7.

Præterea; Quidquid sit de iure naturæ, iure Euangelico pares sunt vir, &

 femina,

fęmina, quantum ad fidem, & debitum coniugale, vt ipse idem Paulus explicat, cùm ait: *Vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quibus verbis Apostolus significat in contractu Matrimonij Christiani, quod est Sacramentum vnius Christi cum vna Ecclesia, ita coniungi virum vxori, vt se totam illi tradat, sicut se totam viro mulier tradit. Ex quo sequitur, quòd, sicut non potest mulier sine iniustitia se tradere alteri viro; ita nec possit vir sine iniustitia se tradere alteri fœminæ.

Prob. 4. Quartò prob. Polygamia, tum ex parte viri, tum ex parte vxoris, iuri naturæ, & rationi Matrimonij repugnat; non igitur licita est, præsertim in lege Euangelica, quæ sustulit permissiones omnes, quæ erant in lege veteri. Antecedens, quod attinet ad polygamiam, qua vna mulier multis simul viris nuberet, apud omnes certum, & exploratum est: nam talis polygamia repugnat omnibus Matrimonij finibus.

Possunt autem distingui quatuor fines Matrimonij.

1. Finis Matrimonij. Primarius est susceptio, & educatio prolis. At, cùm vna mulier non nisi semel in anno parere possit, ab vno viro sufficienter fętari poterit. Si verò pluribus iungatur, non solùm non pariet sæpius, sed rarius, aut nunquam pariet: experientia enim testatur meretrices infęcundas esse. Deinde; Nemo virorũ illorum, quibus eadem vxor communis esset, filios suos nosset, quod sanè educationi liberorum plurimum noceret.

2. Finis. L. 8. Eth. c. 12. Alter finis est domestica societas, & communicatio operum, quæ ad vitam necessaria sunt. Nam, vt Aristoteles docet, vir, & vxor non iunguntur solùm ad procreandum, vt animalia cætera, sed etiam ad cohabitandum, vt simul familiam regant, & officia domestica inter se partiantur: alia enim munia viro, alia vxori conueniunt. Hic autem finis omninò impediretur per multitudinem virorum in eadem familia: essent enim multa capita vnius corporis. Quocirca sicut multi serui possunt esse vnius Domini, non tamen potest vnus seruus multis Dominis rectè seruire; sic etiam potest aliquo modo vnus vir multas coniuges simul habere, nullo autem modo potest vna fœmina multos simul habere maritos.

3. Finis. Tertius finis est, vt sit coniugium in remedium contra concupiscentiam. At istud coniugium vnius fœminæ cum multis viris, non modo remedium non adferret contra concupiscentiam, sed etiam iram, rixas, & discordias implacabiles excitaret inter riuales, vt notum est; quas discordias non posset vxor vlla ratione compescere, cùm ei conueniat subijci, & obedire; non præesse, & dominari.

4. Finis. Quartus finis est, vt sit Sacramentum Christi, & Ecclesiæ: cui fini maximè repugnat ista polygamia. Vnus enim Deus est, cui Ecclesia iungitur, non multi: nec potest Ecclesia, siue anima quæuis multis Dijs coniungi, nisi fornicando.

L. de bono coniugali, c. 17. Sunt autem hę rationes S. Augustini, qui etiam hanc sententiam probat exemplo veterum Sanctorum. Inueniuntur enim quidam Sancti, qui plures vxores habuerunt; sed, quæ maritis pluribus fuerit iuncta, nullam omnino sanctarum legimus fœminarum. Quòd verò ad polygamiam illam attinet, qua

qua vnus vir multas vxores habet, non est omnino extra controuersiam, an talis polygamia iuri naturæ repugnet. Nam, etiamsi tale coniugium non repugnet primo fini Matrimonij, cùm facilè possit vnus vir ex multis fœminis liberos procreare, & alere; tamen alijs finibus apertè repugnat. Nam secundus finis, quæ est socialis cohabitatio, & domus gubernatio, non parum impeditur per vxorum multitudinem. Siquidem vxor, licet sit viro subiecta; nō tamen vt famula, sed vt socia, & collateralis: & ideò ipsa quoque in domo principatum habet; nam ideo non ex capite, neque ex pedibus, sed ex latere formata est, vt neque dominetur viro, neque subijciatur instar ancillæ, sed socia sit, & collateralis. Quod etiam testantur honorum vocabula: Regum enim vxores Reginæ, & Augustorum Augustæ dicuntur. Iam verò omnis principatus sua natura diligit singularitatem: repugnat igitur Matrimonio, vt vnius viri plures sint coniuges. Tertius finis, qui est remedium contra concupiscentiam, impeditur etiam per istam polygamiam vnius viri cum multis vxoribus. Nam sine dubio non potest vnus vir ita debitum reddere multis vxoribus, atque vni: & videtur iniquitas quædam, quòd vxor se totam viro tradat, vir autem non se totum vxori.

Præterea, cùm vix fieri possit, vt non magis vna diligatur, quam altera, inde rixæ & contentiones ex hac polygamia facilè nascuntur: sicut etiam inter sanctas fœminas, Saram, & Agar; Liam, & Rachelem, natas esse Scriptura testatur; & inter Annam, & Phenennam. His accedit prima institutio: si enim polygamia naturæ conformis esset, sine dubio Deus initio illam instituisset, cùm & esset eo tempore maximè necessaria ad propagandum genus, & naturalis origo tunc formaretur. *Gen. 16.* *Gen. 30.* *1. Reg. 1.*

Quintum argumentum sumi potest ab Ecclesiæ consuetudine. Si enim polygamia Christianis licita esset, aliquod exemplum proferretur probatorum Christianorum, qui plures simul coniuges habuissent. Quid, quòd non solum Christiani Monogamiam semper coluerunt, sed etiam Ethnici apud Romanos? Nam in Iure ciuili ab Imperatoribus Gentilibus infamiæ nota, alijsque pœnis polygami afficiuntur. Aristoteles etiam, tum in Polit. tum in vtroque OEconomico, Monogamiam præcipit. *Prob. 5.* *L. 1. ff de his qui notant. infam.* *l eum, qui. C. de incest. nup.*

Sed vna est obiectio. Nam Abraham, Iacob, Dauid, aliosque Patriarchas vxores multas habuisse constat, & simul Deo gratos, & acceptos fuisse. *Obiect.*

Quod argumentum varijs modis solui solet. Quidam enim docent Patriarchas vnam tantùm vxorem legittimam habuisse, cęteras verò eorum concubinas fuisse. Id probant primò ex illis verbis Iudæorum: *Nos ex fornicatione non sumus nati:* videntur enim significare voluisse, Euthymio interprete, se non descendere ex Agar concubina Abrahæ; sed ex legittima eius vxore, Sara. *Solut. 1.* *Ioan. 8.*

Deinde, quia Scriptura passim concubinas appellat mulieres illas, quæ præter vxorem Patriarchis adhęrebant; neque filios earum hęredes fuisse docet, vt patet: *Dedit Abraham cuncta, quæ possederat, Isaac; filijs autem concubinarum largitus est munera.* *Gen. 25.*

Sed hęc sententia est improbabilis, nec difficultatem soluit. Nam, quidquid *Refutatur.*

sit de Sara, & Agar, certè Lia, & Rachel duæ veræ coniuges fuerunt Patriarchæ Iacob: vtraque enim libera erat, & vtraque vxor perpetuo nominatur. Idem dici potest de Anna, & Phenenna vxoribus Helcanæ, & alijs permultis.

Deinde; Quis credat Patriarcham Abraham, virum sapientissimum, & sanctissimum, immò parentem omnis sanctitatis, & in Scriptura ab Apostolis, & Prophetis, & ab ipso Christo semper cum honore nominatum, vel ignorasse adulterium esse peccatum, vel adigi potuisse consensu coniugis, aut alia vlla de caussa ad id perpetrandum, quod peccatum esse non ignoraret. Adde, quòd, si non fuissent illæ veræ vxores Patriarcharum, oporteret dicere Patriarchas non tantùm semel, aut iterum ex humana fragilitate, sed toto ferè vitæ tempore, idque palam, & ex professione peccasse: illas enim mulieres perpetuo, & publicè retinebant. Præterea, Deus ipse dicit Dauidi: *Dedi vxores Domini tui in sinum tuum*: at quomodo, quæso, Deus adulterij auctor esse potest? Denique, B. Paulus scribit, duos filios Abraham significasse duo Testamenta, siue duos populos, & sicut Abraham vnum filium habuit ex libera, id est, Sara, alterum ex ancilla, id est, Agar: ita Deum habuisse duos populos, vnum ex Synagoga serua, alterum ex Ecclesia libera. Significauit igitur Agar Synagogam. At Synagoga non fuit adulterina coniunctione Deo copulata, sed legittima; ergò & Agar, si vera est significatio, non fuit adultera concubina, sed legittima coniunx Abrahæ. Neque argumenta illa concludunt, nam illud: *Nos ex fornicatione non sumus nati*, intelligi debet de fornicatione spirituali, quæ est idololatria, non de fornicatione carnali, vt hunc locum S. Augustinus rectè exponit: ideò enim illi addunt: *Sed vnum Patrem habemus Deum*, ac si dixissent, Nos non descendimus ex Gentibus idololatris, qui cum multis Dijs fornicãtur, sed ex Patriarchis vnius Dei cultoribus.

2. Reg. 12.

Gal. 4.

Ioan. 8.

Deinde, Idem patet ex verbis superioribus: supra enim dixerãt se Patrem habere Abraham, & inde concludunt postea se non esse ex fornicatione, ita vt idem sit, esse ex Abraham, & non ex fornicatione esse. At, si ageretur de fornicatione carnali, & per fornicationem intelligeretur coniunctio cum Agar, fuissent ex fornicatione, etiamsi fuissent ex Abraham. Si verò agatur de spirituali fornicatione, id est, idololatria, verissimè dicuntur esse non ex fornicatione, quia sunt ex Abraham, quia Abraham idololatra non fuit, sed vnius Dei fidelissimus cultor.

Neque secundum argumentum concludit: quia in Scriptura etiam veræ, & legitimæ vxores aliquando dicuntur concubinæ, & ipsæ concubinæ dicuntur vxores. Siquidem Agar dicitur vxor: Cethura dicitur etiam vxor: & paulò post tam ipsa, quàm Agar dicuntur concubinæ: & alibi vxor vera, & legitima, immò & vnica cuiusdam Leuitæ nunc vxor, nunc concubina nominatur. Erant autem duo genera vxorum, tum apud Hebræos veteres, tum etiam apud Gentiles. Quædam enim ducebantur non solum ad propagandos liberos, sed etiam ad societatem omnium bonorum, & totius domus gubernationem; atque harum tantum filij erant hæredes; & hæ propriè dicebantur Matresfamilias. Quædam erant legittimæ etiam vxores; sed non admissæ ad societatem bonorum, & domus gubernationem; & hæ neque Matresfamilias

Gen. 16.
Gen. 21.
Iud. 19.

dicebantur,

dicebantur, neque earum filij hæredes erant; & hæ tum vxores, tum concubinæ nominabantur.

Itaque alij soluunt obiectionem factam dicentes, fęminas illas Patriarcharum veras, & legitimas vxores fuisse; sed affirmantes id non esse prohibitum, nisi iure positiuo Euangelico. Sed hoc refellitur argumentis omnibus, quæ superius in quarta ratione facta sunt. Solut. 2.

Tertia ergo est sententia Scolarum communis, Patriarchis ex diuina dispensatione licuisse plures vxores ducere. Sed quia de hac etiam re variæ sunt opiniones, & alij quidem volunt singulis Patribus peculiarem adfuisse diuinã inspirationem, qua intelligerent licere sibi diuina dispensatione pluribus vxoribus iungi: alij volunt satis fuisse, si primis Patriarchis diuina innotuerit eã dispensatio: & rursus alij hanc dispensationem tantùm cum populo Dei; alij cum omnibus Gentibus factam docent: exponam paucis propositionibus, quid mihi de hac re probabilius videatur. Solut. 3.

Prima propositio est: *Circa polygamiam tam vxoris cum multis viris, quàm viri cum multis vxoribus, nullus homo dispensare potest, & maximè post Euangelium praedicatum.* Propos. 1.

Patet; quia polygamia prohibita est primum iure diuino naturali, & deinde iure diuino Euangelico: non potest autem inferior dispensare in lege superioris, proinde nec homo in lege Dei. Prob.

Secunda propositio: *Potest Deus dispensare circa polygamiam vnius viri cum pluribus vxoribus; non autem vnius vxoris cum multis viris.* Propos. 2.

Ratio est, quia duo genera præceptorum ad ius naturæ pertinent. Quędam vniuersalia, & communissima, quæ sunt veluti principia prima iuris naturæ. Quædam alia, quæ ex primis tanquam conclusiones deriuantur. Et quidem priora illa continent ita vniuersaliter regulam rectitudinis, vt in nullo casu mutatione vlla indigeant; & ideo sunt omnino indispensabilia; qualia sunt præcepta Decalogi. Posteriora autem continent, quidem regulam rectitudinis; sed aliquando, mutatis circumstantijs rerum, & personarum, vtile est legem mutari: tamen etiam tunc mutari non potest, nisi ab eo, qui illam posuit. Iam igitur polygamia fœminæ vnius cum multis viris pertinet ad prima illa principia iuris naturæ, nec per vllam mutationem circumstantiarum potest fieri bona, quia repugnat omnibus finibus Matrimonij; ideo in illam nulla cadit dispensatio. Polygamia autem vnius viri cum multis vxoribus ad posterius genus præceptorum pertinet: quia non repugnat primario fini, sed secundario tantum; & fieri potest, vt aliquando vtile sit ad consequendum primarium finem, contemnere secundarium: & idcirco in illam legem cadere potest dispensatio, sed Dei tantùm, non hominum. Prob.

Tertia propositio: *Vt Deus dicatur dispensare circa polygamiam, non requiritur externa aliqua locutio, vel Scriptura, nec sufficit, quod recta ratio dictet alicui illam esse licitam, sed requiritur peculiaris inspiratio Dei.* Propos. 3.

Prima pars prob. quia qualis est lex, talis etiam requiritur dispensatio. Lex autem prohibens polygamiam, tempore Patriarcharum, non erat scripta, in vllo libro, sed solùm impressa in mentibus: libros enim Scripturæ sacræ à Moyse initium habuisse certum est. Prob. 1. pars.

Prob. 2. pars. Secunda pars prob. quia lex prohibens polygamiam non erat solum naturalis, quia rationi rectæ conformis: sed quia Deus speciali inspiratione docuerat Adamum, quæ esset natura Matrimonij à se instituti, & proinde se velle, vt monogamiam contineret. Nam secundaria ista præcepta iuris naturæ non habent vim coactiuam, nisi specialiter à Deo, vel ab aliquo Principe sanciantur: sed solùm obligant, quatenus recta ratio docet ita esse faciendum, vel nõ faciendum. Sicut igitur speciali inspiratione sancita fuerat à Deo lex Monogamiæ, ita speciali inspiratione opus erat in eius dispensatione.

Propos. 4. Quarta propositio: *Dispensatio circa polygamiam indicata est à Deo inprimis aliquot Patribus; deinde illorum verbo, aut exemplo ad cæteros peruenit.*

Prob. Prob. quia iam tempore Abrahæ, & deinceps postea res erat omnibus nota, adeò, vt Sara Abrahamum induceret ad secundam vxorem ducendam. Neque enim credibile est Saram fœminam sanctissimam hoc facturam fuisse, nisi id licitum esse sciuisset; neque verisimile est illi primum hoc à Deo indicatum.

Pari ratione Laban obtulit Iacob duas filias; & rursus illæ obtulerunt eidem duas alias vxores, neque ipse miratus est, aut dixit non licere.

Et denique Moyses in Deuteronomio, tanquam de re nota, & passim licita loquitur, cùm ait: *Si habuerit homo duas vxores, vnam dilectam, alteram odiosam,* &c. Non igitur necesse erat, vt ad singulos fieret inspiratio diuina, sed satis erat, si primis Patribus facta fuerit: & fortasse soli Noë facta fuit, & deinde ipse alios docuit. (Deut. 21.)

Propos. 5. Quinta propositio: *Probabile est dispensationem concessam esse omnibus, non autem solum Hebræis.* Dico id esse probabile, quia non ignoro multos existimare soli populo Dei id esse concessum, nimirum ad propagandam eam gentem, vnde Messias erat nasciturus.

Prob. 1. Prob. primò, quia Augustinus scribit, in terris vbi Iacob vxores quatuor duxit, fuisse morem ducendi plures vxores posteritatis caussa, & eum morem fuisse inculpabilem, quia eo tempore polygamiam lex nulla prohibebat. Quo loco Aug. indicat dispẽsationẽ fuisse generalẽ; tum, quia absolutè dicit, eo tempore nullam fuisse legem prohibentem polygamiam, quia nimirum lex naturalis propter generalem dispensationem nusquam obligabat; tum etiam, quia dicit in eo loco, & in alijs terris, vbi Iacob tunc erat, id fuisse licitum. Locus autem ille Gentilium erat, non Hebræorum: siquidem Laban, cuius filias Iacob accepit vxores, idololatra erat; tum denique, quia caussa, cur polygamia tunc esset licita, dicitur ab Augustino fuisse propagatio generis, seu sufficiendæ prolis: nec vsquam dicit, quòd sciam, propagandi populi Dei tantum. (L. 16. de ciuit. c. 38. & l. 22. cont. Faust. c. 47. — Gen. 31.)

Prob. 2. Secundò prob. quia Scriptura narrat non solum Abraham, & Iacob, & eorum posteros, sed etiam Esau, qui ad populũ Dei non pertinebat, multas vxores duxisse: neque dubiũ videtur, quin Esau ad imitationẽ Abrahę id fecerit, neque Scriptura eum reprehendit. Ismaëlitas quoque, qui vsque ad hũc diem consuetudinem polygamiæ retinent, ab Abrahamo, alijsque Patribus eam accepisse credibile est: & cùm Scriptura Gentiles nõ reprehẽdat, quòd eo tẽpore plures vxores haberent, probabile est omnino generalem permissionẽ fuisse. (Gen. 26, 28.)

Sexta

Sexta propositio: *Probabile est dispensationem hanc ante Christi aduentum cessasse; sed, si non antè cessauerit, certum est à Christo omnino esse sublatam, ita, vt iam non solum Christianis, sed etiam alijs Gentibus omnibus polygamia prohibita sit.* Propos. 6.

Quòd à Christo sublata sit dispensatio, si qua tunc erat, satis probatum est superius in primo argumento. Quòd autem probabile sit anteà per se cessasse, inde colligimus, quòd iam antea cessauerat caussa dispensationis: caussa enim fuerat paucitas hominum. Nam, quia post diluuium homines paucissimi erant, & non diu viuebant, vt ante diluuium, idcirco Deus ad faciliorem propagationem generis humani indulsit polygamiam: sed antequam Christus veniret, iam plenissimus erat mundus hominibus; quare cessauerat caussa dispensationis. Id, quod homines etiam intellexisse videntur: nam nec apud Iudæos, nec apud Romanos erat in vsu polygamia tempore Christi, nisi fortè apud paucissimos. Siquidem in Euangelio, siue discipuli, siue Pharisæi, siue alij loquantur, semper de vxore in numero singulari loquuntur: &, quod est manifestum indicium huius rei, Zacharias pater Ioannis, cùm vxorem sterilem haberet, non tamen aliam vxorem accepit, sed cum illa vna vsque ad senectutem vixit. Prob. Luc. 1.

CAPVT IV.

De firmitate Matrimonij.

NOtandum aliud iudicium esse debere de coniugio fidelium, aliud de coniugio infidelium: & rursus, aliud de coniugio fidelium rato, & non consummato; & aliud de coniugio fidelium rato, & consummato: denique, aliud de coniugio fidelium consummato, quoad diuortium, aliud quoad repudium. Ex quo quatuor quæstiones existunt. Nota.

Prima, *de coniugio infidelium*, erit breuissima. Coniugium enim infidelium solui posse, etiam quoad vinculum, si alter coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit ei cohabitare sine iniuria Creatoris, extra controuersiam est ex doctrina B. Pauli: *Si infidelis discedit, discedat*, &c. Et ex doctrina Ecclesiæ. Neque obstat illud: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*. Neque illud: *Qui dimiserit vxorem, excepta caussa fornicationis*, &c. Neque illud, quòd propter hæresin non soluitur Matrimonij vinculum, cùm tamen hæresis species infidelitatis sit. Nam ad primum responderi debet hoc Matrimonium non dirimi ab homine, sed à Deo, cuius interpretem habemus Apostolum Paulum. Ad secundum dicendum cum Augustino Christum loqui de Matrimonio inter fideles, Paulum de Matrimonio contracto inter infideles; id, quod Paulus ipse satis declarat. Nam cùm dixisset: *Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere*, Subiungit: *Cæteris autem ego dico, non Dominus, si quis habet vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam*, &c. Vbi per *cæteros* intelligit eos, qui Matrimonium ante fidem contraxerunt; de quibus Dominus nihil præceperat: de his ergo Paulus dat consilium, vt vir non dimittat vxorem infide- Quæst. 1. 1. Cor. 7. Matth. 19. Matth. 5. L. 1. de adulterinis coniug. c. 1. & 2.

lem,

tem, si ea velit cohabitare sine iniuria Creatoris. Sed quia hoc est consilium, non præceptum, ideo licet etiam dimittere vxorem infidelem, & tunc maximè, si nolit cohabitare. Ad tertium dicendum magnum esse discrimen inter coniugia contracta in infidelitate, & coniugia contracta post Baptismum. Priora enim, & si rata sint, & firma ex natura sua: tamen Sacraméta nõ sunt, & ideò deest illis potissima ratio insolubilitatis. At posteriora Sacramenta sunt, & proinde duplicem habent rationem insolubilitatis. Quòd ergò Apostolus docuit de Matrimonijs in infidelitate contractis, non debet extendi ad Matrimonia contracta post Baptismum: & idcirco, si alter coniugum conuertatur ab hæresi, & alter nolit cohabitare sine iniuria Creatoris, non soluitur Matrimonium quoad vinculum, non quia hęresis non sit species infidelitatis, sed quia Matrimonium illud post Baptismum contractum fuerat, & ea de caussa Sacramentum erat: & similiter, si alter coniugum Christianorum fiat non tantùm hęreticus, sed etiam Apostata, Ethnicus, atheus, tamen nunquam soluitur vinculum Matrimonij, quia Sacramentum est.

Quæst. 2. Altera quæstio *de Matrimonio rato non consummato*, alibi tractata est.

Lib. 1 de Eccle. milit. tante, c. 17. Quæst. 3. Tertia quæstio est *de solutione Matrimonij consummati quoad thorum, & cohabitationem manente vinculo coniugali*; quę solutio propriè dicitur diuortium à Theologis, & distinguitur à repudio, quod est solutio etiam quoad vinculum. Quamuis Iureconsulti paulò aliter accipiant istas voces: nam repudium vocant dimissionem tum sponsę, tum etiam vxoris; diuortium autem dimissionem solius vxoris post Matrimonium, siue quoad thorum, siue quoad vinculum. Vnde tam in Iure Canonico, quàm ciuili, in titulo, de diuortijs, agitur de solutione Matrimonij, siue quoad thorum tantum, siue etiam quoad vinculum.

Resp. Sententia itaque Theologorum, & Ecclesię totius est, posse Matrimonium consummatum inter fideles solui quoad thorum, & cohabitationem duabus de caussis.

Primò, ex consensu, propter maiorem, atque altiorem statum acquirendum; vt, si vterque coniugum continentiam perpetuam voueat, & ad religionem transeat; cuius rei plurima exempla Sanctorum extant, & habemus testimonium Christi: *Omnis, qui reliquerit domum, vel agrum, vel vxorem, &c.* Vbi loquitur de dimissione vxoris, vt Apostoli fecerant, nimirum caussa sequendi ipsum. (Matth. 19.)

Secundò, sine consensu, ob crimen, idque triplex. Primum est adulterium coniugis alterius, de quo apud Matth. Deinde, si alter coniugum à fide Catholica recedat: & de hoc habemus Apostolicum præceptum: *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correctionem deuita.* Vbi Apostolus de omnibus generatim loquitur, neque coniuges, aut parentes excipit. Et de his etiam intelliguntur verba Domini: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, &c.* (Matt. 5. Tit. 3. Luc. 14.)

Denique, si alter coniugum impellat alterum ad peccatum, ita, vt non possit alter cum eo habitare sine periculo Deum offendendi: & de hoc loquitur Dominus: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum.* In quem locum scribens Hieronymus, docet sententiam Domini esse, vt, si ij, qui nobis coniuncti sunt, & (Matt. 18.)

chari

chari instar oculorum, vt parentes, filij, & vxor, caussa sint ruinarum, ab ijs recedamus.

Atque hæc omnia habentur in decretis Ecclesiæ instit. de diuortijs: & nuper Concilium Trident. contra Lutheranos idipsum his verbis confirmauit: *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cùm ob multas caussas separationem inter coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem ad certum, incertúmque tempus fieri posse decernit, anathema sit.* Sess. 24. can. 8.

Sunt autem obseruanda tria.

Primum est, libertatem diuortium faciendi ob crimen, parem esse viro, & vxori: licet enim Dominus de viro tantum loquatur, quia ordinariè viri vxores dimittunt, raro autem ab vxoribus dimittuntur viri; tamen, quod Dominus de viris dixit, etiam ad fœminas pertinet. Nam Apostolus vtrumq; dixit: *Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, & vir vxorem non dimittat;* nimirum sine licita caussa. Idem docet Ecclesia. Nota 1. Matt. 19. 1 Cor 7.

Secundum est, diuortium quoad thorum tantum propria auctoritate posse fieri, modò verè nouerit coniunx coniugis adulterium. At verò diuortium quoad cohabitationem, quia res est publica, & quæ scandalizare potest cæteros, non posse fieri, nisi Ecclesiæ iudicio. Nota 2. c. Porrò, de diuortijs.

Tertium est, diuortium in caussa fornicationis quatuor de causis posse fieri illicitum. Nota 3.

Primò, si fornicatio fuerit sine crimine, & proinde non fuerit, nisi materialis; vt, si mulier vim passa fuerit, aut ex ignorantia cum eo rem habuerit, quem virum suum esse credebat, cùm tamen esset alienus.

Secundò, si vterque coniunx eodem crimine teneatur.

Tertiò, si post cognitum adulterium coniugis cum eo rem habuerit.

Quartò, si auctor fuerit coniugi, vt fornicaretur.

In quarta quæstione, de solutione nimirum Matrimonij consummati quoad vinculum, habemus aduersarios Græcos, Latinos, Hæreticos, Catholicos. Quæst. 4.

Ecclesiæ tamen Catholicæ sententia est, Matrimonij inter fideles contracti, & consummati vinculum adeò esse insolubile, vt neque caussa fornicationis dirimi possit; & ideò viuente coniuge nunquam esse licitum ad alias nuptias aspirare. Patet ex Concilio Tridentino, vbi anathema dicitur ijs, qui sentiunt Matrimonium quoad vinculum vlla de caussa solui posse. Resp. Sess. 24. can. 6. & 7.

Prob. ex Script. Primus locus est: *Omnis, qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis caussa, facit eam mœchari, &, qui dimissam duxerit, adulterat.* Vbi postrema illa verba vel vniuersè accipienda sunt, vel cum exceptione, nisi ob fornicationem. Si vniuersè; ergò qui dimissam duxerit, etiam ob fornicationem, mœchatur; ergò non fuerat dimissa quoad vinculum, sed solùm quoad thorum: non enim mœchatur, qui illam ducit, nisi adhuc esset priori viro alligata. Si cum exceptione; ergò qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mœchatur. Ergo melior est conditio fornicariæ, quàm innocentis, & castæ: nam fornicaria libera est, & nubere potest, innocens autem iniustè dimissa nec priorem virum habere potest, nec alteri nubere. Prob. 1. Matth. 5.

Atqui hoc absurdissimum est, vt lex Christi iustissima dimissam iustè

meliori loco esse velit, quàm dimissam iniustè.

Mar. 10. Secundus locus est: *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: &, si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* Similia alibi: *Omnis, qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur; &, qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Hæc verba vniuersaliter docent nunquam ita dissolui Matrimonium inter fideles contractum, & consummatum, vt liceat ad alias nuptias transire. (Luc. 16.)

Rom. 7. Tertius locus est: *An ignoratis, fratres, (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore viuit? Nam, quæ sub viro est, mulier viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Similis locus habetur alibi. Ex his autem colligimus nunquam solui vinculum coniugale, nisi per mortem: &, quia non soluitur, manere etiam post diuortium quacunque de caussa factum. (1. Cor. 7.)

Ibid. Quartus locus est: *His, qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.*

Habemus autem hinc argumentum planè insolubile. Nam vel mulier, de qua dicitur: *Si discesserit*, &c. discessit ex caussa diuortij, vt fornicationis, hæresis, & quęcunque sit alia; vel sine tali aliqua caussa. Hoc posterius dici non potest, nam Paulus non diceret de tali fœmina, *Maneat innupta, aut viro suo reconcilietur*; sed diceret; Maneat innupta, donec viro suo reconcilietur, & omninò ad virum suum redeat: non enim poterat Paulus permittere iniustum diuortium contra expressum Domini mandatum. Et, si eodem cap. Paulus non permittit coniuges abstinere à carnali commercio ob orationem, & ad tempus, nisi ex consensu, quomodo permitteret coniugem inuito marito sine vlla caussa iusti diuortij separatam à viro manere? Loquitur ergò sine vllo dubio de muliere, quæ discessit ob iustam aliquam diuortij caussam. Atqui ista non potest alteri nubere, vt Paulus apertissimè dicit; ergo etiam caussa iusta diuortij non soluit vinculum coniugij, neque licet coniugibus iusto diuortio separatis ad alia transire coniugia.

Prob. 2. Eadem veritas ex traditione probari potest: extant enim omnibus ætatibus Patrum testimonia.

Prob. 3. 1. Ratio. Ephes. 5. Prob. ratione. Primò; Matrimonium fidelium signum est coniunctionis Christi cum Ecclesia, vt Apostolus docet. At illa vnio indissolubilis est: igitur & vinculum cõiugale indissolubile est. Et quamuis tota simul Ecclesia à Deo fornicari non possit, tamen aliquæ partes Ecclesię, scilicet nõnulli fideles fornicantur interdum spiritualiter, & diuortium faciunt: sed propterea non illis licet mutare Deum, aut Deus ita illos abijcit, vt nolit reconciliari; immò verò hortatur ad reconciliationem. Tale igitur debet esse coniugium Christianorum, vt nunquam tale diuortium fiat, quin spes maneat reconciliationis.

2. Ratio. Secundò; Si licitum est Matrimonium aliud, iniuria afficeretur proles: nam filijs iam natis malè consuleretur, qui pro patre vitricum, pro matre nouercã habere inciperent.

Ter-

Tertiò; Si esset licitum eiusmodi coniugium viuente altero coniuge, aperiretur aditus infinitis repudijs, etiam iniustis. Nunc enim, quia sciunt fideles debere se aut cælibes viuere, aut priori coniugi reconciliari, non facilè ad diuortium adducuntur; aut, si scirent mox repudiata vxore posse aliam duci, facillimè diuortia fierent, & quærerent occasiones aliquando dissidiorum, & criminum, &c. *3. Ratio.*

Quartò; Si post diuortium in caussa fornicationis liceret parti innocenti aliud Matrimonium inire, vel id liceret etiam nocenti, vel non liceret. Si liceret; ergò commodum ex peccato suo adulter reportaret, & sæpe etiam viri dedita opera adulterium committerent, vt possent ab vxore liberari, & aliam vxorem ducere. Si non liceret, quæro, quare? nam, cùm ea persona sit à vinculo prioris coniugij soluta, (neque enim potuit pars innocens aliud Matrimonium inire, nisi vinculo prioris dirempto) neque vlli faciat iniuriam, quare non potest Matrimonium contrahere? *4. Ratio.*

Adde vltimò, quòd etiam apud Ethnicos, vbi morum disciplina vigebat, nulla fiebant repudia. Scribit Tertullianus Romæ per annos ferè D C. ab Vrbe condita nullum scriptum fuisse repudium: deinde autem euersa disciplina cum alijs vitijs etiam repudia introducta. *5. Ratio.* *Apologet. c. 6.*

CAPVT V.

De impedimentis Matrimonij.

DVO sunt genera impedimentorum. Quædam enim impediunt contrahendum, sed non dirimunt contractum. Quædam impediunt contrahendum, & dirimunt contractum. Prioris generis sunt ea, quæ non aduersantur essentiæ Matrimonij, sed solennitati, aut ornamento alicui accidentario, & ideò, si cum eo impedimento Matrimonium contrahatur, peccant, qui ita contrahant, sed Matrimonium est firmum, & ratum. Posterioris generis sunt, quæ ipsi essentiæ Matrimonij contraria sunt, adeò, vt necessario aliquid essentiale Matrimonio desit, proinde nec sit verum Matrimonium, si cum eo impedimento fuerit celebratum. Quare non dicuntur ista impedimenta dirimere contractum Matrimonium, quasi Matrimonium verum dirimant, sed quia Matrimonium de facto, non de iure contractum, reddunt irritum. *Duplex impedimentum.*

Impedimenta huius generis numerantur omninò duodecim, quę his versiculis continentur: *Impedimenta dirimentia contractum.*

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Sed vt huius numeri ratio intelligatur, sciendum est, omnia impedimenta reuocanda esse ad consensum coniugum, vel ad personas contrahentes. *Ratio diuisionis.*

MMMm 2 Nam,

Nam, cùm tria ſint neceſsaria ad omnia Sacramenta, materia, forma, & intentio Miniſtri, in hoc Sacramento materia ſunt perſonæ legitimæ: ex conſenſu autem pendent forma, & intentio. Eſt enim conſenſus cauſa efficiens Matrimonij, ſigna verò exprimentia conſenſum, forma: vnde, ſi conſenſus adſit, etiam ſigna erunt vera, ſi conſenſus non adſit, ſigna erunt falſa; & ſimiliter ſi conſenſus adſit, intentio aderit, ſi conſenſus abſit, intentio aberit. Itaque ad Matrimonij Sacramentum nihil aliud requiritur eſſentialiter, niſi cōſenſus ſigno expreſſus inter legittimas perſonas.

Ex parte conſenſus. Iam igitur ex parte conſenſus ſumuntur duo generalia impedimenta, Ignorantia, & Coactio: Hæc enim duo faciunt inuoluntarium. Ad Ignorantiā pertinet error perſonæ, quod eſt primum impedimentum: neque enim conſentire cenſetur in Matrimonium, qui vni perſonæ iungitur, exiſtimans eſſe aliam.

Item, conditio perſonæ, quod eſt ſecundum impedimentum, vt, cùm quis ſeruam accipit, quam liberam eſſe credebat. Huc etiam pertinet carentia vſus liberi arbitrij; neque enim pueri, furioſi, amentes contrahere poſsunt, cùm deliberatum conſenſum habere nequeant. Et hoc impedimentum reducitur ad errorem. Ad coactionem pertinet vis, ſeu metus, quod eſt impedimentum ſeptimum.

Ex parte perſonarum. Ex parte perſonarum contrahentium ſumuntur cætera omnia, quorum alia reddunt perſonam inhabilem abſolutè, & proinde reſpectu cuiuſcunque Matrimonij: Alia reddunt inhabilem ſolùm reſpectu alicuius Matrimonij cum certa perſona contrahendi, non autem abſolutè. Ex his, quæ reddunt perſonam inhabilem abſolutè, alia ſunt naturalia, alia voluntaria. Naturale impedimentum eſt frigiditas, & impotentia quæuis coëundi perpetua, ſiue innata, ſiue maleficio procurata: & hoc eſt impedimentum duodecimum. Voluntaria impedimenta ſunt Votum ſolenne continentiæ, Ordo ſacer, Ligamen cum alio coniuge: quæ ſunt tertium, octauum, & nonum impedimentum, qui enim alligati ſunt Deo per vota Monaſtica, aut per ſacros Ordines, vel coniugi per Matrimonium, non poſsunt nouum coniugij vinculum accipere. Ea verò, quæ inhabilem faciunt reſpectu certi Matrimonij, non autem abſolutè, tria ſunt; crimen, nimia coniunctio, nimia diſiunctio. Crimen eſt impedimentum quintum. Et per crimen intelligitur adulterium mixtum homicidio cum ordine ad futurum coniugium. Non enim poteſt, qui cum aliqua adulterium commiſit, & eius viro necem molitus eſt, illam vnquam ducere in vxorem: quocirca hoc impedimentum dirimit certum aliquod Matrimonium, non autem omne abſolutè. Nimia diſiunctio vocatur cultus diſparitas, & eſt impedimentum ſextum: non enim poteſt fidelis cum infideli contrahere Matrimonium. Nimia coniunctio eſt cognatio, ad quam tria impedimenta reuocantur, nimirum cognatio naturalis, quæ dicitur propriè conſanguinitas, & eſt impedimentum quartum. Et ad illud reducuntur cognatio ſpiritualis, qualis eſt inter baptizantem, ſeu confirmantem, & baptizatum, ſeu confirmatum: & cognatio legalis, quę per adoptionem fit. Huc etiam pertinet affinitas, quæ per carnalem copulam acquiritur, quæ eſt impedimentum vndecimum. Et denique publica honeſtas, quæ eſt affinitas orta

ex

ex ſponſalibus, & eſt impedimentum decimum.

Impedimenta autem, quæ contrahendum impediunt, ſed non dirimunt contractum, duo numerari ſolent: *Impedimenta impedientia contrahendum.*

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Per Eccleſiæ vetitum intelligunt prohibitionem, ne Matrimonia clam fiant, cùm debeant in facie Eccleſiæ, & coram teſtibus celebrari. Per tempus feriatum intelligunt certa tempora ſacra, vt Aduentus, & Quadrageſimæ, quibus Eccleſia nuptias celebrari prohibuit. Sed primum horum impedimentorum iam poſt Concilium Tridentinum non eſt amplius tantùm impediens coniugium contrahendum, ſed etiam dirimens contractum; quare reducendum eſt ad impedimentum criminis. Sunt præterea quædam alia impedimenta non dirimentia, vt votum continentiæ ſimplex, ſponſalia, instructio Catechumeni per traditionem Catechiſmi, & ſex crimina; inceſtus, raptus alienę ſponſæ, coniugium ſacrilegum cum ſanctimoniali, cædes vxoris, homicidium presbyteri, & Baptiſmus proprij filij. Sed hæc non ponuntur in numerum ſeorſim, ſed ad alia reducuntur.

Septem autem ſunt cum hæreticis huius temporis, de his impedimentis quæſtiones.

Prima eſt: *An requiratur neceſſario ad Matrimonium filiorum conſenſus parentū?* *Quæſt. 1.*

Catholici Doctores adeò non dubitant Matrimonia ſine parentum conſenſu facta, firma, ac rata eſſe, vt neque vnquam inter impedimenta Matrimonij numerauerint defectum conſenſus paterni; & nuper Concilium Trident. in decreto de Matrimonijs clandeſtinis in hæc verba ſtatuit: *Sancta ſynodus anathemate damnat eos, qui falſo affirmant Matrimonia à filijsfam. ſine conſenſu parentum contracta, irrita eſſe, & parentes ea rata, vel irrita facere poſſe.* *Reſp.* *Seſſ. 24.*

Sit igitur prima propoſitio: *Solo conſenſu parentum Matrimonium inter filios celebrari non poteſt: & ideò non poteſt pater filium ad coniugium cogere.* *Propoſ. 1.*

Prob. primò exemplo Scripturæ diuinæ. Nam cùm pater, & frater Rebeccæ de Matrimonio eius cum procuratore Abrahæ, qui eam in vxorem filio Abrahæ petebat, tractaſſent, dixerunt: *Vocemus puellam, & inquiramus eius voluntatem.* *Prob. 1.* *Gen. 24.*

Secundò patet ex Iure Canonico. *Prob. 2.*

Tertiò patet ratione. Nam illorum neceſſariò conſenſus requiritur, qui Matrimonij formam pronunciant; eſſent enim falſa illa verba: *Ego te accipio in meam*; *Ego te accipio in meum*, ſi conſenſus pronunciantium ea verba deeſſet. *3.*

Propoſitio ſecunda: *Filiorum conſenſus, etiamſi ſolus ſit, ad Matrimonium firmum, & ratum efficiendum ſufficit: nec poteſt à parentibus, vel Magiſtratu eiuſmodi Matrimonium irritari.* *Propoſ. 2.*

Prob. primò exemplis Script. Eſau duxit vxores duas, quæ ambæ offenderant animum Iſaac, & Rebeccæ: proinde inuitis parentibus eas accepit. Et rurſus accepit tertiam contra eorundem parentum voluntatem: nec tamen Iſaac ea coniugia irritauit, & Script. ſimpliciter vxores vocat, quæ ita ductæ fuerant. *Prob. 1.* *Gen. 26.* *Gen. 28.*

Gen. 29. & 30. Deinde; Iacob duxit vxorem vnam iuxta consilium parentum suorum; sed alias tres, & præsertim duas ancillas duxit parentibus omninò inscijs: nec tamen Iacob sanctissimus Patriarcha id fecisset, si credidisset necessarium Tob. 7. esse consensum parentum. Tobias quoque vxorem duxit in aliena regione, parentibus ignorantibus: nec tamen Angelus Raphaël, qui cum ipso erat, eum admonuit, vt parentum consensum expectaret, neque ipse religioni sibi duxit inscijs parentibus id facere.

Prob. 2. Secundò prob. ex Iure Canonico.

3. Tertiò prob. ratione. In eiusmodi coniugio nihil eorum deest, quæ ad essentiam Matrimonij pertinent; verum igitur, & ratum, atque adeò insolubile Matrimonium erit. Prob. Antec. Nam consensus contrahentium adest, & proinde intentio Ministri; adest Materia: quæ sunt personæ ad Matrimonium idoneæ; adest forma, id est, verba, seu signa mutui consensus.

Propos. 3. Propositio tertia: *Peccant filij, quando sine iusta, & rationabili caussa parentibus inscijs, vel inuitis, Matrimonia contrahunt.* Dixi, *sine iusta, & rationabili caussa*, quia potest aliquando fieri, vt filius non peccet inscio parente vxorem ducendo; quia nimirum credit patrem id ratum habiturum. Et hoc modo Tobias inscio patre vxorem duxit. Potest etiam fieri, vt non peccet filius inuito patre vxorem ducendo, si pater iniustè prohibeat filium à coniugio; vel caussa maioris dotis, non nisi indignam mulierem, aut etiam hæreticam ei dare velit.

Prob. Vt plurimum tamen peccant filij, cùm non sequuntur in hac re parentum voluntatem: nam vt plurimum parentes sunt prudentiores, neque periculum est, vt filijs malè consultum velint, cùm eos naturaliter diligant.

Gen. 24. Præterea; Parentum est filijs prospicere, eosque dirigere; ergò filiorum est sinere se à parentibus regi, & duci. Et habemus exempla, & testimonia in Script. perspicua. Isaac accepit vxorem, quam pater ei dedit; & Rebecca vxor Exod. 34. ipsius, consilium patris sui in ea re secuta est. Præceptum etiam de Matrimo- Deut. 7. nio filiorum parentibus potius datur, quam filijs, ne iungantur videlicet cum Gen. 28. Chananæis: *Filiam tuam non dabis filio eius; nec filiam illius accipies filio tuo.* Et Isaac apertè iussit filio suo, vt non acciperet vxorem de filiabus Palestinorum, sed aliquam ex filiabus Laban; quod & ipse obedienter fecit.

Quæst. 2. Secunda quæstio est *de impedimento Voti.*

Propos. 1. Propositio prima: *Votum simplex impedit Matrimonium contrahendum.*

Prob. Eccles. 5. Deut. 23. Prob. Nam Votum perpetuæ continentiæ est licitum; ergò seruandum; cùm Script. dicat: *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere.* At reddi non potest ab eo, qui vxorem ducit, cùm teneatur illi petenti debitum reddere: non igitur licet ijs, qui Votum eiusmodi habent, Matrimonio iungi. Præterea; Paulus 1. Tim. 5. de viduis, quæ continentiam vouerant, ita pronunciat: *Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Vbi Apostolus non damnat viduas illas, quia, posteaquam luxuriatæ fuerant, nubere voluerunt: id enim laudandum erat, non vituperandum: sed quia nubere volentes primam fidem, Deo scilicet datam de seruanda continentia, irritam faciebant. Et hoc modo hunc locum intellexerunt omnes Interpretes Græci, & Latini.

Propositio secunda: *Votum simplex non dirimit Matrimonium post ipsum votum contractum.* Hæc in Iure declarata est. *Propos. 2.*

Et ratio huic declarationi apertissima suffragatur. Promissio enim, qualis est votum simplex, obligat quidem in conscientia, tamen non transfert dominium rei promissæ ab eo, qui promisit, in eum, cui promissa est: & ideò, si is, qui promisit, mutet sententiam, & rem alteri reipsa donet, ille quidem peccat, tamen donatio vim suam habet, nisi tale sit votum simplex, quod hominem in statu religioso constituat, de quo hic non agitur. *Prob.*

Propositio tertia: *Votum solenne dirimit Matrimonium post ipsum votum celebratum.* *Propos. 3.*

Prob. auctoritate Conciliorum, Pontificum, Patrum. Vt autem idem ratione ex Verbo Dei ducta probemus, præmittendum necessario est quæstionem esse inter Catholicos; *Quo iure Votum solenne dirimat Matrimonium post eiusmodi Votum celebratum; naturalíne, ac diuino, an solum Ecclesiastico, ac positiuo?* Et quidem grauissimi Theologi, S. Thomas, S. Bonauentura, Albertus, Richardus, Durandus, Dom. à Soto contendunt iure diuino, ac naturali dirimere Matrimonium. Quorum hæc est potissima ratio, quia Votum solenne non est simplex promissio facta Deo, vt est votum, quod dicitur simplex: sed est traditio de præsenti sui ipsius in perpetuum Christi obsequium; & ea traditio à Christo per ministros suos accepta, ac probata est. Quare differt Votum solenne à simplici, vt coniugium de præsenti contractum à sponsalibus de futuro. Sed iure diuino, ac naturali nemo potest alteri dare, quod nõ est suum, &, si dederit, irrita est donatio, igitur iure naturali, & diuino irritum est coniugium post Votum solenne. Et quidem, si ex Script. aut euidenti aliqua ratione demonstrari posset Votum solenne differre à simplici, quòd in illo sit donatio de præsenti, in isto vero promissio tantum de futuro, non oporteret aliam quærere rationem. Tamen quia principium illud multi negant, vt Scotus, Paludanus, Caietanus, & omnes Interpretes Iuris Canonici, & contrà potius existimant solo Ecclesiæ decreto factum esse, vt votum solenne dirimat Matrimonium, ideò probandum superest Ecclesiam potuisse hoc impedimentũ Matrimonij constituere. *Prob.* *Dubit.* *Resp.*

Sed hoc facilè prob. primùm ex eo, quod fecit. Ecclesia enim ab antiquis tẽporibus, tum in Concilijs, tum per summos Pontif. hoc statuit. Fortasse etiã hoc de Apostolica traditione descendit. Nam Cyprianus, Basilius, & Ambrosius, qui hoc impedimentum agnoscunt, ante ea Concilia, eosque Pontifices vixerunt, à quibus hoc decretum factum videtur: & ideo Concilia, & Pontif. non tam noui aliquid statuisse, quã vetus decretũ innouasse, aut declarasse cẽsendi sunt. Quod autẽ Ecclesia antiqua fecit, & sæpius repetiuit, stultũ, atque impiũ est dicere, non esse Iure factum. Deinde prob. quia illegittimas facere personas ad Matrimoniũ, non est mutare Sacramenti essentiam, sed ratũ, vel irritum facere contractum humanũ, qui in Sacramẽto Matrimonij præerequiritur. Non enim Christus declarauit, quis contractus humanus sit habendus legittimus, quis illegittimus, sed ea declaratione præsupposita voluit contractum humanum inter virum, & fœminam Sacramentum esse. *Prob. 1.* *Prob. 2.*

Posse

Posse autem Ecclesiam eiusmodi contractus legittimos, vel illegittimos decreto suo reddere, personas habiles, vel inhabiles efficiendo, prob. Nam Inprimis huc pertinent omnia illa Script. loca, ex quibus discimus curam Ecclesiæ gubernandæ Apostolis, & eorum successoribus esse commissam. *Qui vos audit, me audit.* Et: *Tibi dabo claues regni cœlorum.* Et: *Pasce oues meas.* Nam ad eum, qui iure præest, pertinet leges condere de actibus humanis, eosque regere, & ratos, vel irritos facere.

Prob. 1. posse Ecclesiam reddere personas habiles, vel inhabiles. Luc. 10. Matth. 16. Ioan. vlt.

Prob. 2. Deinde, In Testam. veteri præter Ius diuinum naturale erant etiam certæ leges positiuæ, iudiciales, accommodatæ illi populo, tum circa Matrimonia, tum circa alios contractus humanos: Illæ autem leges abrogatæ sunt, neque habemus alias à Christo præscriptas: ergò necesse est in Ecclesia esse potestatem similium legum pro locis, & temporibus sanciendarum; alioqui Christiana Resp. imperfectissima, ac planè miserrima esset.

Prob. 3. Præterea; Possunt Reges politici, qui Reip. præsunt, circa humanos contractus humanas leges ferre, eosque certo modo factos, ratos; secus autem, irritos esse decernere ob communem pacem, & concordiam populorum: ergò poterunt etiam id Principes Ecclesiastici ob salutem æternam animarum.

Quòd autem Ecclesia non solùm potuerit votum solenne impedimentum dirimens Matrimonij constituere, sed etiam caussam habuerit id constituendi, facilè prob. potest.

Prob. 1. Ecclesiam ad hoc caussam habuisse. Nam, qui vota solennia continentiæ suscipiunt, illi statum vitæ mutant, & ab imperfecto ad perfectum ascendunt: absurdum autem esset, si ijdem postea iterum redirent ad statum imperfectiorem.

2. Deinde; Qui hæc vota faciunt, magna deliberatione, & præcedente probatione diuturna faciunt: incongruum autem est id, quod maturo consilio factum est, iterum mutari.

3. Ad hæc; Vota solennia regulariter publicè, & coram testibus multis, immò populo inspectante fiunt; ergò non possunt sine ingenti scandalo violari. Quare decuit Ecclesiam prouidere, ne id mutari posſit. Medium autem efficacissimum prouidendi fuit irritare Matrimonia post eiusmodi vota contracta.

4. Denique; Qui vota solennia faciunt, non solum Deo se obligant, sed etiam spontè subijciunt se Ecclesiæ, vt ab ea cogi possint, etiam per viam iudicij: proinde queri non possunt, si eos inhabiles ad Matrimonium Ecclesia facit. Atque eædem istæ rationes ostendunt, cur noluerit Ecclesia vota simplicia esse impedimenta dirimentia. Qui enim vota simplicia faciunt, nec statum propriè mutant, & sæpe sine magna deliberatione, & priuatim, ac sine testibus illa faciunt, neque se Ecclesiæ subijciunt magis, quàm antea subiecti erant: vnde cogi non possunt ad votum seruandum per viam iudicij, sed per viam correctionis fraternæ, nisi talia sint vota simplicia, quæ hominem verè, ac propriè Religiosum constituant: qualia sunt vota simplicia Societatis IESV, quæ ex constitutione Gregorij XIII. quæ incipit, *Ascendente Domino*, declarantur substantia Religionis, & dirimentia Matrimonium.

Quæst. 3. Tertia quæstio est de *impedimento Criminis*.

Iubent

Iubent enim Canones impedimentum esse dirimens Matrimonium, si quis cum ea coniugium contrahat, quam polluit per adulterium. Sed tamen obseruant Doctores, in tribus casibus solum esse irritum ita Matrimonium. *Resp.*

Primus, cùm adulter procurat mortem coniugis suæ, vel mariti adulteræ, vt cum adultera coniugium celebrare posit: vel contra, si adultera procuret mortem viri sui, vel vxoris adulteri, vt adulterum in maritum accipiat.

Secundus, si adulteri dederint sibi inuicem fidem de Matrimonio inter se contrahendo post mortem vxoris adulteri, vel mariti adulteræ: nam qui ita sibi fidem dederunt, videntur omninò procuraturi mortem alterius coniugum.

Tertius est, si de facto adulteri inter se contraxerint viuentibus prioribus coniugibus. Crimen autem homicidij sine adulterio in vno tantùm casu dirimit Matrimonium, quando videlicet in morte alterius coniugum procuranda conueniunt tam vir, quàm fœmina, qui inter se coniugiũ inire cupiunt. Alioqui si alter tantùm homicidium procuret altero inscio, & adulterium nõ præcesit, non dirimitur Matrimonium.

Nititur hæc sententia grauisimis testimonijs Pontificum, & Conciliorum, & grauisima ratione. Quid enim atrocius in coniugio fingi potest, quá vt alter coniugum non solùm fidem coniugi non seruet, sed etiam vitæ eius insidietur, cum quo summum amicitiæ gradum colere debuisset? *Prob.*

Neque obstat exemplum Dauidis, qui Bethsabeam vxorem duxit, cùm & ipsam antea per adulterium polluisset, & virum eius occidisset. *Obiect.* *2. Reg. 11.*

Hoc enim impedimentum non est de iure diuino, sed Ecclesiastico: & in Testamento veteri multa permittebantur, quæ in noua lege, quæ perfectior est, optimo iure interdicuntur; vt polygamia, libellus repudij, & alia id genus multa. Adde, quòd etiam secundum Ecclesiasticam legem peccatum illud Dauidis, & Bethsabeæ fortasse non fuisset impedimentum dirimens. Non enim adulterium solum, neque coniugis homicidium quocunque animo perpetratum dirimens impedimentum iudicari solet; sed illud solum homicidiũ coniugis, quod ea intentione committitur, vt eius vxore postea quis potiatur. Iam verò Bethsabea in adulterium quidem consensit, sed in mortem viri nullo modo quidquam legitur machinata: proinde ex parte eius non fuit impedimentum, quo minus coniugium cum Dauide contrahere posset. Dauid autem adulterio homicidium Vriæ adiunxit, sed non est certum, an eo animo, vt vxore eius potiretur. Nam antea sæpe conatus erat inducere Vriam, vt ad vxorem rediret; vt eo modo adulterium tegeretur. *Solut.*

Quarta quæstio est de *Cultus disparitate:* de qua sit prima propositio: *Quæst. 4.*

Non licet fidelibus cum infidelibus, aut etiam hæreticis Matrimonia iungere. *Propos. 1.*

Prob. primò ex Verbo Dei. Deus enim prohibuit populo suo Matrimonia iungere cum Gentilibus. Et quamuis præceptum illud sit iudiciale, & solos Iudæos propriè obligauerit, tamen habet aliquid etiam moralis, & ad omnes pertinet, si caussa inspiciatur: nam causam reddit planè moralem, quæ etiam nunc locum habet: *Quia seducet*, inquit, *filium tuum, ne sequatur me, & vt magis seruiat Dijs alienis.* Et alibi addit Deus: *Certisimè auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos.* Et ibidem additur Salomonem contra hoc præceptum egisse, & *Prob. 1.* *Deut. 7.* *3. Reg. 11.*

illi continuo accidiſſe, quod Deus prædixerat: deprauatus enim per vxores illas Ethnicas adorauit earum idola. Et ſanè, ſi vir ſapientiſsimus, & qui multas alias vxores habebat, per noua illa coniugia cum Gentilibus ita peruerti potuit, vt ſingularum Deos coleret; quantum periculum ijs imminet, qui vnam tantùm, eamque ethnicam, vel hæreticam ducunt, & qui nullo modo ſunt cum Salomone in prudentia, & ſapientia comparandi?

1. Cor. 7. Deinde; Verbum illud B. Pauli: *Cui vult, nubat, tantum in Domino*; præceptum eſſe de Matrimonio non iungendo, niſi cum fidelibus, docent Interpretes huius loci ferè omnes. Eſt etiam alius locus: *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* Quem S. Hieronymus exponit de coniugio cum infidelibus non iungendo. (2. Cor. 6.)

Prob. 2. Prob. etiam veritas ex Concilijs, & Patribus.

3. Denique ratione. Matrimonium fidelis cum infideli multa ſecum adfert incommoda, & damna; non igitur licitum debet cenſeri. Antec. prob. Nam Inprimis periculum, & quidem grauiſsimum adfert fideli apoſtatandi à vera fide: *Et qui amat periculum, peribit in illo.* (Eccli. 3.)

Deinde; proles non poterit commodè educari in vera religione. Ad hæc; Vix poterit in domo pax, & tranquillitas illa inueniri, quæ ad coniugium requiritur; ſiquidem diſſenſio circa religionem contentiones, & iurgia, odium etiam, & alienationem animorum gignit.

Denique; Si maritus ſit infidelis, facilè impediet omnia exercitia pietatis, quæ alioqui vxor Chriſtiana exercere tenetur.

Propoſ. 2. Propoſitio ſecunda: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non eſt irritum iure diuino, naturali, vel poſitiuo, vel certa aliqua lege Eccleſiæ.*

Prob. 1. quod non iure diuino naturali. Quòd nō iure diuino naturali, prob. primò, quia nō tollit cultus diſparitas omninò finem Matrimonij, licet aliquo modo impediat. Nam ex tali coniugio proles naſci poteſt, & inſtitui etiam in religione, licet difficilius: & aliquando accidere poteſt, vt non impediatur vllo modo educatio, neque pax; vt, ſi alter coniugum de religione nihil curet, aut benè ſit affectus erga religionem. Quo caſu non modò non erit impedimentum, aut periculum vllum coniugi fideli, ſed etiam erit magna ſpes trahendi alterum ad fidem: tunc autem (ſi non obſtet ius poſitiuum) ratio dictat coniugium eiuſmodi non eſſe malum, ſed bonum.

Prob. 2. Secundò prob. exemplis Sanctorum, qui ſine dubio infidelibus coniuncti non fuiſſent, ſi id Matrimonium iure naturæ irritum eſſet. Extant autem exempla in lege naturæ, in lege ſcripta, in lege gratiæ.

In lege naturæ Iacob vxores duxit filias Laban Idololatræ; Ioſeph filiam Putipharis Ægyptiam; Moyſes filiam Ietro Æthiopiſſam.

In lege ſcripta Eſther nupſit Aſſuero Regi Perſarum Ethnico, & Salomon vxorem duxit filiam Pharaonis, & Dauid accepit filiam Regis Geſſur. (2. Reg. 3.)

L. 1. In Iouinian. l. de fide. & oper. c. 19. In lege gratiæ teſtantur Hieronymus, & Auguſtinus ſuo tempore fuiſſe frequentiſsima in Eccleſia eiuſmodi coniugia; & quamuis à Patribus reprehendebantur, tamen non dirimebantur; nec eſt probabile fuiſſe tolerata, ſi vera

Matrimonia

Matrimonia non fuiſſent. Ita S. Monica virum habuit paganum: & Clotildis Christiana nupſit Clodouæo Regi Francorum Ethnico. Vtraque autem pia erat, & virum ad fidem conuertit: non poteſt autem fieri, vt piæ fœminæ eſſent, & in perpetua fornicatione viuerent.

Quòd non ſit etiam impedimentum dirimens iure diuino poſitiuo, prob. nam in Teſtam. nouo non extat tale præceptum. Verba enim Pauli: *Tantum in Domino*. Et: *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, non probant, niſi non eſſe contrahendum cum infidelibus: non autem probant Matrimonium eſſe irritum. *Prob. quòd non iure diuino poſitiuo* *1. Cor. 7.* *2. Cor. 6.*

In Teſtam. autem veteri non inuenitur præceptum ita prohibens coniugia cum infidelibus, vt ea redderentur irrita, niſi apud Eſdram. Ibi enim legimus, Eſdra interpretante legem Domini in Deut. à Moyſe latam, ſeparatos fuiſſe filios Iſraël à coniugibus infidelibus, quas duxerant. Sed illud præceptum, quatenus irritans Matrimonium, iudiciale fuit, non naturale; & ideò ceſſauit cum cæteris, neque ad Chriſtianos pertinet. Fuiſſe autem iudiciale, ex eo colligitur, quòd ſolum prohibuerit coniugia Iudæorum cum infidelibus habitantibus in terra Chanaam, quos Deus omnino interfici, & deleri volebat: non autem cum infidelibus cæteris. Vnde Eſther legittimè nupſit Aſſuero Gentili, & Salomon accepit in vxorem filiam Pharaonis. *1. Eſd. 9. & 10.*

Iam vero, quod non ſit cultus diſparitas impedimentum dirimens ob certam aliquam legem Eccleſiæ, prob. quia nulla extat talis lex. *Prob quòd non iure Eccleſ.*

Nam Concilia non probant Matrimonium eſſe irritum, ſi fiat inter fidelem, & infidelem, ſed tantum non eſſe faciendum.

Concilium enim Chalcedonenſe, & Agathenſe inter infideles nominatim ponunt etiam hæreticos, & tamen communi conſenſu Catholicorum Matrimonium cum hæretico non eſt irritum.

Concilium autem Toletanum IV. iubet quidem ſeparari coniuges, ſed non loquitur, niſi de Iudæis, & in Hiſpania: neque enim Concilium illud vniuerſale, ſed nationale fuit, quare legem toti Eccleſiæ dare non potuit.

Propoſitio tertia: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non baptizatum, irritum eſt ex more populi Chriſtiani vim legis obtinente.* *Propoſ. 3.*

Prob. nam ab annis vt minimum CD. ſine vlla controuerſia creditum eſt in Eccleſia Chriſtiana iſta Matrimonia eſſe nulla. Nam Magiſter Sententiarum & Gratianus, & deinceps omnes Theologi, & Canoniſtæ tanquam rem exploratam, & à maioribus acceptam hoc tradiderunt. Cùm igitur tota Eccleſia à multis iam ſæculis id crediderit, & ſeruauerit, & tamen certa aliqua lex non inueniatur, neceſſe eſt, vt id paulatim ſit introductum, & conſuetudo vim legis obtinuerit. Non poſſe autem hunc morem, ſiue hanc legem improbari, prob. dupliciter. *Prob.*

Primò exemplo legis veteris.

Si enim in lege veteri Cultus diſparitas erat impedimentum dirimens ſaltem intra certas nationes, certè maiori ratione potuit fieri cultus diſparitas impedimentum dirimens apud Chriſtianos: nam lex Chriſtiana perfectior eſt.

Præterea; Maior eſt cultus diſparitas inter Chriſtianos, & infideles, quàm inter Iudæos, & infideles. Nam Chriſtiana lex omnibus eſt ad ſalutem neceſſaria; & qui Chriſtiani non ſunt, alieni ſunt à Deo, & ab Eccleſia, ac religione diuina. At lex Hebræorum non erat omnibus neceſſaria, multique inter Gentes ſaluari poterant, dum lex vigeret: quare non erant Gentiles extra Eccleſiam Dei, niſi per hoc ſolum, quod ad populum Iſraël non pertinebant.

Secundò; Matrimonium apud Chriſtianos Sacramentum eſt; ergò non debet à Chriſtianis illis perſonis tribui, qui Sacramenta ſuſcipere nequeunt. Ergò maxima fuit cauſſa irritandi Matrimonia fidelium cum infidelibus: non enim infidelis non baptizatus vllius Sacramenti eſt capax. Et hæc etiam ratio eſt, cur Matrimonia cum hæreticis irritata non ſint, quia videlicet Sacramenta eſſe poſſunt ratione præcedentis Baptiſmi in vtroque coniuge.

Propoſ. 4. Propoſitio quarta: *Poteſt ſummus Pontifex, ſi cauſſa iuſta id poſtulet, cum fideli diſpenſare, vt cum infideli Matrimonium contrahat.*

Prob. Hæc propoſitio ex ſuperioribus ſequitur. Si enim agatur de præcepto irritante eiuſmodi Matrimonia, dubium non eſt, quin in eo ſummus Pontifex diſpenſare poſsit, cùm id præceptum non ſit naturale, nec diuinum poſitiuũ, ſed planè Eccleſiaſticum. Si verò agatur de præcepto ſimpliciter prohibente, de quo in prima propoſitione diximus, id præceptum vel eſt poſitiuum, vel naturale. Si eſt naturale, non obligat, niſi quatenus recta ratio dictat id non eſſe faciendum, vel ob periculum ſubuerſionis, vel ob alias cauſſas. Quare ceſſantibus illis cauſsis non eſt contra ius naturæ eiuſmodi coniugium præſertim accedente declaratione ſummi Paſtoris: vnde etiam Eſther, Ioſeph, Iacob, Moyſes, & alij viri ſancti cum infidelibus Matrimonio iuncti ſunt, quia ceſſabat ratio periculi, &c. Si verò eſt præceptum poſitiuum humanum, vt Apoſtoli Pauli, & Conciliorum, ac Pontificum, poteſt ſine dubio, Apoſtolorum, & Pontificum illorum ſucceſſor in eo diſpenſare ceſſante periculo, & iuſta cauſſa id poſtulante. Præceptum autem poſitiuum diuinum nullum eſt: Deut. 7. Illud enim Deut. quatenus poſitiuum, iam eſt abrogatum: quatenus autem aliquo modo naturale erat, non obligat, vt diximus, niſi quando ratio recta iudicat ineſſe periculum illud, ob quod præceptum datum eſt.

Quæſt. 5. Quinta quæſtio eſt de *impedimento Cognationis.* Vt autem ſciamus, quid ſit Cognatio, qui, & quot eius gradus, notandum, quòd Iureconſulti diſtinguãt inter Cognationem, & Agnationem.

Differentia inter Cognationem, & Agnationem. Cognatos enim vocant, qui ex eodem ſanguine per matrem deſcendunt; Agnatos, qui per patrem; tametſi cognatos etiam omnes conſanguineos appellent. Itaque Cognatio aliquando eſt nomen generis, aliquando ſpeciei, Agnatio autem ſemper eſt nomen ſpeciei: qui enim agnati ſunt, cognati etiam dici poſſunt, non contra. In iure Canonico tum Cognatio, tum Agnatio ſimpliciter dicitur conſanguinitas, quæ in hoc differt ab affinitate, quòd conſanguinitas eſt vinculum eorum, qui ab vno aliquo per ſanguinis propagationẽ deſcendunt; ita vt omnes eundem ſanguinem participent, & ad vnum ſtipitem reducantur; affinitas autem inter eos eſt, qui non per propagationem, ſed

per

per vnionem duorum in carnem vnam coniunguntur. Quia enim per carnalem copulam vir, & mulier fiunt vna caro, inde est, quòd consanguinei vnius ex illis efficiuntur proximi, & affines alterius. Itaque parentes, & fratres, & cæteri consanguinei vxoris efficiuntur affines mariti, & contra, parentes, & fratres, & cęteri consanguinei mariti eodem modo efficiuntur affines vxoris: non tamen consanguinei vnius coniugis sunt affines consanguineis alterius coniugis, sed solùm ipsi coniugi. Et quidem in eo gradu fiunt affines alteri cõiugum, in quo sunt consanguinei alteri: pater enim sponsæ efficitur quodammodo pater sponsi, & frater sponsæ efficitur frater sponsi, &c. Quare, si quis nouerit gradus consanguinitatis, facile colliget gradus affinitatis.

Quantùm igitur ad gradus, sciendum est aliter numerari in Iure Ciuile, aliter in Canonico. In Ciuili duplex ordo constituitur. Vnus rectus, vt patris, filij, nepotis, &c. vel sursum versus, aui, abaui, &c. Alter transuersus, fratrum, consobrinorum. Et quidem in ordine recto tot sunt gradus, quot sunt personæ omisso stipite; verbi gratia, filius est in primo gradu, nepos in secundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto, &c: neque in hac re discrepat ius canonicum. *Gradus cognationis iure Ciuili.*

In ordine autem transuerso Ius Ciuile nullum ponit primum gradum, sed incipit à secundo, qui est fratrum inter se. Et ratio est: quia in transuerso ordine etiam tot ponit Ius Ciuile gradus, quot sunt personæ dempto stipite; fratres autem, vt mininum duo esse debent. Si enim vnus tantùm sit alicuius patris filius, is non dicitur frater, sed filius tantùm: proinde non facit ordinem transuersum, sed tantùm propagat ordinem rectum. Fratres igitur, qui duo sunt vt minimum, secundum efficiunt gradum: tertium autem efficiunt patruus, vel auunculus cum filijs fratrum, vel sororum: nam tunc tres personæ inueniuntur dempto stipite. Sint, exempli gratia, duo fratres: si alteri eorum filius nascatur, iam erunt tres, & incipiet dici alter fratrum patruus respectu filij fratris sui; atque ita in tertio gradu sunt patruus, & filius fratris. Et eadem de auunculo, amita, matertera ratio est. Quartum faciunt filij fratrum, qui inter se patrueles dicuntur, vel consobrini, si filij sororum sint. Neque enim possunt esse patrueles, siue consobrini, nisi quatuor personæ dempto stipite numerentur, duo scilicet fratres, & duo ipsorum filij. Quintus gradus erit inter patruelem vnius, & filium alterius. Sextus gradus inter duos filios patruelium: & sic deinceps. Vbi notandum secundum gradum esse æqualiter distantium à stipite, tertium autem inæqualiter distantium, ad eundem modum quartum, sextum, octauum, &c. esse æqualiter distantium: quintum, septimum, nonum, &c. esse inæqualiter distantium.

Secundum autem Ius Canonicum, in ordine recto primus gradus est filiorum, qui proximè à stipite deriuantur, secundus nepotum, tertius pronepotũ, &c. In ordine transuerso primus gradus est fratrum germanorum, secundus patruelium, seu consobrinorum, & simul patrui, & filij fratris; tertius filiorũ duorum fratrum patruelium, & simul patruelis, & filij alterius patruelis, & sic deinceps. Ex quo deducit Alexander Papa II. ex duobus gradibus secundũ Ius Ciuile vnum constitui secundũ Ius Canonicum, & proinde eum qui est secundus Iure Ciuili, esse primũ Iure Canonico: & qui est tertius & quartus *Gradus cognationis iure Canonico.* *can Ad sedem, 35. q. 5.*

Iure Ciuili, esse secundum Iure Canonico, & qui est quintus & sextus Iure Ciuili, esse tertium Iure Canonico: & qui & septimus & octauus Iure Ciuili, esse quartum Iure Canonico.

Ratio supputationis canonicæ.

Ratio autem Canonicæ supputationis redditur optima à Theologis, & Canonistis: quia nimirum, cùm personæ in ordine transuerso non coniungantur, nisi ratione stipitis, à quo procedunt, non possunt inter se magis, aut minus distare, quàm à stipite distent: necessario igitur efficitur, vt eo gradu inter se coniungantur, vel distent, quo stipiti coniunguntur, vel ab eo distant.

Quare duo fratres in primo gradu erunt, quia vterque in primo gradu est cum stipite: consobrini in secundo erunt, quia vterque in secundo gradu est cum stipite. Quòd si inæqualiter à stipite distent, vt patruus, & filius fratris, tunc eo gradu inter se distabunt, quo distat à stipite ille, qui est remotior. Cùm enim per stipitem coniungantur, fieri non potest, vt vllus propinquior sit consanguineo suo, quàm stipiti: non igitur filius fratris minus distare potest à patruo, quàm ab auo. Licet igitur patruus vno tantum gradu distet à stipite, tamen quia filius fratris duobus gradibus distat ab eodem stipite, ideò patruus, & filius fratris in secundo gradu sunt, non minus, quàm duo filij fratrum.

Et hoc est, quod Alexander Papa significauit, cum ait ex duobus gradibus ciuilibus fieri vnum Canonicum. Siquidem Iure Ciuili patruus, & filius fratris faciunt vnum gradum; duo filij fratrum faciunt alterum, quia vna persona additur ad numerum, & Ius Ciuile numerum personarum respicit: at Iure Canonico idem est gradus patrui, & filij fratris, qui duorum patruelium; quia Ius Canonicum non numerat personas, sed distantiam à stipite considerat.

Nota.

Est autem obseruandum graduum supputationem non extendi in infinitum. Nam virtus paterna in filium traducta, per quam est filius patri similis, non solum in specie; sed etiam in indiuiduo, vt complexione, moribus, colore, lineamentis, ob quam existit peculiaris affectio inter consanguineos, paulatim minuitur, ita vt maior sit in filio, quàm in nepote; maior in nepote, quàm in pronepote, &c. & tandem post aliquod generationes penitùs euanescit.

Alioqui, si semper duraret, id sequeretur, vt omnes homines, qui ab vno Adamo primo stipite generis humani descendunt, consanguinei essent; cùm tamen è contrario experiamur non modò non omnes homines, sed neque ciues vnius oppidi eum affectum retinere, quem natura consanguineis inseuit.

Quia tamen non facilè sciri potest, quousque illa virtus eiusdem sanguinis perseueret, & probabile est non æqualiter semper, sed nunc in pluribus, nunc in paucioribus generationibus conseruari, prout in vno potentior est virtus, quàm in alio; ideò, vt certi aliquid haberemus, Legislatores certum numerũ graduum præfixerunt.

Gradus prohibiti l. Moysis. Leuit. 18.

Et quidem Moyses præfixit duos gradus tantùm, primum videlicet, & secundum. Prohibuit enim in recta linea coniugium patris cum filia, & cum nepte;

nepte; & similiter matris cum filio, & cum nepote: in transuersa prohibuit coniugium fratris cum sorore, siue ex vno, siue ex vtroque parente, & nepotis cum amita, & matertera, non tamen prohibuit coniugium è contrario patrui, vel auunculi cũ filia fratris, vel sororis. Et hæc quoad consanguinitatẽ, vbi sunt duo gradus secundum Canones, & tres secundum leges. Quoad affinitatem, prohibuit coniugium filij cum nouerca, & patris cum nuru, & rursus patris cum priuigna, vel eius filia. Et hæc in ordine recto. In transuerso autem prohibuit coniugium cum vxore fratris, & cum sorore vxoris vxore viuente; & cum vxore patrui. Vbi etiam duo gradus secundum Canones sunt, primus & secundus, & tres secundum leges: nam filia priuignæ est in secundo gradu cum patre, & vxor patrui est in secundo gradu cum eius nepote.

Sed quamuis lex diuina his paucis gradibus contenta fuerit, tamen lex ciuilis prohibuit etiam coniugia consobrinorum, qui sunt in quarto gradu secundum leges. *Prohibiti gradus l. ciuili.*

Lex autem Ecclesiastica longius progressa est. Ecclesia enim olim septimum gradum definierat, vltra quem non esset vlla consanguinitas: sed postea in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. est restricta tum consanguinitas, tum affinitas ad quartum gradum. *Item lege Eccles.* *c. Non debet, de consanguinitate, & affin.*

Ex quo intelligimus id, quod communiter dici solet, in linea recta in infinitum prohiberi connubia. Quanquam non est, cur de hac re valde solliciti simus, cum vix contingere possit, vt cupiant aliqui matrimonium inire in gradu quinto, aut vlteriore in linea recta. Aut enim non inueniuntur homines viui, aut sunt ita inæquales quoad ætatem, vt absurdissimum sit eos inter se velle Matrimonium contrahere. Nam, vt demus in aliqua linea singulos gignere, cùm primùm per ætatem licet, id est, cùm ad annum decimumquintum peruenerint, quod tamen rarò, aut nunquam accidit; si deberent in quinto gradu coniungi, haberet vnus annos 90. alter 15. & si in octauo gradu, haberet vnus annos 135. alter 15.

Immò ipse Adam, qui vixit 930. annos, non superuixit tamen, nisi vsque ad octauam generationem: quo tempore si extra consanguinitatem suam vxorem ducere voluisset, debuisset vir decrepitus annorum ferè 900. puellam annorum 15. vxorem accipere.

Addidit præterea Ecclesia duas alias species cognationis, quæ in Leuitico non habentur; nimirum cognationem spiritualem, quæ oritur ex Baptismo, & Confirmatione; & cognationem legalem, quæ oritur ex adoptione. Item, addidit duas alias quasi species affinitatis, vnam, quæ oritur ex sponsalibus, quæ publicæ honestatis iustitia appellatur, & alteram, quæ oritur ex copula carnali fornicaria, quamuis hæc vltima ex Leuitico iuxta quosdam non difficulter eruatur.

Porrò iuxta Concilij Tridentini decreta cognatio spiritualis, & Publica etiam honestas intra primum annum tantum Matrimonia dirimunt: affinitas autem ex copula fornicaria intra primum, & secundum. Est & alia affinitas, quæ oritur ex Matrimonio rato, sed nondum consummato, quæ quamuis Publica iustitia dici soleat, tamen haud dubiè est quid perfectius; & ideò *Sess. 24.*

Pius

Pius V. Papa declarauit restrictionem Concilij Publicæ iustitiæ ad primum gradum non habere locum, nisi in sponsalibus de futuro.

Propos. 1. His præmissis sit prima propositio: *Ratio supputandi gradus cognationis, qua vtuntur sacri Canones, optima est.*

Prob. Nam, cùm cognatio sit vinculum eorum, qui propagantur ab vno, non potest fingi melior ratio supputandi gradus, quàm penes distantiam ab illo vno. Et confirmatur: quia licet ratio ciuilis supputandi gradus sit etiam bona, tamen non potest negari, quin Canonica sit melior, cùm in linea transuersâ primum gradum ponat: videtur enim nescio quid absurdi præ se ferre, quòd detur secundus gradus sine primo; & reuera datur in ratione supputandi ciuili. Et quamuis ipsi etiam respondere posßint non dari primum in illa ratione supputandi; tamen quis negabit rectè fecisse Canonistas, qui aliam rationem excogitarunt, qua illi etiam incommodo mederentur?

Propos. 2. Propositio secunda: *Non obligant iure diuino Christianos præcepta omnia, quæ de gradibus habentur in Leuitico.*

Nota 1. Obseruandum inprimis, inter nos, & aduersarios conuenire, præcepta Leuitici non obligare Christianos, quatenus propriè Leuitica, id est, positiua, & iudicialia sunt: sed tantum quatenus naturalia. Sed tota controuersia est; an omnia illa præcepta, quæ habentur in Leuitico de gradibus cognationis, sint naturalia; an aliqua, vel omnia sint iudicialia? Nos autem docemus non esse omnia naturalia, & ideò in quibusdam posse per Ecclesiam dispensari, vt Concilium Trident. affirmat. Sess. 24. can. 3.

Nota 2. Obseruandum secundò naturalia præcepta illa esse, quæ solo lumine naturæ sine aliquo discursu, aut certè per discursum rationis facillimum cognoscuntur, & apud omnes sunt eadem, tum quoad notitiam, tum quoad rectitudinem.

Nam quæ indigent lumine supernaturali, dicuntur diuina positiua: quę per discursum humanum à Principe constituuntur, dicuntur humana; & talia nō sunt eadem apud omnes.

Potest autem tribus modis aliquod præceptum prohibens dici naturale.

Primò, quia sit de re intrinsecè mala, ita vt semper, & apud omnes sit mala, nec posßit per mutationem circumstantiarum fieri bona; qualia sunt, mentiri, mœchari, odisse Deum, &c. & hæc propriè vim legis habent, & sunt omninò indispensabilia.

Secundò, quia sit de re mala semper, & apud omnes, excepta extrema necesßitate: quale est tollere alienum inuito Domino. Id enim apud omnes, & semper est malum, excepta vltima necesßitate: tunc enim, quod erat alienum, desinit esse alienum, & fit commune. Et tale etiam videtur esse Matrimonium cum propria sorore: nam vbique apud homines, qui recta ratione vtuntur, id iudicatur malum, nisi extrema omnino cogente necesßitate; qualis fuit initio mundi. Et hæc etiam præcepta vim habent legis naturalis, & sunt indispensabilia, nisi cesset obligatio, extrema necesßitate adueniente.

Tertio modo, quia sit de re mala, si res illa nudè, & absolutè sumatur; quæ tamen

tamen possit mutatis circumstantijs varijs modis honestari, & fieri bona: quale est occidere hominem. Nam homicidium absolutè, & nudè sumptum quid malum sonat apud omnes, & hoc modo habetur in Decalogo: *Non occides*; tamen, si addantur variæ circumstantiæ, vt, quòd fiat publica auctoritate, ob bonum commune; in eum, qui perniciosus est Reip. iam non sonat malum: & ideò in eadem lege Moysis sæpe iubentur occidi homines; vt malefici, adulteri, homicidæ.

Et tale etiam est iuramentum: siquidem nudè sumptum quid malum sonat, cùm sit quoddam signum incredulitatis, & fraudum humanarum. Si enim inter homines fides vigeret, & suspicio fraudum cessaret, nemo expeteret iuramentum. Et ideò Dominus prohibet iuramentum, nimirum nudè sumptum: & tamen dubium esse non potest, quin iuramentum suis circumstantijs, seu comitibus, vt vocant, ornatum, sit bonum, & licitum. Hoc igitur tertio modo præcepta naturalia vim habent legis, si agatur de re nudè sumpta.

Si autem agatur de re adhibitis varijs circumstantijs, non habent vim legis, quia tunc res illæ mutabiles sunt, neque sunt apud omnes eædem; & ideò necesse est, vt sanciantur speciali lege positiua, si omninò prohibendæ sint: ac præsertim si non solùm Matrimonium impedire, sed etiam dirimere debeant. Nam multa sunt, quæ, si fiant contra rectam rationem, mala sunt, & tamen facta tenent, nisi speciali lege irritentur; vt diximus de coniugio filiorum inuitis parentibus.

Iam igitur cùm in conclusione negamus omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis esse naturalia, intelligimus primo, & secundo modo: nam tertio modo posset concedi omnia esse naturalia; vt concedunt plerique Theologorum veterum. Sed non inde sequitur omnia illa præcepta vim legis habere, nisi agatur de gradibus nudè sumptis. Proinde multi ex illis gradibus, si considerentur, vt varijs circumstantijs mutari possunt, non erunt iure naturali prohibiti.

Obseruandum tertio, nos in conclusione non dicere, nulla præcepta Leuitici esse naturalia; sed non omnia esse naturalia; quia de aliquibus id libenter fatemur, vt de primo gradu consanguinitatis; sed de omnibus id non concedimus. Vnde etiam Concilium Tridentinum non dixit Ecclesiam posse dispēsare in omnibus, sed tantum in aliquibus. *Nota 3.*

Prob. nunc propositio primò ex Leuitico: nam ibi feruntur leges de gradibus, in quibus Matrimonium prohibetur: & alibi adduntur pœnæ ijs, qui intra eos gradus coniugium fortè contraxerint. Colligimus autem ex pœnis illis maximam diuersitatem inter illos gradus. Nam coniugium in primo gradu affinitatis in recta linea Deus punit morte, & coniungit hoc peccatum cum adulterio, & cum Sodomia, quæ sunt manifestè contra Ius naturæ; & eadem est ratio, vel potiùs maior de consanguinitate in primo gradu in linea recta. Neque enim dubitari potest, quin sit dignus morte, qui duxerit matrē suam, si est dignus morte, qui duxerit nouercam. *Prob. 1. propos. Leuit. 18. Leuit. 20.*

Deinde; Eandem pœnam mortis lex statuit in eos, qui iunguntur in primo gradu consanguinitatis in linea transuersa, vt cùm frater accipit sororem.

At coniugium in ſecundo gradu conſanguinitatis in linea tranſuerſa, vt nepotis cum amita, vel matertera, non punitur morte, ſed pœna leuiori. Et ſimiliter coniugium in primo gradu affinitatis, vt, qui cum vxore fratris defuncti; & in ſecundo gradu, vt nepotis cum vxore patrui, non puniuntur morte, ſed tantùm priuatione filiorum: id eſt, vt filij non adſcribantur ipſis. Quæ pœna ſatis apertè indicat coniugia iſta non prohiberi iure naturæ, ſed iure poſitiuo proprio Iudæorum. Non enim ratio communis dictat apud omnes homines iſtam eſſe iuſtam pœnam huius criminis.

Prob. 2. Secundò prob. Nam, ſi omnia illa præcepta eſſent naturalia, ſemper obligaſſent, etiam ante legem datam; quemadmodum obligat lex de non occidendo, non mœchando, non furando, non mentiendo, antequam lex à Deo per Moyſen populo ſuo daretur: ſi autem leges illæ ſemper obligaſſent, nunquam ſancti viri, & amici Dei contra eas leges Matrimonia contraxiſſent.

Habemus autem exempla non pauca Sanctorum, qui in lege naturæ in gradibus in Leuitico prohibitis connubia contraxerunt.

Gen. 29. Leuit. 18. Primum exemplum, ſit Patriarchæ Iacob, qui duas ſorores viuentes ſimul accepit vxores, Liam, & Rachelem: id autem expreſsè prohibetur in Leuitico, & eſt primus gradus affinitatis in linea tranſuerſa: immò duplex erat in eo coniugio affinitas, nam vtrique ſorori erat affinis ratione alterius.

Gen. 38. Leuit. 18. Secundum exemplum eſt Iudæ Patriarchæ, qui dedit filio ſuo ſecundò genito vxorem primogeniti defuncti, & illo etiam defuncto eandem promiſit tertio filio, qui tamen gradus in Leuitico prohibetur; & eſt etiã primus gradus affinitatis in linea tranſuerſa.

Exod. 6. Tertium exemplum eſt Moyſis, qui natus eſt ex coniugio nepotis cum amita. Sic enim legimus: *Accepit Amram vxorem Iochabed patruelem ſuam, quæ peperit ei Aaron, & Moyſen.* Eo autem loco nomen patruelis accipitur pro patrua, non pro ſorore patruele. Nam vox Hebræa ſignificat patruam: non enim habent Hebræi diſtinctum nomen pro ſorore patris, vt nos Latini nomen Amitæ.

Num. 26. Hieronymus autem, ne diceret patruam, quod Latinè eſt inuſitatum, maluit dicere patruelem. Sed præter vocem Hebræam eſt locus manifeſtus in Numeris. Propriè enim Iochabed erat amita ipſius Amram: nam Amram fuit filius Caat filij Leui, & accepit vxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata eſt ei in Ægypto.

Prob. 3. Tertiò prob. Nam, ſi omnia illa præcepta Leuitici de gradibus Iure naturæ conſtituta eſſent, ſine dubio vniuerſalia eſſent, ita vt intra eundem gradum omnia Matrimonia eſſent illicita. At Moyſes in Leuitico quædam coniugia prohibuit, & quædam permiſit in eodem gradu: ergò non eſt illa prohibitio iuris naturæ, ſed iudicialis, & poſitiua.

Propoſitio certiſsima eſt: quod enim iure naturæ prohibetur, ſemper, & vbique prohibetur. Aſſumptio prob. Nam lex illa Leuitici prohibet coniugium nepotis cum amita, & matertera, & non prohibet coniugium patrui, vel auunculi cum nepte ex fratre, vel ſorore; cùm tamen ſint in eodem gradu nepos, & amita; patruus, & neptis.

Præte-

Præterea; Lex prohibet coniugium cum vxore fratris etiam defuncti, & non prohibet coniugium cum sorore vxoris, nisi ea viuente; ac proinde non prohibet cum sorore vxoris iam defunctæ: & tamen est idem prorsus gradus affinitatis, cum sorore vxoris, & cum vxore fratris.

Denique; Matrimonium iure naturæ non est prohibitum inter patrueles; & tamen in eo gradu sunt patrueles, in quo est amita cum suo nepote: omnes enim sunt in secundo gradu. Non igitur secundus ille gradus iure naturæ prohibitus est. Confirmatur hæc ratio exemplo Abrahæ, & fratris eius Nachor, qui duxerunt vxores duas filias fratris sui Aran. Ex quo sequitur non esse contra ius naturæ, vt patruus neptem ducat, & consequenter, vt nepos ducat amitam, cùm sint in eodem gradu. *Gen. 11.*

Prob. vltimò propositio ex Deuter. vbi præcipitur, vt, si quis absque liberis moriatur, ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Lex ista nihil iubet contra ius naturæ: quid enim absurdius, quàm vt naturæ auctor contra naturam pugnet? Non igitur est contra ius naturæ, vt ob iustum aliquem finem quis ducat vxorem fratris sui: ergò, quod in Leuitico legimus, ne quis ducat vxorem fratris sui, non est naturale præceptum, si intelligatur simpliciter. *Prob. 4. Deut. 25. Leuit. 18.*

Est autem obseruandum multos conatos esse hæc duo loca conciliare: sed probabilissima est Caietani expositio, & aliorum, qui volunt non prohiberi in Leuitico Matrimonium cum vxore fratris defuncti; nisi accipiendo tale coniugium nudè, & solitariè, sicut accipitur homicidium in Decalogo, cùm dicitur: *Non occides*. Quæ lex non impedit, quo minus postea fiant leges positiuæ particulares, quæ coniugium cum vxore fratris cum aliqua circumstantia prohibeant, cùm alia iubeant: ad quem modum non impedit lex Decalogi, *Non occides*, quò minùs fiant leges particulares, quæ iubeant occidi latronem, & maleficum; & contra iubeant non occidi eum, qui casu, vel seipse defendendo alium occiderit, &c. *Nota. In comment. Leuit.*

Propositio tertia: *Iure naturæ interdicta sunt coniugia in primo gradu consanguinitatis, tam in recta linea, quam in transuersa; & in primo gradu affinitatis in recta linea tantum.* *Propos. 3.*

Nota primò, nos nihil dixisse de secundo, & tertio, & sequentibus gradibus in recta linea, non quod eos non putamus iure naturæ prohibitos, sed quia eadem ratio esse videtur de primo, & de cæteris: est enim communis sententia inter ascendentes, & descendentes omnia coniugia esse prohibita. Nam etiamsi in gradibus remotioribus minor sit propinquitas sanguinis, tamen maior est inæqualitas ætatis, quæ defectum illum propinquitatis compensat; vt, exempli gratia, inter nepotem, & auiam minor est propinquitas sanguinis, & proinde minor indecentia coniugij, quàm inter filium, & matrem; tamen maior est inæqualitas ætatis, & consequenter maior indecentia ratione ætatis: nepos enim vix est adolescens, cùm auia iam est anus. Pari ratione inter pronepotem, & proauiam minor est propinquitas sanguinis, tamen maior inæqualitas ætatis, quàm inter nepotem, & auiam. Et quando tam procul proceditur in gradibus, vt iam nulla sit communicatio sanguinis, vt in quinto gradu, & sequentibus; tunc aut mortui sunt ascendentes, aut *Nota 1.*

omninò confecti, & decrepiti; & contra descendentes, aut infantuli, aut tam teneræ ætatis sunt, vt nulla ratio ferat inter eos coniugia copulari.

Nota 2. Notandum secundò, nos in conclusione posuisse primum gradum, sed non omnino vniuersaliter: nam primum gradum affinitatis in linea transuersa non putamus prohibitum esse iure naturæ. Neque id mirum videri debet: nam magna differentia est inter primum gradum in linea recta, & primum in transuersa; & rursum discrimen est non contemnendum inter consanguinitatem, & affinitatem: immò in eodem primo gradu in linea recta inuenitur latitudo quædam, & proinde diuersitas.

Possumus autem doctrinæ caussa ita disponere ordinem coniugiorum iure naturæ prohibitorum.

Primum, idque omnium turpissimum est, filij cum matre. Nam & summa coniunctio est inter matrem, & filium; & præterea deberet mater, quæ naturę ordine filio præest, eidem coniugij ratione subesse.

Secundum est patris cum filia. Id enim par est primo, quod attinet ad coniunctionem; sed minus turpe est, quia non inuertitur ordo regiminis, cum & filię, & vxoris sit subijci, non præesse. Ac de his duobus omnes conueniũt iure naturæ esse prohibita.

Tertium est fratris cum sorore germana ex vtroque parente: nam & hîc summa coniunctio est, sed lateralis, & ideò minor, quàm sit ea, quæ patri cum filia intercedit.

Quartum est fratris cum sorore ex altero tantum parente: neque enim dubium esse potest, quin sit minùs turpę coniugium cum sorore ex altero parente, quàm ex vtroque.

Quintum est priuigni cum nouerca: id enim parum omninò abest à tertio, & fortè nihil. Nam etiamsi ex vna parte minus turpitudinis habeat, quia est affinitas, non consanguinitas; tamen ex altera parte plus indecentiæ præ se fert, cùm sit in recta linea, & inuertitur ordo regiminis; nouerca enim est loco matris, & ordinariè senior esse solet, & in priuignum ordine naturæ potestatem habet.

Sextum est vitrici cum priuigna: hoc enim est in eodem gradu cum superiori, sed deest indecentia ex inuersione regiminis. Priuignæ enim subesse conuenit vitrico, siue sit loco tantum patris, siue fiat etiam maritus. Et quod dictum est de priuigno, & nouerca, intelligendum est etiam de genero, & socru; & quod dictum est de vitrico, & priuigna, intelligendum est de socru, & nuru. De his quatuor gradibus non desunt, qui negent eos iure naturæ prohibitos; tamen sententia communior, & verior contrarium habet.

Nota 3. Notandum tertiò, nos in conclusione dixisse coniugia in his gradibus indispensabilia esse ab homine, quia putamus à Deo dispensabilia esse coniugia omnia in quouis gradu: nullus enim est gradus, in quo coniugium ita sit intrinsecè malum, vt repugnet illud fieri bene. Quòd ex illo patet, quia nullus gradus tollit finem Matrimonij primarium, vel secundarium, licet aliquo modo impediat: nam ex coniugio etiam filij cum matre nasci possunt liberi, & educari, &c. neque legi vllum, qui expresse hoc negauerit. Et aliquod argumentum ad hoc probandum adferri posset ex facto filiorum

Loth,

Loth, quæ, cùm existimarent nullum omninò virum in mundo superesse, *Gen. 19.*
crediderunt sibi licitum esse ex proprio patre liberos quærere. Et quanquam à peccato non excusentur, quia debuissent curam istam generis propagandi patri relinquere, aut certè cum eo communicare consilium, & ipsius expectare iudicium, & non præuenire, ac patrem decipere: tamen factum ipsum indicat in tam extremo casu non esse omninò contra humanam rationem huiusmodi coniugium, præsertim si accederet auctoritas dispensantis Dei. Immò Chrysostomus, & Ambrosius eas omni crimine liberant: Augustinus peccasse dicit, non tam ardore libidinis, quàm nimio amore posteritatis.

His notatis prob. conclusio primò, quia omnia, & sola coniugia prædicta *Prob. 1. propos.*
puniuntur vltimo supplicio; cùm cætera puniantur leuioribus pœnis. *Leuit. 20.*

2. Secundò, quia nulla extant exempla Sanctorum, qui vllo vnquam tempore in his gradibus contraxerint Matrimonium, cùm tamen extent de alijs.

Tertiò, quia nulla vnquam facta est dispensatio ab Ecclesia in his gradibus: 3.
quamuis non defuerint, qui eam aliquando quærerent. Nam de Comite Armeniaco refert Paulus Æmilius, eum falso Pontificis diplomate sororem *In Ludouico XI.*
germanam sibi Matrimonio iunxisse: quia nimirum verum diploma nunquã extorquere potuit à Pontifice, falsum à corrupto quodam ministro procurauit. In gradibus autem, quos diximus iure naturæ non prohiberi, non semel factæ leguntur dispensationes.

Quartò, quia omnes Gentes aut à coniugijs prædictis naturaliter abhorrent; aut, si quæ Gentes ijs indulgent, ab alijs feræ, & barbaræ iudicantur. 4.
Aristoteles quoque inde reprehendit communionem vxorum, quia sequeretur, quod filij parentibus, & fratres sororibus iungerentur. Et alibi scribit camelos, & equos non posse adigi, vt cum matribus misceantur, & exempla duo planè admirabilia refert. Suetonius inter flagitia Caij Imp. refert, quòd sororem Drusillam vxoris loco habere voluerit. Eutropius, & alij Scriptores in Antonini Caracallæ vita notant eundem, quòd ob nimiam impudicitiam à nouerca Iulia non abstinuerit. *Polit. 2. L. 9. de hist. animal. 47. In Caio.*

Propositio quarta: *Rectè Catholica Ecclesia coniugia prohibuit olim vsque ad septimum; postea verò vsque ad quartum gradum consanguinitatis, & affinitatis.* *Propos. 4.*

Caussam habuisse Ecclesiam, cur eiusmodi leges tulerit, prob. quatuor rationibus. *Prob. 1.*

Prima ducitur ab honore debito consanguineis, & affinibus: docet enim natura parentibus, & consequenter alijs consanguineis, & affinibus deberi peculiarem verecundiam, reuerentiam, seu cultum, & obseruantiam. Huic autem reuerentiæ repugnat maximè coniugalis actus, qui sine turpitudine quadam, & irreuerentia exerceri non potest. Quocirca in Leuitico, cùm prohibetur coniugium cum matre, caussa redditur: *Quia mater tua est.* Et cùm prohibetur coniugium cum nuru, dicitur: *Quia vxor filij tui est.* Hæc autem ratio eousque valet, quousque habetur notitia cognationis: solent autem homines ordinariè vsque ad quartam generationem se cognatos agnoscere, deinceps autem vix vlli sunt, qui se pro cognatis habeant. *Leuit. 18.*

Prob. 2. Secunda ratio ducitur à consuetudine, & familiaritate, quæ inter consanguineos, & affines esse debet. Nam parentes, & filij, fratres, & sorores, aui, & nepotes, nouerca, & priuigni in eadem domo habitant, & assiduè noctu, & interdiu simul versantur: cæteri etiam propinqui crebro, & fidenter propinquos adeunt, & cum illis manent. Vt autem ista intima consuetudo innoxia esset, oportuit omnino inter eiusmodi personas coniugia interdicere: alioqui enim tria mala ex ista assidua conuersatione nascerentur.

Vnum, quòd nimis facilè, & nimis etiam citò, ac temerè Matrimonia conciliarentur.

Deinde, maxima præberetur incestibus occasio: nam facilius peccata committuntur cum eis, cum quibus ius est Matrimonij contrahendi, quàm cum alijs.

Denique; essent omnia plena malis suspicionibus: & affabilitas, blanditiæque, & oscula, quæ nunc inter propinquos pietatis sunt, tunc libidinis esse non temerè crederentur.

Prob. 3. Tertia ratio sumitur à studio charitatis inter extraneos dilatandæ. Nam per Matrimonia coniunguntur, & colliguntur homines vinculo necessitudinis. Quod si inter propinquos Matrimonia contrahantur, perit hic fructus amplissimus propagandæ necessitudinis: nam ad vnam personam multa vincula inutiliter restringuntur, quæ in multas vtilissimè spargi potuissent.

Prob. 4. Quarta ratio sumitur ab vsu moderato officij coniugalis. Cùm enim naturaliter consanguinei diligantur, si adderetur etiam amor coniugalis, cresceret plus debito carnalis amor.

Propos. 5. Propositio quinta: *Cognatio spiritualis, & legalis, Publica iustitia, & Affinitas ex fornicatione meritò ab Ecclesia inter impedimenta Matrimonij referuntur.*

De cognatione spirituali, & legali integri tituli extant in epistolis decretalibus. Prob. Præterea, rationes quatuor pro confirmatione propositionis superioris vim etiam habent in his duabus cognationibus. Iam verò publica honestas est inchoata quædam affinitas: sicut sponsalia Matrimonium inchoatum dici possunt; ideò, sicut perfecta affinitas impedimentum est Matrimonium dirimens in omnibus gradibus, ita par erat, vt Publica honestas Matrimonium in aliquo saltem casu dirimeret. Denique; Affinitas ex fornicatione vera affinitas est, licet paulò imperfectior, quam ea sit, quæ oritur ex legittimo Matrimonio: quare nulla caussa est, cur non dirimat Matrimonium. Antecedens est perspicuum: nam affinitas nascitur ex eo, quòd per coniugium duæ personæ efficiuntur vna caro: at per fornicationem etiam 1. Cor. 6. duæ personæ efficiuntur vna caro, dicente Apostolo: *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim,* inquit, *duo in carne vna.* Præterea, ex fornicatione oritur vera cognatio, cùm sit verè pater, qui sic generat, & verè filius, 2. Reg 20. qui sic generatur: cur igitur ex fornicatione oriri non posset affinitas? Adde, quod legimus decem Dauid concubinas, quas filius eius Absalon violauerat, inclusas ab eodem Dauide fuisse, & nunquam amplius ab eo cognitas; quia nimirum factæ erant illæ omnes quasi nurus ob coniunctionem cum filio suo.

Impedimenta impedientia. Nunc de duobus illis impedimentis agendum, quibus Matrimonium contrahendum

trahendum impediri, non tamen dirimi contractum diximus.

Primum est Ecclesię Interdictum, per quod intelligitur communiter Matrimonium clandestinum, quod sub grauibus pœnis in Iure Canonico interdicitur: ac potissimum in Concilio Lateranensi; & nuper in Concilio Tridentino non solùm prohibitum est, sed etiam planè irritatum, ac illegitimum redditum, vt iam, qui ita contrahunt, verum non habeant Matrimonium, sed in perpetua fornicatione maneant. Potuisse autem Ecclesiam hæc Matrimonia irritare, dubitare non potest, qui credit potuisse eandem Ecclesiam irritare Matrimonia in certis gradibus cognationis, vel ob votum solenne continentiæ, aut alijs de caussis, de quibus suprà diximus: eadem est enim omnium ratio. *Interdictum Ecclesia.* *ca. 51.* *Seß. 24.*

Alterum impedimentum, quod tempus feriatum dicitur, nihil significat aliud, nisi interdictam esse nuptiarum solennitatem certis anni temporibus. Et quidem antiquo iure prohibebantur solennes nuptiæ ab initio Aduentus vsque ad Epiphaniam; item à Septuagesima vsque ad octauam Paschæ; denique à diebus Rogationum vsque ad octauam Pentecostes. De qua re extant decreta Conciliorum antiquorum, & Pontificum apud Gratianum. Ratio huius prohibitionis est, quia toto anno festa omnium celeberrima sunt hæc tria, Natalis Domini, Pascha, & Pentecoste; atque in his tenebantur omnes ad Eucharistiam accedere ex Concilio Agathensi. Solennitas autem nuptiarum res est magnæ distractionis, cùm conuiuia, alijque apparatus fieri soleant. Vt igitur Christiani homines sine impedimento ad ea festa spiritualia, & ad Sacramentum Eucharistiæ suscipiendum parati inuenirentur, optimo consilio ab Ecclesia solennes nuptiæ tribus illis temporibus prohibitæ fuerunt. Quam tamen prohibitionem nuper Concilium Tridentinũ temperauit, atque ad duo tantum tempora redegit; solùm enim ab Aduentu Domini vsque ad Epiphaniam, & à die Cinerum vsque ad octauam Paschæ solennes nuptias interdixit. Et habemus fundamenta huius rei in diuinis litteris. Nam Hebræi accepturi legem, & celebraturi primum festum Pentecostes, iubentur triduo integro præparari, & non appropinquare vxoribus. Et Achimelech Sacerdos negat Dauidi panem sanctum, nisi mundus esset à mulieribus. Denique B. Paulus vult coniuges ex consensu inuicem à copula cõiugali abstinere, vt vacent orationi. *Tempus feriatum.* *Can. 18.* *Seß. 24. c. 10.* *Exod. 19.* *1. Reg. 21.* *1. Cor. 7.*

CAPVT VI.

De caussis Matrimonialibus, & cæremoniis Sacramenti Coniugij.

Diuersitas caussarum Matrimonij. CATHOLICI distinguunt de caussis Matrimonialibus. Quædam enim sunt omninò politicæ; vt de dotibus, de succeßionibus, de hæreditatibus, &c. Quædam sunt omninò spirituales; vt de partibus Sacramentorum, de benedictione Sacerdotali, &c. Quædam partim politicæ, partim spirituales; vt de gradibus cognationis, de diuortijs, de impedimentis, & alijs, quæ ad ipsum contractum Matrimonij pertinent: quatenus enim contractus ille est naturalis, est materia politica; quatenus idem contractus est fundamentum Sacramenti, & res conscientiæ, spiritualis est. Et quidem caussas primi generis non negamus ad politicum Magistratum simpliciter pertinere; vnde etiã quotidie intra Catholicam Ecclesiam coram Iudice sæculari caussæ illæ agũtur. Caussas secundi generis nemo negare potest ad solam Ecclesiam pertinere: alioqui quo tempore nulli Principes, nullíve Magistratus politici erant Christiani, oportuisset caussas omnino spirituales ad infidelem Iudicem deferre, aut sine legittimo iudice caussæ illæ fuissent.

Quæst. Resp. Potißima quæstio est de caussis tertij generis: quas quidem nos dicimus ad politicum Magistratum pertinere posse, sed cum subordinatione ad Ecclesiasticum; simpliciter autem ad Principem Ecclesiasticum pertinere; vt in *Seß. 24. can. 12.* Concilio Tridentino definitum est.

Id nunc rursus tribus rationibus confirmatur.

Prob. 1. Primò; Matrimonium est Ecclesiæ Sacramentum; neque apud Christianos separatur contractus legittimus Matrimonij à Sacramento Matrimonij, cùm omnis contractus legittimus Matrimonij hoc ipso fit Sacramentum Matrimonij. Ergò iudicare, an aliquis contractus Matrimonij sit legittimus, est iudicare, an ille contractus sit Sacramentum: sed de Sacramentis iudicare ad Ecclesiam spectat; igitur & de tali contractu iudicare ad Ecclesiam spectat.

Prob. 2. Secundò; Etiamsi Matrimonium sacramentum non esset, tamen, quia res est conscientiæ ex legibus diuinis pendens, ad pastores animarum sine dubio pertineret; quemadmodum quæstiones de cambijs, de censibus, alijsque contractibus, in quibus interdum absconduntur vsuræ, ab Ecclesia iudicantur.

Prob. 3. Matt. 9. & 19 1. Cor. 7. Tertiò prob. ex praxi totius Ecclesiæ. Nam inprimis Christus ipse caussam de diuortio, & repudio, non remisit ad politicum Magistratum, sed ipse iudicauit.

Deinde; Apostolus caussam coniugij inter fidelem, & infidelem, similiter cognouit, neque ad Magistratum eam reiecit. Denique; Plena sunt Concilia, & Pontificum rescripta legibus, & sententijs in caussa Matrimonij: siquidẽ,

vt ex epistolis decretalibus cognosci potest, semper in Ecclesia hæc fuit consuetudo, vt de huiusmodi caussis non Reges, sed Pontifices consulerent. Neque ista iudicia Christi, Apostoli, Pontificum, & Conciliorum fuerunt meræ interpretationes verbi Dei, vt Kemnitius somniat, sed legittimę sententię coactiuæ. Nam Christus apertè legem tulit de tollẽdo repudio Iudęis permisso: sic enim loquitur Apostolus de illa Christi lege: *Iis, qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. Præterea; In Testamento veteri circa dubias quæstiones mittebantur homines ad Sacerdotem, vt verum iudicem, non vt simplicem consiliarium. Iubebatur enim occidi, qui sententiæ Sacerdotis non acquiescebat. Et sanè æquum non est maiorem fuisse Sacerdotis Aaronici, quã Christiani Pontificis auctoritatem. Denique; Cur non potiùs ad homines doctos, quàm ad Pontifices, caussæ istę ordinariè ferebantur, si consultoris sapientia, non iudicis auctoritas in Sacerdotibus quærebatur? *1. Cor. 7.* *Deut. 17.*

Postrema controuersia est de ritibus, & cæremonijs, quibus Matrimonij Sacramentum in Ecclesia Catholica solet administrari: id enim commune est omnibus Sacramentis, vt pręter essentialem cæremoniam à Deo institutam, in qua Sacramenti essentia consistit, adhibeantur etiam aliqui alij ritus ex antiquo Ecclesiæ more, vel instituto, quò maiori cum pietate, ac deuotione Sacramentum percipiatur. In Matrimonio igitur hæ cæremoniæ obseruari solent. Primò, benedicũtur noui sponsi in Ecclesia à Sacerdote. Secundò, offertur pro eis oblatio Eucharistiæ. Tertiò velamine obnubuntur. Quartò vitta partim candida, partim purpurea simul iunguntur. Quintò annulo à Sacerdote benedicto sponsus sponsam donat. Sextò varijs precibus coniugium recens contractum Domino commendatur. Septimò cohortatione sacerdotali monentur officij, vt honestè in Matrimonio se gerant. *Cæremonia Matrim.*

FINIS.

INDEX CAPITVM SECVNDÆ PARTIS
Demonstrationis Christianæ fidei,
De Sacramentis.

LIBER I.
De Sacramentis in genere.

LIBER II.
De Baptismo, & Confirmatione.

LIBER III.
De Sacramento Eucharistiæ.

II. Po-

LIBER IV.

De Miſſa.

LIBER V.

De Sacramento Pœnitentiæ.

LIBER VI.

De extrema Vnctione, & Ordine.

LIBER VII.

De Sacramento Matrimonij.

FINIS.

ROBERTI BELLARMINI POLITIANI S. R. E. CARDINALIS

Fundamenti Christianæ Fidei

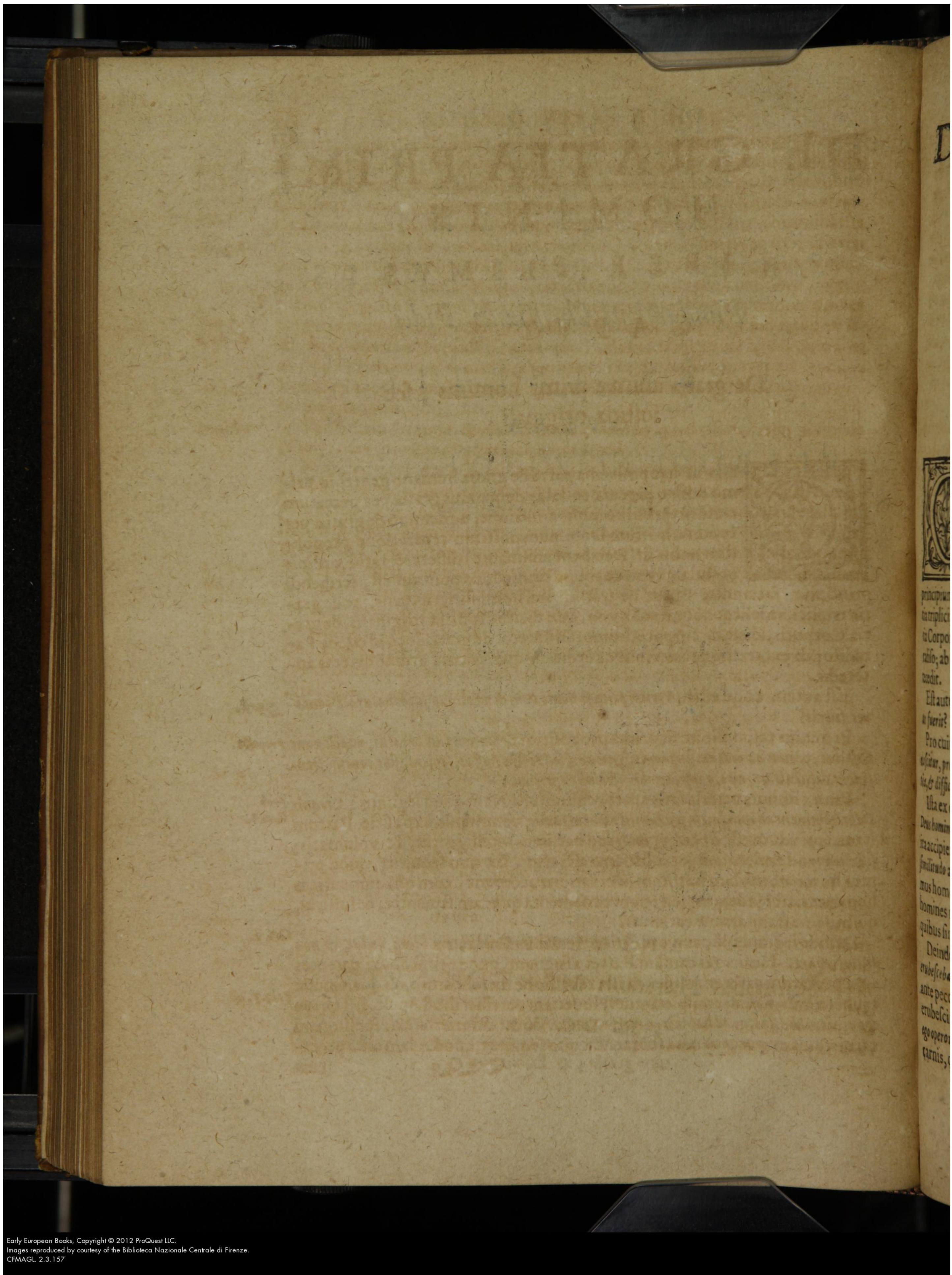
PARS TERTIA.

OPERA

V.P.F. BALDVINI IVNII Ordinis Minorum,
Ex controuersijs desumpta.

ANTVERPIAE,
Sumptibus Hæredum MARTINI NVTII.
M. DC. XI.
Cum gratia, & Priuilegio.

DE GRATIA PRIMI HOMINIS.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

De gratia animæ primi hominis, seu iustitia originali.

CVM in hac postrema parte de gratia humano generi in primo nostro parente collata; deque eius gratiæ per peccatum eiusdem primi hominis amissione; ac demum de gratiæ per Iesum Christum Dominum nostrum reparatione propositum nobis sit (Deo benè adiuuante) disserere: ratio ordinis postulat, vt ab eo, quod primo loco positum est, scribendi principium faciamus. Igitur de gratia primi hominis scripturus, ac de gratia triplici, videlicet de gratia Animæ, quæ dicitur Iustitia originalis, de gratia Corporis, id est, de corporis immortalitate; & de gratia loci, id est, de Paradiso; ab ea quæstione ducemus exordium, quæ naturæ ordine cæteras antecedit.

Est autem ea quæstio: *Vtrum primus homo cum dono aliquo supernaturali conditus fuerit?* Quæst.

Pro cuius responsione sit prima propositio: *Homo non fuit creatus, qualis nunc nascitur, pronus ad malum, infirmus, ignorans; sed rectus, iustus, sapiens, sine concupiscentia, & difficultate, quam ipsi in nobis assiduè experimur.* Propos.

Ista ex diuinis litteris satis apertè colligitur. Nam quod legimus; *Creauit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam*; communis expositio Patrum ita accipiendum esse docet, vt *imago* ad naturam intelligentiæ, & voluntatis; *similitudo* ad sapientiam, & iustitiam referatur. Ex quo sequitur, quòd primus homo non solam naturam in creatione acceperit, cum qua nunc etiam homines nasci videmus; sed etiam ornamenta quædam sapientiæ, & iustitiæ, quibus sine dubitatione caremus. Prob. Gen. 1.

Deinde legimus de primis nostris parentibus: *Erat autem vterq; nudus, & non erubescebant.* Huius rei causam Patres assignant, quòd primi nostri parentes ante peccatum carerent pudenda illa rebellione membrorum, ob quam nunc erubescimus, si nudi conspiciamur. Huc etiam pertinet illud Apostoli: *Iam non ego operor illud, sed, quod habitat in me, peccatum.* Vocat enim *peccatum* rebellionem carnis, quia ex peccato nata fuerat. Ex quo sequitur, quod Adam ante pecca- Gen. 2. Rom. 7.

tum rebellione illa caruerit, sine qua nullus iam hominum nascitur. Praeterea, *Fecit Deus initio hominem rectum*, vt legimus, *& secundum se vestiuit illum virtute*. Nunc autem *sumus natura filij irae*, vt ait Apostolus. Non igitur tales nunc nascimur, qualis initio primus homo conditus fuit. Ad haec, *Fecit Deus hominem inexterminabilem*: & ideò ad praecepti custodiam poenam illam comminatus fuerat: *Quacunque die comederis, morte morieris*. Quare, cùm nunc ex ipso ortu mortis debitum circumferamus, neque vllus sit, qui mortis imperium effugere queat, certè sequitur longè deterioris conditionis esse hominum propagationem, quàm fuerit prima creatio. Nunc etiam tantam experimur omnes corporis, animique miseriam, vt Apostolus clamet: *Infoelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et ante eum Ecclesiasticus: *Graue iugum super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum vsque in diem sepulturae in matrem omnium*. Et Iob adhuc antiquior: *Homo*, inquit, *natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs, &c.*

Eccle. 7. Eccli 17. Ephes 2. Sap. 2. Gen. 2. Rom. 7. Eccle. 40. Iob 14.

Propos. 2. Propositio secunda. *Primus homo non quamlibet animi rectitudinem; sed ipsam etiam gratiam gratum facientem in creatione accepit.*

Non desunt quidam Theologi, qui Iustitiam originalem primo parenti in creatione concessam separent à gratia gratum faciente, ac doceant accepisse Adamum initio habitum quendam, qui partem inferiorem superiori subijceret; non tamen accepisse gratiam illam gratum facientem, quae filios, & amicos Dei efficit, quęque ad vitam aeternam promerendam necessaria est. In qua sententia videtur fuisse Petrus Lombardus, & qui eum sequitur, Ioannes Scotus, & alij quidam. Nos Albertum Magnum, S. Thomam, & alios sequimur, qui Iustitiam originalem cum gratia gratum faciente ita coniungunt, vt obedientia partis inferioris ad superiorem à gratia gratum faciente, quae partem superiorem Deo obsequentem reddebat, velut à fonte, & radice dependeat. Siue autem gratia gratum faciens dicenda sit pars originalis iustitiae; siue tantum radix, & causa, non multum refert.

In 2. senten. dist. 24. In comment. eiusdem dist. p. 1. q. 95. ar. 1.

Prob. 1. propos. Quare primum parentem nostrum cum gratia gratum faciente conditum fuisse, probatur ex diuinis litteris, quae satis hoc apertè indicant, cùm dicunt nos per Christum renouari ad eam iustitiam in qua initio conditi sumus. *Renouamini* (inquit Apostolus) *spiritu mentis vestrae: & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.* Qui renouari iubetur, fuit aliquando nouus; quòd si renouatio in eo consistat, vt induamus hominem Christo similem, *creatum secundum Deum in iustitia, & sanctitate veritatis*; fuimus igitur aliquando, videlicet in primo nostro parente, homines noui, conditi secundum Deum in iustitia, & sanctitate veritatis. Dicit autem; *Renouamini spiritu mentis vestrae*; tum vt intelligamus in Adamo non solum carnem, sed etiam mentem nostram fuisse vitiatam per amissionem gratiae: tum etiam, quia non renouamur in hoc mundo ad eam innocentiam, quae fuit in carne primi hominis, sed solùm ad eam, quae fuit in mente, *expectantes interim redemptionem corporis nostri*; vt idem Apostolus ait. Similis locus est in epistola ad Coloss. *Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui creauit illum.* Homo, *qui renouatur in agnitionem secundum imaginem Dei*, ad quam

Ephes. 4. Rom. 8. Coloss. 3.

initio

initio conditus fuerat, animus noster est, qui per Christi gratiam quotidie proficit in agnitione Dei, & sanctitate, ac iustitia, & eo modo renouatur in eo diuina imago, quæ per peccatum obscurata fuerat. Ex quo sequitur, quòd ante vetustatem, & obscuritatem istam fuerit in homine agnitio Dei, & sanctitas, atque adeò noua, & splendidissima Dei imago. Neque absimilis est locus ille: *Sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpitur; tamen is, qui intus est renouatur de die in diem.* 2. Cor. 4.

Idem etiam docent Concilium secundum Arausicanum, & Trident. ac veteres Patres. Prob. 2. can. 19. Sess. 5.

Propositio tertia. *Primus homo iustitia originali, & habitu gratiæ gratum facientis ornatus non eguit auxilio speciali, quo ad bene operandum excitaretur, vel ad vitanda peccata.* Propos. 3.

Hæc sic explicatur. Quatuor dona Dei possunt in homine considerari. Primum est, habitus gratiæ naturam perficiens, vt pars inferior superiori, & superior Deo subiecta maneat. Secundum, conseruatio eius habitus: est enim commune omnibus rebus creatis, vt permanere non possint, nisi Deo perpetuò eas conseruante. Tertium cooperatio Dei cum homine per auxilium generale in operibus naturalibus, & speciale in supernaturalibus. Neque enim possunt secundæ causæ operari, nisi cooperante cum eis prima causa. Quartum est motio quędam Dei per auxilium excitans, quæ facit hominem vti prioribus donis. Priora tria dona non præstant homini vt operetur, sed tantum, vt possit operari, si velit: quartum autem facit hominem velle, & operari. Quatuor dona Dei in homine.

Iam igitur primus homo habuit tria priora dona; quarto non eguit, neque illud habuit. Nos post lapsum eius indigemus omnibus, & omnia de Dei benignitate per Christi merita obtinemus. Ratio huius discriminis est, quia primum donum in Adamo non solum mentem subijciebat Deo, sed etiam carnem spiritui, proinde non impediebatur, nec retardabatur Adam à bono opere, neque ad peccandum incitabatur per carnalem concupiscentiam: in nobis autem primum illud donum mentem subijcit Deo, sed non carnem spiritui, ideò propter carnales illecebras, quæ assiduè vel incitant ad peccandum, vel à bono retardant, desidesque, ac dormitantes efficiunt, egemus auxilio excitante, dirigente, ac protegente.

Propositio quarta. *Rectitudo illa, qua Adam creatus fuit, & sine qua post eius lapsum homines omnes nascuntur, donum supernaturale fuit.* Propos. 4.

Potest autem duobus modis aliquid dici supernaturale, *Per se*, & *Per accidens*. *Per se* dicitur supernaturale, quod ex genere suo non est aptum fluere ex principijs naturæ: qualis fuit ascensio Eliæ igneo curru in cœlum, robur Samsonis, & alia id genus. *Per accidens supernaturale* vocatur, quod interdum obtinetur diuino miraculo, licet alioqui ex naturæ principijs fluere soleat: vt sensus videndi, quem Dominus cæco nato restituit, sapientia diuinitus Salomoni data. Existimamus ergò rectitudinem illam etiam partis inferioris fuisse donum supernaturale per se, ita vt neque ex naturæ principijs fluxerit, neque potuerit fluere. Vnde illo dono remoto statim natura humana sibi relicta pugnam illam experiri cępit partis inferioris cum superiore, quæ erat Per se supernaturale. Per accidens supernaturale.

futura naturalis, id est, ex conditione materiæ secutura, nisi Deus iustitiæ donum homini addidisset. Quare non magis differt status hominis post lapsum Adæ à statu eiusdem in puris naturalibus, quàm differat spoliatus à nudo: neque deterior est humana natura, si culpam originalem detrahas; neque magis ignorantia, & infirmitate laborat, quam esset, & laboraret in puris naturalibus condita. Proinde corruptio naturæ non ex alicuius doni naturalis carentia, neque ex alicuius malæ qualitatis accessu, sed ex sola doni supernaturalis ob Adæ peccatum amissione profluxit.

Prob. 1. Gen. 3. Probatur hæc sententia ex Scripturis. Et primum ex illis verbis: *Puluis es, & in puluerem reuerteris*. Id est, quanquam te valdè gloriosum mea benignitate effecerim, ita vt posses, neque mortem, neque mala vlla formidare; tamen ex natura tua puluis eras, mortalis, fragilis, doloribus, laboribusque obnoxius. Et, quia dono illo meo superaddito tua culpa spoliatus es, & in statum tuum naturalem recidisti, ideò nunc etiam puluis es, & in puluerem reuerteris. Ad

Psal. 8. hæc in Psalmo; *Quid est homo, quia memor es eius, aut filius hominis, quia visitas eum? minuisti eum paulò minùs ab Angelis, gloria, & honore coronasti eum, & constituisti eum*

Psal. 48. *super opera manuum tuarum*. Et alibi: *Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Vbi duobus modis indicatur fuisse primum hominem donis supernaturalibus ornatum; Primùm, quia miratur Propheta hominem ferè Angelis æquatum, quasi dicat mirum est hominem natura sua corporeum, mortalem, animalium cæterorum affectibus obnoxium, ad eam gloriam euectum, vt parum omninò ab Angelis abesset. Deinde, quòd dona illa vocat honorem, & gloriam: honor enim, & gloria sine dubio aliquid extrinsecum; & superadditum designat. Item: *Deus creauit hominem de terra; & secundum se vestiuit eum virtute*. Quo loco creatio refertur

Eccli. 17. ad naturam: indumentum virtutis (quod extrinsecum aliquid designat) ad

Luc. 10. superaddita dona. Huc etiam pertinet parabola de eo, qui incidit in latrones. Primum enim despoliauerunt eum; Deinde; plagis inflictis abierunt semiuiuo relicto.

Prob. 2. Idem etiam docent testimonia veterum Patrum.

Prob. 3. 1. Ratio. Prob. ratione. Prima, naturale est corpori animali; sensu, & appetitu prædito, concupiscere bonum sensibile: naturale est spiritui rationali concupiscere bonum spirituale: quare si fiat vna natura ex corpore animali, & spiritu rationali conflata, erit naturale illi habere diuersas, & inter se pugnâtes propensiones. Quòd igitur primi parentes nostri ante peccatum pugna illa diuersarum appetitionum carerent, donum erat supernaturale, non conditio naturalis.

2. Ratio. Secunda ratio. Si corruptio, quæ nunc est in natura humana, non est consecuta ex sola remotione doni supernaturalis, neque fuisset in homine in puris naturalibus condito; quæro caussam eius. Respondent quidã caussam esse Deum. At Scripturæ partim reclamant quæ concupiscentiam non esse ex

1. Ioan. 1. Deo, multis in locis testantur: Ioannes dicit *concupiscentiam non esse ex Patre, sed*

Iacob 1. *ex mundo*. Iacobus scribit *neminem à Deo tentari, sed à concupiscentia sua*. Lex, *Non*

Rom. 7. *concupisces*, sancta, & bona, quam & legem mentis Apostolus vocat, sine dubio est à Deo: quomodo igitur lex membrorum, quæ illi repugnat, est à Deo? & quomodo

quomodo iubet Deus, vt non faciamus, quod ipse in pœnam peccati cogit nos facere? Omitto sententias illas, quæ caussam huius corruptionis referunt in pomum vetitum, siue in flatum serpentis, quia planè improbabiles sunt. Quare, cùm nulla possit reddi caussa huius corruptionis præter conditionem materiæ, vt caussam efficientem; & peccatum Adami, vt caussam demeritoriam; & diuinam iustitiam dono supernaturali hominem spoliantem, vt caussam remouentem prohibens, in his est acquiescendum.

Tertia ratio. Ex peccatis, quæ ab hominibus post lapsum primi hominis committuntur, quamuis plurimis, & grauissimis, amittitur solùm donum gratiæ supernaturalis, & acquiritur propensio quædam ad idem peccatum iterum committendum, & minuitur inclinatio ad virtutem peccato illi cõtrariam; sed non corrumpitur principium, aut donũ aliquod naturale, neque acquiritur, aut augetur propensio ad omnia vitia, neque minuitur inclinatio ad omnes virtutes, vt ipsa experientia testatur. At peccatum Adæ cùm fuerit certum quoddam, & actuale peccatum, & eiusdem generis, cuius sunt cætera, quæ ab hominibus committuntur, non videtur alium effectum producere potuisse, quàm producant cætera, eo excepto, quòd illud vt capitis totius naturæ in omnes posteros redũdauit. Nõ igitur probabile est ex peccato Adę naturalia principia, siue dona potuisse corrumpi, neque illam concupiscentiã nasci, quæ est propensio ad omnia vitia, nisi ea, remoto iustitiæ originalis dono, ex ipsa natura composita ex contrarijs consecuta fuisset. 3. Ratio.

Quarta ratio. Si natura humana, qualis nunc est, remota culpa, mala est, & necessariò labitur in peccata; & ideò non potuit à Deo creari, vt aduersarij volunt, sine iustitia originali: certè sequitur non posse hominem mortuum à Deo reuocari ad vitam, nisi præditum originali iustitia: idem enim sequitur absurdum, siue creetur, siue reparetur à Deo natura mala, & quæ necessario peccet. At multos nouimus ex sacris litteris à mortuis excitatos diuina virtute, & ex ijs nonnullos, quos omnino credibile est à peccato originis fuisse purgatos; qualis fuit Lazarus frater Marthæ, & infantes illi, quos Elias, & Elizæus à mortuis reuocarunt: qui tamen sine dubitatione vllã etiã in noua illa vita iustitia originali carebant, & tales erant, quales sunt cæteri, qui ex parentum carne per generationẽ via ordinaria propagantur. Adde, quòd hæc ratio fit à maiori. Nam si Deus animas iustas Lazari, & infantium illorum coniungere potuit corpori mortali, animali, concupiscentiæ, & ignorantiæ obnoxio: cur non magis potuit initio animas neque iustas, neque inustas simili corpori coniungere? 4. Ratio.

Quinta ratio. Primi parentes euecti fuerunt ad eam dignitatem, vt essent filij Dei, & Dij quidam; at profectò absurdissimum est, rem creatam, qualis est homo, Deum, vel Dei filium naturaliter facere; quia verè ac naturaliter filius est, per quem nos in filiationem sumus adoptati. 5. Ratio.

CAPVT I.

CAPVT II.

De gratia corporis, seu immortalitate corporis.

1. Error. Refutatur. PELAGIANI affirmabant hominem fuisse moriturum, etiam si non peccasset. Contra: Mortem pœnam esse peccati colligitur ex illis verbis:
Gen. 2. *Quacunque die comederis, morte morieris.* Quorsum enim mortis comminatio in præuaricationis pœnam, si Adam etiam non peccando moriturus erat? Atque
Gen. 3. de morte corporis debere hoc intelligi, patet ex illo: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Vbi Dominus Adamum damnat ad eam pœnam, quam illi fuerat antea comminatus. Alia etiam loca sunt. Vt: *Deus mortem non fecit.* Et: *Deus creauit*
Sap. 1. Sap. 2. Rom. 5. Rom. 6. Rom. 8. *hominem inexterminabilem: inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Et: *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.* Et: *Stipendia peccati mors.* Et: *Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum,* &c. Non dicit, Corpus mortale est propter peccatum, sed, *mortuum:* quia etiam ante peccatum corpus Adami erat aliquo modo mortale, sed per peccatum coniectum est in necessitatem ineuitabilem moriendi. Id autem, quod necessario breui futurum est, quodque iam imminet, vsitatè dicitur factum. Denique; S. Paulus non semel repetit hanc veritatem, cùm
1. Cor. 15. ait: *In Adamo omnes moriuntur.* Et: *Per hominem mors.* Et: *Stimulus mortis peccatum est.*

Alter error. Alter error est, qui etiam dicebant immortalitatem illam primi hominis fuisse naturalem, non supernaturalem.

L. 1. De peccat. merit. & remiss. Sed contrarium constat ex D. Augustino, qui multis modis docet corpus primi nostri parentis natura sua fuisse mortale, sola autem gratia conditoris immortale.

Refutatur 1. à S. August. Primò, quia comparat immortalitatem primi hominis cum vestimentis, & calceamentis Israëlitarum, quæ in solitudine per annos 40. obtrita non sunt. Neque dubitari potest, quin naturaliter corrumpi debuerint.

2. Secundò, quia comparat statum primi hominis ante peccatum cum statu Enoch, & Eliæ, quos certum est corpus habere mortale, & aliquando moriturum; tametsi diuina gratia per tot sæculorum curricula conseruetur.

3. Tertiò, quia bis, terue dicit corpus primi hominis fuisse mortale, & à mortalitate ad immortalitatem quandoque sine media morte venturum. Quòd si mortale erat, certè natura mortale erat: nisi quis ita desipiat, vt mortalitatem primi hominis adscribat gratiæ, immortalitatem naturæ.

4. Quartò, quia dicit sic fuisse mortale corpus illud, quamuis nunquam moriturum, quemadmodum caro nostra vulnerabilis est, quamuis non sit eam necesse vulnerari. Caro autem nostra natura vulnerabilis est, sed diligenti custodia fieri potest, vt nunquam vulneretur. Igitur & illud corpus natura mortale

mortale erat, sed diuina gratia futurum erat, vt nunquam moreretur.

Eadem sententia confirmatur ratione. Nam, cùm hominis natura ex contrarijs elementis, & humoribus constet, intrinsecam potentiam ad corruptionem habet. Proinde immortalitas est ei præter naturam, vel potiùs suprà naturam; mortalitas autem naturalis. *Refutatur 1. Ratione.*

Deinde; Homo in statu innocentiæ erat generabilis, cùm ei dictum esset: *Crescite, & multiplicamini*. Ergò, & natura sua coruptibilis. *2. Gen. 1.*

Tertiò, in statu innocentiæ natura humana cibo, & potu indigebat, vt patet, quia dantur fructus arborum, & herbæ tum homini, tum animantibus cæteris in escam. At corpus, quod cibo indiget, vt conseruetur, & si non alatur, perit, certè mortale natura sua esse conuincitur. *3. Ibid.*

Quartò, pertinet hic locus ille: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* *4. Gen. 3.*

CAPVT III.

De gratia loci, seu de Paradiso.

PAradisum locum fuisse corporeum, plantis veris corporatisque plenum, & veros fontes, fluminibusque irriguum, probatur ex diuinis litteris, quę ita describunt paradisum, vt ambigi non possit, quin sit locus verus, & corporalis. *Plantauerat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio, & in eo posuit hominem, quem formauerat, &c.* At plantari corporum est: & homo corporalis, & animalis, qualem fuisse Adamum omnes fatentur, in loco vero, & corporali poni debuit. Item ibidem additur: *Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum qui inde diuiditur in quatuor capita: nomen vni Phison, &c.* At flumina ista, vera, corporalia, aspectabilia, nauigabilia, & potabilia sunt; vt perspicuum est de Euphrate, & Tigri notissimis, maximisque fluminibus. Rursus: *Adam & Eua absconderunt se inter ligna paradisi, consuerunt q; sibi perizomata de folijs ficus.* Erant igitur in paradiso vera, & corporalia ligna, inter quæ latere poterant homines veri, & corporales: erant etiam folia ficulnea vera, quibus vera hominum membra tegi poterant. *Prob. paradisum fuisse corporeus. Gen. 2. Ibid. Gen. 3.*

Denique; ibidem legimus fuisse Adamum eiectum de paradiso, custodiamque angelorum adhibitam, ne aditus ei pateret ad lignum vitæ. At, si lignum vitæ fuisset solùm spirituale, sapientia videlicet, aut virtus aliqua, vt quidam somniant, tanta diligentia Deus non cauisset, ne ad ipsum hominibus aditus pateret: siquidem vbi sapientia dicitur lignum vitæ, passim homines inuitantur ad sapientiam, & virtutem. Idem etiam docent testimonia Patrum. *Prou. 3.*

Porrò *in qua parte terrarum sit paradisus*, non vna est sententia. *Quæst.*

Quidam arbitrati sunt totum orbem terrarum esse paradisum illum, de quo loquitur Scriptura. Sed repugnat huic sententiæ Scriptura diuina. Nam, si Deus hominem extra paradisum de limo terræ formatum in paradisum *1. sententia. Gen. 2. Refutatur.*

radiſum introduxit, ac deinde è paradiſo eiectum in eam regionem reduxit, vbi conditus fuerat; vt legimus in Geneſi, quomodo fieri poteſt, vt ſit vniuerſa terra paradiſus? vt omittam cuſtodiam angelorum paradiſo appoſitam, ne hominibus reliquam terram incolentibus aditus ad paradiſum pateat. Accedit quoque Scriptorum penè omnium conſenſus, qui paradiſum quoddam eſſe volunt orbis terræ pomarium, & quaſi regiam principis animalium.

Gen. 2. & 3.

2. Sententia. Altera eſt ſentẽtia eorum, qui docent paradiſum eſſe extra totam terram, quam nos incolimus. Exiſtimant enim terram noſtram vndique cingi ab Oceano: Oceanum autem cingi ab alia terra longè maiore, eamq́ue eſſe, & nominari paradiſum.

Refutatur. Sed neque hæc ſententia ſatis diuinis litteris, aut Patrum traditione congruit. Siquidem Tigris, & Euphrates, & cætera flumina, quæ oriuntur ex paradiſo, in hac terra noſtra inueniuntur: neque credibile eſt, quod per immenſum tractum ad nos perueniant ex illo alio orbe terrarum, qui fingitur vltra Oceanum.

Deinde videtur iam ſatis compertum varijs multorum nauigationibus, neque ab Oceano cingi omnem terram, neque eſſe vltra Oceanum aliam terram. Denique communis eſt opinio, paradiſum ſitum eſſe ad Orientem: ex quo ſequitur, quòd ſit falſum ab eo cingi Oceanum vniuerſum.

3. Sententia. Tertia ſententia eſt, paradiſum eſſe locum quendam ſublimem, & vſque ad globum Lunæ pertingentem.

Refut. At profectò incredibile eſt, eum eſſe ſitum paradiſi, tum quòd ea regio inſaluberrima ſit, atque adeò inhabitabilis propter nimiam aëris ſubtilitatem, & perpetuam agitationem; tum quia ſi tanta eſſet eius loci ſublimitas, ab aliqua regione paradiſus conſpiceretur; & vel à nobis, vel antipodis noſtris aliquando Solis, & Lunæ conſpectum eriperet, præſertim cùm eadem illa opinio ad Orientem paradiſum conſtituat.

Tum denique, quia ſi vlla eſſet proportio altitudinis paradiſi ad latitudinem, non ſufficeret totius terræ amplitudo ad baſim eius capiendam; ſiquidem Mathematici demonſtrant à ſuperficie terræ vſque ad globum Lunæ intercedere ſpacium ſupra centum millium milliariorum.

4. Sententia. Quarta eſt ſententia recentiorum quorundam, qui exiſtimant Paradiſum fuiſſe in Meſopotamia; ſed diluuij tempore, ita eius pulchritudinem, & amœnitatem perijſſe, vt nullum remanſerit veſtigium paradiſi, vt iam neque ſit opus cuſtodia Cherubim, & flammei gladij, & non ſolum hominibus quibuſcunque, ſed etiam beſtijs pateat ad eum locum acceſſus.

Refut. Mihi verò multis de cauſis hæc ſententia non probatur. Primum, quia eſt opinio noua, & repugnans communi Doctorum conſenſui, non ſolum Patrum, ſed etiam Scolaſticorum. Deinde, in ipſo Paradiſo oriebatur fluuius, qui inde diuidebatur in quatuor capita, quorum nomina ſunt Euphrates, Tigris, Phiſon, & Geon: at in Meſopotamia nullus eiuſmodi fluuius oritur. Fluunt quidem per Meſopotamiam Euphrates, & Tigris; cæterum non ibi oriuntur, ſed in Armenia ſuos habent fontes. Porrò Phiſon, & Geon neque in Meſopotamia fontes habent, neque in ea vllo modo reperiuntur. Tertio

tio paradisus ita describitur communiter, quod fuerit in eo ver perpetuum; nulla frigora, nulli æstus, nullæ pluuiæ, niues, grandines, nullæ etiam nubes: quod ipsum significat Scriptura, cùm dicit primos homines in paradiso fuisse nudos. At Mesopotamia, quanquam sit amœnissima regio, sua tamen habet frigora, suos æstus, pluuias, grandines, &c. Neque responderi potest ob diluuium mutatam esse magna ex parte loci illius fęlicitatem: nam diluuium non mutauit situm locorum, & aëris temperamentum. Itaque perierint ob diluuium, arbores, perierint fructus, & flores, temperamentum aëris perire non potuit. Accedit postremò, quod sententia est grauissimorum auctorum Henoch, & Eliam esse translatos in paradisum, vnde expulsus fuit Adam, atque illic nunc vitam fęlicissimam ducere. Credo autem nemini vnquam venisse in mentem, quòd diceret Henoch, & Eliam translatos fuisse in Mesopotamiam.

Porrò quidam recentiores contendunt paradisum illum, in quo habitauit Adam, nusquam in terris nunc extare. Quod probant, tum quia dicuntur *aquæ diluuij cooperuisse omnes montes excelsos sub vniuerso cœlo*; tum, quia paradisus in Mesopotamia situs erat, quæ regio notissima est, nec in ea vllus cernitur paradisus. Quia verò nullum vnquam ex veteribus legi, qui paradisum terrestrem, vel aquis diluuij, vel alia de causa perijsse scripserit; & contra legi plurimos, qui illum extare affirmant, non facilè auderem à tam communi, celebrique opinione recedere. *5. Sententia.* *Gen. 7.*

Ratio videtur probabilis, cur paradisus conseruari debuerit, videlicet vt Henoch, & Elias, quos certum est in suis corporibus viuere, congruentem suo statui sedem haberent, donec tempus esset, vt cum Antichristo congredientes, vitam cum morte commutarent. Neque argumentum illud de aquis diluuij cogit, vt à communi sententia recedamus. Nam credibile est in paradisum aquas diluuij minimè penetrasse. Ad illum autem Scripturæ locum, vbi dicuntur aquæ diluuij cooperuisse omnes montes sub vniuerso cœlo, respondemus, id esse intelligendum de omnibus montibus eius terræ, quæ à peccatoribus incolebatur, quæque habitationi hominum post lapsum Adæ data erat. Similis est locus in eodem capite: *Mortui sunt vniuersi homines, remansitq́, solus Noë, & qui cum eo erant in arca*. At Henoch mortuus non est, quamuis non esset in arca. *Refut.* *Ibid.*

Solet etiam quæri à Theologis; *Soline homines, an etiam animantia rationis expertia in paradiso locum habitura fuissent, si homo non peccasset?* Et quidem Ioannes Damascenus id negat, & eum sequitur D. Thomas, & alij quidam ex scolasticis. *Quæst.*

At grauior nobis auctoritas videtur S. Basilij, & S. Augustini, qui contra sentiunt. Et sanè non modicum ornamentum terreno paradiso defuisset, si nulli in aquis pisces, nullæ in siluis auiculæ; nulla in pratis, & campis pecora conspici potuissent vt illud omittam, non frustra primis hominibus dictum à Deo fuisse, vt piscibus, volucribus, & cæteris animantibus dominarentur. Neque verò metuendum erat, ne animantia bruta sumerent de fructibus ligni vitæ, & immortalia fierent. Nam neque illa cibos sumpsissent naturæ suæ non congruentes, neque si fructibus ligni vitæ vesci potuissent, immortalita- *L. 2. de fide, c. 11. p. 1. q. 102. ar. 2. Resp.*

tem vlla ratione consequerentur. Siquidem lignum non ex natura sua, sed ex inspiratione salubritatis occultæ immortalitatem hominibus attulisset, ferè ad eum modum, quo Sacramenta Christiana corporalia, ac sensibilia gratiam spiritualem, ac inuisibilem operantur. Videmus autem, quòd si fortè sacratissimam Eucharistiam gustarent animantia bruta, nullum inde fructum spiritualem consequantur.

Quæstio. Quærunt adhuc nonnulli; *quidnam fuerint illa Cherubin*, quæ ad paradisi custodiam adhibita fuisse diuina Scriptura commemorat? Aliqui putant nihil aliud esse, nisi spectra quædam, siue formas horribiles animalium, quæ ingredi cupientes in paradisum terrefaciebant. (Sententia.)

Refut. Sed hæc opinio inepta est, & ridicula. Nam vt omittam in diuinis litteris nomine Cherubin passim Angelos significari: & non fuisse Adamum tam rudem, vt simulacro inanimi terreri potuerit: certè grauissimi Patres Cherubin hoc loco veros, sanctosque Angelos fuisse non dubitarunt. (Resp.)

Quæstio. De *ligno scientiæ boni, & mali* quærunt, *Vnde ea arbor hoc nomen habuerit*? Iosephus scribit eam arborem vim habuisse acuendi ingenium, ac prudentiam augendi. Ioannes Damascenus docet, arborem illam sic appellatam, quod adferret cognitionem propriæ naturæ. Eam verò cognitionem adultis, & perfectis vtilem esse; imperfectis autem, & ad concupiscentiam pronis inutilem, & noxiam; & ideo prohibitum fuisse Adamo adhuc imperfecto existenti, ne arborem illam contingeret. (L. 1. antiquitat. c. 2. Sententia. L. 2. de Fide, c. 11.)

Refutatur. Sed hæc improbabilia sunt. Nam nec Deus prohibuisset hominibus arborem, quæ prudentiam augeret, ac per hoc vtilissima illis esset: neque Adam eo tempore rudis, & imperfectus erat, sed perfectus, & sapiens; quippe qui nomina omnibus animantibus imposuit: neque naturam suam ignorare potuit, qui naturas omnium rerum nouerat.

Resp. Vera igitur est sententia, lignum sciẽtiæ boni, & mali sic appellatum, quod gustatum ob inobedientiæ culpam mala multa adferret, ac per hoc homines experiendo discerent discrimem boni, & mali; quod antea sola contemplatione didicerant.

De efficacia ligni vitæ. De vi autem, & efficacia ligni vitæ duæ sunt Patrum sententiæ. Vna est S. Augustini, quem Theologi Scolastici ferè sequuntur, lignum vitæ institutum fuisse ad arcendam mortem, quæ contingere solet ex senio. Quamuis enim per communes cibos reparetur humidũ radicale, quod ex generatione accepimus, quodque assiduè per actionem caloris naturalis absumitur, tamen extranea illa substantia, quæ ex alimento accedit præexistenti humido, nunquam est tantæ virtutis, quantæ fuerat illa, quæ deperdita est. Vult igitur S. Augustinus eum fuisse vsum ligni vitæ, vt vim nutrientem roboraret, & eo modo hominem à senectute, & morte defenderet. (1. Sententia. L. 14. de ciuit. Dei, c. 16.)

Altera Sententia. Altera sententia est multorum veterum Patrum, & valdè cõformis Script. sacræ, & rationi, quæ docet lignum vitæ eam vim habuisse, vt semel gustatum perfectam adferret immortalitatem, qualem habebimus post resurrectionem, & ideò non antea sumendum fuisse, quam trãsferentur homines de statu gratiæ, in quo poterant mori, ad statum gloriæ, in quo non possent amplius mori.

Porrò

Porrò fauet huic sententiæ vehementer testimonium illud Script. *Dixit Deus, ne fortè mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum.* Illa enim particula, *ne fortè*, cogere videtur, vt ex hoc loco intelligamus lignum vitæ etiam semel casu gustatum perfectam immortalitatem allaturum. Quod vero quidam dicunt Deum locutum esse ironicè, cùm ait; *& viuat in æternum*; non est probabile: tum quia repugnat testimonijs Patrum: tum quia eiectio Adæ de paradiso, & Angelus cum gladio flammineo constitutus ad custodiendam viam ligni vitæ satis indicant Deum propriè, & seriò esse locutum. *Prob. 1. Gen 3.*

Accedit etiam ratio. Nam non videtur fuisse necessarium lignum vitæ, vt conseruaret homines in statu innocentiæ, ne senium eos dissolueret: si enim absque iustitia originali, & extra paradisum inter tot angustias, & pericula vixerunt multi supra nongentos annos, vt Adam, Seth, Enos, Cainam, Iared, Mathusalem, Noë, certè cum originali iustitia, in regione saluberrima paradisi & in summa corporis, atque animi tranquillitate longè diutius viuere potuissent, quousque videlicet transferẽdi essent de statu gratiæ ad statum gloriæ. Neque enim credibile est tempus viæ, & meriti, quod in Angelis breuissimum fuit, in hominibus futurum fuisse longissimum. *Prob. 2.*

DE AMISSIONE GRATIÆ, ET STATV PECCATI.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

De peccati definitione, & diuisione.

l.2. De consen. Euang. c.4.
Definitio peccati.
1. Ioan.3.
L.22. con. Fauſ. c.27.

PECCATVM ſic definitur à S. Auguſtino: *Peccatum eſt transgreſsio legis*. Quæ definitio generaliſsima eſt, & conuenit in peccata omnia, non ſolùm morum; ſed etiam naturæ, & artis. Nihil enim aliud eſt peccatum, niſi declinare, & recedere à regula. Quod etiam breuiſsimè docuit Ioannes: *Peccatum eſt iniquitas*. Et clariùs Græcè: ἁμαρτία ἐςι ἀνομία. At Peccatum in moribus, de quo ſolo nos agimus, definit idem S. Auguſtinus, *dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam*. Quæ definitio magno applauſu à Theologis recepta eſt. Nec immeritò. Nam, cùm duo quædam in peccato reperiantur; ſubſtantia, quæ eſt materiale; & ratio ipſa, quæ eſt formale peccati; vtrumque Auguſtinus ea definitione complexus eſt. Subſtantia peccati eſt actio aliqua voluntaria, vel voluntaria actionis omiſsio. Ratio peccati eſt ipſa declinatio, vel receſsio à regula in illa actione, vel eius omiſsione.

Et quoniam tria ſunt inſtrumenta generalia actionum, cor, lingua, manus: & rurſus tria ſunt genera actionum; vnum planè ſpiritualium, vt deſideriorum; aliud planè corporalium, vt factorum; aliud partim corporalium, partim ſpiritualium, vt verborum: propterea S. Auguſtinus, vt comprehenderet quidquid eſt in peccato materiale, dixit peccatum eſſe *dictum, vel factũ, vel concupitum*. Non meminit autem omiſsionis, quia definitiones debent eſſe breues, & negatio ex affirmatione colligitur.

Porrò peccati rationem indicauit Auguſtinus, cùm ait, *contra legem æternam*. Nec dicere voluit, contra rationem, vt loquuntur Philoſophi: nec, contra legem Dei, vt loquitur S. Ambroſius: neque, contra legem, ſimpliciter; ſed *contra legem æternam:* nimirum vt comprehenderet omnes leges, & ipſam legum radicem. Nam omnis lex tum naturalis, tum poſitiua; & poſitiua, tum Dei, tum hominum, ideò eſt lex, quia congruit cum lege æterna, quæ eſt

ipſa

ipsa Dei ratio summa, ac perfectissima regula: neque est aliud quælibet vera lex, nisi adumbratio quædam, & participatio legis æternæ.

Vnum desiderari videtur in definitione S. Augustini, vt videlicet voluntarij mentio in ea fieret. Non enim quoduis dictum, factum, concupitum contra legem æternam est peccatum; sed voluntarium. Sed facilè poterat ex alijs partibus definitionis colligi. Siquidem non est propriè contra legem, nisi id, quod est voluntarium. Neque enim lex propriè datur, nisi ijs, qui habent vsum liberi arbitrij.

Iam verò quinque sunt peccati diuisiones. Prima sumitur ab obiectis, vt peccata, Alia sint carnalia, Alia spiritualia: iuxta illud; *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus.* Est autem hæc plena, & perfecta partitio. Siquidem res omnes, ad quas inordinatè conuertimur, cùm peccamus, aut sunt bona apprehensa sensibus carnis, vt cibus, potus, cōcubitus, aut intelligentia, vt honor, potestas, diuitiæ. Per conuersionem ad priora fiunt peccata carnalia: per conuersionem ad posteriora fiunt peccata spiritualia. Illa nos reddunt similes belluis, ista dęmonibus: & Latinè dicuntur illa flagitia, ista scelera, vel facinora. *1. Peccati diuisio. 2. Cor. 7.*

Altera partitio ducitur ab origine. Dicuntur enim Alia peccata actualia, Alia originalia. *2. Peccati diuisio.*

Actualia sunt, quæ propria voluntate committimus. *Actualia.*

Originalia sunt, quæ trahuntur ab Adamo primo parente: per carnalem propagationem; quæque voluntaria sunt aliena, non propria voluntate. *Originalia.*

Tertia partitio sumitur à lege. Dicuntur enim peccata Alia commissionis, Alia omissionis. *3. Peccati diuisio.*

Commissionis peccata sunt, quæ pugnant cum lege negante, ac prohibente aliquid, vt adulterium, homicidium, furtum, quæ legibus illis repugnant: *Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis.* *Commissionis.*

Omissionis verò ea peccata dicuntur, quę violant leges affirmantes, & imperantes aliquid. vt, cùm quis parentibus debitum honorem non exhibet, cōtra illud: *Honora Patrem,* &c. Et quidem commissio Peccatum; omissio delictum propriè dici solet: vt patet ex Leuitico, vbi alia sacrificia instituuntur pro peccatis, alia pro delictis. *Omissionis. Leuit. 7.*

Quarta partitio: Peccata alia committuntur in Deum, Alia in proximum, Alia in nosipsos. Aduersus quæ nos munit Apostolus, cùm ait: *Sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc seculo.* *4. Peccati diuisio. Tit. 2.*

Sobriè videlicet quoad nos, *iustè* quoad proximum, *piè* quoad Deum. Et Propheta Dauid aduersus eadem peccata *Spiritum sanctum, spiritum rectum, spiritum principalem* à Deo petebat. *Psal. 50.*

Quinta partitio: *5. Peccati diuisio.*

Peccata alia sunt,
- Lethalia.
- Venialia.
  - Ex caussa.
  - Ab Euentu.
  - Ex natura.
    - Ex
      - Genere suo.
      - Imperfectione operis.
        - Subreptione.
        - Paruitate materiæ.

Lethalia

Lethalia. *Lethalia* sunt, quę hominem planè auertunt à Deo, & quibus pœna debetur æterna.

Venialia. *Venialia*, quæ nonnihil impediunt cursum ad Deum, non tamen ab eo auertunt, & facili negocio expiantur. Priora dicuntur Crimina; posteriora Delicta.

Venialia ex caussa. *Venialia ex caussa* sunt, quæ ex ignorantia, vel infirmitate committuntur. Quod genus peccati non dicitur veniale, vt distinguatur contra quodcunque mortale, sed contra mortale ex malitia. Tametsi enim peccata ex ignorantia, vel ex infirmitate sæpe sint merè mortalia, tamen dicuntur omnia venialia, quia est in eis aliquid imminuens culpæ prauitatem, & ratione cuius is, qui peccauit, est vicinior indulgentiæ. De hoc loquitur Apostolus: *Fui blasphemus, & contumeliosus, & persecutor, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* *1. Timot. 1.*

Veniale ab euentu. *Veniale ab euentu* dicitur id, quod per pœnitentiam expiatur. Hoc quoque non opponitur absolutè mortalibus, sed ijs, quæ reipsa nunquam remittuntur, ac per hoc ad mortem perducunt æternam.

Venialia ex natura. *Venialia ex natura*, & ratione peccati dicuntur ea, quæ non sunt contraria charitati Dei, & proximi, quæque propriè, & absolutè mortalibus opponuntur.

Venialia ex genere suo. *Venialia ex genere suo* dicuntur ea, quæ habent pro obiecto rem malam, & inordinatam, sed quæ charitati Dei, vel proximi non repugnet. Quale est verbum otiosum, risus nimius, &c. Et his contraria sunt peccata mortalia ex genere suo; vt periurium, adulterium, &c. quæ apertè cum charitate Dei, vel proximi pugnant.

Venialia ex imperfectione operis. *Venialia ex imperfectione operis* sunt, quæ tametsi ex genere suo mortalia esse possent, tamen ob imperfectionem operis venialia efficiuntur; quia videlicet sola imperfectio operis facit, vt cum charitate pugnare non iudicentur. His contraria sunt mortalia ex parte agentis, quæ quidem ex genere suo venialia esse potuissent, & tamen ex dispositione quadam peccantis mortalia sunt. Vt si quis adeò delectetur otiosis fabulationibus, vt paratus esset in ijs tempus conterere, etiam cùm ex diuino præcepto aliquid aliud ei necessario faciendũ incumberet.

Venialia ex subreptione. *Venialia ex subreptione* sunt, quæ non sunt perfectè voluntaria, vt subiti motus cupiditatis, iræ, inuidentiæ, &c. qui prius in animo existunt, quàm ratio planè deliberare potuerit, essent admittendi, nec ne?

Ex paruitate materiæ. *Ex materiæ paruitate* sunt, quæ in re parua, ac leui committuntur. vt furtum vnius oboli; quod neque proximum notabiliter lædit, neque apud æquos homines amicitiam solet tollere.

CAPVT

CAPVT II.

De distinctione peccati venialis, & mortalis.

REfellendi hic primum sunt errores hæreticorum.

Primus error est Iouiniani, & Pelagij, qui simpliciter distinctionem peccati mortalis, & venialis tollebant è medio. Refellitur autem apertissimè hic error ex ijs Scripturis, quæ docent peccata quædam iniustos homines constituere; quædam in ipsis iustis ita hærere, vt non propterea iusti esse desinant. 1. Error.

Ad primum caput illa pertinent Ezechielis vbi, posteaquam Dominus per Prophetam descripsit hominem probum, qui non leuauerit oculos ad idola domus Israël, non adulterium, non furtum fecerit, hominem non contristauerit, &c. subiungit: *Hic iustus est, vita viuet*, quasi dicat, si secus fecerit, iustus non erit; sed iniustus. Et ideò paulò post addit: *Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet?* Eodem pertinet illud Apostoli: *An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? nolite errare: neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Vbi Apostolus tribus modis ostendit peccata, quæ hic enumerantur, facere homines iniustos; siue cum iustitia non posse consistere. Primò, quia docet eos, qui talia agunt, esse iniquos. Nam, cùm dixisset: *Nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt?* continuò explicuit, qui sint appellandi iniqui, cùm addit: *Neque fornicarij, &c.* Secundò, quia purgationem ab eiusmodi peccatis non solùm ablutionem vocat, sed etiam iustificationem: nimirum, vt indicaret iniustos esse, qui talia agunt, vel egerunt, donec per Dei gratiam iustificentur. Tertiò, quia testatur eiusmodi peccatis excludi hominem, ac priuari possessione regni cęlorum, quæ merces est operum bonorum, & corona iustitiæ. Refut. 1. Ezech. 18. 1. Cor. 6.

Ad alterum autem caput pertinet illud Prophetę: *Pro hac orabit ad te omnis Sanctus in tempore oportuno.* Vbi illud, *Pro hac*, refertur ad peccati remissionem, de qua paulò antè dixerat: Dixi, *confitebor aduersum iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem peccati mei*. Cùm igitur pro remissione peccati oret omnis Sanctus, manifestè sequitur esse quædam peccata, quæ in sanctis aliquando inueniuntur, nec tollunt sanctitatem. Eodem pertinet illud: *Moyses, & Aaron in Sacerdotibus eius, & Samuël inter eos, qui inuocant nomen eius: custodiebant testimonia eius, & præceptum, quod dedit illis. Domine, Deus noster, tu exaudiebas eos; Deus, tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum.* Ex hoc loco discimus Moysen, & Aaron, & Samuëlem viros iustos fuisse, & custodiuisse præcepta Domini: & tamen non defuisse illis peccata, ob quæ Dei propitiatione egebant, Refut. 2. Psal. 31. Psal. 98.

bant, & à Domino paternè castigarentur. Simile est illud Salomonis: *Septies*
Prou. 24. *in die cadet iustus, & resurget.* Et: *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non*
Eccle. 7. *peccet.* Et in Testamento nouo docuit Christus Apostolos, & omnes alios fi-
Matth. 6. deles, quantumuis iustissimos, quotidie dicere: *Dimitte nobis debita nostra.* Et S.
1. Ioan. 1. Ioannes, qui sine dubio sanctus, & iustus erat, de se, & alijs dicit: *Si dixerimus,*
quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Et S. Iacobus similiter de se, & alijs
Iacob. 3. pronunciat: *In multis offendimus omnes.* Idem etiam ex definitione Conciliorũ,
Refut. 3. & consensu sanctorum Patrum probari potest.

Alter error. Alter error est Ioannis VVicleffi, & Ioannis Caluini, qui peccata venialia
dici volunt omnia peccata prædestinatorum; mortalia verò omnia peccata
reproborum.

Refutatur 1. Quæ sententia confutatur. Nam profectò Adam prædestinatus erat, &
1. Exemplum. nunc in cœlis cum beatis spiritibus regnat: & tamen eundem Adamum letha-
liter peccasse, & verè à gratia Dei excidisse, nemo vnquam negauit; cùm Apo-
Rom. 5. stolus dicat: *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum*
Gen. 2. *mors.* & cùm Deus tam apertè comminatus esset: *Quacunque die comederis ex ea,*
morte morieris. Quod de morte non solum corporis, sed etiam animæ intelli-
gendum esse, docent S. Patres. Adde etiam, quod non solum lapsus est Adam
in peccatum lethalis inobedientię, sed etiam amisit fidem; quam amitti non
posse Caluinus existimat.

2. Exemplum. Alterum exemplum est sancti Prophetę Dauid, quem prędestinatum fuis-
se, atque adeò saluum, & sanctum esse, nemo negare potest, cùm Dominus di-
Luc. 13. cat: *Cum videritis Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei.* Non
aberit ergò Dauid, qui per excellentiam inuenit Prophetę cognomen. Eun-
dem fuisse fidelem, & iustum, antequam in peccatum adulterij, & homicidij
Act. 13. laberetur, æquè certum est. Nam Apostolus Paulus sic ait de eo: *Suscitauit illis*
(Deus) *Dauid Regem, cui testimonium perhibens dixit; Inueni Dauid filium Iesse virum*
secundum cor meum. Et Psalmi eius apertè indicant fuisse Dauidem plenum fide,
& Spiritu sancto.

Porrò eundem lapsum esse in pęccata mortalia, eaque grauissima, ac per
hoc Spiritum sanctum excussisse, & à gratia excidisse facilè probari potest.
Nam hoc apertissimè inprimis docet ipse Dauid *in Psal. 50.* vbi propriè deflet
adulterium suum, & homicidium occasione Bethsabeæ commissum. Vbi in-
Psal. 50. ter cætera dicit: *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* Et: *Cor mundum crea in me*
Deus, & Spiritum rectum innoua in visceribus meis. Nec sanè peteret cor mundum
in se creari, & renouari spiritum rectum, nisi crederet per peccatum mundi-
tiem cordis, & rectitudinem spiritus se amisisse. Quod verò subiungitur: *Et*
Spiritum sanctum tuum ne auferas à me: non significat in eo peccante remansisse
habitatorem Spiritum sanctum, qui in solis iustis propriè habitat: sed signifi-
cat (teste Augustino) spiritum cœpisse iterum Dauidi adesse, cùm ei pœniten-
tiam inspirauit; & ideò Dauidem, qui donum Dei non ignorabat, precatum
esse à Deo, vt spiritum illum sanctum pœnitentiæ lachrymas in se excitantem
non auferret. Quod autem Dauid reconciliationem adhuc expectaret, & pe-
teret, perspicuum est ex verbis sequentibus: *Redde mihi lætitiam salutaris tui.* Et
rursum; *Auditui meo dabis gaudium, & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata.* Et:

Cor-

Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. His accedunt testimonia Patrum.

Tertium exemplum est Apostoli Petri, quem prædestinatum fuisse, & nūc saluum, sanctum, & beatum esse, nemo negat, cum B. Ioannes in extremo Euangelio suo tam luculentum testimonium reddiderit beatæ morti ipsius. Nam, cùm Dominus Petro dixisset: *Cùm senueris, alius cinget te, & ducet, quò tu non vis;* subiunxit Euangelista: *Hoc autem dixit significans, qua morte clarificaturus esset Deum.* Eundem Petrum fidelem, & iustum fuisse antequam Dominum ter abnegaret, testis est Christus ipse, qui eum *beatum* appellauit: & eidem dixit: *Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet. Et vos mundi estis, sed non omnes.* Eundem autem mortale peccatum, & quidem grauissimum admisisse, cùm ad vocem ancillæ Dominum negauit; nec solùm negauit, sed etiam iureiurando, & anathematizando negationem confirmauit; testantur lacrymæ, & pœnitentia eius. Testantur etiam S. Patres idipsum passim. Falsum ergò omninò est, peccata prædestinatorum non posse esse lethalia, præsertim si fidem aliquando habuerint.

3. Exemplum.

Ioan. vlt.

Matt 16.
Ioan. 13.

His omnibus accedat manifesta ratio. Actiones illas Adami, Dauidis, Petri ex genere suo peccata fuisse, nemo negare potest: ea verò peccata à scientibus, & volentibus commissa, atque adeò voluntaria fuisse, extra controuersiā est. Quæro igitur, an ea peccata simul cum fide iustificante in hominibus illis Adamo, Dauide, Petro consistere potuerint; an non potuerint? Nam si non potuerunt, excusserunt fidem iustificantem; ac per hoc læthalia fuerunt. Si verò dicat Caluinus cum fide consistere potuisse, sequitur posse homines semel iustificatos liberè præuaricari Dei mandata; adulteria, homicidia perpetrare, Christum abnegare, addita etiam execratione, & periurio.

Refut. 3.

Tertius error est Lutheranorum, qui tria præcipuè docent. Primò, peccata venialia esse illa, quæ à Deo non imputantur, quamuis ex se digna sint pœna, ac supplicio sempiterno.

3. Error.

Repugnat autem hoc apertè Scripturis, & Patribus. Scriptura siquidem in ijs locis, vbi de peccatis venialibus loquitur, manifestè docet oportere à Deo peti remissionem eorum peccatorum: non igitur ea sunt recta, & condonata, vel non imputata; sed imputantur, & ligant, ac reum faciunt, quamuis facilè condonentur, ac remittantur. Nam in isto loco; *Dimitte nobis debita nostra;* agitur de venialibus: quia iustorum etiam est hæc humilis, & vera confessio. At hic videmus peti à iustis remissionem peccatorum venialium. Eadem ratio est de illo loco: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus,* &c. continuò subiungitur: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* At si peccata iustorum, quia persona grata est non imputarentur, quid opus esset remissione? & cur oporteret cōfessionem antè præmittere? Nec dissimilis est ille locus: *Pro hac* (id est, pro remissione peccati) *orabit ad te omnis Sanctus in tempore opportuno.* Et illud: *Tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum.* Certè si vlciscebatur Deus peccata seruorum suorum fidelium Moysis, Aaronis, & Samuelis, imputabat eis; nec tegebat, donec purgata essent. Huc etiam pertinet illud: *Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet:* quod sancti Patres ad peccata venialia pertinere

Refut.

Matth. 6.

1. Ioan. 1.

Psal. 31.
Psal. 98.

Ioan. 13.

nere docuerunt. Qui enim lotus est ab impietate, & lethalibus criminibus, adhuc eget lotione pedum, id est, remissione venialium, quæ instar pulueris in via vitæ huius pedibus nostris adhærent.

4. Error. Secundò, dicunt Lutherani illa peccata à Deo non imputari, quæ simul in homine cum fide, id est, cum fiducia misericordiæ consistunt.

Refut. 1. Quod si hoc ita sit, sequitur nullum esse mortale peccatum præter infidelitatem: ac proinde sacrilegia, homicidia, adulteria, furta, rapinas non esse peccata mortalia; quod est contra manifestam Christi, & Apostolorum sententiam. Hoc autem inde sequi, probatur: Nam nullum est peccatum, quod fidem necessario excludat præter id, quod ei opponitur, quod est infidelitas. Nam, si per fidem intelligatur assensus certus, & indubitatus his omnibus rebus adhibitus, quas Ecclesia ex verbo Dei scripto, vel tradito credendas esse docet, multos videmus inter Catholicos peccatores publicos, homicidas, fornicarios, &c. qui tamen sine vlla dubitatione fidem habent ijs omnibus, quę Ecclesia credenda proponit.

Si verò per fidem accipiamus, (vt falso existimant Lutherani) fiduciam misericordiæ propter Christum; & quidem specialem, qua vnusquisque certò credat, & confidat sibi Deum propter Christum esse propitium, videmus plurimos inter hæreticos, qui eiusmodi fidem se habere dicant, cùm vitam turpissimam ducant, & errores etiam grauissimos de Christo, de Ecclesia, de Sacramentis, de peccatis, de iustificatione, cæterisque rebus ad doctrinã fidei pertinentibus doceant.

Refut. 2. Idem hoc probatur ex doctrina Patrum, & ex communi sensu, & consensu omnium gentium. Nam, si peccata omnia, vel saltem grauiora, quæ nos mortalia appellamus, cum fide consistere non possent, sequeretur, non posse hominem Christianum labi in fornicationem, furtum, &c. quin eodem momento fieret hæreticus. Nam fidem iustificantem amitteret, quæ sola est vera fides: qui autem fidem veram amittunt, hæretici dicuntur. At hoc repugnat toti antiquitati. Semper enim in Ecclesia latissimum discrimen est agnitum inter hæreticos, & malos Catholicos: cùm illi discessionem faciant ab Ecclesia, isti intra Ecclesiam perditè viuant: illi doctrinam oppugnent, isti disciplinam violent: illi zizanijs, isti paleis: illi lupis rapacibus, isti morbidis ouibus comparentur.

Matth. 5.
Matt. 25.
I. de fide, & oper. c. 15.
1. Cor. 6.
Ephes. 15. & Gal. 5.

Esse autem hoc contra doctrinam Christi, & Apostolorum, quæ erat argumenti nostri assumptio, facilè potest ostendi. Christus enim inquit: *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Ex quo intelligimus verbum contumeliosum in fratrem, peccatum esse lethale. Et: *Discedite à me maledicti in ignem æternum: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare*, &c. Ex quo loco rectè colligit Augustinus non communicare bona sua cum indigentibus, & multo magis rapere aliena, peccata esse mortalia, etiam in his, qui fidem nunquam amiserunt. Apostolus autem enumerat aliquot genera peccatorum, & subiũgit: *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.*

5. Error.
Refut.

Tertiò dicunt Lutherani, illa sola peccata cum fide consistere, quæ inuoluntaria sunt. Hoc apertissimè conuincitur falsum esse ex ijs, quæ dicta sunt.

Non-

Non solum enim inuoluntaria, sed etiam voluntaria, quantumuis grauia, simul cum fide consistunt præter id solùm, quod fidei contrarium est, hæresin videlicet, aut infidelitatem. Deinde peccata prorsus inuoluntaria apud eos, qui rectè iudicare possunt, non venialia, sed nulla sunt: &, si S. Augustino credimus, repugnantia loquitur, qui dicit peccatum inuoluntarium, cùm de ratione peccati sit esse voluntarium. *L. de vera religione, c. 14.*

Nunc probandum nobis est, peccatum veniale natura sua distingui à mortali, ac sine vlla relatione vel ad prædestinationem, vel ad misericordiam Dei, vel ad statum renatorum esse eiusmodi, vt pœnam quidem mereatur, sed non æternam: & Deum offendat, sed non vsque ad amicitiæ dissolutionem.

Probatur primò ex Scripturis. Sic enim legimus: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui dixerit, raca, reus erit concilio: qui dixerit, fatue, reus erit gehenna ignis.* Hoc loco non respicit Dominus prædestinationem; neque discutit, quid possit, aut velit diuina misericordia: sed res ipsas dijudicat, & peccatorum mensuram. Facit autem tres gradus iracundiæ. Vnum eius, quæ ita leuis est, vt in vocem nullam erumpat. Alterum eius, quæ paulò grauior est, non tamen peruenit vsque ad apertum conuitium. Tertium eius, quæ grauissima est, & manifestum conuitium parit. Quamuis enim possit interdum iracundia interior esse grauissima, & tamen dissimulari exterius; nihilominus ordinariè quo est maior, eò se magis prodit: & ideò Dominus leuissimam iracundiam vocat eam, quæ non manifestatur vllo signo exteriore. Probabile verò est, *Raca*, hoc loco significare hominem vacuum opibus, aut dignitate; aut certè vanum, & ociosum. Nam & in his significationibus inuenitur ea vox in Scripturis; & longè minùs lædit, quàm vox, *fatuus*. *Prob. 1. distinctio peccati venialis à mortali. Matt. 5.*

His autem tribus gradibus peccatorum respondent tres reatus, iudicij, concilij, & gehennæ ignis. Et quidem *reus iuditij* dicitur (vt explicat S. Augustinus) qui aliquid fecit, vnde in iudicium vocari possit, vt caussa eius discutiatur. *Reus Concilij*, cuius culpa certa est; sed ambiguum quanta sit, & quam pœnam mereatur; & ideo iudices inter se conueniunt in Concilium, vt definiant pœnæ mensuram. *Reus gehennæ ignis* dicitur, cuius culpa, & mensura culpæ, ac per hoc etiam pœnæ grauitas certa est. Ex his conficitur argumentum. Manifestum conuitium, teste, vel iudice Christo, facit reum gehennæ ignis, ac per hoc est peccatum mortale: iracundia sono vocis expressa, sed ad malum conuitij non pertingens, facit reum concilij, id est, non constat, an mereatur gehennam; sed aut ea pœna, aut minore digna sit. Inueniuntur igitur peccata quædam, quæ leuiora sunt, quàm vt gehennam ignis mereantur. Quorsum enim cogeretur Concilium ad discernendum, num aliqua culpa ignis gehenna punienda esset, si omnes culpæ gehennam ignis mereantur? *Reus iudicij. L. 1. de serm. Domini in monte. Reus concilij. Reus gehennæ ignis.*

Rursus, iracundia, quæ nullo signo externo foras erupit, non facit reum Concilio, sed iudicio: id est, non constat, an mereantur pœnam aliquam, an nullam; ex quo sequitur, vt sine dubio, si pœnam meretur, temporalem non æternam mereatur; cùm sit leuior culpa, quàm ea esset, de qua dubium esse poterat temporalene supplicium, an æternum mereretur.

Alia duo testimonia sunt, in quibus Dominus peccata quædam comparat
Matt. 23. rebus natura sua leuissimis; alia verò grauissimis. *Duces cæci*, inquit, *excolantes culicem; camelum autem glutientes.* Hic videmus peccata quædam conferri culi-
Luc. 6. cibus, alia camelis. Rursus: *Quid*, inquit, *vides festucam in oculo fratris tui; trabem*
Luc. 12. *autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?* Aliud testimonium: *Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouißimum minutum reddas.* Per *nouißimum minutum* intelligunt Patres peccata minuta, & leuissima, pro quibus in carcere purgatorij satisfaciendum est, nisi in hac vita purgata, vel relaxata fuerint. Cùm igitur debitum vnius minuti minimum sit, neque in vllo tribunali pro tam exiguo debito vllus damnari possit ad mortem; si Dominus peccata venialia tali debito rectè comparauit, sequitur, vt peccata venialia ex natura sua mortem æternam nulla ratione mereantur.

Ad hęc Apostolus Paulus peccata venialia rebus natura sua leuissimis cō-
1. Cor. 3. parat: ligno scilicet, fęno, stipulis. *Si quis*, inquit, *superædificat super fundamentū hoc aurū, argentum, lapides preciosos; ligna, fænū, stipulā, vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur; & vniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, sic tamen, quasi per ignem.* Quo loco (vt Patres exponunt) significat Apostolus per *aurum*, & *argentum*, & *lapides preciosos* opera perfecta, & laudabilia, quæ in iudicio Dei examinata nihil, nisi mercedem, promerentur, per *lignum fænum*, & *stipulas* opera inutilia, & reprehensione digna, sed venialia; quæ detrimentum quidem adferant, & purgatione indigeant, non tamen à salute excidere faciant.

Accedat his testimonium S. Iacobi Apostoli, qui distinguit tentationem à
Iacob. 1. peccato, & peccatum à crimine: *Vnusquisque*, inquit, *tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Concupiscentia verò, cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò, cùm consummatum fuerit, generat mortem.* Vbi S. Iacobus distinguit tres motus concupiscentiæ.

Vnum inuoluntarium, quo quis ad peccatum incitatur sine vllo consensu, cùm ait: *Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus.* Et hunc motum non dicit Apostolus esse peccatum, sed caussam peccati, si nimirum accedat consensus.

Alterum motum vult esse imperfectè voluntarium, cùm ait, *Concupiscentia verò, cùm conceperit, parit peccatum.* Esse autem hunc motum imperfectè voluntarium, & proinde peccatum, sed veniale, patet, quia nominatur peccatum, & tamen distinguitur à peccato consummato, & mortem generante. Ex quo intelligimus hunc secundum motum non esse peccatum consummatum, nec mortem generare, ac per hoc non esse peccatum mortale.

Tertium denique adiungit perfectè voluntarium. Et hunc motum esse peccatum mortale, declarat Apostolus, dicens: *Peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.* Neque verò suspicari debemus peccatum consummatum hoc loco dici solùm peccatum opere perpetratum, quasi desideria illicita mortalia peccata nominari non possent, nisi opere compleantur. Nam, cùm inter decem prima pręcepta legis distinctè nominentur, tanquam duo
Exod. 20. diuersa mandata: *Non mœchaberis.* Et: *Non concupisces vxorem proximi tui.* Et cùm

Dominus

Dominus in Euang. dixerit: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo*: dubium esse non potest, quin peccatum consummatum, & generans mortem sit concupiscentia, cui perfectus, & cosummatus adhibetur consensus tametsi nunquam opere compleatur. Matt. 5.

Accedant vltimo duo loca, in quibus de peccatis quibusdam longè mitius Scripturæ loquuntur, quàm de ijs loqui soleant, quæ sunt omnium consensu peccata lethalia. *De omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij*. Aliud profectò est verbum ociosum non esse sine culpa, & ideo discutiendum in die iudicij: Aliud verò: *Ite in ignem æternum. Ligatis manibus, & pedibus eius, proijcite eum in tenebras exteriores. Discedite à me operarij iniquitatis*. Et alia id genus, quæ passim occurrunt in Euangelijs: *Fornicatio, & omnis immunditia, aut auaritia, non nominetur in vobis, sicut decet Sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei, &c.* Non temerè B. Apostolus, cùm sex peccatorum genera cauenda esse pronunciasset: quæ videlicet apud Gentiles vix pro peccatis agnoscebantur, fornicationem, immunditiam, auaritiam, turpia verba, stultiloquia, & scurrilitatem, de tribus proribus tantum adiunxit eos, qui talia agunt, non habere hęreditatem in regno Christi, & Dei. Nimirum enim docere volebat tria posteriora debere quidem esse aliena ab ore sanctificato fidelium; non tamen ex genere suo talia esse, quæ excludant ab hęreditate Christi, & Dei. Matt. 12. Matt. 25. Matt. 22. Luc. 13. Ephes. 5.

Idem prob. secundò ex traditione Ecclesiæ. Nam Concilium Mileuitanū docet sanctos, & iustos homines habere peccata quędam, quæ, tametsi sanctitati, & iustitiæ non repugnent, tamen verè peccata sint, & remissione indigeant. Prob. 2. veritas. can. 7. & 8.

In Concilio etiam Trident. docemur, in confessione Sacramentali peccata mortalia omnia, quæ menti occurrunt post diligentem conscientiæ discussionem, esse necessario aperienda: venialia verò vtiliter aperiri, non necessario. Ex quo sequitur, quòd peccata venialia non solùm in hominibus iustis, sed etiam in impijs esse possint: alioqui homines impij omnia omnino peccata in confessione necessario aperire deberent. Sess. 14. c. 5.

Prob. tertiò ex traditione Patrum, Græcorum, & Latinorum. Prob. 3.

Quarto prob. ratione. Prob. 4.

Prima ratio: Si peccata venialia ex natura sua essent mortalia, & solùm fidelibus ob fidem, quam habent, non imputarentur, certè infidelibus omninò imputarentur, & mortalia essent. Id verò manifestè falsum, atque absurdum est. Ergò & prius. Propositio ab aduersarijs conceditur, neque vlla probatione eget. Nam, si sola fides caussa est, cur peccata aliqua sint venialia, sine dubio peccata omnia mortalia erunt ijs, qui fide carent. Assumpt. prob. Nam in eodem genere peccati grauius Deum fidelis, quàm infidelis offendit. Siquidem fidelis magis tenetur perfectioni studere, quàm infidelis, cùm & maiori lumine sit præditus, & plura à Deo beneficia, plura contra peccatum remedia, plura denique adiumenta receperit. *Ille seruus, qui cognouit voluntatem Domini sui, & non præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis: qui autem* 1. Ratio. Luc. 12.

tem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum quæretur ab eo; & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Et Apo-
Hebr. 10. stolus: *Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?* Contra vero idem Apostolus docet peccata infidelium ob ig-
1. Tim. 1. norantiam esse leuiora, cùm de se ita loquitur: *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* Et sanè quis capiat, verbum ociosum infideli alicui peccatum esse mortale, mihi autem veniale, cùm ego disertis verbis Deum
Matth. 12. dixisse legerim: *De omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij:* Ille autem nihil eiusmodi audiuerit; & cùm sine vlla comparatione magis tenear ego perfectioni studere, quàm ille?

2. Ratio. Secunda ratio: Si propriè loqui velimus, non ideò peccatum aliquod est veniale, quia Deus illud ad reatum mortis non imputat, sed ideo non imputat, quia est veniale. Veniale siquidem dicitur, quod est venia dignum, siue in quo aliquid est, cur mitius puniri debeat. Quæro igitur, quid illud sit, quod facit, vt peccatum aliquod sit venia dignum, & ad reatum mortis à Deo non imputetur? Respondebunt esse fidem, cum qua peccatum illud simul consistit. Sed rursus quæro, cur peccatum aliquod cum fide simul consistat? Respondebunt, quia illud inuoluntarium est, hoc voluntarium. At quid hoc est aliud, nisi discrimen peccatorum mortalium, & venialium ad ipsam peccati rationem, & naturam referre, & verbo negare, quod reipsa affirmare cogaris? Nam voluntarium esse, & inuoluntarium ad ipsam peccati naturam, & rationem pertinet. Siquidem peccatum, quò magis est voluntarium, eò magis est peccatum; quò minus est voluntarium, eò minus est peccatum; &, si nullo modo volũtarium sit, nullo modo peccatum erit.

3. Ratio. Tertia ratio ex S. Thoma: Peccatum veniale ex natura sua non ponit in in homine auersionem à Deo, cùm non repugnet charitati, vt notum est: at pęna æterna non debetur peccato, nisi ratione auersionis à bono ęterno, quod est Deus. Ergò peccatum veniale ex natura sua non est tale, vt reum faciat hominem supplicij sempiterni.

4. Ratio. Quarta ratio: Si natura sua quæuis offensio dissolueret amicitiam Dei, eadem ratione dissolueret quamuis aliam amicitiam. Quod enim ex natura rei conuenit, semper, & vbique conuenit. At multum differt offensio grauis, & capitalis à leui, & veniali inter homines.

5. Ratio. Quinta ratio: Peccatum non dicitur vniuocè de mortali, & veniali; sed per analogiam quandam, & proinde peccatum veniale non est perfectè peccatum, sicut mortale; sed imperfectè. Igitur non debetur ei pœna æterna, quæ est simpliciter, & perfectè pœna, vel potius pœnarum omnium grauissima. Antecedens, quod solùm in controuersiam venire potest, prob. Ad peccatum constituendum duo potissimùm requiruntur; vt sit voluntarium, & contra legem. Peccatum autem veniale omne, aut non est perfectè voluntarium, aut non est perfectè contra legem. Quod prob. & declaratur. Nam peccatum veniale triplex est. Aut enim est veniale ex genere suo, vt verbum ociosum: aut ex imperfectione operis; & hoc vel ex subreptione, vt desiderium illicitæ rei non plenè deliberatum; vel ex paruitate materiæ, vt furtum vnius oboli, vel

alterius rei nullo precio æstimatæ, aut vilissimo. Peccatum igitur veniale ex subreptione non est perfectè voluntarium, proinde nec perfectè peccatum. Peccatum autem veniale ex paruitate materiæ est quidem perfectè voluntarium, sed non perfectè contra legem. Lex enim non prohibet furtum vnius oboli in specie, sed prohibet furtum in genere. Et, quia finis præcepti est charitas, qui prohibet furtum, prohibet iniuriam, & læsionem proximi: & furtum quidem rei notabilis, quo simpliciter proximus læditur, prohibet simpliciter; furtum rei minimæ, quo proximus non læditur, nisi secundum quid, non prohibet, nisi secundum quid. Idem de ceteris similibus legibus intelligendum est. Quare peccatum veniale ex imperfectione operis non est perfectè contra legem, proinde nec perfectè peccatum. Denique; Peccatum veniale ex genere suo esse potest perfectè voluntarium, & perfectè contra legem, si lex aliqua specialis de eo sit: sed ea lex non erit perfectè, & in rigore lex, vt sic loquamur. Nam, cùm finis præcepti sit charitas, & ex fine mensurentur præcepta, si quod præceptum constituatur de re, quæ parum admodum ad eum finem pertineat; vt si speciali præcepto caueatur, ne quis verbum ociosum loquatur; illud præceptum non poterit esse perfectè, & in rigore, atque antonomasticè lex. Ita videmus omnia peccata venialia, aut non esse perfectè voluntaria, aut non esse perfectè contra legem, quæ perfectè, & in rigore sit lex. Et quia, quod non est perfectè voluntarium, hoc ipso etiam non est perfectè contra legem, nisi materialiter; propterea rectè dicunt Theologi peccata venialia cuiuscunque generis sint, non esse contra legem, sed præter legem. Quod totũ hac etiam ratione confirmari potest. Si peccatum veniale perfectè, ac propriè esset contra legem, sequeretur hominem iustum statim, atque vnum aliquod peccatum veniale commisit, esse verè, ac perfectè legis præuaricatorem, ac per hoc reum omnium cœlestium præceptorum, iuxta illud: *Qui offendit in vno, factus est omnium reus.* *Iacob. 2.* Hoc autem falsum, & absurdissimum esse constat ex eo, quòd Script. vocat homines simpliciter sanctos, & iustos, & legis diuinæ obseruatores, etiam cùm peccatis venialibus non carent. Nam de Zacharia, & Elizabeth scribit Lucas: *Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus* *Luc. 1.* *mandatis, & iustificationibus Domini sine querela.* Hos autem non caruisse peccatis venialibus, etiam tunc, cùm incedebant in omnibus mandatis Domini, dubium esse non potest, cùm Apostolus Ioannes de se, & sui similibus dicat: *Si* *1. Ioan. 1.* *dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* Et alius Apostolus: *In* *Iacob. 3.* *multis offendimus omnes.* Denique; Peccata venialia non excludunt charitatem, nam alioqui in hominibus iustis esse non possent, cùm charitas sit vera, perfectaque iustitia: *Qui autem diligit, legem impleuit.* Non igitur legis præuaricator *Rom. 13.* est, qui sola habet peccata venialia, quin potius ijs etiam præsentibus legem implere dicitur.

CAPVT III.

Deum non peccare, nec esse peccati auctorem.

Prob. 1. Gen. 1. Deut. 32. Habac. 1. Rom. 3. Rom. 9. 1. Ioan. 3. Sap. 11. Sap. 14.

PRob. primò ex Scripturis, quæ disertis verbis affirmant à Deo peccata nō fieri. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona.* Et: *Deus fidelis, & absque vlla iniquitate.* Et: *Mundi sunt oculi tui, ne videant malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.* Et: *Nunquid iniquus est Deus? absit, alioqui quomodo iudicabit Deus hunc mundum?* Et: *Nunquid iniquitas apud Deum? absit.* Et: *Peccatum in eo non est.* Et: *Nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Item: *Odio est Deo impius, & impietas eius.* Denique; Script. plena est eiusmodi testimonijs.

Prob. 2. Psal. 5. Psal. 72. Ezech. 18. 2. Pet. 3.

Secundò; Script. docet Deum non velle peccata, ac proinde non decreuisse ab æterno, vt peccata fierent. *Non Deus volens iniquitatem tu es.* Et: *Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.* Et: *Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus?* Et: *Deus neminem vult perire.*

Prob. 3. Eccle. 15. Ierem. 19.

Tertiò; Script. manifestè docet Deum non imperare peccata, ac per hoc non esse auctorem peccatorum, vt caussam moralem. *Nemini mandauit impiè agere.* Et: *Edificauerunt excelsa Baalim, quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.* Denique; Deus seuerissimè prohibet, & punit omnia peccata.

Prob. 4. Iac. 1. Eccli. 15.

Quartò; Script. docet Deum non incitare, ac multo minùs compellere homines ad peccandum. *Nemo, cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est. Ipse autem neminem tentat.* Et: *Non dicas; Per Deum abest. Quæ enim odit, ne feceris. Non dicas; Ille me implanauit. Non enim necessarij sunt ei homines impij.* Quo testimonio Spiritus sanctus studiosè refutare voluisse videtur sententiam aduersariorum. Quia enim Petrus ille falsò Martyr nominatus, duobus modis dicit Deum impellere ad opera mala: vno modo, ita deserendo, vt nulla ratione possit homo tentationi resistere: altero modo, præbendo peccati incitamenta intus in animo, & etiam extra. Contra priorem modum clamat Spiritus sanctus: *Non dicas; Per Deum abest.* Contra posteriorem addit: *Non dicas; Ille me implanauit.* Et quoniam Beza docet Deum voluisse, ac decreuisse, vt primus homo peccaret, & peccando nos omnes peccatores efficeret, quoniam, nisi homines peccatores essent, non posset Deus gloriam iustitiæ, & misericordiæ suæ partim puniendo, partim miserendo patefacere: ex quo sequitur, vt necessarij sint Deo homines impij: ideò Spiritus sanctus addi voluit illam rationem: *Non enim necessarij sunt ei homines impij.* Ad hæc Paulus; (1. Cor. 10.) *Fidelis Deus, qui non sinet vos tentari supra id, quod potestis.* Profectò, qui non permittit nos tentari supra vires, multo minus ipse nos tentat, aut impellit ad peccandum.

Esai. 5.

Quintò; Script. docet peccatum esse proprium creaturæ. Ex quo sequitur, vt

vt nullo modo in Creatorem referri poſsit. *Perditio tua ex te, Iſraël, tantummodo in me auxilium tuum*, id eſt, nihil ex me habes, niſi adiutorium; ruinam ex te ſolo habes. *Cùm loquitur mendacium, de proprio loquitur: quia mendax eſt, & pater eius*. Et: *Qui facit peccatum, ex diabolo eſt*. Denique; *Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ.* Oſea 13. Ioan 8. 1. Ioan. 3. 1. Ioan. 1.

Sextò; Script. docet Deum hortari homines, vt non obdurent corda ſua. *Nolite obdurare corda veſtra.* Item, pulſare ad oſtium cordis, & paratum eſſe ingredi, ſi aperiatur. *Ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo ad eum.* Item, inuitare omnes ad ſe: *Venite ad me omnes.* Non igitur Deus poteſt eſſe cauſſa peccati indurando propriè corda hominum, & intus efficaciter operando. Alioqui videretur Deus ſibi ipſi contrarius. Idem prob. ex traditione Patrum. Prob. 6. Pſalm. 94. Apoc. 3. Matth. 11.

Prob. denique ratione.

Prima ratio eſt S. Anſelmi: Iuſta voluntas hominis eſt ea tantùm, quę vult id, quod Deus vult eam velle: iniuſta vero è contrario eſt ea, quæ vult id, quod Deus non vult eam velle. Ergo, ſi Deus vellet hominem peccare, vellet hominem velle id, quod non vellet eum velle, quæ eſt manifeſta contradictio. Prob 7. 8. 1. Ratio.

Secunda ratio eſt Fulgentij: In Dei operibus nihil poteſt eſſe non plenum ſapientiæ, & rationis: nulla autem poteſt excogitari ratio, cur Dèus velit, aut faciat homines peccare: non igitur id vult, aut facit. Aſſumptio demonſtratur hoc modo: In omni opere Dei aut iuſtitia, aut miſericordia cernitur: nam *omnes viæ eius miſericordia, & veritas.* Et quidem, cur Deus hominem ex iniuſto faciat iuſtum, ratio reddi poteſt, quia in eo opere miſericordia diuina mirificè declaratur: at cur ex iuſto facere velit iniuſtum, ratio reddi nequit, cùm in hoc opere nec miſericordia, nec iuſtitia, ſed iniquitas potius, & crudelitas locum habeant. 2. Ratio. Pſal. 24.

Tertia ratio eſt S. Auguſtini: Nullo ſapiente homine auctore fit homo deterior: Non enim parua iſta culpa eſt, immò tanta eſt, quæ in ſapiētem quemuis hominem cadere nequeat. Eſt autem Deus omni homine ſapiente præſtantior. Igitur multo minus Deo auctore fit deterior. Item: Quiſquis omnium, quæ ſunt, auctor eſt, & ad cuius bonitatem id tantum pertinet, vt ſit omne, quod eſt, non eſſe ad eum pertinere nullo modo poteſt. Omne autem, quod deficit, ab eo, quod eſt eſſe, deficit, & tendit in non eſſe. Eſſe autem, & in nullo deficere bonum eſt; & malum eſt deficere. At ille, ad quem non eſse non pertinet, non eſt cauſsa deficiendi, id eſt, tendendi ad non eſse, quia, vt ita dicam, eſsendi cauſsa eſt. Boni igitur tantummodo cauſsa eſt, & propterea ipſe ſummum bonum eſt: quocirca mali auctor non eſt, qui omnium, quæ ſunt, auctor eſt, quia in quantum ſunt, in tantum bona ſunt. Simili ratione vtuntur ferè omnes Patres, qui ex eo, quod Deus natura bonus eſt, & ſummum, purumque bonum, colligunt fieri non poſse, vt ab ipſo ſit origo mali; cùm ſimile à ſimili, non à contrario producatur. 3. Ratio.

Quarta ratio eſt S. Ambroſij: Deus cupit eradicari malitiam, & ideo prohibet, ac punit peccata. Et ipſe Dei filius venit, vt tollat peccata mundi, & diſsoluat opera diaboli, vt deſtruat corpus peccati: qua igitur ratione fieri 4. Ratio.

 poteſt,

potest, vt Deus velit homines peccare, & ideò non solum peccata permittat, sed etiam incitet, & impellat homines ad peccatum?

5 Ratio. Quinta ratio esse potest: Si Deus esset auctor peccati, ipse quoque peccaret. At peccare non minus Deo repugnat, quàm non esse. Ergò, &c. Propositio certissima est: nam, si Deus esset auctor peccati, certè vellet homines peccare: homines peccare est malum: ergò Deus vellet malum: ac per hoc voluntas eius esset mala: vbi autem est voluntas mala, ibi est peccatum. Assumptio prob. ex ipsa Dei natura, quæ planè tollitur, ac destruitur, si peccatum in ea ponatur. Nam peccare est deficere: Deus autem, si potest deficere, nō est summum, & infinitum esse; proinde nec est Deus.

Prou. 14. Etic. 3. c. 1. Item; Peccare non potest, qui non errat aliqua in re: neque enim voluntas potest appetere malum, nisi sub ratione boni. Vnde illud sapientis: *Errant, qui operantur malum.* Et illud Philosophi: *Omnis malus ignorans.* Deus autem, si potest errare, non est summa, & infinita sapientia, proinde nec est Deus. Rursus; Peccare est recedere à regula legis æternæ, quæ est ipsa diuina sapientia: Deus autem à diuina sapientia recedere non potest, quin à se ipse recedat, cùm sit ipsa diuina sapientia. Denique; Peccare est auersi ab vltimo fine, & summo bono, quod nihil est, nisi Deus: igitur, sicut repugnat Deum à se auerti, ita repugnat Deum peccare.

6. Ratio. Accedat postrema ratio ex eo, quod omnes communiter execrantur Marcionem, Manichæum, & alios veteres hæreticos, qui aliquo modo Deum faciebant auctorem peccatorum: at longè magis execrandi sunt Libertini, & Caluinistæ. Siquidem illi veteres, cùm non auderent in Deum bonum referre caussam mali, duos Deos finxerunt; vnum bonum, bonorum auctorem; & alterum malum, auctorem malorum. Libertini verò, & Caluinistæ vnum, & eundem Deum auctorem faciunt omnium scelerum, & flagitiorum, quæ ab hominibus perpetrantur.

Obiect. Vna est obiect. quam Theologi Catholici veritatis explicandæ caussa proponere solent. Deus est caussa totius entitatis, quæ in mala actione cernitur, Ioan. 1. cùm secundum Script. *Per ipsum omnia facta sint, & sine ipso factum est nihil*: igitur videtur etiam esse caussa deformitatis, quæ ex actione illa resultat.

Nota 1. Pro resp. quædam notanda sunt. Primum, peccati, quod non tam actio, quàm defectio est, non esse quærendam caussam efficientem, sed deficientem. Quare, si ad vnum aliquem effectum multæ caussæ concurrant, & aliquæ deficiant, aliquæ non deficiant, illæ solæ veræ caussæ dicendæ erunt peccati, quod in effectu cernitur, quę in agendo defecerint. Exempli caussa: gignitur monstrum, homo videlicet longè breuior iusto, aut aliquo membro carens: ad generationem hominis illius concurrit Deus, sol, pater, & mater; præterea virtus seminalis, vt instrumentum; menstruum, vt materia: sed quia non deficit, nisi materia, ei soli tribuitur caussa monstri. Ambulat claudus deformi incessu: sed quia non deficit Deus, neque virtus motrix, quæ in homine est; sed sola tibia, quæ ob curuitatem non plenè subijcitur virtuti motrici, soli tibiæ tribuitur caussa claudicationis.

Nota 2. Secundò notandum, peccatum, quod est malum morale, formaliter consistere in priuatione rectitudinis, quæ in actu voluntatis debuit inesse; videli-

cet

cet conformitatis ad regulam rectæ rationis, siue legis diuinæ: caussam autem huius priuationis per se non posse esse aliquid positiuum, sed aliam priuationem, seu defectum. Triplex autem defectus assignari potest in quem referenda est caussa peccati. Primus, atque adeò proximus, & immediatus defectus est, non attendere ad regulam rationis. Inde enim oritur, vt voluntas producat actum non conformem rationi, qui peccatum est, quia non respicit regulam rationis, dum operatur. Hic autem defectus, licet non sit actus positiuus, sed negatio quædam, tamen est voluntarius, quia alioqui non esset caussa peccati: nec tamen est voluntarius, quia sit actus elicitus à voluntate, sed quia est in potestate voluntatis attendere, vel non attendere ad regulam. Non minus enim liberè voluntas operatur, quàm non operatur. Neque est hic defectus, quatenus præcedit actum peccati, malum aliquod naturale, aut voluntarium, sed simplex negatio. Non est (inquam) malum naturale, quia tunc peccatum etiam, quod inde nascitur, esset naturale, nec posset homo non semper peccare, proinde nec propriè peccaret. Neque est malum voluntarium, quia esset peccatum, & oporteret quærere defectum præcedentem, & sic daretur progressus in infinitum. Est igitur defectus ille, vt præcedit peccatum tempore, aut natura, caussa mali: vt autem comitatur actum, induit rationem mali. Malum est enim non attendere ad regulam, dum quis operatur; siue operari, non attendendo ad regulam. Alter defectus, sed remotus est, quòd voluntas creata non sit summum bonum. Inde enim fit, vt voluntas non semper ad regulam attendat, & defectus sit capax, quia non est bonũ summum. Tertius defectus, ac remotissimus est, quòd voluntas humana ex nihilo sit creata. Inde enim non est summum, & infinitum bonum, in quod defectus cadere non potest, quia ex nihilo facta est.

Ex his intelligimus non necessarium esse, vt Deus ad peccatum concurrat; *Solutio.*
& nullo modo fieri posse, vt Deus peccet. Non enim est necessarium, vt Deus ad peccatum concurrat, quia & ipsum peccatum propriè non est res aliqua, sed priuatio est: & caussa, siue radix, & origo peccati similiter negatio est, non res aliqua. Porrò Deus nullo modo peccare potest, quia non potest esse caussa deficiens, cùm sit bonum summum, & infinitum, & non possit eius voluntas non semper ad regulam suæ sapientiæ respicere, cùm in Deo sapientia, & voluntas idem sint; ac per hoc voluntas Dei sit ipsa regula omnis bonæ actionis.

Tertiò obseruandum, in actu peccati tria necessariò requiri, quorum vno *Nota 3.*
deficiente definit esse peccatum.

Primum est, vt non congruat cum sua regula: ista enim declinatio à regula est formale peccati.

Alterum, vt producatur à libero arbitrio. Actus enim non est moralis per se, nisi elicitus à libera voluntate: siquidem actus aliarum potentiarum non sunt morales secundum suam substantiam, sed solùm quatenus imperantur à libera voluntate; & eo modo participant rationem moralis. Quocirca pecudes, & homines furiosi, vel infantes, aut dormientes nullum habent actum moralem, nec peccare possunt, quia peccatum est malum morale.

Tertium est, vt sit actus particularis, vel potius singularis, determinatus in certa specie constitutus. Neque de hoc vlla dubitatio esse potest. Non enim actus morales, nisi certi, & singulares esse queunt, neque alios producere potest caussa particularis, qualis est voluntas. Hæc tria ad primum reuocari possunt. Non enim esse potest actus non conformis regulæ, id est, legi, nisi sit particularis, & à libero arbitrio productus. Lex enim non est, nisi de actibus particularibus, & certis: neque legis capax est, nisi potentia libera, qualis est voluntas. Itaque non potuit rectius, & breuius definiri peccatum, quàm à S. Ioanne est definitum: *Peccatum est iniquitas:* vel (vt clarius habetur Græcè) ἁμαρτία ἐστὶ ἀνομία.

1. Ioan. 3.

Solutio alia.

Ex his apertissima erit ratio, cur Deus non peccet, neque peccati caussa iure dici possit, quamuis concurrat ad actionem illam efficiendam, quæ homini est peccatum. Ratio est, quia Deus non efficit actionem illam, vt caussa particularis, sed vt caussa vniuersalis, præbens vim, & influxum quendam indifferentem, & communem ad illam actionem, & contrariam, ita vt actio illa non sit talis in specie, quia à Deo fit, sed solum, quia fit à sua particulari caussa, quæ est humana voluntas. Hæc enim est, quæ vitio suo non attendens ad regulam, abutitur auxilio generali Dei ad hanc actionem, cum eodem auxilio ad aliam actionem benè vti potuisset, & debuisset. Neque multum refert, vtrum cum S. Thoma dicamus, Deum concurrere ad actionem secundarum caussarum mouendo ipsas caussas secundas; an verò cùm alijs sentiamus, Deum concurrere operando immediatè in ipsum effectum: modò illud teneamus concursum Dei esse generalem, & à concursu secundæ caussæ limitari. Quod exemplo Solis facilè potest ostendi. Quemadmodum enim ad productionem hominis concurrit Sol cum homine; sed non ideò, qui nascitur, est homo, quia producitur à Sole, sed quia producitur ab homine: potuisset enim per eundem Solis concursum produci bos, aut equus, si talis fuisset caussa secunda: &, si fortè defectus reperiatur in homine illo recens nato, nemo referet caussam defectus illius in Solem, sed in hominem, non tam quia Sol sit caussa necessaria, quàm quia per Solis concursum potuisset homo perfectus procreari, si defectus in caussa proxima nullus fuisset. Ita quoque ad actionem voluntatis humanæ concurrit Deus cum libero arbitrio; sed, quia Deus generali tantum concursu adest, non est talis actio, quia à Deo est, sed quia à libero arbitrio producitur: &, si fortè actio mala est, defectus ad Deum nullo modo pertinet, cùm per eius concursum potuisset contraria actio æquè produci, atque ea, quæ producta est.

CAPVT

CAPVT IV.

De tentatione primorum parentum.

PRima de hac quæstio est: *An omninò tentari potuerint primi illi homines ad peccandum.* *Quæst. 1.*

Potuisse tentari, ac reuera peccasse, ac legem Dei præuaricasse, prob. Nam *Resp. prob.* præceptum illud de pomo vetito veram fuisse legem, & primos parentes pomo illo degustato verè, grauiterque peccasse, testis est pœna, quæ pomi esum consecuta est. Cur enim de paradiso expulsi, à ligno vitæ exclusi, mortis necessitate constricti, atque ad victum cum dolore, & labore quærendum damnati sunt, si nihil peccarunt? Quod si fortè respondeant, mortis necessitatem, & ærumnas ceteras ex natura pestiferi illius cibi, non ex peccati merito, aut ex sententia iusti iudicis manasse, occurret Script. quæ refellit istam responsionem. *A muliere initium peccati, & per illam morimur omnes.* Et: *Per vnum* *Eccli. 25.* *hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.* Et: *Stipendia pec-* *Rom. 5.* *cati, mors.* Et: *Corpus quidem mortuum est propter peccatum.* Vides igitur non ex *Rom. 6.* *Rom. 8.* natura ligni scientiæ boni, & mali, sed ex peccato natam. Deinde; Lignum scientiæ sine dubio bonum erat: nam *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant val-* *Gen. 1.* *dè bona.* Ad hæc; Immortalitas primorum hominum in paradiso non erat homini naturalis, sed ex gratia, & amicitia diuina pendebat: non igitur natura ligni alicuius eam corrumpere potuit, sed sola culpa, & auersio ab amicitia, & gratia Dei.

Altera quæstio est: *Cur Deus tentari voluerit primos parentes, aut permiserit, quos* *Quæst. 2.* *non ignorabat tentatione vincendos?*

De hac S. Augustinus tria docet. *Resp.*

Primò, nullam fecisse Deum iniuriam homini, quòd eum à diabolo tentari permiserit, cùm eum tantis viribus instruxerit, vt facilè potuerit aduersarium superare.

Secundò, primariam caussam huius permissionis Deo soli esse notam.

Tertiò, rationes illas probabiliter reddi posse, quia id requirerent Omnipotentia, Prouidentia, Misericordia, Iustitia Dei, Pulchritudo vniuersi, & ipsa hominis gloria, atque vtilitas. Omnipotentia quidem, quia magis pertinebat ad eam de malis bene facere, quam mala esse non sinere. Prouidentia etiam, quia ad eam pertinet, vt homines libero arbitrio præditos sineret pro arbitratu suo resistere, vel cedere tentatori. Misericordia quoque, & iustitia, quia ex damnata massa alios iustè puniet, alios misericorditer liberabit. Ornatus etiam, quia anima damnata, quamuis misera, melior est quolibet corpore, & ornat locum, in quo à Deo pro merito suæ actionis ponitur. Denique; Id requirebat hominis gloria, atque vtilitas. Primum enim, non videtur magnæ laudis fuisse futurum hominem, si propterea posset benè viuere, quia

nemo

nemo malè viuere suadebat. Deinde; Perspiciebat Deus valdè vtile id futurũ ad eruditionem Sanctorum: nimirum vt casus primi hominis præberet futuris Sanctis contra cupiditatem deuitationis exemplum, & incuteret contra superbiam timorem pium. Ad hæc; Permisit Deus tentationem, & casum primi hominis, quia pręscius erat, quòd ab eius semine adiuto sua gratia ipse diabolus fuerat Sanctorum gloria maiore vincendus. Denique; Addere possumus occasione peccati primorum hominum Christum nobis donatum, per quem maiora Dei munera suscepimus, quam ea fuerunt, quæ per Adamum amisimus. *Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia*. Et ibidem: *Non sicut delictum, ita & donum*. Validius enim factum est donum libertatis, inquit Leo, quam dilictum seruitutis.

Rom. 5. *Serm. 12. de passione Domini.*

De Serpente. Vt autem de primorum hominum tentatore pauca dicamus, verum illum, & naturalem serpentem fuisse, sed per eum diabolum esse locutum, tam ex litteris sacris perspicuum est, vt vix vlla probatione opus esse videatur. Nam quæ dicuntur de pœna serpentis, quòd maledictus sit super omnia animantia, & bestias terræ; quod super pectus suum gradiatur; quòd terram comedat, quod inimicitia perpetua sit inter filios Euæ, & serpentes, aptissimè in verũ, & naturalem serpentem quadrant. Quocirca summo consensu S. Patres docent verum illum fuisse serpentem. Non autem ipsum per se mutum serpentem, sed diabolum per eum esse locutum, testatur Sapiens. *Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum: inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum, imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius*. Testatur etiam Christus: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere, Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit*. Homicida enim ab initio non aliter fuit, nisi quia primos homines veneno suæ mortificauit inuidiæ. Testatur quoque S. Ioannes, qui non alia de caussa diabolum vocat *serpentem antiquum*, nisi quia diabolus initio serpentem induit. Testantur denique omnes Patres.

Gen. 3. *Sap. 2.* *Ioan. 8.* *Apoc. 20.*

Dubitatio. Vna superest dubitatio: An diabolus sponte sua serpentem elegerit, per quem Heuam seducere conaretur, an aliam bestiam non sit à Deo permissus assumere, quàm serpentem? Chrysostomus scribit diabolum de industria serpentem elegisse, quod is aptissimus videretur ob naturalem suam calliditatem ad insidias mulieri faciendas. Sed probabilior videtur sententia S. Augustini, qui docet Satanam non fuisse permissum alio instrumento vti, quàm serpentis ore. Cùm enim mens diaboli eò tenderet, vt seduceret, facilius sperare potuit se consecuturum, quod quærebat, si insidias tegeret, quàm si aperiret. Tegeret autem, si columbam, aut ouem assumeret, quæ sunt animalia naturæ simplicis, & innocentis. Sed voluit Deus, vt, si diabolus hominem tentare vellet, id non faceret, nisi per serpentem, vt, sicut diabolo permittebat tentare, ita hominem admoneret ex ipsa forma serpentis, quem callidum animal esse non ignorabat, vt caueret insidias.

Homel. 16. in Gen. *L. 11. de Gen. c. 3.*

Quòd verò Chrysostomus ait, diabolum quæsiuisse idoneum animal ad insidias faciendas, locum haberet, si ea calliditate, quæ naturaliter in serpente inest, Heua decipi potuisset: sed, cùm non serpentis muti, sed diaboli astutia necessaria fuerit ad hominem seducendum, æquè potuit diabolus per serpentem,

tem, ac per columbam, & occultiore cõsilio, ac maiore fraude per columbam negotium seductionis peragere.

CAPVT V.

De ipso peccato primorum parentum.

PRima hic se offert quæstio: *Quodnam fuerit primum primorum hominum, & principale peccatum?* *Quæst. 1.*

Communis Catholicorum Theologorum sententia est, primum peccatum Heuæ fuisse superbiam. De Adamo S. Bonauẽtura & Scotus existimant primum peccatum eius fuisse inordinatum amorem erga coniugem; amorem autem non carnalis concupiscentiæ, sed humanæ amicitiæ. S. Thomas verò vtriusque parentis primum peccatum docet fuisse superbiam: quæ sententia omnino recipienda est. *Resp. In 2. sent. dist. 21. & 22. 2.2.q.163.*

Nam & cum diuinis litteris, & cum testimonijs Patrum, & cum ipsa ratione maximè conuenit. *Initium superbiæ hominis apostatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit eum, recessit cor eius.* Et rursum: *Initium omnis peccati superbia.* Quo loco duobus argumentis sapiens ostendit superbiam esse vitium maximè detestabile. *Prob. 1. Eccli. 10. Ibid.*

Primum, quia principium superbiæ humanæ, id est, primus actus superbiæ hominis apparuit in illa defectione primi hominis, qui à Deo, qui eum recens creauerat, sponte recessit, nolens subijci eius imperio.

Deinde, quia illa primi hominis superbia fuit initium omnis peccati, siue omnium peccatorum, quæ ab hominibus commissa sunt, & quotidie committuntur. Quod idem confirmat Tobias: *Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. In illa enim initium sumpsit omnis perditio.* Quamuis enim hæc loca referri possent ad peccatum Angeli, quod fuit absolutè omniũ primum: tamen credibilius est Ecclesiasticum, & Tobiam respexisse ad primum peccatum primorum hominum, quod notius erat vulgo, quàm peccatum Angeli. Ad hæc B. Paulus: *Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam vnius hominis iusti constituentur multi.* Quo loco Apostolus loquitur de peccato Adami potius, quàm Heuæ: siquidem *in Adamo omnes moriuntur.* Et: *Per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, in quo omnes peccauerunt.* Et loquitur de primo peccato, non de ceteris, quæ post primum commisit: nam per primum peccatum amisit gratiam Dei, & iustitiam originalem, cuius priuatio est in eius posteris originale peccatum. Porrò actus primus superbiæ est, nolle subijci imperio, & præceptis alterius, quæ propriè dicitur inobedientia: sicut è contrario humilitatis est, subijci imperio, & præceptis aliorum, quæ propriè dicitur obedientia. Hinc legimus: *Initium superbiæ hominis apostatare à Deo.* Quod non ita accipiendum est, quasi apostasia sit prior, quàm superbia; sed significat Ecclesiasticus primam partem, siue primum superbiæ actum fuisse nolle parere Deo. Hinc etiam dicitur homini: *A seculo con-* *Tob. 4. Rom. 5. 1. Cor. 15. Rom. 5. Eccli. 10. Hierem. 2.*

fregisti iugum meum, rupisti vincula, dixisti; Non seruiam. S. etiam Augustinus pro eodem habet superbiam, & inobedientiam; humilitatem, & obedientiam. Apostolus igitur considerauit peccatum primi parentis ab occulta inobedientia cæpisse, qua in superbiam elatus non imperio Dei subijci, sed in sua potestate esse dilexit, & inde erupisse in apertam inobedientiam, qua fructum vetitum gustare præsumpsit: & ideo propriè, & aptissimè dixit per vnius inobedientiam multos peccatores esse constitutos. Quòd si primum peccatum hominum primorum fuit infidelitas, aut amor coniugis, non verè, aut certè non propriè S. Paulus illud peccatum inobedientiam appellasset. Superbia verò, quamuis ex se latiùs pateat, quàm inobedientia, & non omnis superbia inobedientia sit; omnis tamen inobedientia formaliter sumpta superbia est, ac per hoc superbia, qua quis contemnit præceptum, nec parere vult legi Superioris, propriè contumacia, siue inobedientia dici potest. Quemadmodum etiam humilitas, quæ reddit hominem subiectum superiori quoad omnia, latiùs patet, quàm obedientia, quæ reddit hominem subiectum superiori, quatenus aliquid præcipit: tamen quædam humilitas, ea videlicet, quæ hominem præcepto superioris subijcit, simul & humilitas, & obedientia dicitur. Idē prob. ex Patribus.

Prob. 2. 3. *1. Ratio.* Prob. etiam ratione. Nam inter actus malos priores fuerunt interiores, quàm exteriores, tam circa obiectum intelligibile, quàm circa sensibile. Cū enim pars inferior subiecta esset superiori, nec ab ea deficere posset, donec ipsa non deficeret à Deo, non potuit concupiscentia sensibilis alicuius boni in animo præualere, nisi priùs ipse animus à Deo auersus ad infima corruisset. Quare fieri non potest, vt amor erga vxorem immoderatus primum peccatum Adami fuerit. Nec solùm de amore carnalis concupiscentiæ loquor, sed etiam de amore socialis beneuolentiæ, quem Bonauentura, & Scotus primum peccatum statuunt. Nam & ille amor rei sensibilis erat, videlicet consortij humani, & socialis vitæ, quam amittere Adamus nolens, maluit legem Dei trāsgredi, quàm vitæ sociam contristare.

2. Ratio. Porrò inter actus interiores, & circa bonum intelligibile prior est actus circa finem, quàm circa media: siquidem media appetuntur propter finem, nō contra. Finis autem hominis in malis est excellentia propria, quæ superbiæ obiectum est. Non igitur infidelitas, aut aliquid aliud, sed superbia primum peccatum vtriusque primi parentis fuit.

3 Ratio. Præterea; Non potuit mens primorum parentum diuino lumine illustrata in errorem induci, nisi antea per auersionem à Deo lumine illo destituta fuisset: quemadmodum nemo potest credere Solem non lucere, dum Solem ipsum respicit: ergò infidelitatem primorum parentum auersio à Deo, & peccatum præcessit: non igitur infidelitas primum peccatum fuit.

Ad hæc; Mater infidelitatis est superbia: igitur superbia infidelitatem præcessit; non è contrario.

4. Ratio. Denique; Prior in peccatis est conuersio ad bonum creatum, quàm auersio à bono increato: neque enim auersio per se appetibilis est, cùm non sit bona, & solùm bonum, obiectum sit voluntatis. Itaque quia conuertimur ad bonū creatum, sequitur, vt auertamur ab increato; non autem primò, & per se

auersio

auersio ipsa à voluntate eligitur. At non velle Deo credere, qui est actus infidelitatis, est auersio quædam à Deo: igitur infidelitas non est primus actus malus, sed alium aliquem priorem, quo ad bonum creatum conuertimur, sequitur. Quare Scripturæ diuinæ non vno in loco testantur, mala opera præcedentia esse caussam consequentis infidelitatis. *Habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragauerunt.* Et: *Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide.* 1. Tim. 1. 1. Tim. 6.

Porrò initium huius superbiæ potuit esse, ac fuit in homine sine vllo præcedente errore per solam incogitantiam, siue inconsiderationem. Non enim cępit superbia ab illo actu; Nolo esse sub Dei potestate: sed post audita verba diaboli; *Eritis, sicut Dij, scientes bonum, & malum,* (quæ verba mulier ab ipso diabolo, vir à muliere audiuit; sicut è contrario, præceptum Dei vir ab ipso Deo, mulier à viro audierat) voluere cæperunt intra se pulchrum esse non pendere ab alio, & simul cęperunt delectari in propria potestate, eamque appetere, ac vehementer placere sibi: & occupati eiusmodi cogitatione, delectatione, ac desiderio, non erexerunt animum ad Deum, neque cogitauerunt id neque fieri posse, neque sibi expedire, atque ita paulatim ad se magis, ac magis conuersi, & à Deo auersi cæcutire cæperunt, & fidem habere verbis Satanæ, & Dei præceptum, minasque contemnere. Sic enim gradatim pergitur in via iniquitatis ab amore sui vsque ac contemptum Dei; quemadmodum in via iustitiæ ab amore Dei vsque ad contemptum sui. Itaque simile videtur fuisse peccatum primum hominum primorum ei peccato, quod à Theologis dicitur delectatio morosa. Neque enim, qui circa pecunias, aut dignitates, aut voluptates delectationem morosam habent, statuunt furtis, ambitioni, aut fornicationi operam dare; neque cogitant, fierine posit, an non, quod animo voluunt; sed solùm ea cogitatione delectantur, ac si res ipsa præsto esset, & peccatum non imaginatione, sed opere patraretur. Et si autem contendimus primum peccatum primorum hominum non fuisse infidelitatem, non tamen negamus eos post superbiæ peccatum incidisse in infidelitatem: quæ est communis Patrum sententia. Gen. 3.

Sed meritò quæri potest; *Quid illud sit, quod primi homines de Deo non crediderunt?* Quæst. 2.

Ac de fæmina quidem duæ sunt opiniones: quidam enim existimant, eã non credidisse mortem subsecuturam, si fructum arboris vetitæ degustaret; quin potiùs credidisse Deum esse mentitum, & ex inuidentia prohibuisse fructum illum optimum, & vtilissimum. Et in hunc sensum exponunt verba illa: *Cur præcepit vobis Deus, &c.* Et: *Nequaquam moriemini. Scit enim Deus, quia, quocunque die comederitis, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij scientes bonum, & malum.* Alij volunt Heuam credidisse, non fuisse à Deo prohibitũ fructum ligni scientiæ boni, & mali, seque, ac virum suum non benè intellexisse verba Domini. Atque in hanc sententiam exponunt verba illa: *Cur præcepit vobis Deus, vt non ederetis de omni ligno, &c.* Ac si dictum esset; cur præcepisset Deus, vt à fructu alicuius arboris manum abstineretis, cùm omnes sint bonæ, & salutares? Non est igitur, cur credatis vos morituros, si lignum scientiæ gustaueritis: scit enim Deus eã arborem vtilissimam esse, quippe quę scientiam augeat; & ideò, cùm bonus De Heua.

 sit,

sit, & vestri curam gerat, nunquam rem tam bonam vobis prohibuisset. Eidē
2.Cor.11. sententiæ nō parum fauet, quòd Apostolus comparat seductionem Heuæ per serpentem cum seductione Corinthiorum per Pseudoapostolos. Neque enim illi apertè Deum calumniabantur, sed transfigurantes se in Apostolos Christi prætexebant honorem Dei, & verum Christi Euangelium. Fauet quoque, quòd mulier non audierit à Deo immediatè præceptum, sed per Adamum illud acceperit. Hinc enim facilè fuit illi persuadere, aut præceptum non esse datum; aut non sic accipiendum, vt Adam illi dixerat. Fauet denique huic expositioni textus Hebraicus; siquidem vox illa, quam noster interpres vertit, *cur*, magis ad verbum redderetur per particulam, *verè quod*, vel, *etiam quod*, vt sensus sit: Estne verum, quòd Deus præceperit vobis, ne de omni ligno comederetis? Vbi videmus insinuari dubitationem de præcepto, datumne fuerit à Deo, an non. Accedit, quod secundum hanc explicationem clariùs apparet seductio mulieris, & astutia serpentis. Nam seducitur quis, cùm ei persuadetur aliquid falsum sub specie veri: at mulieri iustæ, & innocenti Deum esse inuidum, & mendacem, non potuit prima fronte verisimile videri: sic autem non benè intellexisse verba Dei, planè credibile videri potuit. Hæc sententia posterior mihi valdè probatur, tametsi prior etiam probabilis sit.

De Adamo. 1.Tim.2. Gen.3. De viro, id est, Adamo minor quæstio est. Nam, teste B. Paulo, *Vir non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.* Et in ipsa sacra historia legimus dixisse mulierem: *Serpens decepit me.* Virum autem non dixisse se fuisse seductum, sed comedisse pomum sibi à muliere allatum. Quare siue diabolus persuadere voluerit, Deum esse inuidum, & mendacem; siue præceptum de fructu ligni scientiæ non edendo, non fuisse accipiendum propriè, sed cum aliquo tropo; id mulier credidit, ac per hoc seducta in prævaricatione fuit: vir autem non credidit, neque seductus fuit, sed alia ratione errauit, nimirum existimauit (vt S. Augustinus multis in locis docet) veniale fore, si contra præceptum Dei de illo fructu comederet, ne sociam, eamque vnicam contristaret. In eo quoque errauit, quòd, cùm videret vxorem suam manducato cibo illo non fuisse mortuam, sibi ipse persuasit se quoque non moriturum, si cibum eundem manducaret. Quia verò credere tenebatur verbo Dei, quo dictū fuerat: *Quocunque die comederis ex eo, morte morieris*; ideò Patres rectè dicūt,
Gen.2. Adamū Deo nō credidisse, & infidelē, vel, vt Tertullianus loquitur, hæreticū esse factum. Denique, tum ex præcedenti elatione, tum ex habita experientia dubitare cępit, an fortè verùm esset, quod diabolus dixerat: *Eritis sicut Dij.* Non enim Deus ironicè dixisset: *Ecce Adam sicut vnus ex nobis factus est*, nisi Adam aliquo modo credidisset se futurum, sicut Deum, cibum illum comedendo: hæc autem erat fidem habere diabolo, & non Deo.

Quæst.3. 1.Tim.2. 2.Cor.11. Ex his alia solui quæstio potest: *Vtrum Adam propriè dici possit seductus?* Nam sub vna parte B. Pauli verba sunt clarissima. *Vir non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.* Et rursus: *Timeo, ne, sicut serpens Heuam seduxit, astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri.* Vbi nulla mentio fit Adami. Ab altera parte communis Patrum sententia id videtur habere, vt Adam seductus fuerit.

Resp. Est igitur verissima sententia S. Augustini; videlicet Adamum propriè nō fuisse

fuiſse ſeductum, & verba Apoſtoli ſine vlla additione propriè, & formaliter eſſe accipienda, cùm ipſe ait: *Vir non eſt ſeductus, &c.* Nam in tribus errauit Adã: 1. Tim. 2.
quòd crediderit peccatum eſſe veniale, mandatum Dei præuaricari: quòd crediderit ſe manducando cibum vetitum, non eſſe moriturum: quòd crediderit ſe futurum ſimilem Deo, & nullius prouidentiæ, imperioque ſubiectum.

Primi erroris cauſſa fuit amor nimius erga coniugem, ac per hoc non ſeductio alicuius, qui per dolum eum deceperit, ſed propria ipſius prauitas, & cæcitas ex præcedente elatione ſubſecuta.

Secundi erroris cauſſa fuit, præter propriam cæcitatem experientia, quam habuit, cùm vidit vxorem illo cibo manducato non eſſe mortuam: fortè etiã vxoris adhortatio, quæ tamen propriè ſeductio dici non poterat, cùm ipſa non animo fallendi, ſed ſimpliciter, quod verum eſſe credebat, viro ſuo proponeret.

Tertij erroris occaſio fuit verbum ſerpentis à muliere viro ſuo relatum: *Eritis ſicut Dij.* Cauſſa autem fuit non ipſius ſerpentis, aut mulieris auctoritas, vel perſuaſio; ſed tum experientia præcedens, quæ, vt fecit illum dubitare de illo: *Morte moriemini*; ita fecit propendere ad illud credendum: *Eritis ſicut Dij*: Gen. 3.
tum propria ſuperbia, id eſt, amor propriẹ poteſtatis; libenter enim, & facilè credimus, quod amamus. Patres autem, qui ſcribunt Adamum ſeductum fuiſse, ſolùm ſignificare voluerunt eum à diabolo, non quidem immediatè, & propriè; ſed mediatè, occaſionabiliter, & materialiter fuiſſe ſeductum. Qua ſignificatione eandem vocem accipit B. Paulus, cùm ait: *Peccatum per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit.* Et: *Qui ſe exiſtimat aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.* Et Sapiens cùm dicit: *Creaturas factas eſſe in muſcipulam pedibus inſipientiũ.* Rom. 7. Gal. 6. Sap. 14.
Et Daniel, cùm ad ſenem illum ſceleſtum loquitur: *Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.* Dan. 13.

Tractari ſolet hîc & alia quæſtio: *An primum peccatum in ſtatu innocentiæ potuerit eſſe veniale?* Et quidem non deſunt, qui exiſtimant, quòd ſic. Sed grauiores Theologi contrarium docent. Et huius rei duplex eſt ratio. Quaſt. 4. Reſp.

Prior ducitur ab effectu: nam ſi peccatum veniale in ſtatu innocentiæ locum haberet, ſequeretur etiam timorem, ac dolorem in eo ſtatu locum habere. Culpam enim ſequitur pœna: &, quia culpa venialis non tollit gratiam, & amicitiam Dei, neque in ſtatu innocentiæ originalem iuſtitiam ſuſtuliſſet, neque hominem ex paradiſo voluptatis eieciſset, fuiſſet vtique in paradiſo, & in illo ſtatu felicitatis aliqua pœna, ac per hoc timor, & dolor: quod eſt abſurdiſsimum. 1. Ratio.

Poſterior ratio ducitur à cauſa. Nam peccatum veniale, aut tale eſt ex ſubreptione, aut ex genere ſuo. Rurſus, quod ex ſubreptione eſt, aut oritur ex appetitu carnis prẹueniente rationem, vt imperfectum deſiderium adulterij; aut ex ipſa voluntate præueniente perfectam rationis deliberationem, vt imperfectus motus infidelitatis. Quod autem eſt veniale ex genere ſuo, vt mendacium officioſum, ſemper oritur ex aliquo inordinato amore, vel timore, ac per hoc ex aliqua rebellione partis inferioris à ſuperiore, vel ipſius voluntatis à ratione. At in ſtatu innocentiæ nulla eſſe poterat rebellio partis 2 Ratio.

vnius ab altera, neque fieri poterat, vt appetitus inferior voluntatem, aut voluntas rationem præueniret. Id enim efficiebat iustitia originalis, vt perfecta subordinatio maneret partis inferioris ad superiorem. Et præterea, nullus erat in homine error, nulla difficultas: ergò nulla via, nullus aditus patebat peccato, manente in homine originali iustitia. Ea verò iustitia, nisi per peccatum mortale, tolli non poterat: peccato igitur veniali nullus in statu innocentię locus esse poterat.

Quæst. 5. Tractatur hic & alia quæstio: *Vter peccauerit grauius, vir primus, an mulier prima?*

Sententiæ. Et quidem Chrysostomus docet peccatum mulieris grauius fuisse, quàm peccatum viri. Contra S. Ambrosius multis argumentis contendit virum grauius peccasse, quàm fœminam. S. Augustinus dicit eos peccasse impari sexu, & pari fastu: tamen semper ita loquitur, ac si æquale putauerit fuisse peccatum mulieris peccato viri. Ac probabilis quidem est sententia Ioannis Chrysostomi, & multorum Scolasticorum: quia, si mulier credidit Deum ex inuidia esse mentitum, cùm ait: *Quacunque die comederis, morte morieris*, quod Doctores illi probabiliter sentiunt, certè mulieris superbia, & infidelitas longè fuit grauior, quam superbia, & infidelitas viri. Mulier enim voluit inuito Deo fieri, sicut Deus, quæ est superbia planè intolerabilis; & credidit Deum esse inuidum, & mendacem, quæ est species infidelitatis extremæ, & blasphemiam continet inauditam. Vir enim non credidit Deum esse inuidum, vel mendacem; sed veniale fore peccatum suum, ac per hoc se non moriturum, transgrediendo præceptum; fortè etiam futurum, sicut Deum. Proinde cupiuit quidem fieri sicut Deus, sed non inuito Deo; & infidelis fuit, sed absque blasphemia illa, & errore grauissimo, quę in peccato mulieris fuerunt.

Resp. Probabilius tamen nobis etiam videtur, mulierem non credidisse Deum esse inuidum, & mendacem; sed solùm pręceptum Dei à se, vel à viro suo non benè intellectum: ac per hoc cum S. Ambrosio arbitramur virum absolutè grauius peccasse, quam fœminam; licet quoad aliquos actus ęquè peccauerit mulier, ac vir.

7. Actus mali in peccato viri. Sed vt omnia hæc facilius perspiciantur, sciendum est in peccato viri fuisse septem actus malos, & in peccato fœminæ totidem, sed non omnino eosdem. Primus actus malus in peccato viri, superbia fuit, qua in sua potius esse, quàm in Dei potestate dilexit. Secundus amor coniugis immoderatus. Tertius infidelitas, qua Deo non credidit dicenti: *Morte morieris:* & diabolo credidit: *Eritis sicut Dij.* Quartus est curiositas: sollicitauit enim eum quædam experiendi cupiditas. Quintus est inobedientia particularis, & expressa: *Comedisti de ligno, de quo præceperam, ne comederes*, inquit Deus ad Adam. Sextus est excusatio peccati: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi.* Septimus est læsio proximi: *nam in Adam omnes moriuntur.*

Gen. 3. Ibid. 1. Cor. 15.

7. Actus mali in peccato mulieris. In peccato mulieris primus fuit superbia. Secundus infidelitas, qua serpenti credidit, & Deo non credidit. Tertius concupiscentia cibi prohibiti. *Vidit lignum, quod esset pulchrum visu, & ad vescendum suaue.* Quartus inobedientia particularis, & notissima. *Sumpsit enim de fructu, & manducauit.* Quintus inductio

Gen. 3. Ibid.

viri

viri ad peccandum: *Attulit viro, qui & ipse comedit.* Sextus excusatio peccati: *Serpens decepit me.* Septimus læsio generis humani: Nam *à muliere initium omnis peccati, & per illam omnes morimur.* Ibid. Eccli. 25.

Iam vero si conferamus actus ipsos malos inter se, inueniemus peccatum viri æquale esse, aut aliquanto grauius peccato mulieris: si conferamus personas peccantes inueniemus in multis peccatum viri esse grauius, in paucissimis grauius esse peccatum mulieris. Primus actus vtriusque fuit superbia, & superbia planè eadem. Secundus actus vtrique communis fuit infidelitas, & infidelitas eadem, aut persimilis; vterque credidit se non moriturum, sed futurum sicut Deum. Hoc videtur solum esse discriminis, quòd mulier credidit præceptum non esse datum, aut à se non bene intellectum; vir credidit veniale fore peccatum, si præceptum transgrederetur, ac per hoc non ita accipiendum præceptum, vt verba sonare videbantur. Itaque ferè in idem recidit infidelitas vtriusque. Tertius actus vtrique communis fuit inobedientia, & inobedientia omninò eadem. Quartus fuit excusatio peccati. Et in hoc actu grauior fuit iniquitas viri, quam mulieris. Vir enim sociam accusauit, mulier hostem: & præterea vir in Deum culpam reiecit, cùm ait: *Mulier, quam dedisti mihi, &c.* Mulier in serpentis astutiam, & in suam simplicitatem: *Serpens,* inquit, *decepit me.* Quintus actus communis vtrique fuit læsio generis humani: & in hoc etiam actu sine controuersia grauius Adam, quã Heua peccauit. Nam Heua occasionem dedit perditioni generis humani, sed Adam vera, & propria caussa fuit eius perditionis. Nam, si sola Heua peccasset, non propterea corruptum esset genus humanum: siquidem *per vnius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, & in vno homine,* Adamo videlicet, *omnes peccauerunt.* Sextus actus viri proprius fuit amor nimius in coniugem; cui respondet sextus actus mulieris proprius, inuitatio viri ad peccatum. Qui duo actus videntur omninò similes; cùm Heua non alia de caussa virum incitauerit ad cibum vetitum, nisi quia valde diligebat eum, & vt bonum, quod se inuenisse credebat, cum eo communicaret. Septimus actus viri proprius fuit cupiditas experiendi, an cibus ille mortem adferret: cui respondet septimus actus mulieris proprius, concupiscentia cibi illius, qui vel ipso aspectu speciem, & suauitatem præ se ferebat. In hoc verò actu, quis non videt grauiorem esse viri culpã, quàm mulieris? Nam curiositas illa viri tentatio Dei erat, & quidem periculosa admodum; cupiditas mulieris tentatio fuit gulæ, quæ ab obiecti præsentia facilè irritatur. Actus igitur mali per se considerati magis virũ, quã mulierem damnant. Gen. 3. Rom. 5.

Quòd si personas consideremus, aliasque actuum illorum circumstantias, longè clariùs apparebit maiorem viri, quàm fœminæ, culpam esse iudicandam.

Primùm enim vir erat sapientior, & fortior. Deinde, vir caput erat mulieris, & eam docere, non eam audire debuit. Quod exprobrans illi Deus ait: *Quia audiuisti vocem vxoris tuæ, &c.* Tertiò, vir hostem habuit debiliorem: mulier fortiorem. Quartò, vir à Deo præceptum acceperat: mulier à viro.

Quintò, mulier magis agnouit culpam, quàm vir: ſiquidem confeſsa eſt errorem, cùm ait: *Serpens decepit me*: vir neque culpam, neque errorem agnouiſse videtur. Sextò, Deus longè grauius Adamum reprehendit, quam Heuam. Ait enim per irriſionem: *Ecce Adam ſicut vnus ex nobis factus eſt*, &c. Septimò, cùm Deus & virum, & mulierem propria pœna mulctaſset, pœnam mortis, quæ vtrique communis futura erat, ſoli Adamo ſignificauit, dicens: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.*

Quæſt. 6. Vltima quæſtio eſse ſolet: *An peccatum primi hominis fuerit peccatorum omnium grauiſſimum?*

Reſp. Communis Doctorum reſponſio eſt, non abſolutè, ſed ſecundum aliquid omnium peccatorum fuiſse grauiſsimum. Et quidem, quod non fuerit abſolutè grauiſsimum, facilè probari poteſt. Illud enim peccatum abſolutè dicitur grauius, quod ſecundum ſpeciem ſuam eſt grauius; illud abſolutè grauiſsimũ, quod ſecundum ſpeciem ſuam eſt grauiſsimum. Illud autem ſecundum ſpeciem eſt grauius, cuius obiectum maiori bono contrarium eſt: & ideò, cùm nihil ſit amori Dei præferendum, nullaque ſit virtus caritate præſtantior, efficitur, vt nihil ſit in malis deterius odio Dei. Porro peccatum primi hominis non fuit propriè odium Dei, ſed ſuperbia, inobedientia, infidelitas, quę non caritati ſed humilitati, obedientię, ac fidei propriè opponuntur.

L. 14. de ciuit. Dei, c. 12. Quod autem ſecundum aliquid peccatum illud peccatorum omnium grauiſsimum fuerit, demonſtrat S. Auguſt. ex triplici capite. Primùm, ex facilitate non peccandi, quæ maior fuit in Adam, quàm in alijs hominibus vnquã. Habuit enim pręceptum vnum tantùm, idque leuiſsimum: habuit multa, quę ad ſeruandum impellerent, Dei iubentis auctoritatem, & grauiſsimas pœnas tranſgreſſori propoſitas: caruit concupiſcentia, quæ ad peccatum induceret. Altera ratio ducitur ab ingratitudine primi hominis, qui ſumma felicitate in paradiſo fruebatur. Nunc enim maxima Deo beneficia habemus, ſed partim in fide, vt beneficium incarnationis; partim in ſpe, vt ſempiternam felicitatẽ. Ex quo fit, vt parum admodum illa cognoſcamus. Deinde, admiſta ſunt nobis beneficia flagellis, & conſolationes tribulationibus. Quocirca non eſt adeò mirum, ſi in his tenebris, & in hoc exilio multi Deum deſerant, & ad temporalia bona declinent. At Adam plurima habuit beneficia Dei, maximũ lumen, nullas tribulationes, nullam ignorantiam, & tamen Deum deſeruit. Tertia ratio ſumitur à læſione generis humani. Peccatum enim in eadem ſpecie tanto grauius eſt, quantò pluribus nocet. Nullum autem fuit vnquam peccatum, quod pluribus noceret, quàm peccatum Adæ: ſiquidem vniuerſum genus humanum damnationi addixit.

CAPVT

CAPVT VI.

De pœna primi peccati, & pœnitentia primorum parentum.

POEna, quæ propriè primo peccato, quasi è regione respondet, iactura fuit originalis iustitiæ, & supernaturalium donorum, quibus Deus naturam nostram instruxerat. Hæc enim est pęna, quam æqualiter patiũtur, quotquot ex Adamo originem ducunt, & in ipso, ac per ipsum initio peccauerunt. Cetera verò mala tam corporis, quàm animæ, quæ nos in hac miseriarum valle premunt, sunt quidem primi peccati pœnæ, quia ex prima illa pœna, id est, ex originalis iustitiæ amissione nascuntur; tamen non ita propriè, & immediatè, vt illa donorum ablatio. Illa enim est pœna, quasi à iudice taxata, vt S. Thomas loquitur: cetera mala eam pœnam consequuntur, ad eum modum, quo sequitur inundatio fluminis, aut maris, aggeribus disruptis, quibus aquarum impetus continebatur. Atque ea caussa est, cur cetera mala non æqualiter omnes premant, licet in primo peccato sint omnes homines pares. Sed quamuis hæc ita se habeant, tamen Deus, cùm describit pœnas tum viri, tum mulieris, non meminit iustitiæ originalis, sed malorum consequentium. Tum, quia primam illam, & propriam peccati sui pęnam iam sentiebant, & nuditate, erubescentia, ac fuga inobidientiæ pœnam se luere testabantur. Deus autem non quid iam paterentur, sed quid deinceps passuri essent, indicere eis volebat. Tum etiam, vt ab effectis discerent, quàm grauis sit pęna, illa originalis iustitiæ carentia, quandoquidem ex illa vna tot aliæ calamitates secuturæ erant. Porrò mala illa consequentia primam primi peccati pœnam sunt ferè innumerabilia. Deus autem solùm attigit ea, quæ ad vitam ipsam corporalem pertinent, quoniam, cùm vita ipsa sit fundamentum bonorum omnium temporalium, mala, quæ ad vitam pertinent, sunt omnium communissima, & notissima.

Pœna primaria peccati originalis.

Gen. 3.

Gen. 3.

Tria verò sunt mala, quæ ad vitam corporalem ex pęna peccati redundarunt. Vnum mulieribus proprium. Alterum proprium viris. Tertium vtrisque commune. Ingressus hominis in vitam grauis est mulieribus, quæ cum labore gerunt in vtero conceptum fętum, & cum dolore pariunt. Conseruatio vitæ laboriosa est viris, ad quos præcipuè spectat & sibi, & vxori, ac proli quærere victum. Denique, exitus è vita, siue moriendi necessitas tum viris, tũ fęminis summam tristitiam adfert.

Mala vitæ corporalis.

Hæc tria mala Deus describit: ac de primo sic loquitur: *Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Quid sibi velint hæc verba, non facile est explicare, præsertim cùm multiplicatio conceptuum ad benedictionem pertineat, ac in paradiso, ac statu innocentiæ futura esset, iuxta illud: *Crescite, & multiplicamini.*

Pœna mulieris. Gen. 3.

Gen. 1.

Non defuerunt grauissimi Patres, & Gregor. Nissenus, Chrysostomus, Ioannes Damascenus, Hieron. qui existimauerint propagationem generis humani per opus nuptiarum, ac per hoc conceptum, & partum, & subiectionem fęminæ ad virum, non fuisse futura in statu innocentiæ: & idcirco rectè inter pęnas primi peccati numerari. Sed hæc opinio merito refellitur à S. Thoma, & cæteris Theologis, à S. Augustino, & cæteris Latinis Patribus, qui post ipsius tempora scripserunt. Et sanè Script. diuina non obscurè testatur propagationem hominum in paradiso per masculi, & fęminæ coniunctionem fuisse futuram: *Masculum, & fœminam creauit eos, & dixit; Crescite, & multiplicamini.*
Gen. 1. Vbi videmus ante peccatum homines cum sexuum diuersitate creatos; idque
Gen. 2. in eum finem, vt crescerent, & multiplicarentur. Rursus: *Dixit Deus; Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi.* Ex quo loco rectè colligit Augustinus mulierem ideò potissimùm institutam, vt in propagatione filiorum virum iuuaret. Neque enim aliud est opus in quo non meliùs vir à viro, quàm à fęmina iuuari possit. Ac præsertim in paradiso, vbi nullus erat labor subeundus, nulla indigentia timebatur, nulla fuit caussa, cur fęmina viro necessaria esset, nisi propter generationem. Accedit, quòd in ipso loco fe-
Ibid. licitatis ante peccatum commissum dixit Adam: *Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quæ verba ad Matrimonium, atque ad maritalem coniunctionem pertinere, testatur Christus, &
Matt. 19. Apostolus.
Ephes. 5.

Denique; homo in statu innocentiæ, quamuis per donum supernaturale id haberet, vt posset non mori, tamen corpus habuit verè animale, quod, vt cibo egebat, vt conseruaretur, ita etiam generatione opus habebat, vt propagaretur. Fuisset igitur, si homo non peccasset, sanctum connubium, & thorus immaculatus, absque libidinoso carnis ardore, gestasset mater in vtero prolem sine labore, peperisset sine dolore. Fuisset etiam subiectio vxoris ad virum, sed charitatis, non conditionis; & spontaneæ voluntatis, non violentæ coactionis. Quare pęna peccati est, quòd fęminæ cum fastidio, & labore conceptum fętum in vtero gerant, quòd cum dolore pariant, quòd viris ita subijciantur, vt etiam inuitæ illis parere, eosque non solùm diligere, sed etiam ti-
Gen. 3. mere cogantur. Atque hoc est, quòd Heuæ Deus pręnunciauit: *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, &c.* Quod non ita accipiendum est, quasi multiplicatio conceptuum absolutè ad pęnam pertineat; sed vel Hebraica phrasi dictum est: *Multiplicabo ærumnas, & conceptus*; pro eo, quod est: Multiplicabo ærumnas conceptuum, & ideò fortasis L X X. Interpretes ad rem explicandam omiserunt vocem, conceptus, quæ in Hebræo habetur, & simpliciter posuerunt: Multiplicabo tristitias, & gemitum tuum. Vel dictum est: Multiplicabo conceptus; quia, si Adam; & Heua non peccassent, soli illi fętus concepti fuissent, qui ad maturitatem peruenturi erant: nunc autem sæpe fęminæ fœtum concipiunt, & cum labore, & tristitia gerunt, qui antea extinguitur, quàm lucem videre incipiat. Quæ multiplicatio conceptuum grauissima sanè pęna iudicanda est. Porro, quod dicitur: *Sub viri potestate eris*: vel, vt habent Græca; Ad virum tuum conuersio tua; duobus modis accipi potest propter ambiguitatem vocis Hebraicæ, quæ tum conuersionem, & obedientiam; tum desiderium,

desiderium, & concupiscentiam significare solet. Vel igitur sensus erit, mulierem seruiendo, & obediendo ad virum conuertendam, vt ab eius ore, & mãdatis pendeat: vel certè significabitur, mulierem etiam post laborem gerendi vteri, & dolorem pariendi adhuc virum desideraturam. Siquidem non leuis est pœna, non posse ab eo se continere, quod tam ingentem laborem, & tristitiam adfert.

Iam verò, quod attinet ad pęnam viris propriam, quæ est in parando victu, qui & sibi, & vxori, & liberis satis esse posit, ea describitur ibi: *Maledicta terra in opere tuo; in labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ; in sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Quibus verbis triplex labor agricolarum describitur. *Pœna viri. Gen. 3.*

Primus nascitur ex terræ sterilitate, de qua dicitur: *Maledicta terra in opere tuo, in labore comedes ex ea.* Maledictio enim in Script. designat sterilitatem: vt contra benedictio fęcunditatem. Itaque multi requiruntur labores, vt quis de terra sterili comedere, id est, fructum ad cibum idoneum colligere posit.

Secundus labor nascitur ex spinis, malisque herbis, quæ ex terra, etiam fęcunda, cum bonis frugibus oriuntur. Et quia, nisi magno labore spinæ, & tribuli, ac noxiæ herbæ euellantur, bonas herbas habere non possumus, ideò dicitur: *Spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ*; hoc est, herbas quidem habere poteris, sed non absque impedimento spinarum, & tribulorum.

Tertius labor est in colenda terra, quamuis fęcunda, & spinis, ac tribulis vacua. Tot enim labores exanthlandi sunt in arando, serendo, metendo; in vitibus, & arboribus plantandis, & putandis, alijsque id genus rebus faciendis, vt meritò dictum sit: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Quo loco nomine *panis* omnis cibus intelligitur secundum morem Script. familiarem. Illud hoc loco prætereundum non est, quod nos habemus in editione Latina, *Maledicta terra in opere tuo*; in Hebraicis codicibus esse: Maledicta terra propter te. Ex quo intelligimus illud: *In opere tuo*; non significare, in opere terræ colendæ, sed in peccato tuo: vt S. Hieronymus notat.

Restat pęna communis viris, ac mulieribus, quæ est necesitas moriendi, quam Deus cum pęnis, quæ ad virum magis propriè pertinent, coniungere voluit: tum, quia peccatum viri propriè caussa mortis fuit: tum, quia in viro mulier intelligitur, cùm vir sit caput mulieris: tum denique, quia vir grauius peccauit, quàm mulier. Porrò hęc pęna in illis verbis continetur: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Ex quibus intelligimus illud: *Quocunque die comederis, morte morieris*; nihil aliud significare, nisi, morti certisimæ obnoxius eris. *Pœna communis. Gen. 3. Gen. 2.*

Pęnæ Adami, & Heuæ adiunxit Deus pęnam serpentis: *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ. Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo illius.* Quæ verba tum ad serpentem corporalem, vt exponit Chrysostomus; tum ad ipsum diabolum, vt Augustinus, commodè referuntur. Quamuis enim serpens corporalis propriè non peccauerit, quippe qui rationis expers est; tamen puniri debuit, *Pœna serpentis. Gen. 3.*

buit, vt iram Dei aduersus peccatum intelligeremus. Magnum enim est iræ indicium, cùm non solùm peccati auctor punitur, sed instrumenta etiam, quibus peccatum commissum est, conteruntur. Si autem referamus pœnam ad serpentem corporalem, dixit ei Dominus: *Quia fecisti hoc*; serpentem Deus alloquitur, non quòd ipse verba illa intelligere posset, sed propter Adamum, & Heuam, qui præsentes aderant: quemadmodum etiam Christus aliquando ficulneæ maledixit, aliquando imperauit mari, & ventis.

Porrò non quæsiuit Deus à serpente, quare id fecisset; sicut ab Heua quæsiuit, neque enim serpens ille corporalis rationem aliquam facti sui reddere potuisset: sed simpliciter ait: *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ*: id est, quia instrumentum diaboli ad homines seducendos, & perdendos fuisti, abiectissimum eris animal, & omnibus inuisum, & execrabile: &, cùm antea non toto corpore reperes, sed tantum parte posteriore, anteriore autem rectus incederes, deinceps super ventrem, & super pectus tuum gradieris: terram quoque perpetuo comedes, cùm antea nequaquam terra, sed herba esset cibus tuus: denique, cùm in paradiso cum animantibus cæteris, & cum ipso homine pacificè viueres, bellum erit post hac inter te, & mulierem, & prolem tuam, & proles mulieris, quòd nullo vnquam tempore sopietur. Iam verò, si ad ipsum diabolum hæc verba pertineant, non dixit Dominus diabolo: Quare hoc fecisti; sed: *Quia hoc fecisti*, quia videlicet diabolus ita est obduratus in malo, vt nullo modo emendari queat. Est verò idem ipse maledictus inter omnia animantia, & bestias terræ, quia miser, ac vilis effectus est super omnes, siue angelos, siue homines peccatores. Quemadmodum enim iustitia angelos, atque homines Deos quodammodo facit, sic è contrario peccatum eosdem bestias facit. Super pectus autem diabolus graditur, tum, quia in astutia, & calliditate sua confidit: tum, quia permittitur à Deo de superbia, & falsa potestate gaudere, qui antea de veritate, & charitate gaudebat. Non enim parua pęna est, cùm aliquis adhuc peccare, & de peccato gaudere sinitur.

Porrò terram diabolus comedit, siue quia terrenos, ac reprobos homines vorat; non sanctos, atque electos: siue quia in terrena Sanctorum corpora potestatem exercet; animas autem non potest occidere. Id verò faciet cunctis diebus vitæ suæ, id est, vsque ad diem iudicij: tamdiu enim diabolus nocere finetur, & tam diu viuere se putabit, quàm diu nocere poterit. Denique, Inimicitia erit perpetua inter diabolum, & mulierem, & inter vtriusque semen: & diabolus quidem insidiabitur calcaneo, sed interim tamē caput suum contritum referet. S. Augustinus per semen diaboli suggestiones malas, per semen mulieris fructum boni operis intelligendum esse docet. Diabolus enim mala suggerendo calcaneo insidiatur, vt hominem iustum labi faciat; sed ille caput serpentis conterit, quia ipsa suggestionum initia statim comprimit.

De pęnitentia primorum parentum communis Patrum, & Ecclesiæ consensus est, eos saluos esse. Id S. Iræneus multis rationibus probare conatur.

Lib. 3. c. 34. & seq.

Prob. primos parentes saluos esse.

Primum, quia noua est sententia contraria, & ab ipso Tatiano hæretico primum excogitata.

Deinde,

Deinde, quia Deus non maledixit Adamo, & Heuæ, ſicut maledixit ſerpenti, cuius ſalus omnino deplorata erat.

Tertiò, quia Adam, & Heua in ſignum pœnitentiæ induerunt ſe aſperis perizomatis ex folijs ficulneis, quaſi ſacco, & cilicio.

Quartò, quia non videretur bonus paſtor ouem centeſimam, quæ perierat, propriè inueniſſe, ſi primus homo, qui per eam ſignificabatur, ſaluus non eſſet.

Quintò, quia poſſet diabolus merito gloriari ſe à Chriſto victum non eſſe, ſi filij, ac poſteri primorum parentum, non ipſi primi parentes de captiuitate liberarentur. Diabolus enim primos parentes propriè ſuperauit: cæteros autem homines ideò iure captiuos tenet, quòd filij ſint eorum, quos ipſe iure belli ſeruos ſuos fecit. A quo enim quis ſuperatur, ſeruus eius efficitur. Addit *Hæreſ. 46.* Epiphanius aliud argumentum ex eo, quòd non ſine ingenti myſterio Adam ſepultus fuiſſe tradatur in ipſo loco, vbi Chriſtus in cruce pendens ſanguinem ſuum fudit: qui quidem locus à cranio primi hominis ibi reperto Caluariæ nomen accepit. Quorſum enim diuina prouidentia hoc procuraſſet, vt cadauer primi hominis ea potiſsimum terra contegeretur, quæ ſanguine Redemptoris aſpergenda erat, niſi vt intelligeremus, ipſum etiam primum hominẽ à peccato ſuo Chriſti ſanguine expiatum?

CAPVT VII.

Sitne aliquod peccatum originis?

VEritas Catholicæ fidei eſt, à peccato primi hominis peccatum originale *Reſp.* in poſteros Adami per generationem deriuari.

Quod prob. ex Script. Præcipuum teſtimonium eſt: *Propterea ſicut per vnum* *Prob. 1.* *hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes ho-* *Rom. 5.* *mines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.* Et infra: *Per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.* Ex his tale argumentum duci poteſt. Per vnum hominem intrauit in hunc mundum quoddam peccatum, quod omnes homines peccatores, & per hoc morti obnoxios fecit: At eiuſmodi peccatum non poteſt eſſe actuale, id eſt, actuali voluntate commiſſum, cùm etiam infantes ſint morti obnoxij, & ſæpe moriantur, antequam quidquam boni, vel mali propria voluntate deſignare potuerunt: igitur eſt peccatum originale.

Sunt & alia multa loca in Script. vtriuſque Teſtamenti. Primus locus eſt, quem S. Auguſt. ceteriq́ue Patres paſsim allegare ſolent ex verſione LXX. interpretum his verbis: *Nemo mundus à ſorde, nec infans, cuius eſt vnius diei vita ſuper* *Iob 14.* *terram.* In codice Hebraico non difficulter idem ſenſus reperitur. Sic enim ſonat: *Quis dabit mundum ab immundo? non vnus,* (mundus videlicet eſt) *etiamſi breues dies eius.*

Interpres noster sic reddidit: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nónne tu, qui solus es? breues dies hominis sunt.* Quæ lectio, tametsi aliquid addat ad verba Hebraica per modum paraphrasis, tamen quoad sententiam optimè conuenit cum ipso Hebraico textu. Vtramque autem versionem, & nostram vulgatam Latinam, & illam L X X. verba Hebraica ferre possunt. Et, cùm nostra sit à Concilio OEcumenico approbata, & illa ab omnibus penè veteribus, quòd attinet ad hunc locum, celebrata, neutra contemnenda est. Et quidem iuxta nostram editionem sumitur argumentum pro peccato originali ex eo, quod, si solus Deus potest mundare hominem de immundo conceptum semine, sequitur eundem hominem ab ipsa conceptione esse immundum. Non enim mundari egent, nisi immundi. Hæc autem immunditia sine dubio non corporalis, sed spiritualis est: nam à corporali immunditia mundari homo etiam ab homine potest.

Isa. 64. Zach. 3. Denique; In Script. immunditia pro peccato sumitur: *Facti sumus, vt immundus, omnes nos, & quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ.* Et: *Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abstuli à te iniquitatem tuam.* Porrò iuxta editionem L X X. testimonium est adhuc illustrius. Nam, si non est mundus à sorde infans vnius diei, profectò peccatum quoddam omnibus nobis ab ipsa conceptione inhæret.

Psal. 50. Alter locus est: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Sciendum non impedire argumentum pro peccato originis, quòd in multitudine dicatur homo concipi in peccatis, cùm peccatum originis vnum sit, non multa. Nam reuera in Hebraico fonte numerus est singularis: & ideò S. Hieronymus, & alij ferè omnes reddiderunt: *In iniquitate*; &, *In peccato.* Adde peccatum originis etiam significari posse nomine peccatorum, & iniquitatũ: tum quia non est inusitata in Script. & prophanis auctoribus figura intellectionis, qua numerus multitudinis ponitur pro numero singulari, & contra numerus singularis pro numero multitudinis: tum, quia in peccato illo primi Adami, quod à posteris generatione contrahitur, multæ fuerunt iniquitates: superbia, infidelitas, inobedientia, & aliæ.

Ioan. 1. Ex nouo Testamento primus locus est: *Ecce agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi.* Vbi in textu Græco legitur in singulari: τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, *Ecce, qui tollit peccatum illud mundi.* Quod est autem peccatum illud mundi, nisi commune illud peccatum, quod per vnum hominem in hunc mundum intrauit?

Ioan. 3. Secundus locus est: *Qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum.* Vbi notat S. Augustinus non esse dictum: ira Dei veniet super eum: sed, *Manet super eum*, quia iam antea erat, & manet in omnibus filijs Adæ, nisi per Christum tollatur.

Rom. 3. Rom 9. Rom. 5. Tertius est: *Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.* Certè enim, si omnes peccauerunt, non excipiuntur paruuli à peccato. Paruuli autem propria voluntate nihil boni, aut mali egerunt, vt idem Apostolus ait. Igitur omnes peccasse dicuntur, quia filij illius sunt, in quo omnes peccauerunt.

1. Cor. 15. Quartò, habemus comparationem illam Adami cum Christo, gratiæ cum peccato, resurrectionis cum morte, quam Apostolus facit. Ex qua manifestè colli-

colligitur, ita omnes, qui ex Adamo naſcuntur, peccatum, & mortis æternæ debitum contrahere: ſicut omnes, qui renaſcuntur in Chriſto, gratiam iuſtificationis, & beatæ reſurrectionis pignus acquirunt.

Quintò habemus inſignem illam Apoſtoli ratiocinationem: *Si vnus pro omnibus mortuus eſt; ergò omnes mortui ſunt: & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus.* Vbi primum conditionalis conſecutio ponitur: *Si vnus pro omnibus mortuus eſt: ergò omnes mortui ſunt.* Deinde, abſolutè aſſumitur: *Chriſtus pro omnibus mortuus eſt.* Relinquitur autem, vt abſolutè concludamus: Ergò omnes mortui ſunt. Et ſatis apertè loquitur B. Paulus de morte omnium, non tam corporali, quam ſpirituali. Dicit enim Chriſtum mortuum eſſe, *vt, qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed Deo.* Et paulò poſt clariùs quòd dixerat, Chriſtum pro nobis mortuum, docet *Nos Deo per Chriſtum reconciliatos.* Et paulò poſt clariſsimè dicit: *Eum, qui peccatum non fecerat, pro nobis peccatum,* id eſt, hoſtiam pro peccato, *factum, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in illo.* Iam igitur, cùm conſtet Chriſtum pro nobis omnibus omnino mortuum, atque hoſtiam pro peccato factum eſſe, ſequitur omnes omninò, ſine vlla exceptione ſexus, conditionis, ætatis, mortuos eſſe in Adamo, & redemptore, ſeu iuſtificatore indiguiſſe. *2. Cor. 5.*

Sextus locus: *Concluſit Script. omnia ſub peccato, vt remiſsio per Chriſtum daretur credentibus.* Eſt enim ſententia huius loci, Scripturam demonſtrare omnes homines eſſe peccatores, nec poſſe, niſi per Chriſtum, ad indulgentiam peruenire. *Gal. 3.*

Septimus eſt: *Eramus & nos natura filij iræ, ſicut & cæteri.* Dicimur enim *natura filij iræ,* quia à natiuitate, vel quia ex natura peccato primi hominis vitiata reatum peccati trahimus, ex quo iræ, atque vindictæ diuinæ obnoxij ſumus. Aliqui interpretantur illud, *natura,* ac ſi dictum eſſet, prorſus: quam interpretationem S. Hierony. non reijcit, quin etiam fatetur vocem eſſe ambiguam, tametſi priorem ipſe expoſitionem ſequatur. *Ephef. 2.*

Prob. etiam veritas ex traditione Eccleſiæ, teſtimonijs ſcilicet Patrum illorum, qui antè Pelagianam hæreſin exortam ſcripſerunt: deinde decretis Eccleſiæ, quæ propriè iſtam hæreſin damnarunt. Habemus iudicia totius orbis terrarum, quibus accedunt duo Concilia vniuerſalia, Florentinum, & Tridentinum. *Prob. 2.*

Prob. denique ratione. Prima ratio ducitur ex Baptiſmo, eaque inuicta prorſus, & inſolubilis, qua veteres paſsim vſi ſunt. Infantes continuo baptizandi ſunt, ſi periculum ſit, ne in ea ætate moriantur; vt ex Apoſtolica traditione docent Patres; & ſemper hęc ſollicitudo fidelium fuit in Eccleſia, vt diligentiſsimè prouiderent, ne quis omninò, ſiue adultus, ſiue infans, abſque Baptiſmo diſcederet. Et præter Apoſtolicam traditionem, habemus verbum ipſum ſcriptum, quod ea traditio nobis explicuit clarius: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei.* Eſt autem certum Baptiſmum dari ad remiſsionem peccati: nam qui baptizantur, *renaſcuntur ex aqua, & Spiritu ſancto.* Cur autum renaſci debet per gratiam, cuius generatio corrupta non fuit per peccatum? Item; Qui baptizantur, moriuntur peccato, & reſurgunt, *vt in nouitate vitæ ambulent.* Quomodo vero mori poteſt peccato, qui peccatum nullum habet? Rurſus; Qui Baptizantur, mundantur, & lauantur: *Prob. 3. 1. Ratio. Ioan. 3. Rom. 6.*

Mundant

Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Et: *Per lauacrum regenerationis, & renouatio-*
Tit 3. *nis.* Et: *Ablue peccata tua inuocato nomine ipsius.* Qui autem fieri potest, vt munde-
Act. 22. tur, & lauetur, qui sordes, aut maculas nullas habet? Denique; Idem ostendit
forma Baptismi. Siue enim per formam intelligamus verba illa: *Ego te baptizo,*
&c. siue symbolum illud externum, quod est similitudo rei internæ; falsa erit
forma Baptismi, si Baptismus non datur in remissionem peccatorum. Nam
quid est: *Ego te baptizo,* nisi; Ego te lauo, vel mundo, iuxta Scripturas definiẽ-
tes Baptismum lauacrum regenerationis, quo mundamur in verbo vitæ?
Quid verò significat symbolum illud externum, quo mergimur in aquam, &
Rom. 6. emergimus ex aqua, nisi *mori nos peccato,* vt Apostolus docet, *vt resurgamus iu-*
stitiæ? Quare dubitari non potest, quin infantes, quibus necessarium esse Bap-
tismum ostendimus, peccatum habeant, quod secum ex vtero matris addu-
xerint.

2. Ratio. Secunda ratio ducitur à cæremonijs Baptismi antiquissimis, & in Ecclesia
vniuersa celebratis; exorcismo videlicet, & exsufflatione. Quo argumento
vtitur passim S. Augustinus, & Celestinus Papa, & alij posteriores. Nam Pe-
lagiani reprehendere non poterant, nec audebant vsum vniuersæ Ecclesiæ,
quo per exorcismum, & exsufflationem ab infantibus baptizandis spiritus
immundus abigitur. Quòd si spiritus immundus infantes ante Baptismum
possidet, negari non potest, quin eos per peccatum captiuos teneat. Neque
enim permitteret Deus à diabolo creaturam suam possideri, nisi sibi eam
per peccatum antea subiecisset. A quo enim quis superatur, eius seruus ef-
ficitur.

3. Ratio. Tertia ratio est ex Circumcisionis mysterio. Circumcisio enim ex senten-
tia S. Augustini, Gregorij, Bernardi, Innocentij III. ad peccatum originis
purgandum instituta erat. Ex aliorum verò sententia, si non ad tollendum
peccatum originale, certè ad significandum eius purgationem referebatur.
Nam ideò in eo membro fieri iussa est, in quo euidentius peccati illius effectus
apparet, & per quod genus humanum carnaliter propagatur, & propagatio-
ne inficitur.

4 Ratio. Quarta ratio est ex pœna peccati. Mors enim pęna peccati est, vt patet ex
Gen. 2. eo: *Quacunque die comederis ex eo, morte morieris.* Moriuntur autem omnes, & ipsi
etiam infantes, qui propria voluntate nihil egerunt boni, vel mali. Igitur pec-
catum quoddam in infantibus inest, quod non committitur propria volun-
tate, sed ipsa propagatione à parentibus trahitur.

5. Ratio. Quinta ratio est ex passione, & morte Domini. Dominus enim pro iniu-
Isa. 53. stis passus, & mortuus est. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen lon-*
Rom. 5. *gæuum.* Et: *Christus secundum tempus pro impijs mortuus est.* Et: *Christus semel pro pec-*
1. Pet 3. *catis nostris mortuus est, iustus pro iniustis.* Mortuus est autem pro omnibus, vt ea-
2. Cor. 5. dem Script. testatur: *Pro omnibus mortuus est Christus.* Et: *Dedit redemptionem seip-*
1. Tim. 2. *sum pro omnibus.* Igitur omnes iniusti, & peccatores sunt, aut certè fuerunt.

6 Ratio. Sexta ratio sumitur ex parabolis, & figuris. Nam centesima ouis, quæ ab-
Luc. 15. errauit à grege, & drachma perdita omnium consensu naturam humanam
Luc. 10. vniuersam significant. Ille etiam, qui descendens ab Ierusalem in Iericho, in-
cidit in latrones, atque ab eis spoliatus, & semiuiuus relictus iacebat in via,
sine

sine dubio genus humanum designat, quod à Satana in primo parente gratiæ cęlestis indumento exutum, & plagis confectum ita iacebat, vt semiuiuus rectè dici posset, cùm ablata esset animæ vita gratiæ, non vita naturæ.

Septima ratio ex diuerso iudicio, & sensu Sanctorum, & Ethnicorum in natalitijs hominum. Siquidem Ethnici, qui peccatum originis ignorabant, magna celebritate colebant dies natales, ac potissimum Reges, & Principes. Pharao celebrabat conuiuium solenne die natalitiorum suorum. Idem faciebat Herodes. Idem passim legitur in historijs Gentilium. Contrà vero Sancti diem suum natalem ob originis corruptionem deplorant: *Pereat dies, in qua natus sum.* Et: *Maledicta dies, in qua natus sum.* Abraham quoque filij sui non diem natalem, sed diem ablactationis celebrauit. Porrò Ecclesia Christiana natalitia Sanctorum festiuis gaudijs recolit; sed ea natalitia vocat, non quibus cum peccato nascuntur ad vitam mortalem, sed quibus per temporalem mortem transeunt ad vitam beatam, & immortalem. Scit enim *pretiosam esse in conspectu Domini Sanctorum eius mortem*: Et; *Beatos esse mortuos, qui in Domino moriuntur.*

7. Ratio. *Gen. 40.* *Matt. 14.* *Iob 3.* *Hierem. 20.* *Gen. 21.* *Psal. 115.* *Apoc. 14.*

Octaua ratio est ex antiquitate sententiæ Catholicæ, & nouitate erroris contrarij. Vna enim ex præcipuis notis hæreseos est, si, post fidem Catholicam prædicatam, & receptam, & longo tempore cultam, noua aliqua opinio exoriatur, quæ nouitate sua perturbet animos fidelium assuetos iam contrariæ doctrinæ. Talem fuisse doctrinam Pelagij testatur S. Augustinus.

8. Ratio. *L. 3. de pecc. meritis, & remiss. c. 6. & 7.*

Sed præcipuum Pelagianorum argumentum est: Peccatum non in carne, sed in anima sedem habet: sed anima non trahitur ex Adamo, aut, si trahitur, non propagatione, sed imitatione trahitur. Hoc argumentum semper Augustino difficillimum, ac pœnè insolubile visum est. Qua etiam de caussa nunquam certò sibi persuadere potuit, animas creari ex nihilo, non à parentibus trahi. Pro solutione notandum varias esse de origine animæ sententias. Aliqui censent latere originem animæ, neque esse aliquid temerè definiendum. Huius sententiæ fuit ad mortem vsque S. Augustinus, S. Gregorius, & Eucherius: nec desunt, qui in eadem dubitatione adhuc hęrendum esse velint.

Obiect.

Nos tamen hoc tempore hanc sententiam minimè tutam esse censemus, & ideò illi sententiæ subscribimus, quæ docet hominibus singulis animas singulas, non ex propagine, sed ex nihilo tunc primùm creari, atque infundi, cùm in vteris matrum fętus concepti, atque ad animationem præparati sunt.

Origo animæ.

Ratio, cur priorem sententiam explodendam, & hanc sextam amplectendam esse iudicemus, duplex est. Primum enim habemus hoc tempore præter testimonia Patrum, qui S. Augustini tempora præcesserunt, rescriptum S. Leonis I. ad Turbium, decretum Leonis IX. in Concilio Lateranensi, consensum Theologorum omnium, qui his quingentis annis floruerunt; denique rationes egregias à Theologis excogitatas; quibus argumentis S. Augustinus caruit.

Prob. 1.

Deinde; Tota caussa, quæ S. Augustinum impediuit, ne creationem nouarum animarum certò sibi persuaderet, fuit argumentum Pelagianorum con-

Prob. 2.

tra peccatum originale supra allatum. Nam argumenta cætera contra nouam animarum creationem putauit se facilè posse dissoluere, & reipsa dissoluit: sed ingenuè confitetur se neque legendo, neque orando, neque ratiocinando inuenire potuisse, quomodo cum animarum creatione peccatum originis defendatur. Cæterum remota quæstione peccati originis S. Augustinus sententiam de creatione animarum verissimam esse non dubitauit. At reuerà neque animarum creatio impedit peccati traductionem, neque propagatio animarũ ex anima Adami propagationem peccati iuuat: siquidem Adamus iustificatus fuit à peccato, quoad animam, antequam filios generaret. Sæpe etiam parentes iusti, & peccato originali carentes filios gignunt: non potest autem ex anima iusta trahi anima iniusta, ac per hoc non ideò traducitur peccatum in prolem, quia anima fit ex anima. Porrò de modo, quo peccatum originale traducitur, variæ sunt sententiæ: sed verissimam esse puto S. Anselmi, S. Thomæ, Scoti, Durandi, & aliorum, ad traductionem peccati originalis nihil aliud requiri, nisi vt homo per veram generationem ab Adamo descendat. Hoc enim ipso, quòd aliquis in lumbis Adæ fuit, cùm is præceptum in paradiso transgrederetur, in illo eius peccato communicauit. Nam, vt Apostolus loquitur, *In illo omnes peccauerunt*: omnes, inquam, qui in lumbis eius erant. Ex his facile erit argumentum Pelagianorum soluere. Rom. 5.

Solut. Respondemus enim ad assumptionem, animam non trahi ex Adamo, quasi ab Adamo fiat, vel ex Adami anima fiat; sed tamen esse partem hominis, quæ verè trahitur ab Adamo. Neque enim, vt peccatum ex Adamo trahatur, necessarium est, vt anima fiat ab Adamo; sed satis est, si homo ipse, cuius pars est anima fiat ab Adamo. Porrò verè, & propriè dicitur hominem generare, tametsi anima non producatur ab homine, sed inspiretur à Deo. Nam generatio non terminatur ad productionem formæ, vel materiæ, sed compositi. Proinde, qui animam cum carne coniungit, is verè hominem facit. Coniungit autem animam cum carne is, qui materiam ita disponit, (quod facit homo per generationem vt infallibiliter anima consequatur. Ex quo intelligimus non solùm non impediri traductionem peccati ex eo, quod animæ creentur à Deo; sed neque multum iuuari, vel illustrari, si animæ hominum intelligantur fieri ex propagine, sicut animæ bestiarum fiunt. Nam bestiarum animæ non fiunt ex propagine, quasi pars aliqua animæ parentum traijciatur in prolem (pater enim solùm præbet semen, quod est superfluum alimenti, & mater sanguinem menstruum, qui etiam est superfluum alimenti, & neutrum est pars animantis) sed quia parentes generando disponunt materiam vsque ad animationem.

CAPVT

CAPVT VIII.

Vnde, ad quos, & quod peccatum trahatur?

TRES hic quæstiones breuiores sunt. Prima: *Vnde hoc peccatum trahatur?* Quæst. 1.
Certum autem est hoc peccatum ex Adamo trahi. De illo enim Apostolus dicit: *Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum.* Et: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur.* Rom. 5. 1. Cor. 15.

Duo sunt, quæ in controuersiam vocari possunt.

Vnum: Si Heua sola peccasset, Adamo in innocentia permanente, an peccatum Heuæ ad posteros traduceretur? Dubit. 1.

Alterum: si primi parentes non peccassent, peccasset autem Cain, vel aliquis alius ex posteris Adami, vtrum peccatum illud ad filios dimanaret? Dubit. 2.

Quoad prius conueniunt omnes, peccatum propriè dictum non fuisse traijciendum in posteros, si sola Heua peccasset: tamen in eo dissentiunt, quod aliqui existimant ex peccato solius Heuæ dimanaturam in filios moriendi necessitatem, & cetera incommoda, quæ mortalitas secum trahit. Alij contra disputant, neque peccatum, neque moriendi necessitatem in filijs Adæ locum habitura ex peccato solius Heuæ. Quæ sententia est S. Thomæ, & sine dubitatione verissima. Nam peccatum originale contrahimus, quia, cùm Adam peccauit, in illo fuimus, vt in actiuo principio. Non fuimus autem in Heua, vt in actiuo principio, cùm mater non virtutem actiuam, sed materiam solum ad prolem generandam præbeat. Quòd si peccatum ab Heua non trahimus, certè nec mortem ab illa trahimus, quæ est peccati pœna. *Stipendium enim peccati mors.* Quare Script. non dicit: In Heua omnes moriuntur: sed, *In Adam omnes moriuntur.* Et tamen, cùm Heua priùs peccauerit, quàm Adam, si ab Heua mortem traheremus, omninò dicendum fuisset: In Heua omnes moriuntur. Scribit quidem Ecclesiasticus; *A muliere initium factum est peccati, & per illam morimur omnes.* sed aliud est, per illam; aliud, in illa. Per illam morimur, quia illa occasionem peccandi viro suo præbuit, vnde mors consecuta est: at non in illa, sed in Adam omnes moriuntur, quia non Heuæ, sed Adæ peccatum commune fuit omnibus; & ideò illo peccante omnes in illo peccauimus, & illo moriente omnes in illo mortui sumus. Denique; Concilium Arausicanum statuit non posse mortem sine peccato ad homines transire, nisi iniustitia Deo detur, & contradicatur Apostolo dicenti: *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum, &c.* Resp. ad 1. 1. 2. q. 81. ar. 5. Rom. 6. 1. Cor. 15. Eccli. 25. Can. 2.

Quod ad alterum attinet, communis sententia est, si primus homo non peccasset, qui totius naturæ personam gerebat, quocunque alio peccante peccatũ futurum fuisse personale, & particulare; & ideò posteritatem eius infici, & minimè vitiari potuisse. Resp. ad 2.

Quæst. 2. Altera quæstio est: *Ad quos peccatum originale traijciatur?* Et quidem in controuersiam vocari non debet; An traijciatur ad eos, qui ex Adamo per carnalem generationem minimè descendunt: neque enim dubitari potest, quin Dominus Iesus Christus, qui non ex semine viri, sed Spiritus sancti virtute in vtero Virginis conceptus est, originali peccato caruerit. Et eadem ratio esset, si aliquis alius per diuinam potentiam aliunde, quàm ex Adam, originem duceret.

Resp. Itaque solùm quæstio est: Vtrum omnes, qui per carnalem generationem ex Adamo nascuntur, trahant originale peccatum? siquidem non pauci ex hæreticis sine peccato originis concipi, ac nasci volunt omnes filios fidelium.

Prob. 1. Sed hoc manifestè repugnat verbo Dei, Patrum traditioni, decretis Conciliorum, atque Pontificum, & Ecclesiæ vniuersæ consuetudini. Testimonia enim, quæ supra attulimus ex Script. ad probandum originale peccatum, generalia sunt, & omnes homines, siue fidelium, siue infidelium filios comprehendunt.

Psal. 50. Deinde, locus ille: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum*, &c. non quemcunque hominem, sed Dauidem ipsum in peccato fuisse conceptum docet: porrò Dauidem filium fuisse hominis fidelis, dubitari non potest. Item illud: *Eramus & nos natura filij iræ, sicut & cæteri*; apertissimè dicitur de filijs fidelium, qualis erat Apostolus, qui scribit se fuisse de genere Israël, ex tribu Beniamin, Hebræum ex Hebræis. Et alibi dicit se natura, hoc est, à natiuitate, Iudæum, non ex Gentibus peccatorem. Denique, Circumcisio Dei mandato filijs fidelium adhibenda erat, & tamen ea peccatum originis, vel tollebat, vel tollendum significabat, vt veteres omnes concedunt.

Ephes. 2.
Philip. 3.
Gal. 2.
Gen. 17.

Prob. 2. 3. Ad hæc accedit traditio Patrum, Conciliorum, atque Pontificum decreta: Ecclesiæ etiam consuetudo. Nam semper in Ecclesia fuit hæc sollicitudo fidelium, vt summopere cauerent, ne filij ipsorum in quauis ætate sine Baptismo discederent. Fuit etiam consuetudo semper in Ecclesia celeberrima, exorcisandi, & exsufflandi filios fidelium baptizandos. Illa enim apertissimè testatur, filios, etiam fidelium, immundo spiritui subditos esse, donec Spiritu S. in eos superueniente mundentur.

Quæstio autem illa: Vtrum B. Virgo Maria sine peccato originali concepta sit? alibi, volente Deo, à nobis tractabitur.

Quæst. 3. Tertia quæstio est: *Quodnam peccatum per generationem traijciatur ad posteros?* Illudne vnum, quod Adam primo commisit; an cætera omnia tum ipsius Adæ, tum aliorum parentum?

Resp. Extra controuersiam est, quòd attinet ad culpam, vnum tantùm, hoc est, primum primi parentis peccatum ad posteros carnali generatione transmitti.

Prob. 1. Rom. 5. Sic enim Apostolus loquitur: *Iudicium quidem ex vno* (delicto) *in omnes homines in condemnationem; gratia verò ex multis delictis in iustificationem*. Quo loco differentiam ponit Apostolus inter peccatum quo damnata est massa generis humani, & gratiam, qua liberatur: ac dicit peccatum vnum fuisse, quod omnes homines perdidit; gratiam verò non ab illo vno solùm, sed etiam ab omnibus

alijs

alijs liberare. Hinc idem Apostolus ait: *Vnius delicto multi mortui sunt*. Et: *Vnius delicto mors regnauit*. Et: *Vnius delicto in omnes homines in condemnationem*. Et: *Per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi*. Hinc etiam vocat Adamũ formam futuri, id est, Christi. Et alibi comparat Adamum cum Christo, & illum vocat primum hominem, hunc secundum hominem; quia nimirum ille solus omnem suam posteritatem perdidit; hic solus omnem suam posteritatẽ reparauit. Quod si peccata non solùm primi parentis, sed aliorum etiam per generationem traheremus, neque solus Adam rectè diceretur forma futuri, neque Christus rectè diceretur secundus homo. Deinde, Sancti Patres hoc idẽ summa consensione testantur.

Ibid.
Ibid.
1. Cor. 15.

His accedunt rationes. Nam, si Adam non peccasset, transmisisset quidẽ ad posteros iustitiam originalem, quæ non tam ipsi, quàm toti naturæ in ipso data fuerat: non autem transmisisset dona sua personalia, sapientiam, prudentiam, acquisitas virtutes, & alia id genus: igitur ratio postulat, vt non transmittat etiam peccata sua personalia, sed illud vnum dumtaxat, propter quod iustitia originali priuatus fuit, quod naturæ peccatum à Theologis nominatur.

Prob. 2. 3.
1. Ratio.

Deinde; Experientia testatur sæpe viros admodum malos genuisse viros admodum bonos, id est, ab ineunte ætate pronos ad virtutes, & opera egregia. Achaz enim, & Amon Reges deterrimi filios genuerunt Ezechiam, & Iosiam, qui & viri optimi, & Reges præstantissimi ab ipsa penè infantia fuisse narrantur. At, si vitia parentum omnium transirent ad proles, laborassent certè parentum vitijs Ezechias, & Iosias, saltem initio ętatis: neque enim vno die tot vitia eradicari potuissent.

2. Ratio.

CAPVT IX.

Quid sit peccatum originis?

SCiendum primo est peccati nomen bifariam accipi solere. Vno modo, pro libera transgressione præcepti. Alio modo, pro eo, quod remanet in anima peccatoris, post actionem illam transgressionis præcepti. Nam, quòd actio ipsa, qua præceptum transgredimur, & sit, & dicatur propriè peccatum, nemo est, qui neget, & perspicuum est ex definitione peccati, quę est *dictum, vel factũ, vel concupitum, &c.* Quòd autem post actionem peccati aliquid maneat, quod sit, & dicatur propriè peccatum, ex eo potest intelligi, quòd, qui peccatum commiserunt, dicuntur ab omnibus post actionem peccati propriè, & formaliter peccatores: item, dicuntur esse in peccato, habere peccatum, mundari à peccatis, &c. Quamuis autem id, quod remanet post actionem, sit aliquo modo effectus eiusdem actionis, tamen est etiam aliquo modo idem cum ipsa actione; & ideò non per figuram metonymiæ, sed propriè dicitur peccatum: & duplex illa significatio peccati non est significatio duarum rerum, siue duorum peccatorum, sed vnius, & eiusdem alio, atque alio modo se habentis.

Nota 1.

Sicut enim calefactio, & calor per calefactionem acquisitus, non sunt duo calores, sed vnus, qui calefactio dicitur, dum acquiritur, & fit; calor autem, dum factus, & acquisitus permanet: sic etiam peccati peruersio; siue obliquitas, vt est in motu, dicitur peccatum in priore significatione; vt autem permanet in anima peccantis, dicitur peccatum in significatione posteriore. Nam sicut, qui à Sole auertitur, manet auersus in tenebris, donec ad Solem iterum reuertatur: & qui ab aliquo recedit, manet in ea distantia, donec iterum accedat: sic etiam, qui per peccatum à Deo auertitur, & recedit, non solum, dum peccat, sed etiam postquam peccauit, manet à Deo auersus, & longè dissitus, donec per pœnitentiam conuertatur, & reuertatur ad Deum.

Nota 2. Sciendum secundò, has varias peccati significationes in peccato actuali, & personali ab omnibus agnosci; non item in originali. Sed, cùm originale peccatum non minus verè, & propriè sit peccatum, quàm personale, nihil est, cur timeamus etiam ad originale illas extendere. Itaque, cùm videamus in puero recens nato nihil esse, quod peccatum in priore significatione dici possit, quippe in quo voluntas ab omni actione vacat; certè peccatum in priore significatione non in nobis, sed in prima tantùm origine, id est, in primo parente quærendum est. Nec est aliud haud dubiè, quàm inobedientia illa voluntariè ab eo commissa, per quàm se, & suos posteros iustitia originali spoliauit, reos mortis effecit, turpes, & inuisos Deo reddidit. Itaque peccatum in priore significatione vnum est dumtaxat omnium hominum; sed in Adamo actuale, & personale; in nobis originale dicitur. Solus enim ipse actuali voluntate illud commisit: nobis verò communicatur per generationem eo modo, quo communicari potest id, quod transijt, nimirum per imputationem. Omnibus enim imputatur, qui ex Adamo nascuntur, quoniam omnes in lumbis Adami existentes in eo, & per eum peccauimus, cùm ipse peccauit. Dicimus præterea, quemadmodum in Adamo, præter actum illius peccati, fuit etiam peruersio voluntatis, & obliquitas ex actione relicta, per quam peccator propriè, & formaliter dicebatur, & erat, donec per pœnitentiam remitteretur: ita quoque in nobis omnibus, cùm primùm homines esse incipimus, præter inobedientiæ Adami imputationem, esse etiam similem peruersionem, & obliquitatem vnicuique inhærentem, per quam peccatores propriè, & formaliter dicimur, donec per Baptismum talis iniquitas remittatur: sed hanc obliquitatem fuisse in Adamo personale peccatum in posteriore significatione; in nobis originale etiam in posteriore significatione. Atque huc respexerunt Sanctus Anselmus, S. Thomas, S. Bonauentura, Scotus, Durandus, Gabriel, qui pecatum originis esse voluerunt carentiam iustitiæ originalis debitæ inesse.

Nota 3. Sciendum tertiò, & si Doctores citati in eo conueniant, tamen in modo explicandi non omninò inter se conuenire. Videtur enim priuatio doni illius esse potiùs pœna, quàm culpa, & ideò laborant omnes, vt ostendant, quomodo sit peccatum, & alij alia dicunt. Sed verissima nobis videtur sententia eorum, qui carentiam ipsam doni diuini per actum peccati effectam, siue ex actione illa manantem, peccatum originale esse definiunt. Ita D. Thomas, qui docet

1. 2. q. 82. art. 3.

docet formale in peccato originis esse priuationem iustitiæ originalis: quæ voluntatem subijciebat Deo.

Si quis igitur à nobis quærat: *Quid propriè sit originale peccatum?* *Quæst.*

Respondebimus cum distinctione: Si peccatum pro actione cum lege pugnante accipiatur, peccatum originale est prima Adami inobedientia ab Adamo ipso commissa, non vt erat singularis persona, sed vt personam totius generis humani gerebat. Si verò peccatum accipiatur pro eo, quod residet in hominem post actionem, & vnde idem homo non peccans, sed peccator nominatur; peccatum originale est carentia doni iustitiæ originalis, siue habitualis auersio, & obliquitas voluntatis, quæ & macula mentem Deo inuisam reddens appellari potest. *Resp.*

Vt autem hoc probetur, sit prima propositio: *Prima Adami præuaricatio, quæ totius humani generis præuaricatio fuit, peccatum est originale, si peccatum pro actione sumatur.* *Propos. 1.*

Prob. primò ex diuinis litteris: *In quo omnes peccauerunt.* Ex quo loco intelligimus nos omnes non solum nasci peccatores, sed etiam aliquando peccauisse; quod & alibi docet Apostolus: *Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.* Sed quia certum est neminem nostrum peccauisse propria voluntate, antequam nati essemus, vt ipse idem testatur, sequitur vt peccauerimus aliena voluntate, id est, Adami: quæ tamen voluntas, nisi fuisset aliquo modo totius naturæ, ac per hoc etiam nostra, nullo modo verè peccauisse diceremur. Peccauimus igitur in primo homine, quando ille peccauit, & illa eius præuaricatio nostra etiam præuaricatio fuit. Idem probant illa verba: *Per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi.* Et: *Vnius delicto in omnes homines in condemnationem.* Non enim verè per Adami inobedientiam constitueremur peccatores, nisi inobedientia illius nostra etiam inobedientia esset, & ex illa profluxisset illa macula, & peruersio, quæ in nobis inhæret. Neque iustè vnius delicto condemnaremur omnes, nisi delictum illud commune fuisset omnibus. *Prob. 1. Rom. 5. Rom. 3. Rom. 9. Rom. 5.*

Secundò prob. testimonijs S. Patrum. *Prob. 2.*

Tertiò prob. euidentissima ratione. *3.*

Nisi enim ponamus nos in Adamo, & cum Adamo verè peccasse, nulla ratione explicari poterit, quomodo in paruulis recens natis sit aliqua culpa vera: & hoc Catholicum dogma non tam supra rationem, quàm contra rationem esse videbitur. Nam, quidquid dicamus in paruulis ex peccato Adami hærere, siue reatum, siue auersionem, siue gratiæ priuationem, siue quid aliud, illud nullo modo paruulis vitio dari, ac ne esse quidem poterit, nisi processerit ab actione libera, cuius actionis illi aliquo modo participes fuerint. Ac reatus quidem, cùm sit relatio consequens actionem, qua ratione fieri potest, vt existat in eo, qui non est particeps actionis? Auersio habitualis, nisi præcesserit actualis, ne intelligi quidem potest. Nam si Deus per absolutam suam potentiam spoliaret hominem iustum gratia sine vllæ ipsius culpa actuali, solo beneplacito suæ voluntatis, careret ille quidem conuersione habituali ad Deum, quam habitus gratiæ faciebat; sed non propterea diceretur à Deo auersus, sed tantùm non conuersus.

Sicut

Sicut si Deus hominem aliquem ex nihilo nunc produceret, & habitum gratiæ illi non infunderet, non haberet ille conuersionem ad Deum, sed neque auersionem, sed tantum non conuersionem, quę nomen culpæ nullo modo meretur. Sed fingamus paruulum aliquem habere auersionem, & reatum, & tamen non peccasse cum primo parente, quis capere poterit eum meritò reprehendi, & puniri debere? quam culpam habet in eo, quòd ita generatus est? num impedire potuit, ne sic gigneretur?

Propos. 2. Secunda propositio: *Priuatio doni iustitiæ originalis, quatenus auersio est mentis à Deo per modum habitus manens, peccatum est originale, si peccatum accipiatur pro eo, quod remanet transeunte actu, & vnde habet homo, vt propriè, & formaliter peccator dicatur.*

Prob. Prob. Nam ex omnibus, quæ remanent in anima peccatoris, transeunte actu peccati, nihil est, quod propriam peccati rationem habere possit, nisi priuatio iustitiæ, siue auersio, & macula, quæ vnum, & idem sunt.

Remanet in anima peccatoris primò ordo quidam ad actum præcedentem, siue priuatio innocentiæ, quæ est in eo sita, vt aliquis nunquam peccauerit.

Secundò, reatus culpæ, qui est dignitas odij, indignitas gratiæ, & meritum pęnæ.

Tertiò, reatus pęnæ, id est, ordinatio, siue obligatio ad luendam pęnam.

Quartò, offensa, siue inimicitia eius, qui per peccatum est læsus.

Quintò, dispositio, vel habitus acquisitus.

Sextò, auersio, siue obliquitas voluntatis manens per modum habitus.

Septimò, priuatio gratiæ, siue iustitiæ à Deo infusæ.

Octauò, macula, atque fęditas, quæ ex priuatione diuini nitoris, atque luminis oritur.

Ex his omnibus ordo ad actum præcedentem non est propriè peccatum: non enim facit, vt homo peccatum habeat, sed vt habuerit, nec possit non habuisse. Quocirca ille ordo manet etiam post peccatum remissum, nec potest vlla ratione deleri. Innocentia enim semel amissa per nullam potentiam potest reparari.

Reatus culpæ, id est, dignitas odij, indignitas gratiæ, & meritum pęnæ, non est propriè peccatum, sed effectus necessario consequens, & aliquid manens post actum peccati. Non enim homo est dignus præcisè odio, quia peccauit: alioqui nunquam talis dignitas auferri posset, & peccatum esset irremissibile: sicut fieri non potest, vt, qui peccauit, non peccauerit. Consequitur igitur ea dignitas odij, vel deformitatem, vel obliquitatem remanentem, vel damnum datum, & nondum resarcitum: atque ita non est peccatum, sed effectus peccati. Præterea; Talis dignitas, vel indignitas non est aliquid recedens à lege, non est voluntaria, non deformat, non occidit spiritualiter animam, non est priuatio boni, neque habet aliquid aliud eorum, quæ propriè peccato conueniunt.

Reatus pęnæ; siue meritum, siue obligatio, siue etiam ordinatio dicatur ad pœnam, multò minus peccatum est, quàm reatus culpæ. Nam ordinatio ad pœnam, & obligatio oriuntur ex merito, & dignitate pœnæ, & sunt à Deo obligan-

obligante, & ordinante eum, qui peccauit, ad luendam pœnam. Quare tantum abest, vt reatus pœnæ sit peccatum, vt potius sit aliquid boni à Deo institutum ad reformandum, & restituendum ordinem iustitiæ, quem culpa turbauerat.

Offensa quoque non videtur propriè esse peccatum, cùm sit in eo, qui per peccatum est læsus, non in eo, qui læsit.

Dispositio, vel habitus acquisitus vitium est, non peccatum. Nam & est qualitas positiua, & manet sæpenumero post culpam remissam.

Restat igitur auersio habitualis, quæ propriè peccatum sit. Nam, vt peccatum actuale est auersio actualis à Deo, & eius lege: ita peccatum habituale est auersio habitualis à Deo, & eius lege. Et sicut peccatum actuale est priuatio rectitudinis actualis; ita peccatum habituale est priuatio rectitudinis habitualis, quæ est habitus gratiæ. Et sicut peccatum actuale est voluntarium actuali voluntate; ita peccatum habituale est voluntarium habituali voluntate. Ex quo intelligimus, multum interesse inter habitum vitiosum acquisitum per actus frequentatos, & peccatum habituale. Nam habitus acquisitus est qualitas positiua: peccatum habituale priuatio. Item; habitus acquisitus non potest tolli per vnum actum voluntatis, quamuis efficacissimum: peccatum habituale sicut vno actu fit, ita vno actu tollitur. Rursus; habitus, acquisitus potest esse etiam valdè intensus cum actu contrario, & cum gratia Dei: peccatum habituale non potest, saltem de potentia ordinaria. Denique; habitus acquisitus non potest dici propriè voluntarius, cùm maneat in nobis per aliquod tempus nobis inuitis, & repugnantibus: peccatum habituale est voluntarium, quia voluntariè in peccato manemus, &, si efficaciter velimus non manere, non manemus. Itaque differt habituale peccatum ab habitu acquisito, quomodo qui curuus manet, quia ita vult manere, ab eo, qui ob assuetudinem ita curuus est, vt non possit, nisi admodum difficulter, erigi. Quia tamen peccatum habituale non est voluntarium, nisi habitualiter, ideò potest manere etiam in dormiente, in amente, infante.

Porrò Priuatio gratiæ, & Macula, quæ duo postrema erant, re non differunt ab auersione habituali. Nam, cùm gratia Dei per modum habitus in voluntate inhærens, eam formaliter conuersam ad Deum, iustam, rectam, formosamque efficiat, eius priuatio voluntatem eandem habitualiter auersam, iniustam, obliquam, & deformem facit.

CAPVT X.

De pœna infantium sine Baptismo discedentium.

RESTAT pœna peccati originalis, ac primum de ijs, qui in infantia peccato nondum remisso rapiuntur, sit prima propositio: *Paruuli* *Propos. 1.*

 sine

sine Baptismo discedentes mortis æternæ pœna damnandi sunt.

Prob. Nam fide tenendum est, tales paruulos absolutè esse damnatos, & non solum cœlesti, sed etiam naturali beatitudine perpetuò carituros. Quod ad beatitudinem cœlestem attinet, extat clarissima Domini sententia: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* De quo supra. Quòd autem ne naturali quidem beatitudine beati sint, his argumentis probamus.

Ioan. 3.

Prob. 1. quod ne naturaliter beati sint. Primùm ex Script. *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam:* Et infra: *Qui credit in Filium, habet vitam æternam; qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.* Iam, cùm paruuli non baptizati nullo modò respiciant in serpentem, id est, non credant in Christum, neque per se, neque per alios, neque actu, neque habitu, quid sequitur, nisi vt non habeant vitam æternam, vt pereant in æternum, vt non videant vitam, vt ira Dei maneat super illos? Rectè enim aduertit Augustinus non esse dictum: Ira Dei veniet super eos: sed, *manet super eos*, vt intelligeremus fidem in Christum necessariam, non solum, ne incidamus in iram Dei, sed etiam vt liberemur ab ira, in quam incidimus per inobedientiam primi hominis: de qua dictum est ab Apostolo: *Eramus enim & nos natura filij iræ, sicut & ceteri.* His accedit illud: *Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem.* Sunt igitur paruuli sine Baptismo decedentes secundum Script. à Deo condemnati, & iratum contra se Deum habent, & non videbunt in æternum vitam beatam, ac felicem: nam corporalem quidem vitam in communi resurrectione percipient: sed non dicentur resurgere ad vitam, sed ad mortem, qui ideò resurgent, vt perpetuo sint miseri; & non est vera vita, nisi vbi feliciter viuitur. Denique; *Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima, in his secunda mors non habet potestatem.* Et infra: *Qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* At paruuli non baptizati non habent partem in resurrectione prima, nec sunt scripti in libro vitæ: igitur in eos mors secunda habet potestatem, & missi sunt in stagnum ignis.

Ioan. 3. Ephes. 2. Rom. 5. Apoc. 20.

Prob. 2. Sess. 5. Secundum argumentum sumitur à definitionibus Conciliorum Palestini, Carthaginensis, Mileuitani, Florentini, ac tandem Trident. quod consentaneè ad antiqua Concilia disertis verbis docuit paruulos sine Baptismo ad vitā æternam non peruenire.

Prob. 3. Tertium argumentum sumitur ex testimonijs summorum Pontificum.

4. Quartum ex testimonijs Patrum.

5. Quintum ex rationibus, quæ in Script. & Patribus fundamentum habent.

1. Ratio. Prima ratio: Paruuli non baptizati, tum in hac vita, tum in alia, sunt captiui, & in potestate diaboli: non igitur beati, ne naturali quidem beatitudine, sed absolutè infelices, & miseri. Et quidem, quod infantuli, nisi baptizentur, sint in potestate diaboli, & captiui, certissimum est. Nam Apostolus dicit, nos per Christum eripi de potestate tenebrarum. Ex quo sequitur, vt ante Baptismum simus omnes sub potestate tenebrarum. Quare Christus

Coloss. 1.

ipse

ipse dicit se mittere Paulum *ad gentes, & populos, vt aperiat oculos eorum, & conuertantur de tenebris ad lucem, & de potestate Sathanæ ad Deum*. Comparat etiam Sathanam *forti armato custodienti atrium suum*. Et: *Nunc*, inquit, *Princeps huius mundi eijcietur foras*. Hanc autem diaboli expulsionem in paruulis fieri per Baptismum, docent exorcismi, & exsufflationes, quarum in Ecclesia semper vsus fuit. *Act. 26.* *Luc. 11.* *Ioan. 12.*

Altera ratio sumitur ex loco, in quo paruuli degunt, & semper degent: siquidem locus eorum est carcer inferni, locus horridus, & tenebricosus, in quo, qui degent, sine dubio beati esse non poterunt, cùm beatitudo definiatur status omnium bonorum aggregatione perfectus. Locum autem talium infantium esse carcerem inferni, docent inprimis ferè omnes Theologi scolastici. Hoc solùm inter veteres illos Theologos interest, quòd alij constituunt infantes in parte inferni altiore, quam limbum puerorum appellant: alij cum ceteris damnatis eos locum habere pronunciant. Docent hoc idem Patres Concilij Florent. qui simpliciter definiunt animas eorum, qui in solo peccato originali, vel mortali actuali decedunt, in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas. Neque vlla est ratio, cur ex eo loco post vltimum iudicij magni diem liberandæ sint, cùm post hanc vitam non sit locus misericordiæ, sed iustitiæ, & scriptum sit: *Vbicunque ceciderit lignum, siue ad Austrum, siue ad aquilonem, ibi erit*. Quem locum S. Hieronym. & alij communiter exponunt de hominibus, qui in eo statu perpetuò erunt, in quo illos mors inuenerit. Docent hoc ipsum denique sancti Patres, qui non incerta opinione, sed fide certissima contra hæresin Pelagianorum rem istam tenendam confirmant. Accedat etiam ratio, quæ non obscurè docet infantes, qui non erunt in cœlo, non alium locum habituros, quàm inferorum subterraneas sedes. Siquidem omninò credibile est post vltimi iudicij diem elementum aquæ ad locum suum naturalem esse rediturum, totamque terram vndique coopertarum. Nam, vt Theologi Doctores communi consensu docent, post diem iudicij nullæ erunt amplius plantæ, nulla animantia, nulla corpora mixta, hominibus dumtaxat exceptis. Neque enim perpetuo duratura sunt, nisi quæ vel in toto, vel ex parte incorruptionem ab ipsa natura sortita sunt. Eiusmodi autem sunt primùm corpora cœlestia, quæ & secundum totum, & secundum partes incorruptibilia sunt. Deinde, elementa, quæ secundum totum, licet non secundum partes à natura incorruptionem habent. Denique; homines, qui secundum partem, quæ est anima rationalis, non secundum totum immortales sunt. Cetera corpora sunt omnia, tum in toto tum partibus corruptibilia. Quare, cum aqua initio mundi totam ambiret terram, vt natura eius postulare videbatur, ac deinde iussu Dei in locum vnum congregata fuerit, vt esset locus in terra generationi animantium, & plantarum; certè generatione ista sublata ratio ipsa, & natura rerum postulat, vt aqua ad locum pristinum reuertatur. Ex quibus colligimus locum infantium sine Baptismo decedentium non alium, quàm infernum, esse futurum: ac per hoc non habituros illos beatitudinem vllam, etiam naturalem, cùm ad beatitudinem omnia bona, inter quæ non minimum est loci commoditas, & præstantia sine dubio requirantur. *2. Ratio.* *Sess. vlt.* *Eccle. 11.* *In comment.*

3. Ratio. Tertia ratio principalis ſumitur ex natura, & ratione beatitudinis. Beatitudo enim naturalis requirit præcipuè perfectionem intelligentiæ per ſcientias: non erit autem talis beatitudo in infantibus ſine Baptiſmo decedentibus: igitur non erit in eis vlla beatitudo. Aſſumpt. prob. Scientia rerum, vel à Deo infunditur, vel proprio labore acquiritur. Non infundetur paruulis, de quibus agimus, vlla ſcientia, quia eam neque bonis operibus meruerunt, neque gratis eis donabitur, cùm poſt mortem non ſit tempus gratiæ, ſed iudicij; & ipſi præterea ſint vaſa iræ, non miſericordiæ. Quòd autem attinet ad acquiſitionem proprio labore, non poterit ea non eſſe valdè tenuis, & exigua, cùm neque in hac vita didicerint aliquid, & in alia etiam clauſi perpetuo ſint futuri in carcere tenebricoſo, vbi miniſterio ſenſuum parum admodum iuuari poterunt. Nam animæ ſeparatæ, ſi priuilegium abſit, intelligunt quidem aliquid, ſed valdè imperfectè, & confusè, & ideò naturaliter corpori vniuntur, vt eo tanquam inſtrumento vtantur ad res perfectè, diſtinctèque intelligendas. Eadem eſt ratio de virtutibus moralibus, quarum perfectio ad naturæ felicitatem neceſſaria eſt. Nam, vt ex hac vita decedunt infantes ſine vitijs, & virtutibus poſitiuis, cum ſola habituali auerſione à Deo, ita ſemper erunt auerſi habitualiter à Deo, neque proficient in virtutibus, niſi valdè fortè imperfectè, pro ratione imperfectæ cognitionis, quam in eo ſtatu aſſequentur.

Propoſ. 2. Propoſitio ſecunda: *Paruuli ſine Baptiſmo decedentes non punientur pœna ſenſus, ſiue ignis ſenſibilis.* Contraria ſententia non videtur apertè ab Eccleſia reprobata, reijcitur tamen paſsim in ſcholis, & nobis improbabilis videtur.

Prob. 1. Apoc. 18. Prob. propoſ. primùm ex Script. *Quantum ſe glorificauit, & in delicijs fuit, tantũ date illi tormentum, & luctum.* At paruuli nulla ſe ratione glorificauerunt, neque in delicijs vllis fuerunt: nullum igitur merentur tormentum, & luctum. Itẽ; Iſa. vlt & Mar. 9. Ignis coniungitur cum verme: *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur.* Conſtat autem paruulos nullam paſſuros pœnam ex morſu vermis, id eſt, ex conſcientia mali operis animum pungente, atque affligente: igitur credibile etiam eſt nullam eſſe paſſuros ignis materialis pœnam.

Prob 2. L. 3 decret. tit. de baptiſmo, & c. c. maiores. Secundò prob. ex epiſtola decretali Innocen. III. Pont. grauiſsimi, atque doctiſsimi, vbi legimus peccati originalis pœnam eſſe carentiam viſionis diuinæ; actualis autem gehennæ perpetuæ cruciatum. Quo loco per cruciatum gehennæ non poteſt intelligi, niſi pœna ſenſus, quæ opponitur pœnæ damni.

Prob. 3. Tertiò prob. ex teſtimonijs ſanctorum Patrum.

4. Quartò prob. ratione.

1. Ratio. Prima ratio: Peccatum originis non tollit in homine ordinem naturalem, ſed ſupernaturalem, conuerſionem ſcilicet ad Deum per donum gratiæ ſupernaturale: igitur æquum eſt, vt pœna peccati originalis ſit priuatio boni ſupernaturalis, qualis eſt carentia viſionis diuinæ, non autem inflictio pœnæ ſenſibilis, quæ naturam ipſam lædit.

2. Ratio. Secunda ratio: Propter habitualem carentiam virtutum, & habitualem pronitatem ad vitia nemo puniri ſolet pœna poſitiua, ac ſenſibili, ſed ſolum propter culpam actualem; non enim ſuſpenduntur à Magiſtratu, qui carent

habitu.

habitu iustitiæ, vel qui proni sunt ad furta, sed qui reipsa furantur. Possunt tamen, qui carent virtutibus, & è contrario proni sunt ad mala, reijci tanquā indigni ab aliqua dignitate adipiscenda. At peccatum originis est culpa solùm habitualis: sunt enim infantes propter id peccatum habitualiter auersi à Deo, & habitualiter proni ad concupiscendum cōtra rationem. Ergò reijci possunt tanquam indigni, à cęlesti beatitudine adeunda: non tamen puniri supplicio ignis, & sulphuris, quæ sunt pęnæ sensibiles, ac positiuæ.

Tertia ratio: Propter originale peccatum non iniungitur in Ecclesia hominibus baptizandis, quamuis adultis, vlla satisfactio pęnalis, neque iubentur eiusmodi homines propter id peccatum vllam animo tristitiam, doloremúe concipere: igitur credibile est nullam ei respondere sensibilem pęnam in sæculo futuro, sed carentiam tantum beatitudinis sempiternæ. 3. Ratio.

Propositio tertia: *Probabile est paruulos non Baptizatos passuros interiorem animi dolorem, quamuis mitissimum.* Dicimus enim habituros eos animi dolorem, quòd intelligent se beatitudine priuatos, à consortio piorum fratrum, & parentum alienos, in carcerem inferni detrusos, & in tenebris perpetuis vitam acturos. Propos. 3.

Cęterum hunc dolorem in eis leuissimum, mitissimumquę multis de caussis futurum. Tum, quod dispositionem ad beatudinem non, nisi remotissimam, habuerint: Tum, quòd intelligent, non propriâ negligentia se tantum bonum amisisse; vnde etiam verme conscientiæ carebunt: Tum quòd delicias, neque cœlestes, neque terrenas vnquam gustauerint; facilè enim ijs bonis caremus, quibus nunquam assueuimus. Tùm denique, quòd videbunt plurimos esse in eodem gehennæ carcere se multò infeliciores, ad quorum sortem ipsi quoque pertinere potuissent, si diutius sibi viuere contigisset. Nititur hæc sententia auctoritate sanctorum Patrum, Augustini, Fulgentij, Gregorij, & aliorum. Accedit, quòd nullus eorum hactenus, qui contra sentiunt, congruentem rationem reddere potuit, cur infantes non tristentur, dum cogitant se cœlesti beatitudine priuatos, & in carcerem inferni detrusos. Prob.

CAPVT XI.

De pœna peccati originalis aliquamdiu superuiuentium.

CAlamitates illas, quas in hac vita patiuntur, qui aliquamdiu superuiuūt, & tum præsertim, si ad vsum rationis accedant. S. Augustinus ad duos veluti fontes reducit: ignorantiam, & difficultatē: ex quibus alios duos fontes malorum oriri dicit: errorem, & dolorem. Ignorantia enim parit errorem: difficultas dolorem. Theologi Scolastici paulo aliter hæc tradunt: Scribunt enim quatuor esse vulnera naturæ: Ignorantiam, Malitiam, Concupis- *L. 3. de libero arbit. c. 18. 19. 20. & alibi.*

 centiam,

centiam, Infirmitatem: quorum primum in mente, ſecundum in voluntate, tertium in appetitu concupiſcente, quartum in iraſcente conſtituunt. Sed nos diſtinctius explicabimus.

Diuiſio malorum huius vitæ. Igitur mala huius vitæ, alia ſunt interna, alia externa. Interna voco, quæ ſunt in ipſo homine; vt ignorantia, concupiſcentia, & ſimilia. Externa, quæ ſunt extra hominem; vt habere Deum iratum, eſſe ſub diaboli poteſtate, carere obedientia animantium ratione expertium; à cœlo, ab aëre, ab aqua, ab ipſa terra multas, & varias calamitates aſsiduè perpeti. Sed rurſus Interna, alia ſunt in parte animæ ſuperiore; alia in inferiore; alia in corpore. In ſuperiore læſa ſunt intelligentia, & voluntas. In inferiore ſenſus, tum interni, tum externi, & vtraque appetendi facultas. In corpore denique ſunt plurima incommoda, & ad extremum ipſa mors. Vt igitur à prima parte animi noſtri incipiamus, in Intelligentia, ſeu mente humana plurima ſunt vulnera.

1. Malum in intelligentia. Primum eſt ignorantia rerum neceſſariarum in infantibus tanta, quanta ne in beſtijs quidem cernitur.

2. Malum. Secundum eſt fatuitas, cum qua nonnulli naſcuntur. Nullum enim eſt animal, quod ita noſcatur deſtitutum omninò ab omni operatione naturę ſuæ propria, vt hominum aliqui naſcuntur.

3. Tertium eſt difficultas diſcendi. Nam ſine labore ignoramus, cum labore diſcimus. Tamque altè radices ſuas in quorundam mentibus ignorantia iecit, vt malint illi ſemper in tenebris ignorantiæ viuere, quàm tantum laboris, quantum ad diſcendum neceſſarium eſſe vident, omninò ſubire.

4. Quartum eſt ignoratio vltimi finis, in cuius adeptione tota hominis beatitudo conſiſtit. Non enim ſolùm ignorant omnes homines, niſi diuinitus adiuuentur, finem ſupernaturalem; ſed etiam maxima pars hominum, ab ipſo naturali fine intelligendo aberrat. Cuius rei teſtes eſſe poſſunt tam diuerſæ Philoſophorum ſententiæ de ſummo bono. Quid autem miſerius fingi poteſt, quam ignoratio finis proprij, id eſt, veri; ac ſummi boni?

5. Quintum eſt ignoratio mediorum ad finem, id eſt, earum rerum, per quas ad bonam, beatamque vitam perueniri poteſt. Nemo eſt enim tam prudens, qui non ſæpenumero dubitet, hæſitet, cæcutiat in deliberatione rerum agendarum; ac præſertim circa locum, tempus, modum, aliaſque rerum circumſtantias: *Cogitationes enim mortalium timidæ ſunt, & incertæ prouidentiæ noſtræ.* *Sap. 9.*

6. Sextum eſt difficultas intelligendi naturas rerum. Nam cùm hominis proprium munus eſſe videatur res omnes contemplari, & ex earum cognitione ad conditoris cognitionem aſcendere, & inſitum ſit homini à natura incredibile ſciendi deſiderium; tamen tanta eſt imbecillitas mentis humanæ, vt ne formicæ quidem naturam perfectè nouerit. Itaque verè dixit Eccleſiaſtes: *Cunctæ res difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone.* Et: *Mundum tradidit diſputationi eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio vſque ad finem.* *Eccle. 1.* *Eccle. 3.* Quàm autem obſcuram, ac tenuem de Deo notionem acquirere poſsit humanum ſtudium, teſtantur tot monſtroſæ opiniones Ethnicorum de natura Dei,

Dei, qui eo vsque progresſi ſunt, vt etiam cępis, & allijs diuinitatem dare non dubitauerint.

Septimum eſt ignorantia propriæ mentis. Nam cæteræ mentes, angelicæ videlicet, ſeipſas perfectè norunt: mens verò humana nihil minus, quam ſeipſam cognoſcit: nec ſolum naturam ſuam, ſed etiam opera ſua ignorat. Hinc ſanctus ille Propheta ingemiſcens clamat : *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, Domine*. Incredibilis planè eſt infelicitas, vt ipſe, qui propria voluntate peccat, non poſsit ſæpe diſcernere, an verè peccauerit? an deliberata voluntate conſenſerit? quoties, quantumque deliquerit? At, qui fieri poteſt, vt vitam rectè inſtituat, & ægritudinibus ſuis medicinam faciat, qui ſeipſe non nouit, nec ſcit, quo morbo laboret, ac ne id quidem intelligit, an laboret. 7. Pſal. 18.

Octauum eſt, quòd mens humana ab ipſo corpore, quod ei datum eſt pro inſtrumento ad ſcientias comparandas, impeditur, ne facilè, perfectèque intelligat: *Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem*. Certè autem nullum eſt aliud corpus, quod impediat actionem præſtantiſsimam propriæ formæ. 8. Sap. 9.

Nonum eſt curioſitas quędam propemodum naturalis. Rari enim ſunt, qui non libentius, ac diligentius aliena facta, ac pręſertim errata obſeruent, quàm ſua. Vnde data eſt occaſio fabulę de duabus manticis, quarum anterior aliena vitia, poſterior propria continet. *Sed non videmus*, inquit ille, *manticæ quod in tergo eſt*. Et alius : *Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo*. Magna eſt hæc miſeria : nam propria vitia cognoſcere ſemper eſt vtile; ſæpe autem neceſſarium; aliena ſcrutari vix vnquam vtile, ſæpenumero noxium, ac perniciofum fit. 9.

Decimum eſt, quod multa inania, leuia, inepta voluimus animo, vel inuiti, etiam alieniſsimo tempore. Deplorant hanc miſeriam S. Patres paſſim. Itaque, quod ait Apoſtolus: *Vanitati creatura ſubiecta eſt non volens*, in ipſam etiam humanam mentem optimè quadrat. 10. Rom. 8.

His accedit, quòd, cùm mens æterna ſit, & ei perpetua debeatur operatio, tamen, dum eſt in corpore, ne mediam quidem temporis partem ſibi vendicare poteſt. Nam, ſi detrahas infantiam, ac pueritiam, in quibus ætatibus mens aut nihil, aut parum admodum operatur : ſi demas tempus, quod ſibi corpus ſumit, tum ad ſomnum, tum ad alias neceſſitates vitæ, quantulum eſt, quod intelligentiæ ad opus ſuum relinquitur.

Voluntatis vulnus multiplex eſt.

Primum eſt illa, quam Gręci vocant φιλαυτίαν, id eſt, amorem ſui. Omnes enim quærunt, quæ ſua ſunt, niſi per Spiritum ſanctum charitas Dei in eorum cordibus infundatur. Atque hinc naſcuntur infinita mala. 1. Malum in Voluntate.

Secundum eſt difficultas, quam experimur in vitijs ſuperandis, & virtutibus colendis. Nam finis hominis naturalis, quantum ad voluntatem, eſt viuere ſecundum rationem. Proinde virtus ſecundum naturam eſt; vitium contra naturam: & videmus res omnes libenter, & facilè moueri ad ea, quę 2. Malum.

naturę

naturæ suæ consentanea sunt; ægrè, & difficulter ad ea, quæ naturæ suæ repugnant. At homines *lætantur, cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis*. Et: *Bibunt, sicut aquam, iniquitatem*, id est, sine molestia, labore, & facilè, suauiterque peccata committunt. Testes huius rei sunt multiplices illæ pœnæ, quas tum in paruulos, tum in maiores cogimur exercere, vt homines vel inuiti coërceantur à vitijs.

Prou. 2.
Iob 15.

3. Tertium est incredibilis quædam negligentia in ijs, quæ ad beatè viuendū, tum in hac vita, tum etiam post mortem pertinent. Nam cum satis constet beatitudinem in hac vita in virtute perfecta sitam esse, & simul experiamur viam ad perfectam virtutem esse difficilem, ratio postulat, vt magno studio in hanc rem incumbamus Si enim, qui magnum studium adhibent, non sine labore perueniunt, quid fiet de illis. qui nullum adhibent. Rursus; Cùm animā esse immortalem naturaliter cognoscamus, par esset, vt nihil sæpius, nihil diligentius, nihil maiori cum sollicitudine tractaremus, quam quid nobis sit euenturum post mortem. At contra, plerique hominum nihil minus curant, quam de comparandis virtutibus, vel beatitudine sempiterna: &, quod magis est admirandum, ne in extrema quidem senectute, cùm certum est mortem longè abesse non posse, studium incipiunt adhibere ad procurandam salutem. Tanta videlicet obliuio, tantus sopor, tanta securitas humanū genus merito primæ præuaricationis oppressit.

4. Quartum est immoderata sollicitudo in temporalibus lucris captandis. Qui enim in veris, & summis bonis quærendis supra modum negligentes sunt, ijdem sunt in comparandis bonis falsis, inanibus, & fugacibus attentissimi. Quam calamitatem non tantum Ecclesiastes multis in locis deplorat; sed etiam Ethnicus ille, qui Satyras suas ita cœpit: *O curas hominum, ô quantum in rebus inane est*.

5. Quintum est mira quædam peruersitas voluntatis humanæ, quæ ad verum Deum colendum tardissima est, etiam cùm is se per multa miracula, & beneficia aperuit: ad colendos autem Deos falsos promptissima, tametsi nihil omninò de eorum diuinitate cognouerit. Certè Philosophi multi *per ea, quæ facta sunt*, vt Apostolus loquitur, *Deum cognouerunt, non tamen sicut Deum glorificauerunt*. Hebræi quoque Deum verum per innumerabilia signa, & prodigia cognitum facillimè fastidiebant, ac deserebant: & ad sacrificandum falsis Dijs etiam filios proprios promptissimi erant. Quare Deus ipse Iudæis exprobrat inconstantiam Dei veri colendi exemplo Ethnicorum, qui in cultu falsorum Deorum retinendo constantissimi erant.

Rom. 1.
Hier. 2.

6. Sextum est inconstantia, instabilitas, pugna quædam, & contentio voluntatis humanæ. Nam res cæteræ, tam superiores, vt Angeli; quàm inferiores, vt pecudes, semper idem volunt, aut nolunt, bonum prosequuntur, malum fugiunt. At homines rem eandem modò volunt, modò nolunt, modò neque planè volunt, neque planè nolunt. Placet adulterium, dicit incontinens: sed nolo, quia lex prohibet. Neque solum pars inferior cum superiore, sed superior secum ipsa confligit.

7. Septimum est fastidium proprij status. Magnum enim argumentum est corruptionis voluntatis humanę, quòd nemo sua sorte contentus viuat: sed

laudat

laudat diuersa sequentes, vt ille ait. Id enim signum est ęgritudinis manifestę: nam res cæteræ, si adsint, quæ natura eorum requirit; facillimè acquiescunt, neque mutationem vllam expetunt. Proprium autem ægrotantium est nunc vnum, nunc aliud velle; fastidire cibos, lectum; modò huc, modò illuc impatienter se conuertere.

Octauum est, quòd nullus, nisi per gratiam renouetur, peccata omnia mortalia vitare potest: venialia verò ne renouati quidem possunt, nisi priuilegio singulari. Quare ita proprium hominibus videtur esse peccatum, vt vulgò dici soleat, humanum esse peccare. Vnde ille peccatum excusans: *Persuasit*, inquit, *nox, amor, vinum, adolescentia; humanum est.* Et alius quidam: *Nemo sine crimine viuit: optimus ille est, qui minimis vrgetur.* Magna est hæc voluntatis ægritudo, vt, cùm nemo peccare posit, nisi velit, & nihil sit magis in potestate hominis, quàm velle, tamen non posit semper benè velle, & per hoc absque omni peccato viuere. In parte animæ inferiore, in qua sunt sensus, tum interni, tum externi, & duplex appetendi facultas, multa sunt etiam, & grauia vulnera. 8.

Primùm, quòd multi nascantur cæci, aut surdi, aut muti, aut claudi, aut alio modo in hac parte læsi. Nam sine dubio nihil vnquam tale accidisset, si primus homo non peccasset. Neque in alijs animantibus ista cernimus, quæ in hominibus sæpe deflemus. 1. *Malum in parte animæ inferiori.*

Secundum est illusio somniorum, quæ per sensus interiores efficitur, quæ illusio ne partem quidem illam temporis nobis liberam relinquit, quæ ad aliquantulam quietem à natura concessa videtur. 2.

Tertium est, quòd, cùm interior sensus ideò nobis sit à natura attributus, vt menti ad contemplationem, intelligentiamque deseruiat; tamen sæpe mirum in modum intelligentiam impedit, & confundit, cùm importunissimo tempore varia figmenta suggerit animo, & à contemplatione rerum cœlestiũ ad suas nugas pœnè violenter auertit. 3.

Quartum est infirmitas in appetitu, qui dicitur irascibilis. Nam, cùm hæc facultas homini data sit, vt imperanti rationi tanquam miles armatus obediat, & sit quasi neruus quidam animi, fortitudinem, constantiamque, ac robur ad res bene, & ordine gerendas prębens; contra plerumque accidit, vt imperium animę sponte inuadens hominem penitus in feram conuertat, eumque cogat impetu ferri, insilire; rabie, vt canes, affici; pungere, vt scorpiones; mordere, vt serpentes. Nascitur nobiscum ista pestis, & in ipsa infantia incipit apparere. 4.

Quintum est concupiscentia, quæ post amissam originalem iustitiam soluta; contra spiritum pugnat. Et hinc nascitur intestinum illud bellum, quod vsque ad mortem finiri non potest. Propter quod Apostolus clamat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Quantum autem imperium in rationem hic affectus acceperit, & contra, quàm debiles sint vires rationis aduersus impetum huius indomitæ feræ, testantur vitia plurimorum adolescentium, qui tam immenso voluptatum turpissimarum incendio flagrant, vt penè ad insaniam redigantur. Testantur nouæ, & inauditæ libidinum adinuentiones, quibus concupiscentia hominum longè superat concupiscentiam bru- 5. Rom. 7.

ſtiarum. Teſtantur ieiunia, vigiliæ, ſacci, humicubationes, ſpinarum aculei, alia que id genus, quibus viri ſancti, tanquam armis cœleſtibus, vt hoc malum reprimerent, vſi ſunt. Teſtantur horribiles tragœdiæ, quæ ſingulis ætatibus, & in omnibus mundi partibus occaſione carnalis concupiſcentiæ acciderunt. Certè in Script. ſanctis horrorem incutiunt, quæ de Samſone, Salomone, & Dauide leguntur, exempla: quorum primus fortitudine, ſecundus ſapientia, tertius ad fortitudinem ſapientiam, ſanctitatem, & pietatem planè ſingularē adiunxerat.

1. Malum corporis. Corporales miſeriæ, in hac lacrymarum valle innumerabiles planè ſunt, quæ tamen nullæ fuiſſent, niſi peccatum eis aditum pateſeciſſet.

Primum, tot ſunt morborum genera, vt nec libris medicorum omnia cōprehenſa ſint.

2. Secundò, In eorum pluribus ac penè omnibus etiam ipſa adiumenta, & medicamenta tormenta ſunt, inedia, pharmaca, ſectiones, vſtiones; vt multi ſæpe leuius malum æſtiment morbum, quàm medicinam.

3. Tertiò, Inopia cibi, ac potus ad quantam rabiem homines interdum adducant, multa & in ſacris, & in prophanis auctoribus exempla declarant.

4. Quartò, Ad inopiam arcendam tantus labor neceſſarius, vt Script. primo homini fuiſſe dictum teſtetur: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*. Et rurſum propter eandem cauſſam ita dicitur *homo naſci ad laborem* quaſi ad proprium quoddam munus, *vt auis naſcitur ad volatum*. Itaque ſicut miſeria morbi per aliam miſeriam ſæpe grauiorem, id eſt, per medicamenta pellitur: ſic etiam malum inopiæ per malum laboris nec breuius, nec leuius temperatur.

Gen 3.
Iob 5.

5. Quintò, Accedit breuitas vitæ. Nam, cùm homines ad ſcientiam rerum, quæ propria eſt hominis operatio, non niſi longo tempore, magnoque labore perueniant, æquum eſſe videbatur, vt diutiſsimè viuerent: alioqui futurum erat, vt penè nulli finem ſibi proprium, & naturalem attingerent. Contra tamen vita hominis breuiſsima eſt. Plurimi enim ante decedunt, quàm ad maturitatem venire cœperint, &, qui longiſsimè viuunt, ad ætatem ceruorum, & cornicum minimè perueniunt. Quare non defuerunt ex Ethnicis, qui de natura quererentur, quòd longiorem vitam cornicibus, quàm hominibus dediſſet. Alius tunc vitam ſe relinquere dicebat, cùm diſcere, & vitam hominis propriā agere inciperet. Alius librum ſuum ab illis verbis exorditur: *Ars longa, vita breuis*: quaſi dicere vellet, non rectè agi cum natura humana, quæ propter vitæ breuitatem artes ſibi proprias aſſequi non poteſt. Script. etiam diuina: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs, qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra*. Iſaias etiam, & Apoſtolus Petrus hominem comparare fęno non dubitarunt, quod ad primum ſolis radium ſiccatur, & cadit.

Iob 14.
Iſa. 4.
1. Pet. 1.

6. Malum. Accedit poſtremò timor continuus imminentis mortis. Nam, tametſi vita humana amara eſt valde, tamen adhuc amarior eſſe videtur interitus: *Siccine ſeparat*, aiebat ille, *amara mors?* Et Apoſtolus: *Ingemiſcimus grauati eò quòd nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur, quod mortale eſt à vita*. Et alibi dicit Chriſtū per mortem ſuam deſtruxiſſe eum, qui habebat imperium mortis, id eſt, diabolum, vt liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant

1. Reg. 15.
2. Cor. 5.
Hebr. 2.

ſeruituti.

ſeruituti. Animus certè immortalis, & , qui naturalis forma corporis eſt, ſine dubio corpus immortale deſiderat: proinde mors inimica naturæ, & omnium terribilium extremum rectè nominata eſt.

Miſeriæ extrinſecus accedentes ſunt iſtæ.

Prima & ſumma eſt, quod homines poſt peccatum primi parentis Deum iratum, & inimicum habent: *Naſcimur enim omnes filij iræ.* Si autem Deus cōtra nos eſt, quis pro nobis eſſe audebit? Et quid mirum, ſi armatur orbis terræ cōtra hominem, cùm inimicus homini ſit, qui fecit cœlum, & terram? *1. Malum externum. Ephes. 2.*

Secunda eſt, quòd traditi ſimus in poteſtate principis tenebrarum, qui quidem multorum, etiam paruulorum, corpora inuadit, eoſque miſerabiliter vexat, & cruciat. Omnium autem mentes ſollicitat ad peccatum, & mille nocendi artes habens die, noctuque, tanquam Leo rugiens, circuit quærens, quē deuoret. Contra mille formes dæmonum incurſus quis innocentia ſua fidit? quandoquidem, ne quis fideret, etiam paruulos baptizatos, quibus certè nihil eſt innocentius, aliquando ſic vexant, vt in eis maximè, Deo ſinente, iſta mōſtretur huius vitæ flenda calamitas. 2.

Tertia eſt, quòd homo homini hoſtis crudeliſsimus, & immaniſsimus omni tempore, & loco inſidiatur. Quis enim explicet, quantum homines ab hoſtibus, à pyratis, à latronibus patiantur? 3.

Quarta eſt inobedientia animantium rationis expertium: *Præpoſuit* enim *Deus hominem beſtijs terræ, volatilibus cæli, & piſcibus maris.* Et certè, ſi primus homo ab imperio Dei non receſsiſſet, omnia animantia imperio hominis facilè paruiſſent. Nunc verò retinet quidem homo principatum in beſtias, eiſq; iure ſuo ad ſua commoda vti poteſt: ſed liberam executionem propter peccatum amiſit. Detrectant enim imperium: ſæpe etiam in ipſum Dominum ſuum inſurgunt, neque niſi magno labore, & induſtria, ſubijciuntur. Significauit hoc Deus verbis illis ad Noë: *Terror veſter, ac tremor ſit ſuper omnia animantia terræ, & ſuper omnes volucres cæli, & cuncta, quæ mouentur in terra.* Quo loco verba illa: *Terror, ac tremor*, indicant in ſtatu innocentiæ fuiſſe pacificum imperium: poſt peccatum autem futurum violentum, atque terribile; ſicut Principes regunt aliquando populos rebelles, & Domini mancipia fugitiua. 4. *Gen. 1.* *Gen. 9.*

Quinta eſt calamitas, quæ à cœlo, terra, mari, non rarò accidere ſolet. Nam vix dici poteſt, quanta ea detrimenta ſint, quæ contingunt hominum generi ab æſtibus, frigoribus, tēpeſtatibus, imbribus, alluuionibus, coruſcatione, tonitru, grandine, fulmine, motibus, hiatibuſque terrarum, oppreſsionibus ruinarum, eruptionibus ignium; à tot venenis fruticum, aquarum, aurarum. 5.

Sexta eſt, quę nullo caſu prouideri poteſt, ærumna caſuum fortuitorum, quæ, ſicut in ſtatu innocentiæ locum nullum habuiſſet, ita poſt peccatum vndique occurrat. 6.

Porrò de miſeria humanę vitæ, duplex cum Pelagianis controuerſia eſt.

Prior: *An ſint verè mala illa omnia, quæ nos inter miſerias numerauimus?* *Quæſt. 1.*

Ac concupiſcentiam quidem, de qua præcipua controuerſia eſt, eſſe malā, prob. primo: Nam Apoſtolus docet: *Malum adiacet mihi, perficere autem non inuenio.* Vbi per *malum adiacens* nihil aliud intelligi poteſt, niſi concupiſcentia carnis: nam illud idem malum in eodē capite idem Apoſtolus vocat legem mem- *Prob. 1. de concupiſcentia. Rom. 7.*

 brorum,

brorum, & legem peccati repugnantem legi mentis. At, si concupiscentia esset bonum naturæ, quomodo ab Apostolo malum nominaretur?

Prob. 2. *1. Cor. 7.* Secundò idem Apostolus: *Qui non se continent, nubant: melius est nubere, quam vri.* Et rursus admonens coniugatos, vt propter orationem ad tempus, & ex consensu contineant, & rursus propter tentationis periculum reuertantur in idipsum. *Hoc*, inquit, *dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Vbi S. Apostolus satis apertè declarat, coniugium datum esse à Deo in remedium concupiscentiæ, & indulgentiæ opus esse, cum opus coniugij exercetur non amore prolis, sed ad satisfaciendum concupiscentiæ: at certè remedio, & indulgẽtia non egent res bonæ, sed malæ.

Prob. 3. *1. Cor. 9.* *2. Cor. 12.* Tertiò idem Apostolus *castigat corpus suum, & in seruitutem redigit*: ter etiam Dominum rogat, vt auferatur à se stimulus carnis. At, quod tantus Apostolus ita vehementer oppugnat, & precibus apud Deum, & asperitate vitæ in se, sine dubio malum est, & eo carere, bonum.

Prob. 4. *Gal. 5.* Quartò idem Apostolus dicit *carnem concupiscere aduersus spiritum, spiritum autem aduersus carnem.* At concupiscentiam spiritus bonam esse testantur opera eius, quæ ibidem enumerantur: *Charitas, gaudium, pax,* &c. Igitur malam esse necesse est concupiscentiam carnis, quæ concupiscentiæ spiritus aduersatur. Vt interim omittam, quòd, cùm eius fructus, qui in eodem capite notantur, mali sint, non potest ipsa non esse mala. *Non* enim *potest arbor bona malos fructus facere.* *Matt. 7.*

Prob. 5. *1. Ioan. 2.* Quintò Apostolus Ioannes concupiscentiam dicit non esse ex Patre, sed ex mundo. Quomodo autẽ bonum est, quod non est à Deo, à quo omne bonũ est?

Prob. 6. Sextò, Concupiscentia carnis eget fræno: alioqui fertur immoderatè in omnia flagitia. At frænum non ipsa sibi adhibet, sed à ratione illi imponitur. Igitur ipsa ex se immoderata, ac per hoc mala, ac vitiosa est.

Prob. 7. Septimò, Propter istam concupiscentiam omnis concubitus, etiam legitimus cum vxore, vitat aspectum, &c, nisi in latebris, vel in tenebris, nunquã peragitur. At propter bona nemo erubescit, nemo tenebras quærit.

Prob. 8. Octauò, Malum est, vt inferiora superioribus reluctentur. Id enim contra æquitatem, & rectam rationem est. At propter concupiscentiam pars animæ inferior superiori, id est, rationi repugnat, legi mentis non parit, spiritui aduersatur. Quis igitur ambigat, an ea sit mala appellanda?

Prob. 9. Nonò, Accedant testimonia Patrum, & etiam Ethnicorum.

Quæst. 2. Altera controuersia est: *An miseriæ istæ superius numeratæ sint ex merito peccati; an ex conditione naturæ?*

Resp. 1. Possunt autem humanæ calamitates omnes ad decem præcipuas reuocari.

& prob. 1. *Psal. 48.* Prima est ignorantia in mente. Hanc ortam esse ex peccato, testatur Dauid: *Homo, cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Adamum quoque ante peccatum nouisse naturas rerum, quas nunc ignoramus, satis apertè colligitur ex Gen. vbi nomina imposuit omnibus animantibus, vt natura vniuscuiusque exigere videbatur. Deinde, In paradiso nullus fuisset error, nulla deceptio, nulla ignorantia earum rerũ, quæ pro loco, & tempore scienda fuissent. Nam ista omnia sunt mala, & pœnæ peccati. *Gen. 2.*

Secunda

Secunda est, Malitia in voluntate. Hanc non fuisse in primis parentibus 2.
ante peccatum, & ex peccato natam esse, testatur Eccles. *Hoc inueni, quòd fecerit* Eccle. 7.
Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus.

Tertia est, Concupiscentia in parte inferiore. Hanc pœnam esse peccati, 3.
docet Apostolus, cùm eam sæpissimè vocat *peccatum*, quia videlicet ex peccato Rom. 7.
nata sit. Docet etiam verecundia primorum parentum, qui post peccatum Gen. 3.
erubuerunt nuditatem suam, eamque frondibus, quæ primæ in promptu fuerunt, tegere festinarunt. Docet postremò etiam ratio. Nam aut in paradiso fuisset libido, &, quotiescunque illa exurgeret, toties ei per cõcubitum satisfieret: aut fuisset quidem, sed per temperantiam frænaretur: aut denique non fuisset, & nulla existente libidine, vt cætera membra, quæque ad opera sua; sic ad opus proprium etiam genitalia, iussis volentium, sine vlla difficultate seruissent. Sed duo priora respuenda sunt, quibus libidini aut seruitur, aut repugnatur. Nam illud primum tam præclara illius status honestas; hoc autem secundum tam magna fęlicitas non vult. Restat igitur, vt tertium tantum sit verum, & libido, quæ in primis parentibus ante peccatum non fuit, ex peccato sit natum, & ad nos per peccatum, in quo concipimur, propagata descendat.

Quarta est labor, & dolor in corpore. Hunc ex peccato manasse, Deus ip- 4.
se testatur: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Vnde illud: *Iugum graue super* Gen. 3.
filios Adam, à die exitus de ventre matris ipsorum, vsque ad diem sepulturæ in matrem Eccli. 40.
omnium.

Quinta est Mors ipsa, de qua B. Paulus: *Per vnum hominem peccatum in hunc* 5.
mundum intrauit, & per peccatum mors. Et: *Stipendia peccati mors.* Rom. 5.

Sexta est Ira Dei. Hanc autem esse pœnam peccati, nulla ratione dubitari Rom. 6. 6.
potest, nisi de ipsius Dei iustitia dubitetur. Nam *vultus Domini* non est, nisi *su-* Psal. 33.
per facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Et Apostolus scribit, *reuelari* Rom. 1.
iram Dei de cœlo super omnem impietatem, & iniustitiam. Itaque non nasceremur fi- Ephes. 2.
lij iræ, quales nos nasci, scribit Apostolus, nisi in iniquitatibus conciperemur, Psal. 50.
& in peccatis parerent nos matres nostræ.

Septima est captiuitas sub diabolo. Hanc pœnam esse peccati, docet B. Pe- 7.
trus: *A quo quis superatus est, eius & seruus est.* Deinde; Non daret Deus hominem 2. Pet. 2.
diabolo tanquam naturam inferiorem naturæ excellentiori, quomodo tradidit homini bestias terræ. Nam & si mortalis est homo, tamen est etiã rationalis, & Dei capax; & ideò non Angelorum seruus, sed conseruus est, & Deo non per Angelos, sed per se famulatum præstat. Quare, quòd diabolus princeps huius mundi nominetur in Script. & homines captiuos teneat ad suam ipsius voluntatem, & nos Christi ope indigeamus, vt de potestate Sathanæ liberemur, non potest aliunde, quàm ex peccato factum esse.

Octaua est crudelitas hominum in alios homines. Hanc verò ex peccato 8.
manare, Iacobus Apostolus docet: *Vnde bella, & lites in vobis? nónne ex concupiscen-* Iacob. 4.
tijs vestris, quæ militant in membris vestris? Concupiscentiã autẽ pœnã esse peccati ante demõstrauimus. Itaq; peccatũ cõcupiscentiã procreauit: concupiscentia verò lites, & bella. Neque hæc solum, sed etiam seditiones, rixas, homicidia, veneficia, impudicitiam, & illa omnia mala, quæ *opera carnis* vocat Apostolus. Gal. 5.

9. Gen. 3. Gen. 2. Nona est inimicitia, & rebellio bestiarum. Non fuisse hoc malum futurum in statu innocentię, colligitur ex Gen. vbi serpens familiariter cum Heua colloquitur, & neque ipsa serpentem horret, neque serpens ipsam, aut fugit, aut ferit. Idem potest intelligi ex eo, quòd Dei animantia omnia venerunt ad hominem, vt ab eo, tanquam à proprio Rege, ac Domino, nomen acciperent, & subiectionem, ac fidelitatem eidem quodammodo testarentur. Accedit etiam, quòd multi sancti viri, vt Magnus Antonius, S. Martinus, S. Franciscus, & alij quamplurimi, etiam in hac vita miram animantium, etiam ferocissimarum, obedientiam habuerunt. Quod certè non aliunde fiebat, nisi quia in eis gratia Dei sanauerat magna ex parte naturam: & sicut inobedientia primi hominis erga Deum effecerat, vt bestiæ imperium hominis detrectarent; sic etiam perfecta obedientia Sanctorum erga Deum faciebat, vt animantia bruta antiquũ imperium cognoscerent.

10. Sap. 5. Eccli. 40. Decima sunt illa omnia mala, quæ à cœlo, terra, mari, vel ante præuisa, vel omninò inopinata homines patiuntur; hęc enim omnia ad peccati supplicium pertinere docet Sap. qui dicit *armari creaturam ad vltionem inimicorum Dei, & pugnare cum eo orbem terrarum contra insensatos.* Neque dubitari potest, quin ad has etiam calamitates Ecclesiasticus respexerit, cùm iugum graue impositum esse dixit super filios Adæ.

Prob. 2. Prob. etiam, miserias vitæ humanæ esse pœnas, siue fructus peccati originalis, ratione. Nam, tametsi calamitates humani generis ferè omnes potuerint esse naturales, quod accidisset, si Deus hominem sine originali iustitia in puris naturalibus condere voluisset, ex quo sequitur, vt, remota reuelatione diuina, non possit certò statui, corruptionem humanam pœnam esse peccati: tamen hac reuelatione iam habita, & fide in animis nostris accensa diuinitus, non mediocriter ratio naturalis fidem ipsa corroborat. Omnino enim verisimile est, Deum optimum, & nostri generis amantissimum, non fuisse conditurum hominem tam miserum, quàm nunc est, nisi peccati nostri magnitudo tale supplicium meruisset. Quare plerique veterum Ethnicorum humanæ vitę miserias ita deflent, vt vel de natura, tanquam de nouerca, querantur; vel per has miserias puniri peccata animarum in alia vita commissa suspicentur.

DE

DE GRATIA, ET LIBERO ARBITRIO.

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

De nomine, & partitione gratiæ.

RATIA inde nomen accepit, quod gratis detur. Opponitur autem debito, dicente Apostolo: *Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Et: *Si autem gratia, iam non ex operibus: alioqui gratia iam non est gratia*. Porrò tres sunt in sacris litteris huius vocabuli notiones. *Gratiæ nomen. Rom. 4. Rom. 11.*

Accipitur primum amplissima significatione, pro quouis beneficio Dei, siue illud naturale sit, siue naturæ ordinem, gradumque transcendat: quomodo accipitur ibi: *Propter hoc & tunc in omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant.* Quo loco gratiam vocat Script. illam Dei benignitatem, & prouidentiam, quæ, tanquam nutrix, omnia, quæ ab ipso Deo sunt creata, conseruat, & fouet. Sed hæc acceptio gratiæ non multum ad rem nostram facit. *1. Acceptio Gratiæ. Sap. 16.*

Accipitur secundò gratia Dei pro illis solis beneficijs diuinis, quæ naturæ superaddita, neque ad rei naturam constituendam, aut conseruandam sunt necessaria, neque ex ipsa fluunt, aut ipsi quoquo modo debentur. Intelligimus autem hoc loco gratiam Dei vocari supernaturalia beneficia generali quadã significatione, vt etiam illa comprehendantur, quæ non ex merito Christi, sed ex sola Dei liberalitate, neque in indignos, & peccatores, sed in non dignos, & non iustos conferuntur; quæque non tam indebita, quàm non debita nominanda sunt. Talis fuit iustitia originalis, & gratia gratum faciens primo nostro parenti in creatione collata. Huc etiam referri potest gratia, quam in humanitate Christi fuisse testantur Scripturæ. *Diffusa est gratia in labijs tuis.* Et: *Gratia Dei erat in illo.* Et: *Plenum gratiæ, & veritatis.* *2. Acceptio. Psal. 44. Luc. 2. Ioan. 1.*

Accipitur tertiò gratia Dei maximè propriè pro solis illis Dei beneficijs, quæ non modò supernaturalia, & non debita sunt, sed etiam indignis hominibus ex Christi merito conferuntur: *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu.* Vbi non satis esse credidit Apostolus, si diceret: *Iustificati gratis*: sed addidit: *Per gratiam ipsius.* Et: *Per redemptionem, quæ est in Christo*: nimirum, vt significaret et iustificationem post lapsum Adæ non solùm gra- *3. Acceptio. Rom. 3.*

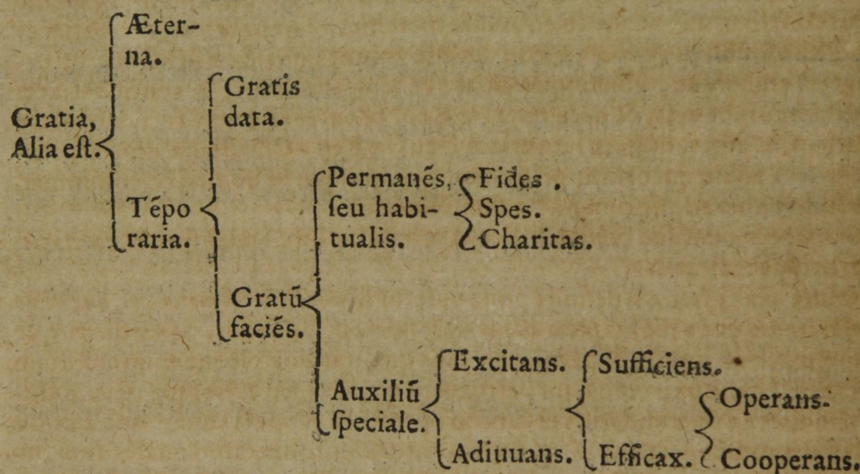
tis

tis dari, sed etiam indignis, & peccatoribus dari, qui, nisi per secundum Adamum redimerentur, iræ filij, & serui Sathanæ æterno tempore permanerent. Idem quoque Apostolus, cùm dixisset: *Stipendium peccati mors:* non adiunxit: Stipendium iustitiæ vita æterna, quod antithesis requirere videbatur, & quod sine dubio adiunxisset, si de homine ante lapsum loqueretur: sed adiunxit: *Gratia Dei vita æterna.* Tametsi enim vita æterna certa sit merces operum, eam tamen gratiam appellare maluit S. Apostolus, vt intelligeremus, ipsa etiam nostra merita esse Dei munera; neque id solùm, quod sine Dei gratia nulla esse posśint liberi arbitrij bona merita, sed quia post illam Adami ruinam noua quadam, & singulari Dei gratia liberandum fuit liberum arbitrium à captiuitate, & seruitute peccati.

Rom.6.

Diuisio Gratiæ.

Iam verò gratiæ secundo, & tertio modo acceptæ multæ sunt partitiones:

Gratia æterna. Ephes.1.

Gratia æterna est amor ille, quo nos Deus ante mundi constitutionem ab ipsa æternitate dilexit: in cuius gratiæ laudem, & gloriam nos à Deo prædestinatos esse, atque electos in adoptionem filiorum, testatur Apostolus: *Prædestinauit nos in laudem gloriæ gratiæ suæ.*

Gratia temporaria. Rom.8.

Gratia temporaria dicuntur beneficia vocationis, & iustificationis, quæ ex æterna gratia, vt effectus ex caussa, deriuantur. Nam *quos prædestinauit, hos & vocauit; quos vocauit, hos & iustificauit.* Altera partitio non sic accipienda est, quasi aliqua sit gratia non gratis data, sed vni speciei, quòd proprio nomine careat, relinquitur nomen generis.

Gratia gratis data. 1.Cor.12.

Gratia gratis data est donum supernaturale absque vllo debito ad aliorum spiritualem salutem præcipuè collatum. *Diuisiones gratiarum sunt,* &c.

Gratia gratum faciens. 2.Cor.12.

Gratia gratum faciens est donum supernaturale absque vllo debito ad propriam vniuscuiusque spiritualem salutem potissimum datum. *Sufficit tibi gratia mea. Supernaturale donum* vtraque gratia dicitur, quia non consequitur naturam, sed supra naturam conceditur diuinitus: idque absque vllo debito,

quia

quia neque debetur naturæ, neque cadit sub meritum personæ. Quamuis autem ex gratia gratis data interdum beneficia corporalia consequantur, vt bona valetudo ægrotantis: tamen quia finis vltimus omnis gratiæ gratis datæ est sanitas animæ sempiterna, ideò ad spiritualem salutem eas referri diximus. Denique addidimus in definitione gratiæ gratis datæ ad aliorum præcipuè salutem hoc genus pertinere, quia licet sit commune gratiæ gratis datæ cum gratia gratum faciente, vt tam propriæ, quàm alienæ saluti conducant: tamen illud interest, quòd gratia gratum faciens datur potissimum ad propriam vniuscuiusque salutem, secundariò ad aliorum; nimirum vt nos ipsi primum iusti, perfectique efficiamur; deinde cæteri *videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum, qui in cœlis est.* Contra vero gratia gratis data alienam salutem spectat præcipuè, eorum videlicet, qui prædicatione, & miraculis, vel ad fidem, vel ad pœnitentiam pertrahuntur: Propriam autem secundario: quia, dum per ea dona solerter in proximorum salutem incumbimus, Deum nobis conciliamus, atque ab eo audire meremur: *Euge serue bone, &c.* Sicut enim Philosophi duo genera virtutum esse volunt: quasdam priuatas, & necessarias vnicuique, vbicunque viuat; vt temperantiam, & continentiam: quasdam communes, & necessarias in Rep. propter aliorum societatem, vt iustitiam, & liberalitatem: ita etiam Deus in Rep. Christiana duo esse voluit genera adiumentorum; priuatum, quo quisque fit bonus; & commune, quo indigemus ad aliorum iuuandam salutem.

Matt. 5. *Matt. 25.*

Gratia permanens, seu *habitualis* dicuntur habitus infusi fidei, spei, & caritatis, ac præcipuè caritatis. *Gratia permanens.*

Gratia auxilij specialis definiri posse videtur his verbis: *Est motio Dei, qua homo ad operationes, quæ naturam suam aliquo modo superant, adiuuatur.* *Motio* dicitur, vt distinguatur ab infusis, & permanentibus qualitatibus. Neque enim auxilium speciale est habitus infusus, aut permanens qualitas; sed actio, qua Deus hominem mouet ad operandum, vel cum eo operatur. Non est autem hoc auxiliũ necessarium ad operationes, quæ vires naturæ non superant; quales sunt intelligere, & appetere res humanas: ad huiusmodi enim sufficit auxilium generale; sed necessarium est ad eas operationes, quæ quoquomodo naturæ vires excedunt. *Auxilium speciale.*

Porro tribus modis operatio aliqua vires naturę superare potest. *Tribus modis operatio vires naturæ superat.*

Primùm simpliciter, & absolutè; vt, si ex genere suo operatio sit ordinis altioris, quàm sunt res naturales: quales sunt actus virtutum Theologicarũ, Fidei, Spei, & Charitatis, quæ non acquiruntur per iteratos, & frequentatos actus, sed diuinitus in animam infunduntur.

Secundò non simpliciter, sed ratione status peccati. Sicut enim homo ægrotus mouere non potest ingentem aliquam molem, nisi iuuetur ab alio, quã ipse idem, si sanus esset, solus mouere potuisset: sic homo per peccatum debilitatus multa non potest per auxilium speciale efficere, quæ in statu innocentiæ sine tali auxilio facilè effecisset.

Tertiò ratione modi, loci, temporis, personæ, aut alterius cuiuslibet circũstantiæ. Sæpe enim accidit, vt id, quod neque ex genere suo, neque ratione status, vires naturæ superat, easdem tamen superet ratione circumstantiæ.

Sicut poterit homo ſanus per ſe molem quandam loco mouere, non tamen poterit ſine alterius auxilio, ſi alteram manum tantum adhibere cogatur; aut ſi loco parum commodo vel moles, vel ipſe ſit conſtitutus: ita poterit homo iuſtus præceptum aliquod decalogi facilè adimplere, ſi nulla extrinſecus tentatio diabolica accedat: ſi verò tentatio eiuſmodi accedat ſine ſpeciali auxilio id facere non poterit.

1. diſcrimen inter auxiliū generale, & ſpeciale

Ex his facile erit colligere, quid interſit inter auxilium Dei generale, & ſpeciale. Generale ſiquidem datur ad actus omnes, tam bonos, quàm malos: nam & in malis actibus id, quod materiale, & poſitiuū eſt, bonū eſt, nec fieri, niſi Deo cooperante, poteſt. Speciale autem non datur, niſi ad actus bonos.

2. diſcrimen.

Rurſus; Generale datur à Deo, vt auctore naturæ, ad ea opera, quæ per naturales potentias exercentur, & ad finem, qui cum natura proportionem habeat, referuntur. Speciale verò præſtatur à Deo, vt gloriæ donatore, ad ea opera, quæ naturæ vires excedunt, & ad finem ſempiternæ beatitudinis ordinantur.

3. diſcrimen.

Ad hæc; Generale auxilium, quamuis non ſit debitum ſimpliciter, eſt tamen debitum aliquo modo ex hypotheſi: cùm enim Deus res creatas extare, & operari voluerit, æquum eſt, vt eis non deneget auxilium, ſine quo nec ſe ipſæ mouere, nec aliquid omninò poſſent efficere. Speciale verò nulla ratione eſt debitum, ſed ex noua quadam, & infinita Dei liberalitate donatur, præſertim, ſi loquamur de prima gratia hominem præueniente, & excitante. Quare nomen gratiæ magis propriè conuenit auxilio ſpeciali, quàm generali: ſicut etiam magis propriè habitus fidei, ſpei, & caritatis, quàm intelligendi, volendique facultates, dona gratiæ nominantur.

Gratia excitans.

Ad gratiam *Auxilij Excitantis* diuinæ illuſtrationes, atque inſpirationes pertinent, quibus Deus cor noſtrum pulſat, vt à ſomno peccati, vel negligentiæ in bonis operibus excitemur.

Adiuuans.

Apoc. 3.

Ad gratiam *Auxilij Adiuuantis* ſpectat diuina cooperatio, directio, ac protectio, quibus iuuamur, tum vt eligamus, tum vt faciamus, quod Deus præueniens inſpirauit. *Ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum &c.*

Auxilium ſufficiens.

Auxilium ſufficiens dicitur, quo Deus ita hominem vocat, & excitat, & iuuare dirigendo, protegendo, cooperando paratus eſt, vt reuerà poſſit ille ſic excitatus, & vocatus, velle credere, velle conuerti, velle bonum aliquod facere; tamen reipſa non velit credere, aut conuerti, aut bonum illud facere.

Efficax.

Auxilium efficax dicitur, quo Deus ita hominem vocat, & excitat, & iuuare dirigendo, protegendo, cooperando paratus eſt, vt infallibiliter reipſa velit ille, qui ſic excitatur, & vocatur, & reipſa credat, conuertatur, bonū faciat.

Gratia operans.

Gratia operans eſt, quæ facit, vt, velimus.

Cooperans.

Cooperans verò, quæ facit, vt, quod voluerimus, impleamus. Solet adferri alia quædam partitio gratiæ in præuenientem, & ſubſequentem, cùm in Pſalmo legamus: *Miſericordia eius præueniet me.* Sed hæc partitio nihil noui continet, ſed ſuperiores dumtaxat includit: ſiquidem gratia excitans dici poteſt præueniens; & adiuuans ſubſequens. Rurſus; Gratia operans eſt etiam præueniens; & cooperans, ſubſequens.

Pſal. 58.

Deni-

Denique; Omnis gratia prior præueniens dici poteſt, ſi comparetur ad poſteriorem.

CAPVT II.

De gratia permanente, ſeu habituali.

PRima hic quæſtio eſt: *Sitne aliqua gratia habitualis?* *Quæſt. 1.*

Communis Theologorum ſententia eſt, habitum aliquem ſupernaturalem à Deo nobis infundi, quo anima exornetur, & perficiatur, atque adeò iuſta, Deoque grata, & accepta reddatur. Eſt etiam hæc totius Eccleſiæ ſententia: nam extant duorum Conciliorum generalium de hac re decreta Cõcilium enim Viennenſe ſub Clemente V. Pont. Max. in Gallijs celebratum, cùm de hac re variæ Theologorum circumferrentur opiniones, ſtatuit eam eſſe recipiendã, quæ aſſerit infundi in Baptiſmo tũ paruulis, tũ adultis, habitus gratiæ, & virtutũ. Conciliũ etiam Tridẽt. quáuis definire noluerit: Sitne gratia gratum faciens habitus propriè dictus, an qualitas alia? tamen eſſe qualitatem permanentem per modum habitus, atque animæ inhærentem, ſatis apertè definiuiſſe videtur, cùm ait iuſtificationem non eſſe ſolùm remiſsionẽ peccatorum, ſed etiam ſanctificationem, & renouationem interioris hominis per voluntariam ſuſceptionem gratiæ, & donorum. Et cum paulò infrà addit in ipſa iuſtificatione cum remiſsione peccatorum ſimul infundi fidem, ſpem, & caritatem, eaque animę inhærere. Et cùm diſtinguit gratiam iuſtificationis ab actibus fidei, ſpei, dilectionis, & pœnitentiæ. Et cùm definit iuſtificationis gratiam non eſſe tantùm externum Dei fauorem, ſed etiam caritatem in corde diffuſam, eique inhęrentem. Denique; hanc fuiſſe Concilij Trident. mentem præter alios auctores teſtatur Catechiſmus eiuſdem Concilij his verbis: *Eſt autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum pœna anathematis propoſita, decreuit, non ſolùm, per quam peccatorum fit remiſſio; ſed diuina qualitas in anima inhærens, ac veluti ſplendor quidam, & lux, quæ animarum noſtrarum maculas omnes delet, ipſáſque animas pulchriores, & ſplendidiores reddit.* Ac ne quis fortè conetur per diuinam qualitatem intelligere actionem, non habitum, paulo poſt idem auctor ſcribit per eam qualitatem, quæ in cordibus noſtris diffunditur, ad omnia Chriſtianæ pietatis officia nos habiles reddi. Et paulo infra adiungit ex ea pias, honeſtaſque actiones proficiſci.

Reſp. *Clement. 1. de ſum. Trin. & fide Cath.* *Seſſ. 6. c. 7.* *can. 3.* *can. 11.* *De Sacram. Baptiſ.*

Prob. hæc ſententia primùm ex Script. *Prob. 1. reſp.*

Primùm prob. teſtimonio, quo aduerſarij contrarium probant: *Per obedientiam vnius hominis iuſti conſtituentur multi.* Nos enim per obedientiam vnius Chriſti multos iuſtos conſtitui exiſtimamus in eo ſenſu, vt merito obedientiæ Chriſti reconcilietur nobis Deus, & ab eo iuſtitia donemur, quæ ſit qualitas animæ noſtræ infuſa, & inhęrens. Id manifeſtè probamus ex antitheſi verborum Apoſtoli. Dixerat enim: *Quemadmodum per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.* Et continuò adiecit: *Ita per obedientiam vnius* *Rom. 5.*

hominis iusti constituentur multi. Constat autem nos non constitui peccatores per imputationem iniustitiæ, quæ fuit in Adamo, sed per iniustitiam nobis verè inhærentem, per modum habitus, quam contraximus ob inobedientiam primi hominis, cuius filij sumus: Igitur iusti etiam constituimur, si quid Apostoli antithesis valet, non per imputationem iustitiæ, quę est in Christo, sed per iustitiam nobis verè inhęrentem per modum habitus, quę nobis infunditur ob Christi obedientiam, cuius per lauacrum regenerationis filij efficimur.

Ioan. 4. Secundò prob. veritas ex verbis Domini: *Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Fons enim iste Spiritus sanctus est per gratiam inhabitans, siue gratia à Spiritu sancto inhabitante diffusa; vt colligitur, tum ex alio loco Ioannis, vbi, cùm Dominus dixisset: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ:* subiunxit Euangelista: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Tum ex Patribus, qui hęc loca communiter exponunt de Spiritu sancto, siue de gratia eius viuificante. Hęc enim duo in idem recidunt, cùm Spiritus sanctus non inhabitet, nisi per effectum aliquem creatum, id est, per gratiam, & charitatem; neque gratia, & charitas sine Spiritu sancto inhabitante esse possit. Magis propriè tamen videtur hic locus exponi de ipsa gratia creata, quàm de Spiritu sancto creatore, tum quia Dominus ait: *Fiet in eo fons aquæ*; siquidem fieri ad rem creatam pertinet: tum etiam, quia eiusdem sunt generis fons, & aqua ex fonte manans; & sancta opera, quę intelliguntur per aquam ex fonte fluentem, magis conueniunt cum habitu gratię, quàm cum Spiritu sancto. Porrò dubitari non potest, quin per fontem intelligatur aliquid permanens, & fixum, ac per hoc significetur gratia inhęrens animę per modum habitus permanentis, vnde fluant riui bonorum operum, qui saliant in vitam ęternam: aqua enim tam valdè ascendit, quàm est altus locus, vnde descendit; ideò aquę eius ad cœlum vsque perueniunt, id est, merentur opera iusta regnum cœleste, quoniam ex gratia cœlesti, ac diuina proueniunt.

(margin: Ioan. 7. — Ioan. 4.)

Tertiò prob. ex illis Script. testimonijs, quę significant gratiam diffundi, siue effundi in cordibus: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè.* Certè enim tunc Spiritus sanctus abundè effunditur, cùm abundanter gratia eius donatur: effusio autem, & diffusio gratię, siue charitatis in corda hominum, non ad actionem hominis, sed ad donum Dei collatum hominibus referri debet. Actiones enim effunduntur ex cordibus: *De corde enim,* ait Dominus, *exeunt cogitationes malæ,* &c. non effunduntur, aut diffunduntur in corda, neque donum in corde effusum externus Dei fauor propriè dici potest, sed aliquid ipsum cor attingens, purgans, & renouans, vt Apostolus loquitur.

(margin: Rom. 5. — Tit. 3. — Matt. 15.)

Quartò huc pertinent etiam illa loca, vbi gratia comparatur pignori, sigillo, vnctioni, vel semini, rebus videlicet creatis, & permanentibus. *Qui vnxit nos, Deus, & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Et: *Vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis.* Et: *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen eius manet in eo.* Quid enim, quęso, est aliud semen Dei in nobis

(margin: 2. Cor. 1. — 1. Ioan. 2. — 1. Ioan. 3.)

nobis manens, nisi charitas habitualis, ex qua fructus bonorum operum nascantur?

Secundò prob. hæc sententia testimonijs veterum, qui, tametsi non aperte nominent habitum, vel qualitatem; tamen ita rem describunt, vt pauco negocio possit intelligi verum esse, quod ait Concilium Viennense hanc sententiam testimonijs veterum esse conformem. *Prob. 2.*

Tertiò prob. ratione. *Prob. 3.*

Prima ratio est ex parte Dei. Deus diligit iustos, & odit peccatores, vt Scripturæ passim loquuntur: nulla autem mutatio in ipso Deo cogitari potest: igitur mutatio fit in homine, cùm ex non dilecto incipit esse dilectus. Quare concedendum est in homine iusto esse pulchritudinem aliquam veram, & spiritualem, ob quam oculis Dei gratus efficitur, pręsertim cum Deus non possit decipi, aut errare, vt diligat iniustum pro iusto, & deformem pro formoso. Præterea; Dei dilectio efficax est: igitur, cui vult Deus bonum, continuò ille efficitur bonus; nihil enim aliud est diligere, nisi velle bonum. Et quidem homines multa bona cupiunt amicis, quæ tamen ipsi conferre non possunt: at Dei voluntas omnipotens, & efficacissima est. *1. Ratio.*

Secunda ratio ex parte hominis: Homo ad supernaturalia opera conditus, opera supernaturalia operari debet, quibus ad finem illum tendere, ac tandem peruenire queat. Sed opera supernaturalia prærequirunt esse supernaturale, siue formam supernaturalem: talia enim sunt opera, qualis est forma, seu essentia, vnde opera ipsa procedunt; quod in rebus omnibus cernimus. Igitur dat Deus hominibus, quos iustificat, formam supernaturalem, quam habitum gratiæ nominamus. Et fortasse huc respexit S. Petrus, cùm ait nos *effici diuinæ consortes naturæ.* Præterea; Non est homo iustus, & sanctus eo tempore solùm, quo iusta, & sancta opera facit; sed etiam dum cessat, dum quiescit, dum dormit. Non igitur ab opere, sed ab habitu permanente iustus, & sanctus dicitur. Ipse etiam Aristoteles vidit, & docuit non posse verè, & propriè nominari iustum, qui aliquod opus iustum fecerit, sed qui iustitiæ habitũ acquisierit. *2. Ratio.* *2. Pet. 1.*

Tertia ratio ex parte instrumentorum iustificationis, quæ sunt cœlestia Sacramenta: Baptismus non solùm homines, qui vsum habent rationis, sed etiam infantes, amentes, dormientes quandoque iustificat. At in illis, qui vsu rationis carent, nulla inesse potest iustitia actualis: erit igitur habitualis. Præterea; Baptismus non quomodocunque iustificat, sed per modum regenerationis. Sic enim legimus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto,* &c. Et: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* At regenerari non est aliquid agere, sed nouam naturam, & diuinam, ac supernaturalem formam accipere, vnde filij Dei nominemur, & simus. Iustitia igitur, quæ per Baptismum acquiritur, non est actualis, sed habitualis; quæ per modum formæ in anima inhæreat, eamque ad esse quoddam diuinum, & supernaturale euehat. Denique; Sacramenta, saltem ex communi Catholicorum sententia, gratiam conferunt, & efficiunt, vt instrumenta Dei: Non autem efficiunt actualem in nobis iustitiam, vt experientia inprimis non obscurè testatur: efficiunt igitur habitualem. *3. Ratio.* *Ioan. 3.* *Tit. 3.*

Quæst. 2. Altera quæstio est: *Vtrum habitus gratiæ sit idem cum habitu caritatis?*

1. sententia. Quatuor sunt apud Doct. de hac re sententiæ. Quidam enim volunt gratiam gratum facientem esse habitum re, ac ratione à caritate distinctum; & gratiam quidem in ipsa animæ substantia, tãquam in subiecto, sedem habere; caritatem in voluntate. Existimant enim ita se habere gratiam ad virtutes infusas, sicut se habet anima ad suas potentias: & sicut anima dat esse naturale corpori, ex ipsa autem potentiæ fluunt, quę sunt actionum instrumenta; sic etiam gratiam dare animæ esse quoddam supernaturale, ex ipsa verò quodámodò fluere habitus virtutum infusarum qui sint principia proxima operationis supernaturalis. Ita docet S. Thomas, Capreolus, Caietanus, Ferrar. Dom. à Soto, & alij.

1.2. q. 110. ar. 3. & 4.

2. sententia. Alij distinctionem inter gratiam & charitatem non realem, sed formalem constituunt. vt Alex. Alensis, Albertus Magnus, S. Bonauentura fortassis.

3. sententia. Alij gratiam, & charitatem neque reipsa, neque formaliter; sed tantum ratione distinguunt. Docent enim vnum, atque eundem habitum, qua parte subiectum respicit, atque hominem ipsum, in quo inest, exornat, Deoque gratum, & amabilem reddit, gratiam nominari: qua parte respicit opus, & voluntatem promptam efficit ad Deum super omnia diligẽdum, dici propriè charitatem. Hæc est Alex. Alensis, qui fortè mutauit suam opinionem, Richardi, Mayronis, Gabrielis, Maioris, & aliorum.

4. sententia. Alij denique nihil omninò interesse volunt inter gratiam & charitatem, soloque nomine distingui affirmant. Ita Durandus. Quamuis autem duæ priores sententiæ, & quarta probabiles sint, & auctores insignes, ac doctissimos habeant; tertia tamen probabilior mihi videtur, & cum Script. & Patribus, & cum ipso Trident. Concilio magis congruere.

Refellitur 4. Et quidem sententia quarta refelli videtur satis, tum auctoritate omnium aliorum Theologorum, qui distinctionem aliquam inter charitatem, & gratiam agnouerunt: tum etiam, quia, si gratia facit hominem Deo dilectum, & charitas facit eundem hominem dilectorem Dei, vt communis conceptio, & nomina ipsa testantur, profectò aliquid interest inter charitatem, & gratiam.

Refelluntur 1. & 2. Priores autem duæ sententię his argumentis refelluntur.

1. argumentum. Primò, Concilium Trident. tametsi non voluit quæstionem illam, vt quæ ad fidem non pertinet, definire, tamen satis apertè indicasse videtur, cui sententiæ magis faueret. Num vbi propriè de hac re agit, simpliciter affirmat vnicam esse formalem caussam iustificationis, eamque in fide, & spe, & charitate consistere: *Demum, inquit, vnica formalis caussa est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit.* Et paulò post explicans, quid sit illa iustitia: *Quanquam, inquit, nemo poßit esse iustus, nisi cui merita paßionis Domini nostri Iesu Christi communicantur; id tamen hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctißimæ paßionis merito per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione cum remißione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur per fidem, spem, & charitatem: nam fides, nisi ad eam spes accedat, & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit.* Et paulò post hanc fidem viuam, id est, cum spe, & charitate

Sess. 6. cap. 7

ritate coniunctam esse dicit id, quod ex traditione Apostolica petunt Catechumeni ab Ecclesia, cùm petunt fidem vitam ęternam pręstantem. Et mox adiungit, hanc fidem viuam esse veram, & Christianam iustitiam, quam ceu primam stolam per Adami peccatum amissam, ac per Christi obedientiam recuperatam, candidam, & immaculatam iubentur renati seruare. At certè, si gratia iustificans à virtutum Theologicarum habitibus distingueretur, iure Concilium reprehendi posset, quòd hoc loco nullum de istiusmodi gratia mẽtionem fecisset. An non esset imperfecta, & manca tanti Concilij doctrina, si in explicatione iustificationis illud omisisset, quod est in iustificatione præcipuum? Adde, quòd idem Concilium doceat iustitiæ incrementum ab Ecclesia postulari, cùm ita orat: *Da nobis, Domine, fidei, spei, & charitatis augmentum.* *cap. 10.*

Alterum argumentum sumitur à doctrina veterum Patrum, qui perpetuò iustitiam, qua coram Deo iustificamur, eique grati, & accepti sumus, in virtute, ac præcipuè in charitate constituunt. *2. argument.*

Tertium argumentum peti potest ex litteris diuinis, in quibus ea omnia videmus charitati tribui, quæ ab auctoribus contrariæ sententiæ tribuuntur gratiæ, non solùm absolutè, sed etiam vt eam distingui ipsi docẽt à charitate. Profectò autem, si in charitatem secundum Script. conueniunt ea omnia, quæ soli gratiæ iure tribui solent, alterum necesse est, vel in Script. falsam doctrinam, quod fieri non potest, contineri; vel, quod nos contendimus, gratiam à charitate, aut nullo modo, aut sola, ratione distingui. Gratię propriũ esse volunt, vt a charitate ipsorum opinione distinguitur, dare animę quoddam esse supernaturale, ex quo dicatur homo filius Dei per participationem, & diuinę consors naturæ. Id verò totum Script. apertissime tribuit charitati. *Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus.* Et *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* Pręterea; Tunc accipit homo illud esse supernaturale, cùm regeneratur, ac renascitur, nouaque efficitur creatura. Id autem fieri per charitatem, ex Script, ita prob. Semen, ex quo regeneramur, est verbum Dei: *Renati non ex semine corruptibili, sed ex incorruptibili per verbum Dei viui.* Et: *Genuit nos verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius.* Verbum autem fidem in nobis propriè gignit, eamque viuam, quę per dilectionem operatur: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Fides igitur viua, id est, cum charitate, est id, per quod renascimur, & proinde ipsa dat illud esse diuinum, & supernaturale, vnde dicimur filij Dei. Et confirm. ex illis verbis: *Omnes enim filij Dei estis per fidem.* Loqui autem B. Paulum de fide viua, perspicuum est ex alio loco, vbi, cùm dixisset: *Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, ex gratia excidistis:* subiungit explicans, quid sit ista gratia, & quid faciat filios Dei. *Nam*, inquit, *in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur.* Et alibi hanc ipsam fidem viuam, vocat nouã creaturam, cùm ait: *In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura.* De qua noua creatura idem Apostolus dicit: *Ipsius enim sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis.* Et confirm. rursus ex parte eorum, qui nos regenerant, qui sunt Euangelij pręDicatores: *Per Euangelium ego vos genui.* Et: *Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Christus autem in nobis per fidem formatur, & habitat: *Christum habitare per fidem in cordibus*

3. argument. *1. Ioan. 3.* *1. Ioan. 4.* *1. Pet. 1.* *Iaco. 1.* *Rom. 10.* *Gal. 3.* *Gal. 5.* *Gal. 6.* *Ephes. 2.* *1. Cor 4.* *Gal. 4.* *Ephes. 3.*

cordibus vestris. Fidem autem istam debere esse viuam, & charitate formatam, dubium esse non potest. Quare S. Ioannes dicit Deum per charitatem in nobis manere:
1. Ioan. 4. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Sunt præterea multa alia, quæ tribui solent gratiæ, quæ omnia in Script. tribuuntur charitati. Neque aliquid afferri potest ita gratiæ proprium, vt non conueniat etiam charitati: quare nulla est caussa, cur distincti habitus ponantur gratiæ, & charitatis.

Prou. 8. Primò; Gratiæ proprium esse dicunt facere hominem Deo dilectum. At
Ioan. 14. de charitate: *Ego diligentes me diligo*. Et: *Si quis diligit me, diligetur à Patre meo.*

1. Ioan. 3. Secundò Gratia dicitur esse animæ vita; vt peccatum, mors. At: *Qui non diligit, manet in morte, & nos scimus, quia translati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres.*

Luc. 7. Tertiò; per gratiam à peccato iustificamur. At: *Remittuntur ei peccata multa,*
Gal. 6. *quoniam dilexit multum*. Et iam antea ex Apostolo ostendimus nouam creaturam esse fidem per dilectionem operantem: & ex Trident. Concilio demonstrauimus formalem caussam iustificationis esse charitatem mentibus nostris infusam. Neque vllus est Theologus, aut Philosophus, qui iustitiæ nomine aliud, quam virtutem intelligat.

Rom. 13. Quartò gratia est fons, & radix omnium virtutum. At Apostolus: *Plenitu-*
1. Cor. 13. *do*, inquit, *legis est dilectio*. Et: *Charitas*, inquit, *patiens est, benigna est, &c. omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.*

Quintò gratia separat filios regni à filijs damnationis: nullus enim cum
Iac. 1. gratia perit, nullus sine gratia saluatur. At Iacobus ait, coronam vitæ repromissam esse diligentibus Deum.

1. Cor. 13. Sextò gratia est donum Dei omnium maximum. At Apostolus anteponit
Coloss. 3. charitatem omnibus alijs donis. Et: *Super omnia*, inquit, *charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.*

Septimò nihil maius gratia facere potest, quàm cōiungere hominem Deo.
1. Cor. 6. At: *Qui adhæret Deo*, videlicet per charitatem, *vnus Spiritus fit cum eo*. Et: *Qui ma-*
1. Ioan. 4. *net in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

Ioan. 15. Octauò gratia facit amicos Deo. At: *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.*

Nonò gratia formosos, & gratiosos facit. At charitas est vestis illa nuptialis, qua qui carent, mittuntur in tenebras exteriores.

Accedant postremò argumenta ducta ex ratione.

A Argum. 1. Ratio. Prima ratio: Si gratia Dei distingueretur à charitate, cæterisque infusis virtutibus, sicut distinguitur anima à potentijs, vel lumen rationis à virtutibus, vt S. Thomas docet, sequeretur, amissa gratia per peccatum, simul amitti virtutes omnes infusas; sicut pereunte anima pereunt necessario omnes eius potentiæ; & sine lumine rationis nullæ omnino virtutes in anima conseruantur. At fides infusa non perit gratia recedente, vt Catholici omnes fatentur. Non igitur distinguitur, neque pendet fides à gratia gratum faciente, vt distinguuntur, ac pendent potentiæ ab anima, & virtutes à lumine rationis.

2. Ratio. Secunda ratio: Si gratia esset habitus à charitate distinctus, id sine dubio esset propter tria, quæ videntur esse propria ipsi gratiæ, & charitati, non conuenire:

uenire: quorum Primum est, dare animæ esse diuinum, & supernaturale. Alterum, esse proprium effectum amoris erga hominem. Tertium, esse id, quo propriè Deo gratus est, quicunque illi gratus est. At hęc tria apertissimè quadrant in charitatem: non igitur opus est alium habitum quęrere. Prob. assumptio argumenti. Nam, quod attinet ad esse diuinum, certum est non posse hominem participare diuinum esse, nisi accidentaliter: nullum est autem accidens, quo magis participemus esse diuinum, quam charitate. Ac ne ipsa quidem gratia, si esset, vt ponitur à S. Thoma, ita nos eueheret ad esse diuinum, vt re vera charitas facit.

Gratia enim illa esset accidens ordinis supernaturalis, & daret animæ esse quoddam accidentarium supernaturale: at charitas, præterquam quod est accidens ordinis supernaturalis, & dat animæ esse supernaturale accidentarium, coniungit animam cum Deo, quam intimè, atque arctè in hac vita fieri potest, quod non faceret gratia. Deus enim intelligentia, & voluntate attingitur: sed intelligentia in hac vita non nisi per fidem, & in ænigmate Deum attingit; voluntas autem etiam in hac vita immediatè, & propriè Deo coniungitur per amorem. Adde, quòd, cùm summa perfectio in Deo sit cognitio, & amor, in futura vita participabimus per gloriam diuinam perfectionem visionis Dei, de qua S. Ioannes: *Similes ei erimus, quia videbimus eum, sicuti est*. Nunc autem participamus per gratiam perfectionem amoris Dei, & proximi, de qua Dominus: *Diligite inimicos vestros, vt sitis filij Patris vestri, &c.* Quod attinet ad effectum proprium amoris Dei, ille profectò charitas est. Quid enim vult nobis Deus, cùm nos amat, nisi id, quod nobis est optimum? Optimum autem nobis charitas est. Quod autem attinet ad tertium, de eo, quo propriè Deo grati sumus. Id verò nihil est aliud, nisi charitas: siquidem in ea consistit summa similitudo ad Deum, quam in hac vita possimus habere. Deus enim diligit sibi similes, & eò nos magis diligit, quo sumus ei similiores. Atque hoc est verum amicitiæ fundamentum inter nos, & Deum: amicitia siquidem oritur ex similitudine, cùm omne simile diligat suum simile. Similitudo autem, quæ est fundamentum amicitiæ, non tam est similitudo naturę, quàm morum, & virtutum: alioqui inter omnes homines esset amicitia; & inter Angelos, & homines nulla esset. Porrò est regina virtutum, & omnibus alijs virtutibus longè pręstat. Quare similitudo in charitate est prima, & summa caussa amicitię inter nos, & Deum.

1. Ioan. 3.
Matt. 5.

Tertia ratio: Gratia propriè opponitur culpæ: sed culpa est actualis, & habitualis deformitas in voluntate: igitur & gratia erit habitus, & actus in voluntate. *3. Ratio.*

Quarta ratio: Gratia respondet gloriæ: sed gloria non erit habitus aliquis in essentia animæ, vt Theologi communiter docent; sed coniunctio cum Deo per visionem, & amorem: igitur & gratia non est habitus aliquis in essentia animæ; sed Fides, Spes, & Charitas ipsius animæ potentijs diuinitus infusæ, atque in illis inhęrentes. *4. Ratio.*

Quinta ratio: Per gratiam formaliter iustificamur: at iustitia communi cōsensu Theologorum, & Philosophorum virtus animi est, & in voluntate nō in essentia animę sedem habet. *5. Ratio.*

Porrò, vt solidiùs confirmetur, gratiam gratum facientem esse qualitatẽ, operæ precium esse diximus hoc loco refellere sententiam eorum, qui docent charitatem, qua diligimus Deum, non esse habitum creatum, sed ipsam personam Spiritus sancti: quæ sententia Petro Lombardo tribui solet. Est autẽ obseruandum non fuisse Lombardum tam rudem, & hebetem, vt existimaret actionem diligendi, quam nos producimus, quæque charitas actualis à Theologis nominatur, esse Spiritum sanctum: sed quod docuit Lombardus, id fuit caussam, siue principium proximum dilectionis Dei esse in nobis Spiritum sanctum; non autem habitum aliquem creatum, quales sunt habitus fidei, spei, cęterarumque virtutum. Itaque hoc interesse voluit inter charitatem, & alias virtutes, quod in istis præter actionem habitus etiam creatus reperiatur; in illa nullus sit habitus creatus, sed ipse spiritus sanctus immediatè nos moueat ad actionem diligendi. Quam sententiam omnes Theologi refellunt, & inprimis S. Thomas.

2.2.q.23.a.2

Prob. 1. charitatem esse qualitatem creatam.

Rom 5.

Prob. igitur charitatem esse qualitatem creatam. Primò ex testimonio B. Pauli: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Sciendum hic est, ambiguũ videri posse, loquaturne Apostolus de charitate, qua nos Deus diligit; an de illa, qua nos diligimus Deum. Nam commentarius, qui inscribitur Ambrosio, hunc locum explicat de charitate Dei erga nos. Contrà autem Augustinus, Bernardus, Anselmus, & alij nonnulli in hunc locum docent Apostolum loqui de charitate, qua nos diligimus Deum. Plenus commẽtarius de vtraque explicat. Ita Chrysostomus, Theodoretus, Sedulius, Oecumenius, Thomas, & alij. Sed tamen propriè loqui Paulum de charitate, quæ est in nobis per modum habitus, prob. Nam loquitur Apostolus non de dilectione actuali, sed de re aliqua permanente. Actualis enim dilectio non diffunditur à Deo in cor nostrum, sed effunditur à corde nostro in Deum, iuxta illud: *Finis præcepti est charitas de corde puro.* In quo loco de actu, non de habitu agitur: actus enim est finis præcepti, non habitus. Itaque charitas actualis exit de corde puro, & ad Deum tendit. Apostolus autem ad Rom. loquitur de charitate, quæ in cor nostrum à Deo immittitur, & in eo permanet. Rem autem istam permanentem non esse Spiritum sanctum, sed donum eius, prob. ex voce illa, *Diffusa est*: non enim propriè conuenit Spiritui sancto diffundi, nisi ratione suorum donorum. Quare B. Petrus dicit: *Dextera igitur Dei exaltatus effudit hoc donum, quod vos videtis, & auditis.* Vbi donum creatum dicitur effusum. Idem etiam prob. ex illis verbis: *Per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Hic enim distinguitur Spiritus sanctus à charitate in nobis effusa, vt caussa ab effectu.

1. Tim. 1.

Rom. 5.

Act. 2.

Rom. 5.

Prob. 2. & 3. Secundò prob. ex testimonijs Patrum.

2.2.q.23.a.2. Tertiò prob. ratione.

1. Ratio. Prima ratio est S. Thomæ: Si nullus est habitus charitatis, vel Spiritus sanctus efficit in animis nostris dilectionem, concurrente, & cooperante libera voluntate; vel ea non concurrente, nec cooperante. Si primum detur, sequitur actionem diligendi in nobis non esse perfectam, facilem, promptã, suauem: neque enim potentia perfectam actionem facere potest, nisi ipsa perfecta sit per habitum; neque potest promptè, & suauiter operari, nisi ex forma

quam

quam in se habeat, inclinetur ad operationem. Si detur secundum, sequitur eandē actionem non esse voluntariā, & liberam, ac per hoc neque meritoriā. Vtrumque autem est & contra rationem dilectionis, & contra id, quod quisque in se experitur. Nihil enim magis voluntarium esse potest, nihil promptius, nihil facilius, nihil suauius charitate. Neque solùm secundum Script. actio diligendi est meritoria, sed principium, & radix omnis meriti: nam *coronam vitæ repromisit Deus diligentibus se.* Iac. 1.

Secunda ratio: Per charitatem efficimur filij Dei, proinde adipiscimur esse diuinum per eam iuxta illud: *Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.* Non enim est filius Dei, nisi Deus: sicut nec filius hominis, nisi homo. Ergò Spiritus sanctus, si charitas est, homines, quos inhabitat, facit esse Deos, ac per hoc eis communicat personam, vel naturam suam. Non autem communicat personam: id enim singulare priuilegium est humanitatis Christi, vt in persona diuina sustentetur. Communicat igitur naturam, iuxta illud: *Vt diuinæ efficiamur consortes naturæ.* Porrò Dei natura communicari non potest, nisi per accidentariam aliquam sui participationem, id est, per formam aliquam creatam: charitas igitur est forma creata, per quam nos Spiritus sanctus inhabitat. 2. ratio. Psal. 81. 2. Pet. 1.

Tertia ratio: Spiritus sanctus non solum adultos, sed etiam infantes baptizatos inhabitat: efficit igitur in illis charitatem. At non actualem: ergò habitualem. 3. Ratio.

CAPVT III.

De gratia gratis data.

DVbitatio prima est: *Sitne gratia gratis data habitus permanens, an motio Dei transiens?* Quæst. 1.

Resp. ex nouem donis gratis datis, quæ enumerantur ab Apostolo, quinque videri habitus permanentes: *Sapientiam, scientiam, fidem, genera linguarum, & interpretationem sermonum*: quatuor reliqua motiones transeuntes: *gratiam sanitatum, operationem virtutum, prophetiam, & discretionem spirituum.* Resp. 1. Cor. 12.

Ratio horum omnium est, quia proprium est habituum, vt, qui eos habent, pro arbitrio eis vtantur. Porrò dubitari non potest, quin ij, qui habent donum scientiæ, sapientiæ, & similia, ijs vti possint, quando velint. Contrà verò certum est donum prophetiæ non semper adfuisse Prophetis; sed tunc solùm, cùm à Deo ad aliquid prænoscendum illustrabantur; vt perspicuum est ex libris Regum, vbi Elizæus, egregius alioqui Propheta, per psaltem, & Dei laudem, spiritum prophetiæ in se excitabat, & apertè fassus est, se ignorasse mortem filij Sunamitis: *Anima*, inquit, *eius in amaritudine est, & Dominus non indicauit mihi.* Idem dicendum videtur de dono sanitatum, & operatione virtutum. Ordinariè enim non fiunt miracula, quando volunt homines, sed quando Deus eos ad ea facienda impellit. Quòd si aliqui donum sanitatum Prob. 4. Reg. 3. & 4.

habere videantur per modum habitus, quales sunt Francorum Reges, qui curant morbum strumæ, quando volunt; tamen neque in ijs donum illud est verè habitus: siquidem miracula non fiunt ex virtute aliqua creata, quæ in hominibus inhæreat, sed ex virtute Dei, qui eis assistit, qui miracula faciunt.

Quæst. 2. Dubitatio secunda: *An gratiæ gratis datæ seiungi poßint, vel à se inuicem, vel à gratia gratum faciente?*

Resp. *1. Cor.* 12. Certum est hæc dona à se inuicem separari, dicente Apostolo: *Alij datur per Spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ*, &c. Quanquam credibile sit in Apostolis omnia dona fuisse.

Prob. Rursus; Dubitari non potest, quin à gratia gratum faciẽte separari queant. *1. Cor.* 13. Posse enim esse sine charitate donum linguarum, prophetiam, sapientiam, scientiam, & fidem, idem Apostolus testatur. Constat autem charitatem, vel ipsam esse gratiam gratum facientem, vel eius comitem indiuiduam. Ad hæc; *Matth.* 7. Dominus ait multos dicturos in die iudicij: *Nónne in nomine tuo prophetauimus, & virtutes multas fecimus?* Qui tamen audient: *Nescio vos.* Et: *Discedite à me omnes operarij iniquitatis.* Denique; Balaam ariolus multa de Christo verè prophetauit: *Num.* 22. & 23. *Ioan.* 11. & Cayphas, vir alioqui perditissimus, cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit. Negandum tamen non est, vt plurimum, gratias gratis datas cum gratia gratum faciente coniungi, quia eiusmodi donis seruos suos Deus ornat exterius, vt appareat, quid sint apud Deum interius.

Quæst. 3. *Isa.* 11. Dubitatio tertia: *An sermo sapientiæ, & sermo scientiæ sint idem, quod spiritus sapientiæ, & spiritus scientiæ: de quibus agitur apud Isaiam.*

Resp. Nobis probabile videtur parum, aut nihil interesse inter sermonem sapiẽtiæ, & scientiæ; & Spiritum sapientiæ, & scientiæ; atque hæc dona Spiritus sancti, vt à nobis accipiuntur, à charitate, & à se inuicem separari posse.

Prob. Illa enim est sententia S. August. & idem colligi potest ex B. Paulo. Nam Paulus, cùm ostendere vellet gratias gratis datas sine charitate nihil prodesse, *1. Cor.* 13. ita locutus est: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum; charitatem autem non habuero, factus sum velut æs sonans, & cimbalum tinniens: & si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem*, &c. Vbi quod *1. Cor.* 12. alibi vocauerat sermonem sapientiæ, explicat per illud: *Si nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem*, &c. Et quod vocauerat sermonem scientiæ, simpliciter vocat omnem scientiam. Quare per sermonẽ sapientię, & scientię non intelligebat Apostolus solum donum explicandi mysteria, vel dogmata; sed ipsam cognitionem mysteriorum, & dogmatum, quam qui habent, sapienter, & scienter sermonem proferre possunt. Cognitio autem mysteriorum, & dogmatum ad ipsum donum sapientiæ, & scientiæ pertinet, & à charitate separari potest, iuxta illud: *Si nouerim mysteria omnia*, &c. Deinde; Multi sunt fideles adeò rudes, vt nihil ferè capiant, nisi crasso modo, & exemplis corporalibus proponatur. His autem tribuere donum scientiæ, vel intellectus, ridiculum planè videtur: quos tamen charitate, & gratia gratum faciente destitutos esse, dicere non possumus. Ad hæc; Quorsum in Ecclesia necessarij essent Doctores, si omnes dono sapientiæ, & scientiæ præditi essẽt? Neque enim probabile est, dona ista nihil esse aliud, nisi qualitates diuinitus infusas,

infusas, quibus mens humana facilè duci se sinat à Spiritu sancto: siquidem Script. & Patres per sapientiam, scientiam, & intellectum passim intelligunt cognitionem mysteriorum, aliarumque rerum, quam certum est non in omnibus esse, in quibus est charitas. Si autem accipiantur pro talibus habitibus, sicut accepit eiusmodi dona S. Thomas, tunc dicendum erit, hęc dona inseperabilia esse, tum inter se, tum à charitate: & aliud esse sermonem sapientiæ, & scientiæ; aliud spiritum sapientiæ, & scientiæ. 1.2.q.68.

Dubitatio quarta: *An gratiæ gratis datæ sint tantùm nouem?* Quæst.4.

Resp. esse multo plures: neque enim Apostolus omnes enumerauit, sed tantum aliquas exempli loco posuit. Resp. 1.Cor.12.

Id patet ex epistola ad Rom. vbi loquens idem Apostolus de eadem re, adiungit ad prophetiam gratiam docendi, & exhortandi: item gratiam gubernandi, ministrandi, dispensandi, quorum donorum meminerat idem Apostolus in prima epistola ad Cor. vbi ait: *Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes virtutes?* &c. Itaque multa sunt, & varia dona Spiritus sancti, quæ ad aliorum vtilitatem fidelibus conceduntur, neque opus est curiosè certum numerum quærere, cùm is nusquā pręcisè in sacris litteris indicetur. Prob. Rom.12. 1.Cor.12.

Dubitatio quinta: *An potestas conferendi Sacram. sit gratia gratis data?* Quæst.5.

Facilis est responsio: nam & si illa sit aliquo modo gratia gratis data, tamē propriè non est ex genere eorum donorum, quæ à Theologis dicuntur gratię gratis datę. Siquidem gratię gratis datę, cùm exercentur, auctorem suū Spiritum sanctum exterius manifestant, iuxta illud: *Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem.* Quicunque enim audit aliquem loquentem varijs linguis, aut miracula facientem, aut prophetantem, aut efficaciter persuadentem, facilè iudicat auctorem illius doni Spiritum sanctum esse. At potestas Sacramenta conferendi occulta est, & potius eget fide, vt credatur inesse, quam ipsa fidem alijs faciat. Deinde; Gratia gratis data non tribuitur vnicuique eam volenti, sed distribuitur à Deo, prout ipse voluerit. Potestas autē Sacramenta conferendi datur omnibus, qui Sacram. Ordinis suscipere volunt. Denique; hęc potestas datur per homines: gratię illæ immediatè à Spiritu sancto. Resp. Ibid.

Dubitatio sexta: *Vtrum gratiæ gratis datæ sint nobiliores, quàm gratia gratum faciens?* Quæst.6.

Respondet Apostolus charitatem, quæ est gratia gratum faciens, alijs omnibus donis præstare. De hac enim ait: *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* Quod idem testantur sancti Patres. Resp. 1.Cor.12.

Accedit etiam ratio: quia gratia gratum faciens immediatè hominem cum Deo coniungit, & amicum, ac filium Dei facit: gratiæ verò gratis datæ, veluti quædam instrumenta sunt, quibus vnus homo alios pręparat, ac disponit, vt gratiam gratum facientem aliquando recipiant, & per eam in amicitiam Dei, & *adoptionem filiorum*, recipiantur.

CAPVT IV.

De gratia sufficienti, efficaci, operante, & cooperante.

Prob. Gratia sufficiens. PRob. Gratia sufficiens primùm: Nam auxilium Dei verè sufficiens adfuisse nonnullis, qui tamen reipsa conuersi non sunt, ac per hoc auxiliū illud efficax non fuisse, manifestè colligitur ex sacris litteris. Ita enim loquitur Dominus: *Habitatores Ierusalem, & viri Iuda, iudicate inter me, & vineam meā, quid est, quod vltra debui facere vineæ meæ, & non feci? An quod expectaui, quod faceret vuas, & fecit labruscas?* (Isa. 5.) Hi quos Dominus reprehendit, sine dubio non habuerunt gratiam illam efficacem, quæ à nullo duro corde respuitur: nam, si habuissent, fructum bonum vtique fecissent. Si verò sufficientem gratiam, per quam verè, & propriè conuerti possent, non habuissent, non verè diceret Dominus: *Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci?* Responderetur enim: posteaquam vineam plantasti, & ex ea fructum facere cupiebas, debuisti ea omnia circa illam adhibere, quæ necessaria erant, vt fructum facere posset: quomodo autem omnia necessaria adhibuisti, si defuit illi sufficiens cultura, nec habuit verè, quæ requirebantur ad faciendum fructum? Deinde; Quorsum diceret Dominus: *Expectaui, vt faceret vuas*; si non dedisset ei facultatem germinandi, & omnia necessaria ad proferendas vuas: Oportet igitur, vt fateamur, habuisse illos homines auxilium Dei planè sufficiens ad conuersionem, & ad vitam Deo gratam instituendam. Similis locus est ille: (Matth. 23.) *Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?* Illi, de quibus queritur Dominus, non habuerunt gratiam efficacem: si enim habuissent, voluissent sine dubio sub alas Domini congregari. Nec tamen caruerūt gratia necessaria, & sufficienti, qua possent velle, quod Deus volebat: alioqui non diceret Christus: *Volui congregare filios tuos, & noluisti.* Quomodo enim voluit, & ita voluit, vt queratur de nolentibus, si eos, quos sciebat per se non posse velle, non iuuit, vt possent velle? Illud etiam: (Act. 7.) *Vos semper Spiritui sancto resistitis*, satis apertè significat quibusdam inspirari bona desideria, & ita inspirari, vt conuerti possint, & tamen eos nolle conuerti. Nam, si non inspirabantur Iudæis illis bona desideria, quomodo resistebant Spiritui sancto? Si non poterant resistere, cur à S. Stephano tam acriter arguuntur? Apostolus quoque Paulus idem ostendit: (Rom. 2.) *An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Cur enim, quæso, Deus ad pœnitentiam expectaret, quibus non dedisset sufficiens consilium ad conuersionem? Ignorat fortasse neminem posse conuerti, & pœnitentiam agere, nisi cui vires ipse præbuerit? Denique, vt alia multa similia loca prætermittam, Dominus ait; (Apoc. 3.) *Ego sto ad ostium, & pulso: si quis aperuerit*

ruerit mihi, intrabo ad eum. Vel igitur ij, ad quorum cor Dominus pulsat, habét sufficiens auxilium aperiendi, vel non habent: si habent, est quod volumus: si non habent, cur obsecro, Dominus pulsat? An ignorat eos aperire non posse?

Iam verò Auxilium efficax etiam quibusdam dari, per quod infallibiliter conuertantur, prob. Nam Dominus ait: *Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.* Quòd si omnis, qui audit, & discit à Patre, venit ad Christum, nullus est, qui audiat, & discat, qui non veniat. Et igitur quædam vox Patris intus in corde loquens, quæ infallibiliter persuadeat. Istam vocem efficacem gratiam nominamus. Idem probant illa verba Domini de ouibus suis: *Et non rapiet eas quisquam de manu mea*: quia nimirum dabit illis gratiam efficacem, per quam infallibiliter conuertantur, & in finem perseuerent. Eodem pertinet illud Apostoli: *Quos vocauit, hos & iustificauit.* Loquitur enim de vocatis secundum propositum: nam paulò antè dixerat: *Omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti.* Et mox: *Nam quos præsciuit, hos & prædestinauit: quos prædestinauit, hos & vocauit: quos vocauit, hos & iustificauit.* Itaque licet multi sunt vocati, qui non respondent, nec iustificantur, tamen qui vocantur secundum propositum, omnes respondent, & iustificantur. Et ideò de his absolutè pronunciat Spiritus sanctus. *Quos vocauit, hos & iustificauit.* Ista vocatio secundum propositum, quam vocatus nullus contemnit, gratia efficax est. Hinc etiam Dominus dicit: *Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam, vt in præceptis meis ambuletis.* Vbi, quia de gratia efficaci sermo est, non dicit Dominus: Faciam, vt in præceptis meis ambulare possitis; sed, vt ambuletis.

Prob. 1. Gratia efficax. Ioan. 6.

Ioan. 10.

Rom. 8.

Ezech. 36.

Hæc etiam partitio gratiæ potest probari testimonijs S. Augustini.

Prob. quoque ratione. Nam, si non detur gratia aliqua sufficiens, tria sequuntur incommoda. Primum, quòd primus homo non sua culpa cecidisset: nam non habuit primus homo gratiam efficacem ad perseuerandum; non enim perseuerauit. Vel igitur habuit sufficientem gratiam, qua stare posset, vel non habuit. Si habuit, est quod nos dicimus: si non habuit, certè non sua culpa cecidit. Non enim culpæ adscribi potest, quod nullo modo vitari potuit. Alterum, quod videbitur Deus amicos suos deserere, antequam ab eis deseratur. Nam, cùm iustus aliquis peccat, certè non habuit gratiam efficacem ad resistendum peccato: si enim habuisset, vtique non peccasset. Quòd si ne sufficientem quidem habuit, qua posset resistere, quomodo non fuit à Deo desertus, antequam ipse Deum desereret? Absurdum autem esse Dei amicos destitui necessario adiutorio, antequam ipsi Deum cadendo deserant, testantur Patres, & Concilium Trident. Tertium incommodum est, quòd nemo poterit verè dicere, se non fecisse tantum boni, quantum potuit: neque vllus se meritò reprehenderet, quòd gratiæ Dei non sit cooperatus, quantũ potuit, & debuit. Nam, si nulla sit gratia, nisi efficax, nulla erit gratia, cui vlla ex parte vnquam resistatur; ac per hoc vnusquisque nihil vnquam minùs aget, quàm id sit, ad quod illum gratia diuina mouet. At certè S. Patres omnes seipsos negligentiæ, & ignauiæ accusare solent, ac non se cooperatos esse gratiæ, vt par erat, cum gemitu confitentur.

Prob. ratione Gratia sufficiens.

Sess. 6. c. 11. & 13.

Prob. ratione Gratia efficax. L. de prædest. Sanctorum, c. 10.

Iam verò præter sufficientem dari etiam gratiam efficacem, vel vnico illo argumento confirmari potest: quia sublata gratia efficaci tollitur fundamentum diuinæ prædestinationis. *Prædestinatio enim* (vt ait S. Augustinus) *est gratiæ præparatio; gratia verò ipsa donatio.* At præparatio gratiæ sufficientis communis est etiam reprobis. Deinde; Prædestinario non est sola præparatio, sed præscientia, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicunque liberantur. Nouit igitur Deus quædam esse beneficia, quibus aliquis infallibiliter liberabitur, & ea præparat, si is ad numerum pertinet electorum. Illa autem est gratia efficax, per quam quis infallibiliter liberatur.

De Gratia operante, & cooperante. Philip. 2. L. de gratia, & liber. arbit. c. 17.

De gratia operante, & cooperante non leuis quæstio est, quam peperit obscuritas, verborum S. Augustini, & Apostoli Pauli, vnde eam Augustinus accepit. Apostoli verba sunt: *Deus est, qui operatur in vobis velle, & perficere pro bona voluntate.* Quæ verba sic explicat S. Augustinus: *Ipse, vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* Et mox: *Vt velimus sine nobis operatur: cùm autem volumus, & sic volumus, vt faciamus, nobiscum cooperatur.* Multæ sunt huius partitionis expositiones.

Sed dicendum est gratiam operantem illam esse, quæ efficit in homine primum actum deliberatæ voluntatis; qualis est conuersio siue ab infidelitate ad fidem, siue à peccatis cæteris ad pœnitentiam: gratiam verò cooperantem esse illam, quæ efficit consequentes actus voluntatis; quales sunt velle orare, velle quærere Sacerdotem, velle bona opera facere, & alij similes. Quos continuo sequuntur actus externi, ita vt gratia operans nihil aliud sit, nisi auxilium speciale efficax respectu primi actus voluntatis; gratia verò cooperans sit auxilium speciale respectu actuum sequentium.

Quæstio.

Sed quæstio est: Quomodo sit intelligendum, quod S. Augustinus ait primum actum deliberatæ voluntatis fieri sine nobis? Quomodo enim fit sine nobis, quod nostra libera deliberatione, & electione efficitur?

Resp.

Obseruandum autem, Deum secundum quoddam genus caussæ esse mouentem respectu ipsius velle deliberati, & voluntatem non esse mouentem, sed tantum motam; cùm tamen secundum aliud genus caussæ ad eundem actum volendi producendum Deus concurrat vt mouens, voluntas autem tum vt mouens, tum vt mota: & ideò vtrumque verum esse, Deum operari ipsum velle deliberatum sine nobis, & non operari sine nobis. Nam si consideremus caussam efficientem, & physicam illius actus, ea non solum est Deus per auxilium speciale, sed etiam voluntas per liberum arbitrium; & hoc modo illud velle est Dei, & nostrum, & nos in eo cooperamur Deo, & Deus illud operatur non sine nobis. At si consideremus caussam illius eiusdem actus moralem, id est, caussam mouentem suadendo, hortando, consulendo, ea solus est Deus: voluntas autem secundum hoc genus caussæ non est mouens, sed mota tantùm. Non enim ipsa se voluntas impellit suadendo, & hortando, vt velit, quod non vult; sed Deus per inspirationes suas intus animæ loquens, ei suadet, & persuadet, vt velit. Hæc est igitur gratia operans, quæ præuenit conatum, & industriam nostram, & operatur, vt velimus,

mus, quod antea nolebamus, sine nobis operantibus, vt velimus, non tamen sine nobis liberè consentientibus, dum volumus. Atque hinc intelligimus, cur ad primum actum voluntatis tantùm requiratur gratia operans; ad reliquos autem non sit necessaria operans, sed cooperans. Nam, posteaquam cępimus velle conuerti ad Deum, iam nos ipsi non tantùm per liberum arbitrium producimus Deo iuuante reliquos actus; sed etiam nos incitamus, & impellimus, Deo cooperante, ad eos.

CAPVT V.

De gratiæ communicatione, & prædestinatione.

CONTROVERSIA grauis est: *An gratia sufficiens ad salutem detur omnibus hominibus?* Et, si ita est: *Quomodo gratuitæ prædestinationis veritas saluetur?* *Quæstio.*

Sunt autem duæ sententiæ contrarię, inter quas media est Theologorum Catholicorum quamplurimorum, ac ferè omnium, qui docent omnibus hominibus pro loco, & tempore, sufficiens auxilium non deesse; & tamen sine pręueniente gratia neminem posse gratiam desiderare, petere, vel accipere. *Resp.*

Itaque sit prima propositio: *Auxilium gratiæ Dei non ita offertur omnibus hominibus, vt Deus expectet homines, qui illud desiderent, vel postulent; sed præuenit omnia desideria, & omnem inuocationem.* *Proposi. 1.*

Hęc habetur in Concilio Arausicano, vbi legimus: *Si quis per inuocationem humanam gratiam dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, vt inuocetur à nobis, contradicit Isaiæ Prophetæ; vel Apostolo idem dicenti: Inuentus sum à non quærentibus me; palam apparui his, qui me non interrogabant.* Item: *Si quis, vt à peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem, vt etiam purgari velimus per sancti Spiritus infusionem, & operationem fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui sancto per Salomonem dicenti: Præparatur voluntas à Domino; & Apostolo salubriter prædicanti: Deus est, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate.* *Prob. can. 3. & 4.*

Propositio secunda: *Auxilium gratiæ Dei non æqualiter omnibus adest.* *Propos. 2.*

Hęc in diuinis litteris ita luculenter habetur, vt mirum videri posśit ab vllo vnquam fuisse negatum. Vrget S. Augustinus illud: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius, aut ne fictio deciperet animum eius.* Certè enim non omnibus hoc pręstat Deus, vt eos rapiat, antequam in peccata labantur. Vrget etiam illud: *Si in Tyro, & Sidone hæc facta fuissent, in cinere, & cilicio pœnitentiam egissent.* Vbi videmus Deum mirabili, sed iusto, & sibi solo noto iudicio, non solùm non ęqualiter omnibus gratię auxilia subministrare; sed etiam ijs, quos credituros pręuidebat, si miracula Christi vidissent, ea miracula non ostendisse, & eadem illis ostendisse, quos pręuidebat, quibuscunque visis miraculis, minimè credituros. Huc pertinet etiam illud: *Prob. Sap. 4.* *Matt. 11.*

Mat. 13. *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; cæteris autem non est datum.* Et: *Cuius vult,*
Rom. 9. *miseretur, & quem vult, indurat.* Et: *Vnicuique Deus diuisit mensuram fidei.* Et: *Non*
Rom. 12. 2. Tess. 3. *omnium est fides.* Et: *Vobis donatum est, vt in illum credatis.* Denique; Vt alia in-
Philip. 1. numerabilia prætermittam, si gratia æqualiter omnibus adest, quomodo
Act. 14. & 17. Deus in præteritis generationibus permisit omnibus ingredi vias suas: nunc autem annunciat, vt pœnitentiam agant. Cur Paulus illo ipso tempore, quo spirabat minas, & cædes in discipulos Domini, diuino miraculo, Christo ipsum vocante, conuertitur, cùm tam multos minùs fortasse malos in delictis suis Deus iacere permittat? Cur ex paruulis morientibus interdum filius optimi viri sine Baptismo decedit, & perit; filius adulteri, vel incestuosi Baptismo abluitur, & regno potitur æterno? Cur demum inscrutabilia Apostolus esse dicit iudicia Dei, & inuestigabiles vias eius in electione, & reprobatione mortalium, si gratia æqualiter omnibus adest, & ex arbitrio hominum pendet, vt eam capiant, vel abijciant?

Propos. 3. Propositio tertia: *Nulla esset in Deo iniquitas, si non solum aliquibus, sed etiam omnibus hominibus auxilium sufficiens ad salutem negaret.*

Prob. Hæc certissima est apud eos, qui ex diuinis litteris peccatum originale nouerunt. Nam, cùm per peccatum primi hominis nascamur omnes filij iræ, vt
Ephes. 2. Apostolus docet, nihil nobis iure debetur, nisi pœna. Hinc dicit Spiritus
Sap. 12. sanctus: *Quis stabit contra iudicium tuum, aut quis tibi imputabit, si perierint natio-*
Rom. 9. *nes, quas tu fecisti?* Et Apostolus demonstrat solam esse misericordiam, qua Deus ex massa perditionis aliqua vasa facit in honorem; vnde etiam vasa misericordiæ appellat. Denique; Prima gratia datur inimicis; ac per hoc modis omnibus est indebita: nulli igitur fieret iniuria, si ea gratia nemini præberetur.

Propos. 4. Propositio quarta: *Siue detur sufficiens auxilium omnibus, siue tantum aliquibus; nos tamen de nullius salute, donec in hac vita fuerit, desperare debemus, neque ab vllo subtrahere correptionem, exhortationem, & alia charitatis officia.*

Prob. Hæc quoque sine controuersia recipitur ab omnibus. Nam, tametsi nonnulli ita desererentur à Deo, omnique auxilio prorsus destituerentur, vt nulla ratione conuerti possent; nos tamen, qui nescimus, qui sint illi, de omnibus bene sperare debemus, ac dicere cum Propheta Ioële: *Quis scit, si con-*
Ioel. 2. *uertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem?* Et Apostolum Paulũ audire, qui iubet, vt mansueti simus ad omnes, & cum patientia, & modestia corripiamus eos, qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis pœnitentiã ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à Diaboli laqueis.

Propos. 5. Propositio quinta: *Auxilium sufficiens ad salutem pro loco, & tempore, mediatè, vel immediatè omnibus datur.*

Dicimus *auxilium sufficiens ad salutem:* nam de auxilio sufficienti ad non peccandum est alia ratio. Itaque hic tantùm disserimus de auxilio sufficienti ad resurgendum à peccato, atque ad iustificationem, & salutem comparandam. Dicimus, *pro loco, & tempore:* quoniam non definimus hoc loco, vtrum omni tempore, omnique momento tale auxilium adsit; sed tantùm id asserimus, nullum esse, qui non aliquando saltem hoc auxilium habeat. Dicimus, *mediatè, vel immediatè:* quoniam ijs, qui vsu rationis vtuntur, immitti credimus

à Deo

à Deo sanctas inspirationes, ac per hoc immediatè illos habere gratiam excitantem, cui, si velint acquiescere, possint ad iustificationem disponi, & ad salutem aliquando pertingere: ijs autem, qui rationis vsum non habent, quales sunt infantes, vel ab infantia mente capti, mediatè auxilium donari censemus, quoniam parentes eorum non solùm sibi ipsis prospicere, sed etiam filijs suis, præsertim rationis vsu carentibus, baptismum procurare possunt, si volunt.

Hæc propositio prob. ex diuinis litteris. *Non est, qui se abscondat à calore eius.* *Prob. propos.* *Psal. 18.*
Item: *Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas.* Videtur enim hoc loco signi- *Psal. 24.*
ficare Spiritus sanctus omnibus hominibus primùm à Deo exhiberi misericordiam: deinde, si ea non vtantur, exhiberi iudicium. Non potest autem rectè dici agi cum aliquo misericorditer, quod attinet ad salutem, nisi detur ei sufficiens auxilium ad salutem: neque iustè puniri potest, qui ex diuino auxilio non proficit, si auxilium non sit sufficiens. Item: *Sapientia foris prædi-* *Prou. 1.*
cat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, in foribus portarum vrbis profert verba sua dicens: Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt scientiam? conuertimini ad correptionem meam. En proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea. Quia vocaui, & renuistis, extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret, ego quoque in interitu vestro ridebo. Hæc certè prædicatio generalis, & comminatio item generalis satis apertè significat, Dei sapientiam nullum ita deserere, quin aliquando eum vocet, & auxilium sufficiens illi præbeat. Item: *Misereris omnium, quia omnia potes, &* *Sap. 11.*
dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam: diligis enim omnia, quæ sunt & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Nec enim odiens aliquid constituisti, aut fecisti. Parcis autem omnibus, quia tua sunt, Domine, qui amas animas. Hæc certè vix intelligi possunt, nisi fateamur omnibus tribui sufficiens auxilium: quomodo enim miseretur, & parcit omnibus, si non dat saltem eis auxilium, quo ad reconciliationem possint peruenire, si velint? Neque debent hæc restringi ad electos; nam ratio, cur Deus omnibus parcat, & omnibus misereatur, redditur hoc loco ex creatione, quia Deus omnes creauit, & quoniam amat animas, & res à seipso factas: at creatio communis est omnibus absolutè. Item: *Si inimicos seruorum* *Sap. 12.*
tuorum, & debitos morti cum tanta cruciasti attentione, dans tempus, & locum, per quæ possint mutari à malitia, cum quanta diligentia iudicasti seruos tuos? At frustra Deus daret tempus, & locum peccatoribus, per quæ possent mutari à malitia, nisi auxilium etiam præberet, sine quo mutari non possent. Item: *Sic locuti estis* *Ezech. 33.*
dicentes: Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus, quomodo ergò viuere poterimus? Dic ad eos: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat: conuertimini, conuertimini, & quare moriemini? Illa exhortatio, *conuertimini*, irrisoria videretur, nisi Deus dedisset illis vires, quibus conuerti possent. Non fuisse autem irrisoriam, siue ironicam exhortationem, testatur iuramentum illud: *Viuo ego, dicit Dominus* &c. Item illud: *Qui solem oriri facit super bonos, et malos, et pluit super iniustos, et iustos.* Mo- *Matth. 5.*
net S. Ambrosius intelligendum esse etiam de sole iustitiæ, & pluuia gratiæ. *Serm. 8 in Psal. 118.*
Illa item inuitatio: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis* &c. ne fit *Matth. 11.*
frustrà, requirit omninò, vt, sicut vocatio est generalis, ita & auxilium, quo

Ioan. 1. posſint homines venire, ſit generale. Illud item: *Illuminat omnem hominem*, refertur ad lumen gratiæ, quo nemo omninò priuatur. Illud quoque: *Vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Et: *Non vult aliquos perire ſed omnes ad pœnitentiam conuerti*: exponitur quidem varijs modis à S. Auguſtino: ſed illa expoſitio videtur maximè congruere Apoſtolicę ſententię, quam habet, vbi quęſtionem exponit; cur Deus non det omnibus velle credere, cùm velit homines omnes ſaluos fieri? Et reſpondet, Deum velle omnes ſaluos fieri, ſic tamen, vt non adimat illis liberum arbitrium, quo vel benè vel malè vtentes iuſtiſsimè iudicentur: & addit infideles contra Dei voluntatem facere, cùm non credunt Euangelio, tamen non vincere Dei voluntatem, quoniam experientur in ſupplicijs poteſtatem eius, cuius in donis miſericordiam contempſerunt. Ex his intelligimus hanc fuiſſe Auguſt. ſententiam de hoc loco Apoſtoli, Deum velle omnes ſaluos fieri, quia dat omnibus, vnde poſſint velle credere, & ſaluari, ſic tamen, vt, ſi ipſi noluerint, non ſaluentur, ſed ad ſupplicia deſtinentur æterna. Quæ fuit etiam ſententia aliorum Patrum, qui dicunt Deum velle omnes ſaluos fieri, ſi & ipſi velint; nimirum ſi velint cooperari diuinæ gratiæ pręuenienti. Illud item: *Qui eſt ſaluator omnium hominum maximè fidelium*; vix poteſt aliter exponi, quàm vt intelligamus, Deum ſaluatorem eſſe omnium, quia dat omnibus, vnde ſaluari poſsint: ſed maximè fidelium, quia dat eis non ſolum vt ſaluari poſsint, ſed etiam, vt ſaluentur.

1. Tim. 2.
2. Pet. 3.
L. de ſpiritu, & lit. c. 33.
1. Tim. 4.

Denique; Illud: *Pro peccatis noſtris mortuus eſt Chriſtus.* Et: *Qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus.* Et: *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non ſolùm autem noſtris, ſed etiam totius mundi*; quomodo poteſt verum eſſe, ſi non datur omnibus aliquid, vnde Chriſti mortis participes fieri queant? Nam, cùm non poſsit vllus ſine præueniente dono particeps eſſe mortis Chriſti, & precij redemptionis huius, fruſtra Chriſtus pro omnibus precium ſoluit, ſi noluit omnibus viam aperire, qua ad redemptionem peruenire poſſent.

1. Cor. 15.
1. Tim. 2.
1. Ioan. 2.

Prob. eadem ſententia teſtimonijs Patrum.

Propoſ. 6. Propoſitio ſexta: *Auxilium Dei ſufficiens, & neceſſarium ad reſurgendum à peccato etſi nulli deſit pro loco, & tempore; non tamen adeſt omnibus momentis.* Hæc propoſitio non à nobis primum aſſeritur, ſed ante nos confirmarunt aliqui recentiores.

Prob. 1.
Eccle. 7. Prob. ex diuinis litteris. *Conſidera opera Dei, quòd nemo poteſt corrigere, quem ille deſpexit.* Certè, qui hoc dixit, pro comperto videtur habere, aliquos à Deo interdum ita deſpici, ac deſeri, vt conuerti nequeant. Item: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum.* Quo loco notandum, illud, *Non poterant credere*, non eſſe dictum ſolùm propter certam præſcientiam futurorum, id eſt, quia præuiderat Iſaias, eos non credituros: quomodo poſſemus dicere; Non poterat Petrus non negare ſaluatorem, quandoquidem Chriſtus, qui mentiri non poterat, eum negaturum prædixerat. Nam hoc paulò ante ſignificauerat Ioannes illis verbis: *Cùm autem tanta ſigna feciſſet, non credebant in eum, vt ſermo Iſaiæ impleretur: Domine, quis credidit auditui noſtro?* Ibi igitur cauſſam reddit, cur non crederent ex prædictione Iſaiæ.

Ioan. 12.
Ibid.

Sed

Sed mox adiungit aliam caussam ab excæcatione, & de ea dicit: *Et propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: Excæcauit oculos eorum.* Porrò excæcati non solùm non vident, sed etiam videre durante excæcatione non possunt. Præterea; S. Paulus admonet, patienter, & mansuetè corripiendos esse peccatores, & caussam reddens, ait: *Ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis.* Vbi videmus donum pœnitentiæ nō semper adesse, sed dari à Deo, quando, & quibus ipse voluerit: alioqui non diceret Apostolus: *Ne quando det*, si semper daret. 2. Tim. 2.

Secundò idem prob. ex Patribus. Prob. 2.

Tertiò prob. ratione. & 3.

Nam non potest vllus conuerti sine gratia præueniente, cùm scriptum sit: *Nemo potest ad me venire, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum.* Gratia verò ista præueniens non semper adest, vt vel ipsa experientia testatur. Non enim sentimus assiduè nos illuminari à Deo, aut immitti bona desideria, quibus excitemur ad conuersionem. Non igitur semper habemus auxilium sufficiens ad conuersionem. Ioan 6.

Propositio septima: *Auxilium sufficiens, ac necessarium ad vitanda peccata omnibus hominibus, & omni tempore, vel immediatè, vel mediatè, à diuina benignitate præstatur.* Propos. 7.

Dicimus, *ad peccata vitanda*, non ad resurgendum à peccato: multum enim inter hæc interest; & ideò non pugnat hæc propositio cum superiore. Nam, vt quis possit à peccato resurgere, requiritur necessario interna excitatio, quæ non semper adest: vt autem possit quis vitare peccatum, non est necessaria interna illa inspiratio; sed satis est, si vel vires aduersario minuantur, vel remoueatur tentationis occasio, vel terror aliquis inijciatur, vel aliquid magis alliciens offeratur. Quòd si etiam ad omne peccatum vitandum excitatio illa requireretur, adhuc multum interesset inter vitationem peccati, & conuersionē à peccato. Nam, vt quis posset semper conuerti, requireretur, vt semper haberet gratiam illam excitantem, quam tamen non semper haberi experientia ipsa testatur: vt verò quis posset semper vitare peccata, non requireretur, vt quis semper haberet gratiam excitantem, sed tunc solùm, cùm adesset peccādi periculum, quod periculum non semper adest, cùm aliquando nullum occurrat præceptum affirmatiuum, & nulla tentatio contra negatiua.

Dicimus deinde, *mediatè, vel immediatè*, quoniam certum est aliquos non habere sufficiens auxilium, quo possint immediatè resistere tentatori, & euitare peccatum, tamen habere auxilium, quo possint à Deo maiorem gratiam, maioresque vires, maiora denique præsidia impetrare, quibus adiuti omnino tentationi resistent, & peccata vitabunt. Id perspicuum est, tum ex Scripturis, quæ iubent nos orare, ne intremus in tentationem: tum ex summis Pontificibus, & Patribus.

Prob. propositio primò ex testimonio Script. *Non dicas; Per Deum abest.* His verbis significat Spiritus sanctus, neminem posse culpam peccati sui reijcere in Deum, quasi per illum fiat, quo minus peccata vitemus. Cui simile est illud: *Perditio tua ex te Israël, tantummodo in me auxilium tuum.* Matth 6. & 26. Prob. 1. Eccli 15. Osee 13.

Secundò prob. ex testimonijs Patrum. Prob. 2.

Prob. 3. Tertio prob. ratione, quæ in Script. & Patribus fundamentum habet. Nulli sunt, quamuis excæcati, & obdurati, qui non verè, propriéque peccet, si deliberato animo transgrediantur præcepta Dei: nemo autem peccat in eo, quod vitare non potest: igitur nulli sunt, quamuis excæcati, & obdurati, qui non posint Dei mandata non transgredi. Cùm autem id non posint viribus proprijs; vt nunc assumimus tanquam certum, & alibi probabimus, sequitur, vt posint per auxilium Dei, quod semper illis sit paratum, ac promptum.

Ioan. 15. Propositio prob. nam Christus dicit de Iudæis: *Si non venissem, et locutus fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Et infrà: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Et

Ioan. 12. tamen de istis eisdem dixerat: *Cùm tanta signa fecisset, non credebant in eum.* Et infrà: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: Excæcauit oculos eorum,* &c. Vides, quomodo isti obcæcati erant, & tamen peccatum habebant: imo excusationem non habebant de peccato suo. Item Apostolus, posteaquam

Rom. 1. dixerat: *Tradidit illos in reprobum sensum* &c. eos grauisimè reprehendit, & pęna dignisimos fuisse demonstrat: *Cùm iustitiam*, inquit, *Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte.* Ad hæc; Communis est sententia Patrum, & Scolasticorum, & ex litteris diuinis apertè colligitur, sæpenumero peccatum pœnam esse peccati: atqui id verum non esset, si excęcati, atque obdurati peccare non possent. Denique; Multa sequerentur absurda, si non peccarent excæcati, qui pleno iudicio mandata Dei violare non dubitant. Nam prodesset eis excæcatio, quoniam faceret eos impeccabiles. Item, iniustè punirentur, quoniam omnis pœna, si iusta est, pœna peccati est. Postremò, viderentur ante mortem ad terminum peruenisse, quoniam suis operibus nec benè, nec malè mereri possent. Assumptio certisima est, & sępe habetur apud S. Augustinum.

Propos. 8. Propositio octaua: *Quamuis gratia sufficiens omnibus detur, tamen prædestinationis diuinæ nulla ratio ex parte nostri asignari potest.*

Dicimus nullam rationem asignari posse, vt excludamus non solùm merita propriè dicta, sed etiam bonum vsum liberi arbitrij, aut gratiæ, aut vtriusque simul à Deo præuisum, etiamsi non dicatur esse meritum, nisi de cōgruo, & etiamsi non dicatur vera caussa, sed tantùm conditio sine qua non prædestinaretur is, qui prædestinatur.

Addidimus illud, *ex parte nostra*, quoniam ex parte Dei asignari potest caussa in genere, vt ostendatur misericordia, & iustitia ipsius. In particulari quoque dubitari non potest: quid Deo non desit sua ratio, cur istum potiùs, quàm illum prædestinare voluerit ad vitam, quamuis ea nobis occulta sit.

Operæ precium autem erit, antequam ad probandam propositionem no-

Prædestinatio l. de bono perseuer. c. 14. stram accedamus, explicare breuiter, quid sit prædestinatio. Eam ita definit S. Augustinus: *Est præscientia, et præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicunque liberantur.* Sed posset paulò pleniùs ex doctrina eiusdem Augustini ita definiri: *Prædestinatio est prouidentia Dei, qua certi homines ex massa perditionis misericorditer selecti per infallibilia media in vitam diriguntur æternam.*

Dicitur

Dicitur, *prouidentia*, quoniam prædestinatio est species prouidentiæ; & rectissimè ponitur genus initio bonæ definitionis. Dicitur, *Dei*, quoniam prædestinare ad vitam ęternam non potest esse actio, nisi Dei, qui solus vitam communicare potest æternam. *Gratiam* enim, *& gloriam dabit Dominus*. Dicitur, *certi homines*, quoniam prouidentia ad res omnes: prædestinatio, de qua nunc agimus, ad solos homines pertinet. Nam etsi Angeli dicantur quoque à S. Augustino prædestinati, tamen alia ratio est prædestinationis Angelorũ, alia hominum. Addidimus autem, *certi*, quoniam non omnes homines prędestinantur ad vitam, sed solùm aliqui: & ij non confusè, sed distinctè; tales, & tales, Petrus, Andreas, Iacobus &c. Dicitur, *ex massa perditionis*, quoniam prædestinatio ex sententia S. Augustini, & Script. non præcessit, sed secuta est præuisionem peccati originalis, ob quod vniuersum genus humanum factum est quasi quædam massa damnata. Vnde est illud: *An non habet potestatem figulus ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Dicitur, *misericorditer selecti*, quoniam, vt in propositione asseruimus, nihil inuenit Deus in ijs, quos elegit ad gloriam, nisi meritum mortis, & propterea misericorditer eos liberat, non reddens eis debitam pœnam, sed donans indebitam gratiam. Dicitur, *per infallibilia media*, quoniam prædestinatio certissima est. Nemo enim rapere potest electas oues de manu pastoris omnipotentis. Dicitur, *in vitam diriguntur æternam*, quia in hoc propriè ratio prædestinationis consistit, vt sit directio, & quasi transmissio rei prædestinatæ per certa media ad suum finem. Ex hac definitione perspicua erit definitio S. Augustini. Significat enim Augustinus nihil aliud esse prædestinare, nisi præscire, quibus medijs infallibiliter certi homines saluari possint, & velle efficaciter ea media præparare. Ex quo rursus intelligi poterit prædestinationem partim ad intellectum pertinere, partim ad voluntatem. Nam præscire, disponere, dirigere, opera sunt intelligentiæ: seligere, velle, misereri, voluntatis. Quod etiam in diuinis litteris obseruare licet. Nam ad intelligentiam pertinet illud: *Non repulit Deus plebem suam, quam præsciuit*. Et illud: *Firmum fundamentum Dei stat, nouit Dominus, qui sunt eius*. Ad voluntatem verò illud: *Vt secundum electionem propositum Dei maneret*. Et illud: *Complacuit Patri vestro, dare vobis regnum*.

Psal. 83. *Rom. 9.* *Ioan. 10.* *Rom. 11.* *2. Tim. 2.* *Rom. 9.* *Luc. 12.*

Dubitatio. *p. 1 q. 23. a. 1.* *P. est.*

Disputant quidem Theologi; vtrum prædestinatio magis ad intelligentiam, quàm ad voluntatem pertineat? Sed nobis placet sententia S. Thomæ, & Caietani, qui docent prædestinationem esse potiùs intelligẽtiæ, quàm voluntatis. Idem significant ipsa nomina, tum Græca, tum Latina: nam προορίζειν, qua voce vtitur Apostolus frequentissimè, quid est, nisi prædefinire, ac prædecernere? Sicut etiam Latina vox, *prædestinare*, idem significare videtur, quod præmittere, seu præordinare. Itaque secundum modum nostrum intelligendi iste videtur fuisse ordo prædestinationis in mente diuina. Primum præuidit Deus, si hominem conderet, eum lapsurum cum omni posteritate, & simul vidit posse se varijs modis liberare vel omnes, vel aliquos pro arbitratu suo. Deinde, voluit hominem condere, ac, vt laberetur, permittere, & quosdam ex numero lapsorum misericorditer liberare, alijs in massa perditionis iustè relictis. Tertiò, excogitauit remedia saluandis electis idonea, in quibus primum locum habuit incarnatio, & passio Saluatoris. Quartò, approbauit

probauit ea remedia, & tunc elegit Christum, & nos in ipso ante mundi constitutionem. Quintò, disposuit, ordinauit, & quodammodo imperauit, vt ita fieret. Ex quibus actibus primus fuit intelligentiæ, secūdus voluntatis, tertius intelligētiæ, quartus voluntatis, quintus intelligētiæ. Itaque primus, medius, & vltimus ad intelligentiam pertinent, & in vltimo potissimum prædestinationis ratio, essentiaque consistit.

Prob 1. propos. 8. Tandem prob. octaua propositio, Primum ex Script. Docent enim Scripturæ quosdam electos esse ex omni genere humano, eosque electos esse ad regnum cœlorum; & electos efficaciter, vt infallibiliter ad regnum perueniant; denique electos omninò gratis, & ante omnem operum præuisionem. Esse
Matth. 20. & 22. aliquos electos docent Scripturæ: *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Et: *Congregabunt electos eius à quatuor ventis.* Et: *Quis accusabit aduersus electos Dei?* Et: *Elegit*
Matth. 24. Rom. 8. *nos in ipso ante mundi constitutionem.* Esse electos ad regnum, docet Dominus: *No-*
Ephes. 1. *lite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Item Apósto-
Luca 12. lus: *Reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt.* Esse infallibiliter saluan-
Rom. 11. dos, docet idem Dominus: *Propter electos breuiabuntur dies illi.* Et: *Dabunt signa, &*
Matt. 24. *prodigia, vt in errorem inducantur, si fieri potest etiam electi.* Et: *Hæc est voluntas Patris,*
Ioan. 6. *vt omne, quod dedit mihi, non perdam, sed resuscitem in nouissimo die:* id est, vt nullum perdam, sed omnes resuscitem. Et: *Nemo rapiet eas de manu mea.* Et iterum: *Ne-*
Ioan. 10. *mo potest rapere de manu Patris mei: Ego: & Pater vnum sumus.* Et Apostolus: *Sine pœ-*
Rom. 11. Rom 9. *nitentia sunt dona, & vocatio Dei.* Et: *Quos prædestinauit, hos vocauit,* nimirum secundum propositum: *& quos vocauit,* videlicet secundum propositum, *Hos iustificauit: & quos iustificauit,* item secundum propositum, *hos magnificauit.* Esse electos ex mera Dei gratia, & misericordia, docet inprimis Dominus: *Complacuit Pa-*
Luca 12. *tri vestro dare vobis regnum.* Certè vox illa, *Complacuit,* indicat puram Dei benig-
Ioan. 15. nitatem. Sed manifestius ibi: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, vt eatis, & fructum adferatis, & fructus vester maneat.* Non igitur elegit Deus homines, quia videt se eligendum ab eis, ipsosque boni operis fructum allaturos, & in bono opere perseueraturos; sed elegit, vt faciat benè operantes, & in bono
Rom. 11. opere perseuerantes. Et adhuc manifestius Apostolus: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal: sic ergò in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt.* Non dicit, relicti sunt, aut, remanserunt: sed, *ego reliqui mihi;* & ideò reliquias dicit saluari secundum electionem gratiæ, id
Ephes. 1. est, non debitam, sed gratuitam. Et clarius: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati.* Et: *Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorū secundum propositum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ.* Non ait, elegit nos, quia sanctos vidit futuros; sed, *vt essemus sancti:* neque ait, elegit nos propter bonum vsum liberi arbitrij, aut gratiæ; sed, *secundum propositum voluntatis suæ,* & hoc, *in laudem gloriæ gratiæ suæ,* vt laudaretur, & glorificaretur gratia ipsius.
Ibid. Addit etiam: *In quo nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum eius:* vbi ostendit vocationem electorum respectu ipsorum hominum dici posse fortuitam, quoniam ipsi nihil agebant, vt vocarentur, ac ne cogitabant quidē de vocatione: sed respectu Dei non esse sortem, sed determinatam electionē, & propositum. Esse denique electos, non solum gratis, sed etiam absq; vlla præ-
Rom 9. uisione operum, docet idem Apostolus: *Cùm nondum nati essent, aut aliquid boni,*

vel mali egissent, vt secundum electionē propositū Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocatione dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptū est; Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Vbi propositum erat Apostolo demonstrare adoptionē filiorum Dei nō pendere ex carnali generatione Abrahā, vt Iudæi existimabant; neque ex operibus nostris, aut parentū nostrorum; sed ex mero Dei beneplacito. Itaque, vt hoc demonstraret, attulit figuram Iacob, & Esau, quorū priorē Deus dilexit, posteriorē odio habuit, cùm essent inter se omnino pares: nam pares fuisse demonstrat, quia orti ex ijsdē parentibus, & eodem concubitu generati, & partu editi, ne fortè diceretur vni profuisse merita parentum, alteri non profuisse. Et non solū pares fuisse dicit, quantū ad parentes, sed etiam quantū ad se, quoniā nihil boni, aut mali egerant, neque agere potuerant, quando dictū est eis: *Iacob dilexi, Esau odio habui.* Cùm igitur inter se pares essent, tantam illam discretionē non ex operibus eorum, aut parentum, profectā esse concludit Apostolus, sed ex voluntate Dei, vt secundum electionem propositum Dei maneret, id est, vt decretum Dei perficeretur, quo vnum elegerat, alterū reprobauerat. Quoniā autem hoc aliquo modo videri posset iniustū, obijcit sibi ipse B. Paulus: *Quid ergò dicemus? Nunquid iniquitas est apud Deum?* & respondet: *Absit: Moysi enim dicit: Miserebor, cuius misereor, & misericordiā præstabo, cuius miserebor. Et, ô homo, tu, quis es, qui respondeas Deo? An non habet potestatem figulus luti facere aliud vas in honorem, aliud in cōtumeliam?* At, si ex operibus præuisis Deus vnū diligeret, alterū odio haberet, promptum fuisset B. Paulo hoc dicere, & omnē suspicionē iniustitiæ Dei vno verbo de medio tollere. Cū autem hoc nō fecerit, sed omnia reuocauerit ad voluntatem Dei, qui miseretur, cuius voluerit, & cuius non voluerit, non miseretur; certū esse debet ex Apostoli sentētia, prædestinationē, & electionē, siue discretionem ex massa perditionis non pendere ex vlla præuisione operū nostrorum, sed ex mero beneplacito Dei. Item, posteaquā Apostolus dixerat: *Reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt*; addit continuo: *Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iā non est gratia.* Et: *Collabora Euangelio secundū virtutem Dei, qui nos liberauit, & vocauit vocatione sua sancta, non secundū opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiā, quæ data est nobis in Christo ante tēpora sæcularia.*

Ibid.

Rom. 11.

2. Tim. 1.

Prob. etiam octaua propositio ex traditione Ecclesiastica.

Tertiò prob. ratione. Prima ratio: Sine fide nemo saluari potest: *Qui enim nō crediderit, condemnabitur.* Fides autē donū Dei est, quod non omnibus datur, sed ijs tātum, quibus eā Deus donare voluerit. *Vobis enim,* inquit Apostolus, *donatū est pro Christo, nō solū vt in illum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini.* Igitur soli illi saluantur, quos Deus gratis saluari decreuerit. Præsciuit vero Deus ante mūdi constitutionē, quibus salutē gratis daturus esset, & hoc ipsū ab ipsa æternitate decreuit, & præordinauit, cū Dei sciētia, & propositū æterna, & immutabilia sint. Igitur vera est sentētia de gratuita præsciētia, & prædestinatione diuina.

Prob. 2. & 3.

1. Ratio.

Mar. vlt.

Philip. 1.

Secunda ratio ducitur à dono perseuerantiæ. Sine perseuerantia nemo potest saluari: *Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Et: *Tene, quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.* At perseuerantia donū est Dei, quod non datur ex meritis, sed ex gratia: & quāuis omnes iusti perseuerare possint, si velint, tamen soli illi perseuerant, qui habent hoc donū perseuerandi vsque ad finem, ac per hoc salus, & prædestinatio ad salutē ex voluntate Dei simpliciter pendet.

2. Ratio.

Matth. 10.

Apoc. 3.

Prob. assumptio: Primùm enim Dominus, cùm dixisset: *Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea*; subiungit: *Non de omnibus vobis dico, ego scio, quos elegerim.* Vbi satis indicauit non omnibus dari, vt perseueranter faciant, sed solùm electis. Et alibi loquens de illis, quos elegerat: *Ego posui vos*, inquit, *vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat.* Quod est idem, ac si dixisset: Ego dabo vobis benè operari, & perseuerare in bono opere vsque in finem. Et Apostolus: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Vbi ponit homines velle, & currere, id est, credere, & operari, ac per hoc habuisse gratiam credendi, & operandi: & tamen quia videbat non peruenturos ad brauium nisi eos, qui ex peculiari misericordia haberent perseuerantiam, ideò dixit: *Sed miserentis est Dei.* Item: *Cum metu*, inquit, *& tremore salutem vestram operamini. Deus est, qui operatur in vobis velle, & perficere pro bona voluntate.* Quæ est ista consecutio: *Cum metu operamini, quia Deus est, qui operatur?* Nimirum Apostolus monet, quamuis bene operamur, non tamen certò nobis perseuerãtiam promittamus, sed cum metu, & tremore Deo subiecti simus, à cuius manu pendet perseuerãtia nostra. Ipse est enim, qui ijs, qui perseuerant, operatur velle, & perficere pro bona voluntate. Et S. Ioannes: *Ex nobis*, inquit, *prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum.*

Ioan. 13. *Ioan. 15.* *Rom. 9.* *Philip. 2.* *1. Ioan. 2.*

Vt multa alia testimonia diuina prætercam, prob. etiam assumptio duabus solidissimis rationibus. Prima sumitur ab orationibus, quas iubemur assiduè fundere pro dono perseuerantiæ: nam si perseuerantiæ donũ nihil aliud esset, nisi auxilium, quo perseuerare possimus, non esset opus tanta precum assiduitate: id enim donum semper habent, qui iusti sunt. Non enim deserit Deus, nisi priùs ab homine deseratur. Sic etiam donum perseuerantiæ semel impetratum amitti non posset; hoc est, si ante mortem reuera obtineretur, non esset opus vsque ad mortem donum illud à Domino petere. Iubemur autem quotidie, quantumuis proficiamus, semper dicere: *Sanctificetur nomen tuum: Fiat voluntas tua: Ne nos inducas in tentationem: Libera nos à malo.* Quibus omnibus verbis, quid aliud, nisi perseuerantiam, petimus?

Altera ratio sumitur à termino, & periodo vitæ humanę, quę non ab alio, quàm ab ipso hominum conditore statuitur: *Ipse* enim *constituit terminos, qui præteriri non possunt.* Et: *Ipse mortificat, & viuificat.* Cùm igitur in manu Dei sit, iustum rapere, antequam malitia illum deprauet, & peccatorem expectare, donec ad sanitatem redeat; & contra, iustum in vita relinquere, donec iterũ labatur, & pereat, & peccatorem, antequam conuertatur, de medio tollere, quis non videt perseuerantiam donum esse Dei?

Iob. 14. *1. Reg. 2.*

3. Ratio. Tertia ratio ad prob. propositionem octauam ducitur à paruulorum diuersitate, quorum aliqui rapiuntur statim à Baptismo, alij paulò antè Baptismum, quorum priores ad gloriam prædestinatorum, posteriores ad pœnã reproborum pertinere non est dubium: nec possunt hic vlla merita præuisa, vllusque bonus vsus liberi arbitrij, aut gratiæ fingi.

4. Ratio. Quarta ratio sumitur ab exemplo Christi, qui caput est, & princeps omnium electorum. *Christus enim prædestinatus est filius Dei in virtute*, vt Apostolus loquitur: & prædestinatus est omninò gratis, non propter opera aliqua prę-uisa; non enim aliqua opera facere potuit homo Christus, vt filius Dei fieret,

Rom. 1.

cùm

cùm ex illo cœperit esse filius Dei, ex quo cœpit esse homo. Nam filium Dei vnicum fœmina illa gratia plena concepit, non hominem aliquem, qui postea accedentibus meritis ad personam filij Dei assumeretur. Vt igitur Christus ipse gratis omninò prædestinatus est, ita membra Christi gratis prædestinata sunt: prædestinamur enim nos, *vt conformes efficiamur imagini filij Dei*, vt ait Apostolus. Rom. 8. Itaque sicut ille homo prædestinatus est esse filius Dei naturalis, nullis præcedentibus meritis; ita nos etiam prædestinamur, vt simus filij Dei per adoptionem, nullis præcedentibus meritis.

Quinta ratio sumitur à fine prædestinationis. Prædestinatio pro fine habet *ostensionem diuitiarum gratiæ Dei in vasa misericordiæ, & laudem gloriæ gratiæ suæ*, vt Apostolus testatur. At, si prædestinaret homines Deus propter bonum vsum liberi arbitrij, gratięve præuisum, non ostenderet diuitias gratiæ, sed iustitiæ, aut æquitatis. 5. Ratio. Rom. 9 & 11. Ephes. 1.

Sexta ratio: Discretionem electorum à reprobis Scripturæ referunt inter arcana, & Sacramenta altissima, & inscrutabilia: *O altitudo diuitiarum scientiæ, & sapientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Quod enim tátopere miratur Apostolus eo loco, est, *quòd Deus omnia concluserit in incredulitatem, vt omnium misereatur*; id est, permiserit omnes fieri incredulos, priùs gentiles, postea Iudæos, *vt omnium misereatur*, id est, Gentium, & Iudæorum, & inde factum sit, vt aliquando ex Gentilibus paucissimi, ac ferè nulli saluarentur, nunc plurimi saluentur: & contrà, ex Iudæis multi saluarentur aliquando, nunc paucissimi saluentur; & rursus in fine sæculi multi saluandi sint. 6 Ratio. Rom. 11.

Septima ratio est: Si Deus prędestinaret propter bonum vsum liberi arbitrij, gratiæue pręuisum, certè in huius prędestinationis executionem prædicatores ad omnes eos dirigeret, quos præuidet bene vsuros Euangelio, atque apud eos omnes signa fieri vellet, quas ex ijs signis conuertendos, saluandosque prænoscit. At Deus ad Ezechielem: *Si ad populum ignotæ linguæ mitterem te, audirent te. domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me.* Et Dominus, *Si in Tyro, & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, olim in cinere in cilicio pœnitentiam egissent.* Quid hic, obsecro, responderi potest? Si prædestinat Deus ex pręuisio bono vsu liberi arbitrij, vel gratiæ, cur non prędestinat populos illos ignotæ linguæ, & Tyrios, & Sidonios? 7. Ratio. Ezech. 3. Matth 11.

Propositio nona: *Reprobatio duos actus comprehendit: alterum negatiuum, cuius nulla est caussa ex parte hominum; alterum positiuum, cuius caussa est peccati originalis, vel actualis præuisio.* Reprobi enim opponuntur electis contradictoriè, & contrariè. Primùm enim non habet Deus voluntatem illos saluandi: deinde habet voluntatem eos damnandi. Et quidem quòd attinet ad priorem actum, nulla datur eius caussa ex parte hominum, sicut neque prędestinationis. Posterioris autem datur caussa, præuisio peccati. Propos. 9.

Non dari caussam ex parte hominum reprobationis negatiuæ, prob. primò ex Apostolo: *Antequam aliquid boni, vel mali egissent, non ex operibus, sed ex vocatione dictum est ei, quia maior seruiet minori.* Et: *Iacob dilexi, Esau odio habui.* Illud enim: *Antequam aliquid boni, vel mali egissent*, referri debet non solùm ad bona, & mala Prior pars prob. 1. Rom. 9.

 coram

coram hominibus; sed etiam ad bona, & mala in præscientia Dei, quoniam alioqui daretur caussa prædestinationis ex parte hominum.

Prob. 2. Deinde, prob. ratione: Nam hoc ipso, quod aliquis non prædestinatur, intelligitur reprobatus negatiua reprobatione. At prædestinatio facta est ante præuisionem operum, neque habet vllo modo caussam ex parte hominum: igitur etiam reprobatio negatiua facta est ante præuisionem operum, neque ex parte hominum vllam caussam habet.

Posterior pars prob. 1. Reprobationis autem positiuæ, id est, alterius illius actus, quo Deus vult reprobos æternis supplicijs addicere, caussam esse peccata hominum, non autem solam Dei voluntatem, prob. primò ex Scripturis, quæ passim docent pœnam ęternam iusto Dei iudicio peccatis hominum reddi. *Ite maledicti in ignē æternum: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* Et: *Ira, & indignatio in omnem animam operantis malum.* Quamuis enim eadem Script. doceat, vitam ęternam iusto Dei iudicio reddi bonis hominum meritis, tamen potuit Deus prędestinare ad vitam æternam sine prę uisione operum, quia potuit auctor esse prædestinatis, vt bona opera facerent, non autem potuit sine prę uisione operum damnare ad gehennam, quæ est pœna peccati secundum Script. quia non potuit auctor esse reprobis, vt mala opera facerent.

Matt. 25. Rom. 2.

Prob. 2. Deinde prob. ratione: nam condemnare aliquem sine caussa est punire sine culpa, quod iniustum esse, & Deo, qui iustissimus est conuenire non posse, extra controuersiam est. Adiecimus in propositione caussam reprobationis esse præuisionem originalis peccati, vel actualis, quia non omnes Deus reprobat positiuè propter originale peccatum, cùm illud verè nonnullis reprobis per Baptismi gratiam remittatur; sed alios propter originale peccatum tantum, vt paruulos non baptizatos; alios propter actuale tantùm, vt baptizatos adultos; alios propter vtrumque, vt infideles adultos.

Propos. 10. Propositio decima: *Quamuis Angeli quoque sancti gratis prædestinati sint ad vitam; Angeli verò mali, partim ex sola Dei voluntate, partim ob præuisa peccata reprobati; tamen diuitiæ, gratiæ, & iustitiæ Dei magis ostenduntur in electione, & reprobatione hominum, quàm Angelorum.*

Prob prior pars. 1. Tim. 5. Esse Angelos electos, & prędestinatos, docet Apostolus: *Testor coram Deo, & Christo Iesu, & electis Angelis, vt custodias hæc,* &c. Esse autem gratis electos, & prædestinatos, potest hac ratione probari. Antequam Deus Angelos absolutè creare, vel prædestinare vellet, sine dubio cognouit eos bene vsuros libero arbitrio, & gratia, & tandem saluandos, si eam gratiam illis præberet, quam reipsa præbuit. Hęc enim cognitio necessaria est in Deo, ac per hoc prior est, quàm absoluta voluntas creandi, vel prædestinandi Angelos, quę non est necessaria, sed libera: necessaria enim priora sunt liberis secundum modum nostrum intelligendi. Igitur, cùm Deus voluit Angelos creare, & eam gratiam illis præbere, quam prębuit, sine dubio voluit etiam illos infallibiliter saluare. Nam, si id non voluisset, eam gratiam non dedisset, per quam eos infallibiliter saluandos esse præuiderat. Prius autem est, velle Angelis gratiam præbere, quàm videre opera ex illa gratia procedentia, cùm caussa sit prior effectu. Igitur prius voluit Deus absolutè Angelos saluare, quàm eorum opera futura præuiderit. Eadem ratione probari potest, reprobationem Angelorum negatiuam

tiuam non pendere ex præuisione peccati. Nam præuidit Deus Angelos, qui perierunt, infallibiliter perituros, si eam solam gratiam illis daret, quam reipsa illis dedit. Ergò, cùm eam solam gratiam illis dare voluit, simul voluit eos non prædestinare ad gloriam, sed permittere, vt exciderent à salute: nam, si eos Deus absolutè saluare voluisset, non defuisset eius sapientiæ ratio, qua id faceret. Nulla igitur caussa reddi potest, cur Deus Angelis alijs dare voluerit gratiam, per quam videbat infallibiliter saluandos; alijs verò, per quam videbat infallibiliter non saluandos; nisi quia voluit illos saluare, istos non voluit saluare. Cur autem Angelos malos voluerit positiuè damnare, sine dubio caussa fuit peccatum eorum præuisum. Non enim iustè pœna damnationis infligitur, nisi vbi culpa præcesserit.

Iam verò maiores diuitias cum gratiæ, tum Iustitiæ, Deum ostendisse in electione, & reprobatione hominum, quàm Angelorum, facilè demonstrari potest. Nam, quod attinet ad gratiam, Deus prædestinauit homines quosdam ad gloriam, qui non solum gloria indigni, sed etiam pœna dignissimi erant, cùm essent natura filij iræ, sicut & ceteri. Angeli vero neque pœna digni, neque gloria indigni; sed solum non digni, antequam prædestinarentur, erant. Deinde; homines, qui natura sua Angelis inferiores, prædestinauit Deus ad æqualem gloriam cum Angelis: æquales enim nos Angelis futuros veritas ipsa promisit. Immò verò naturam nostram ratione incarnationis Christi ad gloriam longè excellentiorem prædestinatam esse scimus, quàm Angelorum: siquidem in illa suprema Ierusalem caput omnium hominum, & Angelorum, non aliquis Angelus erit, sed Christus Iesus, Deus & homo. Itaque Deus, vt ostenderet immensas diuitias gratiæ suæ, naturam humanam ex profundiore abysso miseriæ eduxit, & ad altius fastigium gloriȩ perduxit, quàm Angelorũ. Denique; Electis Angelis Deus non aliam gratiam dedit, quàm habitualem, qua fieret, vt possent perseuerare, si vellent: non autem dedit gratiam illam excitantem, qua fieret, vt vellent; sed, vt vellent, in eorum reliquit arbitrio. Hominibus autem electis Deus non solum habitualem gratiam donat, qua possunt benè operari, & perseuerare, si velint; sed etiam ita illos excitat, eisq; in corde persuadet intus efficaci vocatione, vt faciat illos etiam velle. Quod vero attinet ad iustitiam, longè maior iustitiæ rigor apparet in reprobatione hominum, quàm Angelorum, tum quia maximam partem hominum, minimã Angelorum reprobauit; tum etiam, quoniam Angelorum nullum Deus pœnæ sempiternæ addicit, nisi propter culpam propria voluntate commissam: hominum autem plurimos damnat propter solum originale peccatum, quod aliena voluntate commissum fuisse, non dubium est. Quare non solùm cum Angelis, sed etiam præ Angelis misericordiam, & iudicium Deo nostro cantare possumus, & debemus.

Posterior pars prob.

Matth. 22.

CAPVT VI.

De nomine, & definitione, seu natura liberi arbitrij.

1 Liberi arbitrij acceptio. NOmen *liberi arbitrij* tribus modis ab auctoribus explicatur. Aliqui existimant nomen liberi arbitrij significare cõiunctionem duorum actuũ, id est, iudicij rationis, & electionis voluntatis; & ratione iudicij nominari arbitrium, ratione electionis appellari liberum. Itaque volunt liberum arbitrium nihil aliud esse, nisi iudicium cum electione, siue electionem cum iudicio.

2. Acceptio. Alij volunt nomen liberi arbitrij dici propriè de actu rationis, id est, in iudicio. Arbitrari enim idem est, quod iudicare. Cur autem iudicium rationis dicatur liberum, duæ caussæ reddi solent. Prior est, quia liberè iudicat de actu suæ voluntatis. Posterior est, tum quia est indifferens ad multa; tum quia in rebus dubijs, ac præsertim in particulari, iudicamus, vt volumus.

3. Acceptio. Alij denique, quorum videtur esse optima, verissimaque sententia, per liberum arbitrium solius voluntatis actum significari docent. Nam is solus verè, & propriè liber est. Atque hæc est sententia S. Thomæ, & SS. Patrum, qui passim ad nomen arbitrij addunt voluntatis nomen, ac dicunt liberum voluntatis arbitrium. Neque mirum videri debet nomen arbitrij commodari voluntati, cùm propriè ad intellectum pertineat. Nam electio voluntatis est quasi sententia quædam, & iudicium vltimum ipsius voluntatis. Vnde etiam vulgò dicimus: In meo arbitrio est hoc facere, id est, in mea electione, & potestate. Dicitur autem arbitrium potiùs, quàm iudicium: quoniam hoc interest inter iudices & arbitros, quòd arbitri multo sint liberiores, quàm iudices. Siquidem iudices tenentur sequi leges, &, si non iudicant secundum leges, ab eis appellari potest. Arbitri verò soluti sunt, & liberi, & sententiam ferunt, prout volunt, neque vlla datur appellatio.

Liberum arbitrium. Etsi autem variȩ sunt liberi arbitrij definitiones, plenior tamen ex doctrina S. Thomȩ collecta est hȩc: *Liberum arbitrium est libera potestas ex his, quæ ad finem aliquem conducunt, vnum præ alio eligendi, aut vnum, & idem acceptandi, vel pro arbitrio respuendi, intelligenti naturæ ad magnam* Dei *gloriam attributa.*

In qua definitione duæ illæ voces primæ, *libera potestas*, explicauit formam ipsam, & rationem liberi arbitrij. Est enim liberum arbitrium potentia quȩdã, non habitus, vel actus, & potentia non qualiscunque, sed indeterminata, & libera, qualis sola est voluntas. Itaque nomen illud, *potentia*, seu *potestas* in definitione indicat genus: illud *libera*, differentiam. Quia verò potentia omnis est accidens, & omne accidens pendet à subiecto, in quo est, & rursus omnis potentia habitudinem habet ad actum, & obiectum, ideò in definitione plena, & perfecta explicandum fuit subiectum, actus, & obiectum.

Et quidem subiectum liberi arbitrij significatum est in illis verbis: *Intelligenti naturæ*. Omnes enim, & solę illę naturæ, quę intelligentia prędite sunt, liberum habent voluntatis arbitrium, Deus videlicet, Angeli, & homines. Obiectum liberi arbitrij indicatur illis verbis: *Ex his, quæ ad finem aliquem conducũt.* Siquidem liberum arbitrium non versatur circa finem, sed circa media. Electio enim, est proprius actus liberi arbitrij, est quasi conclusio consultationis. Consultatio autem omnis de medijs est ad finem, non de ipso fine. Itaque hoc interest inter voluntatem, & liberum arbitrium, quòd eadem appetendi potentia rationalis, vt respicit finem, dicitur voluntas; vt respicit media, dicitur liberum arbitrium. Sicut etiam eadem potentia intelligendi, vt respicit prima principia, dicitur intellectus; vt respicit conclusionem, quę per discursum ex principijs colligitur, dicitur ratio. Actus liberi arbitrij continetur in illis verbis: *Vnum præ alio eligendi, aut vnum, & idem acceptandi, vel etiam pro arbitrio respuendi.* Actus enim liberi arbitrij proprius est electio. Sed ea duobus modis fieri potest: Aut seligendo vnum ex duobus, aut pluribus propositis; quę dici solet libertas contrarietatis, aut specificationis: vel vno tantùm proposito illud acceptando, vel reijciendo, quę dicitur libertas contradictionis, siue exercitij. Adiecimus etiam finem, cuius gratia liberum arbitrium naturę intelligenti attributum est, scilicet. *Ad magnam Dei gloriam.*

De illa parte, *libera*, quęritur; *Quænam libertas sit, à qua dicitur arbitrium liberum?* Triplex enim libertas distinguitur. Prima dicitur libertas naturæ, secũda libertas gratię, tertia libertas glorię. De prima Apostolus: *Non habens necessitatem, sed potestatem habens suæ voluntatis.* De secunda. *Liberati à peccato serui facti estis iustitiæ.* De tertia: *Tunc & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Ceterùm satis constat inter auctores libertatem, à qua dicitur liberum arbitrium, non esse, nisi primam. Neque enim carent libero arbitrio homines impij, quamuis serui sint peccati, & corruptionis, ac per hoc careant secunda, & tertia libertate. Sed rursus libertas naturę in duas species diuidi potest. Est enim libertas, quę opponitur simplici coactioni; & est libertas, cui non sola coactio, sed etiam necessitas repugnat. Dicuntur illa libera esse à simplici coactione, quę, tametsi necessariò fiant, nec possint non fieri, tamen sponte, voluntariè, & libenter fiunt: vt cùm ita volumus esse felices, vt infelices nullo modo esse possimus. Illa vero dicuntur esse libera à necessitate, quæ pro arbitrio possumus velle, & nolle, siue etiam velle, & non velle; vt cùm ambulamus, & loquimur, quando sedere, & tacere potuissemus.

Quæstio. Triplex libertas. 1. Cor. 7. Rom. 6. Rom. 8. Resp. Naturalis duplex.

Quęritur igitur: *An ad liberum arbitrium constituendum requiratur libertas à necessitate; an verò sufficiat ea, quæ est à coactione.* *Quæst.*

Communis sententia est requiri libertatem à necessitate, neque sufficere à coactione. *Resp.*

Id prob. primo ex diuinis litteris: *Deus reliquit hominem in manu consilij sui, adiecit mandata, & præcepta. Si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Apposuit tibi ignem, & aquam, ad quod volueris, porriges manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Neque verò aliquid interest, vtrũ hæc verba conueniant homini pro eo tempore, quo erat in paradiso ante pec- *Prob. 1. Eccli. 15.*

catum;

catum; an verò pro eo tempore, quo iam in peccata deciderat. Non enim disputamus nunc de libero arbitrio hominis lapsi, sed in genere. Apertissimè autem per Ecclesiasticum Spiritus sanctus docet, quid sit in manu consilij sui, id est, liberi arbitrij, cùm dicit hominem posse, si velit, seruare legem, & non seruare, si non velit. Et rursus, ex duobus contrarijs posse alterum eligere, ignem, vel aquam; bonum, vel malum; vitam, vel mortem. Atque ita esse in homine libertatem, tum volendi, & non volendi, quæ est libertas contradictionis; tum ex duobus contrarijs vnum eligendi, alterũ recusandi, quæ est libertas contrarietatis.

Prob. 2. & 3.

Idem prob. ex definitione Ecclesiæ, & Patribus.

Prob. etiam ratione. Primò; Si ad liberum arbitrium constituendum sufficeret libertas à coactione, sequeretur etiam in pecoribus esse liberũ arbitriũ. Nam & illa sine coactione vlla, sponte sua feruntur ad pabulum. Secundò; sequeretur in pueris, furiosis, somniantibus esse vsum liberi arbitrij. Isti enim omnes sponte agunt. Tertiò, sequeretur Deum per liberum arbitrium, & ex electione genuisse filium, quoniam non coactus genuit. Atqui id per absurdũ esse sancti Patres passim docent. Quartò, nulla fuisset vnquam quæstio de libero arbitrio, neque Aristoteles reprehendi potuisset, quòd scripserit, Deum ex necessitate agere; neque vlla cum hæreticis controuersia remaneret. Nam neque Aristoteles, neque Manichæi, neque Lutherani, aut vlli alij negant vnquam, vel Deum, vel homines liberos esse à coactione. Denique; Pugnantia videtur dicere, qui affirmat liberum arbitrium à coactione, non à necessitate solutum esse. Siquidem liberum arbitrium non est simplex voluntas, sed voluntas, vt est principium electionis. Porrò volũtas simplex potest quidem intelligi cum libertate à sola coactione: talis enim est voluntas beatitudinis, saltem quoad specificationem. At potestas electiua non videtur intelligi posse cũ determinatione ad vnum, & ex necessitate. Electio enim est inter multa, & ideò electionem præcedit consultatio. At, si necesse habeo vnum aliquid velle, aut facere, vbi est consultatio? vbi electio?

Quæstio. Resp. p. 1. q. 83. art. 1. 2. 3. & alibi.

De illa definitionis particula, *potentia*, quæritur: *An liberum arbitrium sit potentia? & quæ potentia?* Sunt autem multæ de hac re Theologorum sententiæ: sed verissima nobis videtur sententia S. Thomæ, & aliorum, qui docent liberum arbitrium esse quidem potentiam vnam, & particularem, ipsam videlicet voluntatem; sed addunt radicem libertatis esse in ratione, & voluntatẽ pendere, ac determinari à iudicio vltimo practicæ rationis.

Propos. 1 Prob.

Pro qua sit propositio prima: *Liberum arbitrium non est actus.* Prob. Nam liberum arbitrium est aliquid à natura insitum homini, quod nulla ratione tolli potest. Non igitur est actus; qui modò adest, modò abest, & nõ à natura inest, sed à nobis producitur. Alioqui sæpe homines etiam sani, & vigilantes libero carerent arbitrio.

Propos. 2. Prob.

Propositio secunda: *Liberum arbitrium non est habitus, sed potentia.* Prob. Nam vel is habitus esset naturalis, vel acquisitus. Non naturalis, quia, cùm habitus sit inclinatio ad aliquid, naturaliter inclinati essemus ad vnum: atque ita periret libertas ad opposita. Non etiam acquisitus, quia liberum arbitrium habemus à natura, proinde cum illo nascimur.

Propo-

Propositio tertia: *Liberum arbitrium non est potentia vniuersalis*. Prob. Nam tametsi potentiæ cæteræ, præter voluntatem, sint actuum liberorum capaces, tamen non sunt actus earum liberi, vt ab ipsis procedunt, sed vt procedunt à voluntate, à qua imperantur. Proinde non sunt potentiæ illæ liberæ, nec liberi arbitrij nomen merentur. Illa enim sola potentia rectè dicitur libera, quæ est domina sui actus, quęque pro arbitrio potest illum producere, vel nõ producere. Adde, quòd, si liberum arbitrium esset potentia vniuersalis, tot essent libera arbitria, quot sunt potentiæ. *Propos. 3.* *Prob.*

Propositio quarta: *Liberum arbitrium non est potentia quadam tertia, distincta à ratione, & voluntate*. Prob. nam nullus est actus, qui tertiæ isti potestati respondeat. Quòd enim aliqui dicunt proprium actum huius potentiæ esse, mouere intelligentiam, & voluntatem; nihil facit ad rem: nam voluntas est, quæ se, & alias omnes potentias mouet. *Propos. 4.* *Prob.*

Propositio quinta: *Libertas formaliter non est in ratione, sed in sola voluntate*. *Propos. 5.*

Prob. Nam sacræ litteræ voluntati libertatem tribuunt: *Si volueris mandata seruare, conseruabunt te: ante hominem vita, & mors, quidquid placuerit ei, dabitur illi*. Et: *Non habens necessitatem, sed potestatem habens suæ voluntatis*, &c. *Prob. 1.* *Eccli 15.* *1. Cor. 7.*

Sancti Patres etiam liberum voluntatis arbitrium nominant, vt ostendãt in voluntate libertatem esse: &, cùm de libero arbitrio loquuntur, voluntatẽ ipsam appellant. *Prob. 2.*

Accedant rationes petitæ ab absurdis. Nam, si formaliter esset in ratione libertas, sequeretur primò hominem peccare ante consensum voluntatis. Secundò, eundem bis peccare: cùm primò iudicat esse faciendum id, quod non licet, & deinde cùm ipsum eligit. Tertiò, ignorantiam planè inuoluntariam à peccato non excusare. Nam ad peccandum non requiritur, nisi libertas: libera enim transgreßio legis peccatum est. Quare, si ante consensum voluntatis libertas est in ratione, ante consensum voluntatis ratio peccare poterit, &, cũ postea accedit consensus, erit aliud peccatum, & ignorantia erit libera, quamuis sit inuoluntaria. *Prob. 3.*

Accedat deinde ratio etiam ostensiua, qua potest demonstrari, rationẽ non esse liberam vllo genere libertatis, id est, neque à coactione, neque à necessitate, neque quoad specificationem, neque quoad exercitium. *Prob. 4.*

Primùm, non esse liberam rationem à coactione eo modo, quo voluntas est libera à coactione, prob. Nam voluntas libera dicitur à coactione, quia fieri non potest, vt voluntas aliquid velit contra inclinationem suam, vel totius suppositi: nam ipsa inclinatur ad omne bonum, proinde non potest aliquid velle contra suam inclinationem; & rursus ipsa est inclinatio totius suppositi, ac per hoc non potest velle aliquid contra inclinationem totius suppositi. Itaque nullo modo potest cogi, quia non potest fieri, vt velit, quod non vult. At ratio inclinatur quidem ad omne verum intelligendum, tamen eius inclinatio non est inclinatio totius suppositi, ac per hoc cogi potest ad iudicandum, & credendum contra inclinationem, non quidem suam, sed totius suppositi. Ita dæmones credunt vnum esse Deum coacti, & idcirco etiam contremiscunt. Et sæpe, qui ægrotant, coguntur credere se breui morituros, quod omninò refugiunt, &, si fieri posset, nollent credere. *Iac. 2.*

Rursus, non esse liberam à necessitate quoad specificationem, prob. Ratio enim, si proponantur ei argumenta necessaria, necessariò assentitur: si probabilia, necessariò opinatur, id est, cum formidine credit: si contraria æque probabilia, necessariò dubitat, nisi accedat inclinatio voluntatis. Atque hęc ita esse testatur Philosophus. Testatur etiam experientia. Nemo enim consultat, vtrum debeat veritati cognitæ assentiri, nec ne; sed simpliciter eò accedit, quò argumentorum vis ducit. Testatur denique fides Catholica, quæ propterea requirit pium voluntatis affectum, quia alioqui mens nostra non facilè posset adduci, vt crederet, quæ rationem ipsam superant: sępe etiam, quamuis non ita sit, eidem repugnare videntur.

Non esse liberam quoad exercitium, facilè probari potest. Nam omnis actio fit ex appetitu alicuius boni. Appetitus autem boni in anima ratione prædita nihil est, nisi voluntas. Ipsa igitur voluntas rationem applicat ad intelligendum, vel etiam ab actu intelligendi reuocat. Quòd si inclinatio rationis ad intelligendum appetitus etiam nominetur, certum est eiusmodi appetitum esse naturalem, & inclinare ad perpetuum actum. Proinde, quòd ratio nunc exerceat actum speculandi, vel iudicandi, vel alium quemcunque, nunc verò quiescat, non potest referri in ipsam rationem, sed in appetitũ totius suppositi, qui non est alius, nisi voluntas. Postrema ratio sumitur ex fine. Siquidem ad finem animæ rationalis non conducebat, vt in ratione esset libertas. Ratio enim est regula actionum humanarũ: regula autem debet esse immobilis, vniformis, determinata, necessaria; alioqui esset perniciosa, & Lesbiæ regulę similis, quæ quòd plombea esset, facilè flectabatur in varias partes.

Propos. 6. Propositio sexta: *Voluntatis electio pendet necessariò ab vltimo iudicio practicæ rationis.*

Prob. Prob. Nam voluntas non potest aliquid velle sine præcedenti iudicio rationis: ergò, si iudicium sit indeterminatum, & ipsa erit indeterminata, si iudicium determinatum sit, & ipsa erit determinata. At iudicium vltimum practicum est omninò determinatum: dicit enim tunc ratio hoc nunc omnibus consideratis esse faciendum: ergò voluntas necessariò eliget id, quod vltimum iudicium practicum determinauit esse eligendum. Prob. Antec. primæ consecutionis multis rationibus. Primò; Voluntas est appetitus rationalis, & electio est appetitus intellectiuus; nemo enim potest amare incognitũ: igitur sine rationis actu præcedente nulla esse potest electio. Secundò; Voluntatis obiectum est bonum apprehensum, & iudicatum conueniens: quocirca, si voluntas aliquid vellet sine præcedente cognitione, & iudicio, operaretur sine obiecto, quod fieri non potest. Tertiò; Quidquid homo agit, propter aliquem finem agit; ac proinde fieri nequit, vt moueatur ad eligendum aliquid, nisi ratio dictet illud esse medium conueniens ad propositum finem. Denique; Idem docet experientia. Nemo enim est, qui, si quæratur ab eo, cur aliquid agat, non respondeat, quia iudicat ita esse faciendum. Prob. nunc illa consecutio: Si iudicium sit determinatum, & electionem fore determinatam. Nam si, cùm est iudicium planè determinatum ad vnum, voluntas possit aliud eligere, aut illud non eligere, nulla reddi poterit ratio, cur voluntas aliud non iudicatum elegerit, aut illud iam iudicatum non elegerit: atque

atque ita dabitur electio ſine iudicio, & actio ſine obiecto. Confirmatur à ſimili. Nam appetitus beſtiarum ideò eſt determinatus ad vnum, quia cognitio ſenſuum eſt determinata ad vnum. Rurſus; Voluntas humana reſpectu vltimi finis determinata eſt ad vnum, ſaltem quoad ſpecificationem, quia iudicium rationis determinatum eſt ad vnum, nec poteſt repręſentare vltimũ finem, niſi ſub ratione boni. Denique; Voluntas beatorum, etiam quoad exercitium, determinata eſt ad vnum, quoad appetitum vltimi finis, quia rationis iudicium repręſentans illum finem tantum ſub ratione boni, ſemper eſt pręſens, & perfectè applicatum mentibus beatorum. Ergò à ſimili in quacunque re particulari eligenda erit voluntas determinata ad vnum, quoad ſpecificationem, & quoad exercitium, & reipſa neceſſariò eliget, quãdo aderit pręſens iudicium practicum particulare, dictans hic, & nunc abſolutè omnibus conſideratis hoc eſſe eligendum. Nam tale iudicium repręſentat rem tantùm ſub ratione boni pro eo tempore, vt eſt præſens, & perfectè applicatum. Accedit, quòd, ſi poſſet fieri, vt quis eligeret contra dictamen vltimi iudicij practici, poſſet etiam fieri, vt in voluntate eſſet peccatum, ſine vllo errore, vel defectu in ratione, ſiue intelligentia: quod eſt contra illud: *Errant, qui operantur malum*: & manifeſtiſsimè pugnat cum ſententia Philoſophi. *Prou. 14.*

Propoſitio ſeptima: *Et ſi voluntas ſola ſit formaliter libera, radix tamen libertatis eius in ratione eſt.* *Propoſ. 7.*

Prob. nam voluntas ideò libera eſt, quia eſt appetitus rationalis: ſicut è contrario appetitus in beſtijs ideò non eſt liberus, quia non eſt rationalis: igitur cauſſa libertatis eſt ipſa ratio. Præterea; Appetitus non poteſt in aliquid ferri, niſi proponatur ei à potentia cognoſcente, tanquam bonum, & conueniens; nec poteſt ab aliquo refugere, niſi proponatur ei, vt malum, & noxiũ: igitur, ſi potentia cognoſcens ſit determinata ad vnum, id eſt, non proponat, niſi vnum, ſiue bonum, ſiue malum, appetitus neceſſariò tendet in illud, aut ab eo refugiet; vt videmus fieri in beſtijs, quarum cognitio eſt per ſenſum, ac per hoc determinata ad vnum. At ſi potentia cognoſcens ſit indeterminata, & proponat varia obiecta, oſtendens in ſingulis eſſe rationem boni, & rationem mali, ac denique viam aperiat ad oppoſita, qualis eſt ratio noſtra reſpectu mediorum, quæ non habent neceſſariam connexionem cum fine, tunc appetitus erit liber, & poterit inclinari in varias partes. Voluntas igitur ideò libera eſt, quia ſequitur rationem, quę varia, & contingentia media ad finem obtinendum ei proponit. *Prob.*

Circa iſtam particulam definitionis: *Eligendi vnum præ alio, vel acceptandi, aut reſpuendi*, quæſtio tractari ſolet: *Sitne officium liberi arbitrij agere, vel pati*; ſiue, *Sitne voluntas humana potentia paßiua, an actiua?* *Quæſtio.*

Tres pręcipuę Theologorum ſententiæ ſunt: ſed veriſsima nobis videtur eorum, qui volunt liberum arbitrium ſimpliciter eſſe actiuum. *Reſp.*

Rationes ſunt: Primùm; Sancti Patres non obſcurè docent liberum arbitrium non eſſe potentiam paſsiuam, cùm dicunt in poteſtate voluntatis eſſe agere, & non agere, velle, & non velle. Deinde; Actio voluntatis eſt actio vitalis, ac per hoc à principio interno, & vitali neceſſariò producitur. Non *Prob.*

igitur actiuè fieri potest, vt ab aliqua re extrinseca, quale est phantasma, vel obiectum. Ad hęc; Actio voluntatis est actio immanens: igitur produci debet ab eodem illo principio, in quo, tanquam subiecto, recipitur. Recipitur autem à voluntate: igitur à voluntate, non à ratione, aut alia quacunque re actiuè producitur. Præterea; Si liberum arbitrium esset potentia passiua, falsò diceretur liberum. Non enim est in potestate patientis, quid in ipso fiat, sed in potestate agentis est, quid in alio faciat. Qua ratione materia prima indeterminata est, atque indifferens ad multa, & tamen non est, nec dici potest libera, quia determinatur ab alio, non seipsam determinat.

Circa illam particulam, *quæ ad finem aliquem ducunt* tres quæstiones sunt.

Quæst. 1. Prima est: *Vtrum ad obiectum liberi arbitrij pertineant bona, & mala, an solùm bona?*

Resp. Communis sententia Theologorum est, voluntatis obiectum proprium, & primarium esse bonum, siue aliquid apprehensum sub ratione boni; malum autem non pertinere ad obiectum voluntatis, nisi secundario, & per accidés, quatenus videlicet malum nolumus, & ideò nolumus, quia bono, quod per se volumus, contrarium est.

Prob. 1. Ratio. Rationes sunt. Prima: Inclinatio voluntatis in suum obiectum est naturalis: igitur auctor eius est Deus. Quare non potest esse, nisi bona. At si obiectũ voluntatis esset malum, & inclinatio eius esset mala; immò esset inclinatio in perniciem propriam, quod sine dubio naturali inclinationi repugnat: proinde esset naturalis, & non naturalis, à Deo, & non à Deo, quæ sunt contradicentia.

2. Ratio. Secunda: Ens, vt omnia omninò comprehendit, est proprium obiectum intelligentiæ: non igitur esse potest obiectum voluntatis. Neque enim diuersarum potentiarum idem obiectum esse potest.

3. Ratio. Tertia: Voluntas magis appetit id, quod est vtilius appetenti, quàm quod est in se præstantius, & nobilius: quis enim non multò malit vnum aureum nummum, quàm decem muscas? Ergò obiectum voluntatis non est ens absolutè, sed bonum, & conueniens.

4 Ratio. Quarta: Obiectum appetitus non potest esse, nisi id, quod est appetibile. At bonum est, quod omnia appetunt: igitur bonum propriè est obiectum voluntatis.

Quæst. 2. Altera quæstio est: *Vtrum liberum arbitrium sit etiam præsentium, an tantum futurorum?* id est, habeat ne homo in potestate sua actiones suas futuras tantum, an etiam præsentes?

Resp. Tres de hac re sunt sententiæ; sed communior in Scolis, ac sine dubio verior est, quæ docet liberum arbitrium in sua potestate non solum futuras actiones habere, sed etiam præsentes; nec tantum inchoationem, sed etiam cõtinuationem.

Prob prior pars. Prob. prior pars: nam, si liberum arbitrium non est præsentium, sequeretur, vt nec posset esse futurorum. Non enim verè dici potest: hoc liberè fiet, si in præsenti non potest verè dici: hoc liberè fit. Sed neque verè dici potest: hoc liberè factum est, si non potuit in præsenti verè dici: hoc liberè fit. Itaque tota peribit libertas.

Deinde;

Deinde; Si pręſentium actionum nulla eſſet vera libertas, Deus non eſſet verè liber, quippe cui nihil eſt præteritum, nihil futurum. Tertiò; Sequeretur Chriſtum in primo inſtanti ſuæ conceptionis, & Angelos in primo inſtanti creationis, neque boni aliquid meruiſſe, neque mereri vlla ratione potuiſſe: quod ſanè doctrinæ ſcolarum minimè conſentaneum eſſe videtur. Denique; Accedit & illud abſurdum, vt, qui peccant, tunc minimè peccent, quando maximè peccant: nam tum maximè peccat quis, cùm eſt in ipſo actu, & ardore peccati: at, ſi pręſentium non eſt liberum arbitrium, ille, qui actu peccat, non liberè peccat, proinde nec peccat.

Quo argumento prob. etiam pars illa poſterior de continuatione. Nam, ſi neceſſariò continuari debet actio, & in ipſa continuatione non eſt libertas, ſequitur hominem per aliquod tempus bene operando non mereri, & male agendo non peccare. *Prob. poſterior.*

Tertia quæſtio eſt: *Sitne obiectum liberi arbitrij finis, an id, quod eſt ad finem?* *Queſt. 3.*

Reſp. Si conſideremus quidquid aliquo modo pertineat ad liberum arbitrium, tunc non ſolum media, ſed etiam finis ad liberum arbitrium pertinebit: ſiquidem intentio finis libera eſſe poteſt. Si verò conſideremus pręcipuum actum liberi arbitrij, qui eſt electio, tunc ſola media, non autem finis ad liberum arbitrium pertinebunt. Cæterum ſæpe finis induit rationem medij, & eo modo ad obiectum liberi arbitrij pertinere poteſt. Et quidem in finibus ſubordinatis nemo neſcit, quin vnum, & idem nunc finis, nunc medij rationem habeat; ac per hoc res eadem, vt finis, ſub conſultationem, & electionem non cadat; vt medium, cadat. Sed vltimus finis non poteſt induere rationẽ medij: poteſt tamen appetitio eius eſſe medium ad finem eundem aſſequendũ. Itaque deſiderium felicitatis, dum peregrinamur à patria, liberũ eſt, quoad exercitiũ, & ipſa dilectio Dei medium eſt aptiſsimum ad aſſequendam beatitudinem. *Reſp.*

Sed exiſtit non exigua dubitatio de primo amore finis, qui in voluntate oriri cæpit, cùm ipſa ab actu omninò ceſſaret, an videlicet ille etiam amor ſit liber, an verò neceſſarius? Tres Theologorum ſunt ſententiæ: ſed meo iudicio media verior eſt, quæ docet primum actum voluntatis fieri efficienter ab ipſa voluntate; ſed tribui Deo auctori, quoniam ſit naturalis, & ſequatur ex inclinatione illa naturali, quam Deus in voluntate impreſsit, ad eum ferè modum, quo grauia, & leuia dicuntur moueri à generante. *Dubitatio.* *Reſp.*

Et quidem primum actum voluntatis elici actiuè ab ipſa voluntate, prob. Nam, ſi complacentia illa erga bonũ in vniuerſum ſit actualis, certè erit actus voluntatis: ſi actus voluntatis, certè immanens, & vitalis: ergò ab ipſa volũtate actiuè procedet. *Prob prior pars.*

Eſſe autem primam appetitionem finis naturalem, & Deo auctori tribuẽdam, hac ratione probat egregiè S. Thomas: Omne, quod agit, agit propter finem, ſiue ex appetitione finis: ergò, quando voluntas mouet ſe, & agit, ex appetitione finis ſe mouet, & agit: ergò, antequam ſe moueat, & agat, debet habere appetitionem finis. Ergò ad primã finis appetitionẽ non ſeipſa mouet, neque propriè agit, ſed mouetur, & agitur ab auctore naturæ per naturalẽ inclinationẽ volũtati impreſsã. Alioqui enim, ſi ad primã appetitionẽ finis ſeipſa *Prob. poſterior.*

 moueret,

moueret, & ageret, deberet ex alia appetitione finis se mouere, & agere: & sic daretur appetitio prior prima, vel certè processus in infinitum. Et confirm. à simili. Nam intelligentia dicitur agere, & se mouere, cùm ex principijs per proprium discursum indagat conclusiones: at, cùm ipsa principia cognoscit, non dicitur propriè agere, & se mouere, quia non per discursum inuestigat eorum principiorum cognitionem, sed illam habet ex naturali lumine à Deo creatore impressa. Sic igitur voluntas propriè agit, cùm ex amore finis per consilium eligit media ad assequendum finem: non autem, cùm ipsum finem ex naturali inclinatione sibi à Deo indita incipit appetere.

Iam verò illa definitionis particula, *Intelligentis naturæ*, explicat subiectum liberi arbitrij. Sex autem omnino sunt, quæ in controuersiam venire possent, res inanimæ, plantæ, bestiæ, homines, Angeli, Deus. Ac, vt certa separemus à dubijs.

Inanimata. & plantæ. Primùm, extra controuersiam est, nihil eorum, quæ cognitione carent, siue sint inanima, vt elementa, & lapides; siue animata, vt herbas, & plantas, liberum arbitrium habere posse. Neque enim fieri potest, vt non careant libero arbitrio, qui omni arbitrio carent.

Animantia rationis expertia. Deinde; Certum est animantia rationis expertia prædita esse quadam imagine, & quasi adumbratione liberi arbitrij; non tamen vero, propriéque dicto libero arbitrio. Præditas esse imagine quadam liberi arbitrij bestias, quę liberum arbitrium metaphoricè nominari possit, perspicuum est ex eo, quòd earum appetitio aliquo modo indifferens est ad multa; non ita ad vnum tantùm alligata; vt potentia calefactiua ignis ad calefaciendum, & similes. Deinde, quòd quasi iudicio quodam vti videntur. Oues enim in campis vnam herbam carpunt, aliam negligunt, lupum fugiunt, canem sequuntur: equi, & canes terrentur minis, alliciuntur blanditijs. Denique; Quòd non solùm iudicium, sed quædam etiam miram prudentiam, & sagacitatem præ se ferant in operibus suis; vt aranea, formica, apis, hirundo, & alia. Ceterùm carere omnes bestias libero arbitrio propriè dicto, testantur omnes Theologi, & Philosophi; testatur ipsa diuina Scriptura. *Psal. 31.* *Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus.* Et: *Psal. 48.* *Comparatus est iumentis insipientibus* &c. Testatur denique ipsa ratio. Nam potentia suprema, quæ est in bestijs, siue imaginatio, siue æstimatiua nominetur, corporalis, ac materialis est: proinde pertingere non potest ad cognitionem vniuersalem, quæ fundamentum est ratiocinationis, neque potest reflecti ipsa in se, & iudicare de suo iudicio, quod est fundamentum libertatis. Neque his repugnat, quòd earum appetitio videatur indifferens ad multa: nam indifferentia illa determinatur per naturale iudicium, cui reluctari non queunt. Atque hinc nascitur, vt omnia animantia eiusdem generis eodem modo operentur. Quòd autem terreantur minis, & alliciantur blanditijs, oritur ex eo, quòd ex memoria verberum, aut beneficiorum cognoscunt aliquid boni, vel mali sibi demonstrari, & non possunt id non cognoscere, & æstimare, & iudicium eiusmodi non sequi.

Homines. Eccli. 15. Ad hæc; Certum est hominem absolutè consideratum esse liberi arbitrij. Perspicuum est enim illud: *Reliquit hominem in manu sui consilij* &c.

Angeli. Neque minus certum est Angelos libero arbitrio præditos esse, præsertim si ab-

si absolutè secundum naturam suam considerentur ante confirmationem in
bono, vel obfirmationem in malo. Nam inprimis litteræ sacræ de Angelis ita
loquuntur, vt de rebus intelligentibus, vt constat ex Genesi, Tobia, Luca. *Gen. 18. & 19. Tob. 12. Luc. 1. & 2. & alibi.*
Vbi autem intelligentia est, ibi sine dubio & libertas est. Deinde; Script. sa-
cra testatur Angelos esse naturæ præstantioris, quàm homines: *Minuisti eum*
paulo minus ab Angelis. Igitur, si homines libero arbitrio præditi sunt, cur non *Psal. 8.*
multò magis Angeli? Ad hæc; Script. testatur Angelos aliquando peccasse, &
punitos esse. *Angelis peccantibus non pepercit.* At peccatum, & pœna peccati sine *2. Pet. 2.*
arbitrij libertate esse non possunt. Denique; Sancti Patres disertis verbis li-
berum arbitrium Angelis tribuunt. Vna superest dubitatio: *Sitne Deus etiam* *Quæstio.*
verè, ac propriè liberi arbitrij?

Verissima est sententia Theologorum, Deum esse liberi arbitrij. Et prob. *Prob. 1. resp.*
primùm ex Script. *Omnia, quæcunque voluit, fecit.* Et: *Magna opera Domini, ex-* *Psal. 113.*
quisita in omnes voluntates eius. Et: *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis* *Psal. 110.* *Ephes. 1.*
suæ. Et: *hæc omnia operatur vnus, & idem Spiritus diuidens singulis, prout vult.* Ex his *1. Cor. 12.*
omnibus & similibus locis efficitur, Deum operari per cognitionem, & vo-
luntatem, & res creatas tales esse, quales Deus esse voluit, non quales coëgit
necessitas. Rursus, habemus alia loca, quibus ostenditur Deus posse facere,
quę non facit, & contra, non facere, quę facit. *Potens est Deus nos de manibus tuis,* *Dan. 3.*
o Rex, liberare: quòd si noluerit, statuam tamen, quam fecisti, non adorabimus. Vbi
Script. docet potuisse fieri, vt Deus nollet liberare tres pueros de fornace,
quos tamen liberare voluit, & reipsa liberauit. Et: *Non est qui possit tua resistere* *Ester 13.*
voluntati, si decreueris saluare nos, continuo liberabimur. Hic pręterquam quòd sig-
nificatur potuisse Deum non facere, quod fecit, habetur etiam vocabulum
decernendi, quod propriè ad liberum arbitrium pertinet. Similis locus est:
Non erat impossibilis manus tua, immittere illis multitudinem vrsorum, aut audaces leo- *Sap. 11.*
nes &c. Nec tamen id fecit: quare poterat facere, quod non fecit. Ibidem: *Mi-*
sereris omnium, qui omnia potes, dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam. At
certè non verè dicitur dissimulare peccata is, qui non punit, quia non potest;
sed is, qui, cùm possit, non vult. Item: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare fi-* *Matth. 3.*
lios Abrahæ. In quem locum scribunt Patres ex veris, proprièque dictis lapidi-
bus posse Deum excitare filios Abrahę, quamuis id nunquam fecerit. Item:
Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlo- *Matth. 19.*
rum. Et paulò post: *Apud homines hoc impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt.*
Et: *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam* *Matth. 26.*
duodecim legiones Angelorum? Poterat Christus orare Patrem, vt mitteret, & po-
terat Pater mittere, & tamen neuter fecit, quod poterat facere. Item: *Abba* *Mar. 14.*
Pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc à me. Perspicuum est ex hoc
loco possibile Deo fuisse transferre calicem passionis à Christo, quod tamen
factum non esse scimus. Et reprehendit Apostolus Gentiles, quòd, cùm Deũ *Rom. 1.*
cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: at non
debetur gratiarum actio, nisi ei, qui liberè agit, & beneficia præstat; cùm pos-
sit non præstare. Ergò Deus liberè agit, & liberè procurat res humanas.

Idem prob. testimonijs Patrum. *Prob. 2. & 3.*

Prob. etiam rationibus contra Philosophos.

1. Ratio. Primò; Deus est caussa efficiens omnium rerum, intelligentiarum, cœlorum, elementorum, &c. Igitur non necessitate, sed voluntate operatur. Antecedens prob. Nam, si intelligentiæ carerent efficienti caussa, & vnaquæque earum suum cœlestem orbem produxisset, (vt videtur sensisse Philosophus) nulla ratio reddi posset, cur tot intelligentiæ essent, & non plures, cur tantæ virtutis, & non maioris, aut minoris, cur ita inter se subordinatæ: quis deinde procreasset elementa? Prob. conseq. Nam, si prima intelligētia produxit omnia per se, vel saltem suum orbem cœlestem, & alteram intelligentiam, non potuit non liberè operari. Nam, quæ operantur ex necessitate naturæ, determinata sunt ad vnum, nec possunt producere, nisi vnum aliquid simile sibi. Sicut homo naturaliter nihil producit, nisi alium hominem; at ex arte res plurimas, & inter se maximè discrepantes, variasque producit.

2. Ratio. Secundò; Deus est infinitæ potentiæ, ac virtutis: ergo potest res perfectiores, & meliores facere, quàm reipsa faciat, ac per hoc nunquam operatur secundum totam suam virtutem, quod est proprium eorum, qui operantur ex necessitate naturæ. Esse autem Deum potentiæ infinitæ, planè manifestum esse videtur: nam, quod ex se est illimitatum, & infinitum, non potest limitari, & finiri, nisi vel à caussa efficiente, vel à subiecto: esse autem ex se est illimitatum, & infinitum, & in Deo non potest limitari, & finiri, cùm Deus caussa efficiente, & subiecto careat: igitur in Deo esse est illimitatum, & infinitum. Quod si esse in Deo est infinitum, cur non etiam potentia infinita erit? Esse enim est propter operationem, nec dari potest esse, cui non respondeat potentia operandi, quoniam otiosum esset.

3. Ratio. Tertio; Si Deus ex naturæ necessitate, non liberè, & pro arbitrio faceret, quæ facit, frustra opem eius homines implorarent: frustra essent omnes aræ, sacrificia, vota. Hoc tamen est contra communem naturæ instinctum, & cōsensum omnium Gentium.

4. Ratio. Quarto; Nihil est, quod necessario appetatur, nisi finis, & quæ cum fine necessariam connexionem habent. At res creatæ non sunt finis Dei, neque cum fine Dei necessariam connexionem habent: Deus enim est finis omnium rerū, ac per hoc ipse sibi est finis, neque eget vlla re ad finem suum assequendum, cū se ipse carere non possit: igitur non necessario vult res creatas, sed liberè.

5. Ratio. Quinto; Homo est liberi arbitrij, vt Philosophi etiam ferè omnes docent: ergò & Deus liberi arbitrij est. Neque enim fas est vllam perfectionem homini tribuere, quæ non excellentius reperiatur in Deo.

Quæstio. Postrema quæstio est circa vltimam definitionis particulam: *Ad magnā Dei gloriam: Cur Deus condiderit Angelos, & homines cum libero arbitrio?*

Resp. Resp. ad insignem Dei gloriam.

1. Ratio. Prima igitur ratio ducitur à potentia, & sapientia Dei, quæ in hac re mirificè splendent. Deus enim per hoc, quod Angelos, & homines liberos cōdidit, ostendit potentiam suam nullo modo impediri posse, etiamsi permittat creaturis, quas regit, liberè agere.

2. Ratio. Secunda ratio sumitur à iustitia Dei, & æquitate, quæ in eo perspicuè appareret, quod Angelos, & homines ita creauit, vt possent benè, & malè agere, & ipse sine acceptione personarum bonos præmijs, malos supplicijs afficeret.

Tertia

Tertia ratio, vt diuina bonitas illustretur. Insignis enim Dei bonitas in eo conspicitur, quòd non solùm voluit gloriam sempiternam nobiscum communicare, sed etiam addidit, vt eam per propria merita, id est, nobilissimo modo consequeremur. 3. Ratio.

Quarta ratio fuit, vt appareat infinita magnitudo, & inexhaustus thesaurus diuitiarum Dei. Nam, si Deus haberet apud se certam mensuram bonorũ, quibus remunerare posset cultores suos, non permisisset Angelis, & hominibus liberum arbitrium, quo merita possent augere, quantum vellent. 4. Ratio.

Quinta ratio esse potuit, vt innotescat Deum sibi sufficere, & bonorũ nostrorum nullo modo egere; & ideo sponte famulis suis libertatẽ concessit arbitrij; vt & in obsequio permanerent, & imperiũ detrectarent, prout vellent. 5. Ratio.

Sexta ratio ex præcedenti oritur, & infinitam Dei charitatem erga creaturas suas ostendit. Nam, cùm Deus non egeat hominibus, &, si egeret, nõ multum eis fidere posset, quippe qui tam facilè ob libertatem arbitrij à creatore suo deficiunt, ęquum esse videbatur, vt nõ vsque adeò magnam de hominibus curam gereret: & tamen ob nimiam charitatem suam non minorem de ipsis curam gerit, quàm si absque illis gloriam, vitamque suam conseruare posset. 6. Ratio.

Septima ratio, quòd id postulare videbatur perfectio, & ornamentum vniuersi. Nam, cùm sit aliquid, quod agit, & non agitur, vt Deus: aliquid, quod agitur, & non agit, vt natura rationis expers; æquum erat, vt etiam extaret aliquid, quod ageretur, & ageret. Et talis est naturæ creatura intelligens, & libero arbitrio prædita, qualis est in Angelis, & hominibus. Item; Cùm sit aliquid, quod ex nihilo, & liberè operatur, vt Deus: aliquid, quod ex alio, & necessario operatur, vt res omnes infra hominem; certè pulchrum erat, vt aliquid esset, quod ex alio, & liberè operaretur, quales sunt Angeli, & homines. Nam, quòd aliquid ex nihilo, & necessario operetur, quod est quartum membrum diuisionis, fieri non potest, cùm operari ex nihilo sit summè perfectionis, operari necessario summæ imperfectionis. 7. Ratio.

CAPVT VII.

De viribus liberi arbitrij in operibus naturalibus.

TRia sunt genera humanarum, tum cognitionum, tum actionũ. Est enim alia cognitio naturalis, siue theorica, siue mechanica. Alia est cognitio moralis, id est, notitia eius, quod secundum virtutem est agendum, vel omittendum. Alia denique est cognitio supernaturalis, id est, eorũ, quæ sciri nõ possunt, nisi diuinitus reuelẽtur. Sic etiã actionũ, Aliæ sunt naturales, quales sunt ambulare, sedere, agros colere, &c. Aliæ morales, quibus actiones omnes virtutum, & vitiorum continentur, vt eleemosynas dare, ieiunare, &c. & contra, furari, fornicari, &c. Aliæ diuinæ, & supernaturales, quę propriè ad salutem ęternam consequendam pertinent; vt credere, sperare, orare, diligere, & sacrificare, &c. Et quamuis actiones primi generis, quas naturales diximus, à quibusdam etiam ciuiles nominantur, in particulari, siue

Triplex cognitio.

Triplex actio.

(vt Theologi loquuntur) in indiuiduo sin necessariò bonæ, aut malæ moraliter, (iuxta doctrinam S. Thomæ, quam nos vt probabiliorem sequimur) tamen ex genere suo indifferẽtes sunt, & potest etiam fieri, vt aliquis sit liber in eiusmodi actionibus, qua parte naturales sunt, & non sit liber, qua parte sunt morales, vt, si quis existimet omnia opera infidelium esse peccata, is fortasse dicet habere hominem infidelem liberum arbitrium ad colendum agrum, & non colendum, quatenus colere agrum est opus naturale; non autem habere, quatenus est morale, quia poterit colere agrũ, vel non colere, sed non poterit in eo opere vlla ratione vitare peccatũ. Nos igitur de singulis cognitionum, actionumque generibus tres tractabimus quæstiones.

Quæst. 1. Prima in naturalibus quæstio est: *An ad cognoscendum verum naturale indigeamus gratia?* siue: *Vtrum ita sit læsa mens humana per peccatum, vt non poßit solis naturæ viribus cognoscere aliquod verum mechanicum, vel theoricum naturale.*

Resp. Est autem communis omnium sententia, posse cognosci solo lumine naturę multas veritates theoricas, & mechanicas, quæ in scientijs, & artibus humanis, & naturalibus continentur.

Dubitatio. Vna solùm dubitatio remanet: *Vtrum Deum esse, & esse vnum, poßit cognosci lumine rationis, absque speciali gratiæ auxilio?*

Resp. Affirmatiuam partem tenent omnes ferè Theologi. Et certè, quod naturali ratione demonstratur, naturali lumine cognoscitur, neque opus est ad assentiendum ijs auxilio gratiæ speciali, cùm sine labore ijs assentiamur, quin etiam non assentiri nulla ratione posimus.

Prob. 1. Iob. 36. Prob. hæc veritas primò ex diuinis litteris: *Omnes homines vident eum, sed vnusquisque intuetur procul.* Vbi dicuntur homines videre Deum, quia omnes habent lumen naturale, quo pertingere possunt ad cognitionem veri Dei: tamẽ procul eũ intueri dicuntur, quia non possunt cognoscere, nisi cõmunia quędam, vt esse, esse vnum, esse bonum &c.

Sap. 13. Alter locus: *Si tantùm potuerunt scire, vt possent æstimare seculum, quomodo huius Dominum non faciliùs inuenerunt?* Ex quo loco discimus verum, & vnum Deum naturaliter posse cognosci.

Act. 17. Tertius est: *Quærere Deum, si fortè attrectent eum, aut inueniant, quamuis non longè sit ab vnoquoque nostrum.* Est enim sententia huius loci interprete Chrysostomo, & Oecumenio, tam esse facilẽ, & obuiam Dei notitiam ex rebus creatis, vt ferè palpari, & attrectari queat, quomodo tractantur ea, quæ ante pedes, & oculos iacent.

Rom. 1. Quartus est: *Reuelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem, & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent, quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles. Qui cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerũt.* Hoc loco significat Apostolus sapientes mundi ex rebus creatis verum cognouisse Deum. Nam, si non cognouissent verum Deum, non dicerentur veritatem in iniquitate detinuisse, neque absolutè pronunciaret Apostolus: *Cùm Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt:* neque propter cognitionem numinis in genere dicerentur *inexcusabiles* circa peccatum idololatrię. Non enim inexcu-

inexcusabiles essent colentes idola pro Dijs, si nullum alium Deum cognouissent, aut cognoscere potuissent. Præterea; Ex hoc loco intelligimus Deũ manifestasse deitatem suam Philosophis, non per reuelationem specialem, sed per species rerum creatarum: nam cùm dixisset Paulus: *Deus illis manifestauit*, continuò explicat, quemadmodum manifestauerit, dicens: *Inuisibilia enim ipsius per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Et hoc modo exponunt Patres. Denique; (ex hoc loco colligimus Philosophos cognouisse non solùm Deum esse, sed etiam liberè agere, & prouidere rebus humanis. Nam alioqui non reprehenderentur, quòd gratias non egissent. Non enim debetur gratiarum actio ei, qui ex necessitate naturæ operatur; sed ei, qui beneficia nobis præstat, cùm sit in eius potestate, non præstare.

Prob. secundò eadem veritas ex testimonio Patrum. *Prob. 2. & 3.*

Vltimò prob. ratione. Nam, si Deum esse vnum, non posset cognosci sine gratia Dei speciali, id fieret, vel quia obiectũ sit supernaturale, vel quia actio intelligendi Deum sit valde difficilis, aut etiam impossibilis viribus solius naturæ: neutrum autem dici potest. Nam vnitatem Dei esse obiectum naturale, & nulla ad hoc opus esse reuelatione, testatur Sapiens: *A magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri*. Testantur etiam demonstrationes plurimæ ex naturalibus effectis ductæ, quibus probatur Deũ esse vnum. Quòd autem demonstrari potest naturalibus rationibus, certè nõ est supernaturale, nec superat vim intelligentiæ naturalis. Vbi verò demonstratio adfertur, non est difficile assentiri; sed contrà potiùs, difficile est, vel impossibile non assentiri. Quare non requiritur auxilium speciale ad hunc actum producendum, præsertim cùm nec vehementia perturbationum, neque alia caussa iudicium theoricum impedire possit, licet impediat iudicium practicum, & actiones voluntarias. *Sap. 13.*

Altera quęstio est de actionibus naturalibus, siue politicis, aut mechanichis, abstrahendo à malitia, vel bonitate morali; *an eæ possint à nobis fieri solis viribus naturæ?* Duo de hac re contrarij errores aliquando extiterunt. *Quæst. 2.*

Et contra primum prob. secundas caussas, & præsertim homines, aliquid verè, & propriè operari. Id enim Script. passim docet. Nam dicit terram germinare, stellas lucere super terram, aues volare sub firmamento cœli, homines dominari, ac præesse animantibus cęteris. Et alia id genus frequentissimè in diuinis litteris reperiuntur. *Prob. 1. secũdas caussas verè operari. Gen. 1.*

Sancti quoque Patres idipsum affirmant. *Prob. 2. & 3.*

Denique; Rationes etiam in promptu sunt. Nam inprimis, si neque ignis calefaceret, neque Sol illuminaret, falleretur sensus circa proprium obiectũ, nullusque esse posset experimentis locus. Certè enim sensus ignem calidum, & Solem lucidum esse iudicat, quoniam ab illo per calefactionem, ab isto per illuminationem immutari se sentit. Deinde; Quorsum Deus rebus naturalibus virtutes operatrices dedisset? Immò, quorsum rerum naturas esse omninò voluisset, si omnia otiosa erant futura? Denique; Vnde nascerentur monstra, quæ dicuntur, & sunt peccata naturæ, si solus Deus omnia efficeret, cùm in Deum error non cadat?

Iam verò contra alterum errorem humanam voluntatem, vt etiam res

Prob. 1. eas nihil sine Deo operari. *Act. 17.* cæteras, nihil omninò agere posse, nec se vlla ratione mouere, nisi Deus cum illis simul operetur, nec sufficere essentiam, & virtutem operatricem ad operandum, si desit auxilium conditoris, prob. primùm ex diuinis litteris: *In ipso viuimus, mouemur, & sumus.* Quo loco, si Deus solùm donaret nobis naturam, & vires ad operandum, easque conseruaret, non etiam simul operaretur nobiscum, satis esset dicere: *In ipso viuimus, & sumus.* Quorsum igitur additum est: *mouemur*, nisi vt intelligamus, non posse nos moueri sine præsenti auxilio Dei; quemadmodum non possumus esse, & viuere, nisi Deus vitam, quam dedit, conseruare voluerit? Itaque in Deo sumus, quia ipse fecit nos, & non ipsi nos: in Deo viuimus, quia ipse nos portat verbo virtutis suæ: in Deo mouemur, quia sine illo nihil possumus facere. Siquidem illa præpositio, *In*, idem valet hoc loco, quod, *per*, vt sit sensus: Per ipsum viuimus, mouemur, & sumus: sicut in illis locis: *Psal. 17.* *In Deo meo transgrediar murum. In Deo faciemus virtutem.* Et: *Hoc* *Matt. 17.* *genus dæmoniorum non eijcitur, nisi in oratione, & ieiunio.* Et: *Omnia possum in eo, qui me* *Philip 4.* *confortat.* Idem Apostolus dicit, *Deum operari omnia in omnibus.* Quod multò an- *1. Cor. 12.* tè scripserat Isaias: *Omnia opera nostra operatus es, Domine.* Rursus; De alijs rebus *Isa. 26.* *Psal. 146.* idem Scriptura testatur: *Qui producit in montibus fœnum.* Et: *Pelle, & carnibus ve-* *Iob 10.* *stisti me.* Et: *Antequam te formarem in vtero, noui te.* Et Dominus: *Quòd si fœnum agri* *Hierem. 1.* *Matth. 6.* *Dominus sic vestit.* Et: *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.*

Ioan 5. *Prob. 2. & 3.* Sancti etiam Patres ex allegatis Scripturis errorem istum communi consensu refellunt.

Accedat postremò ratio. Nam omnes res creatæ ita pendent à diuina conseruatione, vt ne ad momentum quidem per se, ac sine Deo esse possint. At, si aliquid fieret sine Dei auxilio, saltem in primo illo instanti, quo fieret, per se, ac sine Deo esset. Sicut igitur lumen Solis in aëre in primo instanti fit à Sole, & toto reliquo tempore ab eodem conseruatur, nec vllo modo esse potest sine præsentia Solis continuantis esse, quod initio illi dedit: sic etiam omnis effectus cuiuscunque caussæ secundæ initio fit à Deo, & ab eodem conseruatur, nec potest vlla ratione incipere, vel durare sine actione: Dei dantis, vel continuantis esse. Porrò res omnes creatas perpetuò à diuina conseruatione pen- *Heb. 1.* dere, nemo est, qui neget, cùm Apostolus dicat: *Portans omnia verbo virtutis suæ:* & fusè doceatur à Patribus. His igitur erroribus extremis refutatis maneat sententia illa media, & communis in Scolis Theologorum posse ab homine fieri multa opera sine auxilio Dei speciali; vt arare, serere, ambulare, sedere, loqui, &c. nihil tamen fieri posse sine auxilio Dei generali.

Quæst. 3. Tertia quæstio est: *Vtrum homo liberum arbitrium habeat in actionibus illis naturalibus, siue ciuilibus, quas diximus fieri posse cum solo generali auxilio Dei?*

Resp. Communis est Catholicorum ferè omnium sententia, non solum esse hominem liberi arbitrij in actionibus dictis, sed etiam id esse euidens, tum lumine naturæ, tum in doctrina fidei.

Prob 1. ex doctrina fidei. Prob. hominem in illis actionibus esse liberum secundum doctrinā fidei, ex diuinis litteris. Primùm, sunt ea testimonia, quæ tribuunt homini post lapsum electionem diuersarum rerum. Neque enim intelligi potest veræ ele- *Num. 30.* ctionis potestas sine vera arbitrij libertate: nā electio est actus maximè pro- *Iosue 24.* prius liberi arbitrij. Ea sunt: *In arbitrio viri erit, siue faciat, siue non faciat.* Et: *Optio*

vobis

vobis datur, eligite hodie, quod vobis placet. Et: *Trium tibi datur optio: elige vnum, quod volueris, ex his*. Et: *Postula quod vis, vt dem tibi*. Et: *Angustiæ mihi sunt vndique, & quid eligam, ignoro*. 2. Reg. 24. 3. Reg. 3. Dan. 13.

Secundò; huc pertinent ea testimonia, quæ docent hominem aliqua posse facere, quæ non facit; contra facere aliqua, quæ potuisset nō facere. Hinc enim apertissimè patet liberum esse in eiusmodi hominem, vt pro arbitrio faciat, vel non faciat. *Quia postulasti verbum hoc, & non postulasti diuitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti sapientiam*, &c. Et: *Qui potuit transgredi, & non est transgressus*. &c. Et: *Non sum liber? Non sum Apostolus?* Quo loco docet Apostolus potuisse se circumducere sororem, & ab Ecclesijs sumptus accipere, sed neutrum facere voluisse. Et: *Nónne manens tibi manebat, venundatum in tua erat potestate?* id est, Nónne poteras, Anania, agrum tuum non vendere? &, posteaquam vendideras, nónne poteras precium tibi retinere? quis te agrum vendere, aut precium offerre coëgit? Prob. 2. 3. Reg. 3. Eccli. 31. 1. Cor. 9. Act. 5.

Tertiò, accedant illa testimonia, quæ conditionem continent. Ea siquidem virtute includunt liberā oppositorū optionē. *Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis*. Et: *Si vis ad vitā ingredi, serua mandata*. Ibidem: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes*. Et: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum*, &c. Prob. 3. Isaiæ 1. Matt. 19. Lucæ 9.

Quartò; Prædictis locis adiungi possunt ea, quæ continent reprehēsionem cum interrogatione. Sequitur enim inde potuisse hominem non facere id, propter quod reprehenditur. Mulieri dicitur: *Quare hoc fecisti?* Serpenti verò, qui est expers rationis, & libertatis, non dicitur: Quare hoc fecisti: sed, *Quia hoc fecisti?* Item, ad Cain: *Quare iratus es? & quare concidit vultus tuus?* Neque enim oui dicitur. Quare fugis lupum? Non potest enim non fugere lupum. Prob. 4. Gen. 3. Gen. 4.

Quintò, adijci possunt omnia testimonia, quę continent laudes sanctorum Patrum, Noē, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moysis, Iob, Dauid, Tobię, Prophetarum denique omnium. Item illa, quæ continent præcepta, consilia, cohortationes; qualia sunt Prouerbia Salomonis, liber Ecclesiastici, magna pars Psalmorum, Prophetarum, Euangeliorum, Epistolarum Petri, Pauli, Ioannis, Iacobi, Iudæ. Hæc enim omnia significant hominem esse liberi arbitrij. Prob. 5.

Postremò; Addantur ea testimonia, quæ probant primum hominem ante lapsum prædi tum fuisse libero arbitrio; quale est illud: *Deus creauit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui*, &c. Hinc enim sequitur etiam post lapsum esse liberi arbitrij. Tota namque ratio Caluini, cur homo careat libero arbitrio post lapsum, vt ipse vult, est in eo posita, quod libertas hominis pugnet cum prouidentia Dei. At prouidentia Dei non incepit à lapsu hominis, sed fuit etiam antea. Ex hac etiam sequitur, quòd homo libertate fruatur arbitrij. Nam prouidentiæ diuinæ illud est proprium, non destruere, sed conseruare naturas: *disponit* enim *omnia suauiter*. Itaque, cùm natura rationalis libertatem arbitrij postulet, eamque ab initio à conditore perceperit, sic homines diuina prouidentia gubernat, & regit, vt liberam eius electionem nullo modo impediat. Prob. 6. Eccli. 15. Sap. 8.

Eadem veritas prob. etiam ex traditione veterum Patrum. Prob. 7.

Esse etiam euidens lumine rationis naturalis, hominem liberi esse arbitrij in actionibus ciuilibus, & externis, prob. Prob. lumine natura.

1. Ratio. Prima ratio duci poteſt à communi conſenſu Sapientum, etiam Ethnicorum. Id enim docent Peripaterici, Academici, Stoici. M. etiam Tullius maluit Deo prouidentiam auferre, quàm homini libertatem, & ita (teſte Augu- *L. 5. de ciuit. Dei, c. 9.* ſtino) vt faceret homines liberos, facit ſacrilegos.

2. Ratio. Altera ratio ſumitur à conſenſu orbis terrarũ vniuerſi. Nulla eſt enim, aut fuit vnquam Reſp. nullum Imperium, quod non habuerit publicum concilium, magiſtratus, leges, pœnas, & prẹmia. Quæ omninò ſuperuacanea eſſent, ſi libertatem arbitrij homines non haberent. Item, in omni exercitu Imperatores, & Duces & oratione, & promiſsis, & tympanis, & tubis accendunt animos militum. Quorſum autem hæc fierent, ſi non conſilio, & deliberatione animi homines ad opera ſua ſe ipſi mouerent, & poſſent pro arbitrio agere, & non agere. Ad hæc; Omnes omninò homines prudentiam, atque induſtriam neceſſariam eſſe cenſent in operibus humanis, ſiue ij ſint mercatores, ſiue agricolæ, ſiue opifices, aut quicunque alij.

3. Ratio. Tertia ratio ducitur ab experientia, quæ illos ipſos, qui verbis liberum arbitrium negant, reipſa, & factis illud affirmare compellit. Hortantur etiam illi ſuos, eiſque prẹcipiunt; puniunt quoque, ſi perperam agant, ſolliciti ſunt in periculis, cauti in rebus dubijs, & ſi quis eos afficiat iniuria, iraſcuntur, & vltionem parant.

4. Ratio. Quarta ratio ſumitur à peccatis hominum. Siquidem euidens eſt, homines quandoque peccare, nec minùs euidens eſt, neminem poſſe ſine libertate arbitrij peccare. Conſcientiæ ſtimulus, ac remorſus; verecundia, quæ naſcitur ex peccato; reprehenſiones aliorum; commune odium in eos, qui malè agunt, ita vt etiam furibus ſint fures inuiſi, apertiſsimè teſtantur homines quandoque peccare. Neminem autem peccare in eo, quòd neceſsitate facit, omnibus eſt manifeſtum.

5. Ratio. Quinta ratio ducitur ab ipſa rei natura. Talis eſt enim in vnaquaque re modus appetẽdi, qualis eſt cognoſcendi: appetitio enim cognitionem ſequitur, nec fieri poteſt, vt quis appetat rem incognitam. In homine autem eſt cognitio finis, & mediorum ad finem, tum neceſſariorum, tum etiam contingentium. Igitur hominum appetitio ex neceſsitate fertur in finem, & in ea media, quæ ſunt cum fine ex neceſsitate coniuncta; in alia verò non niſi contingenter. Atqui hoc eſt hominem eſſe liberum libertate contingentiæ, poſſe videlicet accipere, vel reijcere ea media, quæ ratio docet non eſſe neceſſariò cum fine connexa. Rurſus; Conſultatio ad electionem ordinatur; proinde, vbi eſt vis conſultiua, ibi etiam eſt vis electiua: vbi autem eſt vis electiua, ibi eſt libertas arbitrij, cùm nihil aliud ſit libertas arbitrij, niſi poteſtas electionis. Euidens autem eſt, eſſe in homine vim conſultiuam, vt experientia teſtatur: igitur euidens quoque eſt, eſſe in homine vim electiuam, atque arbitrij libertatem.

1. Ratio concordiæ liberi arbitrij cum cooperatione diuina. Porrò ad explicandam concordiam diuinæ cooperationis cum libero arbitrio, duæ nobis rationes occurrunt ſatis accommodatæ. Vna eſt iuxta ſententiam Scoti, & aliorum, qui docent cooperationem diuinam ſe tenere ex parte effectus, non ex parte cauſſæ, id eſt, concurſum Dei non determinare noſtram voluntatem, nec aliquid in illam imprimere, aut operari, ſed immediatè

diatè influere in effectum, eumque producere illo ipso momento, quo à voluntate nostra producitur. Hinc enim sequitur, vt neque Deus determinet, siue necessitet voluntatem, neque voluntas Deum. Nam & vterque concursum suum liberè adhibet, &, si alter nolit concurrere, opus non fiet. Simile est, cùm duo ferunt ingentem lapidem, quem vnus ferre non posset, neuter enim alteri vires addit, aut impellit eũ, & vtrique liberum est relinquere onus. Quanquam Deus, nisi extraordinariè miraculum facere velit, semper concurrit, quando voluntas nostra concurrit, quoniam ad hoc se liberè obligauit, quando liberam voluntatem creauit. Ex quo etiam sequitur, vt licet in eodem prorsus momento temporis, & naturæ, Deus, & voluntas operari incipiant, tamen Deus operetur, quia voluntas operatur; non contrà. Et hoc est, quòd aliqui dicunt, voluntatem priùs natura operari, quàm Deum, non prioritate instantis in quo, sed à quo.

Altera ratio conciliandi libertatem humanam cum cooperatione diuina, & fortasse etiam probabilior, est iuxta sententia S. Thomæ, qui docet cooperationem diuinam ita concurrere cum secundis caussis etiam liberis, vt non solùm eis det, & conseruet virtutes operatrices, sed etiam eas moueat, & applicet ad opus. Quæ sententia videtur valdè consentanea, tum Script. quæ dicit nos in Deo esse, viuere, & moueri: tum etiam rationi, & ordini, quem habet prima caussa cum secundis. Vt autem iuxta hanc sententiam ostendamus rectè defendi liberũ arbitrium, sciendũ est influxum, seu virtutem Dei, qua voluntas mouetur, & applicatur ad opus, recipi in caussis secundis secũdũ earum dispositionem. Iste autẽ modus, seu conditio in voluntate, secundũ quam recipitur in ea motus Dei, nihil est aliud, nisi negatiua quædam determinatio, præcedens tum influxum Dei, tum actum elicitum voluntatis: nimirum quòd voluntas sinat se moueri ab obiecto per rationẽ sibi proposito, vel non sinat. Hæc enim determinatio dicitur negatiua, quia non consistit in actu positiuo, sed in negatione actus, cùm tamen voluntas non minùs sit libera, vt agat, quàm vt non agat. Atque hinc fit, vt voluntas sit verè libera, & se ipsa determinet, tametsi Deus illam moueat, & applicet ad opus, quoniam ipsa Dei motio in eius potestate est; siue, Dei motione voluntas nostra liberè vtitur. Nam, si moueri se sinat ab obiecto proposito, Deus eam applicat, & mouet ad actum eliciendum: si non sinat, Deus eam non applicat, neque mouet. *Altera ratio.*

CAPVT VIII.

De viribus liberi arbitrij in rebus moralibus.

PRima quæstio est: *An possit viribus naturæ cognosci verum aliquod morale, scilicet sine auxilio gratiæ specialis.* *Quæst. 19.*

Auxilium gratiæ. Vbi per *auxilium gratiæ* non intelligimus gratiam iustificantem, sed motionem, & directionem diuinam, qualem peccatores quoque habere possunt. Satis enim constat ex communi omnium consensu iniustos, & peccatores aliqua vera, non solum naturalia, sed etiam moralia, & supernaturalia posse cognoscere. Sed vtrum id possint viribus suis, an Deo speciali auxilio iuuante, in controuersia est.

Verum morale. Nomine autem *veri moralis* non accipimus verum morale vniuersè consideratum, vt Deum esse colendum, parentes venerandos; id enim non minùs facilè potest intelligi, quàm verum naturale theoricum : sed verum morale cum omnibus circumstantijs, quæ necessariæ sunt, vt actio voluntatis ei vero conformis sit actio virtutis; vt cùm quis iudicat sibi hoc tempore eleëmosynam faciendam, vel quod mutuo est acceptum esse restituendum hoc tempore, quia ratio iustitiæ nunc id fieri postulat.

Cognitio. Denique; Nomine *Cognitionis* nō intelligimus simplicem apprehensionem, sed etiam iudicium, & iudicium non illud vltimum, ad quod ex necessitate sequitur electio; id enim ex voluntate dependet: sed iudicium præcedens imperium voluntatis, quale inter consultandum exerceri solet.

Respons. Respondeo igitur ad quęstionem, posse cognosci viribus naturę, & auxilio Dei generali, aliquod verum morale. Ita sentiunt omnes ferè Theologi, S. Bonauentura, Scotus, D. Thomas, & alij. Dicimus itaque in statu naturę corruptæ non ita esse extinctum lumen rationis practicæ, quin possit cum solo auxilio Dei generali aliquod verum morale cognoscere: quamuis alioqui in multis sæpe fallatur, & erret, nisi diuina illustratione, & gubernatione dirigatur.

Posteriorem partem probat experientia, & nulli negant.

Prior pars prob. 1. Psal. 4. Prior pars prob. primò ex diuinis litteris. *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultis tui, Domine.* Vbi Propheta docet, non posse excusari per ignorantiam homines, si non seruant præcepta moralia, cùm ab *Psal. 57.* ipsa natura lumen in corde impressum habeant. Et: *Si verò vtiq; iustitiam loquimini, rectè iudicate filij hominum.* Significat enim Propheta omnes homines habere in corde impressa quædam præcepta iustitiæ, & ideò inexcusabiles esse, *Rom. 1.* cùm ea non seruant, quæ ignorare non possunt. Item: *Cùm Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt.* Ostendit enim Apostolus potuisse Gentiles per cognitionem vnius Dei ex creaturis acceptam, à cultu idolorum abstinere, & ideò esse inexcusabiles, quod *veritatem Dei in iniustitia detinuerint*, & mutauerint gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis homi- *Rom. 2.* nis. Item: *Cùm gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptæ in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum*, &c. Vbi ostendit Apostolus, Ethnicos, qui legem scriptam non acceperunt, solo lumine rationis quædam cognoscere, quæ ad honestè viuendum pertinent. Id enim significat illud: *Ostendunt opus legis scriptæ in cordibus suis*; id est, ostendunt in corde se scriptum habere, quid sit faciendum, vt rectè, & cum ratione viuatur. Etsi autem aliqui hunc locum referant ad Christianos ex Gentibus conuersos, communior tamen est expositio verba illa esse intelligenda de Gentibus illis, quæ Chri-

stum

ſtum ignorantes ſolo naturali lumine ducebantur. Ita ſentiunt multi Patres, & recentiores. Conſtat autem hæc explicatio inprimis ex propoſito, & intentione S. Pauli. Voluit enim oſtendere in prima parte epiſtolæ neceſsitatem fidei Chriſtianæ, ſine qua nemo coram Deo iuſtificari poteſt, ſiue is Gentilis ſit, ſiue Iudæus. Ad hoc oſtendendum in primo cap. demonſtrauit, Principes, & magiſtros primarios Gentilium, videlicet Philoſophos, qui ſapientiſsimi, & optimi habebantur, grauiſsimis ſceleribus etiam contra naturam fuiſſe cooperatos.

Deinde, in ſecundo cap. idem oſtendit de Iudæis, qui, tametſi legem ſcriptam digito Dei acceperant, nihilominus multis, maximiſque peccatis inueniebantur obnoxij. Ex quibus efficit omnes eſſe peccatores, & egere gloria Dei, & quicunque in lege peccauerunt, per legem eſſe iudicandos; qui autem ſine lege peccauerunt, ſine lege perituros. Quoniam verò durum, & iniquum eſſe videbatur, vt, qui ſine lege peccauerunt, tanquam præuaricatores punirentur, ideò addidit eos etiam, qui ſine lege, ſcripta videlicet in tabulis, peccauerunt, non omninò ſine lege fuiſſe, quandoquidem ex eo, quòd interdum faciunt aliqua opera legis, oſtendunt ſe habere in cordibus legem à Deo impreſſam.

Deinde; Idem intelligi poteſt ex illa voce, *Gentes*: nam Script. ſacra nomen Gentis abſolutè poſitum ferè ſemper vſurpat pro infidelibus. *Hæc enim omnia Gentes inquirunt*. Et: *Tradetur enim Gentibus, & illudetur*. Et: *Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam, nobis autem*, &c. Item: *Fornicatio auditur inter vos, qualis nec inter Gentes*. Et: *Sine offenſione eſtote Iudæis, & Gentibus, & Eccleſiæ Dei*. Et. *Scitis enim, cùm Gentes eſſetis, ad ſimulachra muta prout ducebamini*, &c. Accedit etiã illud: *Qui legem non habent*, quòd rectè dicitur de Gẽtibus nondum conuerſis ad Chriſtum: de Gẽtibus autem, quæ per fidem, & Baptiſmum in Eccleſiam intrauerunt, rectè dici non poteſt, cùm in ipſo initio Cathechumenis tradatur Decalogus cum ſymbolo fidei. Denique; Vox illa, *naturaliter*, ſatis apertè ſignificat Apoſtolum loqui de lumine, quod habetur ex natura. Declarat enim idem Apoſtolus, quid ſit *naturaliter*, cùm ait: *Teſtimonium illis reddente conſcientia ipſorum*. Quod eſt idem, ac ſi dixiſſet; ideò naturaliter, quæ legis ſunt, faciunt, quia ſi ſecus facere velint, conſcientiam reclamantem ſentiunt. Et certè in Script. vox, *naturaliter*, ita ſolet accipi, vt id fieri dicatur naturaliter, quod fit dictante, & monente natura. *Quæcunque naturaliter, tanquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur*. Et: *Hi, velut irrationalia pecora, naturaliter in captionem, & perniciem in his, quæ ignorant, blaſphemantes, in corruptione ſua peribunt*.

Matth 6. *Luc. 18.* *1. Cor. 1.* *1. Cor. 5.* *1. Cor. 10.* *1. Cor. 12.* *Rom. 2.* *Epiſt. Iud.* *2. Pet. 2.*

Prob. etiam eadem veritas teſtimonijs Patrum. *Prob 2.*

Prob. denique ratione. *& 3.*

Prima ratio: Pharao Rex Ægypti, quamuis perditiſsimus eſſet, cognouit tamen aliquod verum morale in particulari, cùm ait: *Peccaui, Dominus iuſtus, ego, & populus meus impij*. Neque veriſimile eſt, id eum cognouiſſe per ſpeciale adiutorium Dei, cùm potiùs contra teſtetur Script. ſubtractum ei fuiſſe ſpeciale auxilium, cum ait: *Indurauit Dominus cor Pharaonis*. *1. Ratio.* *Exod. 9.* *Ibid.*

2. Ratio. Secunda ratio: Omnis potentia naturalis poteſt circa obiectum ſibi proportionatum cum ſolo generali auxilio aliquem actum exercere: alioqui otioſa, & ſuperuacanea eſſet. Eſt autem intellectus humanus potentia naturalis, & eius obiectum proportionatum eſt verum morale, id eſt bonum ſecundum rationem, ſiue in vniuerſum, ſiue in particulari. Igitur poteſt intellectus humanus cum ſolo auxilio generali verum aliquod morale, etiam in particulari, cognoſcere.

3. Ratio. Tertia ratio: homo ſine auxilio ſpeciali cognoſcit verum morale in vniuerſum, id eſt, prima principia doctrinæ moralis, vt omnes fatentur: ergò poterit etiam ſine auxilio ſpeciali concluſiones aliquas, ſaltem faciliores, inde deducere. Idem enim eſt lumē, per quod prima principia intelligimus, & quo per diſcurſum concluſiones ex principijs illis deducimus. Et re vera incredibile eſt, ſcire hominem, non licere rem alienam ſibi vſurpare, & rurſus ſcire rem aliquam eſſe alienam, & tamen non poſſe ſine ſpeciali auxilio iudicare rē illam ſibi non eſſe tollendam.

Quæſt. 2. Altera quæſtio eſt: *Quid poßit voluntas circa bonum morale?*

1. Quæſt. Hæc autem quæſtio poteſt eſſe triplex. Vna: *Poßitne totum morale bonum efficere*, id eſt, *omnia moralia præcepta implere?* 2. Quæſt. Altera, *Poßitne, ſi non omnia, certè ſingula, etiam grauißima, quale eſt inprimis, diligere Deum ſuper omnia, ſaltem vt auctorem naturæ?* 3. Quæſt. Tertia: *Poßitne aliqua perficere, vrgēte tentatione; an ſolū tentatione ceſſante?*

Nos ſecuti, quod plures, & grauiores Theologi docent propoſitiones tres conſtituemus.

Prima: *Non poteſt homo ſolis naturæ viribus implere omnia mandata moralia ſecundum ſubſtantiam operis.*

Propoſ. 1. Dicimus primùm, *Præcepta omnia*, quia non loquimur de ſingulis ſeorſim conſideratis, ſed de omnibus ſimul: neque ſignificare volumus, non poſſe aliquem ad breuiſsimum tempus ſeruare omnia, cùm poſsit fieri, vt aliquando nullum occurrat prçceptum affirmatiuum, & nulla adſit tentatio prouocans ad violanda præcepta negatiua. Itaque ſententia propoſitionis illius eſt, vt non poſsint longiore aliquo tempore, quo varia præcepta obſeruanda ſe offerunt, ſolis naturæ viribus ita omnia adimpleri, vt omni ex parte peccatum vitetur.

Deinde dicimus: *Secundum ſubſtantiam operis*; quia non diſputamus hoc loco de obſeruatione mandatorum ex charitate Dei, & eo modo, qui requiritur, vt obſeruatio ſit meritoria apud Deum: ſed de ea tantum differimus, quæ neceſſaria eſt, vt nouum peccatum vitetur, & fiat opus bonum ſecundum moralem quandam honeſtatem.

Poſtremò dicimus: *Solis naturæ viribus*; vt excludamus non ſolùm gratiam 1.2. q. 109. ar. 4. & 8. iuſtificationis, ſed etiam auxilium ſpeciale. Nam etiamſi ſententia S. Thomæ, qui docet ſine gratia iuſtificationis non poſſe impleri omnia mandata, nec poſſe vitari longo tempore peccatum lethale, veriſsima nobis videatur, tamen hoc loco ſatis nobis erit, ſi probauerimus non ſufficere per ſe vires naturæ corruptæ ad legem implendam, ſed neceſſarium omninò eſſe auxilium gratiæ: ſiue ea gratia ſit habitus permanens, & iuſtificans, ſiue auxilium tantùm ſpeciale.

Prob.

Prob. propositio ex diuinis litteris primùm. Nam Script. passim docet legis obseruationem tribuendam esse gratiæ Dei. *Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam, vt in præceptis meis ambuletis.* Et: *Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum misit in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum, vt iustificatio legis impleretur in nobis.* Vbi Apostolus apertissimè dicit, impossibilem fuisse legis obseruationem sine gratia Dei; idque propter carnis infirmitatem, quia natura corrupta infirma facta erat, & ideò missum fuisse Filium Dei, vt per ipsum possibile fieret, quod alioqui impossibile erat: nec dubium est, quin loquatur de præceptis naturalibus, siue moralibus, cùm in specie differat de præcepto, *Non concupisces.* Idem etiam Apostolus legem diuinam moralem, & naturalem vocat legẽ peccati, & mortis: item virtutem peccati: & apertissimè dicit litteram occidere, quoniam demonstrando, quid sit faciendum, & non præbendo vires naturæ infirmæ, præuaricatorem hominem constituit, & reum peccati, & mortis. Addit autẽ Apostolus Spiritum vitæ quem habemus à Deo per Christum, liberasse nos à lege mortis, quia per gratiam spiritus legem implemus, quam per vires naturæ, & litteram legis implere nunquam potuissemus. Et in eandem sententiã, postquam dixerat: *Virtus verò peccati lex*; addidit: *Gratias autem Deo, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum Dominum nostrum.* Et ad illa verba: *littera occidit*, adiunxit: *Spiritus autem viuificat.* Ex quibus locis S. Augustinus contra Pelagianos euidenter se demonstrasse existimat, vt re vera demonstrauit, nõ posse viribus solius naturæ legem impleri. Rursus: *Factores legis iustificabuntur*, inquit Apostolus: & tamen idem dicit: *Si ex lege esset iustitia, Christus gratis mortuus esset.* Et posset sine dubio etiam dici: Si ex natura esset iustitia, Christus gratis mortuus esset. Non igitur fieri potest, vt tota lex solius viribus naturæ impleatur.

Prob. 1. Ezech. 36. Rom. 8. Ibid. 1. Cor. 15. 2. Cor. 3. Rom. 8. 1. Cor. 15. 2. Cor. 3. L. de spiritu, & littera. Rom. 2. Gal. 2.

Idem prob. etiam ex traditione Ecclesiæ. *Prob. 2. & 3.*

Prob. denique ratione S. Thomæ: quoniam natura humana per peccatum primi hominis deprauata, auersa est à Deo, & conuersa ad creaturas, ac præsertim ad se proinde finem vltimum vel actu, vel habitu, vel certè propensione quadam in creatura, non in Deo, constitutum habet. Quare, quando occurrunt aliqua agenda, vel euitanda ex fine illo præconcepto, quasi naturaliter inclinatur ad malum, & violenter ad bonum: ideò necessaria est vis quædam, & vt homo perpetuò vigilet, & præmeditetur, & contra propensionem, & amorem proprium pugnet; quod impossibile esse moraliter, non solùm ratio, sed etiam experientia docet.

Propositio secunda: *Immò nullum omninò præceptum morale seruare potest homo suis solis viribus, si tentatione vrgeatur.* *Propos. 2.*

Obseruandum primò, tribus modis vinci posse tentationem aliquam. Vno modo, succumbendo alteri tentationi: vt, cùm quis, vt auram popularem captet, & vir fortis, ac continens habeatur, abstinet se à flagitio, ad quod alioqui non leuiter stimulabatur. Atque de hoc satis constat posse hominem vni potiùs vitio, quàm alteri cedere; vel, quod est verius, posse in eodem homine vnum vitium ab alio maiore superari: neque hoc est tentationem deijcere, sed à tentatione prosterni. Altero modo potest tentatio ita vinci, vt *Tribus modis vincitur tentatio.*

non solùm peccatum simpliciter euitetur, sed etiam ex victoria meritum acquiratur: quod fit, cùm ex charitate Dei, tentatio vincitur. De eo loqui videtur Apostolus: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione prouentum.* Tertiò modo potest vinci tentatio, ita vt nec peccatum vllum admittatur, nec tamen meritum comparetur: & de hoc solo modo hîc agimus.

1. Cor. 10.

Nota 1. Obseruandum secundò nos, cùm dicimus nullam tentationem solis naturæ viribus vinci posse, loqui de vera tentatione, non de leuissima aliqua titillatione, quæ nomen tentationis absolutè, & propriè non meretur.

Nota 2. Præterea; Sciendum nos non semper requirere ad vincendas tentationes auxilium speciale propriè dictum, id est, internam illustrationem, vel motionem supernaturalem; sed quodcunque auxilium Dei, siue consistat in eo, quòd Deus singulari prouidentia sua remoueat occasiones peccandi, siue in eo, quòd non permittat diabolum sæuire, quantum vellet; siue quocunque alio modo nos Deus iuuet. Multæ enim tentationes sunt, quæ per se non superant vires humanas, & tamen, si Deus homines prorsus destituat, & diabolum sinat agere, quantum potest, illæ fient grauissimæ, & intolerabiles: tanta est humana fragilitas ad resistendum, & diabolica potentia ad nocendum. Atque hinc fortasse conciliari possunt auctores, qui dicunt nullam tentationem sine auxilio Dei vinci posse, cum ijs, qui dicunt aliquas posse. Nam ij posteriores loquuntur de auxilio supernaturali, & considerant mensuram virium humanarum in comparatione ad leuem aliquam tentationem absolutè sumptam. Priores autem per auxilium Dei accipiunt quamcunque singularem Dei prouidentiam, quæ sæpe vtitur rebus naturalibus ad ea, quæ fieri cupit, perficienda; & vires humanas considerant per comparationem ad tentationem, non qualis est per se, sed qualis esset, si Deus permitteret, & non iuuaret, aut vires nobis addendo, aut aduersarijs subtrahendo. Sed quanquã vterque modus dicendi bonum sensum habere possit, tamen magis consentaneè ad Script. & Patres loquuntur, qui dicunt, nullam tentationem sine Dei auxilio vinci posse.

Prob. 1. propos. Sap. 8. Quod quidem prob. primum ex Script. Nam locus ille: *Nemo potest esse continens, nisi Deus det*; propriè ad vincendas tentationes pertinet. Neque enim difficile est, continere, quando nulla tentatio ad peccandum inuitat. Præterea;

1. Cor. 10. Verba illa Pauli: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis,* satis apertè indicant, tentationes supra id, quod possumus, crescere posse, si Deus permittat. His accedunt plurima testimonia Psalm. quæ victoriam in tentatione simpliciter Deo tribuunt. *In te eripiar à tentatione.* Et: *Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Et: *Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum: auertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus.* Et: *Impulsus euersus sum, vt caderem, & Dominus suscepit me.* Illa quoque oratio: *Et ne nos inducas in tentationem*: Et illa exhortatio: *Orate, ne intretis in tentationem,* satis ostendunt sine Dei adiutorio tentationibus resisti non posse.

Psal. 17. Psalm. 26. Psal. 29. Psal. 117. Matt. 6. Matt. 26.

Prob. 2. & 3. Prob. secundò ex traditione Ecclesiastica.

Accedat postremò Ecclesiæ consuetudo, quæ inter quotidianas preces nihil magis frequentat, quàm illud: *Deus in adiutorium meum intende,* &c. Et in oratione,

oratione, quæ legitur ad primam, inuocat protectionem Dei contra tentationes: *Tua nos hodie salua virtute, vt in hac die ad nullum declinemus peccatum*, &c.

Propositio tertia: *Potest tamen nulla tentatione vrgente, sine fide, cum auxilio speciali, & etiam sine illo, suis viribus aliquod bonum morale ita perficere, vt in eo nullum omninò peccatum admittat.* *Propos. 3.*

Sciendum, non esse omninò idem, facere bonum morale, & obseruare præceptum secundum substantiam operis. Potest enim seruari præceptum secundum substantiam operis, etiam cum peccato, vt si quis amico restituat depositum, vt illo ipse à furibus spolietur. At bonum morale non potest cum peccato fieri: proinde maius quiddam est, facere bonum morale, quàm seruare præceptum; & ideò in nostra propositione non tam præcepti, quàm boni moralis mentionem facimus. *Nota.*

Prob. propos. primùm ex illis Scripturis, quæ testantur, Deum remunerare bona quædam opera Gentilium: non enim Deus, qui iustissimus est, & iustitiam diligit, quique sapientissimus est, & falli nullo modo potest, opera mala remuneraret, cùm iusto iudicio supplicium mereantur, non præmium. *Quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos.* Sensus est: quia Ægyptiæ obstetrices non paruerunt iniusto imperio Pharaonis, qui iusserat occidi omnes infantes masculorum Hebræorum, existimantes id esse, vt reuera erat, contra Dei voluntatem, ideò Deus pro hac misericordia, quam exercuerant in filios Hebræorum, dedit eis pro mercede copiosam, & felicem prolem, atque ita domos eis ædificauit, & stabiliuit. Item: *Fili hominis, Nabuchodonozor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum. Omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est: & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dedi Nabuchodonozor Regem Babylonis in terram AEgypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & diripiet spolia eius, & erit merces exercitui illius.* Exercitus iste sine dubio infidelis erat, & tamen, quia Regi suo fideliter seruiuit in bello iusto contra Tyrum, quam vrbem ob sua peccata Deus euerti volebat, ideò mercedem illis reddidit, donans ei mirabili prouidentia spolia Ægypti, quæ propter scelera quoque sua spoliari meruerat. Item; Cùm grauem pœnam temporalem prædixisset Daniel Regi Nabuchodonozor à Deo propter peccata sua, illum ad eleëmosynas hortatur, quibus redimat, siue auertat pœnam illam temporalem: *Nunc*, inquit, *Rex, consilium meum placeat tibi, peccata tua eleëmosynis redime*, &c. Quòd si eleëmosynæ hominis infidelis auertere poterant pœnam temporalem, certè bona opera erant, non peccata: non enim peccata iram Dei mitigant, sed magis accendunt. *Prob. 1.* *Exod. 1.* *Ezech. 29.* *Dan. 4.*

Secundò prob. ex alijs Scripturis, quæ indicant, infideles facere, aut facere posse aliqua bona opera: *Si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis: nónne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti*, &c. Vbi tribuitur Ethnicis bonum opus ostendendi signa beneuolentiæ erga suos: nisi enim hoc bonum opus esset, non diceret Dominus: *Quid amplius facitis?* sed, cur hoc facitis? Vult igitur Dominus suos non contraria, sed maiora facere. *Prob. 2.* *Matt. 5.*

Rom. 2. Item: *Cùm gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt, faciunt,* &c. Hic Apostolus apertè docet Gentiles naturali lumine implere aliqua legis mandata.

Accedunt deinde testimonia Patrum.

Prob. 3. & 4. 1. Ratio. Prob. etiam rationibus. Prima ratio: Si opera facta sine fide, & auxilio speciali, semper essent peccata, id accideret, vel, quia deest illis circumstãtia finis, cùm propter Deum non fiant: Vel, quia fiunt ab homine peccatore, ac per hoc inficiantur, & vitiantur à caussa sua, tametsi ex genere suo sint bona. Vel, quia bona opera moralia non habeant proportionem cum naturæ nostræ viribus: Vel denique, quia nimis difficilia sunt ob carnis rebellionem, dæmonisque tyrannidem. At nihil horum dici potest. Nam, quòd attinet ad circumstantiam finis, possunt Ethnici etiam sine fide cognoscere Deum esse, & curam nostri gerere: proinde poterunt bona moralia operari, vt Deo auctori naturæ obediant. Deinde; Non est necesse omnia in Deum referre explicitè, sed satis est, si opus referatur in bonum finem proximum: tunc enim per se dirigetur in Deum, vt in vltimum finem. Sicut enim omne agens particulare agit in virtute primi motoris, id est, Dei; sic etiam omnis bonus finis mouet in virtute finis vltimi: alioqui non solùm infideles, sed fideles etiam, & iustissimi quique semper peccarent, cùm inter operandum de Deo non cogitant; sed operantur, quia ratio dictat esse bonum, & faciendum. Itaque, nisi apponatur circumstantia finis mali, omne opus bonum morale refertur in Deum, etiamsi auctor operis id non cogitet, vel intendat. Quòd autem possit homo suis viribus non apponere circumstantiam finis mali, immò etiã dirigere opus in finem bonum secundum rationem, manifestum est: nam, si potest suis viribus operari malum, sed arduum, & naturæ contrarium, cur nõ poterit operari bonum facile, congruumque naturæ? Si potest, exempli gratia, suis viribus, sine auxilio gratiæ, proijcere omnia bona sua in mare, vel ipse se occidere, à quo natura abhorret; cur non poterit paucos nummos largiri indigenti? Quòd autem attinet ad inquinationem caussæ, non potest opus inquinari à malitia caussæ, nisi quando ab ipsa malitia procedit. Nam si ex bono naturæ, non ex adiuncta malitia operetur quis, opus erit simpliciter bonum. Atque hoc modo eleëmosyna hominis impudici bona esse poterit, si fiat misericordiæ caussa, non impudicitię. Per accidẽs enim opus illud est hominis impudici, per se autem misericordis. Hoc autem esse verissimum, ex eo potest intelligi, quòd, si semper malitia caussæ inquinaret effectum, oporteret opus nõ solùm esse malum, sed in specie malitiam ipsam caussæ participare. Itaque eleëmosyna hominis auari esset mala in specie auaritiæ, & ieiunium intemperantis esset malum in specie intemperantiæ. Neque tertium illud dici potest, non habere proportionem opus bonum morale cum viribus naturæ. Natura siquidem, quamuis per peccatum deterior facta sit, quàm esset in statu innocentiæ; non tamen infirmior est, quàm fuisset in puris naturalibus. In puris autem naturalibus sine dubio proportionẽ habuisset cum bono morali, quod naturaliter cognoscitur, & appetitur. Quorsum enim ratio illi data esset, si nihil omninò secundum rationem agere posset? Agere verò secundum rationem est moraliter bene agere.

Denique;

Denique; Nec quartum dici potest de nimia difficultate ob tentationum vehementiam. Nam non agimus hic, nisi de rebus facilibus, & naturæ valdè consentaneis, atque omni tentatione cessante: qualia sunt misereri pauperis in via occurrentis, prouidere filijs, adiuuare cognatos, & alia id genus.

Secunda ratio dicitur ab absurdis: Nam, si nullum opus bonum fieri posset ab infidelibus, sequeretur melius illis esse, remoto præcepto, bona opera ex obiecto non facere, quàm facere. Nam faciendo peccarent, non faciendo non peccarent. Itaque monendi essent infideles, ne facerent eleëmosynas, ne pacificarent discordes, ne imperitos docerent, nisi quando ex præcepto aliquo tenerentur. Quæ sine dubio sunt absurdissima. 2. Ratio.

Vltima quæstio est: *Sitne homo in statu naturæ lapsæ liberi arbitrij in bono morali eligendo, & malo euitando?* siue, quod idem est; *in præceptis morum obseruandis, aut præuaricandis?* Quæst. 3.

Et quidem Catholici omnes, tum veteres, tum recentiores, tanquam dogma fidei Catholicæ prædicant partem affirmatiuam. Resp.

Prob. primò rationibus ducentibus ad impossibile. Prob. 1.

Prima ratio: Aut peccatum est necessarium, aut voluntarium: si est necessarium; igitur non est peccatum; ac per hoc peccatum non erit peccatum, quod fieri non potest. Si est voluntarium; igitur vitari potest; ac proinde homo est liberi arbitrij in moralibus, quippe qui potest peccare, & non peccare. 1. Ratio.

Secunda ratio: Si non sit in homine libertas arbitrij, nullus erit pœnæ, aut præmio locus: id autem totius generis humani consensu, sensuque refellitur. Confirmatur, qui ratio debiti, siue pœnæ, siue præmij debitum sit, id necessariò postulat, vt id, quod datur, sit proprium. Nam, si quis rem non suam, sed alienam donet, nihil ei propterea iure debebitur. 2. Ratio.

Non est autem proprium, nisi id, cuius domini sumus: illius verò domini tantùm sumus, quod est in potestate nostra, ita vt vel dare, vel non dare, facere, vel non facere pro arbitrio valeamus. Vnde S. Paulus: *Si, quod nolo, facio, iam non ego operor illud*: quia non est nostrum, neque nos propriè facimus, nisi quod liberè facimus. Quocirca, tametsi bestiæ nobis in multis rebus vtilissimè seruiant, nihil tamen eis præmij debere putamus, quoniam nō liberè sed ex necessitate deseruiunt. Rom. 7.

Tertia ratio: Si non esset in hominibus libertas arbitrij, non essent alij boni, alij mali, sed omnes boni, & omnes mali. Et, si essent omnes boni, non essent alij alijs meliores, sed omnes æque boni: & si essent omnes mali, non essent alij peiores alijs, sed omnes æque mali. Id autem falsum esse experientia docet. 3. Ratio.

Quarta ratio: Si tollatur liberum arbitrium ab humano genere in actionibus morū simul etiam tolli necesse erit cohortationes, obiurgationes, laudes, vituperationes, præcepta, consilia, monita, & alia id genus. Quorsum enim moneas, laudes, vituperes, præcipias, reprehendas, horteris, si non possunt homines aliud facere, quàm faciunt? 4. Ratio.

Secundò prob. eadem veritas rationibus ostensiuis ex verbo Dei. Prob. 2.

Prima

1. *Classis.* *Exod.* 20. Prima classis continet ea testimonia, quæ præcipiunt aliquid homini faciendum, vel non faciendum. *Non habebis Deos alienos. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Honora patrem tuum, & matrem tuam*, & alia similia. Ex quibus testimonijs conficitur hoc argumentum: Præceptum est regula benè viuendi: frustra autem datur regula ei, qui non potest deficere, aut non potest non deficere: solùm liberum arbitrium est, quod in via morum potest deficere, & non deficere: igitur frustra homini à Deo præceptum datur, si caret libero arbitrio. Nihil autem Deus facit frustra: ergò non caret homo libero arbitrio.

2. *Classis.* *Isa.* 1. *Amos* 5. *Matth.* 19. Secunda classis continet ea testimonia, quibus nobis aliquid promittitur à Deo sub conditione, si voluerimus. *Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: si nolueritis, gladius deuorabit vos.* Et: *Quærite bonum, & non malum, & viuetis.* Et: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Ex his tale efficitur argumentum: Aut est in potestate nostra præstare conditionem oblatam, aut non est: si detur primum, demonstratur liberum arbitrium: si secundum, illa non est verè sub cōditione promissio, sed manifesta irrisio. Non secus ac si quis proponeret brauium, ac præconis voce clamari iuberet, vt, qui voluerint, currant; dandum enim brauium ei, qui cæteros currendo superauerit: deinde paucos quosdam vi traheret ad brauium, alios vinculis, & catenis constringeret, ne se commouere possent.

3. *Classis.* *Num.* 14. *Deut.* 30. *Isa.* 5. *Hierem.* 7. *Hierem.* 32. *Matth.* 23. *Act.* 7. Tertia classis ea testimonia complectitur, quæ docent per hominem stetisse, quò minus benè ageret, & peccaret. *Amalec, & Chananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eò quòd nolueritis acquiescere Domino.* Et: *Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est.* Et: *Quid potui vineæ meæ facere, & non feci?* Et: *Hæc gens non audiuit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam, ideò proiecta est à Domino:* Et: *Quia indurastis cor vestrum, & noluistis obedire Domino, hæc omnia mala euenerunt vobis.* Et: *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?* Et: *Incircumcisi cordibus, & auribus, vos semper spiritui sancto resistitis.* Ex his tale ducitur argumentum: Vel potest is, qui peccat, non peccare; vel non potest: si potest, habet igitur liberum arbitrium: si non potest, igitur Deus frustra quæritur de homine, quasi per illum steterit, quo minus benè ageret, cùm ipse aliter facere non potuerit.

4. *Classis.* *Deut.* 8. *Deut.* 13. Quarta classis continet ea testimonia, quę docent, Deum quasi recedere, & explorare, quid homines faciant, & quorsum studia sua conuertant. *Adduxit te Dominus quadraginta annis per desertum, vt affligeret te, atque tentaret, & nota fierent, quæ in animo tuo versabantur, vtrum custodires mandata illius, an non.* Et: *Tentat vos Dominus Deus vester, vt videat, si diligatis eum in toto corde.* At frustra exploraret Deus, quid homines facere velint, nisi possent rem eandem facere, & non facere. Nemo enim prudens explorat euentum rei determinatæ ad vnum.

5. *Classis.* *Gen.* 4. Quinta classis continet duo loca omnium grauissima. Prior est: *Quare iratus es, & quare concidit vultus tuus? Nónne, si benè egeris, recipies; sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit? Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* In hoc tot penè sunt argumenta, quot verba. *Quare*, inquit Deus ad Cain, *iratus es? & cur concidit vultus tuus?* Hæc interrogatio indicat potuisse Cainum, si voluisset, non irasci, & non tristari. *Nónne si benè egeris, recipies? sin autem, malè*, &c. Illæ conditiones,

tione, *si benè*, &c, *si malè*, nónne etiam liberum ostendunt voluntatis arbitrium? Cur enim non dicimus homini: Si Solem stare feceris, habebis hoc, aut illud? nisi quia non ignoramus, non esse in hominis potestate, vt Solem stare faciat? *Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Hic apertissimè in statu naturæ corruptæ liberum prædicatur arbitrium. Quid enim est, *sub te erit appetitus eius:* nisi, in potestate tua erit peccati cupiditas? Et quid significat, *tu dominaberis illius*, nisi, poteris, si volueris, cupiditati resistere, & ita efficere, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore? Posterior locus inuictissimus est, & nulla declaratione indiget: *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua. Si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Apposuit tibi ignem, & aquam, ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* *Eccli. 15.*

Sexta classis continet alia quædam loca. *6. Classis.*

Primus est: *Considera, quòd hodie proposuerim in conspectu tuo vitam, & bonum, & è contrario mortem, & malum.* Et infrà: *Testes inuoco cælum, & terram, quod proposuerim vobis vitam, & mortem, benedictionem, & maledictionem. Elige ergò vitam, vt & tu viuas, & semen tuum.* Non video, quid ad hunc locum responderi possit. Liber hic inprimis non est dubiæ fidei. Deinde; Non loquitur Moyses ad homines in statu innocentiæ, sed ad Hebræos, qui tunc erant cum ipso. Denique; Nullæ hic sunt ambages: nam Moyses iurat per cœlum, & terram, se dedisse populo optionem, vt facerent, quod vellent, in re maximè morali, id est, in præceptis seruandis, aut violandis, & cohortatum fuisse eundem populum ad electionem obedientiæ, quæ vitam adfert, & dehortatum ab electione contumaciæ, quæ mortem adfert. Nihil autem magis proprium est liberi arbitrij, quàm electio. *Deut. 30.*

Secundus locus est: *Optio vobis datur, cui seruire potißimum debeatis*, &c. Hic etiam locus ad liberum arbitrium in moralibus pertinet, quoniam Iosue significat, populum eligere potuisse, velletne Deo vero cultum adhibere, an idolis, id est, an vellet benè agere, an peccare. *Iof. 24.*

Tertius locus est: *Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit, ideò stabilita sunt bona illius.* Hoc etiam non potest trahi ad statum innocentiæ: & liberum arbitrium asseritur hic ita verè, propriéque in moralibus, vt dicatur vir bonus ideò dignus laude, & præmio, quòd potuerit transgredi, & non sit transgressus, facere malum, & non fecerit. *Eccli. 31.*

Quartus locus est: *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, sed potestatem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem suam, benè facit.* Et suprà: *Quod vult, faciat, non peccat, si nubat.* Hoc loco agitur de bono morali, vt patet ex illo: *Benè facit.* Et infrà: *Melius facit.* Et: *Non peccat*, &c. De hoc autem bono morali faciendo, vel non faciendo dicit Apostolus habere hominem liberam electionem, modò non sit impeditus extrinseca aliqua necessitate voti, iuramenti, aut præcepti. Huc enim pertinet illud: *Non habens necessitatem.* Excludit autem extrinsecam necessitatem, non quòd illa tollat liberum arbitrium, sed vt ostendat eum, qui non ligatur necessitate extrinseca, simpliciter, & absolutè esse liberum, vt possit non solùm facere, & non facere, sed etiam non peccet, siue faciat, siue non faciat. Nam libertas ab extrinseca ne- *1. Cor. 7.*

cessitate prærequirit libertatem ab intrinseca: & ideò, qui liber dicitur esse ab extrinseca, consequenter asseritur liber ab intrinseca.

2. Cor. 9. Quintus locus est: *Vnusquisque prout destinauit in corde, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Loquitur Apostolus de facienda eleemosyna, quod est morale opus, & monet, vt vnusquisque libenter tribuat id, quod destinauit in corde suo, id est, quod libera voluntate prælegit, cùm in potestate haberet parum, aut multum velle dare, aut etiam omnino nihil velle dare. Nam illud verbum, προαιρεῖται, quo ipse vtitur, propriè ad liberum arbitrium pertinet. Distinguitur enim voluntarium in genere, siue spontaneum, quod etiam bestijs conuenit, à voluntario libero, quod est proprium rationalis, siue intelligentis naturæ, quod aliud dicitur ἑκούσιον, hoc autem προαιρετικόν.

Prob. 3. Prob. etiam liberum arbitrium in moralibus testimonijs Patrum Græcorum, & Latinorum.

CAPVT IX.

De viribus liberi arbitrij in rebus supernaturalibus.

Quæst. 1. PRIMA quæstio est: *Quid possit intelligentia humana in rebus supernaturalibus?*

Resp. Conuenit autem inter nos, & aduersarios, siue ij Pelagiani, siue Lutherani sint, tria potissimum esse necessaria, vt mysteria supernaturalia percipiantur à nobis.

Primum est diuina reuelatio, quę per Script. aut prędicatores à Deo missos proponatur. Cùm enim hæc supernaturalia sint, nulli mortalium vnquam venissent in mentem, nisi Deus ipse illa manifestare voluisset. Sic enim loquitur B. Paulus: *Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est.* Et mox: *Sicut scriptum est, quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se; nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum.* Et: *Quomodo credent in eum, quem non audierunt? quomodo audient sine prædicante?* Et Dominus: *Si non venissem, & locutus fuissem, peccatum non haberent.* Quia videlicet sine prędicante credere non potuissent, ideò non credendo minimè peccassent. Hinc etiam videmus mandari Apostolis: *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* Et mitti Philippum, vt prędicaret Eunucho: mitti Petrum, vt prędicaret Cornelio: mitti Paulum, vt prędicaret Macedonibus: quia videlicet ordinariè ad fidem necessaria est prędicatio. Quocirca Dominus non vi, & armis, sed verbo prędicationis se regnum collegisse testatur: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo, super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius.*

[Margin: 1. Cor. 2. — Rom. 10. — Ioan. 15. — Mar. vlt. — Act. 8. — Act. 10. — Act. 17. — Psal. 2.]

Alterum est persuasio aliqua, siue per signa, & prodigia, siue aliqua alia ratione. Non enim satis est ad hoc, vt homines credere teneantur, si solùm eis doctrina

doctrina à Deo reuelata proponatur; sed necesse est, vt accedat etiam aliquid, quod eam doctrinam credibilem faciat. Hinc enim Dominus, cùm mitteret Moysen ad prędicandum, dedit illi potestatem miracula faciendi, quibus fidem faceret prędicationem suam verè esse diuinam. Et Christus, cùm dixisset: *Prædicate, dicentes: appropinquabit regnum cælorum*, adiunxit continuò: *Infirmos curate, mortuos suscitate*, &c. Et sicut ait: *Si non venissem, & locutus fuissem, peccatum non haberent*: sic etiam ait: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Adde etiam illud: *Qui cito credit, leuis est corde*. Valdè autem citò credit, qui res longissimè remotas ab humanis sensibus, & quæ omnem intelligentiam superant, sine vlla persuasione credit. Idem enim faceret, si res absurdissimæ, ac omninò improbabiles ei proponerentur.

Exod. 4. Matt. 10. Ioan. 15. Eccli 19.

Tertium est imperium voluntatis. Quoniam enim nulla est persuasio, quæ cogere possit hominem ad credendos articulos supernaturales, ac ne ipsa quidem miracula omninò mentem conuincere queant, ideò requiritur inclinatio voluntatis, quæ moueat intellectum ad assentiendum ijs, quæ vim intelligentiæ superant. Non posse autem quæuis miracula cogere aliquem ad fidem, si is nolit credere, satis apertè indicat illud: *Cùm tanta signa fecisset, non credebant in eum*. Quocirca B. Paulus docet, captiuandum esse intellectum in obsequiũ fidei, hoc est, pio affectu quasi cogendum, vt ijs assentiatur, quæ cum ratione pugnare quodammodo videantur.

Ioan. 12. 2. Cor. 10.

His igitur positis quæstio remanet; *Vtrum, qui prædicatorem audit, aut doctrinam à Deo reuelatam per se legit, & habet congruentem persuasionem miraculorum, aut alterius testimonij, quo res, quæ credenda proponitur, efficiatur credibilis, possit eam rem credere sine speciali illustratione diuina?*

Quæst.

Negatiua pars verissima est, & prob. Primùm enim perspicua sunt verba Domini: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*. Vbi nota nõ dixisse Dominum: nemo venit; sed, *Nemo potest venire*, propter quosdam, qui minùs cautè dicunt, re ipsa neminem credere sine speciali gratia Dei, tamen fieri posse, vt credat. Porrò venire ad Christum nihil esse aliud, nisi credere in ipsum, explicat ipse, cùm ait: *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt, sed propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi datum ei fuerit à Patre meo*. Itaque, si venire est credere, & nemo potest venire, nisi trahatur à Patre, certè nemo potest credere, nisi à Patre trahatur. In eundem sensum etiam illa dicta sunt à Domino: *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te. Et nemo nouit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis nouit, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare*. Non enim loquitur Dominus de reuelatione per externam prædicationem, sed per internam illustrationem: & suasionem, de qua dixit: *Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me*. Nam paulò antè exprobrauerat ciuitatibus, in quibus longo tempore prædicauerat, & plurima signa fecerat. Et videns post eam prædicationem sapientes, & prudentes, id est, Scribas, & Pharisæos, non esse conuersos, sed tantum simplices turbas, explicare voluit rectè quidem reprehendi eos, qui non crediderunt; sed non debere suis solis viribus tribuere fidem eos, qui crediderunt, cùm Patri cœlesti placuerit abscondere hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelare paruulis, trahendo istos,

Resp. Prob. 1. Ioan. 6. Ibid. Matt. 11. Ioan. 6.

Ioan. 12. illos non trahendo. Similis sententia est illa: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum.* Illos enim excæcare dicitur Deus, quos non illustrat, cùm sine eius lumine videre nequeant. Ad hæc; Apostolus plenus est eiusmodi testimoniorum, vt mirum sit, esse aliquos, qui hunc Apostolum diligenter euoluerunt, & tamen non didicerint, fidem esse donum Dei. *Vnicuique*, inquit, *sicut diuisit Deus mensuram fidei.* Et: *Quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti?* Et: *Consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis.* Et: *Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto.* Et: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis.* Et: *Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: donum enim Dei est.* Et: *Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Iesu Christo.* Et: *Vobis donatum est non solum, vt in illum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini.* Denique S. Lucas: *Crediderunt*, inquit, *quotquot præordinati erant in vitam æternam.* Et: *Aperuit Dominus ostium fidei.* Et: *Loquebamur mulieribus, quæ conuenerant, & quædam mulier nomine Lydia, purpuraria, audiuit, cuius Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo.*

Rom. 12. 1. Cor. 4. 1. Cor. 7. 1. Cor. 12. 2 Cor. 3. Ephes. 2. Ephes. 6. Philip. 1. Act. 13. Act. 14. Act. 16.

Prob. 2. & 3. Accedant deinde testimonia Conciliorum, & Patrum.

1. Ratio. Prob. denique rationibus. Prima sumitur ab oratione Ecclesiæ. Orat enim illa pro infidelibus, vt conuertantur. Et hoc ipsum iuberi dicit S. Cyprianus, cùm Dominus præcipit, vt orantes dicamus: *Fiat voluntas tua, &c.* At frustra fierent istæ preces, si possent infideles sine Dei auxilio credere: satis enim esset prædicare illis fidem, & admonere, vt crederent.

In expos. orationis Dominicæ.

2. Ratio. Secunda ratio sumitur ab absurdis, quæ potissimùm sunt tria. Primùm enim sequeretur, gratiam secundum merita nostra dari, & ita gratiam non esse gratiam, quod ita visum est absurdum Patribus nostris, vt in Concilio Palæstino (quod primùm contra Pelagium celebratum est) ipse etiam Pelagius id, quamuis ore, non corde, damnauerit. Id autem sequi, prob. quia nonnullum est meritum fidei, ratione cuius oratio impetrat, quidquid postulat. Meretur enim exaudiri, qui postulat cum fide. Deinde; Sequeretur initium salutis esse ex nobis. Nam, cùm *iustus ex fide viuat*, si initium fidei esset ex nobis, initium vitę esset ex nobis. Id autem absurdum esse, patet, Tum, quia repugnat Apostolo dicenti: *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Et: *Quid habes, quod non accepisti?* Tum, quia, si potest homo per se incipere credere, poterit etiam per se augere fidem: difficilius enim est incipere opus, quam augere inchoatum; atque ita vel non egebant homines Deo, vel ita partientur cum eo, vt sibi tribuant, quod est melius, illi, quod est deterius; siue priores operis partes sibi, posteriores Deo. Postremò; Sequetur tolli penitus fundamentum diuinæ prædestinationis, & electionis: non enim saluæ fierent reliquiæ secundum electionem gratiæ, vt Apostolus prædicat; sed iuxta meritum fidei, & bonum vsum liberi arbitrij.

Gal. 3. Rom. 11. 1. Cor. 4. Rom. 11.

3. Ratio. Tertia ratio pendet ex ijs, quæ iam dicentur, nullum opus pietatis vel inchoari, vel perfici posse sine speciali gratia Dei. Certum est autem initium fidei includere pium affectum, ac per hoc esse opus pium, vel certè pij operis inchoationem.

Quæst. 2. Altera quæstio est *de viribus voluntatis humanæ in ijs rebus, quæ ad pietatem, & salutem æternam pertinent.*

Nos

Nos tres ſententias paucis comprobabimus.

Prima erit, non poſſe hominem ſine ſpeciali gratia Dei aliquid velle, aut facere in ijs rebus, quæ ad pietatem, & ſalutem pertinent. *Prob. 1. Sententia 1.*

Prob. ex teſtimonijs Propheticis, Euangelicis, & Apoſtolicis. Quod enim legimus: *Inuentus ſum à non quærentibus; palam apparui his, qui me non interrogabant:* *Iſa. 65.* Et quod Dominus ait: *Venit filius hominis quærere, & ſaluum facere, quod perierat:* *Luc. 19.* nónne indicat, nos non incipere quęrendo Deum, ſed Deum incipere quęrendo nos auerſos, & fugientes? Illud verò, quod idem Dominus ait: *Sine me nihil poteſtis facere:* *Ioan. 15.* intelligendum eſt omninò de bono opere, quod ad ſalutem pertineat. Sicut etiam illud Apoſtoli: *Quis enim te diſcernit? quid habes, quod non accepiſti?* *1. Cor. 4.* aduerſus eos facit, qui ob fidem, aut iuſtitiam ad ſalutem pertinentem, inflabantur. Alioqui hę ſententiæ non eſſent vniuerſaliter veræ: nam aliqua bona opera naturalia, & aliqua etiam moralia ſine ſpeciali Dei auxilio fieri poſſe, antè diximus.

Denique; Vt multa alia prætereram, illud etiam Apoſtoli: *Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti.* *Philip 1.* Et: *Deus eſt enim, qui operatur velle, & perficere pro bona voluntate:* *Philip. 2.* ſatis apertè oſtendit, nihil omninò boni ad ſalutem pertinentis ſine Deo inchoari poſſe.

Prob. eadem veritas ex definitionibus Conciliorum, reſcriptis Pōtificum, & teſtimonijs Patrum. *Prob 2.*

His accedat argumentum ab orationibus, & gratiarum actione. Non enim ſine cauſſa orat Eccleſia, vt Deus noſtras actiones aſpirando præueniat, & adiuuando proſequatur, nec ſine cauſſa pro omni bono opere gratias agit, niſi quia nouit, nihil veri boni, id eſt, quod ad ſalutem pertineat, ſine Saluatoris gratia fieri poſſe. *Prob. 3.*

Altera ſententia eſt, non poſſe hominem ſolis naturæ viribus ad gratiam accipiendam vlla ſe ratione diſponere. Quæ ſententia ita intelligenda eſt, vt non ſolum non poſſit homo ſuis viribus ſe præparare ad habitum gratię gratum facientis, ſed neque ad gratiam adiutorij ſpecialis: & rurſus, non modo non poſſit ita ſe præparare, vt ex condigno illi gratia conferatur, ſed neque ex congruo: ac demum nihil agere poſſit, cuius cauſſa Deus illi gratiam dare dicatur. *2. Sentent.*

Id prob. primum omnibus argumentis, quibus ſuperior ſententia confirmata eſt. Nam omnis diſpoſitio ad gratiam aliquid eſt ad ſalutem æternam pertinens: proinde fieri non poteſt ſolis viribus naturę: vt dictum eſt. Sed duo præcipuè loca vrget S. Auguſt. Prior eſt: *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater traxerit eum.* Nam, qui ſe diſponit, non debet trahi, ſed duci: iam enim venire paratus eſt. Alter eſt: *Sine me nihil poteſtis facere.* Poſſet enim Dominum conuincere, qui poſſet ſe diſponere. Poſſet & Apoſtolo interroganti: *Quid habes, quod non accepiſti?* reſpondere; habeo cordis mei præparationem. *Prob. 1.* *L. 1. ad Bonifac. c. 19. & l. 2. c. 8.* *Ioan. 6.* *Ioan 15.* *1. Cor. 4.*

Deinde; Probant hanc ſententiam illæ omnes Scripturæ, quæ docent conuerſionem ad Deum eſſe opus Dei: *Conuerte nos Deus ſalutaris noſter.* *Pſal 84.* Et: *Conuerte nos, Domine, & conuertemur.* *Thren. 5.* Nam conuerſio eſt diſpoſitio, & diſpoſitio eſt conuerſio. Quemadmodum enim, qui eſt auerſus à Sole, non incipit diſponi ad recipiendam lucem, niſi cùm incipit conuerti ad aſpiciendum

Solem; sic etiam, qui est auersus à Deo, non incipit disponi ad gratiam Dei, nisi cùm ad eum incipit reuerti. Eodem pertinet illud: *Dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi.* Quod significat ipsam conuersionis inchoationem dono Dei esse tribuendam. Illud item: *Non propter vos faciam, domus Israël, sed propter nomen meum sanctum, quod polluistis in Gentibus*: quid aliud indicat, nisi nihil Deũ in hominibus inuenire, cur eos ad se conuertat, detque eis *cor nouum, & spiritũ nouum*, vt statim adiungitur. Adducunt etiam Patres passim illud: *Præparatur voluntas à Domino.* Sic enim reddiderunt LXX. id, quod nos legimus: *Hauriet salutem à Domino.* Frequentissimè etiam S. Augustinus profert illud: *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Quod apertissimè significat Dei gratiam à nullo humano opere præueniri. Præueniretur autem, si homo suis solis viribus posset ad gratiam se disponere. Daret enim prior Deo pium illum affectum disponendi se ad gratiam. Huc denique pertinent variæ Scripturæ similitudines. Comparatur enim homo peccator terræ omni humore destitutæ, quæ ne minutissimam quidẽ herbam germinare potest, nisi desuper irrigetur. Sic enim ait Dauid: *Anima mea, sicut terra sine aqua, tibi.* Et paulò antè: *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.* Comparatur item luto, quod à figulo tractatur. At certè lutum non disponit seipsum ad formam vasis recipiẽdam, sed à figulo primùm disponitur, deinde formatur. Comparatur præterea homini mortuo, qui ad vitam reuocandus est: *Mortuus erat, & reuixit.* Et: *Cùm essetis mortui in peccatis, & delictis.* At mortuus non se disponit ad vitam, nec potest, nisi vim aliquam vitalem ab excitatore suo recipiat. Comparatur quoque iustificatio generationi: *Renati, non ex semine corruptibili.* Et: *Genuit nos verbo veritatis.* At materia non seipsam disponit, sed à generante disponitur. Comparatur denique ipsa Dei gratia igni: *Lampades eius lampades ignis, atque flammarum.* Et Dominus: *Ignem veni mittere in terram.* Nihil autem incipit disponi ad concipiendum ignem, nisi per calorem, qui est eiusmodi ignis effectus. Scripturæ igitur & verbis, & similitudinibus clamant non posse peccatorem ad gratiam recipiendam vlla se ratione disponere.

Psal. 76. Ezech. 36. Prou. 8. Rom. 11. Psal. 142. Isa. 47. Ierem. 18. & Rom. 9. Luc. 15. Ephes. 2. Colos. 2. 1. Pet. 1. Iac. 1. Cant. 8. Luc. 12.

Prob. 2. Prob. secundò eadem veritas ex definitione Ecclesiastica.

Prob. 3. Prob. tertiò ratione. Nam eius est disponere ad formam, cuius est introducere formam: dispositio enim est effectus agentis, non materiæ, aut alterius caussæ: gratiam autem iustificationis Deus producit, & in animam introducit. Igitur Deus animam disponit, ac pręparat, non ipsa se disponere, ac pręparare potest, nisi prout mouetur ab ipso Deo per aliud gratiæ donum. Huc etiam pertinet ratio ducta ab orationibus piorum, & ab absurdis, quæ superiùs positę sunt ad probandum initium fidei non haberi sine dono gratiæ.

3. Sententia. Tertia sententia est de dilectione Dei.

1. dilectionis acceptio. Sciendum est multiplicem esse dilectionis acceptionem. Primùm, accipi potest dilectio Dei, vel pro actione voluntatis; vel pro propensione quadam ad Deum, vt finem vltimum, & summum bonum. Et de priore quærimus tãtùm hoc loco. Nam pro comperto haberi existimamus, naturam voluntatis propensam esse ad bonum, ac per hoc ad Deum, ad quem facti sumus: fecit enim nos Deus ad se, & ideò inquietum est cor nostrum, donec requiescamus in ipso.

secundò,

Secundò, dilectio, quæ est actus voluntatis, accipi potest, vel pro dilectione Dei, vt is est auctor naturæ; vel pro dilectione eiusdem, vt est donator fęlicitatis æternæ. Et hoc posteriore modo concedunt omnes Theologi, non posse diligi Deum sine gratia Dei, & fide præcedente: neque nos de hac re dubitamus. *2. acceptio.*

Tertiò, dilectio Dei, siue vt auctor bonorum naturalium, siue etiam supernaturalium, alia est perfecta, alia imperfecta. Idque tribus modis. Alia est enim perfecta, quia est dilectio Dei super omnia, quæ videlicet Deum rebus omnibus anteponit. Alia est imperfecta, quia afficitur quidem erga Deum, sed non omnibus rebus illum præfert. *3. acceptio.*

Rursus: Alia est perfecta, quia non solùm Deum rebus omnibus præfert, sed maiore ardore, ac vehementia in illum afficitur, quàm in vllam rem creatam; quæ dici solet dilectio super omnia, tam appreciatiuè, quàm intensiuè. Alia est imperfecta, quia æstimat quidem super omnia Deum, & mallet cętera omnia potiùs, quàm illum perdere, tamen non ita vehementer, quod attinet ad intentionem afficitur in Deum, ac in res creatas. Denique: Alia est perfecta, quia non modò Deum super omnia diligit vnico aliquo actu voluntatis, dum eum cogitat summum esse, ac infinitum bonum, sed etiam perseuerat in dilectione vsque ad impletionem omnium mandatorum: quę dicitur dilectio super omnia quoad affectum, & effectum. Alia est imperfecta, quia afficitur quidem in Deum super omnia, dum eum cogitat summum esse bonum, & nulla occurrit tentationis occasio, tamen occurrente obiecto aliquo alliciente, facile deficit, & extinguitur. Nos itaque sententiam hanc tertiam ita intelligimus, vt existimemus, non posse Deum sine ope ipsius diligi, neque vt auctorem naturæ, neque vt largitorem gratiæ & gloriæ; neque perfectè, neque imperfectè vllo modo.

Prob. primùm ex script. quæ passim testatur dilectionē esse donum Dei. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et: *Charitas ex Deo est.* Et: *Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre.* Et: *Fructus spiritus est charitas, gaudium,* &c. *Prob. 1. Rom. 5. 1. Ioan. 4. Ephes. 6. Gal. 5.*

Dicent, fortasse hæc solùm intelligi de amore Dei, vt est auctor bonorum supernaturalium. At script. nusquam ita restringit donum dilectionis, sed absolutè pronunciat charitatem Dei ex Deo esse, & per spiritum nobis dari: auctor autem bonorum omnium naturalium verè ac propriè Deus est: cur igitur eius dilectio non sit ex Deo, & spiritus sancti donum? Præterea; Qui diligit Deum, vt auctorem naturæ, & proximum propter Deum, certè implet totam legem naturalem: nam *plenitudo legis est dilectio.* Qui verò totam legem naturalem implet, in eo sine dubio charitas illa est, quam scripturæ nobis cōmendant. Nam B. Paulus scribens: *Qui diligit, legem impleuit,* de lege naturæ loquitur, vt perspicuum est ex illis verbis: *Non adulterabis, Non occides,* &c. Et illæ conditiones veræ charitatis: *Charitas patiens est, benigna est,* &c. sine dubio dilectioni illi conueniunt, qua diligitur super omnia Deus, vt auctor naturę. Denique; Qui diligit Deum, vt auctorem naturæ, certè proximum potest diligere, & reipsa diligit, sicut seipsum. At Dominus: *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me.* Et infrà: *Qui diligit me, sermonem meum seruabit:* *Obiect. 1. Solut. Rom. 13. Ibid. 1. Cor. 13. Ioan. 14.*

& qui

& qui non diligit me, sermones meos non seruat. Quæ sint autem præcepta, explicat
Ioan. 15. alibi: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.* Et infrà: *Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.* Itaque vera charitas Dei est in eo, qui diligit proximum. Immò
1. Ioan. 2. etiam perfecta charitas: nam: *Qui seruat verbum eius, in hoc verè charitas Dei perfe-*
1. Ioan. 4. *cta est.* Et: *Si diligamus inuicem, charitas Dei in nobis perfecta est.*

Obiect. 2. Dicent rursus, eas Scripturas non loqui de quacunque dilectione Dei, sed de illa tantum, quæ nascitur ex habitu infuso, eamque solam propriè esse do-
Solut. num Dei, & naturæ viribus non posse haberi. At Pelagius non docebat, dilectionem, quæ nascitur ex habitu infuso, viribus naturę haberi posse: & tamen Augustinus, alijque Patres Scripturas à nobis allegatas adducebant contra Pelagianos, qui contendebant Deum diligi posse sine auxilio gratię.

Pręterea; Scriptura diuina non solùm prædicat dilectionem esse donum Dei, sed etiam præcipit, vt diligamus Deum. At certè non præcipit, vt diligamus ex habitu infuso, quem habere non est in nostra potestate; sed vt diligamus Deum ex toto corde; sicut, cùm præcipit, vt iustè, sobrièque viuamus, non imperat, vt ista faciamus ex habitu, sed tantum, vt faciamus. Lex enim de actibus datur, non de habitibus. Igitur dilectio, quę secundum Scripturas est donum Dei, non est solùm habitus infusus, aut actio ex habitu illo scaturiens; sed quęcunque actio, qua diligimus Deum.

Obiect. 3. Dicent fortasse postremò, Scripturas à nobis allatas non posse intelligi de dilectione imperfecta, qua non diligitur Deus super omnia, & toto corde, sed
Solut. solùm de perfecta. At id quidem verum est, quoniam dilectio imperfecta, qua Deus non antefertur omnibus rebus, non meretur nomen charitatis, neque legem implet, neque conueniunt ei encomia, quę passim in diuinis litteris tribuuntur charitati: tamen ex ijsdem locis conuincitur imperfecta illa dilectio donum esse Dei, & ex solis naturæ viribus haberi non posse. Nam cuius rei perfectio est à Deo, ab illo etiam est inchoatio. Et sicut initium fidei esse à Deo probatur, quia fides est à Deo; ita quoque initium charitatis Deo tribuendum est, quia charitas est à Deo.

Prob. 2. Prob. secundò testimonijs Conciliorum, & S. Augustini.
& 3. Prob. tertiò rationibus.
1. Ratio. Prima ratio: Amor Dei super omnia, etiamsi Deum solum respiciat, vt auctorem naturæ, non patitur secum vllum affectum inordinatum; immò includit odium rerum omnium delectabilium contra legem Dei. Ergò, si potest hic amor naturæ viribus obtineri, poterit homo naturæ viribus implere omnia mandata, viuere sine omni peccato, immò & à præteritis sine gratia Dei iustificari. Nam implicat contradictionem, vt quis in peccato mortali sit, & non sit auersus à Deo, & conuersus ad creaturas. Proinde vel per amorem illum Dei super omnia iustificabitur à peccatis, vel certè simul erit auersus à Deo, & conuersus ad Deum, auersus à creatura, & conuersus ad creaturam.

2 Ratio. Secunda ratio: Dilectio Dei super omnia est vltima, & maxima dispositio ad gratiam remissionis peccatorum, ita vt non pręcedat illam remissionem
Ioan. 14. vllo spacio temporis: nam Deus diligentes se diligit. Et: *Qui diligit me, diligetur*

getur à Patre meo. Et peccatrici *remissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum.* *Luc. 7.*
Quare, si posset homo suis viribus semper diligere Deum super omnia, posset sine vlla Dei gratia præueniente pertingere ad remissionem peccatorum: quæ est ipsissima hæresis Pelagiana.

Tertia ratio: Nullum opus pietatis fieri potest solis naturæ viribus, neque contrarium affirmari potest sine periculo hæresis. At dilectio Dei, quamuis vt auctoris naturæ, & imperfecta, atque inchoata, opus est pietatis. Igitur omnis dilectio eget auxilio gratiæ, vt haberi possit à nobis. *3. Ratio.*

Neque responderi potest, dilectionem illam solam esse pietatem, quæ fertur in Deum, vt auctorem beatitudinis. *Obiect.*

Nam etiam in puris naturalibus teneretur homo Deum colere, quamuis tunc nulla esset fælicitatis æternæ promissio. Neque dubium est, quin pietatis cultus debeatur Deo, quia Deus est, id est, summum bonum, principium primum, & finis vltimus omnium rerum: quod certè illi conueniret, etiamsi supernaturalem beatitudinem largiri nemini voluisset. *Solut.*

Quarta ratio: Omnis dispositio ad iustificationem ex dono Dei, & gratia illius præueniente oritur. At quæuis dilectio, quantumuis parua, & inchoata, est dispositio ad iustificationem, cùm sit conuersio, vel certè conuersionis initium. Igitur sine dono Dei, & gratia illius præueniente haberi non potest. Neque verò necesse est, vt dilectio Dei feratur in Deum, vt auctorem beatitudinis, vt dici possit conuersio. Nam, quemadmodum auersio à Deo, vt auctore naturæ, vera est auersio; ita conuersio ad eundem, vt auctorem naturæ, vera est conuersio. *4 Ratio.*

Postrema quæstio est: *Sitne homo post lapsum primi hominis verè liberi arbitrij in ijs rebus, quæ pertinent ad salutem, vt, quamuis nihil possit sine auxilio gratiæ, tamen per gratiam præuenientem excitatus, & à Deo adiutus, ita valeat operari, vt possit etiam non operari?* *Quæst. 3.*

Affirmatiua pars prob. primùm ex Script. Primum testimonium sumitur ab illis locis, in quibus dicuntur homines in operibus pietatis operarij, ædificatores, plantatores, rigatores, cooperatores, coadiutores Dei. Nam, si homines propriè nihil agerent per liberum arbitrium, sed tantùm ducerentur, & mouerentur, vt mera instrumenta, non deberent appellari cooperatores, & coadiutores Dei, sed ligones, rastra, secures, & alia id genus. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Hîc certè operarij dicuntur, qui bona opera ad salutem conducentia peregerunt. Et: *Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.* Ibidem: *Vnusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adiutores.* *Resp. Prob. 1.* *Matt. 20.* *1. Cor. 3.*

Vbi duo vocabula notanda sunt: pronomen, *Suum*: nam, si rectè labor dicitur noster, certè nos ipsi Domini sumus illius actionis, quam laborando efficimus. Alterum est vocabulum, *Adiutores*; quod in Græco est συνεργοὶ, id est, cooperatores; qua voce nulla fingi potest aptior. Eadem vtitur Marcus: *Illi verò profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante.* Vbi illud quoque notandum, cũ agitur de prędicatione, in qua requiritur opus humanũ, & liberũ, dici, *Domino cooperante*: cùm verò agitur de miraculis, quę non sunt in potestate hominum, *Mar. vlt.*

ſed fiunt à Deo per homines, vt mera inſtrumenta, non dici, Domino cooperante; ſed, *Domino confirmante ſermonem ſequentibus ſignis:* vbi miracula ſimpliciter tribuuntur Deo, licet per homines fiant, quoniam non pendent ex libero
Rom. 8. arbitrio. Alius locus eſt: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Vbi Græca lectio duplicem oſtendit ſenſum. Nam illud συνεργεῖ poteſt referri ad nomen, omnia, & tunc reddendum eſt, *cooperantur*, & ſenſus eſt diligentibus Deum omnia eſſe vtilia, & cooperari ad ſalutem. Hunc ſenſum facit lectio Latina vulgata, quæ reprehendi non poteſt, cùm non ſit inuſitatũ apud Græcos coniungere nominatiuum numeri multitudinis cum verbo numeri ſingularis. Sed poteſt etiam aptiſsimè referri verbum illud, συνεργεῖ, ad nomen, πνεῦμα, quod præcedit, vt ſit ſenſus, diligentibus Deum Spiritus ſanctus omnia cooperatur ad bonum.

Prob. 2. Alterum teſtimonium ſumitur ex illis locis, quæ imperant, aut ſuadent hominibus opera pietatis, & ipſam etiam conuerſionem ad Deum. Stultum enim eſſet imperare, aut ſuadere eiuſmodi opera ei, qui non haberet arbitrij
Zach. 1. libertatem. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et: *Conuertimini ad me in*
Ioel. 2. *toto corde veſtro.* Et: *Tu fornicata es cum amatoribus plurimis, verumtamen reuertere*
Ierem. 3. Ezech. 18. *ad me.* Et: *Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum.* Et: *Lauamini, mundi eſtote.* Et:
Iſa. 1. *Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam.* Et petentibus
Ioan. 6. Iudæis: *Quid faciemus, vt operemur opera Dei?* Reſpondit Dominus: *Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, quem miſit ille.* Itaque ipſum credere, quod eſt opus Dei, iubet Dominus, vt nos ipſi operemur, ac per hoc iubet, vt Deo in hoc opere cooperemur. Item: *Exuite veterem hominem, & induite nouum.* Et: *Cum metu, &*
Coloſſ. 3. Philip. 2. *tremore ſalutem veſtram operamini: Deus enim eſt, qui operatur in vobis.* Quid hoc eſt aliud, niſi; Cooperamini Deo ſalutem veſtram in vobis operanti?

Prob. 3. Tertium teſtimonium ſumitur ex illis locis, quæ docent, nos à Deo iuuari in operibus pietatis: non enim propriè dicendus eſt iuuari, qui nihil agit, ſed
Pſal. 26. qui laborat in agendo. *Adiutor meus eſto, ne derelinquas me.* Et: *Deus in adiutorium*
Pſal. 69. *meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina.* Et: *Spiritus adiuuet infirmitatem*
Rom. 8. *noſtram. Nam, quid oremus, ſicut oportet, neſcimus; ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Quo loco agitur de oratione, quæ eſt actio maximè pia, & ſalutaris, quam Spiritus ſanctus operatur in nobis, dum facit nos orare, ac gemere. Sed quia non facit id ſolus, ſed nobiſcum, ideò poſuit Apoſtolus illud verbum: *Adiuuat*, quod in Græco multò eſt ſignificantius. Nam συναντιλαμβάνεται, qua voce B. Paulus vtitur, propriè dicitur de ijs, qui quaſi è regione manibus capiunt onus, vt laboranti ſuccurrant. Item: *Plus omnibus*
1. Cor. 15. *laboraui, non autem ego, ſed gratia Dei mecum.* Cur non dixit Apoſtolus: Gratia, quæ eſt in me: ſed, gratia, quæ mecum eſt, niſi vt oſtenderet gratiam nobiſcũ laborare, non ſolam operari? Reſpexit enim ad illud: *Mitte illum de cœlis ſanctis*
Sap. 9. *tuis, vt mecum ſit, & mecum laboret.*

Prob. 4. Quartum teſtimonium ſumitur ex ijs locis, quæ docent hominem à Deo
Prou. 1. vocatum poſſe non venire. Nam; cùm per gratiam Dei poſsit venire, vt ad-
Matth. 23. uerſarij concedunt, ſi poſsit etiam gratiæ reſiſtere, & non venire, ſine dubio
Ioan. 6. Act. 7. liberi arbitrij eſſe conuincitur. *Vocaui, & renuiſtis.* Et: *Volui congregare filios tuos,*
Apoc. 3. *& noluiſti.* Et: *Vultis & vos abire?* Et: *Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis.* Et: *Ego ſto*

ad

ad ostium, & pulso, si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum.

Prob. etiam libertas arbitrij in operibus pietatis ex traditione veteris Ecclesiæ. *Prob. 5. & 6.*

Prob. denique rationibus ijsdem, quæ superius allatæ sunt ad confirmandum liberum arbitrium in actione morali. Primùm; Si non esset homo liberi arbitrij, sequeretur non peccare eos, qui nolunt credere in Christum, aut cõuerti nolunt à peccatis, aut nolunt propter Deum bona opera facere. Deinde; Sequeretur non esse laudandos, nec vllo præmio dignos eos, qui volunt credere sperare, diligere, conuerti, propter Deum quoduis arduum, & acerbum pati. Tertiò; Nullum haberent locum in eiusmodi rebus præcepta, consilia, cohortationes, admonitiones, reprehensiones, exempla, &c. Quartò; Tolleretur è medio omnis diligentia, atque industria in fide, & pietate augenda, & excolenda.

CAPVT X.

De cooperatione gratiæ, & liberi arbitrij.

SEptem quasi tempora hominis per Spiritum renascentis consideramus. Primum dici potest, cùm omni gratia Dei caret, & in tenebris peccati, vel morte iacet. Secundum cùm à Deo per internam vocationem excitatur. Tertium cùm vocationi acquiescens eligit pœnitentiam. Quartum cùm incipit opera pœnitentiæ facere, orare, ieiunare, flere, eleëmosynas dare. Quintum cùm illi per actionem pœnitentiæ disposito gratia iustificationis infunditur. Sextum cùm iustificatus opera iustitiæ facere statuit. Septimum cùm ipsa opera faciens viam mandatorum magna alacritate percurrit.

De his sit prima sententia: *Homo ante omnem gratiam liberum habet arbitrium, non solùm ad opera naturalia, & moralia, sed etiam ad opera pietatis, & supernaturalia.* *Propos. 1.*

Prob. Nam liberum arbitrium non potest dari, nec tolli per gratiam, neque per peccatum. Manet igitur ante gratiam, & post peccatum. Non dari per gratiam certum est, quia libero arbitrio possumus benè, & malè vti, & non nisi per ipsum peccamus, quando peccamus. At gratiæ donis nemo potest malè vti, neque per gratiam vllus peccat. Nec minùs certum est, non dari liberum arbitrium per peccatum, quia nemo potest benè vti peccato. Non tolli per gratiam, extra controuersiam est, quia gratia perficit, non destruit naturam. Non tolli etiam per peccatum, inde constat, quòd peccatum lædere potuit naturalia bona, non tamen extinguere. *Prob.*

Secunda sententia est: *Habet homo ante omnem gratiam potentiam remotam, & imperfectam ad opera pietatis facienda.* Prob. nam intelligi non potest, quomodo ad opera pietatis actiuè voluntas humana concurrat, si non habeat ex se potentiam actiuam, saltem remotam. *Propos. 2.* *Prob.*

Propos. 3. Tertia sententia: *Non habet homo ante omnem gratiam potentiam proximam, & perfectam ad opera pietatis: & ideò nihil omninò in hoc genere ex se facere potest.*

Obiect. Solut. Dices: Quomodo liberum est arbitrium ad vtrumlibet, ante gratiam, si bonum facere non potest? Resp. liberum est, sed libertas eius est quasi ligata, & impedita: soluitur autem, cùm potentia proxima ad operandum per Dei gratiam præuenientem ei confertur. Simile aliquid videmus in potentia videndi: nam absente specie sensibili habet homo potentiam, & libertatem videndi; nō enim ea species caussa est libertatis, aut potentiæ videndi: tamen potentia remota est, & libertas ligata, donec accepta specie potentia perficiatur, & in actum prodire posſit.

Propos. 4. Quarta sententia: *Gratia excitans interna necessario præcedere debet hominis conuersionem, siue ab infidelitate ad fidem, siue à peccato ad iustitiam; neque sufficit gratia adiuuans.*

Prob. 1. Ioan. 6. Prob. ex illo: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum.* Tractus enim non est gratia adiuuans, sed excitans, quia prę̨uenit nolentem, vt faciat volentem. Gratia enim adiuuans non prę̨uenit, sed comitatur; neque, dicitur trahi, qui iuuatur, sed qui impellitur. Neque per hunc tractum potest intelligi prę̨dicatio externa: Dominus enim iam prædicauerat istis, quibus hoc dicebat: Sed, quoniam multi ex eis non conuertebantur, ideò adiunxit: *Nemo potest, &c.* & addidit: *Omnis, qui audiuit à Patre meo, & didicit, venit ad me.*

Ibid. Prob. 2. Idem etiam prob. ex Concilijs, & Patribus.

& 3. Accedat postremò etiam ratio: Nam gratia adiuuans requiritur ad exercitium actus, gratia excitans ad specificationem. Illa enim est ratio agendi, & quasi semen fructus futuri. Et sicut aqua, vt posſit calefacere, non solum exigit concursum diuinum, quo adiuuetur, sed etiam vt priùs in ipsa imprimatur forma caloris, quæ sit ratio agendi: sic etiam mens humana, vt pariat actum pietatis, non auxilio tantum eget cooperationis Dei, sed etiam semine Spiritus sancti, quod in gratia excitante, & prę̨ueniente, id est, in illuminatione cordis, & boni desiderij inspiratione consistit.

Propos. 5. Prob. Quinta sententia: *Gratia excitans datur homini sine vllis meritis præcedentibus, ac sine vlla præparatione.* Prob. Nam, cùm hæc absolutè prima gratia sit, non potest vlla ratione cadere sub meritum, ne gratia non sit gratia: &, cùm hæc eadem sit prima dispositio ad iustitiam, non potest eam vlla ratione præcedere alia dispositio.

Propos. 6. Prob. Sexta sententia: *Gratia excitans non datur homini sine actione ipsius, quamuis sine cooperatione liberi arbitrij detur.* Prob. Nam gratia excitans duo quædam complectitur, initium bonæ cogitationis, & initium boni desiderij. Cogitare autem, & desiderare sunt actus mentis, & voluntatis. Quare fieri non potest, vt quis sine suo actu ad cogitandum, & desiderandum excitetur. Quia tamen sunt repentini quidam motus, & omnem deliberationem rationis præueniūt, ideò non sunt actus liberi arbitrij: qualia sunt etiam sæpe immunda desideria, & sordidæ cogitationes, quas diabolus interdum nobis inuitis immittit. Et sicut de malis motibus, quos inuiti patimur, quoniam liberi non sunt, verè

Rom. 7. dixit Apostolus: *Iam non ego operor illud, sed, quod habitat in me, peccatum:* ita de istis motibus bonis eadem ratione, quia liberi non sunt, dicere posſumus: Iam non ego

ego operor illud, sed, quæ præuenit me, gratia Dei.

Septima sententia: *Ad assentiendum gratiæ excitanti, siue diuinæ internæ vocationi, requiritur necessario gratia adiuuans.* *Propos. 7.*

Notandum à nonnullis distingui quatuor motus, qui possunt in homine existere, cùm à Deo interna inspiratione excitatur. Vel enim, qui vocatur, reijcit vocantem; vel neque reijcit, neque recipit, sed sinit Deum pulsare ad ostium cordis, & tamen nullo modo afficitur ad pulsantem: vel neque reijcit, neque recipit, sed gaudet tamen ea vocatione, & incipit affici ad vocantem: vel denique simpliciter vocantem amplectitur, & se trahi sinit, quocunque voluerit. Et quidem de primo, & postremo cordis motu nulla potest esse discordia. *Nota.*

Certum est enim, posse hominem sine auxilio gratiæ reijcere vocantem: non enim Deus nos ad peccandum adiuuat. Nec minùs est certum, non posse hominem sine gratia Dei vocantem amplecti. De secundo autem, & tertio vix etiam est vlla caussa iusta ambigendi: nam secundus pertinet ad primum, & tertius ad postremum. Nam audire vocantem, & non sequi, quid est aliud, nisi eum contemnere, & reijcere? Et gaudere de vocatione Dei initium est bonæ voluntatis, pijque affectus erga Deum; & licet non sit absolutè venire, tamen est inclinari ad veniendum, & quasi itineris inchoatio. *Prob.*

Octaua sententia: *Neque gratia excitans, neque adiuuans, vllam imponit homini necessitatem, quò minùs possit liberè consentire, aut dissentire vocanti Deo.* *Propos. 8.*

Nam inprimis gratia excitans, si solùm sit sufficiens, non autem efficax, reijci potest, & reipsa reijcitur, vt experientia docet. Si verò sit efficax, non reijcitur vnquam, neque reijci potest ex hypothesi, sed absolutè reijci potest. Ratio est, quia gratia, quantumuis efficax, nihil est aliud, nisi suasio, quæ non determinat voluntatem, sed inclinat per modum proponentis obiecti. Sed ideò nunquam reijcitur, quia Deus sic suadet, vt videt aptum esse homini, vt suasori acquiescat. Gratia verò adiuuans tribus in rebus consistit. Primò, in directione hominis. Secundò, in protectione eiusdem, contra varias diaboli tentationes. Tertiò, in cooperatione intrinseca, ad eliciendum actum cum ipsa voluntate. Et quidem directio, & protectio nullam imponunt necessitatem, cùm non attingant ipsum actum liberæ electionis, sed tantum remoueant impedimenta. Cooperatio autem illa intrinseca non alio modo concurrit, quàm auxilium generale. Sicut enim ad opera naturalia facienda necessarium est auxilium generale, sic ad opera supernaturalia auxilium speciale. Et sicut illud nunquam deest ijs, qui habent formas naturales, per quas operari queant: ita neque hoc deest vnquam ijs, qui habent formam supernaturalem, id est, habitus infusarum virtutum, vel certè gratiam excitantem. Et sicut denique auxilium generale ita concurrit cum omnibus rebus in actionibus naturalibus, vt tamen non impediat libertatem, & contingentiam: ita auxilium adiuuans ita concurrit ad omnes actiones supernaturales, vt non impediat hominis libertatem, quia eodem prorsus modo auxilia ista concurrunt. Neque hoc negari potest à Catholicis salua Concilij Trident. auctoritate, quod disertis verbis docet hominem excitatum, & adiutum liberè moueri in Deum, quoniam vocationem Dei & recipere, & reijcere potest. *Prob.* *Sess. 6. c. 5. & can. 4.*

Propos. 9. Nona ſententia: *Fieri poteſt, vt in eadem motione interna duobus adhibita, vnus cõuertatur, alius non conuertatur, & vnus magis, alius minùs proficiat.*

Prob. Nam motio diuina relinquit hominem planè liberum, vt poſsit conuerti, & non conuerti, & magis, minùſque proficere. Et confirm. ex parabola ſeminantis: vbi Dominus cauſſam diuerſitatis, cur idem ſemen alicubi multùm, alicubi parum, alicubi nihil omninò protulerit, refert in variam terræ diſpoſitionem. Denique; Accedit etiam communis piorum confeſsio, qui negligentiam ſuam accuſant, & ingenuè profitentur, ſe non tantùm proficere, quantùm poſſent, ſi gratiæ diuinæ maiori ſtudio cooperarentur.

Matth. 13.

Propoſ. 10. Decima ſententia: *Conuerſio hominis ad Deum, vt etiam quodlibet aliud opus pium, quatenus opus, à libero arbitrio eſt tantùm, non tamen ſecluſo auxilio generali; quatenus pium, à ſola gratia eſt; quatenus opus pium, à libero arbitrio, & gratia ſimul.*

Prob. Prob. Nam cauſſa efficiens actionis humanæ, vt eſt actio, eſt ipſa voluntas hominis; vt eſt libera, eſt libertas arbitrij; vt eſt pia, eſt diuinum ſemen, & auxilium tali ſemini conueniens. Proinde gratia ſolùm facit, vt actio humana ſit talis, id eſt, pia, & ſupernaturalis, ad quod ſanè viribus ſuis nunquam ipſa natura pertingeret.

Propoſ. 11. Vndecima ſententia: *Ad opera, quæ ſequuntur actum conuerſionis, tam interna, quàm externa, id eſt, opera pœnitentiæ, quibus ad iuſtificationis gratiam præparamur, non videtur requiri neceſſariò noua aliqua gratia; ſed ſolùm continua directio, & protectio, & conſeruatio diuini ſeminis iam concepti, & formati.*

Prob. Prob. quia poſita voluntate efficaci, non eſt dubium, quin cætera opera neceſſariò conſequantur. Nam, qui vult efficaciter vitam mutare, orare, ieiunare, eleëmoſynas dare, continere ſe à delitijs, & voluptatibus, iſta omnia non difficulter exequitur. Deinde; Sicut in operibus mentis ex principijs cognitis poſſumus diſcurrendo concluſiones colligere: ſic etiam in operibus voluntatis ex amore finis, ſiue naturaliter excitato, ſiue ex diuina inſpiratione concepto, poſſumus ſine dubio abſque noua inſpiratione progredi ad inquiſitionem, & electionem mediorum. Gratia enim non tollit, aut impedit, ſed iuuat, ac perficit naturalem efficaciam liberæ voluntatis. Qui ergò Deo miſericorditer præuenienti, & vocanti acquieſcens, firmiſsimè ſtatuit mutare vitam, poterit ſine nouæ gratiæ inſpiratione inquirere, & accipere media ad hoc vtilia, modò non deſit diuinæ directionis, & protectionis auxilium.

Propoſ. 12. Duodecima ſententia: *Habitus gratiæ iuſtificantis à ſolo Deo infunditur, non tamẽ ſine præuia diſpoſitione noſtra.*

Prob. Hæc eſt certiſsima, quoniam habitus gratiæ diuina qualitas eſt, quæ non educitur de potentia naturali, ſed per quandam quaſi creationem producitur. Solus autem Deus res creare poteſt. Ex quo ſequitur, cùm gratia præueniens ſemini comparatur, non fieri ſimilem gratiam illam ſeminibus herbarum, quę virtute continent formam rei producendæ; ſed ſemini humano, quod non continet virtute formam humanam, id eſt animã rationalem, quæ à ſolo Deo creatur, ſed diſpoſitiones tantùm ad eam formam recipiendam. *Renati*, inquit B. Petrus, *non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per verbum Dei.* Itaque, ſicut in humana generatione ex vi ſeminis diſponitur, formaturque materia, vt fiat apta ad animam ex diuina creatione, atque infuſione recipiendam: ſic etiã

1. Pet. 1.

ex vi

ex vi gratiæ excitantis, & adiuuantis, diſponitur anima peccatoris, vt ei gratia iuſtificans diuino munere infundatur.

Decimatertia ſententia: *Homo iuſtus poteſt, quando vult, iuſtitiam, tam internam quàm externam exercere, id eſt, bona opera facere, ac diuina præcepta ſeruare, neque indiget ordinariè noua gratia excitante, ſed ſolùm adiuuante.* *Propoſ. 13.*

Colligitur ex ſuperioribus. Nam, ſi poteſt homo nondum iuſtificatus ex ſemine bonæ inſpirationis producere fructum conuerſionis, & operum pœnitentiæ, quantò magis ex ſemine gratiæ gratum facientis producere poteſt fructum iuſtitiæ, & bonorum operum? Habetur id præterea diſertis verbis poſitum in canone poſtremo Concilij Arauſicani. Diximus autem *ordinariè*, quoniam non eſt negādum in arduis quibuſdam operibus noua exigi, & ſpecialia auxilia gratiæ. Requiri autem in omni opere bono, & pio, gratiam adiuuantem, id eſt, dirigentem, & protegentem, nec ſufficere gratiam iuſtificantem, docent Script. Concilia, & Patres paſsim. Illud enim: *Sine me nihil poteſtis facere*, dictum eſt Apoſtolis, qui ſine dubio iuſti erant. Et illud: *Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem*, &c. intelligunt Patres de anima iuſti, quæ ſine diuina protectione non poteſt tentationi reſiſtere. *Prob.* *Ioan. 15.* *Pſal. 126.*

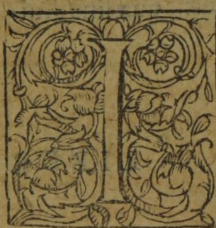
LIBER

DE IVSTIFICATIONE

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

De nomine Iustificationis, Iustitiæ, & caussis Iustificationis.

VSTIFICATIONIS nomen in sacris litteris multis modis accipitur.

1. Iustificationis acceptio. Psal. 118. Primùm, pro ipsa lege, quæ iustitiam docet: qua notione passim vtitur Dauid in Psalmis: *Iustificationes tuas custodiam. Doce me iustificationes tuas. Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas*, &c.

2. Acceptio. 1. Cor. 6. Rom. 8. Rom. 4. Deinde, pro acquisitione iustitiæ: *Hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis*. Et: *Quos vocauit, hos iustificauit*. Et: *Credenti in eum, qui iustificat impium*.

3. Acceptio. Eccli. 18. Iac 2. Apoc. 22. Tertiò, pro incremento iustitiæ. Nam, quemadmodum vsitatè dicitur calefieri, non solùm qui fit calidus ex frigido, sed etiam qui ex calido fit calidior: sic etiam iustificari dicitur non solum is, qui ex impio fit iustus, sed ille quoque, qui ex iusto fit iustior. Sic loquitur Ecclesiasticus: *Ne verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Domini manet in æternum*. Et Iacobus: *Videtis, quod ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm*. Et Ioannes: *Qui iustus est, iustificetur adhuc*.

4. Acceptio. Prou. 17. Isa 5. Luca 7. Lucæ 10. Quartò, pro declaratione iustitię, modo quodam forensi, vt ille dicatur iustificari, qui, cùm esset ab accusatore factus reus alicuius iniquitatis, à iudice per sententiam declaratur iustus, atque absoluitur. *Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, vterque abominabilis est apud Deum*. Et: *Væ, qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo*. Et: *Iustificata est sapientia ab omnibus filijs suis*. Et: *Ille autem volens iustificare seipsum*.

Porrò Iustitia, vnde iustificatio nomen habet, nihil est aliud, nisi ordinis rectitudo. Id enim est iustum, quod rectum, & adæquatum, & cum sua regula optimè congruens.

1. Iustitiæ acceptio. Gen 30. Isa. 5. Inueniuntur autem in sacris litteris plures Iustitiæ acceptiones. Interdum enim idem sonat Iustitia, quod Ius. *Respondebit mihi cras iustitia mea, cùm placiti tempus venerit apud te*. Et: *Iustitiam iusti aufertis ab eo*.

2. Acceptio. Interdum accipitur pro rectitudine scripta in libris, quæ propriè Iustitia

legis

legis dici potest: *Iustitiæ Domini rectæ, lætificantes corda.* Et: *Si præputium iustitias legis custodiat.* *Psal 18.* *Rom 2.*

Accipitur tertiò pro rectitudine operum externorum, quæ dici potest iustitia operum: *Nisi abundauerit iustitia vestra plùs, quam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Iustitia enim Scribarum, & Pharisæorum, tota in externa legis obseruatione erat, de qua etiam Apostolus: *Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*, homines enim laudant eum, quem vident opera externa facere secundum regulam iustitiæ, de interno affectu minimè iudicantes. Et talis ferè est tota iustitia politica, quam solam Philosophi cognouerunt, & docuerunt: ea enim ordinat homines inter se, quàtum ad actiones externas. Est autem duplex Iustitia ista politica, & humana: Altera vniuersalis, quæ & legalis dicitur: Altera particularis. Iustitia legalis non est vna aliqua virtus, sed aggregatio omnium virtutum, quæ necessariæ sunt ad leges obseruàdas. Iustitia particularis specialis est virtus: quæ rursus diuiditur in Commutatiuam, & Distributiuam. *3 Acceptio.* *Matt. 5.* *Rom. 4.*

Denique; Accipitur pro rectitudine interna, qua homo rectè ordinatur erga Deum, & proximum: quæ sola est simpliciter absolutè iustitia; & dicitur Iustitia fidei, quia à fide incipit; & Iustitia Dei, quia ab illo donatur. De hac Apostolus: *Vt inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est, Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide.* Vbi notandum Iustitiam ex lege, quæ opponitur iustitiæ ex fide, non esse iustitiam ex lege, id est, iustitiam scriptam in lege: sed esse iustitiam factam sine auxilio gratiæ, ex sola cognitione legis. Interna igitur iustitia sedem habet in corde: nam iustitia legis est in libris; iustitia operum in manibus; iustitia fidei, siue Dei, est in animo, id est, in volūtate, quæ cordis nomine in Script. appellari solet. Et ideò in Script. iusti dicuntur recti corde: *Lætamini iusti in Domino, & gloriamini omnes recti corde.* Et: *Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia.* Est autem hæc iustitia duplex: habitualis, & actualis. Caussæ autem rerum omnium sunt quatuor: Finis, Efficiens, Materia, & Forma. *4. Acceptio.* *Philip. 3.* *Psal. 31.* *Psalm. 96.*

Finis iustificationis impij est gloria Dei, & Christi, & salus æterna eorum, qui iustificantur. Ita docet Concilium Trident. cuius doctrina cum Scripturis sanctis apertissimè congruit. Nam de gloria Dei sic loquitur Isaias: *Omnem, qui inuocauit nomen meum, in gloriam meam creaui eum.* Et Apostolus: *Prædestinauit nos in adoptionem filiorum in laudem gloriæ gratiæ suæ.* De gloria Christi Apostolus: *Decebat eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.* Vbi vides propter Christum esse omnia, ac per hoc ipsius gloriam finem esse totius operis redemptionis humanæ. Quod etiam ex eo potest intelligi, quòd, cùm Christus sit caput omnium iustorum, in ipsum redundat omnis gloria iustificationis ipsorum. Neque enim dubitari potest, quin pulchritudo membrorum pertineat ad gloriam capitis. Denique; Salutem propriam finem esse iustificationis, docet Apostolus: *Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.* Et Petrus: *Vt reportetis finem fidei vestræ salutem animarum vestrarum.* *Finis Iustificationis.* *Sess. 6. c. 7.* *Isa. 43.* *Ephes. 1.* *Hebr. 2.* *Rom. 6.* *1. Pet. 1.*

Caussa effi-ciens. Caussa efficiens primaria est bonitas, & misericordia Dei: efficiens verò per modum meriti est Christi passio: efficiens per modum instrumenti coniuncti est ipsa Christi humanitas; per modum instrumenti separati sunt verbum, & sacramenta, & qui illa Christi nomine administrant.

Iob. 14. Isa. 43. Rom. 3. De primaria caussa efficiente legimus: *Quis potest facere mundum de immundo cõceptũ semine? Nonne tu, qui solus es?* Et: *Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me.* Et: *Vnus est Deus, qui iustificat circũcisionem ex fide, & præputiũ per fidem.* Denique; cùm iustificatio impij constet ex remissione peccati, & infusione gratiæ adoptionis filiorum Dei, quis potest remittere peccata, id est, debita contracta cum Deo, nisi ipse Deus? & quis potest adoptare seruum, & inimicum in filium Dei, nisi idem Deus?

Isa. 53. Rom. 3. 1. Pet. 1. 1. Ioan. 2. De caussa meritoria Isaias: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & iustificabit ipse iustus seruus meus multos.* Et Apostolus: *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem,* &c. Et Apostolus Petrus: *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati, & incontaminati, Christi.* Et Ioannes: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.*

Sess. 6. c. 7. Notandum autem Christum non esse caussam meritoriam, quasi Pater in gratiam Filij nobis peccata remiserit, quomodo sæpe Reges in gratiam amicorum petentium reos absoluunt: sed quoniam precium redẽptionis exactè persoluit, & ex rigore iustitiæ (vt Theologi loquuntur) pro nostris omnium sceleribus satisfecit. Id enim significant scripturæ, cùm vocabulo redemptionis vtuntur: & hoc idem indicare voluit Concilium Trident. cùm docuit Christum caussam esse meritoriam nostræ iustificationis, quia sua passione pro peccatis nostris integrè satisfecit, & nobis reconciliationem, gratiamque promeruit.

Isa. 53. De caussa instrumentaria, sed coniuncta, loquitur Script. cùm Dei Filium ratione assumptæ naturæ brachium Domini nominat. *Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendet, sicut virgultum, coram eo: & tanquam radix de terra sitienti, non est species ei, neque decor,* &c.

Iac. 1. 1. Pet. 3. Tit. 3. 1. Cor. 3. 2. Cor. 5. Ioan. 20. De caussa instrumentaria separata, id est, de verbo Dei, & Sacramentis, & de ipsis ministris verbi, & Sacramentorum, Script. diuina frequentissimè loquitur. De verbo: *Voluntariè genuit nos verbo veritatis.* Item: *Suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras.* De Sacramentis: *Saluos facit baptisma.* Et: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis,* &c. De Ministris: *Dei adiutores sumus.* Et: *Posuit in nobis verbum reconsiliationis.* Et: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* &c.

Caussa materialis. Sess. 6. c. 6. Caussa materialis dici potest animus hominis, siue ipsa eius voluntas, in qua iustitia, tanquam in subiecto, & sede propria commoratur. Pertinent quoque ad materialem caussam dispositiones, quæ materiam præparant ad recipiendam formam. Dicuntur autem dispositiones ad iustificationem illi omnes actus gratiæ, & liberi arbitrij, quibus donum ipsum iustificationis acquiritur: quales sunt ex sententia Concilij Tridentini actus fidei, timoris, spei, pœnitentiæ.

Caussa

Caussa formalis intrinseca iustificationis est habitus gratiæ, siue charitatis infusus. Caussa formalis extrinseca, quæ & exemplaris dicitur, est ipsa Christi iustitia. *Nam quos præsciuit, eos Deus prædestinauit conformes fieri imagini filij sui*, vt Apostolus loquitur: qui etiam monet, vt portemus imaginem hominis cœlestis, id est, Christi, sicut portauimus imaginem hominis terreni, id est, Adami. Denique; Formalis caussa non in habitu, sed in actu, sunt ipsa opera iusta, quæ etiam effectus iustitiæ, vel iustificationis dici possunt. Ex his solùm tria in quæstionem vocantur: dispositiones, caussa formalis intrinseca, & iustitia actualis. Cætera enim omnia, vel conceduntur ab omnibus, vel alibi tractata sunt.

Caussa formalis. *Rom. 8.* *1. Cor. 15.*

CAPVT II.

De fide iustificante.

VT à dispositionibus, quæ iustificationem præcedunt, principium faciamus, Catholici agnoscunt quidem vocabulum fidei in diuinis litteris non semper vno, & eodem modo sumi. Illic enim: *Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit*? fides pro fidelitate, id est, constantia in seruanda promissione, accipitur. Et ibi: *Primam fidem irritam fecerunt*, fides promissionem ipsam, votumque significat. Et illic: *Quod non est ex fide, peccatum est*, fides pro cōscientia ponitur. Et ibi: *Vna fides, vnum baptisma*, fidei nomine ipsum fidei obiectum designari videtur, vt sensus sit; Idipsum omnes credimus, quemadmodum eodem ritu baptizati sumus: tamen fidem historicam, & miraculorum, & promissionem, vnam, & eandem esse docent; atque illam vnam non esse propriè notitiam, aut fiduciam, sed assensum certum, atque firmissimum ob auctoritatem primæ veritatis; & hanc vnam esse fidem iustificantem. Quanquam, quòd attinet ad voces, Catholici non vtuntur nomine fidei historicæ, ne videantur sentire res gestas Sanctorum, quæ referuntur in Script. non credi, nisi propter ipsius historici auctoritatem: sed vocant simpliciter fidem Catholicam, aut etiam fidem dogmaticam.

Fidei variæ acceptiones. *Rom. 3.* *1. Tim. 5.* *Rom. 14.* *Ephes. 4.*

Itaque in tribus rebus ab hæreticis Catholici dissentiunt. Primùm, in obiecto fidei iustificantis, quod hęretici restringunt ad solam promissionem misericordiæ specialis: Catholici tam latè patere volunt, quàm latè patet verbū Dei; quin potiùs certam promissionem specialis misericordiæ non tam ad fidem, quàm ad præsumptionem pertinere contendunt. Deinde, in facultate, & potentia animi, quæ sedes est fidei. Siquidem illi fidem collocant in voluntate, cùm fiduciam esse definiunt, ac per hoc eam cum spe confundunt. Fiducia enim nihil est aliud, nisi spes roborata. Catholici fidem in intellectu sedem habere docent. Denique; in ipso actu intellectus. Ipsi enim per notitiam fidē definiunt: nos per assensum. Assentimur enim Deo, quamuis ea nobis credenda proponat, quæ non intelligimus.

Tres cum hæreticis controuersiæ.

Prob. igitur primùm ex diuinis litteris fidem iustificantem non esse fiduciā

miſericordiæ, ſed ſolùm aſſenſum firmum, ac certum ad ea omnia, quæ Deus credenda proponit.

Fidei definitio. *Heb. 11.* Primum teſtimonium ſumi poteſt ex definitione fidei: *Fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. Subſtantia* Græcè eſt ὑπόστασις, id eſt, baſis, ac fundamentum. *Sperandarum rerum,* Græcè eſt ἐλπιζομένων, quod ambiguum eſt, & verti poteſt, tum ſperantium hominum, tum rerum ſperatarum, ſiue ſperandarum. Iuxta priorem lectionem ſenſus erit, fidem eſſe ſubſtantiam ſperantium, id eſt, quaſi vitam, & animam, quæ ſuſtentat hominem iuſtum, qui deſpiciens terrena ſperat, atque expectat æterna. Quo ſenſu dictũ *Heb. 10.* etiam eſt: *Iuſtus ex fide viuit.* At Baſilius, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, OEcumenius hunc locum paſsiuè accipiunt, quos ſecutus eſt antiquus noſter interpres, qui reddidit, *Rerum ſperandarum.* Sed ſententia eſt omninò eadem: nihil enim aliud eſt fidem eſſe ſubſtantiam rerum ſperandarum, niſi, quæ ſperantur, quoniam futura ſunt, non habere vllam ſubſiſtentiam, vel fundamentum, niſi in intellectu per fidem. Itaque fides eſt quaſi vita, & anima rerum, quæ ſperantur, quoniam eas apprehendens, ac menti repręſentans, facit eas quodammodo eſſe menti præſentes, ac viuere, quamuis in ſe reuera non ſint, niſi futuræ. Idem autem eſt, fidem eſſe ſubſtantiam ſperantium, & ſubſtantiam rei ſperatæ: ideò enim dici poteſt ſubſtantia ſperantium, quia eſt ſubſtantia rei ſperatæ; id eſt, ideò fide ſe ipſe ſuſtentat, qui ſperat, quoniam ſubſtantia rei ſperatæ non eſt, niſi fides. Illud autem, quod ſequitur: *argumentum non apparentium,* Græcè eſt, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, id eſt, demonſtratio, ſiue conuictio eorum, quæ non conſpiciuntur. Quæ verba ſic exponunt aliqui, vt velint eſſe repetitionem ſententiæ ſuperioris, vt ſenſus ſit: Fides facit ea quodammodo extare, quæ non ſunt, ſed ſperantur futura, & facit quaſi cerni, & ſpectari res eaſdem, cùm in ſe minimè appareant. Sed non ita eſt: nam idem Apoſtolus explicans paulò pòſt obiectum fidei, non reſtringit illud ad res futuras, quæ ſperantur; ſed extendit ad omnia, quæ Deus reuelare dignatus eſt, ſiue ſint futura, ſiue præterita, ſiue ſperanda, ſiue timenda. Nam dicit fide, nos credere *aptata eſſe ſæcula verbo Dei,* quod pręteritum eſt: & fide S. Noë ob metum diluuij aptaſſe arcam; diluuium autem futurum quidem erat, ſed metuẽdum, non ſperandum. Verba igitur illa: *argumentum non apparentium,* non referuntur ad res ſperatas, ſed explicant aliam fidei virtutem, quæ eſt conuincere intellectum, atque eum adducere, vt aſſentiatur ijs, quæ non capit, neque intelligit. Itaque definitio fidei ab Apoſtolo tradita duas continet fidei proprietates: vnam, quod faciat in animo ſubſiſtere ea, quę ſperantur futura: alteram, quod intellectum faciat ijs aſſentiri, quæ non intelligit. Ex quo intelligimus fidem Chriſtianam (hanc enim definit Apoſtolus) diſtingui ab omnibus alijs habitibus intellectus. Nam ea particula, *Subſtantia rerum ſperandarum,* diſtinguit fidem Chriſtianam à fide politica, & humana, tum, quia fides humana poteſt eſſe fallax, & ideo non meretur nomen ſubſtantię, id eſt, fundamenti, ac baſis firmæ, ac ſolidæ: tum, quia nomine rerum ſperandarum intelliguntur bona diuina, & cœleſtia, ad quæ fides humana non peruenit. Ea vox, *Argumentum,* ſiue conuictio, diſtinguit fidem Chriſtianam ab opinione, ſuſpicione, & dubitatione. Iſta enim non conuincunt, neque cogunt intellectum ad aſſenſum.

Deni-

Denique; Duæ illæ voces, *Non apparentium*, distinguunt eandem fidem à scientia, & intellectu, quę non patiuntur obscuritatem, sed lumen, & euidentiam requirunt. Ostendamus nunc falsam esse aduersariorum sententiam de notione fidei iustificantis. Nam, quod Apostolus hoc loco definiat fidem iustificantem, negari non potest: cùm enim extremo dixisset: *Iustus ex fide viuit: quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem non sumus subtractionum filij in perditionem sed fidei in acquisitionem animæ*: continuò subiungit nullo interposito verbo: *Est autem fides sperandarum substantia rerum*, &c. Vbi vides, definiri eam fidem, ex qua iustus viuit, & ex qua placemus Deo, & cuius filij sumus in acquisitionem animæ, & à qua qui se subtrahit, in perditionem ruit. Denique; In reliquo capite non semel Apostolus repetit hanc esse fidem, sine qua impossibile est placere Deo, & per quam sancti omnes Deo placuerunt. *Heb. 10.* *Heb. 11.*

Quòd autem hæc fides non sit fiducia, sed aliquid ad intellectum pertinês, probat primò illud verbum, *Substantia*. Nam substantia rei futuræ dicitur fides, quia facit præsentia ea, quę sunt alioqui futura: at repręsentare non est voluntatis, vbi est fiducia, sed intellectus. Ille enim rem apprehendens per speciem sibi impressam facit rem esse, antequam sit. *Prob. 1. Fidem non esse fiduciã.*

Secundò, Idem probat illud verbum, *argumentum*. Nam, ἔλεγχος, id est, demonstratio, & conuictio, ad intellectum pertinet, vt etiam ipsum nomen Latinum, *argumentum*: eius enim est conuinci argumentis, cuius est assentiri, & iudicare.

Tertiò, Accedit illud, quod sequitur: *Fide intelligimus, aptata esse sæcula verbo Dei*. Vbi describitur actus fidei per vocem intelligendi, quæ nullo modo ad fiduciam accommodari potest.

Quartò, Idem confirmat illud: *Fide Noë metuens aptauit arcam*, &c. Vbi fidei actus non potest esse fiducia, quia fiducia non gignit metum, sed expellit: proinde fidei actus in Noë fuit credere certo futurum diluuium; nam ex illo actu credendi metus exortus caussa fuit, cur fabricaretur arca.

Quintò denique; Idem probant illa verba: *Sine fide impossibile est placere Deo. Nam accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Vbi sine dubio per verbum, *credere*, explicantur actus fidei iustificantis, neque potest vlla ratione ipsum credere detorqueri ad fiduciam. Non enim confidimus Deum esse, sed certò iudicamus, & assentimur.

Quod autem fides iustificans non sit propriè notitia, sed assensus in rem etiam incognitam, probat illud: *argumentum non apparentium*. Hinc enim intelligimus fidei officium non esse, efficere, vt obscuræ res fiant perspicuæ, sed vt credantur, etiamsi non appareant. Mirè enim coniunxit Apostolus, *argumentũ*, cum, *non apparentium*, vt significaret fidem id facere, quod faciunt alia argumẽta, sed alio modo. Nam argumenta, & maximè demonstrationes faciunt, vt intellectus omninò assentiatur, sed hoc faciunt per euidentiam rei intellectũ conuincendo, dum caussas ipsas, & proprietates aperiunt. At fides facit quidem, vt intellectus omnino assentiatur, sed non per euidentiam rei, & notitiam caussæ, & proprietatum, sed cedendo auctoritati dicentis. Itaque in fide manet res obscura, vt anteà erat, sed creditur propter auctoritatem dicentis: & ita propriè loquendo non est notitia, sed assensus. Quod autẽ Apostolus ait: *Prob. 2. non esse notitiam.*

Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, non significat, fide planè cognosci creationem sęculorum, sed per verbum intelligendi exprimere voluit apprehensionem, & assensum intellectus. Omnis enim actus intellectus significari potest per verbum, *intelligere.*

Prob fidem non respicere specialẽ misericordiam tantum.

Quod fides iustificans non habeat pro obiecto misericordiam specialem, sed omnia, quæ Deus reuelauit, prob. primùm ex illis verbis: *Sperandarum rerum.* Nam specialis misericordia non est res aliqua speranda, sed donum præsens, aut præteritum, vt ipsimet aduersarij dicunt, qui ad fidem dicunt pertinere, vt vnusquisque credat sibi esse remissa peccata, seque per Christum gratum esse Deo, & pro iusto reputari. Secundò: Idem prob. ex illis verbis: *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei.* Et ex illis: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est,* &c. Denique, ex toto illo capite, vbi fidei tribuuntur plurima, & specialis misericordiæ nulla fit mentio. Denique; Quòd vna, & eadem sit fides historica (si tamen hoc nomine appellare fas est assensum, quem adhibemus narrationi rerum præteritarum, non ob hominum, sed ob ipsius Dei, qui reuelauit auctoritatem) fides miraculorum, & promissionum, ac per hoc fides iustificans nõ sit sola fides promissionum, perspicuè prob. ex eodem loco: nam eidem fidei, quam definiuit, & quam iustificantem esse ostendimus, tribuit Apostolus, quòd per eam intelligamus *aptata esse sæcula Verbo* Dei, quod ad historiam pertinet. Item, quòd per eam *sancti vicerint regna, obturauerint ora leonum, extinxerint impetum ignis,* &c. quæ pertinent ad miracula. Denique; quod per eandem *adepti simus repromissiones,* quod ad promissiones spectat.

Prob. 2. fidẽ non esse fiduciam.
Rom. 4.

Iam verò fidem non esse fiduciam, prob. ex alijs Scripturis. Primo ex illa: *Non infirmatus est fide, nec considerauit corpus suum emortuum, & emortuam vuluam Saræ: in repromissione etiam* Dei *non hæsitauit diffidentia; sed confirmatus est fide dans gloriam* Deo, *plenissimè sciens, quia quæcunque promisit* Deus, *potens est & facere. Ideò & reputatum est ei ad iustitiam.* Vbi loquitur Apostolus de fide iustificante, vt perspicuum est ex vltimis verbis. Quid autem fuerit illa fides, explicat per propositionem negantem, & affirmantem. Per negantem, cùm dicit: *Non considerauit corpus suum emortuum,* &c. Consideratio autem ad intellectum pertinet, ad quem non pertinet fiducia. Per affirmantem, cùm ait: *Plenissimè sciens, quia, quæcunque promisit* Deus, *potens est & facere.* Plenissimè scire, intellectus est, non voluntatis: sicut contrà, fiduciam habere voluntatis est, non intellectus. Porrò vox Græca, πληροφορηθεὶς, significat propriè, plenissimè persuasis; siue, pro certo habens, quæ omnia ad intellectum pertinent. Neque mouere nos debet illud: *Non hæsitauit diffidentia*: nam diffidentia posita est ibi pro incredulitate, in Græco est, ἀπιστία.

1. Cor. 13.

Secundò prob. ex illo loco: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.* Vbi distinguit Apostolus fidem à spe, & dicit esse duo quædam diuersa: manifestum autem est fiduciam nihil aliud esse, quam

Iob. 8.
Psal. 39.
Ierem. 17.

spem roboratam. Vnde dicitur: *Spes hypocritæ peribit, & sicut tela aranearum fiducia eius.* Et pro eo, quod dixit Dauid: *Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius:* dixit Ieremias: *Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius.* Itaque fiducia ex fide quidem oritur, sed non potest idem esse cum fide, nisi confundere velimus, quæ tam apertè Apostolus ipse distinxit.

Tertiò

Tertiò prob. ex illo: *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium* 2. Cor. 10.
Christi. Vbi B. Paulus per fidem dicit intellectum captiuum duci in obsequiũ Christi, quia cogitur credere, quod non intelligit. Proinde fides manifestè ad intellectum, non ad voluntatem pertinet.

Quartò prob. ex illis verbis: *In quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia* Ephes. 3.
per fidem eius. Quòd si habemus accessum ad Deum in confidentia, seu fiducia per fidem, certè sequitur, quòd fides non sit fiducia, sed fiduciæ caussa. Alioqui sensus huius loci esset: habemus accessum in confidentia per confidentiã; quod absurdũ esse non est dubiũ. Non dissimiliter distinguitur fides à fiducia Matth. 9.
ibi: *Confide, filia, fides tua te saluam fecit.* Vbi excitatur ad fiduciã concipiendã illa mulier, quæ iam ex fide sanata fuerat. Et: *Qui bene ministrauerint, gradum bonũ* 1. Tim. 3.
sibi acquirent; & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo. Vbi fiducia in fide acquiri dicitur, quia potest esse fides sine tali fiducia.

Quintò, Accedant omnia illa loca, quæ docent obiectum fidei iustificantis esse omnia illa, quæ Deus reuelauit: quæ adferentur infra. Neque enim fiducia ta[illegible]latè patere potest, cùm solùm bona, & ea futura respiciat.

Sextò: Accedant etiam illa loca, vbi actus fidei dicitur esse credere: *Credi-* Rom. 4.
dit Abraham Deo, &c. Nam, si Script. diuina per fidem intelligeret fiduciam, actum eius explicaret per verbum, fidere; non per verbum, credere. Quòd si aduersarij contendant ipsum etiam (credere) vsurpari in sacris litteris pro eo, quod est (fidere) aut (confidere) cogentur absurdissimè, atque ineptissimè loca quædam explicare. Vt exempli gratia, cùm dicitur: *Non creditis, quia ego in* Ioan. 14. Act. 8.
Patre, & Pater in me est? alioqui propter opera ipsa credite. Et: *Credo filium Dei esse Ie-* Rom. 10.
sum Christum. Et: *Corde creditur ad iustitiam.* Et suprà: *Si in corde tuo credideris, quia Deus eum suscitauit à mortuis, saluus eris.*

Secundò, fidem non esse notitiam, sed assensum, prob. ex diuinis litteris. Prob. 2. Fidē
Nam Isaias apertè protestatur: *Nisi credideritis, non intelligetis*: Vbi videmus, non esse notitiam.
fidem non esse intelligentiam, sed viam, & gradum ad intelligendum. Quod Isa. 7.
etiam dixit de rebus naturalibus Philosophus: *Addiscentem oportet credere.* Item, Apostolus distinguit notitiam mysteriorum à fide, tanquam duo diuersa dona: *Si habuero omnem scientiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem fidem.* Et enu- 1. Cor. 13.
merans dona Dei, dicit alij dari sermonem sapientiæ, alij sermonem scientiæ, 1. Cor. 12.
alij fidem, id est, eximiam fidem, quæ montes etiam transferre possit.

Rursus; Dicit se per Euangelij prædicationem in captiuitatem redigere 2. Cor. 10.
omnem intellectum in obsequium Christi. At certè non esset necesse captiuare intellectum, vbi est notitia veritatis. Quò etiam pertinet obedientia fidei, de qua tam sæpe idem Apostolus concionatur. Quorsum enim obedientia in credendo opus esset, si per fidem notitia præberetur?

Eadem etiam est sententia veterum Patrum.

Denique; In eo, qui credit duo sunt; apprehensio, & iudicium, siue assen- Prob. 3. & 4.
sus: sed apprehensio non est fides sed aliquid fidem præcedens. Possunt enim etiam infideles apprehendere mysteria fidei. Præterea; Apprehensio non dicitur propriè notitia, si sit rudis, & confusa; distincta autem, & perspicua non necessariò requiritur ad fidem. Nam potest accidere, vt Philosophus Ethnicus apprehendat non solùm confusè, sed etiam distinctè mysterium Trinita-

tis,

tis, & subtilissimè intelligendo discernat essentiam, & relationes, atque alia id genus; & tamen non credat: contrà autem Rusticus Catholicus non apprehendat, nisi confusè, tria illa nomina, & tamen verè credat. Iudicium autem, siue assensus, duplex est. Alter enim sequitur rationem, & euidentiam rei, alter auctoritatem proponentis. Prior dicitur notitia: posterior fides. Nã mysteria fidei, quæ rationem superant, credimus, non intelligimus: ac per hoc fides distinguitur contra scientiam, & meliùs per ignorantiam, quàm per notitiam definitur.

Prob. 2. Fidẽ non respicere specialem misericordiã tantùm. Denique; Fidei iustificantis obiectum non esse specialem misericordiam, sed omnia, quæ Deus reuelauerit, prob. primùm ex Euangelijs. Nam fides certè, quàm Christus exigebat, & in cuius confirmationem miracula faciebat, fides erat iustificans. Huius rei caussa fidem prædicabat, & confirmabat, vt per eam homines saluarentur. *Luc. 19.* *Venit enim quærere, & saluum facere, quod perierat.* *1. Tim. 1.* Et: *Venit in hunc mundum peccatores saluos facere.* *Ioan. 3.* Et ideò Pater *sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Videamus igitur, quam fidem Christus exigeret, quam laudaret, quam hortaretur, quam denique signis, & prodigijs comprobaret. *Matth. 9.* Dominus cæcis petentibus lumen: *Creditis*, inquit, *quia hoc possum facere vobis?* Illis respondentibus: *Vtique Domine*; ait: *Secundum fidem vestram fiat vobis.* Vbi Dominus fidem omnipotentiæ, ac diuinitatis suæ, non misericordię specialis exigit. *Matth. 16.* Cùm S. Petrus confessionem fidei suæ illis verbis edidisset: *Tu es Christus filius Dei viui*: eam fidem ita Dominus commendauit, vt diceret: *Beatus est Simon Bar Iona, quia non reuelauit tibi caro, & sanguis, sed Pater meus qui in cælis est.* Eandem S. Petri fidem omnes Patres miris laudibus efferunt, vt quę perfecta fides fuerit. Similis fuit confessio fidei in Centurione, quam Christus ita miratus est, vt diceret: *Luc. 7.* *tantam fidem se non inuenisse in Israël.* Neque enim aliud se credere Centurio ille professus est, nisi Christi omnipotentiam, & diuinitatem, dicens: *Dic tantum verbo, & sanabitur puer* meus. Et, cùm Nathanaël dixisset: *Ioan. 1.* *Rabbi, tu es Rex Israël, tu es filius Dei:* Dominus fidem eius approbans ait: *Quia dixi, vidi te sub ficu, credis.* Et cùm Dominus longa oratione ad fidem hortatus fuisset Iudæos, & illi non credentes abirent, Apostolos interrogauit, nũ & ipsi vellent abire? *Ioan. 6.* respondit autem Petrus nomine omnium: *Ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus, quia tu es Christus filius Dei viui.* Ex quo intelligimus hanc ipsam fuisse fidem, quam Dominus requirebat. Et cùm dixisset Marthæ: *Ioan. 11.* *Ego sum resurrectio, & vita, qui credit in me, non morietur in æternũ. Credis hoc?* Respondit illa: *Vtique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti.* Et, Dominus docens, quod sit obiectum fidei, quam in nobis requirit: *Ioan. 14.* *Non creditis*, inquit, *quia ego in Patre, & Pater in me est? alioqui propter opera ipsa credite.* Et, cùm Thomas aliquandiu incredulus tandẽ viso Domino exclamasset: *Ioan. 20.* *Dominus meus, & Deus meus*: subiunxit Dominus: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti; beati, qui non viderunt, & crediderunt.* Vbi certè beati dicuntur, qui credunt, Christum resurrexisse à mortuis, & Dominum, ac Deum esse. Id enim est, quod Thomas credidit. *Ibid.* Denique; *Hæc scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.* Hæc igitur fides, quæ respicit Christi diuinitatem, ipsa est, quæ & iustitiã, & vi-

& vitam æternam tribuit. Atque hæc testimonia probant, fidem iustificantem habere pro obiecto aliquid aliud, præter misericordiam specialem.

Sed addamus alia testimonia, quibus probemus, non solùm fidem iustificantem alia obiecta respicere; sed etiam fidem esse iustificantem, quamuis non respiciat misericordiam specialem, & non esse fidem iustificantem, si eam misericordiam fortè respiciat. Leproso dicenti: *Domine, si vis, potes, me mundare*: Dominus ait: *Volo mundare*. Leprosus iste de voluntate Domini, ac per hoc de misericordia speciali, sine dubio ambigebat: alioqui non dixisset: *Si vis, potes*. Et tamen, quia non defuit illi fides omnipotentiæ, & diuinitatis, impetrauit, quod petijt. Ex quo intelligimus, fidem eius fuisse talem, qualem Dominus exigebat, & in cuius confirmationem miracula faciebat: quamuis deesset illi certitudo de misericordia speciali. Pharisæus confidebat se esse iustum, & deò orans dicebat: *Gratias tibi ago, Domine, quia non sum, sicut ceteri homines, &c.* Contra: *Publicanus non audebat oculos ad cœlum leuare, sed à longè stans, & pectus percutiens orabat: Deus propitius esto mihi peccatori.* Et tamen *descendit hic iustificatus ab illo*, id est, præ illo. Itaque Pharisæus habuit fidem specialis beneuolentiæ, & tamen repulsam passus est: Publicanus caruit fiducia illa, & cum timore, ac tremore ad Deum accessit, & iustificatus est. Neque dici potest habuisse Phariseum fidem, vel fiduciam beneuolentiæ ob propria merita, quasi iustitiam suam ex se habere se crederet. Nam agebat gratias Deo de sua iustitia; proinde à Deo se habere eam credebat. Non igitur iustificatur, qui iustum se esse confidit, sed qui cum metu, & tremore salutem suam operatur. Accedat vltimò illud: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur*. Cùm hoc dixisset, mox adiunxit: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent*, &c.

Prob. 3. *Mar. 1.* *Luca 18.* *Mar. vlt.*

Vbi apertißimè videmus fidem miraculorum vnam, & eandem esse cum fide iustificante, & saluante: certum autem est fidem miraculorum non respicere, tanquam obiectum, specialem misericordiam remißionis peccatorum, sed omnipotentiam, & diuinitatem filij Dei. Non dißimilia his addi possunt ex Actis, & epistolis Apostolorum. Narrantur enim in Actis conciones Petri, & Pauli, quibus explicatio, & doctrina fidei continetur. In ijs autem nullum est verbum de speciali misericordia, sed totæ consumuntur in explicanda, & persuadenda resurrectione, & diuinitate Christi.

Act. 2. 4. 10. 13. & 17.

Item; Cùm Philippus ab Eunucho Baptismum postulante quæsiuißet, crederetne ex toto corde, respondit ille: *Credo filium Dei esse Iesum Christum.* Atque hoc responso Philippus contentus, Eunuchum continuò baptizauit. Est igitur fides verè iustificans, nõ qua credimus Deum nobis esse propitium, alioqui perperam egisset Philippus, qui sine tali fide Eunuchum baptizasset; sed qua toto corde, id est, sine vlla hæsitatione credimus Iesum esse Christum, ac filium Dei, ac per hoc etiam Deum. Apostolus Paulus explicans fidem Abrahæ, quæ reputata est illi ad iustitiam, non dicit eum credidisse sibi per misericordiam specialem remissa fuisse peccata; sed patrem se futurum multarum gentium ex filio, quem sibi centenario vxor nonagenaria, & sterilis præter solitum ordinem cursumque naturæ paritura esset.

Act. 8. *Rom. 4.*

Id enim credere nihil aliud erat, nisi credere Deum, qui promiserat, omnipotentem, ac fidelissimum esse. Itaque Abrahæ fides ideò tanto præconio ab Apostolo laudatur, & in exemplum omnibus fidelibus ponitur, *quia* (vt ipse dicit) *in repromissione Dei non hæsitauit, neque considerauit corpus suum emortuum, & emortuam vuluam Saræ, sed dedit gloriam Deo, plenissimè persuasus, quoniam, quæ promisit Deus, potens est, & facere.* Item: *hoc* (inquit idem Apostolus) *est verbum fidei, quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quia Deus eum suscitauit à mortuis, saluus eris.* Hic quoque apertissimè videmus, obiectum fidei iustificantis, & saluantis, esse resurrectionem Filij Dei. Idem coniungit fidem, qua montes transferri possunt, quam illi vocant fidem miraculorum, cum spe, & charitate, vt intelligamus, fidem miraculorum non esse aliam, quam fidem, quæ cum spe, & charitate iustificat. Idem: *Notum vobis facio* (inquit) *Euangelium, quod prædicaui, in quo statis, per quod & saluamini, nisi fortè frustrà credidistis. Tradidi enim vobis inprimis, quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum Scripturas,* &c. Vbi sine dubio fidei saluantis obiectum explicatur; nec tamen dicitur: Tradidi vobis, vt vnusquisque se certè credat per Christum esse iustificatum; sed, Tradidi vobis credendam passionem, & sepulturam, & Resurrectionem Domini nostri Iesu Christi. Denique, S. Ioannes: *Omnis,* inquit, *qui credidit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est.* Et infrà: *Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Iesus est filius Dei?*

Rom. 10. 1. Cor. 13. 1. Cor. 15. 1. Ioan. 5.

Prob. 4. & 5. Prob. etiam obiectum fidei iustificantis ex traditione Ecclesiastica.

1. Ratio. Denique, prob. rationibus. Prima ratio: Fides in nihil aliud collimare debet, nisi in verbum Dei. Non enim potest esse certa, & infallibilis, nisi eius auctoritate nitatur, qui nec falli potest, nec fallere. At in verbo Dei nusquam reperitur annunciata salus, vel remissio peccatorum mihi, aut illi in particulari, exceptis quibusdam paucis, vt Paralitico, cui dictum est: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et peccatrice, de qua dictum est: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.* Et fortè adultera, cui dictum est: *Vade, & iam ampliùs noli peccare.* Et Zachæo, de quo dictum est: *Hodie salus huic domui facta est, eò quòd & ipse sit filius Abrahæ.* Et latrone, cui dictum: *Hodie mecum eris in paradiso.* Non igitur possunt reliqui homines credere, nisi omninò temerè, tanquam ex verbo Dei, sibi peccata esse remissa.

Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 8. Luc. 9. Luc. 23.

2. Ratio. Secunda ratio: Fides iustificans præcedere debet iustificationem. Fides autem specialis misericordiæ sequitur iustificationem. Igitur fides specialis misericordiæ non est fides iustificans. Propositio huius argumenti certissima est. Nam fides est caussa iustificationis: caussam enim significant illæ præpositiones, *ex,* &, *per,* cùm dicitur: *Iustificati ex fide.* Et: *Qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.* Omnis autem caussa prior est effectu. Quocirca S. Augustinus hunc ordinem statuit inter actus Iustificationis, vt primo loco sit lex, per quam est cognitio peccati: secundo fides, quæ gratiam impetrat contra peccatum: tertio gratia, quæ à peccato iustificat. Assumptio eiusdem argumenti nullo negotio demonstratur. Nam, si fides illa specialis non sequitur iustificationem, falsa esse conuincitur. Quomodo enim vera fides est, qua

Rom. 5. Rom. 3. L. de spiritu, & littera, c. 30.

credo

credo mihi esse remissa peccata, si, dum ita credo, nondum sunt remissa peccata, sed sunt per hanc ipsum actum postea remittenda? Deinde; Si obiectum huius fidei est illa propositio: Mihi sunt per Christum peccata remissa; certè prior debet esse remissio, quàm fides, cùm omnis actus pendeat ab obiecto, non contrà, obiectum ab actu.

Tertia ratio: Fides illa specialis, quam aduersarij fingunt, tollit è medio orationem, sacramenta, opera bona, & quidquid aliud ad salutem nostram Deus instituit. Non igitur fides iustificans, sed fides iustificationé impediens, & in exitium, ac perditionem adducens iure nominari potest. Nam, si certò, atque ex fide credere debeo, mihi peccata esse remissa per Christum, quomodo possum cum Publicano dicere: *Deus, propitius esto mihi peccatori?* aut cum Apostolis, & Ecclesia vniuersa: *Dimitte nobis debita nostra*; nisi hæsitem in fide, & Deum mendacem efficiam? Cur enim, si precarer à Deo, vt Verbum ipsius caro fieret in vtero Virginis, infidelis iudicarer, & non similiter infidelis iudicabor, si petam à Deo remissionem peccatorum, cùm non minùs certa fide credere debeã mihi remissa esse peccata, quàm Verbũ carnem in vtero Virginis iam factum? Deinde; Quid opus est Baptismo, si per fidem, quæ Baptismũ præcedere debet, certus sum mihi iam remissa esse peccata? Idem de Sacramento pœnitentiæ, alijsque remedijs peccatorum diuinitùs institutis dici potest. 3. *Ratio.*

Quarta ratio: Tametsi fiducia obtinendæ veniæ, qualis esse in homine pœnitentiam agente debet, præcedat iustificationem; tamen fiducia, qua quis confidit sibi esse remissa peccata, seque Deo gratum esse, & hæredem regni, de qua loquuntur aduersarij, pendet à bona conscientia, & perseuerantia in dilectione Dei, & bonis operibus; vt perspicuè tradunt sacræ litteræ: *Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperare in Domino.* Et: *Dirige viam tuam, & spera in illum.* Item: *Et tu ad Dominum Deum tuum conuerteris, misericordiam, & iudicium custodi, & spera in Deo tuo semper.* Et: *Manete in eo, vt, cùm apparuerit, habeamus fiduciam.* Et: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* Et: *Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.* Igitur præexigit iustificationem, non illam efficit: ac proinde non est fides iustificans, sed aliquid fide iustificante posterius. 4. *Ratio.* *Psal. 4. Eccli. 2. Ose. 12. 1. Ioan. 2. 1. Ioan. 3. 2. Pet. 1.*

Quinta ratio propriè Caluinum respicit: Fides iustificans pacem, & tranquillitatem animi parit, iuxta illud: *Iustificati ergò ex fide pacem habemus ad Deum.* At fides illa specialis, quàm Caluinus docet, perturbationem, & desperationem mentibus adfert. Vult enim Caluinus fide speciali nõ solùm credi oportere, nobis per Christum remissa esse peccata, sed etiam planè cognosci nos ad numerum prędestinatorum certò pertinere, & fidem semel habitam amitti non posse. At quis, obsecro, talem se fidem habere sperare potest? &, si hęc ipsa fides, & sola ipsa iustificat, quis iustum se futurum esse, aut vnquam se fuisse confidet? Falli enim posse eos, qui se prædestinatos, aut nunquam lapsuros arbitrantur, docet apertissimè experientia. 5. *Ratio.* *Rom. 5.*

CAPVT III.

An fides sola iustificet?

Quæst. NOTA quæstionem istam disputari posse de dispositionibus ad iustitiam: *An videlicet per modum dispositionis iustificet?* Item, de ipsa formali iustificatione: An, vt homo sit formaliter iustus, requiratur obedientia legis, saltem in habitu; an verò sufficiat fides apprehendens Christi iustitiam? Denique, de consequentibus iustitiam: nimirum; Vtrum ad iustitiam retinendam, & conseruandam requirantur opera bona; an fides sola sufficiat?

Resp. Nos hîc tantum primam quæstionem explicabimus: reliquas in sequentibus. Cæterum Catholici, ac prę̨sertim Synodus ipsa Tridentina, septem actus Sess.6.c.6. enumerant; quibus impij ad iustitiā disponuntur, videlicet fidei, timoris, spei, dilectionis, pœnitentię, propositi suscipiendi Sacramenti, & propositi nouæ vitę, atque obseruationis mandatorum Dei.

Itaque hominem non sola fide iustificari quinque argumentis principalibus demonstrare conabimur.

Prob.1. Hominem non sola fide iustificari. Primum est ex eo, quòd Script. & Patres tribuunt vim iustificandi non soli fidei, sed etiam alijs virtutibus, quas Concilium Trident. inter dispositiones ad iustitiam numerauit.

1. Dispositio ad iustificationem. Prima dispositio *Fides*, de qua superuacuum est ostendere per eam iustificari impium, cùm aduersarij id non negent. Quare probabimus fidem non tam iustificare, quàm iustificare, vt initium, & radicem primam iustificationis. Hinc enim sequetur, non ipsam solam iustificare, sed sic eam agere in hoc negotio, quod suum est, vt etiam cæteris virtutibus locum relinquat. Igitur Heb.11. Fidem esse initium iustificationis, docet Apostolus: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est*, &c. Vbi tribuitur Fidei prima motio in Deum, per quam is, Rom.10. qui longè erat, iam incipit propinquare. Idem: *Quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Sed quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Quomodo credent sine prædicante? Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Vbi hunc ordinem iustificationis describit Apostolus, vt Primò sit missio prędicatorum; Secundò ipsa prędicatio Euangelij. Tertiò Fides. Quartò inuocatio. Quintò salus, id est, iustificatio, quę est sanitas animę à morbo peccati. Ex quibus missio, & prędicatio extra nos sunt, proinde prima inchoatio iustificationis in nobis est fides, quam sequitur inuocatio, & cętera ordine suo. S. etiam Ioannes, cùm Ioan.1. ait: *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius*; apertè docuit, eos, qui per fidem Christum recipiunt, nondum esse filios Dei, sed posse fieri, si pergant vlterius, vt etiam sperare, & diligere incipiant. 1.Ioan.2. Dilectio enim propriè filios Dei facit, vt idem Ioannes docet.

Prob. eadem veritas etiam testimonijs Patrum.

Prob. denique ratione naturali: Nam potest aliquis credere, quod non spe-

rat,

rat, neque diligit; non poteſt ſperare, aut diligere, quod non credit. Igitur fundamentum ſpei, & charitatis eſt fides; non contra fundamentum fidei ſpes, aut charitas. Rurſus; In corporalibus morbis initium ſalutis eſt, credere ſe ægrotum, & medico curare volenti fidem habere: non tamen ſola illa fides eſt integra ſanitas.

Secunda diſpoſitio eſt *Timor*: quem bonum eſſe, docent ea loca, quę volunt illum concurrere ad iuſtificationem eo ferè modo, quo fides ipſa concurrit. *2. Diſpoſitio.*

Primùm igitur Fidem iuſtificare didicimus ex Apoſtolo, qui ait: *Sine fide impoſſibile eſt placere* Deo. Sed hoc idem dicitur de Timore: *Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari.* *Heb. 11.* *Eccli. 1.*

Deinde; Fides iuſtificat, quia initium eſt iuſtitiæ, & ſalutis. At *Timor Domini eſt initium ſapientiæ.* Et per *ſapientiam* intelligitur perfecta iuſtificatio, quæ totum hominem componit. Per *Timorem* autem iſtum, qui eſt initium ſapientiæ, intelligunt timorem ſeruilem, qui eſt in peccatore (de quo hîc diſputamus) ferè omnes Patres. *Pſal. 110.* *Prou. 1.*

Præterea; Fides iuſtificat, quia per eam quærimus Deum, atque ad eum accedimus, vt etiam aduerſarij docent: ſed idem facit Timor, quia ſcriptum eſt: *Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.* Et: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine.* Item; Ad timorem incuſſum à Iona Rex, & populus Niniuiticus redijt ad Deum. Ad hæc; Fides iuſtificat, quia per eam *formatur Chriſtus in nobis.* At de Timore Iſaias ſecundum LXX. *A timore tuo concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis.* Rurſus; Fides iuſtificat, quia *iuſtus ex fide viuit.* Et de Timore ſcriptum eſt: *Timor Domini fons vitæ.* Denique; Fides iuſtificat, quia purgat peccata, vt Apoſtolus docet. At de Timore legimus: *Timor Domini expellit peccatum.* Neque deſunt etiam in hac parte teſtimonia Patrum. Accedat deinde ratio. Natura enim Timoris eſt, vt fugiat mala, & quærat remedia, quibus illa poſſit euadere. Hinc S. Ioannes Bapt. dicebat: *Quis vobis demonſtrauit fugere à ventura ira?* Et nos videmus quotidie, nunquam eſſe homines magis de ſalute æterna ſollicitos, quàm cùm ingens aliquis timor, aut peſtis, aut naufragij, aut tonitruum, aut cœleſtium fulminum ingruit. *Pſal. 77.* *Pſal. 82.* *Ionæ 3.* *Gal. 4.* *Iſa. 26.* *Habac. 2.* *Prou. 14.* *Act. 13.* *Rom. 3.* *Gal. 3. & alibi.* *Eccleſ. 1.* *Matth. 3.*

Tertia diſpoſitio eſt *Spes*, quæ naſcitur ex Fide, non ſecus ac Timor. Eadem enim fides, quæ docet Deum iudicem eſſe iuſtiſsimum, & vindicem peccatorum acerrimum, & ideò gehennam ignis inextinguibilis peccatoribus obſtinatis, & impœnitentibus præparaſſe; docet etiam eundem eſſe Patrem clementiſsimum, & nollé mortem peccatorum, ſed vt conuertantur, & viuant, & ideò Filium ſuum in terras miſiſſe, ac paratum eſſe propter merita Filij ſui peccatores omnes in gratiam recipere, ſi pœnitentiam agere, & ad ſe toto corde redire velint. Hanc igitur Spem obtinendæ veniæ diſpoſitionem eſſe ad iuſtitiam, & remiſsionem peccatorum, docet Sapiens: *Qui ſperat in Domino, ſanabitur.* Et Dauid: *Saluabit eos, qui ſperauerunt in eo.* Et: *Quoniam in me ſperauit, liberabo eum.* Et Dominus: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.* Priùs enim dixit Dominus. *Confide, fili,* quàm iuſtificauit; &, cùm eum in ſpem ſalutis erectum vidit, adiunxit: *Remittuntur tibi peccata tua*, vt Concilium Tridentinum ſignificat. *3. Diſpoſitio.* *Prou. 28.* *Pſal. 36.* *Pſal. 90.* *Matth. 9.* *Seſſ. 6. c. 6.*

4. Dispositio. Quarta dispositio est *Dilectio*. Statim enim ac incipit aliquis sperare ab alio beneficium, incipit etiam eundem diligere, & benefactorem, atque auctorē eius boni, quod sperat. Itaque qui sperat à Deo iustificationem, incipit Deū diligere (vt Concilium Tridentinum loquitur) vt iustitiæ fontem. Porrò dilectionem aliquam esse priorem remissione peccatorum, vel tempore, si sit dilectio imperfecta; vel certè natura, si sit perfecta, & ex toto corde, at-
Eccli. 2. que ad eam disponere, docet inprimis Ecclesiasticus. Nam, postquam dixerat: *Qui timetis Dominum, sperate in illo*, subiungit: *Qui timetis Dominum, diligite*
Luc. 7. *illum, & illuminabuntur corda vestra.* Docet deinde Saluator: *Remissa sunt ei pecca-*
Gal. 5. *ta multa, quoniam dilexit multùm.* Docet quoque Apostolus: *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.* Docet item S.
1. Ioan. 3. Can. vlt. Ioannes: *Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Docet denique Concilium Arausicanum.

5 Dispositio. Quinta dispositio est *Pœnitentia*, dolor videlicet, ac detestatio peccati, de qua multa extant in diuinis litteris testimonia. Sed nos ea solùm adferemus, quæ probant, per eam disponi homines ad iustificationem, & remissionem
Act. 11. peccatorum. Tale est illud: *Ergò & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.* Et
2. Cor. 7. illud: *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et
Ezech. 18. illud: *Cùm auertit se impius ab impietate sua, ipse animam suam viuificabit.* Quid clariùs dici poterat? Si pœnitentia datur à Deo ad vitam, id est, ad obtinendam vitam: si dolor peccati propter Deum susceptus pęnitentiam in salutem operatur: si is, qui pœnitentiam agit, ipse animam suam viuificare dicitur; quomodo fides sola iustificat? aut quomodo pœnitentia non iustificat?

6. Dispositio. Sexta dispositio est *Propositum, ac desiderium Sacramenti reipsa suscipiendi.* Nam
Ioan. 3. cùm scriptum sit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire*
Ioan. 20. *in regnum Dei*: Et: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*: qui iam didicit, necessariam medicinam ad curanda peccata lauacrum esse Baptismi, & post Baptismum reconciliationis potestatem Sacerdotibus esse concessam à Christo; certè non potest rectè dispositus dici ad iustificationem, nisi eiusmodi media ab ipso Domino instituta desideret, ac
Act. 2. requirat. Itaque S. Petrus vtrumque coniunxit: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.*

7. Dispositio. Septima dispositio est *Propositum nouæ vitæ, & obseruationis omnium mandatorū,*
Ezech. 18. de qua Dominus: *Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras, & facite vobis cor nouum, et spiritum nouum.*

Prob. 2 hominem non sola fide iustificari. Alterum argumentum principale hac ratiocinatione potest concludi: Si Fides à Spe, & Dilectione, alijsque virtutibus separetur, sine dubio iustificare non poterit: Non igitur Fides sola iustificare potest. Conseq. prob. Si tota vis iustificandi esset in sola fide, ita vt cæteræ virtutes, quamuis præsentes adessent, ad iustificationem nihil omninò conferrent, vt aduersarij docent, profectò fides ipsa tam iustificaret præsentibus illis, quàm absentibus. Igitur, si absentibus illis iustificare non potest, efficitur, vt iustificandi vis non sit in ipsa sola, sed partim in ipsa, partim in alijs. Anteced. prob. Fides ex doctrina aduersariorum relatiuè iustificat: igitur posita fide in homine, in eodem temporis puncto ponitur & iustitia. Relatiua enim ponuntur simul, & simul tolluntur,

luntur, cùm non posſit vnum eſſe, aut intelligi ſine altero. Rurſum; Si fides ſola iuſtificat, quia relatiuè iuſtificat, non poteſt eſse in animo hominis, quin ſimul in eodem ſit etiam iuſtitia. At ſine dilectione non poteſt eſse iuſtitia, quoniam *qui non diligit, manet in morte.* Igitur fieri non poteſt, vt fides à dilectione ſeiuncta iuſtificet: ac per hoc non ipſa ſola iuſtificat: quoniam, ſi ſola iuſtificaret, etiam ab omnibus alijs virtutibus ſeiuncta iuſtificaret. Præterea; Si fides à virtutibus cæteris ſeparata iuſtificare poſſet, poſſet etiã id præſtare cũ vitijs, quæ virtutibus illis contraria ſunt. Nã, ſicut nihil prodeſt fidei, quòd attinet ad officium iuſtificandi, præſentia aliarum virtutum, quia ipſa ſola iuſtificat: ita nihil oberit ei, quòd attinet ad officium iuſtificandi, præſentia vitiorum, quia per accidens cum ea iunguntur ſiue vitia, ſiue virtutes, & ipſa ſola iuſtificat. At nulla ratione cogitari, aut fingi poteſt, vt ille ſit iuſtus, qui odit Deum, & proximum, quique voluntatem gerit fornicandi, furandi, mẽtiendi, &c. Eſſet enim iuſtus is, qui non ſolùm non eſt iuſtus, ſed etiam ſceleratus, & iniuſtus. *1. Ioan. 3.*

Porrò veram fidem, & Chriſtianam, quæ per modum diſpoſitionis iuſtificat impium, poſſe à dilectione, alijſque virtutibus ſeparari, prob. primò. Nam de Principibus Iudæorũ ita ſcribitur: *Veruntamen multi ex Principibus crediderunt in eum, ſed non confitebantur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei.* Hic Euãgeliſta teſtatur in Principibus illis fuiſſe fidem abſque charitate. Item: *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam; charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Item; S. Iacobus non ſolùm docet, ſed etiam probat, fidem ſine operibus non iuſtificare, & tamen ſine operibus inueniri poſſe. *Quid proderit,* inquit, *fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides ſaluare illum?* *Prob. 1 Fidẽ poſſe ſeparari à charitate. Ioan. 12. 1. Cor. 13. Iac. 2.*

Secundò prob. ex illis Scripturis, quæ docent, in Eccleſia eſſe bonos, & malos: vt eſt ſimilitudo palearum, & tritici in eadem area: ſimilitudo piſciũ bonorum, & malorum in eodem reti: ſimilitudo venientium ad nuptias ſine veſte nuptiali: ſimilitudo prudentium virginum, & fatuarum; ouium & hędorum. Quoniam enim, qui ſunt in Eccleſia, fideles ſunt, ſi ijdem mali eſſe poſsint, certè ſequitur, fidem, vnde fideles dicuntur, cum peccato, vnde dicũtur mali, poſſe eſſe coniunctam. *Prob. 2. Matth. 3. Matth. 13. Matth. 22. Matth. 25.*

Tertiò prob. à ratione propria fidei, & charitatis. Nam, ſi fides, & charitas inter ſe disiungi non poſſent, vel id eſſet, quòd vna eſſet de ratione alterius; vel certè, quòd vna neceſſariò naſceretur ab altera. Neutrũ dici poteſt. Non primum: nam fides, & charitas non ſunt vna virtus, ſed duæ: *Nunc manent tria hæc; fides, ſpes, charitas.* Et: *Finis præcepti charitas de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta.* Et præterea habent diuerſa ſubiecta, actus, & obiecta. Fides enim eſt in intellectu; charitas in voluntate: Fides credit, vel (vt ipſi dicunt) confidit; charitas diligit. Denique; Fides reſpicit primam veritatem; charitas ſummum bonum. Non item ſecundum: nam tametſi charitas oriatur ex fide, tamen non oritur, vt propria paſsio, quæ neceſſariò fluit à ſubiecto; ſed vt virtus, ad quam alia diſponit, & inclinat. Fides enim dicitur gignere charitatem, quia diſponit, & inclinat eum, qui credit, ad diligendum eum, cui credit. Diſpoſitio autem, & inclinatio non cogit, ſed liberum relinquit. *Prob. 3. 1. Cor. 13. 1. Tim. 1.*

relinquit hominem, vt diligat, si velit, & non diligat, si non velit.

Prob. 4. Quartò prob. ab absurdo, quod sequitur ex doctrina aduersariorum. Ipsi enim ideò contendunt, hominem sola fide iustificari, quoniam, si iustificatio pendet à conditione operum, aut obedientia legis, nemo certus esse posset, se esse iustificatum: &, quia in hac certitudine iustificationem sitam esse credunt, efficeretur, impossibilem esse iustificationem. At, si fides necessario coniuncta esse debet cum dilectione, & operibus bonis, ita vt alioqui non sit fides, sed vmbra quædam, & spectrum fidei, certè sequitur, iustificationem hoc ipso, quòd pendet à vera fide, pendere etiam ab operibus, & dilectione, quæ est impletio legis: ac per hoc, neminem certum esse posse, se esse iustificatum, atque esse omnino impossibilem iustificationem. Ita videlicet est stabile ædificium hæreticorum dogmatum, vt vndique ruinam minetur.

Prob 5. Quintò accedat consensus veterum Patrum, quibus nunquam in mentem venit hæc absurditas, vt non possit esse fides, vbi non est charitas.

Prob. 3. Hominem non sola fide iustificari. Tertium argumentum principale, quo probamus fidem non solam iustificare, sumitur à remotione caussarum, quæ possent reddi, cur fides sola iustificet. Omnes enim eiusmodi caussæ ad tria capita reuocari possent.

Primum caput est auctoritas verbi Dei.

Secundum est voluntas Dei iustificantis, quia videlicet placuit Deo dare iustificationem cum sola conditione fidei.

Tertium est natura ipsius fidei, quia ipsa sola id habet vt apprehendat iustificationem, & nobis applicet, ac nostram esse faciat.

Quod attinet ad primum, si Scriptura expressè alicubi dicat: Sola fides iustificat; id sine dubio credendum erit, etiamsi nulla reddatur caussa, cur id fiat. Sed nusquam hactenus ostendere potuerunt aduersarij in Scriptura illam particulam, *Sola*, cùm de fide iustificante agitur. Nos autem expressum verbũ

Iac. 2. proferimus, vbi habetur negatio eius vocis, aut Synonimæ: *Videtis, quia ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum?*

Quod ad alterum caput attinet, non videntur aduersarij in illo magnam spem ponere, quippe qui vt plurimum negare solent, Deum nos iustificare ob meritum fidei, aut propter nostræ fidei virtutem. Cæterum, si admittant solam fidem ideò iustificare, quia Deus requirat conditionem solius fidei, manifestis Script. testimonijs repugnabunt. Scripturæ siquidem multo apertius exigunt ad iustificationem conditionem pœnitentiæ, & Sacramentorum, quam ipsius fidei. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis: quæ operatus est, vita viuet, &c.* Et: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.* Et: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.*

Ezech. 18. Lucæ 13. Ioan. 3.

Tertium caput etiam facilè refellitur. Primùm enim fides non dicitur propriè apprehendere. Apprehensio enim, cùm refertur ad intellectum, est cognitio rei, prout in specie repræsentatur, & distinguitur à iudicio, quod rem apprehensam discernit ac dijudicat, verane sit, an falsa. Illa autem cognitio apprehensiua præexigitur quidem ad fidem, sed non est ipsa propriè fides: nam etiam infideles apprehendere possunt mysteria fidei, cùm tamen ea non credant. Fides igitur consistit potius in iudicio, quàm in apprehensione.

Qui enim iudicat siue per scientiam, siue per fidem, nihil apprehendit, sed rem apprehensam discernit. Neque ideò res est vera, quia intellectus credendo, vel sciendo iudicat esse veram, sed contrà, ideò intellectus verè iudicat, id est, verè scit, aut verè credit, quia res est vera. Eadem quoque ratio est de fiducia, si per fidem fiduciam intelligi velint. Confidere enim non est apprehendere, sed firmiter adhærere rei apprehensæ. Nam, qui se doctum esse, aut fore confidit, non apprehendit doctrinam ea fiducia, neque incipit esse doctus, quia confidit se esse doctum, sed opinioni de sua doctrina conceptæ firmiter adhęret. Sed esto, apprehendatur aliquo modo iustificatio per fidem, certè non ita apprehenditur, vt reipsa iam habeatur, & inhęreat, sed solùm, vt sit in mente per modum obiecti actione intellectus, aut voluntatis apprehensi: vt hoc modo apprehendunt etiam amor, & gaudium. Itaque, si fides iustificat, quia iustitiam apprehendit, dum credo, aut confido me esse iustum; ipsa etiam charitas iustificat, dum diligo, & gaudeo me esse iustum per Christum. Et reuera, si per eiusmodi apprehensionem iustificamur, id tribui deberet maximè charitati, quæ omnia, quantumuis aliena, facit esse nostra.

Quartum argumentum petitur ex modo iustificandi ipsius fidei. Nam, si aduersarij persuaderi possent fidem iustificare impetrando, aut promerendo, & suo quodam modo inchoando iustificationem, sine dubio non negarent id etiam dilectioni, & pœnitentiæ, alijsque bonis actibus conuenire. Probemus igitur fidem veram, & iustificantem non esse (vt aduersarij volunt) nudam, & solam apprehensionem iustitiæ, sed esse caussam, & vim habere iustificandi. Possunt autem argumenta omnia ad tria capita reuocari. *Prob. 4. Hominem non sola fide iustificari.*

Primum ducetur ab ijs testimonijs, quæ docent fidem esse caussam iustificationis in genere. *Arbitramur hominem iustificari per fidem.* Ibidem: *Vnus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.* Et: *Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum.* Et: *Salui facti estis per fidem.* In his, & similibus locis præpositionem, *pèr*, &, *ex*, veram caussam significare, probamus primò ex contrario. Nam, cùm Apostolus scribit sępe, hominem non iustificari per opera, aut ex operibus; per legem, aut ex lege; sine dubio excludit efficientiam, & vim legis, & operum in iustificando; non autem solam apprehensionem relatiuam. Nemo enim dubitare poterat, quin lex, & opera non iustificarent apprehendendo iustitiam relatiuè. Ac per hoc ineptissima fuisset Apostoli sententia, si id significare voluisset, iustitiam apprehendi fide, non lege, aut operibus. Sicut ineptissimè loqueretur, qui diceret, eleëmosynam apprehendi manu, non calcaneo. Præterea; Ij, quos Apostolus reprehendit, cùm affirmat, & probat, hominem non iustificari ex lege, aut operibus, non somniabant, lege, aut operibus, quasi manu, apprehendi iustitiam: sed existimabant, merito operum suorum, & obseruationis legis Moysaicæ sibi debitum fuisse aduentum Christi, & iustificationis donum; vt perspicuum est ex eadem epistola ad Rom. & Galatas. Inde enim cogebant Pseudo-Apostoli Gentiles ad legis obseruationem, vt ipsi quoque merito obseruationis legis pertinere possent ad Christum, & ad indulgentiam peccatorum, & ad ipsam fidei gratiam. *1. Argumentum. Rom. 3. Rom. 5. Ephes. 2. Rom 3. & 4. Gal 2. & 3. & alibi.*

Igitur, cùm idem Apoſtolus fidei tribuit, quod negat operibus, & legi, dicẽs hominem iuſtificari per fidem, non per legem; ex fide, non ex operibus; ſine dubio tribuit fidei efficientiam, & meritum aliquod reſpectu iuſtificationis, quod tamen meritũ nõ ex nobis, ſed ex Deo eſt, cuius donum eſt fides: & ideò cum fide gratiam adiungit Apoſtolus, dicens nos gratis iuſtificari per gratiam Dei, per fidem Ieſu Chriſti, &c. Secundò probamus ex alijs locis, vbi habetur præpoſitio, *per*, aut *ex*. Nam ſi in omnibus alijs locis ſignificat cauſſam, cur non etiam cauſſam ſignificabit, cùm dicitur homo iuſtificari per fidem, aut ex fide? Omitto loca illa, vbi iuſtificari per Chriſtum, per ſanguinem eius, per mortem ipſius; item ex ipſo, per ipſum, & in ipſo eſſe omnia; & alia id genus, vbi præpoſitionem, *per*, aut, *ex*, cauſſam ſignificare nemo dubitauit vnquam. Illis tantùm locis contentus ero, vbi de ipſa fide agetur. Cùm igitur dicitur:
Heb. 11. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſsiones, obturauerunt ora leonum*, &c. particula, *per*, non apprehenſionem, ſed veram cauſſam ſignificat. Non enim per fidem apprehenderunt regna relatiuè, ſed reipſa fide armati filij Iſraël obtinuerunt regna Chanaan. Neque Daniel, Dauid, & Samſon per fidem apprehenderunt victoriam contra leones, ſed fide muniti, & implorantes auxilium Dei beſtias illas ſuperauerunt. In eodem cap. accipit Apoſtolus pro eodẽ, aliquid fieri per fidem, aut fide, vt omnes concedunt. Cùm igitur dicitur Abel obtuliſſe plurimam hoſtiam, & Noë aptaſſe arcam in ſalutem, & Abraham obediuiſſe, vt exiret in alium locum; & hæc omnia tribuit fidei, apertiſsimè fidem facit cauſſam. Nam Abel fidei, ſeu per fidem obtulit plurimam hoſtiam, quàm Cain, quoniam certò credens, Deum eſſe primum auctorem omnium rerum, & ſummo cultu adorandum, ex ea fide motus eſt, vt offerret id, quod optimum habebat. Itaque fides cauſſa fuit illius precioſę oblationis. Noë quoque fide, ſeu per fidem aptauit arcam, quoniam credens verbis Dei comminantis diluuium, timore concepto, metuens aptauit arcam. Vbi videmus, ex fide natum eſſe timorem, ex timore fabricationem arcæ: proinde fidem veram fuiſſe cauſſam timoris, & conſequenter ipſius arcæ. Denique; Abraham fide, ſiue per fidem obediuit exire in locum, quem neſciebat: quoniam credens Deum omnipotentem, & fideliſsimum, ex ea fide motus eſt, vt promptè obediret, etiamſi neſciret, quò vocaretur. Quare fides cauſſa fuit obedientiæ, & fide obedire nihil eſt aliud, quàm fidem obedientię eſſe cauſſam. Igitur eodem modo fide iuſtificari, vel per fidem iuſtificari, nihil aliud erit, niſi fidem cauſſam eſſe iuſtificationis.

2. *Argumentum.* Alterum argumentum petitur ab ijs locis, quæ teſtantur, fidem eſſe initiũ iuſtitiæ, ac per hoc eſſe cauſſam formalem inchoatam iuſtificationis. Id inprimis docet Apoſtolus:
Rom. 4. *Credenti in eum, qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſtitiam.* Vbi ipſa fides cenſetur eſſe iuſtitia, ac per hoc non apprehendit fides iuſtitiam Chriſti, ſed ipſa fides in Chriſtum eſt iuſtitia. Et, ſi quidem ſit viua, & perfecta per charitatem, erit perfecta iuſtitia: ſin minùs, erit ſaltem imperfecta, inchoataque iuſtitia. Item: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id,*
1. Cor. 3. *quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulas, vniuſcuiuſque opus ignis probabit.* Nam per *fundamentum* intelligunt Patres paſsim fidem in Chriſtum.

Conſtat

Constat autem fundamentum in quouis ædificio partem, & inchoationem ædificij esse, quod per additionem parietum, & tecti perducitur in fastigium, & perfectionem. Item S. Petrus: *Fide purificans corda eorum.* Vbi fides dicitur corda purificare, quoniam liberat hominem à sordibus errorum & falsarum opinionum de Deo, rebusque diuinis. Quod quidem facit fides non tam efficienter, quàm formaliter: quomodo lux intrans pellit tenebras, cùm simul morari non posśint lux, & tenebræ. Porrò puritas cordis quid est, nisi iustitia, vel inchoata, vel perfecta. *Act. 15.*

Tertium argumentum, quod etiam potisśimum est, sumitur ab ijs locis, quæ docent, per fidem impetrari remisśionem peccatorum, ac per hoc iustificari hominem ex fide, non quia fides tantùm respiciat promisśionem, & illam credendo apprehendat, sed quia remisśionem impetret, & suo quodam modo etiam mereatur. *Fides tua te saluam fecit*, ait Dominus mulieri, cui dixerat: *Remittuntur tibi peccata tua.* Non autem rectè diceretur fides saluum facere, videlicet à peccatis, hoc est, iustificare, si reuera nihil faceret in ordine ad iustificationem, sed tantùm acciperet indulgentiam. Confirmat hanc efficaciam fidei, quod legimus dictum Chananeæ: *O mulier, magna est fides tua.* Et: *Propter hunc sermonem vade, exijt Dæmonium à filia tua.* Hic enim apertè tribuitur fidei efficacia impetrandæ sanitatis. Neque responderi debet, aliud esse loqui de iustificatione, aliud de curatione morbi corporalis. Nam Dominus ijsdem planè verbis tribuit fidei vtramque sanitatem. Peccatrici enim dixit: *Fides tua te saluam fecit*: Et mulieri curatæ à sanguinis fluxu similiter dixit: *Fides tua te saluam fecit*: & cæco illuminato etiam dixit: *Fides tua te saluum fecit.* Rursus: *In promisśione*, inquit Apostolus, *non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenisśimè sciens, quia, quæcunque promisit Deus, potens est & facere. Ideò & reputatum est ei ad iustitiam.* Vbi caussam reddit Apostolus, cur fides Abrahæ sit reputata iustitia, quoniam credendo dedit gloriam Deo. Itaque placuit Deo fides illa, per quam ipse glorificatus est; & ideò merito illius fidei, quæ tamen donum, & gratia ipsius erat, Abrahamum iustificauit. Item: *Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? quomodo credent sine prædicante?* Vbi B. Paulus, sicut facit caussam fidei prędicationem verbi; ita facit caussam inuocationis ipsam fidem, & caussam salutis, id est, iustificationis, inuocationem. Ex quo intelligimus, fidem per inuocationem impetrare iustificationem. Non igitur fides relatiuè iustificat, accipiendo videlicet oblatã iustificationem, sed quærendo, pulsando, petendo, denique inuocãdo, & impetrãdo iustificat. Postremò (vt alia multa loca prætereã) multis exẽplis Apostolus docet per fidem placere homines Deo, ac per hoc fidem apud Deum magni esse pretij, ac meriti. De Abele scribit, eũ per fidẽ adhuc, quamuis defunctum, loqui: hoc est, sanguinem ipsius clamare ad Deũ, & vindictam impetrare ob meritum fidei ipsius. De Henoch scribit, fide translatum fuisse, ne videret mortem; hoc est merito fidei, per quam placuerat Deo: placuisse autem per fidem, quia *sine fide impoßibile est placere Deo.* Alia id genus multa leguntur in eodem cap. quæ longum esset referre. Accedant etiam multa testimonia S. Augustini.

3. Argumentum. *Luc. 7.* *Matth. 15.* *Mar. 7.* *Luc. 7.* *Matth. 9.* *Mar. 10.* *Rom. 4.* *Rom. 10.* *Heb. 11.* *Prob. 5. hominem, sola fide, ficari.*

Quintum argumentum principale sumitur ex duobus principijs, quæ in sequen-

sequentibus demonstrantur. Vnum principium est, caussam formalem iustificationis non esse iustitiam, quæ est in Christo; vel solam remissionem peccatorum; sed iustitiam in nobis realiter inhærentem; ad quam iustitiam Script. & Patres præcipuè charitatem pertinere docent. Ex hoc principio euidenter sequitur, non solam fidem per modum dispositionis iustificare. Nam iustitia ista realis, & inhærens non debet apprehendi per fidem, sed infundi per gratiam. Ad hanc autem infusionem disponit quidem actus fidei, sed disponit etiam actus timoris, pœnitentiæ, aliarumque virtutum: & præter cæteros actus dilectionis sine dubitatione disponit. Illis autem actibus disponuntur homines ad eiusmodi gratiam recipiendam, quos Deus in Scripturis sanctis præexigi, ac prærequiri significat. Prærequiri autem actum fidei, timoris, spei, pœnitentiæ dilectionis, suprà probatum est. Neque aduersarij, præsertim paulò saniores, id negant, sed interpretantur, eos actus, excepta fide, prærequiri quoad præsentiam, non quoad aprehensionem iustificationis. Quare, si talis ponatur iustificatio, quæ non apprehensione, sed infusione obtineatur, non erit vlla caussa, cur soli fidei tribuatur iustificationis dispositio. Adde, quòd etiam ipsa natura nos docet, ijs actibus disponi materiam ad recipiendam formam, qui sunt eorum similes, qui consequentur formam. Ligna enim per calorem disponuntur ad recipiendam formam ignis, quoniam ex igne calor procedit. Itaque ad formalem iustificationem, quæ potissimum in infusione charitatis sita est, nihil magis, quàm dilectio, siue pœnitentia ex dilectione disponit. Simile argumentum ducitur ex necessitate operum bonorum ad salutem; quod est alterum principium inferiùs probandum. Nam, si fides sola iustificaret impium, certè ipsa etiam sola saluaret: non enim amitti posset iustitia quibuscunque malis operibus, nisi amitteretur fides: proinde manente fide, maneret iustitia; manente autem iustitia, salus quoque esset in tuto.

CAPVT IV.

De caussa formali iustificationis.

Sess. 6. c. 7. ECCLESIAE Catholicæ sententia de hac re explicatur à Tridentina Synodo: *Vnica formalis caussa est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit; qua videlicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, & non modò reputamur, sed verè nominamur, & sumus.* Et paulo infrà: *Id in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hæc simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem.*

Propositio 1. Itaque sit propositio prima: *Iustitia nostra formalis inhærens est.*

Prob. 1. Rom. 5. Prob. primò ex illis verbis Apostoli: *Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes in vita regnabunt*

nabunt per vnum Iesum Christum. Igitur, sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi: ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi. Et hoc loco habemus, iustificari per Christum non esse, haberi, aut pronunciari iustos, sed verè fieri, & constitui iustos per adeptionem inhærentis iustitiæ, & iustitiæ non imperfectæ, sed absolutæ, & perfectæ. Nam iustificare hoc loco esse, iustum facere, non, pronunciare iustum, perspicuum est, tum ex illis verbis: *Iusti constituentur multi*; vbi declarat Apostolus ipse, quid sit iustificari, ac dicit esse, iustum constitui; iustum autem constitui, & iustum fieri, idem sunt: tum ex antithesi Adami ad Christum. Scribit enim Apostolus, sic nos constitui iustos per obedientiam Christi, quomodo constituti sumus iniusti per inobedientiam Adami: constat autem per inobedientiam Adami nos iniustos esse constitutos iniustitia nobis verè, ac reipsa inhærente; non iniustitia Adami nobis imputata. Esse autem iustitiam, quam per Christum adipiscimur, veram, absolutamque iustitiam, intelligi potest; tum ex eo, quòd Apostolus vocat eam *abundantiam iustitiæ*: tum ex eo, quòd idem Apostolus dicit maius esse Dei donum, quàm Adæ pecatum. Inde enim sequitur, vt, si peccatum Adæ veram in nobis, & absolutam iniustitiam posuit, vt omnium consensu posuit, certè Dei donum veram in nobis, absolutamque iustitiam ponat.

Alterum testimonium est: *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.* Hoc loco simul explicantur ferè omnes caussę iustificationis: nam iustificamur à Deo gratis, id est, ex mera eius liberalitate: nullo enim opere nostro meremur iustificari. At hæc Dei liberalitas est caussa efficiens. Iustificamur autem per gratiam ipsius, id est, per iustitiā ab illo donatam, & infusam: Et hæc est caussa formalis. Iustificamur item per redemptionem, quę est in Christo Iesu: & hęc est caussa meritoria. Denique; Iustificamur per fidem in sanguine propitiatoris: & hæc est caussa dispositiua. Prob 2. Rom. 3.

Tertium testimonium est: *Et hæc quidem* (peccatores videlicet) *fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Quo loco, vt exponunt Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus, & alij, docet Apostolus, homines in Baptismo per inuocationem nominis Christi, & per operationem Spiritus S. purgari, & sanctificari. Atque hoc ipsum iustificari est, ita vt iustificatio duo illa contineat, purgationem, siue ablutionem, & sanctificationem. Quòd si iustificatio est ablutio, & sanctificatio, sequitur, quòd iustificatio non sit sola peccatorum remissio, sine interna sanctificatione. Item, sequitur, quòd iustificatio non sit imputatio iustitiæ, vel declaratio, more forensi. Nam imputatio, & declaratio non egent inuocatione nominis Christi, aut virtute Spiritus S. Prob. 3. 1. Cor. 6.

Quartum est: *Cùm apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris nostri Dei non ex operibus, quæ fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus S. quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Ex verbis illis postremis: *Vt iustificati gratia ipsius, &c.* intelligimus, in verbis Prob. 4. Tit. 3.

ſuperioribus deſcriptam eſſe iuſtificationem, ita vt ſecundum Apoſtoli ſententiam iuſtificatio ſit regeneratio, & renouatio Dei benignitate, per lauacrum Baptiſmi, & effuſione Spiritus ſancti in nos facta. Hanc autē regenerationē, & renouationē, quę eſt ipſa iuſtificatio, formaliter fieri per donū aliquod inhęrens, tribus argumētis probari poteſt. Primò, ex ipſa natura, & ratione regenerationis: neque enim intelligi poteſt, quemadmodū regeneretur aliquis ſine vlla ſui mutatione, per ſolam Dei beneuolentiā in ipſo Deo exiſtentem, vel per ſolam extrinſecam iuſtitiæ alterius imputationem. Nam certè regeneratus diligitur, vt filius; cùm anteà odio haberetur, vt inimicus: ergo mutatio aliqua facta eſt. Non potuit autem in Deo fieri: igitur in homine facta eſt. Ac per hoc regeneratio aliquid in ipſo homine ponit, ob quod Filius Dei nominetur, & ſit. Deinde; Idem prob. ex cauſsis huius renouationis, quas hic idem Apoſtolus numerat. Nominatur enim benignitas Dei, quæ eſt efficiens cauſſa: Chriſtus, qui eſt cauſſa meritoria: lauacrum Baptiſmi, quod eſt cauſſa inſtrumentaria: effuſio Spiritus, ſiue Spiritus effuſus, qui eſt cauſſa formalis. Per effuſionem autem Spiritus, ſiue Spiritum effuſum nihil rectiùs intelligitur, quàm primarium eius donum, quod eſt charitas, quæ idcirco etiam dicitur diffundi in cordibus noſtris. Denique; Idem prob. ex confeſsione aduerſariorum. Fatentur enim etiam ipſi, eſſe in nobis inhærentem aliquam renouationem per Spiritum ſanctum, ſed negant eam propriè eſſe iuſtitiam, aut per eam nos abſolutè iuſtificari, & ideò confugiunt ad Chriſti iuſtitiam imputatam. At Apoſtolus hanc ipſam renouationem, iuſtificationem appellat. *Vt iuſtificati*, inquit, *gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ.* Reddit enim cauſſam, cur nos Deus per lauacrum, & Spiritum ſanctum regenerauerit, ac renouauerit: & ait cauſſam fuiſſe, vt iuſtificati, id eſt, per eam regenerationem, & renouationem iuſtificati hæredes regni, ac vitæ ſempiternæ effici mereamur.

Prob. 5. *Heb. 11.* Quintum teſtimonium eſt, vbi teſtatur Apoſtolus aliquos homines fuiſſe verè, & abſolutè iuſtos. Nam de Abel ſcribit: *Teſtimonium conſecutus eſt eſſe iuſtus.* De Noë: *Iuſtitiæ, quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus.* Iſti certè, & alij eorum ſimiles verè iuſti erant; nec iuſti imperfectè, & inchoatè, ſed abſolutè, & perfectè. Neque enim Script. iuſtos abſolutè vocaret eos, qui abſolutè iuſti non *Gen 6.* *Pſal. 118.* eſſent. Quid, quòd etiam perfectos, & immaculatos appellat? *Noë vir iuſtus erat, atque perfectus fuit.* Et: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Porrò hæc eorum iuſtitia non erat iuſtitia Dei inhabitans, aut iuſtitia Chriſti imputata, ſed iuſtitia in illis inhærens, & propria. Nam Apoſtolus oſtende- *Heb. 11.* re volens, vnde Abel iuſtitiæ teſtimonium conſecutus eſſet, ait: *Teſtimonium perhibente Deo muneribus eius.* Vbi videmus probari iuſtitiam Abelis ab effectu *1 Ioan. 2.* ipſius iuſtitiæ. Nam, *qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt.* Itaque probat Apoſtolus Abelem fuiſſe iuſtum, quia iuſta opera faciebat, cùm Deo ritè ſacrificaret. Iuſti autem operis cauſſa eſt iuſtitia inhærens, non imputatio iuſtitię quę cùm extrinſeca ſit, principium operis eſſe non poteſt. Sic etiam Noë fuiſſe iuſtum, probat idem Apoſtolus, quia credidit Deo, timuit iudicium Dei, obediuit mandatis *Gen. 6.* Dei. Et dicitur fuiſſe iuſtus, quia ambulauit cum Deo. Quomodo etiam pro- *Luc. 1.* bat S. Lucas, Zachariam, & Elizabeth fuiſſe iuſtos coram Deo, *quia incedebant*

bant in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini.

Sextum testimonium est Apostoli, vbi dicit iustos conformes esse imagini Christi, & portare imaginem Christi: *Quos*, inquit, *præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui; vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Et: *Sicut portauimus imaginem terreni, ita & portemus imaginem cœlestis.* Christus autem non est iustus per imputationem, neque per solam inhabitationem iustitiæ increatæ; sed iustus est verè, & propriè, etiam vt homo, per creatam, & inhærentem sibi iustitiam, ex qua iustissima opera faciebat. Igitur & nos, si similes, si fratres, si imagines eius esse debemus, iustitiam veram, & inhærentem habere necesse est. Nam, si re ipsa iniusti, & putatiuè solum iusti sumus, magis Diaboli, quàm Christi similitudinem gerimus. Rectius enim denominamur ab eo, quòd sumus, quàm ab eo, quod esse putamur. Præterea; Terreni hominis, id est, Adami, peccatoris, veram imaginem portauimus, quia peccatum nobis nõ putatiuè, sed verè, & re ipsa inhærebat. Igitur & Christi veram imaginem gerimus, si iustitia nobis non putatiuè, sed verè ac re ipsa inhæreat. Prob. 6. Rom. 8. 1. Cor. 15.

Septimum testimonium est, vbi Apostolus docet, nos per iustificationem, qua morimur peccato, & resurgimus iustitiæ, repræsentare Christi mortem, & resurrectionem. Et inter alia dicit: *Qui mortuus est, iustificatus est à peccato.* Quod etiam significauit Apostolus Petrus: *Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desijt à peccatis.* At Christus non putatiuè, sed verè mortuus est, & verè resurrexit. Igitur & nos non putatiuè sed verè morimur peccato, & resurgimus ad iustitiam, cùm per Baptismum iustificamur. Prob. 7. Rom. 6. 1. Pet. 4.

Octauum est, vbi Apostolus scribit, *nos iam per Christum accepisse spiritum adoptionis filiorum Dei*, quoad animam, quæ viuit propter iustificationem, quamuis corpus mortuum sit (id est, adhuc mortale sit) *propter peccatum.* Sed paulò pòst addit, nos *iam primitias spiritus habentes, intra nos gemere, expectantes adoptionem filiorum Dei, redemptionem corporis nostri.* Nam vt alibi ait: *Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.* Atqui adoptio filiorum, quam expectamus in redemptionem corporis, verissima erit, & inhærens in ipso corpore, id est, immortalitas, & impassibilitas non putatiua, sed vera. Igitur adoptio, quam nunc habemus in Spiritu per iustificationem, vera etiam esse debet, non putatiua. Alioqui, sicut expectamus redemptionem corporis, ita quoque expectaremus redemptionem animæ. Prob. 8. Rom. 8. Philip. 3.

Propositio secunda: *Fides non est integra formalis caussa iustificationis.* Propositio 2.

Prob. primo ex Script. Nam, cùm dixisset Apostolus: *Nos autem spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus*, subiunxit continuò: *Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium; sed fides, quæ per dilectionem operatur.* Vbi illa verba: *Ex fide spem iustitiæ expectamus*, duobus modis intelligi possunt. Vno modo, vt sit sensus: Ex fide speramus vitam æternam, quæ est merces iustitiæ. Sæpe enim Apostolus ponit spem pro ea re, quæ speratur: *Expectãtes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.* Itaque spes iustitiæ erit id, quod iustitia sperat, id est, quod iustitiæ debetur, videlicet, præmium vitæ beatæ. Altero modo, vt sensus sit: Ex fide spem iustitiæ expectamus: id est ex fide speramus, nos posse iustificari. Posterior sensus simplicior est, & magis congruens cum præcedentibus. Prob. 1. Gal. 5. Tit. 2.

bus verbis esse videtur; & tamen vterque in idem recidit, cùm ex vtroque id manifestè colligatur, ex fide, non ex lege, aut operibus ante fidem factis, hominem iustificari. At, ne daretur occasio errandi, explicuit Apostolus, quæ fides sit illa, quæ iustificat, cùm ait: *Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium*: id est, nec lex circumcisis data, neque opera Gentilium in præputio facta, iustificant: *sed fides*; non quæcunque autem fides, sed *quæ per dilectionem operatur*: id est, fides, quæ agitur, ac mouetur, formatur, & quasi animatur per dilectionem. Quòd si charitas est forma fidei, & fides non iustificat formaliter, nisi ab ipsa charitate formata, certè multò magis charitas ipsa iustificat. Huc etiam pertinent illa testimonia, quæ indicant, vel solam fidem non sufficere: *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Et: *Fides sine operibus mortua est*. Et: *Qui non diligit, manet in morte. Et nos scimus, quia translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.*

Gal. 5. 1. Cor. 13. Iac. 2. 1. Ioan. 3.

Prob. 2. & 3. Prob. secundò ex Patribus, qui docent fide tantùm inchoari iustitiam, perfici verò per dilectionem.

Prob. tertiò ratione ducta ex natura ipsius fidei, & iustitiæ. Nam iustitia res est adeò bona, vt cum nullo alio bono pugnet, & ideo adiunctione aliorum bonorum non minuatur, nec desinat esse, sed perficiatur semper, & crescat; vt perspicuum est ex eo, quòd inueniatur in beatis, in Christo, & in ipso Deo. At fides repugnat beatitudini, neque in Deo, aut in Christo vnquam fuit; neque in Angelis, aut hominibus manet, cùm beati esse incipiunt. Non igitur fides est formalis iustitia, nisi inchoata, & perfecta. Præterea; Iustitia facit nos Christo similes, & per eam gerimus Christi imaginem. At fides non facit nos Christo similes, sed potius aliquo modo dissimiles, cùm in Christo fides non fuerit, quippe qui faciem Patris semper viderit. Ad hæc; Iustitia virtus est, per quam lex diuina completur. At plenitudo legis non est fides, sed charitas. Denique; Iustitia non potest esse informis, & mortua, cùm sit animæ vita, nec possit fieri, vt quis eodem tempore sit peccator, & iustus, id est, mortuus secundum spiritum, & secundum spiritum viuus. At fides informis & mortua esse potest. Non igitur sola fides est nostra integra, formalisque iustitia.

Rom. 13.

Propos. 3. Propositio tertia: *Formalis caussa iustificationis non est Dei essentialis, ac diuina.*

Prob. 1. Prob. I. ex Apostolo, qui ex proposito de iustificatione disserit, & apertissimè demonstrat, iustitiam, per quam iustificamur, esse fidem, viuam videlicet, & per dilectionem operantem. Illam enim fidem Deus pro iustitia habet. Et, quia Deus non fallitur, eadem fides verè iustitia est, & iustitia fidei nominatur. *Credenti*, inquit, *in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam.* Et infrà: *Dicimus, quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam.* Et infra: *Signum accepit Circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio, vt sit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur illis ad iustitiam.* Et similia habentur alibi: *Nos fide spem iustitiæ expectamus: nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur.* Quod si fides per dilectionem operans est illa iustitia, per quam iustificamur, certè non iustificamur

Rom. 4. Gal. 5.

per

per iustitiam Dei essentialem: nisi quis ita desipiat, vt fidem nostram iustitiam Dei essentialem esse definiat.

Prob. secundò ex S. Augustino, qui sæpissimè repetit, & inculcat nos iustificari iustitia Dei, non qua ille iustus est, sed qua nos iustos facit. *Prob. 2.*

Prob. tertiò varijs rationibus. *Prob. 3.*

Prima ratio: Iustificatio præcedit inhabitationem Dei: non igitur homo iustificatur per iustitiam essentialem inhabitantem. Propositio prob. Nam Sapiens dicit *Spiritum S. non habitare in corpore subdito peccatis*. Idem docet S. Augustinus. *1. Ratio.* *Sap. 1.*

Secunda ratio: Si essemus iusti iustitia Dei essentiali nos inhabitante, essemus omnes æquè iusti, atque ipse Christus. Nam ipse quoque non aliter iustus esse posset, nisi per iustitiam Dei essentialem, si Deus nullam iustitiam acceptat: nisi suam essentialem. At Script. disertis verbis testatur, *nos omnes de plenitudine Christi accepisse*: & *vnicuique nostrum dari gratiam secundum mensuram donationis Christi*. Non igitur iusti sumus iustitia Dei essentiali, sed iustitia creata, quæ maior, & minor esse, & sub certam mensuram cadere potest. *2. Ratio.* *Ioan. 1.* *Ephes. 4.*

Tertia ratio: Script. docet, aliquos homines verè esse iustos, vt Noë, Zachariam, Abel, & multos alios. At non ab inhabitante, sed solum ab inhærente: alioqui enim, si satis est iustitia inhabitans, vt verè iusti esse dicamur, cur nō dicimur etiam immortales, æterni, beati, omnipotentes, cùm ista omnia eius attributa nos inhabitent? Et cur nō dicuntur omnes homines iusti; immò & omnes lapides, omnia ligna, omnia sidera, cur non rectè iusta dicentur, si inhabitatio Dei denominationem illam tribuere potest? Quamuis enim non inhabitet Deus per fidem, & charitatem omnia, tamen per potentiam, essentiā, & præsentiam omnia prorsus inhabitat. *3. Ratio.* *Gen. 6.* *Luc. 1.* *Heb. 11.*

Quarta ratio: Si nullam iustitiam Deus acceptat, nisi suam essentialem, ac propterea per illam nos inhabitat, vt iustos efficiat, certè sequitur, vt Christi iustitiam, qua is pro nobis Patri satisfacere patiendo, & moriendo voluit, Deus non acceptet. Illa enim Christi iustitia fuit iustitia creata, non diuina, & essentialis. Quod si Christi iustitia Patri non satisfecit, quorsum ille carnem suscepit? quorsum tanta pati voluit? At longè aliud docet nos Isaias: *Iustificabit ipse iustus seruus meus multos*. Et Paulus: *Reconciliatos* nos dicit *Patri, in sanguine Filij sui*. Quid Apostolus Ioannes? An non affirmat, sanguinem Christi mundare nos ab omni peccato? & Christum propitiationem esse pro peccatis totius mundi? Denique; Nihil frequentius Script. testatur, quàm Christi passionem, & mortem, plenam, & perfectam satisfactionem fuisse pro peccatis. *4. Ratio.* *Isa. 53.* *Rom. 3. & 5.* *1. Ioan. 1.* *1. Ioan. 2.*

Propositio quarta: *Iustificatio nostra non constat sola remissione peccatorum: sed etiā interna renouatione, ita vt ipsa renouatio iustitia dicenda sit, & non tantum iustificationis effectus.* *Propos. 4.*

Prob. I. ex Script. *Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostrā.* Hic Apostolus nomen iustificationis tribuit potiùs renouationi internæ, quam remissioni peccatorū: ac per hoc docet, iustificationē nō modò non constare sola remissione peccatorum, sed neque præcipuè ea constare. *Prob. 1.* *Rom. 4.*

OOOO o Neque

Neque enim dubitari potest, quin Apostolus velit, mortem Christi fuisse exemplar mortis peccatorum, id est, remissionis, & deletionis peccatorum nostrorum; resurrectionem autem, exemplar renouationis, & regenerationis
Rom. 6. internæ, per quam in nouitate vitæ ambulemus. Id enim alibi explicat multis verbis: vbi etiam docet, Baptismi cæremoniam, qua mergimur in aquam, & emergimus ex aqua, repręsentare Christi mortem, & resurrectionem, & simul mortificationem vitiorum, & nouitatem vitæ. Cùm igitur Apostolus dicit Christum traditum esse ad mortem propter delicta nostra, videlicet remittenda, & resurrexisse propter iustificationem nostram, id est, vt in vitæ nouitate ambulemus, apertissimè demonstrat, in ipsa renouatione iustificationem positam esse: alioqui dicere debuisset: Qui traditus est propter iustificationem à peccatis, & resurrexit propter vitæ nouitatem.

Nota. Est autem notandum, mortem Christi, quæ prætium fuit redemptionis, non solùm caussam fuisse remissionis peccatorum, sed etiam internæ renouationis. Nam secundum Ecclesiæ Catholicæ doctrinam, hæc duo separari nequeunt, cùm vna, & eadem gratia per Christi meritum nobis infusa, atque in nobis inhærens, & peccata deleat, & animam iustitia exornet. Sed quamuis hoc ita sit, tamen ad iustificationem nostram non satis erat mors Christi, sed necessaria etiam erat resurrectio. Deus enim ita cōstituerat, vt primùm Christus ipse glorificaretur; deinde mitteretur Spiritus sanctus, Euangeliū prędicaretur, Gentes conuerterentur, & per fidem, & Sacramenta iustificarentur.
Ioan. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.* Et Apostolus: *Si Chri-*
1. Cor. 15. *stus non resurrexit, inanis est fides nostra.* Itaque, cùm tā mors, quàm resurrectio, ad iustificationem necessaria esset, potuisset B. Paulus vtramque partem iustificationis, id est, remissionem peccati, & donum renouationis, tribuere morti Christi, vel resurrectioni: sed maluit distinguere, & morti quidem tribuere remissionem peccati; resurrectioni autem renouationem; propter similitudinem, quam habet extinctio peccati cum morte carnis, & renouatio spiritualis cum resurrectione corporali. Item: Cùm Apostolus dixisset: *Sicut reg-*
Rom. 5. *nauit peccatum in mortem, ita gratia regnet per iustitiam in vitam æternam*: opponit iustitiam peccato, & per iustitiam intelligit internam renouationem, ex qua procedūt opera vitæ. Id enim requirit antithesis. Peccatū enim regnasse dicitur in mortē, quia operabatur opera mortifera: cōtrà igitur, gratia Dei regnare dicetur per iustitiā in vitam, quia per iustitiā infusam operabitur opera vitæ. Quòd si renouatio interna, quæ est principium operum bonorum, rectè vocatur iustitia, procul dubio iustificatio in illa renouatione, & non in sola remissione peccatorum constituenda est. Rursus; *Neque exhibeatis membra ve-*
Rom. 6. *stra arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo, tanquā ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ Deo.* Docet enim, in nobis esse iustitiam loco peccati, & per iustitiam intelligit aliquid inhærens, vnde opera procedunt. Nam ideò dicit, nos esse ex mortuis viuentes, & membra nostra esse debere arma iustitiæ Dei, vt videlicet membris vtamur ad opera iustitiæ facienda ad gloriam
Rom. 8. Dei. Item: *Spiritus viuit propter iustificationem.* Vel, vt habent Græca: *Spiritus vita* (videlicet est) *propter iustitiam.* Iustificatio enim, siue iustitia, quæ facit viuere, & per hoc operari, non potest esse sola remissio peccati, sed aliquid internum,

ternum, & inhærens. Item: *Si data est lex, quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia.* Vbi apertè demonstrat, iustitiam, vnde dicitur iustificatio, esse aliquid, quod vitam animæ præbeat, eamque in motu, & actione constituit. Item: *Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.* Vbi renouare in spiritu, explicat Apostolus per, induere nouum hominem: nouum autem hominem appellat *creatum in iustitia, & sanctitate veritatis.* Gal. 3. Ephes. 4.

Prob. secundò testimonijs varijs S. Augustini.

Prob. tertiò ratione naturali. Nam iustificatio sine dubio motus quidam est de peccato ad iustitiam, & nomen accipit à termino, ad quem ducit; vt omnes alij similes motus: illuminatio, calefactio, & cæteri. Non igitur potest vera iustificatio intelligi, nisi aliqua præter remissioné peccati iustitia acquiratur. Quemadmodum nec vera erit illuminatio, nec vera calefactio, si tenebris fugatis, & frigore depulso, nulla lux, nullusque calor in subiecto corpore subsequatur. Deinde; Iustificatio non ideò solùm nobis cōfertur à Deo, vt gehennæ pœnas euadamus, sed etiam vt prēmia cœlestia acquiramus. *Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.* Et: *Quos prædestinauit, hos & vocauit; quos vocauit, hos iustificauit; quos iustificauit, hos & magnificauit.* Vbi ponitur magnificatio effectus iustificationis, sicut est ipsa iustificatio vocationis, & vocatio prædestinationis effectus. Quò etiam pertinet illud: *Reposita est mihi corona iustitiæ.* At certè sola remissio peccatorum liberat à pœna, non tribuit gloriam. Quod ipsum quotidie in forensi iudicio videmus. Denique; Iustificatio ex inimicis facit amicos, filios, dilectos, ciues Sanctorum, & domesticos Dei, hæredes regni, vt Scripturæ passim loquuntur. Non igitur remissione sola peccatorum constat, sed & infusione virtutum, ob quas homo dignus tam insignibus appellationibus habeatur. Non enim dignus est amore aliquis ob hoc solùm, quòd ei debita condonata sunt, cùm ea dissoluere non posset. Neque continuò efficitur filius, aut ciuis, aut domesticus, aut hæres, qui pœnam, cui iustè adiudicatus erat, iudicis clementia non subibit. Prob. 2. & 3. Rom. 6. Rom. 8. 2. Tim. vlt.

Propositio quinta: *Iustificatio nostra non consistit in imputatione iustitiæ Christi.* Prop. 5.

Prob. primò ex eo, quòd contraria sententia nullum in Script. aut Patribus testimonium habeat. Hactenùs enim nullum aduersarij omninò locum inuenire potuerunt, vbi legeretur, Christi iustitiam nobis imputari ad iustitiam; vel nos iustos esse per Christi iustitiam nobis imputatam. Legimus quidem, beatum esse, cui non imputantur peccata, & fidem reputari ad iustitiam, & Christum factum esse nobis à Deo sapientiā, iustitiam, & redemptionem. Sed, sicut non legimus nobis imputari redemptionem Christi, aut sapientiā, quasi nos redemptores haberi debeamus humani generis, vel ipsum Dei verbum, & sapientiam: ita non legimus nobis Christi iustitiam imputari. Prob. 1.

Prob. secundò ex eo, quòd nulla necessitas potest adferri eiusmodi imputationis. Nam, si necessaria esset imputatio illa, ideò potissimùm esset necessaria, quòd homo post remissionem peccati adhuc sit verè peccator, peccato scilicet tecto, non deleto. At ista necessitatis caussa locum non habet, nisi quis Script. euidentissimis rationibus repugnare velit. Scriptura siquidem vtitur omni genere vocabulorum, quæ excogitari poterant ad veram peccatorum Prob. 2.

remißionem significandam, vt si quis de industria quærat vocabula, quibus perspicuè declarat peccatum aliquod verè tolli, & aboleri, non poßit aliquod repetire, quod ipsa Script. diuina non occupauerit. Dicit enim peccata tolli:
1. Paral. 21. *Obsecro Domine, aufer iniquitatem serui tui.* Dicit deleri: *Deleui, vt nubem, iniquitates*
Isa. 44. *tuas, & quasi nebulam, peccata tua.* Vbi similitudo nubis, & nebulæ indicat, ne
Ezech. 36. vestigium quidem veræ culpæ remanere. Dicit mundari: *Effundam super vos a-*
Psal. 50. *quam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Dicit ablui: *Asperges me, Domine, hyssopo, & mundabor; lauabis me, & super niuem dealbabor.* Vbi etiam obiter comparatio illa notanda: *Super niuem dealbabor.* Quomodò enim super niuem dealbatur: à quo nihil omninò nigredinis, & sordium aufertur? Dicit
Prou. 15. purgari: *Per misericordiam, & fidem purgantur peccata.* Dicit remoueri à nobis, &
Psal. 102. longißimè proijci: *Quantùm distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates*
Mich. 7. *nostras.* Et: *Proijciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Dicit denique pecca-
Psal 9. tum fuisse, & non esse: *Quæretur peccatum illius, & non inuenietur.* Et: *Tota pulchra*
Cant. 4. *es, & macula non est in te.* Nec solùm in Testamento veteri, sed etiam in nouo phrases eiusmodi frequentantur: *Ecce agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi.* Et:
Ioan. 1.
Act. 3. *Conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Et: *Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni*
1. Ioan. 1. *peccato.* Et: *Ablue peccata tua inuocato nomine ipsius.* Et: *Peccatorum purgationem fa-*
Act. 22.
Heb. 1. *ciens.* Item: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.* Et: *Hæc quidē*
Heb. 9. *fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis.* Et: *Eratis aliquando tene-*
1. Cor. 6. *bræ, nunc autem lux in Domino.* Et ibidem. *Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam*
Ephes. 5. *non habentem maculam, neque rugam.* Aliud adhuc argumentum non omittendū, petitum videlicet ab antithesi Adam ad Christum: *Sicut per inobedientiam Adami*
Rom. 5. *peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam Christi iusti constituuntur multi.* Et ibidem: *Maior est Christi gratia, quàm Adami peccatum.* Inobedientia verò Adami non imputatiuè, sed verè peccatū in nobis impreßit: igitur obedientia Christi non imputatiuè, sed verè, peccata nostra sustulit, & deleuit.

Prob. 3. Prob. tertiò ex remotione alterius caussæ, quam aduersarij prætexere solent pro imputatione iustitiæ Christi. Dicunt enim, imputationem hanc propterea necessariam esse, non solùm, quòd verè peccatum in nobis perpetuò hæreat, sed etiam quòd iustitia nostra inhærens non tam sit perfecta, vt simpliciter, & absolutè iustificet. At iustitia inhærens, siue renouatio interior, in fide, spe, & charitate potißimùm sita esse cognoscitur. Id enim affirmat Apo-
1. Cor. 13. stolus: *Nunc manent fides, spes, charitas, tria hæc.* Quare, si probauerimus, fidem, spem, & charitatem in hac vita posse esse perfectam, probatum quoque erit, non esse necessariam imputationem iustitiæ Christi. Ac de fide quidem, si fides in hac vita non potest esse perfecta, nunquam omnino poterit esse perfecta. Nam in alia vita non perficitur, sed euacuabitur. Quis autem credat, tam insignem virtutem nunquam futuram esse perfectā? Deinde; S. Petrus apertè
1. Pet. 1. docet, fidem perfectam esse posse: *Vt probatio vestræ fidei multò pretiosior auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem, & gloriam, in reuelatione Domini nostri.* Sicut enim aurum perfectum est, quod ignem sustinet: ita planè fides perfecta est, quæ in camino tentationis probata pretiosior auro inuenitur. Præterea; Qui credit ex toto corde, certè perfectam habet fidem: talem autē habuisse Eunu-
Act. 8. chum illum, quem Philippus baptizauit, testatur S. Lucas. Abrahami fidem fuisse

fuisse omninò perfectam, docet Apostolus: *Contra spem in spem credidit, non infirmatus est fide, non hæsitauit diffidentia, plenissimè sciens, &c.* Vbi ponitur illud, πληροφορηθεὶς, quod summam plenitudinem, perfectionemque designat. Idem quoque Apostolus non languidam fidem, sed robustissimam commendat, cũ ait: *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.* Et S. Ioannes non de languida fide, sed de perfecta dicit: *Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.* Et Apostolus Petrus: *Cui resistite fortes in fide.* Et Paulus: *In omnibus sumentes scutũ fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere.* Certè enim fides, quæ mundum vincere, diabolo resistere, & omnia eius tela retundere potest, nõ imbecilla, nec languida, sed fortis, & robusta esse debet. Deniq; negari non potest, quin Apostolus perfectam fidem agnoscat ibi: *Accedamus cũ vero corde in plenitudine fidei.* Est enim vox illa, πληροφορία, quæ aduersariorũ etiã consensu plenissimã, ac perfectissimã persuasionẽ significat. Iam verò de Spe satis esse debet testimoniũ Apostoli, qui affirmat, spem nostrã esse debere, tanquã anchorã animæ tutam, & firmã. Denique; De charitate, in qua præcipuè iustitia nostra consistit, testimonia diuina, vbique occurrunt. Nam Dominus ait: *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Constat autem plurimos homines, id est, omnes Martyres, hanc perfectionem charitatis attigisse. Itẽ: *Qui seruant verbum eius, in hoc verè charitas Dei perfecta est.* Seruari autẽ posse verbũ eius, docet idẽ Ioannes: *Et mandata eius grauia nõ sunt.* Denique; Non desunt in Script. exempla Sanctorum, qui Deũ toto corde dilexerint. Nam de Dauide scribitur: *De omni corde suo laudauit Dominum, & dilexit eum, qui fecit illum.* Et promittitur hæc perfectio charitatis populo Dei, cũ dicitur: *Circumdet Dominus cor tuum, & cor seminis tui, vt diligas eum in toto corde, & in tota anima tua.* His accedit, quod Dominus dicit: *Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est.* Et Apostolus agnoscit se, & alios quosdam esse perfectos, cũ scribit: *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Et: *Quicunque ergò perfecti sumus, &c.* Constat autem perfectionem in charitate consistere, cùm sit ipsa *vinculum perfectionis.* Igitur fatendum est, charitatem etiam in hac vita posse esse perfectã.

Rom. 4. Heb. 11. 1. Ioan. 5. 1. Pet. 5. Ephes. 6. Heb. 10. Heb. 6. Ioan. 15. 1. Ioan. 2. 1. Ioan 5. Eccli. 47. Deut. 30. Matth. 5. 1. Cor. 2. Philip. 3. Coloss. 3.

Prob. 4. veritas, quia fieri nõ potest, vt Christi iustitia nobis imputetur, præsertim eo sensu, qui probatur hæreticis. Nã, si solũ vellet nobis imputari Christi merita, quia nobis donata sunt, & possumus ea Deo Patri offerre pro peccatis nostris, quoniã Christus suscepit super se onus satisfaciẽdi pro nobis, nosq; Deo Patri recõciliandi; recta esset eorũ sentẽtia; quamuis modus loquendi in Script. & Patrib. aut nunquã, aut rarissimè inueniatur: sed ita imputari nobis Christi iustitiã, vt per eã formaliter iusti nominemur, & simus, id nos cũ recta ratione pugnare contendimus. Nã tametsi aliquãdo denominatio fiat à forma extrinseca; quomodo res dicitur cognita per cognitionẽ, quæ est in mente; & paries dicitur visus per visionẽ, quæ est in oculo: tamen, cũ in aliquo duæ sunt formæ cõtrariæ, vna inhærẽs, altera extrinseca, sine dubio denominatio absoluta sumitur ab inhærẽte forma potiùs, quam ab extrinseca. Si quis enim Æthiopẽ candida veste indueret, non rectè diceretur Æthiops hic esse albus; sed cõtrà, rectè diceretur niger esse. Sic igitur, si hominẽ verè impiũ, & iniustũ per inhærentẽ iniustitiã, induas per apprehensionẽ, & cogitationẽ iustitia Christi, non rectè pronunciabis eũ iustũ, sed impiũ, & iniustum iustissimè nominabis.

Prob. 4.

Prob. 5. Prob. quintò. Nam, si verè nobis imputatur Christi iustitia, vt per eam iusti haberemur, & censeremur, perinde ac si propriè nostra esset intrinseca, formalisque iustitia, profectò non minùs iusti haberi, censerique deberemus, quàm ipse Christus: & ita dici Redemptores, & Saluatores mundi, atque alia id genus vocabula recipere, & attributa.

Prob. 6. Prob. sexto. Christus id nobis restituit, quod perdideramus in Adam: at in Adam non perdidimus iustitiam imputatam, neque esse ad imaginem, & similitudinem Dei per imputationem, sed veram iustitiam inhærentem, per quam verè similes eramus Deo. Igitur per Christum veram iustitiam, Deique similitudinem, non extrinsecam tantùm, imputatamque recipimus.

Prob. 7. Prob. septimò, Si per iustitiam Christi nobis imputatam verè dici possumus iusti, & Filij Dei: ergò poterit etiam Christus per iniustitiam nostram sibi imputatam dici verè peccator, &, quod horret animus cogitare, filius Diaboli. Nam aduersarij concedunt, ita Christo imputatum fuisse peccatū, vt nobis iustitia imputatur. At ista illorum blasphema, & sacrilega impudentia toti Script. repugnat. Christus enim in sacris litteris dicitur semel peccatum per tropum, quia hostia fuit pro peccato. Item semel dicitur maledictū, quia maledictis, & opprobrijs, ac pœnis plurimis subiectus fuit. At nusquam dicitur peccator, impius, scelestus, Diaboli filius; nisi fortè ab inimicis, & infidelibus: sed vbique sanctus, innocens, immaculatus, impollutus, iustissimus prædicatur. Quare, si Christus, quia verè in se sanctus erat, quamuis ei nostra iniquitas imputaretur, non iniquus, sed iustus est nominatus: certè eadem ratione, si nos verè immundi essemus, & impij etiam post iustificationē, quamuis nobis Christi iustitia imputaretur, non iusti, sed iniqui dicendi essemus. At Script. vocat nos iustos, & sanctos, Deique filios, & hæredes post lauacrum regenerationis, & renouationis. Non igitur per imputationem iustitiæ, sed per ipsam iustitiam inhærentem in nobis, & manentem iustificamur.

2. Cor. 5. Gal. 3. Rom 8. Ephes. 1. Coloss. 3. & alibi.

Prob. 8. Cant. 4. Prob. octauò: Christus comparatur sponso, & Ecclesia, siue anima iustificata comparatur sponsæ. Dicitur autem sponsa illa pulcherrima pulchritudine sibi inhærente, non pulchritudine sponsi sibi imputata. Nam idcircò tribuitur sponsæ pulchritudo propria mulierum, & sponso pulchritudo propria virorum, vt intelligamus aliam esse pulchritudinem Christi, aliam Ecclesiæ, vel animæ iustificatæ. Adde, quòd esset absurdissimum, si sponsus cœlestis, & verè pulcherrimus, sponsam haberet turpissimam, & solùm ornatam extrinsecùs pretiosa aliqua veste viri.

Prob. 9. Matth. 5. Act. 15. Prob. nonò: Per iustificationem mundatur cor, vt præparetur ad visionē Dei. Nam ideò dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et: *Fide purificans corda eorum.* At oculus reipsa immundus, quamuis mundissimus habeatur, non potest solem videre. Igitur neque cor immundum, quamuis mundum reputetur, Deum vnquam videbit.

Prob. 10. Heb. 13. Ephes. 5. Tit. 2. Ioan. 17. Prob. decimo: Christus passus est, *vt sanctificaret per suum sanguinem populum,* vt dicit Apostolus. *Et tradidit semetipsum pro Ecclesia, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: & mundaret sibi populum acceptabilem.* Et ipse Dominus ait: *Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt & ipsi sint sanctificati in veritate.* At si non verè,

verè, sed imputatiuè solum populum suum Christus sanctificauit, frustrà passus, & mortuus est, & non potuit perficere, quod optabat. Velle enim sanctificare, & sanctificare in veritate, non significat solùm, velle liberare à pœna peccati; aut, velle, vt habeamur pro sanctis, quamuis reuera non simus: sed, velle id efficere, vt verè sancti, mundi, & immaculati simus.

Propositio sexta: *Iustitia, qua formaliter iustificamur, habitualis est, non actualis.* Nam actualis, id est, opera verè iusta iustificant quidem, vt S. Iacobus loquitur, cùm ait ex operibus hominem iustificari, sed meritoriè, non formaliter. *Propos. 6.* *Iac. 2.*

Hæc propositio magis conformis est Script. Concilio Trident. testimonijs Patrum, & rationi. Quod ad Script. attinet, ea testimonia nobis hic sufficere posse videntur, quæ docent, nos per Sacramenta iustificari: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto,* &c. Et: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Et: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus S. quem infudit in nos abundè.* At certè Sacramenta non iustificant, nisi concurrendo per modum instrumenti ad infusionem iustitiæ habitualis. Nam, si iustificare deberent excitando actualem fidem, & dilectionem, frustra adhiberetur Baptismus infantibus, & frustrà baptizarentur, vel reconciliarentur ij, qui vi morbi alicuius vsum rationis, & sensum amisissent. *Prob. 1.* *Ioan. 3.* *Ephes. 5.* *Tit. 3.*

Esse etiam hanc propositionem conformem rationi, prob. primò; Iustitia, qua formaliter iustificamur, non est solùm in adultis, sed etiam in paruulis baptizatis. At in illis nulla potest esse iustitia actualis. Secundò; Iusti non tantùm, cùm operantur, sed etiam cùm cessant ab opere, iusti sunt: neque enim dormientes deserit iustitia. Tertio; Spiritus S. peculiari modo inhabitat iustificatos, non adultos tantùm, sed etiam paruulos: nec desinit vnquam inhabitare, donec iusti sunt; vt omnes concedunt. At non potest intelligi, quomodo Spiritus S. semper inhabitet iustos, & non inhabitet peccatores, nisi aliquid, atque id permanens, efficiat in iustis, quod non efficit in peccatoribus. Id autem est gratia iustificationis. Quartò; Non dicitur homo peccator, quia malè operatur, sed quia transeunte opere malo manet in illo peruersio, & macula per modum habitus. Igitur à contrario sensu, non dicitur iustus formaliter, qui operatur iustitiam, sed qui habet in se iustitiam, & rectitudinem per modum habitus permanentem. Quinto: Ipsi etiam Philosophi hoc docent, non posse rectè dici iustum, qui vnum, aut aliud opus facit iustum, sed qui per habitum ita dispositus est, vt posset, quando velit, facilè, perfectè, & cum delectatione operari iustitiam. *Prob. 2.*

C A-

CAPVT V.

De incertitudine, mutabilitate, & inæqualitate iustitiæ.

Certitudo quid.

DE certitudine videndum, quid sit, & quotuplex certitudo.

Certitudo nihil aliud esse videtur, nisi firmitas quædam, & immutabilitas veritatis. Illud enim dicitur certum, quòd exploratè, & immobiliter est verum.

Certitudinis diuisio 1.

Est autem duplex certitudo. Vna obiecti, id est, rei cognitæ, vel creditæ: altera subiecti, id est, hominis cognoscentis, vel credentis. Prior certitudo est immutabilis rei, quæ reuera aliter se habere non potest, quàm creditur, vel cognoscitur: qua notione dicimus certum esse, Deum esse bonum, peccatum esse malum. Posterior certitudo est firmitas quædam assensus nostri ad rem, quæ cognoscitur, vel credenda proponitur: de qua certitudine loquimur, cùm dicimus; hoc mihi est certum; id est, ita firmitur inhæreo huic sententiæ, vt prorsus de illius veritate non dubitem. Oritur prior certitudo vel à necessitate ipsius rei, si fortè non sit contingens, sed necessaria: vel à determinatione iam facta, si non sit necessaria, sed contingens. Deum esse bonum certum est, quoniam in se est necessarium. Christum venturum esse ad iudicandos viuos, & mortuos, certum est, quia à diuina voluntate determinatum est, quamuis alioqui contingens esset in se, non necessarium. Certitudo posterior nascitur partim à medio, quo nobis res aliqua suadetur; partim ab ingenij bonitate, & voluntatis affecta. Quædam enim sunt media, quæ vim habent gignendi firmum assensum; quædam sunt etiam, quæ non habent. Sic etiam aliqui ex bonitate, vel exercitatione ingenij percipiunt planè vim mediorum, & certi redduntur: alij contra, ex ingenij tarditate non assequuntur efficaciam mediorum, & adeò certi reddi non possunt. Vir doctus, & acutus, certus est, Solem multò terra tota esse maiorem; quod multi rudes non modo non credunt, sed etiam ridendos existimant eos, qui credunt. Denique, ipsum affectum non parum valere ad certitudinem ex parte subiecti efficiendam, testes esse possunt hæretici rudiores, qui sæpe nesciunt ipsi, quid credant, & tamen ita firmiter adhærent hæresibus, vt aliquando malint occidi, quàm illas non credere. Quanquam, si propriè loquendum sit, certitudo vera ex parte subiecti nunquam separatur à certitudine ex parte obiecti. Qui enim certò credunt ea, quæ falsa sunt, non tam certi, quàm persuasi esse debent. Potest tamen certitudo vera ex parte obiecti separari à certitudine ex parte subiecti, cùm multa sint in se certa, quæ nobis videntur incerta.

2. Diuisio Certitudinis.

Sed est alia etiam partitio certitudinis. Quædam enim est certitudo *euidens*; quædam *obscura:* & in vtraque tres quasi gradus distingui possunt.

Certitudo

Certitudo euidens eſt earum rerum, quæ aliquo modo videntur. Cuius certitudinis primum gradum obtinent prima rerum principia, quæ ſolis vocabulis explicatis, ſine alia ratiocinatione, ab omnibus vera eſſe creduntur. vt, nō poſſe idem eſſe, & non eſſe; totum maius eſſe, quàm partem. Et hæc dicitur certitudo intellectus, ſiue habitus principiorum. Secundum gradum certitudinis euidentis obtinent concluſiones ex principijs primis euidenter deductæ. Atque hæc dicitur certitudo ſcientiæ. Tertium gradum obtinent ea, quæ ſenſibus corporis percipiuntur. Quæ dicitur certitudo experientiæ. *Certitudo euidens.*

Certitudo obſcura eſt earum rerum, quæ ſola fide, vel opinione nituntur. Cuius certitudinis primum gradum habent, quæ propter diuinam auctoritatem certò creduntur. Et hæc eſt certitudo fidei Catholicæ, & diuinæ: eſtque abſolutè, & ſimpliciter certitudo, quia nulla ratione poteſt ei ſubeſſe falſum. Secundum gradum habent ea, quæ creduntur ob auctoritatem humanam, ſed ita confirmatam, & celebrem, vt omnem formidinem prorſus excludat. Qualia ſunt, Ciceronem, & Virgilium fuiſſe inſignes viros, & ſimilia. Atque hæc dicitur certitudo fidei humanæ, ſiue certitudo moralis: quæ, tametſi non tanta ſit, vt ei nullo modo falſum ſubeſſe poſsit (*omnis* enim *homo mendax*) tamen tanta eſt, vt temerarius meritò iudicetur, qui contrà ſentiat, aut diſputet. Tertium gradum habent illa, quæ tot ſignis & coniecturis nituntur, vt ſecurum hominem reddant, & anxietatem excludant, non tamen formidinem omnem expellant. Atque hæc dicitur certitudo coniecturalis; & opinionis eſt potius, quàm fidei. *Certitudo obſcura.* *Pſal. 115.*

His explicatis ſit propoſitio prima: *Non poſſunt homines in hac vita habere certitudinem fidei de ſua iuſtitia, ijs exceptis, quibus Deus ſpeciali reuelatione hoc indicare dignatur.* Neque neceſſe eſt, hoc loco diſtinguere fidem Catholicam à fide diuina ſpeciali: quamuis enim inter ſe differant, quòd fides Catholica non tantùm diuina ſit, ſed etiam omnibus hominibus neceſſaria; fides autem diuina ſpecialis ad eos tantùm pertineat, ad quos reuelatio pertinet: tamen non differunt quantum ad certitudinem, neque ſunt habitus diuerſi, ſed vnus, & idem, cùm eiuſdem æternæ veritatis auctoritate nitantur. Eſt communis ferè omnium Theologorum, & Academiarum, atque etiam Concilij Tridentini. *Propoſ. 1.*

Prob. primò ex teſtimonijs diuinæ Script. Prouerbiorum, Eccleſiaſtæ, Eccleſiaſtici. *Quis poteſt dicere: mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato?* Notat hoc loco V. Beda, rectè Salomonem non dixiſſe, neminem eſſe mundum corde, & purum à peccato; ſed neminem poſſe dicere: *Mundum eſt cor meum, & purus ſum à peccato.* Nam, niſi poſſent homines per gratiam Dei mundum cor habere, non diceret Dauid: *Cor mundum crea in me Deus.* Et: *Beati immaculati in via.* Sed quoniam illi ipſi, qui mundi ſunt, non poſſunt hoc certò ſcire, neque teſtimonium aliquod infallibile habent de ſua iuſtitia, ideò nemo poteſt gloriari, ac dicere: mundum eſt cor meum. Item: *Sunt iuſti, atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei. Et tamen neſcit homo, vtrum odio, vel amore dignus ſit, ſed omnia in futurum ſeruantur incerta.* Item: *De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adijcias peccatum ſuper peccatum, & ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur.* *Prob. 1.* *Prou. 20.* *Pſal. 50.* *Pſal. 118.* *Eccle. 9.* *Eccli. 5.*

Hic locus mirificè pungit hæreticos huius tẽporis. Ipsi enim propriè illi sunt, qui, vbi fide sibi visi sunt Christi iustitiam apprehendisse, nullo deinceps metu tanguntur. Et, quamuis adijciant peccatum super peccatum, putant sibi salutem perire non posse, quia miseratio Domini magna est, & credentibus non imputat multitudinem peccatorum. Quos sanè vanissimos iudicat Ecclesiastes:

Eccle. 8. *Sunt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. Sed & hoc vanissimum iudico.*

Prob. 2. Prob. secundò propositio à testimonio & exemplo trium perfectissimorum hominum, Iob, Dauidis, & Pauli. Nam, si viri isti tam insignes, quorum

Iob. 27. vnus dicebat: *Non reprehendit me cor meum in omni vita mea:* Alius: *In innocentia*

Psal. 25. *mea ingressus sum:* Tertius: *Nihil mihi conscius sum*; non audebant sibi certitudi-

1. Cor. 4. nem gratiæ propriæ arrogare, quis erit ille, qui de propria iustitia non formidet? Igitur S. Iob:

Iob. 9. *Si venerit ad me, non videbo eum. Si abierit, non intelligam.* Item: *Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem me ostendero, prauum me comprobabit; etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* Et infrà: *Verebar omnia opera mea, sciens, quòd non parceres delinquenti.* Et: *Quid faciam, cùm sur-*

Iob 31. *rexerit ad iudicandum Dominus? Et: cùm quæsierit, quid respondebo illi?* S. autẽ Dauid:

Psal. 18. *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.* S. Hieronymus, & S. Bernardus sententiam huius loci esse volunt, neminem esse iustorum, qui plenè intelligat, careatne peccatis, an non. Et, quamuis hic locus interdum exponi soleat de peccatis venialibus, probabilius tamen est, extendi ad omnia, cùm sententia sit generalis, & nihil sequatur absurdi, si generaliter exponatur. Denique, Apostolus:

1. Cor. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.* Propositum erat Apostoli deterrere Corinthios à iudicijs temerarijs, quibus vnus alium, aut iustum, aut peccatorem iudicat. Ostendit autem iudicium de nostra iustitia Deo esse relinquendum, cùm ne nos quidẽ ipsi nos planè cognoscamus: *Mihi,* inquit, *pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die*; id est, non magni facio aliena iudicia de me, quia non ignoro, quàm sint incerta. *Sed neque meipsum iudico*, id est, nec meo iudicio fidere audeo, quoniam etiamsi *nihil mihi conscius sim*, tamen *non in hoc iustificatus sum*; id est, non ideò iustus sum, quia bonam cõscientiam habeo. Fortasse enim Deus videt in conscientia mea id, quod ego non video. *Qui autem iudicat me Dominus est*; id est, solus Deus est verus iudex, ille solus omnia nouit, & tunc verè iustum me putabo, cùm Dominus me iustum esse pronunciabit. *Nolite itaque ante tempus iudicare, quousque veniat Dominus, qui reuelabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo.*

Prob. 3. Prob. tertiò testimonijs Prophetarum, & Apostolorum, quæ vel requirunt ex parte nostra varias conditiones, vt iustificemur; vel indicant incertũ esse, an, qui agit pœnitentiam, consequatur remissionem; vel admonent, vt non simus nimiùm securi, quasi certi simus de iustitia iam adepta.

Deut. 4. Primi generis sunt hęc testimonia: *Cùm quæsieris ibi Dominum* (nimirum post varia peccata) *inuenies eum, si tamen in toto corde quæsieris eum, & in tota tribulatio-*

2. Paral. 6. *ne animæ tuæ.* Et: *Si peccauerint tibi, & iratus fueris,* &c. Et infrà: *Si conuersi fuerint ad te in toto corde suo, & in tota anima sua, tu exaudies de cœlo, dimittes populo tuo.* Et:

Isa. 1. *Quiescite agere peruersè, discite bene facere, quærite iustitiam,* &c. *& venite, & arguite me.*

tae, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra, sicut coccinum, sicut nix dealbabuntur, & si fuerint rubra, sicut vermiculus, sicut lana alba erunt. Item: *Si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis suis, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet*, &c. Et: *Vos amici mei eritis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Et: *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis.* Et: *Si credis in toto corde, licet.* Hæc, & similia testimonia manifestè significant requiri aliquid in nobis, vt iustificemur. Ezech. 18. Ioan. 15. Luc. 13. Act. 8.

Secundi generis sunt hæc testimonia: *Forsitan ignoscet Deus delictis tuis.* Et: *Conuertimini ad me in toto corde vestro.* Et paulò post: *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus?* Item, idem: *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus?* Et: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi.* Hæc, & similia, quæ significant incertitudinem remissionis, non faciunt dubias promissiones Dei, quibus promisit verè pœnitentibus indulgentiam; illæ enim certissimæ sunt: sed respicuunt incertitudinem nostræ dispositionis. Vndecunque autem veniat incertitudo, semper probant hæc testimonia, non debere hominem ita esse securum, vt non semper à Deo petat seriam pœnitentiam, & peccati remissionem. Dan. 4. Ioel. 2. Ion. 3. Act. 8.

Tertij generis sunt hæc testimonia: *Beatus vir, qui semper est pauidus.* Et: *Non enim, qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* At si quis certitudine fidei sciret se iustum esse, posset vtique se commendare, & probatus esset, quia sine dubio minimè falleretur. Et: *Cum metu, & tremore salutem vestram operamini.* Et: *in timore incolatus vestri tempore conuersamini.* Et: *Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.* At, si per bona opera certitudo vocationis quærenda est, certè etiam iustificationis. Nam *quos vocauit, hos & iustificauit.* Quòd si certitudo iustificationis ex bonis operibus pendet, non igitur certus est homo de sua iustificatione mox atque iustificatus est. Rursus; Non igitur ex sola fide pendet certitudo iustificationis. Denique; Non igitur certa est iustificatio nostra certitudine fidei quæ infallibilis est, sed certitudine operum, quæ coniecturalis, atque imperfecta certitudo est. Prou. 28. 2. Cor. 10. Philip. 2. 1. Pet. 1. 2. Pet. 1. Rom. 8.

Prob. quartò propositio testimonijs SS. Patrum. Prob. 4. & 5.

Prob. quintò varijs rationibus.

Prima ratio probat, non posse haberi certitudinem fidei de propria iustitia hoc modo: Non potest aliquid certum esse certitudine fidei, nisi aut immediatè contineatur in verbo Dei, aut ex verbo Dei per euidentem consequentiam deducatur. Fides enim non est, nisi diuini verbi auctoritate nitatur. Neque de hoc principio vel Catholici, vel hæretici dubitant. At in verbo Dei non continetur immediatè particularis illa propositio: Talis, vel talis homo iustificatus est: exceptis enim paucissimis, vt Magdalena, & quodam paralytico, qui ab ipso Christo audierunt: *Remittuntur tibi peccata tua*, cæteri homines in sacris litteris ne nominantur quidem. Vniuersales autem promissiones conditiones suas requirunt, vt singulis applicentur. Oportet igitur, vt ex verbo Dei per euidentem consequentiam id colligat, quisquis eam certitudinem habere se iactat. Id autem fieri non posse, probamus hoc modo: Ratiocinatio, qua quis certitudinem fidei de sua iustitia ex verbo Dei concluderet, hæc esse deberet: Verbum Dei testatur, omnes verè conuersos ad Deum, & 1. Ratio. Matth. 9. Luc. 7.

 pœni-

pœnitentiam seriò agentes, peccatorum indulgentiam, & gratiam obtinere. Mihi autem euidens est mea conuersio, & pœnitentia: igitur mihi certum est certitudine fidei me indulgentiam, & gratiam accepisse. Huius argumenti assumptionem dico non solum falsam, sed etiam impossibilem esse, nisi adsit
Ierem. 17. reuelatio. Nam inprimis *prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet illud?* Deinde, videmus reipsa multos falli, qui se putant habere, quod non ha-
Luc. 22. bent. Certè B. Petrus, cùm dicebat: *Tecum paratus sum in carcerem, & in mortem ire*; se paratum esse credebat mortem subire pro Christo, & tamen verè paratus non erat, vt euentus ostendit: Et Apostolus Paulus, cùm in Christianos fureret, magna se charitate flagrare arbitrabatur, & tamen ex ignorantia fallebatur. Et quis est, qui certus sit se non laborare ignorãtia aliqua non probabili, sed crassa, & ex eo peccandi affectum gerere, quem ipse non videat? Denique; Nulla sunt clariora signa veræ conuersionis, & gratiæ iam adeptæ, quàm opera charitatis, & præsertim si quis animam pro Deo ponat. At hoc ipsum potest esse signum fallax, cùm Apostolus dicat, posse hominem sine vera charitate Dei consumere in cibos pauperum omnes facultates suas, & tradere corpus suum ita, vt ardeat.

2. Ratio. Secunda ratio probat, neminem teneri ad illam certitudinem habendam, etiamsi fortè posset haberi. Nam talis articulus in nullo Symbolo fidei continetur. Et eiusmodi præceptum in nullo canone Ecclesiastico continetur. Percurrantur Symbola, Apostolicum, Nicænum, Constantinopolitanum, Athanasij, nusquam reperietur talis articulus: Credo me esse iustum. Quod autem in Symbolo Apostolico dicitur: *Credo remißionem peccatorum*, significat, in Ecclesia dari baptismum in remissionem peccatorũ, vt explicatur in Symbolo Constantinop. Porrò in Concilijs Ecclesiasticis non solùm non habetur tale præceptum fidei, sed habetur etiam expressè contrarium in Concilio Trident. id est, non teneri homines ad credendum sibi peccata remissa esse. Adde quòd, si eiusmodi articulum fidei haberemus, sequeretur omnem hominem, qui peccat quocunque genere peccati mortalis, continuò fieri hæreticum: atque ita nullum esse peccatorem, qui non simul esset hæreticus: neque enim potest, qui voluntariè peccat, credere, se iustum esse, nisi falsum dedita opera credere velit. Et præterea, cùm omnes hæretici ab Ecclesia separentur, & foris sint, sequeretur, nullum peccatorem in Ecclesia esse posse: quæ fuit hæresis Donatistarum. Quid enim sunt grana, & paleæ in eadem area; boni, & mali pisces in eodem reti; oues, & hœdi in eodem ouili; nisi iusti, & peccatores in eadem Ecclesia?

3. Ratio. Tertia ratio probat, non expedire, vt homines habeant ordinariè certitudinem de propria gratia. Nam in hoc loco tentationis tanta est infirmitas, vt superbiam possit generare securitas. Et Dominus per parabolam Pharisæi,
Luc. 18. & Publicani ostendit eos, qui se iustos esse confidunt, facilè se ceteris anteponere, eosque despicere: *Non sum, ait, sicut ceteri homines, velut etiam hic Publicanus.* Contrà autem ignoratio huius secreti humilitatem conseruat, & auget: facit enim, vt fideles superiores inuicem arbitrentur, & vnus alium honore præueniat.

4. Ratio. Quarta ratio docet, reipsa fidelibus eiusmodi certitudinem non adesse.

Nam

Nam inprimis, quibusdam singulari beneficio reuelatum esse constat, ipsis remissa fuisse peccata. Id enim testatur de S. Anthonio magnus Athanasius: de S. Galla S. Gregorius: De S. Francisco S. Bonauentura: nec desunt alia eius generis exempla. Quorsum autem Deus id certis hominibus reuelaret, quasi speciali prærogatiua, si fidelibus omnibus esset notitia ista communis? Deinde; Non minùs constat alios quosdam, alioqui perfectissimos, in obitu suo propter hoc incertum non mediocriter trepidasse. Refert S. Hieronymus B. Hilarionem in morte dixisse: *Egredere, anima mea, quid times? egredere, quid trepidas? Septuaginta propè annis seruiuisti Christo, & mortem times?* Similia exempla trepidantium sanctissimorum Patrum recenset Ioannes Climachus. Quomodo ergò credibile est, omnibus fidelibus certitudinem adesse de propria gratia, atque iustitia?

In vita S. Anton l. 4. Dial. c. 13. In vit. S. Franc. c. 3.

Propositio secunda: *Non possunt homines in hac vita habere certitudinem fidei de prædestinatione sua, atque electione ad gloriam, sine speciali reuelatione.* Propos. 2.

Prob. primò ex Script. Nam Apostolus Paulus de prædestinatione disputans, refert hoc mysterium inter altissima Dei secreta, exclamans: *O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini? Aut quis consiliarius eius fuit?* Prob. 1. Rom. 11.

Et quamuis hæc altitudo secreti præcipuè respiciat caussam, cur Deus vnum eligat, alterum non eligat, tamen indicat etiam, non posse sciri sine reuelatione, quem Deus elegerit, & quem non elegerit. Nam ex hoc ipso, quòd ignoramus, quid moueat Deum, vt hunc potiùs, quàm illũ eligat, & in eius voluntatem rem totam referre cogimur, intelligimus non posse alia via cognosci, quem eligere, & quem non eligere voluerit, nisi per reuelationem specialẽ, qua suam ipse voluntatẽ alicui manifestare dignetur.

Secundò; Script. hortatur omnes ad timorem, cùm ait: *Tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time, ne fortè & tibi non parcat.* Et: *Qui stat, videat, ne cadat.* Et: *Cum timore, & tremore salutem vestram operamini.* Et: *Tene, quod habes, ne fortè alius accipiat coronam tuam.* Et idem: *Videte, ne perdatis, quæ operati estis.* Et: *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.* Rom. 11. 1. Cor. 10. Philip. 2. Apoc. 3. 2. Ioan. Psal. 2.

Tertiò; Script. disertis verbis docet salutem pendere à conditione operũ. *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Et: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et: *Quòd si filij, & hæredes, si tamen compatimur, vt & conglorificemur.* Et: *Si commortui sumus, & conuiuemus.* Et ibidem: *Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* At concedunt aduersarij, nullam esse posse certitudinem salutis, si ea pendeat à conditione operum: vnde ergò tam confidenter affirmant, se de salute, & vita æterna esse certissimos? Matth. 5. Matth. 19. Rom. 8. 2. Tim. 2.

Quarto; Script. testatur, multos ad tempus credere, & posteà circa fidem naufragare, & perire, vt patet de semine, quod cecidit super petram, quod exponit Dominus de ijs, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. *Spiritus manifestè dicit, quia in nouißimis diebus discedent quidam à fide.* Et: *Quam quidam appetentes, errauerunt à fide.* Qui autẽ à gratia, & fide exciderunt, nullam certitudinem habent suæ restitutionis in gratiam: immò Script. dicit Luc. 8. 1. Tim. 4. 1. Tim. 6.

2. Tim. 2. hoc planè esse incertum, cùm ait: *Ne fortè det illis Deus pœnitentiam, & resipiscant.*
Ioel. 2. Et: *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus?* At, si multi credentes à veritate posteà aberrant, reprobi fiant; igitur non erant illi certi ex fide, se perseueraturos; alioqui falsa fuisset eorum fides. Non potest autem certitudo prædestinationis haberi sine certitudine perseuerantiæ, cùm perseuerantia sit effectus maximè proprius prædestinationis, & sine perseuerantia non possit impleri prædestinatio: igitur neque de prædestinatione homines illi certi fuerunt ex fide.

Prob. 2. & 3. Prob. secundò ex testimonijs Patrum.

1. Ratio. Prob. tertiò rationibus. Prima ratio: Nihil affirmari debet de his, quæ pēdent ex sola Dei voluntate, nisi ex manifesta reuelatione ipsius: si enim nemo certo scire potest, quid sit in homine, nisi spiritus eius, quantò magis nemo scire poterit, quid sit in Deo, nisi spiritus Dei? Pendere autem prædestinatio-
Rom. 9. nem ex Dei voluntate, perspicuum est, *quia cuius vult, miseretur, & quem vult, indurat.* & quos eligit, non ex operibus, sed misericordia eligit.

2. Ratio. Secunda ratio: Non potest homo certus esse ex fide, an sit dignus odio, vel amore, secundum præsentem iustitiam, quam in se habet. Igitur multò minùs ex fide certus esse potest, an sit dignus odio, vel amore, secundum æternum decretum, quod in ipso Deo latet. Neque enim dubitari potest, quin facilior sit notitia præsentis iustitiæ, quàm æternæ prædestinationis.

3. Ratio. Tertia ratio: Nam vtilissimum est ad humilitatem conseruandam, vt non sciatur in hac vita, quis ad numerum electorum certò pertineat. Et quamuis posset Deus alia etiam ratione huic elationis morbo medicinam facere: tamē sic placuit magno illi medico, qui ordinem sanandi non accipit ab ægroto.

4. Ratio. Quarta ratio: hoc quoque vtilissimum est propter reprobos. Nam, si scirentur, qui essent prædestinati, reliqui omnes desperantes de salute nihil omninò boni peragere curarent.

Propos. 3. Propositio tertia: *Fides, & iustitia non est propria electorum, & semel habita amitti potest.*

Prob. 1. Prob. primò ex Script. Nam tam multa, & tam perspicua sunt Script. testimonia, vt mirum sit, potuisse in mentes hominum contrarium errorem ca-
Ezech. 18. dere. *Cùm auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis.* Quid clarius? Quomodo, quæso, auertitur iustus à iustitia, si sola fide iustificatur,
Luc. 8. & fides semel concepta extingui non potest? Et: *Nam, qui super petram, sunt, qui cum gaudio suscipiunt verbum, & hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Isti certè suscipiunt semen verbi Dei cum gaudio,
Ioan. 15. & credunt; neque deest illis fides, sed perseuerantia in fide. Item: *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum.* At palmes esse non potest, qui aliquando non vixerit in vite: non enim palmites aliunde inseruntur, sed nascuntur ex vite, & non mortui, sed viui nascuntur. Sic igitur fideles in Christo renascuntur, & cùm renascuntur, non mortui sunt, sed viui, & tamen, si, postquam renati sunt, fructum bonorum operum ferre recusent, arescunt,
Matth. 24. præciduntur, & pereunt. Item: *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Ex hoc loco intelligimus, non omnes iustos perseuerare, ac per hoc, non omnes iustos saluari.

saluari. Illud enim: *refrigescet charitas*, extinctionem planè significat charitatis: alioqui non opponeretur perseuerantiæ vsque in finem. Item: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè, cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* 1. Cor. 9. Et: *Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, & à gratia excidistis.* Gal. 5. Quomodo possent euacuari à Christo, & à gratia excidere, si in Christo, & in gratia verè nunquam fuissent? Et: *Quidam circa fidem naufragauerunt.* 1. Tim. 1. Et: *In nouissimis diebus discedent quidam à fide.* 1. Tim. 4. Et: *Quam quidam appetentes errauerunt à fide.* 1. Tim. 6. Et: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutésque seculi venturi, & prolapsi sunt; renouari iterum ad pœnitentiam.* Hebr. 6. Quid hic dici potest? Non habuerunt veram fidem, qui discesserunt à fide? Et quomodo naufragauerunt, qui in naui nunquam fuerunt? Num verè iustificati fuerant, qui illuminati gustauerunt donum cœleste, & participes facti erant Spiritus sancti, & tamen prolapsi sunt? Dicit autem Paulus, *impossibile eos renouari ad pœnitentiam*; id est, difficillimum, & rarissimum esse, vt renouentur. Nam, vt idem ait: *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur hostia pro peccato: terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.* Heb. 10. Et Petrus: *Melius erat illis, non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mãdato. Contigit enim illis illud veri prouerbij: Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.* 2. Pet. 2. Poteratne clariùs explicari vera prolapsio? Nam, qui reuertitur ad suum vomitum, certè anteà vomuerat, & vomendo pectus purgauerat: & sus lota nõ diceretur reuerti ad volutabrum luti, nisi de illo anteà exiuisset, & lota verè fuisset.

Prob. secundò exemplis eorum, qui Spiritu sancto referente, fidem, vel charitatem amiserunt. Prob. 2. Primò; Angeli mali, qui Script. teste peccauerunt, & ex Angelis Diaboli fieri meruerunt, certè antequam peccarent, iusti fuerant, vt colligunt S. Patres ex Isaia, & Ezechiele. Isa. 14. Ezech. 28. Secundò; Primi nostri parentes ad imaginem, & similitudinem Dei conditi, fide, & gratia ornati erant, etiam aduersarijs testibus, & tamen eos grauissimè lapsos esse, aduersarij negare nõ possunt. Tertiò; Saul Rex initio bonus, & iustus erat, & tamen non solùm peccauit, sed etiam reprobus, & damnatus creditur. Id enim insinuat Script. 1. Reg. 15. & 10. & apertè asserit S. Augustinus, L. 2. ad Simplicianũ, q. & ante eum Cyprianus. L. 1. Epist. 5. Quartò; Dauid Rex omnium consensu iustus fuit, cùm de eo diceret Deus: *Inueni Dauid virum secundum cor meum.* Act. 13. Et tamen quis negare potest eum verè à gratia, & iustitia excidisse, &, secundum aduersarios, qui fide sola iustificant, à fide excidisse? Magnitudinem enim peccati eius testatur pœnitentiæ magnitudo, qua lauabat per singulas noctes lectum suum, & lachrymis suis stratum suum rigabat? Psal. 6. Quintò; Salomon fuit aliquando verè iustus, & à Deo singulariter dilectus. Nam dicit de eo Deus: *Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.* 2. Reg. 7. Et: *Vocauit nomen eius, Salomon, & Dominus dilexit eum, misitque in manu Nathan Prophetæ, & vocauit nomen eius Amabilis Domino, eò quòd Dominus diligeret eum.* 2. Reg. 12. Hunc autem virum in senectute à gratia, & iustitia excidisse, Script. testatur: quæ refert, eum etiam idola omnium concubinarum suarum turpissimè coluisse. Eundem planè reprobum, & damnatum esse, indicat S. Cyprianus, L. 1. Epist. 3. & post

eum

L. 22. contra Faust. c. 88. eum S. Augustinus. Sextò; S. Petrus sine dubio iustus erat, cùm ei diceretur à Domino: *Beatus es Simon Bar-Iona.* Et: *Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.* Et tamen peccauit negando Christum, & negationem periurio confirmando. Septimò; Simon Magus conuersus à Philippo credidit, & baptizatus Philippum sequebatur: & tamen hæresiarcha factus miserè perijt. Octauò; Iudas proditor, etiamsi solus esset, exemplo suo omnia ora obstrueret. Nam fuisse Iudam aliquando iustum, prob. ex illis verbis: *Pater, quos dedisti mihi, custodiui, & nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis.* Nam, si Pater dedit illum filio, certè bonus erat; &, si perijt ex grege, certè antequam periret, in Christi grege numerabatur. Constat autem Iudam reprobum, & damnatum esse, tum ex hoc loco, vbi dicitur *filius perditionis*: tum ex illo: *Melius erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Habemus igitur octo exempla, quorum tria, Adami, Dauidis, & Petri, demonstrant iustitiam posse & amitti, & recuperari: alia quinque, Satanæ, Saulis, Salomonis, Simonis, & Iudæ, indicant posse aliquos verè iustos ita excidere à iustitia, vt inter reprobos numerari non sine ratione credantur: proinde iustitiam non semper esse propriam electorum, sed cum reprobis aliquando communem.

Matth. 16. Ioan. 13. Act. 8. Ioan. 17. Matth. 26.

Prob. 3. & 4. Prob. tertiò propositio traditione, & definitione Ecclesiastica.

1. Ratio. Prob. quartò rationibus. Prima ratio: Fides, quæ secundum Caluini sententiam immobiliter hæret in corde hominis semel iustificati, sine dubio non est actus, sed habitus. Actus enim non semper est in corde hominis iustificati, vt docet experientia: habitus autem non impedit ex necessitate actum contrarium, vt perspicuum est ex ratione, & natura omnium aliorum habituũ, qui inclinant ad suum actum, sed non cogunt. Poterit igitur is, qui habet habitum fidei, facere actum infidelitatis. At secundum Script. qui facit actum infidelitatis, perdit etiam habitum: nam efficitur simpliciter infidelis, & inimicus Dei, & reus mortis æternæ: & ex doctrina aduersariorum, per omne peccatum excutitur fides iustificans, & effunditur ex corde spiritus sanctus.

2. Ratio. Secunda ratio: Infantes omnes per Baptismum verè iustificantur, & fidem accipiunt, etiam testimonio aduersariorum; immò etiam ex sententia Caluini filij fidelium nascuntur sancti. At quis credat omnes filios fidelium, vel certè omnes, qui in infantia baptizantur, esse prædestinatos, & non posse peccare, aut damnari? Nónne videmus, multos in infantia baptizatos, cùm adoleuerint, grauissimè peccare? Adde, quòd, si hoc paradoxum verum esset, Catholici omnes, qui in infantia baptizati sunt, prædestinati essent ad vitam, & perire non possent, quos tamen isti pro membris Antichristi, & infidelibus habent.

3. Ratio. Tertia ratio: Si fides amitti non potest, vnde tot sunt in mundo hæretici? Hoc enim interest inter paganos, & hæreticos, quòd pagani fidem nunquam habuerũt. Hæretici habuerunt, & amiserunt. *Ex vobis ipsis*, inquit Apostolus, *exurgent viri loquentes peruersa.* Et: *Hymenæus, & Philetus à veritate exciderunt.* Et: *Hæreticum deuita, sciens, quia subuersus est*, &c.

Act. 20. 2. Tim. 2. Tit. 3.

4. Ratio. Quarta ratio: Si iusti peccare non possent, quorsum tot admonitiones, & cohortationes Apostolorum, & Prophetarum, & omnium sequentium Doctorum Ecclesiæ, ad populum Dei, vt timeant, vt caueant, vt sint solliciti?

Quor-

Quorsùm ipse Dominus Apostolos suos, & omnem Ecclesiam orare iussit:
Dimitte nobis debita nostra: & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo? *Matth. 6.*
Quorsùm pœnitentia, absolutio, & reconciliatio lapsorum defenditur contra Nouatianos, si iusti peccare non possunt?

Quinta ratio: Ista sentẽtia aduersariorũ non solũ certitudinẽ nullã adfert, *5. Ratio.*
sed planè desperationẽ inducit: proinde non modò contraria est verę doctrinę Catholicorum, sed etiam ipsorum hęreticorum proposito, & instituto, qui nihil sæpiùs iactant, quàm solidam consolationem se conscientijs hominum ex certitudine iustificationis adferre. Nam, si præsens gratia, & iustificatio vera esse non potest, nisi quis certus sit de perseuerantia, ita vt vel certò sciat, se nunquam lapsurum, vel ad pœnitentiam rediturum, quomodo fieri potest, vt vllus sani cerebri certò speret, se verè iustum esse, cùm de futuris euentibus nihil sibi certi polliceri, nisi temerè, possit? & cùm videat quotidie se, &
alios in varia peccata labi cõtra conscientiam? *Ne glorieris in crastinum* (inquit *Prou. 27.*
Sap.) *ignorans, quid superuentura pariat dies.* Et: *Ante mortem ne laudes quenquam.* *Eccli. 11.*
Et S. Iacobus: *Ignoratis, quid erit in crastino.* *Iac. 4.*

Propositio quarta: *Non omnes iusti inter se pares sunt.* Est contra Iouinianum, *Propos. 4.*
qui dicebat, virtutes esse pares, & peccata quoque esse paria: & contra Lutheranos, qui non negant, hominem posse crescere in fide, spe, & dilectione, alijsque virtutibus; sed ideò negant, vnum alio esse iustiorem, quia vna, & eadem Christi iustitia fide apprehensa, atque à Deo imputata omnes iustificari docent.

Atque error Iouiniani quidem euidẽter refellitur his testimonijs: *Nunquid* *Prob. 1.*
considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra? Et: *Non erat vir de filijs Is-* *Iob. 1.*
raël melior illo. Et: *Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi.* Et: *Bea-* *1. Reg 9.*
tus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum, *Eccli. 44.* *Psal. 83.*
in loco, quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem,
&c. Apostoli quoque petũt sibi fidẽ augeri. Et: *Nõ surrexit maior Ioanne Baptista.* *Luc. 17.*
Et: *Non inueni tantã fidẽ in Israël.* Et: *Remittũtur ei peccata multa, quoniã dilexit mul-* *Matth. 11.*
tũ. Huc pertinent variæ similitudines. Nã Ecclesia cõparatur terræ, quæ pro *Matth. 8.* *Luc. 7.*
varia dispositione alicubi reddit fructum tricenũ, alicubi sexagenũ, alicubi *Matth. 13.*
centenũ. Cõparatur etiã corpori humano, in quo sunt varia mẽbra, & alia *Rom. 12.*
sublimiora, alia inferiora, alia nobiliora, alia viliora. Dicuntur etiã in domo *1. Cor. 12.*
Dei esse vasa aurea, & argentea, lignea, & fictilia: & sine dubio præstantiora *2. Tim. 2.*
sunt aurea, quàm argentea; & argentea, quàm lignea, aut fictilia. Quò etiam *1. Cor. 3.*
spectat illa similitudo Apostoli de his, qui supra fundamentum fidei ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulas. Denique; Idem
probant omnia testimonia, quæ docent, præmia in cœlo non esse paria: *In do-* *Ioan. 14.*
mo Patris mei mansiones multæ sunt. Et: *Alia claritas Solis, alia claritas lunæ, alia cla-* *1. Cor. 15.*
ritas stellarum, & stella differt à stella in claritate.

Neque his repugnat, quòd dari videatur idem præmium omnibus opera- *Obiect.*
rijs, videlicet denarius quidam diurnus. Nam denarius ille significat æquali- *Matth. 20.*
tatem æternitatis, non gloriæ, & excellentiæ. Itaque datur omnibus idem *Solut.*
denarius, quoniam sancti omnes sine fine regnabunt, quamuis non omnes eadem eminentia regnabunt. Sicut etiam commune est stellis omnibus, perpe-

tuò fulgere in cœlo, tametsi aliæ alijs clariores micent. Atque hoc modo locũ istum exponunt S. Patres.

Prob. 2. Prou. 4. Aduersus Lutheranos autem primò pugnat illud: *Iustorum semita, quasi lux splendens, procedit, & crescit vsque ad perfectum diem.* Hic enim describitur iustitiæ ipsius progressus per similitudinem lucis, quę ab aurora progreditur ad meridiem. Sicut enim vera lux est, quæ fulget in aurora, & semper augetur, & crescit vsque ad perfectionem meridianam: sic etiam vera iustitia est in hominibus iustificatis, & ea tamen semper magis, ac magis augetur, donec ad perfectionem beatorum in cœlesti beatitudine pertingat.

2. Cor. 9. Secundò, illud Apostoli: *Augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ.* Quomodo enim Deus augebit incrementa frugum iustitiæ nostræ, si nulla in nobis sit iustitia, nisi Christi, quæ augeri non potest?

Apoc. vlt. Tertiò, repugnat illud S. Ioannis: *Qui iustus est, iustificetur adhuc; &, qui sanctus est, sanctificetur adhuc; &, qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Quis autem dubitat, eos, qui in sordibus sunt, verè posse adhuc sordescere, & vnum esse sordidiorem alio? cur igitur non concedunt, posse etiam iustos effici iustiores, & vnum alio in iustitia maiorem esse?

Ioan. vlt. Luc. 7. Ioan. 15. 1. Ioan. 4. Quarto, pugnant omnia loca, in quibus dicitur charitas augeri, & in vno maior esse, quàm in alio. *Diligis me plus his?* Et: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.* Et: *Cui minùs dimittitur, minus diligit.* Item: *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Et: *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Et: *Qui timet, non est perfectus in charitate.* Nam secundum Scripturam iustitia nihil aliud est, nisi charitas. Nam Apostolus pro eodem

1. Ioan. 3. accipit iustum, & diligere: *In hoc,* inquit, *manifesti sunt filij Dei, et filij Diaboli. Omnis, qui non est iustus, non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum. Quoniam hæc est annunciatio, quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrum.* Et ibidem: *Qui non diligit, manet in morte.* Et: *Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fra-*

Rom. 14. *tres.* Item, Apostolus Paulus; cùm ait: *Regnum Dei est iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto*: per iustitiam intelligit charitatem, cuius proprij sunt effectus,

Gal. 5. pax, gaudium, iuxta illud *Fructus autem Spiritus sunt Charitas, gaudium, pax.* Et

Matth. 5. Dominus, cùm admonet, vt iustitia nostra abundet plusquam Scribarum, & Pharisæorum iustitia, præcipuè loquitur de charitate. Scribarum enim, & Pharisæorum iustitia erat, diligere amicos, & odio habere inimicos: iubet autem Christus, vt diligamus etiam inimicos, & sic iustitia nostra abundet plusquam Scribarum, & Pharisæorum. Itaque, cùm aduersarij non negent disparitatem charitatis in regeneratis, non possunt etiam negare disparitatem iustitiæ.

Quintò, pugnant contra eos omnia loca, quæ docent in cœlo varietatẽ esse prẹmiorum, & coronarum, quæ suprà citata sunt contra Iouinianum. Nam

Matth. 25. Philip. 3. 2. Tim. 4. prẹmia regni cœlorum propriè iustis parata sunt, vt Dominus ait: *Ibunt iusti in vitam æternam.* Et Apostolus vocat beatitudinem *brauium supernæ vocationis.* Et apertiùs vocat *coronam iustitiæ, quam reddet iustus iudex.* Quare, si diuersitas est in cœlo prẹmiorum, sine dubio diuersitas est in terra meritorũ; & si varia est corona iustitiæ, varia quoque est ipsa iustitia. Non sunt igitur omnes regenerati

Prob. 3. æque iusti. Accedant etiam contra vtrumque errorem testimonia Patrum.

C A.

CAPVT VI.

De necessitate Iustitiæ operum, seu actualis.

NOtandum est Euangelium duobus modis accipi posse. Vno modo, pro doctrina, quam Christus, & Apostoli prædicarunt, & in libris Euangelistarum, alijsque Apostolorum scriptis continetur. Alio modo pro gratia noui Testamenti, quæ & lex scripta in corde, & spiritus viuificans, & lex fidei dici solet: quamuis (vt verum fatear) nomen Euangelij non videatur in Script. vsquam accipi, nisi priore modo, id est, pro doctrina. Et quidem, si loquamur de gratia noui Testamenti, nō distinguitur lex ab Euangelio, quòd lex requirat opera, Euangelium non requirat: sed quòd lex doceat, quid sit faciendum; Euangelium præbeat vires ad faciendum. Inde enim dicitur lex scripta esse in tabulis, Euangelium in cordibus. Neque de hac acceptione hic controuersia est: nam ipsi etiam aduersarij, cùm de discrimine legis, & Euangelij disserunt, nomine Euangelij non gratiam ipsam, sed prædicationē Christi, & Apostolorum intelligunt, quam ideò Euangelium, id est, bonum nuncium appellatam esse dicunt, quia nihil, nisi consolationem, annunciat. *Duplex Euāgelij acceptio.*

Propositio prima: *In Euangelio continentur ea omnia, quæ aduersarij soli legi tribuunt, quæ sunt præcipuè tria: leges propriè dictæ, comminationes, & promissiones cum conditione obedientiæ.* *Propositio. 1.*

Quod attinet ad *leges propriè dictas*, id probamus ex eò, quòd Dominus cōfirmat, explicat, & perficit legem Moysis de homicidio, adulterio, periurio, & similibus rebus. Nam, quòd reuerà Dominus eam legem, vt à se explicatā, velit seruari, perspicuum est primò ex modo loquēdi: *Ego autem dico vobis*, &c. quæ verba legislatorem propriè decent. Secundò ex eò, quòd Dominus ait: *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Si enim nulla esset in Euangelio legis obligatio, sustulisset Dominus veterem legem, etiam quoad præcepta moralia. Tertiò ex eo, quòd dicitur in fine, *quòd erat docens, sicut potestatem habens, non sicut Scribæ, & Pharisæi*: id est, sicut legislator, qui ex auctoritate leges interpretatur, vel mutat, vel addit; non sicut legisperitus, qui solùm ex scientia legem explicat. Quartò ex eo, quòd concludit; *Si quis ergò soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Non igitur Dominus solum explicat legem veterem, sed etiam iubet eam seruari, quod atttinet ad præcepta moralia. Præterea; Si lex vetus moralis ad Christianos non pertineret, quare Dominus tam accuratè illam exponeret, & perficeret? Num Euangelium Christi otiosè in rerum inutilium explicatione cōsumi debuit? *Prob. de legibus. Matth. 5. Matth. 7. Matth. 5.*

Quòd ad *comminationes* attinet, quæ maior comminatio intelligi potest, quàm illa dominico ore prolata: *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis?* *Prob. de comminatione. Ibid.*

Matth. 7. Matth. 22. 23. & 25. Mar. 9. Luc. 12. Rom. 1. & 2. nis? Et: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Similes comminationes paſsim habentur in Euangelio. Deinde; Nónne Apoſtolus Paulus ipſi Euangelio tribuit officium terrendi? *Non erubeſco*, inquit, *Euangelium. Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primum, & Græco. Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. Sicut ſcriptum eſt: Iuſtus autem ex fide viuit. Reuelatur enim ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem*, &c. Iſta reuelatio iræ Dei manifeſtè tribuitur Euangelio: reuelatur enim iuſtitia Dei ex fide, vt iuſtificati euadant iram Dei, quam idem Euangelium omnibus impijs imminere teſtatur: Rom. 2. *In die, cùm iudicabit Dominus occulta hominum, ſecundum Euangelium meum.* Ad hæc; Nónne Apoſtolus Petrus, in die Pentecoſtes, accepto Spiritu ſancto Euágelium prædicauit? Quis autem fuerit eius prædicationis effectus, docet S. Lucas: Act. 2. *His auditis compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apoſtolos: Quid faciemus, viri fratres?* Euangelium igitur non ſolùm conſolatur, ſed etiam terret: nam compunctio ex terrore naſcitur. Nec ſolùm Petrus, ſed etiam Paulus, cùm Euangelium prædicaret, homines terrefaciebat. Sic enim ſcribit Lucas: Act. 24. *Veniens Felix cum Druſilla vxore ſua, quæ erat Iudæa, vocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem, quæ eſt in Chriſtum Ieſum. Diſputante autem illo de iuſtitia, & caſtitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix, reſpondit, quod ad nunc attinet, vade*, &c. Quid S. Iacobus? Iac. 5. An ipſe quoque Euangelium non prædicabat, cùm ſcriberet: *Agite nunc, diuites, plorate vlulantes in miſerijs, quæ aduenient vobis?* Et frater eius Iudas item Apoſtolus, quid, niſi Euangelium prædicabat, cùm ſcriberet: Epiſt. Iud. *Ecce venit Dominus in ſanctis millibus ſuis, facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum?* Denique; S. Ioannes Apoſtolus, & Euangeliſta: Apoc. 14. *Vidi*, inquit, *alterum Angelum volantem per medium cœli, habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret ſedentibus ſuper terram, & ſuper omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum, dicens magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius.* Cùm igitur Chriſtus, & omnes Apoſtoli euangelizando terreant, & in Symbolo Apoſtolico, quod Euangelij ſummam continet, ſit etiam articulus vnus de futuro iudicio, falsò docent Lutherani proprium eſſe legis officium terrere, & ad Euangelium non pertinere.

Prob. de promiſsionibus cōditionatis. Quòd attinet ad promiſsiones, illas eſſe conditionales, non abſolutas, prob. primò: Matth. 5. *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum, aut Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Hæc certè promiſsio eſt Euangelica, cùm regnum cœlorum comprehendat. Et tamen requirit conditionem iuſtitiæ, non imputatiuæ, ſed actualis, & operoſæ, quæ in perfecta mandatorum obſeruatione conſiſtit. Explicat enim Dominus, quid ſit iuſtitiam noſtram abundare pluſquam Scribarum, & Phariſæorum, cùm dicit, Phariſæorum, & Scribarum iuſtitiam fuiſſe, diligere amicos, non occidere, non mœchari, non peierare: noſtram autem eſſe debere, diligere etiam inimicos, non iraſci ſine cauſſa, nō videre vxorem alienam ad concupiſcendam, non iurare omninò abſque neceſsitate.

Matth. 19. Secundò prob. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Hæc enim apertiſsima promiſsio vitæ æternæ apertiſsimam conditionem exigit obedientiæ. Similis eſt promiſsio, vbi, cùm is, qui Dominum rogauerat, quid facto opus eſſet ad

vitam

vitam æternam acquirendam, & mandata legis exposuisset, Dominus ait: *Rectè respondisti: hoc fac, & viues.* *Luc. 10.*

Tertiò probari potest ex doctrina Apostolorum, qui passim conditiones operum includunt. *Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Et ibidem: *Cohæredes autem Christi, si tamen compatimur,* &c. Et: *Si commortui sumus, & conuiuemus; si sustinebimus, & conregnabimus.* Et: *Si tamen legem perficitis regalem.* Et: *Sic enim* (si videlicet *per bona opera certã vestram vocationem faciatis*) *abundanter ministrabitur vobis introitus in regnum æternum Domini nostri.* Et: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra.* Et: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* *Rom. 8.* *2. Tim. 2.* *Iac. 2.* *2 Pet. 1.* *1. ioan. 1.* *Apoc. 3.*

Quartò prob. ex doctrina Prophetica. Nam promissiones remissionis peccatorum, etiamsi in Prophetis sint, non ad legem, sed ad Euangelium pertinere, aduersarij non negant. Sic igitur loquitur Ezechiel: *Si impius auerterit se ab impietate sua, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet,* &c. Vbi non semel, sed sæpiùs Dominus repetit se indulgentiam, & vitam impio donaturum, si tamen pœnitentiam egerit à peccatis, & mandata omnia custodierit: & contrà, se iustum grauiter puniturum, si auerterit se à iustitia, & mandata omnia non custodierit. Quo loco, sicut auertere se à iustitia, & mandata non custodire, conditio est, à qua pendet comminatio mortis omnium consensu, & nemo diceret auderet comminationem mortis non esse conditionalem, sed absolutam: ita quoque, auertere se à peccato, & facere iudicium, & iustitiam, conditio est, à qua pendet promissio vitæ, & nemo dicere debet, promissionem vitæ non esse conditionalem, sed absolutam, nisi litteris diuinis apertè repugnare velit. *Ezech. 18.*

Quintò prob. ex conditione fidei, quam requiri ad salutem non negant aduersarij, cùm scriptum sit: *Qui crediderit, saluus erit: qui non crediderit condemnabitur.* Ex hac enim fidei conditione sequitur, vt falsum sit, quod ipsi dicunt, promissiones Euangelij non esse conditionales. Quomodo enim conditionales non sunt, si conditio aliqua, scilicet fidei, in omnibus requiritur? Deinde, vt etiam falsum sit, non requiri conditionem legis implendæ. Nam, quibus verbis Script. docet, requiri conditionem fidei ad salutem, iisdem, vel etiam clarioribus docet requiri conditionem legis implendæ. *Mar. vlt.*

Propositio secunda: *Primum discrimen verum inter legem, & Euãgelium est, quod inter doctrinam inchoatam, & perfectam.* Continetur enim Euangelium in lege, vt arbor in semine. Tria autem continet Script. vtriusque Testamenti: mysteria, promissiones, & præcepta: id est, res credendas, sperandas, & faciendas, quibus fides, spes, charitas respondent. Nam ad hęc tria reuocatur summa totius doctrinę cœlestis. *Propos. 2.*

Sed in omnibus tribus longè prętat doctrina Euangelica, & Apostolica doctrinę legis, & Prophetarum. Nam, quod attinet ad mysteria fidei, doctrina veteris Testamenti vnitatem Dei manifestè docet; Trinitatem Personarum, & incarnationem verbi non, nisi obscurè, & imperfectè, vt ea potiùs adumbret, quàm exprimat: doctrina verò Testamenti noui hęc omnia perspicuè tradit, & prędicat. Itaque ad hoc significandum Moyses, cùm loqueretur ad populum, faciem velabat: nobis autem Christus ipse reuelata facie *Prob de mysterijs.*

locutus est, annuncians omnia, quæcunque audiuit à Patre suo. Vnde Apostolus: *Moyses*, inquit, *ponebat velamen super faciem suam, vt non intenderent filij Israël in faciem eius: nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes, transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu.*

2. Cor. 3.

Prob. de promissionibus.

Quod attinet ad Promissa, lex, & Prophetæ expressè bona temporalia; figuratè autem regnum cœlorum: Christus, & Apostoli manifestè regnum cęlorum, & vitam ęternam pollicentur; bona temporalia adijcienda esse dicũt, & ideò non esse sollicitè, & anxiè inquirenda. Et, quoniam promissionibus adijci etiam solent minæ, lex, & Prophetę comminantur temporalia mala: Christus, & Apostoli mortem sempiternam. *Si audieritis me*, inquit Dominus per Prophetam, *bona terræ comedetis: quod si nolueritis, & me iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.* Christus autem: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et infrà: *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis.*

Isa. 1.

Matth. 5.

Prob. de legibus.

Restant leges, & mandata, quorum alia criminalia, alia iudicialia, alia moralia erant in veteri Testamento. In nouo autem pro Cęremonijs illis Moysaicis, quę erant propemodum infinitę, instituit Christus in Euangelio Sacramenta, numero paucissima, obseruatione facillima, significatione pręstantissima, quibus societatem noui populi colligauit. Iudiciales leges in Euangelio Christus non tulit, sed ferendas reliquit ijs, qui varijs in locis Remp. gerentes pro rerum, personarum, & temporum diuersitate instituendas esse iudicauerint. Hoc enim interest inter populum Hebræum, & Christianum, quòd ille vnam gentem, & vnam regionem, eamque satis exiguam continebat: iste autem orbem terrę complexus est, vbi regiones sunt, & regna vastissima, mores, & consuetudines diuersissimę, temperamenta, ingenia, habitus animorum, & corporum, infinitis modis variantes. Hinc igitur facilè poterat Hebręus populus ijsdem iudicijs regi; non potest autem populus Christianus vlla ratione ijsdem particularibus ritibus, & legibus gubernari. Morales leges, quę perpetuę sunt, easdem ferè habent lex, & Euangelium: sed in hoc pręstat Euangelium legi, quòd quędam grauiora, quę à Iudęis propter infirmitatem ipsorum non exigebantur in lege, à Christianis in Euangelio exiguntur; vt patet de libello repudij, & polygamia: quædam etiam expressiùs leguntur in Euangelio, quæ obscuriùs habebantur in lege.

Expositio sermonis Domini in monte.

Sed vt planè intelligatur, quemadmodum Dominus in Euangelio legem moralem non sustulerit, sed perfecerit, exponam paucis summam sermonis Domini in monte, qui omnibus præceptis, quibus vita hominis formari potest, est perfectus. Initio igitur sermonis sui Dominus, quasi loco prooemij, diuino prorsùs artificio simul explicat finem vltimum hominis, & virtutum, atque operum bonorum vtilitatem proponit, dicens: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum:* & quæ sequuntur. Quoniam enim vltimus finis principium, & fundamentum est totius doctrinę moralis, ideò primo loco exponi debuit; simul autem adiungi par fuit vtilitatem virtutis, vt discipuli attentiores efficerentur.

Ibid.

Deinde, quasi prooemio explicato, accedit Dominus ad præcepta tradenda, & primùm instruit Doctores, deinde auditores; Doctores admonet, eos

ſalem terræ, & lucem mundi eſſe debere, id eſt, ſapientia, & charitate ita cęteris præſtare, vt alios ſapientes, & ardentes efficere poſsint. Quas duas cõditiones non ſemel repetiuit, cùm præpoſitos Eccleſiæ fideles, & prudentes eſſe debere præmonuit. Aggreditur deinde inſtructionem populorum, eoſque inſtruit, tum quoad ſubſtantiam præceptorum diuinorum, tum quoad finem: nam in vtroque Scribæ, & Phariſęi prauas opiniones induxerant. Quod ad ſubſtantiam attinet præceptorum, improbat Dominus quinque Phariſæorum corruptelas.

Primùm, deprauabant Scribæ, & Phariſæi pręcepta grauiſsima de homicidio, & adulterio, docentes, in eiuſmodi præceptis actum externum ſolùm eſſe prohibitum, non autem internum, niſi ſignis exterioribus proderetur. Aduerſus tales corruptelas declarat Dominus legem; *Non occides*, non ſolùm *Ibid.* manum, ſed etiam linguam, & animum cohibere: & legem; *Non mœchaberis*, extendi vſque ad concupiſcentiam in ipſa mente conceptam.

Deinde; Phariſæi repudiabant legem de repudio: quod enim ob infirmitatem eorum hominum lex impunitum dimiſerat, ipſi vt rem abſolutè iuſtam proponebant. Dominus autem docuit, non licere vxorem dimittere, niſi cauſſa fornicationis, & legem de libello repudij penitus abrogauit.

Tertiò; Phariſæi docebant, non eſſe peierandum; tamen frequentare iuramenta, etiam leui de cauſſa, nullum peccatum eſſe ducebant. Contrà, Dominus iubet, non eſſe iurandum omninò, niſi videlicet ſibſit iurandi neceſsitas.

Quartò; Corrumpebant Phariſæi legem illam talionis, oculum pro oculo, dentem pro dente. Nam, cùm non animaduerterent eam legem conſtitutam fuiſſe ad iuſtitiam conſeruandam, non ad appetitum vindictæ ſaturandum, docebant, licitum eſſe vindictam appetere. Dominus igitur monet, non eſſe appetendam vindictam, nec malum pro malo reddendum, ſed potiùs paratum eſſe debere hominem probum, ſi opus ſit, percutienti maxillam vnã præbere etiam alteram.

Quintò; Peruertebant Phariſæi primarium dilectionis præceptum. Quoniam enim iuſſerat lex vt hoſtes ſuos occiderent, non odij cauſſa, ſed zelo iuſtitiæ, qua iuſta bella interdum etiam à pijs Regibus indicuntur, illi generale præceptum tradebant, diligendos eſſe amicos, odio habendos inimicos. Dominus ergò grauiſsimè admonet, diligendos eſſe inimicos; benefaciendum his, qui nos oderunt; orandum pro perſequentibus, & calumniantibus nos.

His ita explicatis, tranſit ad modum, & docet, cauendam eſſe inprimis vanam gloriam, & non eſſe facienda opera bona ea intentione, vt videantur, & laudentur ab hominibus. Et, quoniam nimis prolixum fuiſſet de ſingulis operum bonorum generibus diſſerere, reuocauit omnia ad tria capita, orationẽ, ieiunium, & eleëmoſynam: quorum primum erga Deum, alterum erga nos ipſos, tertium erga proximum exhibemus; & vno mentem, altero corpus, tertio bona externa ſacrificamus. Addit poſteà Dominus, ac docet, quæ impedimenta ſint cauenda, & quæ adiumenta quærenda ijs, qui cupiunt ad perfectionem iuſtitiæ peruenire. Impedimenta tria demonſtrat: nimiam

ſollici-

Matth. 6. sollicitudinem in opibus congregandis: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra*: superuacaneam diligentiam in rebus etiam necessarijs procurandis: *Nolite* Matth. 7. *solliciti esse in crastinum*: temerarium iudicium de vita, & factis alienis: *Nolite iudicare*. Adiumenta etiam ostendit, orationem assiduam: *Petite, & dabitur vobis*: conatum, & contentionem proficiendi, & superandi omnes difficultates: *Intrate per angustam portam*: electionem bonorum magistrorum: *Attendite vobis à falsis Prophetis*.

Postremò, concludit sermonem, iterum commendans vtilitatem bonorũ operum, vt in procemio fecerat: *Omnis, qui audit verba mea hæc, & facit ea, similis est viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram*, &c. Atque hęc de sermone Domini in monte. Perficit autem Dominus legem moralem, non solũ explicando, & addendo, quæ diximus; sed etiam adijciendo consilia quædam ad perfectionem charitatis, quæ finis est omnium præceptorum, adipiscendã aptissima. Hoc itaque est primum discrimen legis, & Euangelij, ex quo manifestè colligitur obedientiam legis, atque opera bona non minùs, sed multò magis in Euangelio, quàm in lege doceri.

Ex hoc discrimine tria alia nascuntur.

1. Discrimen legis, & Euangelij. Primum: quòd lex Moysis vni tantùm genti data sit; lex Christi omnibus gentibus. *Quæ est alia gens, vt habeat cæremonias, iustaque iudicia, & vniuersalem le-* Deut. 4. *gem, quam ego ponam hodie ante oculos vestros?* Et: *Non fecit taliter omni nationi, &* Psalm. 147. *iudicia sua non manifestauit eis*. Et: *Quid ergò amplius Iudæo est, aut quæ vtilitas cir-* Rom. 3. *cumcisionis? Multùm quidem per omnem modum. Primùm, quia credita sunt illis eloquia* Rom. 9. *Dei*. Et: *Optabam ego ipse anathema esse pro fratribus meis, secundum carnem, quorum* Matth. vlt. *est testamentum, & legislatio*, &c. At Christus: *Euntes* (inquit) *docete omnes gentes*. Mar. vlt. Luc. vlt. Et: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*. Et: *Oportet prædicari in nomine meo pœnitentiam, & remißionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierosolyma*. Et Rom. 1. Apostolus: *Non erubesco Euangelium. Virtus enim Dei in salutem omni credenti, Iudæo primùm, & Græco*. Oritur discrimen hoc ex primo. Lex enim Moysis positiua, id est, cæremonialis, & iudicialis, angusta erat, & ritus, ac iudicia particularia continebat: Euangelium verò lex est perfecta, & ritus, ac præcepta, & sacramenta ita vniuersalia comprehendit, vt toti mundo essent communia.

2. Discrimen. Secundum discrimen, quod ex primo oritur, in eo positum est, quòd lex vmbram, & figuras rerum futurarum magna ex parte complectatur: Euan- Ioan. 1. gelium ipsum corpus, & veritatem exhibet. *Lex per Moysen data est: gratia, & veritas per Iesum Christum facta est*. Lex enim per Moysen data: per Christum facta est gratia, propter infusionem fidei, & charitatis; facta est veritas, propter impletionem omnium figurarum. *Hæc autem in figura facta sunt nostri*. Et 1. Cor. 10. paulò post: *Hæc autem in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem*. Heb. 10. Et: *Vmbram habens lex futurorũ bonorum, non ipsam imaginem rerum*. Denique, passim, in Euangelio legimus, varia in Christo mysteria fuisse completa, quoniã sic scriptum erat in lege, aut Prophetis.

3. Discrimen. Tertium discrimen, quòd lex Moysis, adueniente Christi lege, mutanda erat; Christi autem legi nulla succedere debet alia lex. Oritur hoc discrimen etiam ex primo: nam mutanda erat lex Moysis, quoniam imperfecta erat; omne enim imperfectum perfectiori cedit, & vmbræ, luce apparente, diffugiunt.

giunt. *Lex, & Propheta vsque ad Ioannem.* Et: *Translato sacerdotio, necesse est, vt & legis translatio fiat.* Et ibidem: *Reprobatio fit præcedentis mandati, propter infirmitatẽ, & inutilitatem.* Et: *Dicendo nouum, veterauit prius. Quod enim antiquatur, & senescit, prope interitum est.* Et: *Quid ergò lex? Propter transgreßionem posita est, donec veniret semen, cui promiserat.* At Christi legem non esse finem habituram, perspicuum est ex duobus. Primò, quoniam sacerdotium Christi manet in æternũ, iuxta illud: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Secundò, quoniam regni Christi nullus erit finis. Lex enim cum sacerdotio, & regno ita coniuncta est, vt illis manentibus, & ipsa manere debeat: &, quod de sacerdotio, & lege docet Apostolus, de regno, & lege dubium esse non potest, cùm regum proprium sit, leges ferre, neque vllum sit regnum, quod proprias leges non habeat. Denique; Testamentum nouum æternum dicitur: *Mandauit in æternum testamentum suum.* Et: *Statuam illis testamentum alterum sempiternũ.* Et: *Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum.* Est autem obseruandum, legem Moysis, quoad præcepta cæremonialia, & iudicialia, simpliciter esse abrogatam: quoad moralia præcepta, & doctrinam fidei, mutatam esse, non abrogatione, sed profectu. Non enim sublata est lex moralis, nec fides vnitatis Dei, sed aucta, amplificata, perfecta: quomodo mutari solet infans in adolescentem, adolescens in virum; & quomodo populus Dei Christo adueniente non periit, sed statum mutauit. Lex autem Euangelica sempiterna dicitur, non quòd Sacramenta, & omnia eius præcepta, nullum sint finem habitura; sed quoniam vsque ad consummationem mundi nulla alia lex succedere debet legi Euangelicæ, cùm hæc perfectissima sit: & prætereà, quia charitas, quæ est lex noua, & Testamentum nouum scriptum in cordibus, nunquam excidit, & sine fine in omnem æternitatem durare debet.

Luc. 16. Heb. 7. Heb. 8. Gal. 3. Psal. 109. Dan. 2. Luc. 1. Heb 7. Psal. 110. Baruch. 2. Hebr. 13.

Propositio tertia: *Alterum discrimen legis, & Euangelij sumitur ex annexis. Nam lex per Moysen data est, qui fuit legislator tantùm: Euangelium per Christum, qui non fuit solùm legislator, sed etiam Redemptor; proinde lex venit sola; Euangelium non solum, sed etiam cum gratia.* Itaque, qui legem in monte Syna per Moysen acceperunt, doctrinam tantùm acceperunt, vt instructi per legem, inter vitia, virtutesque discernerent: qui verò per Christum Euangelium acceperunt, non solùm doctrinam, sed etiam gratiam acceperunt, vt non modò inter vitia, virtutesque discernerent, sed etiam, vt iustitiam diligerent, & odio haberent iniquitatem. Propos. 3.

Hoc discrimen prædixerunt Ezechiel, & Ieremias. Ille enim, cùm Baptismum adumbrasset illis verbis. *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*; adiungit de spiritu gratiæ: *auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam, vt in præceptis meis ambuletis.* Iste autem disertis verbis duo testamenta distinguit: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israël, & domui Iuda fœdus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus vestris in die, qua apprehendi manum eorum vt educerem eos de terra Aegypti; pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc est pactum, quod feriam cum domo Israël post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eo-*

Prob. Ezech. 36. Ierem. 31.

rum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Quam prophetiam de Testamento nouo, cuius Christus auctor est, exponit Apostolus ad
Hebr. 8. & 10. Rom. 5. Hebræos: & cùm dicit: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Significat legem in corde scriptam, de qua loquitur Ieremias, & spiritum in medio nostri positum, de quo vaticinatur Ezechiel, nihil esse aliud, nisi charitatem in corde diffusam. Tunc enim Deus facit, vt ambulemus in præceptis suis, cùm charitatem in cordibus nostris diffundit.
Rom. 13. *Quoniam, qui diligit, legem impleuit.* Et *Plenitudo legis est dilectio.* Porrò hoc discrimen legis, & Euangelij, tantùm abest, vt operum necessitatem ab Euangelio remoueat, vt eam potiùs ad Euangelium pertinere demonstret. Quorsum enim cum Euangelio gratiam bene operandi, & legis ipsius implendæ Christus coniunxit, nisi vt, quod per litteram legis Euangelicæ discimus esse faciendum, id per spiritum, & gratiam impleamus? Quod enim Apostolus
2. Cor. 3. ait: *Littera occidit, spiritus viuificat*; demonstrat S. Augustinus manifestissima ratione, nō tantū intelligi debere de littera legis Moysaicæ, sed etiam de littera legis Euangelicæ: vtraque enim occidit, si à spiritu separetur. Sed ideò
Rom. 4. scriptum est de lege Moysis: *Lex iram operatur*: non autem hoc scriptum est de Euangelio, quoniam, cùm Moyses legem dedit, nihil, nisi literā dedit; Christus autem, cùm Euangelium dedit, & spiritum dedit cum littera.

Ex hoc secundo discrimine oriuntur etiam tria alia.

1. Discrimen legis, & Euangelij. Primum est, quòd lex Moysis non haberet vim iustificandi, neque data erat, vt iustificaret, sed vt morbum ostenderet, & ad quærendum medicum excitaret: Lex autem Christi, id est, Euangelium, vim habet iustificandi, &
Rom. 3. ad hoc ipsum datum est, vt ab iniquitate iustificet. *Per legem cognitio peccati.* Et:
Gal. 2. *Si per legem iustitia, Ergò Christus gratis mortuus est.* Et: *Quoniam in lege nemo iustifi-*
Gal. 3. *catur, manifestum est, quia iustus ex fide viuit; lex autem non ex fide.* Item, si data esset
Rom. 1. lex, quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia. At Euangelium *virtus Dei*
1. Cor. 15. *est in salutem omni credenti.* Et: *Notum vobis facio*, inquit Apostolus, *Euangelium, quod prædicaui vobis, quod & accepistis, per quod & saluamini.* Sed, quod dicimus, Euangelium vim habere iustificandi, non ita accipiendum est, quasi sola littera Euangelij salutem adferre posit; sed quoniam cum Euangelij doctrina data est etiam gratia fidei, & charitatis, quia legislator noster simul etiam redemptor fuit, & simul cum lege dedit benedictionem, id est, gratiam adim-
Psal. 83. plendi legem, iuxta illud: *Etenim benedictionem dedit legislator, ibunt de virtute in virtutem.* Quocircà S. Paulus, vbicunque dicit, legem non iustificare, non opponit legi Moysis doctrinam Euangelij; sed legi opponit fidem, operibus gratiam, & litteræ spiritum.

2. Discrimen Alterum discrimen est, quod ex secundo oritur, quòd lex Moysis lex timo-
Rom. 8. ris, & seruitutis fuit: Euangelium lex amoris, & libertatis. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo cla-*
Gal. 4. *mamus, Abba Pater.* Et: *Hæc enim duo sunt testamenta, vnum quidem in monte Syna seruitutem generans, quæ est Agar.* Et infrà: *Itaque fratres, non sumus ancillæ filij, sed libe-*
2. Tim. 1. *ræ, qua libertate Christus nos liberauit.* Et: *Non dedit nobis spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis.* Ideò autem lex Moysis dicitur lex timoris, & seruitutis, quia legis mandata sine gratia Dei, quam Moyses dare non potuit, reos constituūt homines,

homines, & pœnæ obnoxios: Euangelium autem Christi est lex libertatis, & amoris, quia Christus, qui dedit mandata, dedit etiam spiritum, per quem in corde diffusa est charitas.

Tertium discrimen, quod ex secundo oritur est, quòd lex Moysis grauissima, & importabilis erat: Euangelium Christi iugum suaue, & onus leue. Sic enim de lege loquitur S. Petrus: *Quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod nec nos, nec Patres nostri portare potuimus?* De lege autem sua Christus: *Tollite iugum meum super vos. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.* Oritur hoc discrimen ex secundo: nam potissima caussa, cur lex noua sit leuis, & lex vetus grauis, est annexa legi nouæ gratia charitatis. Quod est enim durum, & importabile timenti, leue est, & facile diligenti. Sunt tamen etiam duæ aliæ rationes, cur lex noua verè dici possit facilior vetere. Vna est, quòd spes retributionis longè sit maior in lege noua, quàm in vetere, cùm propalata sit via Sanctorum, & aditus pateat ad regnum felicitatis æternæ. Altera ratio, quòd in lege vetere præcepta cæremonialia, & iudicialia erant plurima, & parum vtilia: in lege noua vtilissima sunt, & paucissima: præcepta verò moralia ferè sunt eadem in vtraque lege. Nam illa quoque, quæ videntur in Euangelio esse grauissima, de dilectione inimicorum, & de concupiscentia cohibenda, inueniuntur etiam in lege veteri. Itaque non ait Dominus: *Nisi abundauerit iustitia vestra* plusquam legis, & Prophetarum, sed *plusquã Scribarum, & Pharisæorum*, vt videlicet significaret, se non tam addere velle ad onera præceptorum legis, quàm tollere de medio corruptelas Scribarum, & Pharisæorum. Quòd si quæ grauiora præcepta addidit, aut certè magis expressè tradidit, vt de non dimittenda vxore per libellum repudij, & si quæ sunt alia, non debent illa grauia videri populo Iudæorum. Nam non est graue viro forti, quod puero delicato solet importabile videri.

3. Discrimen — *Act. 15.* — *Matth. 11.* — *Exod. 20.* *Prou. 25.* *& alibi.* — *Matth. 5.*

Propositio tertia: *Homines Christiani, & iustificati, non sunt liberi ab obligatione præceptorum Dei, & Ecclesiæ.* Est Concilij Tridentini.

Propos. 3. *Sess. 6. can. 19. 20. & 21.*

Prob. primò ex ijs testimonijs, quæ docent, Christum verum fuisse Legislatorem. Neque enim negare audebant, se legi subiectos esse, si Dominum suum legislatorem fuisse negare non possunt. *Dominus Iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster, ipse saluabit nos.* Ac ne ad tropum aliquem confugiant, audiamus Moysen: *Prophetam*, inquit, *de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus; ipsum audies.* Hunc Prophetam Christum esse, testatur Apostolus Petrus, & S. Stephanus: sed apertissimè Apostolus Paulus Christum cum Moyse confert, vt legislatorem cum legislatore. Nam dicit, sermonem factum per Angelos in manu Moysis ita firmum fuisse, vt omnis inobedientia dignam receperit vindictæ retributionem. Et inde colligit multò magis timendum esse nobis, si sermonem filij Dei contempserimus. Et alibi dicit, Moysen fidelem fuisse in tota domo Dei, tanquam famulum: Christũ autem in domo sua, tanquam filium. Dicit etiam, Christum factum esse omnibus *obedientibus sibi caussam salutis æternæ.* Obedientia autẽ propriè legislatori debetur. Et tandem ita concludit: *Videte, ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur; multò magis nos, qui de cœlis loquentem nobis auertimus, cuius vox mouit terram tunc, nunc autem repromittit dicens:*

Prob. 1. *Isa. 33.* — *Deut. 18.* *Act. 3.* *Act. 7.* — *Heb. 2.* — *Heb. 3.* — *Heb. 5.* — *Heb. 12.*

Psal. 2. *Adhuc semel, & ego mouebo non solùm terram, sed & cœlum.* Præterea; Christum
Mich. 5. esse Regem nostrum, omnis Script. testatur: *Ego autem constitutus sum Rex ab*
Luc. 1. *eo.* Et: *Ex te exiet Dux, qui regat populum meum Israël.* Item: *Et regni eius non erit*
Apoc. 1. *finis.* Dicitur etiam *Princeps Regum terræ*: item, *Rex regum, & Dominus dominan-*
Apoc. 19. *tium.* At Regis proprium est, leges condere: ideò siquidem coniungitur, *Legi-*
Isa. 33. *fer noster,* cum, *Rex noster.* Item *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta de-*
Prou. 8. *cernunt.* Christus igitur, Rex noster, legem aliquam sine dubio nobis dedit,
per cuius custodiam obedientiam illi præstemus.

Prob. 2. Prob. secundò propositio ex testimonijs, quæ docent, Euangelium esse
Isa. 2. & Mich. 4. quandam legem. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.* Quæ verba
intelliguntur communiter de prædicatione Euangelica, quæ ab vrbe Ierosolyma per totum mundum propagata est.
Isa. 42. Item: *Ecce seruus meus, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet.*
Isa. 51. Et paulò pòst: *Et legem eius insulæ expectabunt.* Item: *Attendite ad me, popule meus, quia lex à me exiet, & iudicium meum in lucem populorum requiescet.* Pertinere autem hæc ad Christum, perspicuum est ex verbis sequentibus: *Propè est iustus*
Matth. 11. *meus, egressus est Saluator meus.* Et, cùm Dominus ait: *Iugum meum suaue est, & onus meum leue*: nónne apertè se legem aliquem attulisse testatur? Neque enim promissio, exhortatio, instructio, iugum & onus dici possunt: sed lex, quæ obligat, & obligando premit, & grauat, rectè dicitur iugum. Vnde lex Moysis
Act. 15. Gal. 5. iugum ab Apostolis appellatur. Præterea; B. Apostolus Paulus: *Ijs, inquit, qui*
1. Cor. 9. *sine lege erant, factus sum, tanquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in le-*
Gal. 6. *ge essem Christi.* Et: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.*

Prob. 3. Prob. tertiò ex particularibus, & proprijs Christi mandatis. Nam inprimis, mandatum Christi in Euangelio contineri de suscipiendo Baptismo, &
Ioan. 3. Eucharistia, nemo negare potest, cùm tam apertè scriptum legamus: *Nisi quis*
Ioan. 6. *renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Et: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Deinde; Lex prohibens libellum repudij, & præcipiens, vt vir vxorem non dimittat, neque vxor virum, nisi in caussa fornicationis, &, si dimiserint, hac etiam caussa maneant innupti, vel coniugibus reconcilientur, propria est
1. Cor. 7. Christi: de qua sic loquitur Apostolus: *His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Et: Dominus ipse aliqua mandasse se, & ab om-
Matth. vlt. nibus esse custodienda, testatur his verbis: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; docentes eos seruare omnia quæ mandaui vobis.*

Prob. 4. Prob. quartò testimonijs, quæ docent, legem Moysis, quæ ad mores pertinet, à Christo, & Apostolis approbatam, & fidelibus ad obseruandum tra-
Matth. 5. 6. & 7. ditam. Nam id inprimis perspicuum est ex Matthæo, vbi Dominus approbat,
Matth. 19. & explicat legem Moysis. Deinde; Idem patet ex alijs locis, vbi Dominus ite-
Mar. 10. rum approbat Decalogum Moysis, & dicit eam legem viam esse ad vitam æ-
Luc. 18. ternam. Tertiò idem prob. ex eo, quòd idem Dominus testatur, præceptum
Matth. 22. dilectionis esse primum, & maximum mandatum, & ab eo legem, Prophetasque pendere, quippe quod virtute Decalogum, & omnes alias leges, &

præ-

præcepta comprehendit: & hoc ipsum mandatum ita commendat Apostolis, & per eos Ecclesiæ vniuersæ, vt dicat: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* Et rursùs: *Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.* Item: *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* Vbi nouum appellat, tum quia renouari illud volebat, tum quia illud vnum diligenter seruatum, homines facit nouos. Nec solùm Dominus, sed etiam Apostoli mandata Decalogi, & ipsum dilectionis præceptum, in quo totus Decalogus continetur, fidelibus omnibus diligenter, assiduèque commendant: quod certè non facerent, si decem præcepta non pertinerent ad Ecclesiam Christianorum. *Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur: plenitudo ergò legis est dilectio.* Idem: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione.* Apostolus quoque Iacobus: *Si tamen,* inquit, *legem perficitis regalem secundum Scripturas; Diliges proximum tuum, sicut teipsum, benè facitis: si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quasi transgressores. Quicunque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixerit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quòd si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis.* Vides, quàm apertè Iacobus, Decalogum Moysis ad nos quoque pertinere, demonstret. Porrò S. Petrus, & S. Ioannes nihil sæpiùs admonent, quàm vt dilectionis præceptum implere satagamus, scientes videlicet, in eo præcepto vniuersam legem plenissimè contineri.

Ioan. 15. Ioan. 13. Rom. 13. Ephes. 6. Iac. 2. 1. Pet. 1. & 4. 1. Ioan. 2. & 3.

Prob. quintò ex testimonijs illis, quæ docent legem Moysis moralem non esse per fidem Christi, & Euangelium abrogatum. *Nolite putare, quoniam veni soluere legem: non veni soluere, sed adimplere.* Quomodo verò se impleturum dixerit, explicat in sequentibus, vbi perfectissimè seruari mandat præcepta legis, *Non occides, Non mœchaberis,* & similia. Et Apostolus: *Quid ergo? Legẽ destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.* At, si prædicatio Euangelica solam fidẽ ita docet, vt opera non requirat, nec legem vllam propriè dictam admittat, quidni verum sit, legem destrui per fidem? Quid enim est legem destruere, nisi vim obligandi ab ea tollere? Idem quoque Apostolus: *Itaque,* inquit, *lex quidem sancta, & mandatum sanctum, iustum, & bonum.* Et ibidem: *Consentio legi, quia bona est.* Item: *Ego ipse mente seruio legi Dei.* Et: *Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum, vt iustificatio legis impleatur in nobis.* Quis igitur credat, legem illam à Christo esse sublatam, quam sanctam, bonam, & iustam appellauit Apostolus, & cuius gratia misit Deus filium suum, & de peccato damnauit peccatum, vt eam scilicet ipso adiuuante adimplere possemus?

Prob. 5. Matth. 5. Rom. 3. Rom. 7. Rom. 8.

Prob. sextò ex testimonijs, quæ habent nomen debiti. *Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus,* &c. Et: *Nos debemus alterutrum diligere.* Et: *Qui se dicit in Christo manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.* Et: *Nos debemus pro fratribus animas ponere.* Et: *Quod debuimus facere, fecimus.*

Prob. 6. 1. Ioan. 4. 1. Ioan. 2. 1. Ioan. 3. Luc. 17.

Prob. septimò ex ijs, quæ docent, Christum esse iudicem totius mundi, & in vltimo die secundum opera vniuscuiusque, vel pœnas, vel præmia distributurum.

Prob. 7.

Matth. 25. Act. 10 & 17. Rom. 2. & 14. 1. Pet. 4. & alibi. buturum. Id enim expreſsè habetur frequenter in Script. At, quale iudicium erit, ſi nullæ ſint leges, ex quarum præuaricatione damnari, & obſeruatione coronari mereamur? Quòd enim quidam ex nouatoribus dicunt, in iudicio extremo examen futurum de ſola fide, manifeſtè pugnat cum verbis Domini, Matth. 25. qui iuſtis dicturum ſe eſſe teſtatur: *Poßidete paratum vobis regnum: eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare*, &c. Iniuſtis autem: *Ite maledicti in ignem æternum: eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare*, &c. Vbi nulla mentio fit fidei, vt intelligeremus Chriſtianis, qui damnantur, non fidem, ſed opera defuiſſe. Id quod 2. Cor. 5. apertiſsimè etiam docet Apoſtolus: *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geßit, ſiue bonum, ſiue malum.*

Prob. 8. & 9. Prob. octauò teſtimonijs Patrum.

Vltimò prob. euidentiſsima ratione. Nam vel homo Chriſtianus, & iuſtus peccat, cùm moralia legis veteris præcepta tranſgreditur, vel non peccat. Si peccat: igitur non eſt liber ab eius legis obſeruatione. Quid enim eſt peccatũ, niſi præuaricatio legis? Non autem præuaricatur legem, qui non habet legẽ. Nam vbi non eſt lex, nec præuaricatio: proinde ſi lex illa moralis Teſtamenti veteris non eſt homini Chriſtiano, & iuſtificato, verè lex, non peccat, dum eam non ſeruat: vel, ſi peccat; igitur eſt illi verè lex. Fingi enim non poteſt, quomodo peccet, qui liber eſt à lege. Quod ſi non peccet: igitur falſum eſt, quod ſectarij omnes dicunt, omnia opera hominis iuſti eſſe peccata mortalia. Item, ſi non peccat: igitur vera eſt Libertinorum hæreſis, quòd nihil ſit peccatum, niſi falſa imaginatio, & laxandæ ſunt omnes habenæ, vt vnicuique liceat, quod ei libet.

Propoſ. 4. Propoſitio quarta: *Vera Chriſtiana libertas ex Euangelicis, & Apoſtolicis litteris, tribus in rebus ſita eſſe cognoſcitur: in libertate à peccato, & morte: in libertate à iugo cæremonialis legis, & iudicialis Hebræorum: & à dominio, & reatu legis naturalis, atque moralis.*

Prob. libertas à peccato. Ioa. 8. Rom. 6. De libertate à peccato, & morte, quæ ex peccato ſequitur, loquitur Dominus: *Si vos liberauerit, verè liberi eritis.* Nam paulò antè dixerat: *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* De eadem loquitur Apoſtolus: *Cùm ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ: nunc autem liberati à peccato ſerui autem facti Deo, habetis fructum* Rom. 7. *veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.* Et hoc rurſus confirmat ſimilitudine mulieris, quæ per mortem viri liberatur à ſeruitute eiuſdem viri, vt poſsit liberè cum alio viro coniungi. Tres enim perſonæ in ea ſimilitudine introducuntur: perſona mulieris, perſona viri morientis, & perſona alterius viri, cui rurſùs mulier nubit. Applicando autem ſimilitudinem, per mulierẽ intelligit Apoſtolus homines baptizatos, & iuſtificatos: per virum, cui rurſùs mulier nubit, intelligit Chriſtum: per virum morientem, à quo mulier liberatur, intelligit peccatum, & mortem: ſed reddita eſt obſcura ſententia Apoſtolica, quia cùm debuiſſet dicere, peccatum eſſe mortuum, ipſe contrà dixit, nos mortificatos eſſe per mortem Chriſti. Nam in idem recidit, ſiue nos moriamur peccato, ſiue peccatum moriatur nobis. Obſcurior etiam ſententia reddita eſt, quoniam, cùm debuiſſet dicere ſaltem, nos mortificatos eſſe peccato, vel morti, dixit, nos mortificatos eſſe legi, quoniam lex ex occaſione peccatum fouebat, & augebat, & nos ipſi peccato, vt coniugem viro, ſub-

iectos

iectos tenebat. Quòd autem intentio Apostoli fuerit dicere, nos per Christi mortem liberatos esse à peccato, & in ea similitudine peccatum tenere locũ viri morientis, perspicuum est ex illis verbis: *Itaque, fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi, vt sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, vt fructificemus Deo. Cùm enim in carne essemus, paßiones, quæ per legem erant, operabantur in mẽbris nostris, vt fructificarent morti: nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate litteræ.* Vbi, sicut ex eo, quòd dicit, *vt fructificemus Deo*, intelligimus, Deum esse secundum virum, cui nubit anima, & cui fructificat, proles bonorum operum pariendo: sic etiam ex eo, quod dicit, vt *fructificarent morti*, intelligimus mortem esse priorem virum, cui copulata erat anima, & cui fructificabat, proles malorum operum pariendo. Ex hac prima libertate colligimus aduersarios grauiter errare, cùm dicunt peccatum in hominibus iustificatis semper viuere, sed non imputari. Nam, si ita esset, non essemus verè, & propriè liberati, neque essemus peccato verè mortui; sed adhuc fructificaremus morti, & seruiremus in vetustate litteræ, non in nouitate spiritus. *Ibid.*

Iam verò de libertate secunda, quæ est ab oneribus legis cæremonialis, & iudicialis, extant etiam apertissima testimonia. Hoc enim est, quod clamat Apostolus Petrus: *Quid tentatis imponere iugum super ceruices discipulorum, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus?* Et Apostolus Paulus: *Nec Titus*, inquit, *compulsus est circumcidi, cùm esset gentilis: sed propter falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent.* Et: *Quomodo iterum conuertimini ad infirma, & egena elementa, quibus denuò seruire vultis?* Et: *State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Et: *Translato enim sacerdotio, necesse est, vt et legis translatio fiat.* Et ibidem: *Reprobatio fit præcedentis mãdati propter infirmitatem eius, et inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex.* Vocantur etiam cæremoniæ legis, iustitię carnis vsque ad tempus correctionis impositæ. Neque de libertate hac vlla iam dubitatio est. *Prob. libertas à ceremon. & iudicial. lege. Act. 15. Gal. 2. Gal. 4. Gal. 5. Heb. 7. Heb. 6.*

De tertia libertate, quæ est à dominio legis diuinæ moralis, id est, per quã fit, vt lex nobis non dominetur tanquam seruis, imminens flagello, & timorem semper incutiens, sed vt imperet liberis, & liberaliter obtemperare volentibus, non adimendo legi vim obligandi, sed addendo hominibus charitatem libenter illam implendi, loquitur idem Apostolus, cùm ait: *Non estis sub lege, sed sub gratia.* Et: *Vbi spiritus Domini, ibi libertas.* Et: *Si spiritu ducimini, non estis sub lege.* Et: *Iusto non est lex posita, sed iniustis, et non subditis.* Nam aliud est, hominem esse sub lege, aliud est, esse hominem in lege. Sub lege enim dicitur esse, qui à lege agitur, tanquam seruus: in lege est, qui secundum legem agit, vt liber. Quare Apostolus dicit, se factum esse omnia omnibus: ijs, qui sub lege sunt, quasi esset sub lege, cùm verè non esset sub lege: ijs, qui sine lege sunt, quasi sine lege esset, cùm tamen sine lege Dei non esset, sed in lege esset Christi. *Prob. libertas à dominio legis moralis. Rom. 6. 2. Cor. 3. Gal. 5. 1. Tim. 1.*

Addunt aliqui ex Catholicis, in quibus est Dominicus à Soto, non solùm Christianos liberatos esse à lege cęremoniali, & à reatu, & terrore legis moralis, sed etiam à tota lege scripta in libris Moysis: non, quòd non teneamur *L. 2 de iustitia, & iure q. 5. art. 4.*

seruare

ſeruare legem illam Moyſis, vt eſt naturalis, & quatenus in Euangelio, & epiſtolis Apoſtolorum renouatur, ſed vt eſt ab ipſo Moyſe ſcripta. Non enim Moyſes iam nos obligare poteſt, ſed ſolus Chriſtus: Chriſtiani enim ſumus, non Iudæi. Ceterùm nos veriùs putamus, legem moralem, etiam vt eſt data per Moyſen, & Prophetas, atque vt eſt in libris veteris Teſtamenti ſcripta,
Matth. 5. verè obligare Chriſtianos. Nam, quòd Dominus ait, *Non veni ſoluere legem, ſed adimplere*, de lege morali intelligitur: vt patet ex toto illo capite. Adimplere autem non eſt adducere tempus, quo lex illa ceſſare debet, id eſt, per aduentum ſuum illi finem imponere, quandoquidem vſque ad Chriſti aduentum duratura erat: ſed perficere, & ſtabilire remotis corruptelis, quæ per falſas interpretationes illi acceſſerant. Adimpleuit enim Chriſtus legem de homicidio, quia docuit cauendam eſſe etiam iram, quæ eſt via ad homicidium.
Rom. 3. Præterea; S. Paulus, cùm ait: *Nunquid legem deſtruimus per fidem? abſit, ſed legẽ ſtatuimus*, loquitur de lege Moyſis: illa enim in Script. intelligitur, cùm abſolutè lex nominatur. Ad hæc; Apoſtoli ſemper allegant verba Teſtamenti veteris, cùm præcepta moralia ſeruanda eſſe docent: *Non adulterabis, Non occides,*
Rom. 13. *Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, et ſi quod eſt aliud mandatum*, &c. Et: *Honora patrem, et matrem, quod eſt mandatum primum in promiſsione.*
Ephes. 6. Et: *Si tamen legem perficitis regalem ſecundum Script. Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*, &c. At cur Apoſtoli hoc facerent, ſi teſtimonia illa ad Chriſtianos non
Iac. 2. pertinerent? Sane mirum eſt, cur Dominicus à Soto nullum teſtimonium ex libris veteris Teſtamenti quoad vim obligandi adduci poſſe Chriſtianis ſcripſerit: nam non ſolùm Apoſtoli, ſed etiam Patres omnes, immo & Theologi omnes teſtimonia veteris Teſtamenti allegant ad probanda præcepta mora-
Psal. 14. lia; vt v. g. ad probandum, vſuras eſſe prohibitas, quis non allegat Pſalmũ,
Ezech. 18. & Ezechielem? Repetunt etiam Patres crebrò, præcepta moralia data Iudęis obligare etiam Chriſtianos. Et nónne in Catechiſmis, quibus omnis Chri-
Exod. 20. ſtianorum Eccleſia vtitur, ſcribuntur decem præcepta ad verbum ex Exodo deprompta?

Rom 7. Denique; Lex moralis Teſtamenti veteris non tantùm diuina eſt, ſed etiã
Baruch. 4. ſpiritualis, ſancta, iuſta, bona: præterea immaculata, conuertens animas, &
Propos. 5. illuminans oculos: denique, liber mandatorum Dei, & lex, quæ eſt in ęternũ. Quare nulla eſt ratio, cur non conueniat Chriſtianis, vel cur abrogari debuerit à Chriſto.

Prob. 1. Propoſitio quinta: *Opera bona iuſto homini neceſſaria ſunt ad ſalutem, non ſolùm ratione præſentiæ, ſed etiam ratione efficientiæ, quoniam efficiunt ſalutem, et ſine ipſis ſola fides non efficit ſalutem.* Intelligimus hæc eſſe neceſſaria hominibus rationis vſum habentibus, & qui tam diu poſt adeptam remiſsionis gratiam ſuperuiuunt, donec occaſio implendæ legis occurrat. Non enim negamus, quin infantes, & adulti etiam recens baptizati ſaluentur, ſi continuò ex hac vita diſcedant. Cenſentur enim totam legem implere, qui poſt iuſtificationem adeptam legis præcepta non violarunt, & qui charitatem, quæ eſt legis plenitudo, ſaltem habitualiter in corde gerunt.

Prob. primò neceſsitas operum ad ſalutem ex ijs, quæ dicta ſunt de diſcrimine legis, & Euangelij, & de libertate Chriſtiana. Nam, ſi promiſsio vitæ

æternæ

æternæ est conditionata, certè necessarium est, implere conditionem, si quis saluus fieri velit. Et, si iustus non est liber ab obligatione legis diuinæ, certè, nisi eam impleat, non saluabitur.

Prob. secundò specialibus testimonijs. Primum est: *Patientia vobis necessaria est, vt facientes voluntatem Dei reporteris promissionem.* Certè patientia opus quoddam est, cùm sit actus virtutis à fide distinctæ; immò opus perfectum, iuxta Iacobum: & verbis disertis necessaria prædicatur, & additur, ad quid sit necessaria, *vt reporteris*, inquit, *promissionem.* Quod significat, necessariã esse patientiam, non solùm ratione præsentiæ, sed etiam relationis ad salutem. Nam, si tantùm necessaria esset ratione præsentiæ, satis fuisset dicere: *Patientia vobis necessaria est*: sed cùm additur ratio necessitatis, & dicitur: *vt reporteris promissionem*, apertè significatur relatio aliqua ad acquisitionem promissionis. Id enim videmus in omnibus similibus locutionibus: Cibus est necessarius, vt nutriamur; aër est necessarius, vt respiremus; vbi semper relatio caussæ alicuius exprimitur. Prob. 2. Heb. 10. Iac. 1.

Secundum est: *Mulier seducta in præuaricatione fuit, saluabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.* Vbi perseuerantia non in sola fide; sed in fide, dilectione, sanctificatione, & sobrietate, ponitur necessaria ad salutem, vt conditio quædam, sine qua mulier saluari non potest. 1 Tim. 2.

Tertium est: *Cum metu, & tremore vestrã salutem operamini.* Profectò, si actiones bonæ salutem operantur, non sunt necessariæ solùm ratione præsentiæ, sed etiam ratione efficientiæ. Philip. 2.

Quartum est: *Tristitiam, quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Hic etiam videmus rationem efficientiæ. Nam tristitia pœnitentiã, pœnitentia salutem stabilem operatur. Tristitia enim verè efficit in homine pœnitentiam, id est, detestationem peccati, & propositum peccata vitandi. Igitur ipsa etiam pœnitentia verè efficit salutem stabilem: proinde non est necessaria solùm ratione præsentię, sed ratione caussæ. 2. Cor. 7.

Quintum est: *Id enim, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Quid apertiùs dici potuit? Si patiẽtia tribulationis operatur pondus æternę glorię, quis negare potest relationem aliquam esse inter patientiam, & salutem? 2. Cor. 4

Sextum est: *Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Vbi mortificationẽ carnalium concupiscentiarum necessariam esse ad salutem, vt conditionem, & caussam, ac per hoc relationem habere ad ipsam salutem, primùm demonstrat particula conditionalis, *Si.* Deinde antithesis: nam paulò antè dixerat: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini.* Neque enim dubitari potest, quin secũdum carnem viuere sit vera caussa mortis ęternæ. *Stipendium* enim *peccati mors.* Quod autem additur: *Gratia autem Dei vita æterna*, non significat, vitam æternam non esse stipendium iustitiæ, sed ipsam iustitiam non haberi, nisi ex gratia Dei. Rom. 8. Rom. 6.

Septimum est: *Si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Existimo enim, quia non sunt condignæ passiones huius tẽporis ad futuram gloriam.* Hic verò non solùm cõditionalis particula indicat caussam, sed etiam ratio addita de excessu glo- Rom. 8.

riæ ad paſsiones. Nam, ſi nullam haberet patientia tribulationum relationem ad ſalutem, fruſtrà Paulus diceret: *Exiſtimo enim, quia, non ſunt condigna*, &c. Iſta enim collatio paſsionum ad gloriam, & exceſſus vnius ad alterum, manifeſtè declarat, eſſe aliquam vim in opere patientiæ ad acquirendam illam gloriam, tametſi abſolutè longè maior ſit futura illa gloria, quàm ſit præſens tribulatio.

Rom. 10. Octauum eſt: *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem.* Videmus hoc loco non ſufficere fidem ad ſalutem, quæ vera, & integra in corde eſſe poteſt, niſi acceſſerit etiam externa confeſsio.

Matth. 25. Nonum eſt: *Venite benedicti Patris mei, poſſedite paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare*, &c. Certè reddita ratio luculenter oſtendit opera bona eſſe aliquo modo cauſſam ſalutis.

Iacob. 1. Decimum eſt: *Qui autem perſpexerit in legem perfectam libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis; hic beatus in facto ſuo erit.* At quomodo, quęſo, beatus in facto ſuo, ſi facta nullam habent relationem ad beatitudinem, ſed ſolùm pręſentiam ſuam otioſè exhibent? Adde, quod idem Apoſtolus ait: *Quid proderit, fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum?* Iac. 2.

His accedant epiſtolæ Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudę, qui intentionem ſuã eò potiſsimùm dirigunt, vt probent, opera bona iuſtificatis hominibus ad ſalutem eſſe neceſſaria, neque fidem ſolam ſufficere, vt quidam eo tempore ex epiſtolis B. Pauli non bene intellectis prędicare cœperant.

Prob. 3 & 4. Prob. tertiò propoſitio ex traditione Eccleſiaſtica.

Prob. quartò ratione. Nam, ſi fides ſola ſaluaret, & opera non eſſent neceſſaria, niſi ratione pręſentię, vt fructus, & ſigna fidei, ſequeretur, fidem ſaluare poſſe, etiamſi careret omni bono opere, & coniuncta eſſet omnibus vitijs, & peccatis. Hoc autem conſequens eſt manifeſtè falſum, & Script. & rationi repugnat. Igitur fides ſola non ſaluat, & neceſſaria ſunt opera bona, nõ ſolùm ratione pręſentię, ſed etiam ratione alicuius efficientiæ. Propoſitio argumenti, quę conditionata eſt, prob. Non requiruntur opera in actu ſaluandi, niſi per accidens: nullam enim ipſa vim ſaluandi habent, neque addũt fidei, neque tollunt à fide vllam vim, quam habent, ſaluandi, vt aduerſarij cõtendunt. Igitur bonis omnibus operibus ſublatis adhuc fides ſaluaret. Quẽadmodum enim, quia ignis ſolo calore calefacit, ſi tollerentur ab igne omnes alię qualitates, quę per accidens ſunt cum calore coniunctę, adhuc ſine dubio calefaceret. Et, quoniam Pater ſola relatione paternitatis refertur ad Filium, ſi ab eo, qui Pater eſt, omnia alia attributa remouerentur, vt ſcientia, nobilitas, poteſtas, ſanitas, pulchritudo; & contrà, adderentur ignorantia, obſcuritas, debilitas, ęgritudo, deformitas, & ex prioribus attributis ſola paternitas remaneret, adhuc Pater ille referretur ad Filium. Ita prorsùs, quia Chriſtianus per ſolam fidem ſalutem apprehendit, atque ad eam referretur per aduerſarios, certè ſequitur, vt manente fide ſaluari poſſet, etiamſi nulla habeat opera bona, & multa habeat opera mala. Aſſumptio ab aduerſarijs non negatur, &, ſi negaretur, in promptu eſſet probatio, cùm ſcriptum ſit: *Tribulatio,* Rom. 2. *& anguſtia in omnem animam operantis malum, Iudæi primùm, & Græci: gloria autem, & honor,*

& honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco. Item: *An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Item: *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Denique, vt alia multa prætercam: *Hoc scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei.* Sequitur igitur conclusio, necessaria esse ad salutem opera bona, non solùm ratione præsentiæ, sed etiam alicuius efficientiæ, & non minùs opera, quàm fidem, ad salutem suo modo referri.

1. Cor. 6.
Gal. 5.
Ephes. 5.

CAPVT VII.

De veritate Iustitiæ operum, seu actualis.

QVæstio est: *Vtrum homines iustificati gratia Domini adiuuante, possint ita legem diuinam implere, vt opera ipsorum non modò non sint appellanda peccata, sed etiam verè, & propriè iusta dici mereantur?* Quæst.

Propositio prima: *Catholici omnes summa consensione fatentur, legem Dei iustis hominibus absolutè possibilem esse, non quidem per solas vires liberi arbitrij, sed per auxilium gratiæ Dei, & spiritum fidei, & charitatis in ipsa iustificatione nobis infusum.* Propos. 1.

Prob. primò ijs testimonijs, quibus vtitur Concilium Trident. quæ non solùm possibilia, sed etiam facilia testantur esse mandata. *Iugum meum suaue est, & onus meum leue.* Item: *Et mandata eius grauia non sunt.* Prob. 1. Sess. 6. c. 11. Matth. 11. 1. Ioan. 5.

Prob. secundò ijs testimonijs, quæ docent, mandata seruari ab his, qui diligunt, vt etiam Concilium eodem loco argumentatur. *Qui diligit me, sermonē meum seruabit.* Et: *Qui diligit proximum, legem impleuit.* Et: *Omnis lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* At certè debemus, & possumus diligere Deum, & proximum, alioqui non possumus esse Christi discipuli, cùm ipse dicat: *In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Nec possemus vnquam amici Christi fieri, si non possemus diligere. Ipse enim ait: *Vos amici mei eritis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Quid autem præcipiat, explicat ibidem dicens: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.* Prob. 2. Ioan. 14. Rom. 13. Gal. 5. Ioan. 13. Ioan. 15.

Prob. tertiò ex testimonijs, quæ docent, aliquos seruasse mandata, ac præcipuè de dilectione ex toto corde, & de non concupiscendo. Dicit Dauid: *In toto corde meo exquisiui te.* Et de eodem dicitur: *Non fuisti, sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens, quod placitum esset in conspectu meo.* Et: *Inueni Dauid, filium Iesse, virum secundum cor meum, qui omnes voluntates meas faciet.* Et: *Eò, quòd fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & non* Prob. 3. Psal. 118. 3. Reg. 14. Act. 13. 3. Reg. 15.

declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ.
4. Reg. 23. Item, de Iosia: *Similis non fuit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum omni corde suo, in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua.* Item, de Asa, & populo: *In tota* (2. Paral. 15.) *voluntate sua quæsierunt Dominum, & inuenerunt.* Item, de Iosue: *Sicut præceperat* (Iosu. 11.) *Dominus Moysi seruo suo, ita præcepit Moyses Iosue, & ille vniuersa compleuit. Non præterijt de vniuersis mandatis nec vnum quidem verbum, quod iusserat Dominus Moysi.* Neque dubium est, quin similia dici possint de Abraham, Moyse, Samuele, Elia, Elizæo, Isaia, Ieremia, alijsque Prophetis. In Testamento nouo legimus de
Luc. 1. Zacharia, & vxore: *Erant iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, &*
Ioan. 17. *iustificationibus Domini sine querela.* De Apostolis Dominus ait: *Tui erant, & mihi*
Luc. 12. *eos dedisti, & sermonem tuum seruauerunt.* Eosdem etiam vocat amicos: *Dico autem*
Ioan. 15. *vobis amicis meis.* Et: *Vos autem dixi amicos.* Et tamen ibidem iam dixerat, solos amicos esse, qui præcepta custodiunt. Apostolus verò Paulus de præcepto,
Rom. 7. *Non concupisces*, verba faciens: *Quod nolo*, inquit, *facio: si autem quod nolo, facio, iam non ego operor illud, sed, quod habitat in me, peccatum.* Vbi apertè demonstrat, se nō peccare, dum inuitus concupiscit, quia non ipse illud opus facit, proinde seruare se legem, quæ cùm iubet: *Non concupisces*, voluntati præcipit, ne velit cōcupiscere, non sensui, qui legis capax non est. Vnde ibidem addit: *Ego ipse mēte seruio legi Dei.* At si mente seruiebat legi, certè non peccabat: non enim peccatum esse potest, nisi in mente, aut cum aliquo mentis consensu. Quod autē de Apostolis legimus, ambigi non potest, quin etiam de Ioanne Baptista dici
Matth. 11. possit, cùm *inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* Habemus igitur multos seruasse legem Dei: ex quo euidenter sequitur, quòd non sit impossibilis.

Prob 4. & 5. Prob. quartò ex traditione Ecclesiastica.

1. Ratio. Prob. quintò rationibus. Prima ratio: Potest homo plus, quàm Deus præcipiat; igitur multò magis potest implere præceptum. Antecedens prob. Nam
Matth. 19. posteaquam Dominus dixerat: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, & quidam responderat: *Hæc omnia seruaui à iuuentute mea*; rursus eidem ait: *Si vis esse perfectus, vade, vende omnia, quæ habes.*

2. Ratio. Secunda ratio: Si præcepta essent impossibilia, neminem obligarent, ac per hoc præcepta non essent præcepta. Neque enim fingi potest, quomodo aliquis peccet in eo, quod vitare non potest. Quòd si non peccet, qui legis transgressionem vitare non potest, profectò nec legem transgreditur, nec legem vllam habet. Non enim fieri potest, vt legis transgressio non sit peccatum, cùm nihil aliud sit peccatum, quàm legis transgressio.

3. Ratio. Tertia: Si lex Domini esset impossibilis, sequeretur, Deum omni tyranno esse crudeliorem, & stultiorem, quippe qui ab ipsis etiam amicis tributum exigeret, quod nemo soluere posset, & leges ferret, quas sciret à nemine obseruandas.

4. Ratio. Quarta ratio: Christus passus est, *vt iustificatio legis impleretur in nobis.* Item,
Rom. 8. Matth. 6. docuit nos orare: *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra*: vbi petitur gratia implendi præcepta, vt exponunt S. Cyprianus, & S. Augustinus. Denique;
Heb. 5. Christus *factus est omnibus obtemperantibus sibi caussa salutis æternæ.* At, si lex impleri non potest, Christus nō obtinuit, quod voluit; frustrà nos oramus quotidie,

tidie, & nemo omninò saluari poterit. Nam, si lex impleri non potest, iustificatio legis nunquam impletur in nobis, etiamsi Christus venerit in similitudinem carnis peccati, & de peccato, id est, victima pro peccato, damnauerit peccatum: nec fit vnquam Dei voluntas in terra, sicut in cœlo, etiamsi Christo Magistro hanc orationem assiduè frequentamus: nec vnquam verè obedimus Christo, ac per hoc nulli nostrum fit caussa salutis æternæ.

Quinta ratio: Omnes verè iustificati Spiritum sanctum habent, vt Scripturæ passim testantur. At spiritus sanctus fructus suos parit, qui numerátur: *Charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.* Qui verò hos fructus habet, non accusatur à lege, quippe qui eam non præuaricatur, sed implet. Id enim significat, quod in eodem loco subiungitur: *Aduersus huiusmodi non est lex.* Nō enim lex habet, in quo accuset eos, qui sunt præditi charitate, patientia, &c. Et ideò paulò antè dixerat idem Apostolus: *Si Spiritu ducimini, non estis sub lege.* Et: *Lex Spiritus vitæ liberauit me à lege peccati, & mortis.* Quia videlicet lex in corde scripta, id est, Spiritus sanctus in corde diffusus, facit implendo legem, vt lex non accuset amplius, neque occidat, vt præuaricatores. Ergò de primo ad vltimum, qui est iustificatus, propter spiritum, quem accipit, legem omninò implet; & si non implet, nec spiritum accipit, nec verè iustificatus est. 5. Ratio. Rom. 5 & 8. 1. Cor. 3. Gal. 3. Tit. 3. Gal. 5. Rom. 8.

Sexta ratio: Omnes iustificati ex Deo nati sunt: *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Et: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto.* Et: *Quasi modò geniti infantes.* Et: *Genuit nos verbo veritatis.* Et: *Qui diligit, ex Deo natus est.* Et: *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. At qui natus est ex Deo, non peccat, nec potest peccare, quia ex Deo natus est.* Qui autem non peccat, non præuaricatur, sed legem implet: qui enim legem non implet, hoc ipso præuaricatur, & peccat. Igitur omnis, qui verè iustificatus est, implet legem, nec potest fieri, vt iustificatus maneat, & legem non impleat. 6. Ratio. Ioan. 1. Ioan. 3. 1. Pet. 2. Iac. 1. 1. Ioan. 4. Rom. 8. 1. Ioan. 3.

Propositio secunda: *Opera bona iustorum non sunt peccata, sed verè iusta, vt etiam iustitia actualis dici possint.* Propos. 2.

Prob. primò ex Script. Primum testimonium est: *In omnibus his non peccauit Iob labijs suis, nec stultum aliquid contra Deum locutus est.* Vbi Script. reddit testimonium S. Iob, quod in tanta occasione impatientiæ ne verbo quidem peccauerit. Prob. 1. Iob. 1.

Secundum sumi potest ex verbis Dauidis: *Iudica me, Domine, secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.* Et: *Exaudi Domine iustitiam meam. De vultu tuo iudicium meum prodeat. Oculi tui videant æquitates. Probasti cor meum, & visitasti nocte, igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.* Et: *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi, quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo.* Et: *Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.* Et: *Feci iudicium, & iustitiā, non calumnientur me superbi.* In his locis Dauid non solùm opera sua iustitiæ nomine ornanda censebat, sed etiam confidebat, ea in iudicio Dei posse cōsistere: alioqui petens iudicari secundum iustitiam suam, damnationem pro absolutione quæsiuisset. Psal. 7. Psal. 16. Psal. 17. Psal. 25. Psal. 118.

Igitur Dauid credebat posse hominem cum Dei gratia facere opera verè iusta.

Matth. 6. Luc. 1. Tertium testimonium est: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.* Et: *Si ergò corpus tuum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarū, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.* Hoc loco describitur opus perfectè bonum, quod videlicet bonum sit ex genere suo, & ex intentione, alijsque circumstantijs. Nam oculus simplex est intentio recta: corpus lucidum est opus bonum, de quo dicitur: Matth. 5. *Sic luceat lux vestra, vt videant opera vestra bona,* &c. Tale autem opus pronunciat Dominus esse lucidum totum, nec vllam habere partem tenebrarum. At, si illud opus peccatum est mortale natura sua, vt Lutherani dicunt, magnam haberet partem tenebrarum; immò esset tenebrosum totum, vt Dominus ibidem dicit de opere, quod mala intentione fœdatur. Sicut enim mala intentio, ita quodlibet aliud vitium, reddit opus malum, quamuis ex genere suo bonum esset.

1. Cor. 3. Quartum testimonium: *Si quis superædificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam; vniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimentum patietur,* &c. Quo loco indicantur esse quædam opera supra fundamentum veræ fidei ædificata, adeò bona, vt nihil omninò habeant vitij. Id enim primùm ostendit comparatio ad aurum, argentum, lapides pretiosos. Deinde, quod illa opera in igne diuini iudicij manere dicantur, & mercedem accipere. Certè enim peccata nec aurum dici possunt, nec in diuini iudicij igne subsisterent, nec mercedem, sed pœnam, suppliciumque perciperent.

Iac. 3. Quintum est: *In multis offendimus omnes.* Quare, quæso, non dixit: In omnibus offendimus omnes? Nam, si omnia opera iustorum sunt peccata mortalia, certè non tantùm in multis, sed etiam in omnibus offendimus. Sed nouerat ipse, quid diceret: nam distinxerat opera bona à peccatis dicens: Iac. 2. *Si legem perficitis regalem secundum Script. Diliges proximum tuum, sicut teipsum, bene facitis: si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quasi transgressores.*

Psal. 4. Isa. 1. Ioan. 5. 1. Cor. 15. 2. Pet. 1. 1. Ioan. 2. Sextum sumitur ex illis locis, quæ hortantur hominem ad non peccandū. *Irascimini, & nolite peccare. Quiescite agere peruersè, discite bene agere.* Et: *Noli amplius peccare.* Et: *Euigilate iusti, & nolite peccare.* Et: *Satagite, vt per bona opera certā vestram vocationem, & electionem faciatis: hæc enim facientes non peccabitis aliquando.* Et: *Hæc scribo vobis, vt non peccetis.* Quorsùm enim pertinent hæ cohortationes, vel admonitiones, si in omni opere, quantumuis bono, non possumus non peccare.

Malach. 3. Sap. 9. Act. 10. 1. Pet. 2. Philip. 4. Septimum sumitur ex illis locis, quæ docent, opera iustorum placere Deo: *Placebit Deo sacrificium Iuda, & Ierusalem, sicut dies sæculi, et sicut dies antiqui.* Et: *Sapientia custodiet me in potentia sua, et accepta erunt opera mea.* Et: *Qui timet Deum, et operatur iustitiam, acceptus est illi.* Et: *Offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo.* Et: *Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis, odorem suauitatis hostiam acceptam, placentem Deo.* Atqui Deo nihil placere potest, nisi quod est verè bonum, & purum ab omni vitio.

Octa-

Octauum sumitur ex ijs locis, quæ absolutè iustorum opera bona opera nominant: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.* Et: *Diuitibus præcipe non superbè sapere, diuites fieri in operibus bonis.* Et: *Curent operibus bonis præesse, qui credunt Deo.* Et: *Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.* At, si opera omnia iustorum essent peccata mortalia, dicenda essent potiùs mala, quàm bona: nam malum dicitur opus absolutè, nisi sit integrè bonum. Matth 5. 1. Tim. 6. Tit. 3. Ephes. 2.

Prob. secundò propositio testimonijs Patrum. Prob. 2 & 3.

Prob. tertiò rationibus. Prima ratio: Si opera bona iustorum essent omnia vitiata, & corrupta, ita vt peccata mortalia ex natura sua dici deberent, id sine dubio, vel ex innata concupiscentia, vel ex defectu dilectionis Dei, vel ex admistione peccatorum venialium nasceretur. Istas enim caussas aduersarij reddere solent. At nihil horum trium contaminare potest opera iustorum bona. Nam inprimis concupiscentia ipsa peccatum non est, sed infirmitas, nisi ei consentiatur. Deinde, etiamsi peccatum esset, tamen non semper mouetur: ac per hoc opera bona fieri possunt aliquando ex charitate, sine vlla admistione cupiditatis. Defectus autem charitatis, quòd videlicet non faciamus opera nostra tanto seruore dilectionis, quanto faciemus in patria, defectus quidem est, sed culpa, & peccatum non est. Vnde etiam charitas nostra, quamuis comparata ad charitatem beatorum, sit imperfecta, tamen absolutè perfecta dici potest, vt eam S. Ioannes appellat. Admistio denique venialium peccatorum non impedit veram iustitiam: tum, quia non est necesse, vt in singulis operibus admisceatur veniale peccatum; vt Patribus probatum est, & experientia testatur: tum etiam, quia peccatum veniale non est contrarium charitati, nec propriè contra legem, sed præter legem est. Itaque Script. diuina, quamuis dicat: *In multis offendimus omnes.* Et: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus:* absolutè tamen vocat homines quosdã iustos, sanctos, immaculatos, perfectos; quod nullo modo faceret, si veniale peccatum iustitiam impediret. *Noë vir iustus fuit, atque perfectus.* Et: *Vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius.* Et: *Quicunque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Et: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* 1. Ratio. 1. Ioan. 2. & 5. Iac. 3. 1. Ioan. 1. Gen. 6. Ephes. 1. Philip. 3. Psal. 118.

Secunda ratio ducitur ab absurdis. Nam, si omnia iustorum opera essent peccata, etiam opus fidei, quo iustificamur, esset peccatum: & illa oratio, quã fundimus, cum dicimus: *Dimitte nobis debita nostra,* peccatum esset. At nónne absurdissimum esset, hominem per peccatum iustificari, & per peccatũ quærere, & impetrare remissionem peccati? Item; Si omnia iustorum opera essent peccata, qua fronte Apostolus dicere potuit: *Nihil mihi conscius sum?* Nullumne bonum opus fecerat? aut ignorabat illa ipsa bona opera peccata esse mortalia? Et nõne maior adhuc fuisset audacia pro eiusmodi operibus, id est, peccatis mortalibus, expectare à iusto iudice coronam iustitiæ? Præterea; Si omnia iustorum opera essent peccata mortalia, sequeretur, ipsum Deum mortaliter peccare: *Deus enim est, qui operatur in nobis,* cùm bona opera facimus. Item; Fieret ingens iniuria Redemptori, *qui dedit semetipsum, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* 2. Ratio. Matth. 6. 1. Cor. 4. Philip. 1. & 2. Tit. 2.

Nam

Nam à nulla nos iniquitate verè redimisset, nec verè populum suum mundasset, nec sectatores nos operum verè bonorum, sed peccatorum mortalium effecisset. Ad hæc; Si omnia opera bona sunt peccata mortalia, sequitur, vt aliqua peccata mortalia sint opera bona, & posse fieri hos syllogismos. Omnia opera bona sunt facienda: aliqua peccata mortalia sunt opera bona: igitur aliqua peccata mortalia sunt facienda. Item: Nullum peccatum mortale est faciendum: omnia opera bona sunt peccata mortalia: igitur nullum opus bonum est faciendum. Denique? Quis non videt, opera bona esse peccata mortalia, contradictionem implicare, atque innoluere? Nam erunt opera bona, & non bona, digna præmio, & pœna; & per ea seruiemus Deo, & Diabolo; & simul erimus filij Dei, & Diaboli.

Propos. 3. Propositio tertia: *Operibus iustis verè homo iustificatur, non prima, sed secunda iustificatione: quæ non facit iustos ex impijs, sed iustiores ex iustis.*

Prob. 1. Iac. 2. Prob. primò ex Script. Primum testimonium est: *Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens filium suum super altare? Vides, quoniam fides comparabatur operibus eius, & ex operibus fides consummata est? Et impleta est Script. dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Similiter autem & Raab meretrix nónne ex operibus iustificatus est, suscipiens nuncios, & alia via ejciens?*

Eccli. 18. Secundum testimonium est: *Non impediaris orare semper, & ne verearis vsque ad mortem iustificari.* Vbi monet Sapiens, vt assidua oratione iustitiam nostrá augere, atque alere studeamus.

Rom. 6. Tertium est: *Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; sic exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem.* Quo loco illud, *in sanctificationem*, non significat, ad acquirendam primam sanctificationem; nam sanctos, & iustos alloquebatur Paulus; sed ad augendam sanctificationem. Intelligi autem per *sanctificationem*, iustificationem; & per sanctitatem, iustitiam, perspicuum est ex antithesi. Opponit enim sanctificationem iniquitati.

2. Cor. 7. Quartum est: *Has ergò habentes promissiones, charissimi, emundemus nos ab omni iniquinamento carnis, et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.* Vbi docet Apostolus, per mentis, & corporis puritatem proficiendum esse quotidie ad maiorem iustitiam, & sanctificationem.

2. Cor. 9. Quintum est: *Multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ.* Docemur his verbis, per eleëmosynas liberaliter pauperibus erogatas diminui facultates, sed augeri iustitiam. Vbi opportunè etiam Paulus allegat illud

Psal. 111. Psalmi: *Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in sæculum sæculi.* Pulchrè enim verbo, *dispersit*, opponitur verbum contrarium, *manet*, quia sicut diuitiæ corporales per eleëmosynam disperguntur: ita sapientia radicatur, stabilitur, & crescit, vt manere possit in sæculum sæculi.

Ioan. 14. Sextum est: *Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum.* Hæc noua dilectio post impleta mandata quid est, nisi dilectionis, ac per hoc iustitiæ augmentum, quod per obseruantiam diuinæ legis acquiritur?

Apoc. vlt. Septimum est: *Qui in sordibus est, sordescat adhuc, & qui iustus est, iustificetur adhuc.* Certè qui magis sordescunt, per mala opera, & noua peccata sordescũt: igitur

igitur & qui magis iustificantur, per bona opera, & nouam obedientiam iustificantur.

Prob. secundò duabus rationibus. Nam, si potest iustus legem diuinam impleee, potest etiam sine dubio per opera iustificari. Rursùs: Si potest iustus opera verè bona facere, quæ nullo vitio polluta sint, potest vtique iustitiam facere; & multiplicando opera iusta, consequenter augere iustitiam. Prob. 2.

CAPVT VIII.

An sit meritum, & quid sit?

SEquitur efficacia iustitiæ actualis, seu operum, id est, Meritum, de quo quatuor sunt controuersiæ principales.

Prima est: *Sintne opera iustorum meritoria vitæ æternæ?* Quæst. 1.

Antequam ad rem accedamus, probatur nomen meriti in Script. fundari, & proinde non malè consuluisse fidei sinceritati SS. Patres, qui eo nomine passim vsi sunt: non enim desunt testimonia Script. vbi eiusmodi nomen vel apertè contineatur, vel vnde facili negotio deducatur. Prob. nomen Meriti ex Script.

Primum testimonium: *Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum operum suorum.* Eccli. 16.

Secundum est: *Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.* Vbi passiuè vsurpauit interpres vocem, *promeretur*: sed alioqui rectissimè vertit vocem Græcam, εὐαρεστεῖται. Significat enim hoc verbum, delectari, hilariter se habere, placari. Itaque sensus: Talibus hostijs delectatur, siue placatur Deus: vel; Talibus hostijs placetur Deus. Heb. 13.

Alia loca sunt, vbicunque inuenitur nomen dignitatis. Nam quod nos dicimus mereri, dicunt Græci ἀξιοῦσθαι, id est, dignum esse, & meritum vocant ἀξίαν. Hæc autem verba frequenter habentur in Script. *Vt digni habeamini in regno Dei.* Græcè est: εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ: quòd æque verti poterat: Vt vos mereamini regnum Dei. Et: *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt*, id est, quoniam id merentur. Et: *Dedisti eis sanguinem bibere: digni sunt enim*: id est, eiusmodi pœnam merentur. In his omnibus locis, alijsque per multis ponitur hæc vox, qua Græci meritum designare solent. 2. Thess. 1. Apoc. 3. Apoc. 16.

Denique; Plurima sunt testimonia Script. quæ disertis verbis continent nomen mercedis. *Ego protector tuus sum, & merces magna nimis.* Et: *Vos ergò confortamini: erit enim merces operi vestro.* Et: *Seminanti iustitiam merces fidelis.* Et: *Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum.* Et: *Non verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.* Et: *Ecce Dominus veniet, & merces eius cum eo.* Et: *Merces vestra copiosa est in cœlis.* Item: *Vnusquisque propriā mercedem accipiet.* Et: *Ecce venio cito, & merces mea mecum est.* At merces, & meritum relatiua sunt: merces enim meritis redditur, sicut gratia gratis datur. Gen. 15. 2. Parab. 15. Prou. 11. Sap. 5. Eccli. 18. Isa. 40. Matth. 5. 1. Cor 3. Apoc. vlt.

Igitur, cùm tam sæpe, & tam perspicuè prœmium operum dicatur merces,

dubium esse non potest, quin ipsa opera secundum morem loquendi Script. rectè dicantur merita.

Resp. ad quaest. Iam verò, vt ad quæstionem ipsam accedamus, communis Catholicorum omnium sententia est opera bona iustorum verè, ac propriè esse merita, & merita non cuiuscunque præmij, sed ipsius vitæ æternæ, contra Sectarios omnes.

Prob. 1. Prob. primò ex diuinis litteris.

1. argument. Primum argumentum ducitur ab ijs locis, vbi vita æterna nominatur merces. Nam, si ipsa est merces, bona opera, quibus illa redditur, sine dubio sunt merita. *Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Quid autem sit hæc merces, paulò antè explicauerat Dominus, dicens: *Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Dicit igitur gaudendum, & exultandum in persecutionibus, quoniam copiosa nos manet merces in cœlo; cùm regnum cœlorum ijs paratum sit, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Item: *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Huius autem mercedis nomine intelligi denarium diurnum, ex ipsa eadem parabola perspicuum est. Per denarium verò diurnum significari vitam æternam, communi consensu Patres docent.

Matth. 5. Matth. 20.

2. argument. Alterum argumentum ducitur ab ijs locis, in quibus habetur, prœmium cœleste dari hominibus secundum mensuram, & proportionem operum, & laborum. Hinc euidenter enim colligitur, in prœmio illo conferendo non haberi rationem solius promissionis, vel liberalitatis, vel indulgentiæ Dei; sed etiam dignitatis, & efficatiæ ipsorum operum. Loca hæc sunt: *Reddes vnicuique secundum opera sua.* Et: *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui, cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera sua.* Et: *Eadem mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Et: *Thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius.* Et: *Vnusquisque mercedem recipiet secundum suum laborem.* Et: *Quæ seminauerit homo, hæc & metet.* Et: *Ecce venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua.*

Psal. 61. Matth. 16. Luc. 6. Rom. 2. 1. Cor. 3. Gal. 6. Apoc. vlt.

3. argument. Tertium argumentum sumitur ex illis locis, quæ ita vitam æternam reddi testantur operibus bonis, vt ipsam rationem, cur detur vita æterna, in operibus ponant. Sunt autem hæc loca: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare,* &c. Ibidem: *Quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.* Et: *Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione,* &c. *& ideò sunt ante thronum Dei.* In quibus locis particulæ, *enim, quia, ideò,* sunt omnes caussales.

Matth. 25. Apoc. 7.

4. argument. Quartum argumentum sumitur ex ijs locis, vbi prœmium bonis operibus ex iustitia dicitur esse reddendum. *Gloriamur in Ecclesijs Dei pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplũ iusti iudicij Dei.* Et infrà: *Si tamen iustum est apud Deum, retribuere tribulationem his, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum.* Et: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex.* Et: *Non est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri.* Et: *Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.* Et: *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Huc

2. Thess. 1. 2. Tim. 4. Heb. 6. Iac. 1. Apoc. 2.

tæ. Huc etiam pertinent illa: *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis*. Et: *Nescitis, quòd hi, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis*. Et: *Certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem*. Siquidem iniuriam faceret, qui mutuum non redderet, vel brauiũ vincenti non daret, vel depositum non restitueret. Hæc enim omnia iustitiã includunt. Prou. 19. 1. Cor. 19. 2. Tim.

Quintum argumentum sumitur ex illis testimonijs, quæ docent, vitam æternam promissam esse operibus bonis. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. Et ibidem: *Omnis, qui reliquerit domum, vel patrem, &c. centuplum accipiet, & vitã æternam poßidebit*. Et: *Pietas ad omnia vtilis est, promißionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ*. Et: *Accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se*. At promissio facta cum conditione operis, non solùm debitam facit rem promissam; qui enim promisit, ex iustitia tenetur promissis stare: sed etiam facit, vt, qui opus impleuerit, meruisse rem promissum, eamque, vt mercedem, iure suo exigere posse dicatur. 5. argument. Matth. 19. 1. Tim. 4. Iac. 1.

Sextum argumentum sumitur ab illis locis, in quibus fit dignitatis mẽtio: nam dignum esse prœmio, & mereri prœmium, idem sunt, iuxta illud: *Dignus est operarius mercede sua*. Sunt igitur loca hæc: *Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se*. Et: *Vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini*. Et: *Qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis*. Et: *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt*. 6. argument. Luc. 10. Sap. 3. 2. Tess. 1. Luc. 20. Apoc. 3.

Septimum argumentum ab illis locis sumitur, vbi dicitur Deus iudex iustus, & non acceptor personarum: *Non est acceptio personarum apud Deum*. Et: *Deus personam hominis non accipit*. Et: *Si patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat secundum vniuscuiusque opus*, &c. Et: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptio apud Deum*. At acceptio personarum est vitium contrariũ iustitiæ distributiuæ, cùm videlicet iudex, dat præmium sine meritis, aut maius præmium minoribus meritis, vel contrà. Deus igitur in retributione prœmiorum merita hominum considerat, & pro meritorum diuersitate vitæ æternæ mansiones assignat. 7. argumẽt. Rom. 2. Gal. 2. 1. Pet. 1. Act. 10.

Prob. secundò veritas ex traditione Patrum, & Conciliorum. Prob. 2. & 3.

Prob. tertiò ratione. Demonstratum est enim superiùs, opera bona iustorum esse verè iusta, satisfacere legi diuinæ, iustificare hominem. Hinc autem sequitur, esse verè meritoria. Potissima enim ratio, cur hæretici huius temporis merita negent, illa est, quoniam existimant, nullum esse opus in hac viporis merita negent, illa est, quoniam existimant, nullum esse opus in hac vita verè iustum, & quod legi satisfaciat, sed esse omnia opera nostra peccata mortalia ex natura sua, & solùm propter Domini indulgentiam venialia.

Superiori controuersiæ principali sunt coniunctæ duæ quæstiunculæ breuiores.

Prima est de fiducia prœmiorum. At Catholica Ecclesia mediam viam ingreditur, quæ præcipuam quidem spem, & fiduciam in Deo ponendam; aliquam tamen etiam in meritis posse poni docet. Dubitatio. 1. Resp.

Sciendum autem est, Fiduciam nihil aliud esse, nisi spem confirmatam, atque perfectam. Aliud etiam est fiduciam nasci ex meritis, aliud fiduciam esse

ponendam in meritis. Poteſt enim fieri, vt quis exiguam, & penè nullam fiduciam in meritis proprijs conſtituat, eò quòd non certò ſciat, an habeat vera merita; & tamen veris, magniſque meritis abundet, & ex illis fiducia in ipſo erga Deum maxima oriatur. Ex qua diſtinctione tota quæſtio abſolui, & varia Script. & Patrum teſtimonia conciliari poterunt.

Propoſ. 1.

Sit itque propoſitio prima: *Fiducia Sanctorum, quam in Deo conſtituunt, non ex fide ſola, ſed etiam ex bonis meritis naſcitur: atque ideò ſummo ſtudio merita quærenda ſunt, vt apud Deum fiduciam habere poſſimus.*

Prob. 1. Tob 4. Iob. 11. Rom. 5. 1. Tim. 3. Heb. 10. 1. Ioan. 3.

Prob. primò ex Script. *Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleëmoſyna omnibus facientibus eam.* Et: *Si iniquitatem, quæ eſt in manu tua, abſtuleris, & non manſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia, tunc leuare poteris faciem tuam, & habebis fiduciã propoſita ſpe, & defeſſus ſecurus dormies.* Et: *Tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio verò ſpem.* Et: *Qui benè miniſtrauerit, gradum bonum ſibi acquiret, & multam fiduciam,* &c. Et: *Vinctis compaſsi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis. Nolite itaque amittere confidentiam veſtram.* Et: *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.*

Prob 2. & 3.

Prob. ſecundò teſtimonijs Patrum.

Iac. 1. 1. Ioan. 3.

Prob. tertiò ratione. Nam, cùm Deus promiſerit coronam vitæ diligentibus ſe, ex duobus pendet adeptio gloriæ: ex fidelitate Dei, qui præſtat, quod promiſit; & ex operibus noſtris. Diligere enim oportet, *non verbo, & lingua, ſed opere, & veritate*: proinde ſicut ſpes certa non eſſet, ſi nos benè operaremur, ſed Deus fidelis non permaneret; ita nec certa eſſe poteſt, ſi Deus quidem fidelis ſit, ſed nos non benè operemur, nec diligamus opere, & veritate.

Propoſ 2.

Propoſitio ſecunda: *In bonis meritis, quæ verè eſſe talia compertum ſit, fiducia aliqua collocari poteſt, modo ſuperbia caueatur.*

Prob. 1. 2. Eſd. 5. Pſal. 17. Iſa. 38. Heſter 14. 2. Tim. 4.

Hæc propoſitio exemplis diuinæ Script. confirmari poteſt. Legimus enim Nehemiam virum ſanctum, enumerantem opera bona ſua, & dicentẽ Deo: *Memento mei, Domine, in bonum, ſecundum omnia, quæ feci populo huic.* Item, Dauid dicentem: *Et retribuet mihi Dominus ſecundum iuſtitiam meam, quia cuſtodiui vias tuas.* Et Ezechiam orantem: *Obſecro, Domine, memento, quæſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt, in oculis tuis fecerim.* Et S. Heſter ita orantem: *Tu ſcis neceſsitatem meam, quòd abominer ſignum ſuperbiæ, & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum in diebus oſtentationis meæ, & deteſtor illud, ſicut pannum menſtruatæ, & non portem in diebus ſilentij mei; & quòd non comederim in menſa Aman, nec mihi placuerit conuiuium Regis, & non biberim vinum libaminum; & nunquam lætata ſit ancilla tua ex quo huc tranſlata ſum, vſque in præſentem diẽ, niſi in te, Domine, Deus Abraham. Deus fortis ſuper omnes, exaudi vocem eorum, qui nullam aliam ſpem habent, & libera nos de manu iniquorum.* Denique, Apoſtolum dicentem: *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.*

Prob. 2. In vita Pauli. In vita Hilar.

His exemplis addi poſſunt alia ex teſtimonijs Patrum. S. Hieron. ſcribit S. Paulum, primum Eremitam, propinquum morti dixiſſe: *Peracto curſu ſupereſt mihi corona iuſtitiæ.* Idem refert dixiſſe S. Hilarionem: *Egredere, anima mea, egredere, quid times? Septuaginta propè annis ſeruiuiſti Chriſto, & mortem times?*

Scribit.

Scribit Sulpitius S. Martinum in exitu diabolo astanti magna cum fiducia dixisse: *Quid hic adstas, cruenta bestia? Nihil in me, funeste, reperies. Abrahæ me sinus excipiet.* Denique, S. Bonauentura scribit, illa fuisse verba extrema S. Francisci: *Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti, donec retribuas mihi.* His tot, & tantis exemplis satis apparet in bonis meritis nonnullam fiduciam collocari posse. Addidi tamen: *Modò superbia caueatur:* quia, si quis in proprijs meritis ita confideret, vt ea se à se, non ex gratia Dei habere crederet, vel ceteros præ se despiceret, aut maiora se merita habere existimaret, quàm reuerà haberet, is non tam in spem erigeretur, quàm in superbiæ baratrum præcipitaretur.

Posse autem in meritis spem aliquam poni, si vera sint merita, & sobriè id fiat, probari potest hac etiam ratione: Nam sicut misericordia Dei, ita etiam Prob. 3 bona merita sunt vera salutis caussa: licet autem confidere in omni vera caussa, quæ ad finem optatum, & speratum consequendum cognoscatur idonea. Nam & in rebus corporalibus ægrotus rectè confidit non solùm in arte, & industria medici, sed etiam in medicamentorum virtute, & efficacia. Neque hoc est confidere in propria virtute, sed in Deo, & eius gratia, cuius sunt munera omnia bona merita.

Propositio tertia: *Propter incertitudinem propriæ iustitiæ, & periculum inanis gloriæ vtilissimum est, fiduciam totam in sola Dei misericordia, & benignitate reponere.* Propos. 3. Hoc autem non ita accipiendum est, quasi non sit homini totis viribus studẽdum operibus bonis, aut non sit in eis confidendum, quasi non sint vera iustitia, aut iudicium Dei sustinere non possint: sed hoc solùm dicimus, tutius esse, meritorum iam partorum quodammodò obliuisci, & in solam misericordiam Dei respicere: tum, quia nemo absque reuelatione certò scire potest, se habere vera merita, aut in eis in finem vsque perseueraturum: tum, quia nihil est facilius in hoc loco tentationis, quàm superbiam ex consideratione bonorum operum gigni.

Prob. propositio testimonijs illis, quæ aduersarij contra merita operum Prob. 1. adferre solent. Nam, quod ait Daniel: *Non in iustificationibus nostris prosternimus* Dan. 9. *preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.* Et, quod Dominus admonet: *Cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: serui inutiles sumus:* Luc. 17. hoc solùm probant, quod nos dicimus, tutum esse in sola misericordia Dei, & non in operibus nostris fiduciam collocare. Quod etiam testantur publicæ preces, quas Ecclesia Catholica ad altare fundere solet. Nam in collecta Dominicæ Sexagesimæ dicit: *Deus, qui conspicis, quia ex nulla nostra actione confidimus,* &c. Et in collecta secreta Dominicæ Aduentus: *Vbi nulla suppetunt suffragia meritorum, tuis nobis succurre præsidijs.* Item in Canone post consecrationem: *Intra quorum nos consortium non æstimator meriti, sed veniæ, quæsumus, largitor admitte.* Similia passim in Patribuns leguntur.

His accedat etiam ratio. Vel enim homo verè habet merita, vel non habet. Prob. 2. Si non habet, perniciosè fallitur, seque ipse seducit, dum falsis meritis confidit. Si verò habet, nihil perdit ex eo, quòd ipse ea intuetur, & in solo Deo confidit. Deus enim ea benè nouit, & intuetur, nec irremunerata esse patitur.

Dubitatio 2. Altera quæstiuncula est de intuitu mercedis: *Liceatne operari bona opera intuitu mercedis æternæ?* Communis Ecclesiæ sententia est, operandum quidem primùm propter gloriam Dei: deinde etiam propter mercedem felicitatis æternæ. Ita Concilium trident. *Constat*, inquit, *eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui statuunt iustos peccare, si suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio exhortando, cum hoc, vt inprimis glorificetur* Deus, *mercedem quoque intuentur æternam.*

Resp.

Sess. 6. c. 11.

Prob. 1. Prob. ea doctrina primùm ex Script. Nam primò Christus ipse prædicationem suam ita exorsus est: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum.* Item, instructionem Apostolicam ita inchoauit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* A simili spe regni cœlorum exordium sumpsit Ioannes Baptista. Ab eodem iussit Christus, vt Apostoli exordirentur.

Matth. 4. Matth. 5. Matth. 3. Matth. 10.

Prob. 2. Secundò habemus Christi non solùm exhortationem, sed etiam præceptum. *Primùm quærite regnum* Dei, *& iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.* Et: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Simile est Apostoli præceptum: *Debet in spe, qui orat, orare, & qui triturat, in spe fructus percipiendi.*

Matth. 6. Luc. 16. 1. Cor. 9.

Prob. 3. Tertiò habemus exempla Sanctorum. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem.* Neque obstat, quòd in Hebræo habetur, *legholam glaccheb*, id est, in æternum finis, siue merces. Nam idem est sensus: est enim, ac si dixisset: quoniam merces, quam expecto, æterna erit. Quod expressit Eccli. cùm ait: *Ne verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces* Dei *manet in æternum.* Itaque non solùm LXX. verterunt: *propter retributionem*; sed etiam Hieronymus reddidit: *propter æternam mercedem.*

Psal. 118. Eccli. 18.

Heb. 11. Aliud exemplum: *Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.*

Philip. 3. Aliud exemplum est ipsius Apostoli: *Ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis in Christo Iesu.*

Prob. 4. Quartò habemus cohortiones Apostoli plurimas: *Sic currite, vt comprehendatis.* Et: *Bonum autem facientes non deficiamus. Tempore enim suo metemus.* Et: *Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut* Domino, *& non hominibus, scientes, quòd à* Domino *accipietis retributionem hæreditatis.*

1. Cor. 9. Gal. 6. Coloss. 3

Prob. 5. & 6. Prob secundò ex testimonijs Patrum.

Prob. tertiò rationibus. Prima est: Si vita æterna est finis fidei, & operum iustorum. *Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.* Et: *Vt reportetis finem fidei vestræ salutem animarum vestrarum*: quis potest ambigere, liceatne vitam æternam intueri, atque ad eam opera bona dirigere, cùm certò constet, finem spectandum esse inter operandum, atque ad eum media omnia esse referenda? Deinde: Si licet propter metum gehennæ continere manum, & oculos, & cor ipsum à peccato, & mandata legis implere: cur non magis licebit facere propter spem felicitatis æternæ? Ad hæc; Non vitiantur pœnitentia, & Sacramentorum perceptio, cùm ista fiunt caussa obtinendæ gratiæ: cur ergò vitiabuntur opera bona, si fiant caussa obtinendæ beatitudinis,

Rom. 6. 1. Pet. 1.

nis, quæ est gratia consummata, atque perfecta? Postremò; Licet omnium consensu in operibus temporalibus spectare temporalem finem, vt pharmacum sumere gratia sanitatis, &c. cur igitur non liceat in opere spirituali, in cursu, & certamine ab ipso Deo proposito ad brauium supernæ vocationis attendere?

Altera quæstio principalis est. *Quæ sint, et quot necessariæ conditiones, vt aliquod opus dici possit verè, ac propriè meritorium felicitatis æternæ?* *Quæst. 2.*

Videntur autem septem omninò conditiones requiri, quarum tres conceduntur ab omnibus, aliæ quatuor in controuersia sunt. Prima conditio est, vt sit opus bonum. Mala enim opera merentur quidem, sed pœnam, non præmium: nos autem de bonis meritis hoc loco disserimus. Secunda est, vt opus illud bonum fiat in obsequium Dei. Meritum enim relationem dicit ad mercedem ab alio accipiendam: proinde, qui meretur, apud aliquem meretur. Tertia vt, qui meretur, sit viator. Nam in hac vita stadium est, & prælium: in alia brauium, & corona. Quarta vt opus non solùm sit bonum, sed etiam liberum. Quinta vt, qui meretur, amicus sit, & gratus Deo. Sexta vt intercedat promissio. Septima vt opus ex charitatis virtute procedat. *Resp. Conditiones 7.*

Omissis tribus prioribus prob. quarta conditio. Primò ex diuinis litteris. Nam, cùm dictum esset: *Qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere malũ, et non fecit*, continuò additur meritum: *Ideo stabilita sunt bona illius, et eleëmosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum.* Et Apostolus: *Si volens*, inquit, *hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est.* Et: *Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: Hilarem enim datorem diligit Deus.* *Prob. 1. conditio. 4. Eccli. 31. 1. Cor. 9. 2. Cor. 9.*

Prob. secundò ex Patribus. *Prob. 2. & 3.*

Prob. tertiò rationibus. Primùm enim, res multæ, vt Sol, luna, campi, vineæ, horti, iumenta, pecora, maxima nobis commoda præstant; & tamen non dicuntur propriè de nobis benè mereri, quia non liberè agũt, nec possunt aliud facere, quàm quod faciunt. Deinde; Merito debetur merces: debitum autem non oritur, nisi ex eo, quòd vnus dat alteri, quod suum erat. Nam, si rem non suam, sed alienam daret, nihil ei deberetur. Nihil autem propriè nostrum est, nisi quod pro arbitrio possumus facere, vel omittere. Ista enim in potestate nostra sunt, & horum dominium propriè habemus. Denique; Mala opera, nisi liberè fiant, pœnam nullam merentur: igitur nec bona opera præmium merebuntur, nisi liberè facta fuerint.

De quinta conditione communis sententia est, & fuit in scholis Theologorum Catholicorum, non solùm in statu naturæ corruptæ, necessarium fuisse ad meritum vitæ æternæ, vt homo per iustificationis gratiam, & spiritum inhabitantem adoptaretur in filium, & ad statum quendam supernaturalem, & diuinum eueheretur; sed etiam in statu naturæ integræ. Atque hanc ipsam esse sententiam Concilij Tridentini, ac per hoc Ecclesiæ vniuersæ, certum est: Nam docet, vitam æternam esse gratiam misericorditer filijs Dei per Christũ promissam, & simul mercedem bonis eorum operibus fideliter ex Dei promissione reddendum. Declarat etiam, opera meritoria esse illa, quæ fiunt à iustificatis per gratiam Dei, vt sunt viua membra Christi. *5. Conditio. Sess. 6. cap. 16. Can. 32.*

Patet:

Patet idem etiam ex Bulla Pij V. Pont. à Gregorio XIII. renouata.

Prob. 1. *Gen. 4.* Prob. hæc sententia primò ex diuinis litteris: *Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius.* Quod ideò dictum est, quia Deus non habet gratum offerentem propter munera, sed munera propter offerentem. *Ioan. 15.* Et: *Manete in me, & ego in vobis: sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic & vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, & vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum.* Requiritur igitur ad fructum, id est, ab bona opera faciéda, non quæcunque gratia, sed ea, quæ facit hominem esse viuum membrum corporis Christi. Idem enim est, esse palmitem vitis, & membrum corporis. Ad hæc; Script. passim docet, regnum cœlorum esse gloriam, & hæreditatem filiorum. *Ioan. 8.* *Seruus non manet in domo in æternum: filius manet in æternum. Quòd si vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* *Rom. 8.* Et: *Accepisti spiritum adoptionis filiorum. Si autem filij, & hæredes.* Et infrà: *Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* *Gal. 4.* Et: *Itaque iam non est seruus, sed filius: quòd si filius, & hæres per Deum.* Et infrà: *Sed quid dicit Scriptura? Eijce ancillam, & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ.* *Ephes. 1. Coloss. 3. Tit. 3. Heb. 1. 1. Pet. 1. & alibi.* Similia habentur alibi, vbi vita æterna dicitur hæreditas, quæ propriè ad filios pertinet. Non igitur, qui seruus est, vitam æternam vllis meritis obtinere poterit: non enim hæreditas merces est seruorum, etiamsi annis mille seruirent, sed propria portio filiorum. Quare sine dubio necessaria est conditio ad meritum vitæ ęternę regeneratio, & adoptio filiorum Dei. Præterea, Script. testatur ita fundari meritum in amicitia cum Deo, vt statim, atque aliquis Deum offendit, amittat omnia bona merita. *Ezech. 18.* *Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius non recordabuntur.* *Iac. 2.* Et: *Si quis totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.* At, si merita non penderent à statu, & qualitate personæ, sed à sola obedientia legis, non deberet is, qui Deum offendit, amittere bona merita per obedientiam legis anteà parta. Sicut, qui laborauit in colenda vinea alicuius, certa mercede conductus, non perdit mercedem suam, si fortè inimicus fiat Domino vineæ: non enim meritum illud in amicitia, sed in solo opere, & labore fundatur. *Ioan. 14. 1. Cor. 2. 2. Tim. 4. Iac. 1. & alibi.* Igitur meritum vitæ ęternæ, quod statim perditur, cùm quis Deum ad iracundiam prouocat, non in solo opere, sed etiam in amicitia, & dignitate personæ fundamentũ habet. Atque hinc est, quòd Script. vitam ęternam diligentibus Deum promissum esse testatur.

Prob. 2. & 3. Prob. secundò ista conditio testimonijs S. Augustini.

1. Ratio. Prob. tertiò rationibus. Prima ratio: Visio Dei, in qua propriè vita ęterna consistit, res est non modò supernaturalis, sed vsque adeò naturam omnẽ creatam excedit, vt nec agnosci, nec appeti, nec cogitari posit, nisi Deo ipso reuelante: *1. Cor. 2.* *Oculus non vidit,* (inquit Apostolus citans Isaiam) *auris non audiuit, in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Atqui ad finem supernaturalem, & diuinum requiruntur opera supernaturalia, & diuina, prȩsertim cùm Deus omnia sapienter, suauiterque disponat. Non potest autem diuina, & supernaturalia opera facere, nisi priùs ipse diuinus, & supernaturalis efficiatur. Debet igitur homo per gratiam inhȩrentem, & spiritum inhabitantem euehi ad consortium diuinæ naturȩ, vt opera diuina, id est, vitę ęternę meritoria facere valeat.

secunda

Secunda ratio: Si merita non penderent à statu, & dignitate personę, sed solùm ab ipso opere, sine legis obedientia, certè merita Christi non essent infiniti pretij, neque multò essent maiora, quàm cęterorum iustorum: nam vbi solùm spectatur opus, nihil interest, vtrum qui operatur, sit rex, an miles, nobilis, vel ignobilis, probus, an improbus. At certum est, opera Christi fuisse infiniti pretij, quandoquidem propitiatio fuerunt pro peccatis totius mundi, & copiosa fuit apud eum redemptio. Igitur dignitas personę plurimùm confert ad valorem meriti. Et confirm. hęc ratio: nam de Christo nullus Catholicus negare audebit, quin eius merita fuerint maximi pretij, propter dignitatem personę. Nam (vt alia nunc omittam) extat epistola decretalis Clementis VI. quę incipit, Vnigenitus, in qua docemur, guttam vnam sanguinis Christi, propter infinitam personę dignitatem, ad totius mundi redemptionem sufficere potuisse. At non dissimilis esse debet ratio meriti in capite, & in membris. Igitur sicut meritum Christi, ita etiam iustorum merita aliorum vim habent à dignitate personæ. 2. Ratio.

Tertia ratio: Si non requiritur ad meritum adoptio, & regeneratio, certè poterit homo ad remissionem peccati, per auxilium Dei speciale, mereri vitam ęternam: id verò, tametsi ab aduersario concedatur, non solùm est falsum, sed etiam repugnantiam continere videtur. Nam idem ipse merebitur vitam ęternam, & ęternam mortem. Reus enim erit mortis ęternę, propter peccata olim admissa, & nondum remissa; & simul ius habebit ad vitam ęternam, propter bona merita per legis obedientiam acquisita. Mereri autem simul vitam ęternam, & mortem ęternam repugnantiam includit: quoniam mors æterna carentiam significat vitæ ęternæ; proinde, qui talis esset, deberet viuere in ęternum, & non viuere in ęternum; mori in ęternum, & non mori in ęternum. 3. Ratio.

Quarta ratio: Si posset, qui nondum regeneratus est, vitam ęternam operibus suis verè mereri, certè posset etiam gratiam iustificationis propriè mereri. Nam, si mereri potest gloriam, quæ est gratia consummata, cur mereri non poterit gratiam, quę est gloria inchoata? At gratiam iustificationis, id est, iustitiam ipsam, per quam formaliter iustificamur, non cadere sub meritum propriè dictum, Theologi omnes consentiunt, & ipsum Concilium Tridentinum disertis verbis affirmat. 4. Ratio. Sess. 6. c. 8.

De sexta conditione, scilicet requiri ad meritum promissionem, siue pactũ liberale, atque gratuitum, prob. ex Concilio Trident. *Benè operantibus*, inquit, *vsque ad finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda.* Et: *Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerunt facta, expectare, et sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, et Iesu Christi meritum, si bene agendo, et diuina mandata custodiendo vsque in finem perseuerauerint, anathema sit.* Hic habemus & promissionem, & gratuitam, & Christi merita respectu vitæ æternæ nobis, tanquam filijs, donanda. Prob. 1. Conditio 6. Sess. 6. cap. vlt. Can. 18.

Prob. etiam rationibus ex Script. depromptis. Prob. 2.

Prima ratio sumitur ex parte ipsorum operum, quæ, si considerentur ex 1. Ratio.

natura sua, remota promissione, & dignitate principij operantis, nullam habent proportionem ad beatitudinem illam supernaturalem; proinde non eis debetur ex iustitia merces ęternæ vitæ, si ex natura sua tantummodò considerentur. Atque hoc est, quod dicit Apostolus: *Existimo, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*. Et: *Quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternū gloriæ pondus operatur in nobis*. Hæc enim non docent opera bona non esse meritoria vitæ ęternæ, sed non esse meritoria tanti prœmij ex natura sua, sed aliūde; nimirum ex promissione, & dignitate principij, &c. Huc etiam pertinēt testimonia Patrum.

Rom. 8.
2. Cor. 4.

2. Ratio.

Secunda ratio sumitur ex parte Dei, qui nulla re indiget, & cuius sunt omnia iure creationis. Hinc enim sequitur, vt non teneatur Deus acceptare opera nostra ad prœmium iure reddendum, nisi ipse sua promissione liberali se anteà obligare voluerit. Hinc enim Iob: *Si iustè egeris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipiet?* Et Apostolus: *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nam ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Deinde: Vel debet Deus vitam ęternam reddere bonis operibus ex iustitia commutatiua, vel distributiua. Si ex commutatiua: igitur requiritur pactum, siue promissio. Neque enim opus, quantūuis eximium, & æquale mercedi, potest ex iustitia commutatiua alterum obligare, nisi conuentio, & pactum anteà præcesserit. Nam, si quis fortè non conductus, sed sponte sua vineam alterius colat, non potest iure mercedem exigere, vt omnes nouerunt, etiamsi alioqui opus eius mercede dignissimum iudicari posset. Itaque in parabola vineæ, operarij quidam tota die ociosi in foro sedere malebant, quàm ad laborandum in vinea, nisi priùs conducerentur, accedere; & Dominus vineæ conuentionem fecisse legitur cum operarijs ex denario diurno. Si verò ex iustitia distributiua Deus reddit prœmia laborantibus, tunc necessaria quoque est promissio, atque conuentio. Nam in iustitia distributiua non solet exigi pactum, vel promissio saltē expressa, quando Princeps distribuit bona communia; sed planè exigitur, quando propria bona distribuit; vt cùm ad certamen brauium sponte proponit. Neque enim debetur velociùs currenti certum prœmium, nisi promissio, pactumque pręcesserit. Deus igitur, qui non distribuit bona communia, sed propria, sine dubio non tenetur prœmia reddere laborantibus, nisi quia redditurum se anteà promiserit.

Iob. 35.
Rom. 11.

Dubit.

Quod si quis fortè hic explicari cupiat: *Vtrum secundum iustitiam distributiuā, an secundum commutatiuam Deus bonis hominum meritis sit pœmia redditurus?* illud breuiter habeat, substantiam diuini iudicij secūdum distributiuam fore: modum autem secundum commutatiuam iustitiam.

Resp.
Ratio prioris

Ratio prioris est, quia Deus, vt summus iudex, prœmia pro meritis distribuet. Vnde etiam in sacris litteris dicitur Deus non esse acceptor personarū: quod vitium iustitiæ distributiuæ est contrarium.

Ratio posterioris.

Ratio posterioris est, quia Deus non solùm constituet proportionalem ęqualitatem inter merita, & prœmia, vt ille plus habeat prœmij, qui plus habet meriti, quod proprium est iustitiæ distributiuæ; sed etiam constituet absolutam æqualitatem inter opera, & mercedes, vt vnusquisque non minorem

habeat

habeat mercedem, quàm iusto iudicio mereatur: quod est iustitiæ commutatiuæ. Et ideò Deus in diuinis litteris nunc se iudicem fore dicit, qui prǽmia, pœnasque distribuat, in parabola de talentis: nunc patrem fam. qui laborantibus mercedem ex conuentione restituat, in parabola de conductis ad vineā pro denario diurno. Hoc enim interest inter iustitiam distributiuam, & commutatiuam: quòd commutatiua perfectam æqualitatem constituit inter meritum & prǽmium: distributiua proportionalem, siue sint absolutè ǽqualia, siue non sint. Neque enim iniustus distributor Princeps erit, si officium præstantissimum in hominem cæteris omnibus digniorem conferat, etiamsi ille absolutè maiore, vel minore dignus esset. Cǽterùm Deus, qui thesauros bonorum infinitos habet, non solùm meliores magis remunerat, sed etiam singulis non minus mercedis tribuit, quàm iustorum opera iusto iudicio merentur: atque ita vtrique parti iustitiæ ita plenè satisfit, vt nihil omninò in eius iustitia desiderari queat. *Matth. 25.* *Matth. 20.*

Tertia ratio sumitur ex parte hominum, qui merentur. Nam, cùm simus omnes conditione serui, & mancipia Dei, non posset esse iustitia inter nos, & Deum, nisi ipse liberali conuentione operibus nostris, alioqui debitis, etiamsi nulla merces illis reddenda esset prœmium constituere voluisset. Atque hoc significauit Dominus, cùm ait: *Cùm feceritis hæc omnia, dicite: serui inutiles sumus.* *3. Ratio.* *Luc. 17.*

Quarta ratio sumitur ex ipso statu viatorum, qui requiritur ad merendū. Nulla enim caussa reddi potest, cur opera bona, quæ fiunt in hac vita, mereantur prœmium apud Deum, & non mereantur bona opera, quæ fiunt in alia vita, nisi quia requiritur ad meritum promissio Dei liberalis, atque gratuita; placuit autem Deo, vt promissionem suam non vltra tempus vitæ præsentis extenderet. Alioqui enim multa faciunt SS. Angeli, atque homines in cœlo opera bona, liberè, in obsequium Dei, quibus gloriæ incrementum mereri possent, nisi tempus ad merendum præscriptum præterijsset. Et tamen si lege naturæ, siue ex natura rei bonis operibus absolutè prœmium deberetur, nullum certum tempus ad meritum præscribi posset, nisi post illud tempus desinerent esse opera bona, quæ ante illud tempus erant opera bona. Esse autem certo tempore definitum spatium ad merendum, Scripturæ passim testantur. *Tempus breue est.* Et: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Et: *Dum tempus habemus, operemur bonum,* &c. *4. Ratio.* *1. Cor. 7.* *2. Cor. 6.* *Gal. 6.*

Quinta ratio sumitur à virtute meritorū Christi. Nam, si distributio prœmiorum lege naturę deberetur legis obediētię, Christus nobis non meruisset vitam immediatè, sed solùm gratiam bene operandi. At contra est ratio in diuinis litteris manifestè fundata. Nam hoc ipso, quòd incipimus esse filij Dei, incipimus ius habere ad hæreditatem felicitatis ęternæ. *Nam si filij, & hæredes,* inquit Apostolus. Et: *Quod si filius, & hæres per Deum.* Incipimus autem esse filij Dei, antequam incipiamus benè operari. Igitur ius habemus ad ęternam hæreditatem per gratiam regenerationis, antequam incipiamus benè operari: imò etiam baptizati infantes per solam eam gratiam, ante omnia opera bona saluantur. Meruit igitur Christus nobis ipsam hæreditatem, dum gratiam regenerationis, & adoptionis promeruit. Quod autem voluerit, vt eandem *5. Ratio.* *Rom. 8.* *Gal. 4.*

etiam nos bonis operibus mereremur, argumentum est amplioris gratiæ, & benignitatis ipsius, qui non solùm vitam æternam nos habere voluit iure hęreditatis, sed etiam iure promeritorum, quæ, vt haberemus, ipse etiam dedit.
Seß. 6. cap. 6. Rectè igitur Concilium Trident. concludit, vitam æternam proponendam esse fidelibus, & tanquam gratiam Filij Dei per Christum promissam, & tanquam mercedem bonis operibus à Deo iustè, fideliterque reddendam.

Prob. 1. Conditio 7. Septimam conditionem requiri ad meritum, vt scilicet opus bonum ex charitatis virtute procedat, prob. primò. Nam disertis verbis charitati beatitudo promittitur. *Ioan. 14.* *Si quis diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Esse autem in hac manifestatione sitam beatitudinem, *Matth. 5.* Dominus testatur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et: *Hæc est au-* *Ioan. 17.* *tem vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Iesum Christum.* *1. Ioan. 3.* Et Apostolus Ioannes: *Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus. Scimus enim, quia, cùm apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum, sicuti est.* Et de *1. Cor. 2.* prœmio charitatis Apostolus Paulus: *Oculus non vidit, auris non audiuit, in cor* *1. Cor. 13.* *hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Et: *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum.* At quo pacto, quæso, fides priùs, & principaliùs felicitatem meretur, quàm charitas, si homo *2. Tim. 4.* fidem habens sine charitate nihil est? Idem Apostolus: *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed* *Iac. 1.* *& ijs, qui diligunt aduentum eius.* Et S. Iacobus: *Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.*

Prob. 2. Deinde, Argumenta omnia, quibus supra probatum est, formalem caussam iustificationis non esse fidem sine charitate, sed fidem charitate formatam, ita vt principaliter iustitia vera, & Christiana in charitate consistat, probant etiam, meritum principaliter ex charitate pendere, quandoquidem pręmium vitæ ęternæ nihil est aliud, nisi merces, & corona iustitiæ.

Prob. 3. Prob. tertiò manifesta ratione. Nam meritum vitæ ęternæ ita ex diuina ordinatione depēdet, vt illa sola opera propriè meritoria vitæ ęternæ possint esse, quæ Deus ad vitam ęternam acceptare dignatur. Est enim vita æterna veluti brauium quoddam, vt Scripturę loquūtur: & in libera potestate Principis proponentis brauium est, vt definiat, quibus operibus, quo cursu, quo certamine brauium obtineri velit. Porrò charitatis opera ad vitam ęternam à Deo requiri, perspicuum est: tum ex Scripturis paullò antè citatis: tum etiam ex ratione suauis prouidentiæ Dei. Illa enim media Deus ordinare solet ad finem, quæ maiorem cum illo proportionem habent, & conformitatē. Non autem esse, quod maiorem proportionem, & conformitatem cum ęterna felicitate habeat, quàm dilectionē, & opera ex dilectione manantia, prob. Nam æterna felicitas est consecutio vltimi finis, atque adoptio summi boni: sola verò charitas est, quæ finem vltimum, summumque bonum, tanquam obiectum proprium respicit, atque ad illud mouet, & ordinat actus virtutum omnium reliquarum.

Inde enim est, quòd ipsa sola vita dicitur, & est domina, & regina virtutum, & ipsi soli actus virtutum omnium, quasi proprij eius essent, ab Apo-

ab Apostolo tribuuntur: *Charitas patiens est, benigna est, omnia credit, omnia sperat*, &c. 1. Cor. 13.

Quæri autem vlteriùs solet: *Vtrum ad meritum vitæ æternæ satis sit, vt opus bonum procedat ab homine iusto, & habitu charitatis prædito: an etiam requiratur, vt actu, vel virtute ab ipsa charitate procedat?* Dubit.

Et quamuis non desint grauissimi auctores, qui sentiant, omne opus bonum hominis iusti, & habitu charitatis præditi, vitæ æternæ meritorium esse: nobis tamen probabilius videtur, ad meritum exigi vt opus bonum, vel tũc, Resp. cùm fit, actu imperetur à charitate, atque in Deum, vt finem supernaturalẽ, & vltimum referatur; vel certè nascatur ab actu imperato à charitate, atque in Deum antè relato; quod est virtute, non actu in Deum referri. Porrò non sufficit, vt opus virtute referri dicatur in Deum, si quis ad initium anni, vel mensis, vel etiam diei, generali quadam intentione referat omnia sua futura opera in Deum: sed necesse est, vt illud ipsum opus particulare referatur in Deum, quod posteà faciendum est. Tunc dicuntur enim opera virtute in Deũ relata, cùm intentio precedens est vera caussa operum, quæ posteà fiunt, vt, si quis apud se certò constituat, aliquam nummorum summã propter Deum pauperibus erogare, & posteà summam illam oblata occasione eroget, is dicetur virtute opus suum in Deum referre, etiamsi, dum pecunias illas distribuit, nihil de Deo cogitet.

Hæc sententia confirmatur his rationibus. Primò script. testatur ita se habere homines iustos ad Christum, vt palmites ad vitem. Constat autẽ palmites non ferre fructum, nisi succum à vite traxerint. Igitur neque homines iusti (vt Concilium Trident. explicat) opera meritoria facere possunt, nisi per illam gratiam, quam Christus in ipsos, vt vitis in palmites, influit. Non igitur meritoria sunt opera bona tãtùm moraliter, quæ sine relatione in Deũ, per actum charitatis à iustis fieri possunt. Prob. 1. Ioan. 15. Sess. 6. c. 16.

Secundò Dominus, cùm ait: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* sine dubio demonstrat, posse hominem iustum facere aliqua bona moralia, quale est, diligere amicum, quia ab illo diligeris, & tamen non habere mercedem in vita æterna. Idem non ait: *Qui recipit iustum, mercedem iusti accipiet*; sed: *Qui recipit iustum in nomine iusti*, id est, ea intentione, quia seruus Dei est. Et cùm diceret: *Omnis, qui reliquerit patrem, vel matrem, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit*; addere curauit: *propter nomen meum*: vt etiam alibi sæpe addit: *propter me*. Et cur Apostolus tam sæpe monet, vt quidquid facimus, in nomine Domini, & in gloriam Dei faciamus, si omnia opera iustorum ex se diriguntur in Deum, & meritoria sunt? Prob. 2. Matth. 5. Matth. 10. Matth. 19. 1. Cor. 10. Coloss. 3.

Tertiò: Illa solùm opera meritoria sunt vitæ æternæ, quæ ex natura sua charitatem augent. Nam, iuxta communem Theologorum sententiam, omne meritum vitæ æternæ simul etiam incrementi charitatis meritum est. At charitas non augetur, nisi per actus, qui ex ipsa procedunt: id enim omnibus habitibus commune est. Igitur illa sola opera sunt meritoria vitæ ęternæ, quæ vel sunt actus charitatis eliciti, vel saltem imperati. Prob. 3.

Quartò. Inter omnes conuenit, quòd opus referri debeat in Deum, vt finem supernaturalem, si futurum sit meritorium vitæ æternæ. At opera vir- Prob. 4.

tutum cæterarum non referuntur in Deum, vt finem ſupernaturalem, niſi à charitate imperentur, & dirigantur. Nam, ſi morales ſint, non referuntur ex natura ſua in Deum, niſi vt finem naturalem. Si Theologicæ ſint, reſpiciunt quidem Deum, vt obiectum ſupernaturale; ſed non referentur in eum, vt finem ſupernaturalem, vel ſummum bonum. Igitur non ſunt meritorij actus virtutum reliquarum, niſi à charitate imperentur, & moueantur.

CAPVT IX.

Quale ſit meritum: & de merito ex condigno.

Quæſt. 3. principalis. QVæſtio tertia principalis eſt: *Quale ſit meritum?* De qua re ſunt tres quæſtiones.

Quæſt. 1. Prima eſt: *Sitne meritum iuſtorum dicendum ex condigno, an ex congruo?*

Reſp. Catholici omnes agnoſcunt, opera bona iuſtorum eſſe meritoria vitæ æternæ. Sed aliqui cenſent, non eſſe vtendum his vocibus, de condigno, & de congruo: communis tamen ſententia Theologorum admittit meritum de condigno. Et quidem, quod ad voces attinet, rectè dicuntur merita noſtra eſſe ex gratia Dei, ſicut etiam rectè dicuntur eſſe munera Dei: tamen non minùs rectè dicuntur eſſe ex iuſtitia, & ex condigno.

Prob. Nam Script. diuina ſatis apertè agnoſcit has voces. *Vt ambuletis dignè Deo.* *Coloſs. 1.* Et: *Vt digni habeamini regno Dei.* Et: *Ambulabunt mecum in albis, quoniam digni ſunt.* *2 Theſſal. 1.* *Apoc. 3.* Quòd verò ad rem attinet, probant illam omnia argumenta, quæ fecimus ſuprà aduerſus hæreticos. Omnia enim probant iuſto Dei iudicio deberi meritis bonorum operum mercedem vitæ æternæ.

Quæſt. 2. Altera quæſtio eſt: *Vtrũ opera bona ſint meritoria ex condigno, ratione pacti tantùm, an ratione operis tantùm, an ratione vtriuſque?* Neque enim dubitari poteſt, quin meritum ex condigno his tribus modis variari poſsit. Nam, ſi fortè opus aliquod ſit multò inferius mercede ex conuentione præmiſſa; vt ſi Dominus vineæ conduceret operarios, & non denarium diurnum, ſed centum nummos aureos pro mercede promitteret; eſſet eiuſmodi meritum ex condigno ratione pacti, non ratione operis. Contrà vero, ſi opus ſit reuerà æquale mercedi, vel fortè etiam maius, ſed conuentio nulla interuenerit, ſi dici debeat eiuſmodi meritum ex condigno, dici debebit ex condigno ratione operis, non ratione pacti. Et in malis quidem facilè reperiemus meritum pœnæ ex condigno ratione operis, non ratione pacti: quoniam ſine vlla conuentione, qui alteri lædit, ſatisfacere tenetur, atque ad pœnam à iudice compelli poteſt. De bonis autem paulò poſt videbimus. Denique; Si pactum intercedat, & opus ſit verè par mercedi; vt cùm operarij ad vineam ex denario conducuntur diurno; id meritum erit ex condigno ratione operis, & ratione pacti.

Reſp. Nobis itaque media ſententia placuit, quæ docet, opera bona iuſtorum meri-

meritoria esse vitæ æternæ ex condigno ratione pacti, & operis simul: non quidem, quòd sine pacto, vel acceptatione non habeat opus bonum proportionem ad vitam æternam; sed quia non tenetur Deus acceptare ad mercedẽ illam opus bonum, quamuis par, & æquale mercedi, nisi conuentio interueniat. Quam sententiam conformem esse non dubitamus Concilio Trident. & principibus Theologorum. Et quidem opera iustorum remoto pacto, vel promissione, non esse meritoria vitæ æternæ, ex condigno, siue ex iustitia, ita vt non possit Deus sine iniustitia talem negare mercedem, suprà probatũ est. Script. siquidem, & Patres, vbicunque dicunt, Deum fidelem esse, & iustum in reddendo præmio, semper, aut ferè semper mentionem faciunt promissionis. Esse autem meritoria vitæ æternæ ex condigno, non solùm ratione pacti, & acceptationis, sed etiam ratione operis, ita vt in opere bono ex gratia procedente sit quædam proportio, & æqualitas ad præmium vitæ ęternæ, prob. his argumentis.

Primò: Vita æterna est *gratia pro gratia*, gratia mercedis pro gratia meritorum, siue charitas patriæ pro charitate viæ. At inter gratiam, & gratiam sine dubio magna similitudo, & proportio est. *Prob. 1.* *Ioan. 1.*

Secundò: Vita æterna est *flumen lætificans ciuitatem Dei*. Gratia verò benè operandi est *fons aquæ salientis in vitam æternam*. At fons proportionem habet ad flumen, immò totum flumen virtute continet. Et præterea, proportio est inter descensum, & ascensum aquæ: tam enim altè ascendit, quàm altè descendit. *Prob. 2.* *Psal. 45.* *Ioan. 4.*

Fons autem aquæ viuæ, id est, gratia Spiritus sancti diffusa in cordibus nostris de cœlo descendit; & ideò debita proportione salit in vitam æternam.

Tertiò: Vita æterna est denarius diurnus laborantium in vinea. At denarius diurnus iustum est precium laboris diurni. Ideò enim vocatur denarius diurnus, quia solet ordinariè ex communi ęstimatione respondere labori diurno. *Prob. 3.* *Matth. 20.*

Quartò: Gratia est semen gloriæ, iuxta illud: *Semen Dei manet in eo.* At semen non est quidem æquale rei, cuius est semen, quoad molem, sed est tamen æquale, quoad virtutem. *Prob. 4.* *1. Ioan. 3.*

Quintò: Vita æterna est actio quędam supernaturalis ex parte obiecti, & principij, tum efficientis, tum etiam formalis: At meritum, quod in dilectione consistit, est etiam actio supernaturalis ex parte obiecti, & principij, tum efficientis, tum formalis. Igitur proportionem habent inter se, & vnum ad alterum, quasi recta via, ad suum terminum ducit. *Prob. 5.*

Sextò: Deus est, qui electos per merita ad vitam æternam, vt brauium, & coronam iustitiæ, perducendos esse decreuit. Igitur sine dubio eiusmodi merita illis donat, quibus verè, & propriè, atque adeò ex condigno perueniant ad coronam. Neque enim potestas, vel sapientia, qua id faceret, Deo deesse potuit. *Prob. 6.*

Septimò: Merita nostra pendent à meritis Christi; tum quia nobis ille meruit virtutem merendi; tum quia nos meremur, vt membra viua Christi, & per influxum, quem ab illo, vt à capite nostro recipimus. Igitur detrahitur de glo- *Prob. 7.*

de gloria Christi, si merita nostra sint ita imperfecta, vt non sunt merita ex condigno, nisi ratione acceptationis Dei.

Quæst. 3. Tertia quæstio est: *Num Deus opera bona remuneret ex mera liberalitate supra condignum?*

Resp. Communis Theologorum sententia constanter id affirmat.

Prob. 1. Matth. 5. Luc. 6. Prob. primò ex diuinis litteris. Nam non sine caussa Dominus ait: *Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Et apertiùs: *Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinus vestros.* Certè enim iusta merces esse poterat mensura bona: cur autem additur, *conferta, coagitata, supereffluens*, si nihil additur supra condignum? Item: Posteaquam seruus fidelis, qui lucratus fuerat decem Mnas, acceperat prœmium suum, id est, imperiũ supra decem ciuitates; rursùs extraordinario munere datur ei Mna, quæ fuerat ablata à seruo infideli, & pigro. Quid autem hoc significare potest, si Deus in iudicio nulli dabit aliquid, nisi iustè, & ex condigno illud mereatur? Ad hæc; In parabola vineæ manifestè videmus, multis dari integrum diurnum denarium, cùm tamen non integrum diem in opere posuissent. Atque id non ex iustitia, sed ex liberalitate factum esse, indicat Dominus illis verbis: *Volo huic dare, sicut & tibi. An non licet mihi, quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Ex quo etiam intelligimus, id, quod supra condignum additur, non dari ex æquo, nec omnibus. Fortasse etiam huc pertinet illud: *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis:* quamuis & aliter hoc testimonium exponi possit.

(Luc. 19. — Matth. 20. — Rom. 8.)

Prob. 2. Prob. secundò ex Patribus. Vtrum autem operibus malis Deus pœnam reddat citra condignum, non videtur ita esse certum. Nam nec inueniuntur loca Script. quibus id facilè confirmetur; & S. Augustinus hanc sententiã tolerat potiùs, quàm probat. Placuit tamen multis hæc sententia, & à S. Augustino minimè refutatur.

(Dubitatio. — Resp.)

Quæst. 4. principalis. Quarta quæstio principalis est: *Quænam sint illa, quæ cadunt sub meritum de cõdigno?*

Resp. Sunt autem omninò quinque res, quæ in dubium reuocari possunt: vita æterna, gratia iustificationis, gratiæ incrementum, reparatio post lapsum; & perseuerantia in fide, & charitate, vsque in finem.

Quæst. de vita æterna. Primùm de vita æterna solùm quæstio est: *Vtrum ipsa vita æterna, an gradus tantùm in ea præstantiores cadant sub meritum de condigno?*

Resp. Prob. Nos existimamus vitam æternam, tum quoad primum gradum, tũ quoad cęteros, reddi bonis meritis filiorum Dei. Nam Script. passim docet, non solùm gloriæ incrementum, sed ipsam gloriam simpliciter esse prœmium operum bonorum. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et ibidem: *Qui reliquerit Patrem, vel matrem, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Et: *Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Et: *Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* Et Apostolus ipsam hæreditatem scribit reddi bonis operibus: *Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Deo, & non hominibus, scientes, quòd à Domino recipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.* Ex quo intelligimus, illum ipsum gradum gloriæ, qui debetur iure hęreditario, retribui etiam iure mercedis.

(Matth. 19. — Iac. 1. — Gal. 6. — Coloss. 3.)

Non enim est absurdum, eandem rem duplici iure deberi, titulo videlicet hęreditatis, & titulo meritorum. Atque hoc præstabunt in cœlo adulti infantibus, non solùm, quòd illi ampliorem gloriam obtinebunt; sed etiam quòd ipsam gloriam, & primum eius gradum habebunt infantes solo iure hæreditatis; adultis verò gloria illa simul erit & patris hæreditas, & corona victoriæ.

Secundò: De gratia iustificationis certum est, non posse obtineri, neque ex condigno, neque ex congruo, meritis operum, solis viribus liberi arbitrij effectorum. Item, non posse obtineri ex condigno, sed solùm ex congruo, meritis operum ex fide, & auxilio Dei speciali procedentium: vt alibi probatum est. Pręterea, non posse eandem gratiam obtineri meritis consequentibus, id est, bono vsu gratiæ. prob. quia gratia iustificationis sæpe datur illis, qui ea bene vti non possunt, vt infantibus mox à baptismo morituris; vel qui non volunt, vt adultis quibusdam, qui gratiam acceptam abijciunt, & fiunt nouissima eorum peiora prioribus: sæpe etiam non datur illis, qui ea benè vsuri fuissent, si illam accepissent, quod de Tyrijs, & Sydonijs Dominus ipse testatur. *De gratia iustificationis* *Matth. 11.*

Ad hæc; Nullum, Christo excepto, quamuis iustum, & sanctum, posse alijs mereri gratiam de condigno, certa ratio persuadet. Nullum enim extat pactum, nulla promissio de merito alienæ salutis; & solus Christus, vt Ecclesiæ totius caput, eam gratiam habuit, qua membris omnibus gratiam, & gloriam mereretur. Sed sicut certum est, non posse vnum alteri ex condigno gratiam promereri, ita non est dubium, posse id ex congruo fieri. Quomodo S. Stephanum precibus apud Deum conuersionem Apostoli Pauli, & S. Monicam lachrymis apud eundem conuersionem S. Augustini promeruisse, nemo est, qui neget. Et in Euangelio legimus: *Videns Iesus fidem illorum, dixit Paralytico: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.* *Matth. 9.*

Tertiò: De augmento iustitiæ, posse hominem iustum mereri ex condigno augmentum iustitiæ, docet Concilium Tridentinum, & S. Augustinus. *De augmēto iustitia.* *Sess. 6. can. 32.* *Tract. 77. in Ioannem.*

Quartò & quintò: De reparatione post lapsum, & perseuerantia vsque in finem concors est sententia Theologorum, ea non cadere sub meritum de condigno. Ac, vt cætera argumenta prætercam, si caderent illa duo sub meritum de condigno, nemo iustorum esset, qui non etiam esset de numero electorum, & prædestinatorum ad vitam: qui error fuit Iouiniani, & Caluini. Posse autem donum perseuerantiæ precibus impetrari, suprà docuimus. Posse verò eum, qui iustus est, reparationem post lapsum mereri ex congruo, prob. optimis rationibus. Nam dictum est ad Iosaphat regem Iuda: *Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, & idcircò iram Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te.* Ex quo intelligimus, S. illum Regem operibus bonis apud Deum obtinuisse, vt etiam, cùm peccaret, à Deo non desereretur, nec pro meritis puniretur. Item; Propheta orat, quod nos etiam orare conuenit: *Cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Et certè frustrà fieret talis oratio, si nulla ei respondere posset impetratio. *De reparatione post lapsum, & perseuerātia.* *2. Paral. 19.* *Psal. 70.*

Ad hæc; Si potest iustus mereri de congruo, id est, impetrare alteri conuersionem, cur non & ipse sibi postulare, & impetrare posit, vt, si labatur, non deseratur, sed ad pœnitentiam reuocetur? Præterea; Potest homo nondum reconciliatus per opera pœnitentiæ impetrare, & mereri ex congruo gratiam iustificationis: cur igitur non poterit idem, dum est iustus & amicus Dei, impetrare? & mereri ex congruo reparationem, si fortè labatur?

DE BONIS OPERIBVS IN PARTICVLARI.

LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

De Oratione in genere.

TRIA esse præcipua genera bonorum operum, testatur Angelus Raphaël: *Bona est oratio cum ieiunio, & eleëmosyna, magis quàm thesauros agri recondere.*

De *Oratione* septem capita tractanda sunt. Primum *Quid sit Oratio?* Potest autem sic definiri ex S. Thoma: *Est actus rationis practicæ, voluntatis desiderium explicantis, & ab alio aliquid postulantis.* Dicitur, *actus rationis*, quia tametsi tum ratio, tum voluntas ad orationem ex necessitate concurrant, tamen propriè actus est rationis, non voluntatis. Nam oratio est petitio quædam: petitio autem, cùm sit intimatio, ac locutio, sine dubio ad rationem, & intelligentiam pertinet. Itaque Dominus: *Petite*, inquit, *& accipietis*. Et: *Quidquid orantes petitis*, &c. Et Apostolus: *Quid oremus, sicut oportet, nescimus; Spiritus postulat pro nobis.* Dicimus deinde, esse actum rationis, non theoricæ, sed *practicæ*, quoniam non ad cognitionem, sed ad impetrationem ordinatur. Dicimus tertiò esse actum rationis, *explicantis desiderium voluntatis:* nam, cùm intellectus, & affectus ad orandum concurrat; affectus concurrit desiderando id bonum, quo caret; intellectus verò desiderium illud explicando, & proponendo. Sicut in rebus corporalibus, cùm re aliqua indigemus, per appetitum, qui concupiscibilis dicitur, rem illam desideramus; per linguam verò, quæ appetitus interpres est, rem eandem flagitamus. Dicimus postremò, esse actum rationis, *ab alio aliquid postulantis*: quia desiderium voluntatis, si est in nostra potestate, non exprimitur à ratione per modum postulantis, sed per modum imperantis: at, si non est in nostra potestate, tum demùm exprimitur per modum postulantis. Et ea propriè dicitur oratio.

2. 2. q. 83. ar. 1. Oratio quid?

Matth. 7. Mar. 11. Rom. 8.

Secundum caput est: *Quotuplex sit oratio?* Triplex est orationis partitio. Alia est oratio publica, quæ nomine totius pop. à Sacerdotibus, tanquam ministris publicis, in templis potissimum ritè celebratur. Alia est priuata, quę ad singulos pertinet: de qua Apostolus: *Volo ergò viros orare, in omni loco leuantes puras manus, sine ira, & disceptatione.*

Quotuplex sit Oratio. 1. partitio.

1. Tim. 2.

Deinde; Alia est oratio tantùm mentalis. Alia mentalis simul, & vocalis. *2. partitio.*

Neque debet addi tertium membrum, id eſt, vocalis tantùm: ea ſiquidem nō eſt vtilis ad placandum Deum, ſed magis ad prouocandum ad iram, iuxta illud: *Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè eſt à me.* Et quidem oratio, quæ ſola mente concipitur, cùm quis priuatim orat, vtiliſsima eſt, & aliquādo vtilior, quàm ſi etiam vox corporalis addatur. Nam & Deus ſatis intelligit, quid velimus, & quid petamus, etiamſi id ſola mente exprimamus; & nos ipſi nonnunquam toto ictu cordis Dei aures meliùs attingimus, cùm ab omni ſtrepitu corporali vacamus, quàm ſi voce ſimul, & corde orare velimus. Non negamus tamen, quin oratio vocalis ſit interdum vtilis, & aliquādo etiam neceſſaria. Vtilis enim eſt, quia interdum voce nos ipſos ad deuotionem acriùs excitamus. Deinde, quia ſeruit deuotioni iam excitatæ, quæ erumpere ſolet, & redundare in externum affectum, iuxta illud: *Lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea.* Et: *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Denique, vt non ſolùm corde, ſed etiam corpore debitæ ſeruitutis Deo reddamus obſequium, iuxta illud: *Omnem aufer iniquitatem, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.* Neceſſaria etiam eſt vocalis oratio, quando ex præcepto maiorum, vel publicè, vel priuatim, certas preces recitare iubemur.

Iſa. 29. — *Pſal. 15.* — *Pſal. 88.* — *Oſe. vlt.*

3. partitio. — *1 Tim. 2.* — *Philip. 4.*

Tertia partitio orationis extat apud Apoſtolum, qui quatuor facit quaſi genera, ſiue partes orationis: *Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus,* &c. Et: *In omni oratione, & obſecratione cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deū.* Hæc partitio ſubobſcura eſt. Primùm autem exiſtimo Apoſtolum loqui, non ſolùm de oratione Sacerdotis ad altare, ſed etiam de oratione priuata cuiuſcunque fidelis. Nam ideò concludit: *Volo ergò viros orare in omni loco &c. Similiter & mulieres in habitu ornato,* &c. Et omnibus dicit: *Nihil ſolliciti ſitis, ſed in omni oratione, & obſecratione,* &c. Fateor tamen hoc præceptum, quod omnibus datur, ad Sacerdotes præcipuè pertinere, & in illis precibus, quæ fundūtur ad altare, potiſsimum locum obtinere. Exiſtimo præterea, voluiſſe Apoſtolum per has voces partitionem aliquam indicare, non rem eandem pluribus verbis inculcare. Id mihi perſuadet tum communis opinio: nam vno, aut altero excepto, omnes in eo conueniunt, vt Apoſtolus aliquam diſtinctionē inter eas voces notari voluerit: tum, quòd eaſdem quatuor voces repetierit in epiſtola ad Philippenſes. Exiſtimo tertiò partitionem hanc Apoſtoli deſumi à materia orationis, quæ eſt res bona, vel mala, præterita, vel futura: vt ſenſus ſit, orandum eſſe Deum pro malis auertendis, & bonis accipiendis, & quidem vtraque poſtulanda eſſe in futurum, & pro iam impetratis gratias exhibendas. Quem ſenſum clariùs oſtendit epiſtola ad Philippenſes, quàm ad Timotheum. Nam, cùm ait ad Philippenſes: *In omni oratione, & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum*; hoc manifeſtè præcipit, vt ſiue bonorum adeptionem, ſiue à malis liberationem cupiamus, & precemur à Deo, ſemper coniungamus petitionem cum gratiarum actione, id eſt, ita petamus futura, vt pro præteritis agere gratias nunquam obliuiſcamur.

1. Tim. 2. — *Philip. 4.*

Obſecrationes.

Exiſtimo denique, per Obſecrationes, Græcè δεήσεις, rectè Theodoretum, & Au-

& Augustinum accipi voluisse deprecationes malorum. Nam vox illa à verbo δέομαι descendit, quod est indigere. Ille autem maximè indiget ope diuina, qui malo aliquo premitur. Item, per Orationes rectè eosdem auctores intellexisse petitiones bonorum. Non enim est in Græco εὐχὰς, vt Cassianus legisse videtur, qui interpretatur, vota; sed προσευχὰς, quod orationes significat. Nam ideò oratio, qua boni aliquid petimus, dicitur προσευχὴ, quia votum dicitur εὐχὴ: & illi cum fiducia petunt à Deo bona, qui illi anteà boni aliquid deuouerunt. At per Postulationes non existimo cum Theodoreto significari hoc loco accusationem aduersariorum, sed cum Augustino simpliciter postulationem. Nam etiamsi vox Græce, ἔντευξις significet interpellationem pro aliquo, vel contra aliquem; tamen quia omnis interpellans petit, imò ideò interpellat, vt petat, rectè Sanctus Augustinus monet, vicinitate vocabuli vnum pro alio poni solere, neque corrigendum esse textum Latinum, qui non habet interpellationes, sed postulationes. Addo, quòd in epistola ad Philippenses, vbi obsecratio, oratio, & gratiarum actio iisdem Græcis verbis exprimuntur, quibus in epistola priore ad Timotheum, solùm nomen postulationis variatur. Non enim ἔντευξις, sed αἰτήματα, quod propriè petitionem, vel postulationem significat. Vbi videtur Apostolus vno in loco explicare voluisse id, quod dixerat in alio. Addo etiam, quòd interpellatio contra aliquem comprehenditur in obsecratione, quæ est deprecatio malorum: sicut interpellatio pro aliquo in oratione, quæ est precatio bonorum, vt non fuerit opus tria membra distinguere, cùm duo sufficiant. Addo denique auctoritatem Latini interpretis antiquissimi, qui non sine caussa verbum ἔντευξις, hic postulationes, non interpellationes reddendum esse iudicauit.

Orationes. | *Postulationes* | *Epist. 59. ad Paulinũ. q. 3.*

Tertium membrum, nimirum necessitas, & vtilitas orationis prob. *Oportet semper orare, & nunquam deficere.* Item: *Vigilate omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia.* Et: *Sine intermissione orate.* Cui simile est illud: *Non impediaris orare semper.* Hæc enim, & alia, quibus plena est Script. diuina, apertissimè docent, necessariam esse orationem, neque esse committendum, vt alia vitæ huius negotia à studio rei tam necessariæ nos impediant. Quòd autem Deus non daret non petentibus, quæ dat petentibus, prob. Nam quod legimus: *Et dixit, vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione, in conspectu eius:* apertè demonstrat, ita liberatum fuisse populum ab vltimo exitio per orationes Moysis, vt, si Moyses non orasset, vniuersus populus periturus fuisset. Illud etiam, quod ait Dominus: *Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi in oratione, & ieiunio:* nónne apertè indicat, beneficia quędam impetrari per orationem, & ieiunium, quæ sine oratione, & ieiunio minimè impetrarentur? Quòd verò S. Iacobus docet: *Non habetis, propterea, quòd non postulatis: petitis, & non accipitis propterea, quod malè petitis.* Certè manifestius esse non potuit. Nam sicut Deus iam ab æternitate statuit, quid nobis donare velit; sic etiam statuit per orationes ea nobis donare. Atque id tam in corporalibus, quàm in spiritualibus beneficijs. Quia enim Deus cõstituit nobis dare frumentum, & vinum, & simul cõstituit id nobis pręstare per humanos labores, quibus agri vineęq; coniuntur,

Necessitas Orationis. | *Luc 18.* | *Luc. 21.* | *1. Thess. vlt.* | *Eccli. 18.* | *Psal. 105.* | *Matth. 17.* | *Iac. 4.*

luntur, nemo est, qui neget, necessarium esse arare, ac serere, plantare, ac fodere, & alia id genus facere, si metere, & vindemiare velimus. Sic etiam Patriarcha Isaac, tametsi sciebat ex diuina promissione in semine suo benedicendas omnes gentes, ac per hoc prolem aliquam se habiturum dubitare nō posset, orauit tamen Deum pro sterilitate coniugis. Et Elias Propheta, cùm Dei nomine pluuiam promisisset Regi, & certò sciret, falsum esse non posse, quod Deus promittit, anxiè tamen Deū precari cœpit pro pluuia impetranda, quia nouerat, pluuiam quidem donandam esse à Deo, sed non, nisi per orationes suas, esse donandam. Denique; Angelus Raphaël dicit, Saram Tobiæ iuniori à Deo destinatam esse vxorem, & tamen eundem Tobiam admonuit, vt Deū precaretur, ne se à dæmonio illo pateretur occidi, à quo necatos fuisse constabat alios omnes, qui cum eadem Sara coniugio copulari tentauerant.

Gen. 25. *3. Reg. 18.* *Tob. 6.*

Vtilitas Orationis. De vtilitate orationis sciendum, quòd tres sint primarij fructus Orationis: Satisfactio, Meritum, Impetratio.

Satisfactio. Satisfactio quidem pro peccato, nam si quis concedat, opera bona laboriosa esse satisfactoria pro peccatis, nunquam negabit, quin sit oratio inter illa opera numeranda, cùm satis constet, orationem non tantùm bonam, sed etiam laboriosam esse, atque pœnalem. Quæ caussa est, vt fermè semper ieiunio, & eleëmosynæ adiungatur, cùm de satisfactionibus agitur.

Meritum. Meritum etiam: nam oratio, siue impetret, quod postulat, siue non impetret, semper est meritoria maioris gratiæ, & gloriæ, quando ab homine iusto, & sicut oportet, funditur. Cuius rei testimonium habemus: *Cùm oratis, non eritis sicut hypocrytæ, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem, cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quo loco Dominus ostendit, orationem esse opus bonum, cui, si bene fiat, debetur merces à Deo: ex quo fit, vt etiam sit meritoria, cùm merces meritò iustè, propriéque respondeat.

Matth. 6.

Impetratio. Tertius fructus est Impetratio. Ac primùm oratione impetrari remissionem peccatorum, docemur in oratione dominica: non enim iuberet dicere: *Dimitte nobis debita nostra*; si remissio debitorum per orationem impetrari non posset. Quod idem testatur parabola Publicani, & Pharizæi: *Publicanus enim orans, & dicens: Deus propitius esto mihi peccatori, descendit in domum suam iustificatus.* Nec solùm remissionem peccatorum, sed multa alia beneficia, imò penè omnia, quæ nobis necessaria, vel vtilia sunt, per orationem à Domino impetramus. Nam, sicut in rebus corporalibus homo nascitur nudus, & egens rebus omnibus, sed habet manus, quæ satis apposité organum organorum dici meruerunt, quòd per eas reliqua omnia instrumenta confici, & cibus, vestis, domus, arma, & quidquid humanæ vitæ necessarium est, facilè parari queat: sic etiam in vita spirituali nihil omninò potest homo sine ope diuina, non solùm operari, sed nec loqui, aut cogitare; sed habet organum organorum, id est, orationem, qua si benè vtatur, omnia sine dubio obtinebit.

Luc. 18.

Alij fructus Orationis. Præter hos tres primarios fructus sunt etiam alij permulti secundarij. Nam oratio frequens illustrat mentem: neque enim fieri potest, vt aliquis cordis oculos in Deum, qui lux est, intentè defigat, quin ab eo aliquantulum illustretur.

illustretur. In cuius rei signum Moyses rediens à colloquio Domini frontem gerebat mirifica luce fulgentem. Et Dauid: *Accedite ad eum, & illuminamini.* Exod. 34. Psal. 33.
Deinde; Oratio, spem, & fiduciam alit: quò enim aliquis cum aliquo frequentiùs loquitur, eò fidentiùs ad eum accedit. Tertiò: Inflammat charitatem, & mentem ad maiora dona recipienda capaciorem reddit. Quartò: Auget humilitatem, & castum timorem. Nam qui ad orationem accedit, intelligit, se Dei esse mendicum, ac per hoc humiliter coram eo apparere studet, & diligentissimè cauet, ne illum offendat, cuius auxilio in rebus omnibus indiget. Quintò: Gignit frequens oratio in animo orantis contemptum rerum omnium temporalium. Neque enim fieri potest, vt non vilescant, & sordeant terrena omnia illi, qui cœlestia, atque ęterna assiduè speculatur. Sextò: Parit delectationem incredibilem, cùm per eam fiat, vt incipiat homo gustare, quàm suauis sit Dominus. Quanta autem sit hæc suauitas, vel ex eo potest intelligi, quòd nonnullos non solùm pernoctare, sed etiam dies integros cum integris noctibus in oratione coniungere sine labore potuisse nouimus. Denique; Præter vtilitatem, & voluptatem adfert etiam oratio dignitatem, atque honorem non exiguum oranti. Nam ipsi etiam Angeli animam illam honorant, quam cernunt tam familiariter, & tam crebrò ad colloquium diuinę maiestatis admitti.

Quartum membrum est: *Quid sit in oratione petendum?* Non possumus autem quæstionem istam breuiùs, & pleniùs explicare, quàm si Dominicam orationem plenissimè exponamus. Pauca tamen de excellentia eius, de numero, & ordine petitionum præfari debemus. *Quid sit petendum in Oratione.*

Quod ad excellentiam attinet, præstat oratio Dominica omnibus alijs formis orandi, auctoritate, breuitate, perfectione, ordine, efficacia, & necessitate. Auctoritate, quoniam ab ipsa Dei sapientia condita est: proinde non solùm nullus hominum, sed nec vllus Angelorum, meliùs potuit nos instituere in ratione orandi, quàm Christus fecerit. Breuitate etiam præstat, quoniam pro magnitudine, & multitudine rerum, quas continet, non poterat oratio fieri breuior. Est autem vtilis hæc summa breuitas: tum ad memoriam iuuãdam: tum etiam, vt intelligamus non multis verbis opus esse, cùm oramus Deum, qui scit, quid velimus, antequam petamus; sed indigenti desiderio, & feruenti, affectu. Præstat quoque perfectione, quoniam omnia comprehendit, quæ à Deo nos petere vel necessarium, vel vtile est. Est etiam quasi breuiarium Euangelij, quia, dum hanc orationem fundimus, simul admonemur, quid sperare, quid amare, quem colere, quid agere, quid fugere, quid appetere, quid contemnere, debeamus. Ordine præstat, quia diuina planè methodo postulare docemur; Primò, quæ ad gloriam Dei; Deinde, quæ ad salutem nostram pertinent; & in ijs, primùm æterna, deinde temporalia. Efficacitate, seu vtilitate præstat, quia nihil potest Deum Patrem magis mouere, quàm oratio Filij eius: neque vllus meliùs nouit, quæ sit oratio efficacior apud Deum, & quibus bonis nos potissimùm egeamus, quàm is, quem Deus aduocatum nostrum, patronumque constituit. *Excellentia Orationis Dominicæ.*

Denique; Si quidquam petitur in nomine Christi, facilè impetratur, vt ipse dicit: quantò faciliùs impetrabitur, quod non solùm in nomine Christi, sed Ioan. 16.

etiam

etiam verbis Christi postulabitur? Præstat demum etiam necessitate, quia nulla est alia forma precandi, quam omnes Christiani conceptis verbis tenere, & frequentare iubeantur, nisi ista. In constitutionibus Apostolicis monẽtur Christiani omnes, ter quolibet die orationem hanc fundere. In Concilio Tolet. IV. iubemur, nullo vnquam die orationem hanc prætermittere, quam non sine ratione S. Patres quotidianam vocauerunt. Denique, in Concilio Remensi docemur, non licere homini Christiano Dominicam orationem, aut non tenere memoria, aut non intelligere, aut non frequentare. Addi potest & alia excellentia, quòd hanc orationem veteres Patres summo studio explicarunt.

L. 6. c. 25.
Can. 9.
Cap. 2.

Numerus petitionum.

De numero petitionum orationis Dominicę, septem esse communis habet sententia veterum, & recentiorum, paucissimis tantùm exceptis. Et ratio etiam suadet: nam, nisi petitiones sint septem, non erit oratio Dominica breuissima, & plenissima, cùm tamen à breuitate, & plenitudine passim à S. Patribus laudetur. Non erit, inquam, breuissima, quoniam res eadem bis repetetur, videlicet, *Et ne nos inducas in tentationem*, &c., *Libera nos à malo.* Non est autem credibile Dominum, qui paulò antè dixerat: *Orantes nolite multum loqui*, nunc formam orandi præscribere, in qua res vna, & eadem diuersis verbis, id est, duabus sententijs significetur. Neque erit plenissima, quia, si idem prorsùs sint, *Ne nos inducas in tentationem*, &c., *Libera nos à malo*, non petemus liberari à malo præterito, sed solùm à futuro, nec à malo pœnæ, sed solum à malo culpæ. Tentatio enim, in quam petimus non induci, non est malum præteritum, sed futurum; nec malum pœnæ, sed culpæ.

Matth. 6.

Adde postremò, omninò congruere, vt tot sint petitiones Dominicæ orationis, quot sunt dona Spiritus S. quandoquidem his petitionibus illa dona respondeant.

Ordo petitionum
In enchrid. c. 11.
Et l. 2. de serm. Domini in monte.
In concord. Euang. Matth. 6.

De ordine petitionum S. Augustinus docet, tribus petitionibus prioribus peti res ęternas; tribus posterioribus temporales. Plenius rem totam explicat Corn. Iansenius. Scribit enim, primò peti bonorum largitionem: secundò malorum remotionem. Et in bonis, primò bonum Dei: *Sanctificetur nomẽ tuum.* Secundò, summum bonum nostrum: *Adueniat regnum tuum.* Tertiò, bonũ nostrũ mediũ, id est, gratiã implendi mandata: *Fiat voluntas tua.* Quartò, bonũ nostrũ infimũ, id est, subsidia temporalia: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* In malis primò peti remotionem mali præteriti: *Dimitte nobis debita nostra.* Secundò, mali futuri: *Et ne nos inducas in tentationem.* Tertiò, mali præsentis. *Sed libera nos à malo.* Plenissimè S. Thomas ita petitionem ordinem dirigit. Quoniam oratio interpres est desiderij: desiderium autem est actus charitatis, qua diligimus Deum in se, & nos in Deo: id eò primò petimus gloriam Dei, vt sanctificetur nomen ipsius: quæ petitio nascitur ex amore, quo diligimus Deum in se. Secundo, beatitudinem nostram, quam habebimus, cum aduenient regnum Dei: & hæc petitio oritur ex amore, quo diligimus nos in Deo. Tertiò, medium principale, & per se, ad beatitudinem: id verò est obedientia legis: *Fiat voluntas tua*: nam per obedientiam legis meremur beatitudinem. Quartò, medium per se, sed instrumentarium, id est, panem, tum spiritalem, verbi, & Sacramentorum, tum etiam corporalem.

2. 2. q. 83. Art. 9.

Quinto,

Quintò, medium per accidens, id eſt, remotionem peccati præteriti, quod propriè excludit à regno, & opponitur primo noſtro bono. Sextò, aliud medium per accidens, id eſt, remotionem peccati futuri, ne videlicet ſuperemur à tentatione, quæ impedit, ne Dei præcepta ſeruemus, quod erat bonum noſtrum ſecundum. Septimò, aliud medium per accidens, id eſt, remotionem mali præſentis, omnium ſcilicet huius vitæ miſeriarum, quatenus impediunt ſufficientiam temporalium bonorum, quæ ſuo modo ad vitam æternam conſequendam vel neceſſaria, vel vtilia ſunt. Quare mala iſta, quæ in poſtrema petitione remoueri cupimus, opponuntur tertio noſtro bono, quod in quarta petitione à Domino poſtulamus.

Nunc verba ipſa explicemus: *Pater noſter, qui es in cœlis.* Hæc pauca verba præfationem continent totius operis breuiſsimam, pulcherrimam, atque vtiliſsimam. Primum enim ſimul nos admonent adoptionis diuinæ, dum dicimus: *Pater noſter*: & peregrinationis terrenæ, dum addimus: *Qui es in cœlis*; vt ſimul intelligamus, nos egere auxilio, quia peregrini ſumus; & fiduciam petendi concipiamus, quia filij Dei ſumus. Deinde, verba illa ſunt quaſi prooemium beneuolentiam captans. Nam, cum dicimus: *Pater noſter*; laudamus bonitatem Dei, qui Pater appellari dignatur à viliſsimis ſeruis. Cùm addimus: *Qui es in cœlis*; laudamus eius potentiam, & excellentiam, qui in cœlo, id eſt, in altiſsimo ſolio præſidet. Quæ duo ſignificari ſolent illis duabus vocibus: *Optimus, Maximus.* Tertiò, excitant illa verba in orante amorem, & timorem, quæ ſunt optimæ ad benè orandum præparationes. Accenditur enim ad amorem, qui cogitat ſe Patrem adire, vt cum eo de rebus ſibi neceſſarijs loquatur: & ſimul ſancto timore concutitur, qui cogitat Patrem illum in cœlo ſedere, & terrena ſimul, ac cœleſtia moderari. Quartò, miro quodam artificio rationem inſinuamus, cur Deus poſsit, & debeat nos audire. Nam, ſi Pater eſt, debet certè filijs, quod iuſtè poſtulant, non negare: ſi in cœlis eſt, vt ſummus rector vniuerſitatis, in manu eius ſunt omnia, & poteſt, quæcunque voluerit, facere. Quintò, nosipſos admonemus, vt meminerimus, nos Patri terreno renunciaſſe, & Patrem in cœlis habere cœpiſſe: & ideo deinceps non terrenam, ſed cœleſtem vitam nobis agendam, & non in terris, ſed in cœlis, patriam, & hæreditatem eſſe quærendam. Sed ſeorſim de ſingulis vocibus pauca dicenda ſunt. *Præfatio Orationis Dominicæ.*

Ac primum de voce, *Pater*, annotandum eſt, ea voce ſignificari primam Perſonam ſanctiſsimæ Trinitatis, atque ad eam dirigi orationem Dominicam: quamuis in Patre inuocentur etiam Filius, & Spiritus S. quorum vna eſt natura, vna poteſtas, vna voluntas, vna diuinitas. Quod idem ſeruari videmus in pleriſque collectis, quæ diriguntur ad Patrem, & cõcluduntur per Filium, qui cum eodem Patre, & Spiritu S. viuit, & regnat in ſecula ſeculorum. *Pater.*

Solet autem quæri: An hoc loco dicatur Deus eſſe hominum Pater ratione creationis, iuxta illud: *Nónne ipſe eſt Pater tuus, qui fecit, & creauit te?* An ratione adoptionis, de qua dicit Apoſtolus: *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater?* *Dubit.* *Deut. 32.* *Rom. 8.*

Ceterum S. Cyprianus, Nyſſenus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, & alij affirmant, in hac oratione Deum vocari Patrem, præcipuè ratione adoptionis. Eſt *Reſp.*

enim hæc oratio propria noui Testamenti. Iudæi siquidem, vt serui audierunt
Exod. 20. in monte Sina. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti:* nos, vt filij, orare iubemur: *Pater noster qui es in cœlis.* Ex quo colligitur, eos, qui filij Dei nec sunt, nec esse volunt, quippe qui voluntariè in peccato mortali persistũt, mendaciter dicere: *Pater noster, qui es in cœlis.* Nam, cùm Patrem inuocant, non Deum, sed diabolum inuocãt: siquidẽ ex Patre diabolo sunt; diabolus autẽ nõ
Prou. 28. est in cœlis, sed in inferis. Ac de tali oratione rectè intelligitur illud: *Oratio eius*
Ioan. 9. *erit execrabilis.* Et illud cæci nati: *Scimus quia Deus peccatores non audit.* Tamen, si peccator pœnitentiam agere incipiat, & iam spe, ac desiderio filius Dei sit, non absurdè dicere poterit: *Pater noster.* Nã filius prodigus nondum reconciliatus,
Luc. 15. dicit se indignum, qui vocetur filius, & tamen patrem appellat, cùm ait: *Pater*
Isa. 63. *peccaui in cœlo, & coram te.* Quomodo etiam Isaias in persona pœnitentium ait: *Tu Domine, Pater noster es, &c.* Porrò ad vocem, *Noster*, obseruandũ est, ea vo-
Noster. ce admoneri, diuites, & nobiles, vt non se extollant supra cęteros, neque pauperes, obscurosque despiciant, cùm in hac oratione fateantur, se pro fratribus Christianos omnes agnoscere. Item, admoneri fideles vnitatis, & pacis quam cum omnibus habere debemus si exaudiri cupimus. Debent enim, qui vnum patrem cõmuniter inuocant, esse cor vnũ, & anima vna & quasi vno ore dice-
Dan. 3. re, *Pater noster*, quod de tribus pueris legimus: *Tunc hi tres quasi ex vno ore laudabãt Deum.* Denique, ex hac voce colligunt Cyprianus, Ambrosius, Chrysostomus meliorem esse orationem generalem, quam specialẽ. Ideò enim docemur orare: *Pater noster*, non, Pater mi. Notat etiam Ambrosius orationẽ generalẽ non solùm vtiliorem esse alijs, sed etiam ipsi oranti, Nam, dum singuli orant pro omnibus, sequitur, vt omnes orent pro singulis. Itaque, si vnusquisque diceret: Pater mi, nemo pro me oraret, nisi ego solus: at, si dicant omnes: *Pater noster*, omnes omnino, quotquot sunt in orbe Christiano, pro me orabunt: quę sanè est vtilitas maxima.

Qui es in cœlis. De illis vocibus: *Qui es in cœlis*, quęri potest, quid hoc loco propriè significent. Siquidem Cyrillus, Ambrosius, Augustinus, per cœlos intelligunt mẽtes Sanctorum, in quibus Deus per gratiam inhabitat. Alij verò, vt Gregorius Nyssenus, Chrysostomus, Cassianus, Bernardus, intelligũt cœlos corporales, & proprie dictos. Quamuis autem vtraque expositio pia sit, & vera, tamen posterior magis videtur litteræ, seu sententiæ inhærere. Nã in Script. passim cœlum hoc corporale, quod spectamus, sedes Dei nominatur. *Cœlum mihi se-*
Isa. 66. *des est, terra autem scabellum pedum meorum.* Et: *Nolite iurare per cœlum, quia thro-*
Matth. 5. *nus Dei est, neque per terram, quia scabellum pedum eius.* Dicitur autem Deus esse in cœlo, non quod vbique non sit, sed quoniam in eo gloriã præsentiæ suæ maximè manifestat. Nam & beati in cœlo Deum facie ad faciem vident, & nos ex cœli conspectu, quod est corporum omnium maximum, & pulcherrimum, potentiam, & sapientiam Dei maximè intelligimus. *Cœli enim enarrant gloriam*
Psal. 18. *Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentũ.* Porrò aptissimè fit mẽtio habitationis Dei in cœlo in principio huius orationis, tum, vt admoneamur sursum cor habere, & nihil nisi cœlestia cogitare debere, cùm ad orandum accedimus: tum, vt intelligamus magno clamore opus esse, si à Deo exaudiri volumus, cũ nos in profũdo terrarũ, ille in summo cœlo sedem habeat. Quod rectè intelli-
gebat

gebat, qui dicebat: *De profundis clamaui ad te Domine.* Clamor autẽ iste non corporis, sed cordis, non vocis, sed desiderij, accipiendus est. *Psal. 129.* *Psal. 129.*

Prima petitio: *Sanctificetur nomen tuum.* Hanc quidam referunt ad sanctitatem Dei in nobis, vel inchoandam, vel perficiendam, vt videlicet petere intelligamur, vt sancti simus, vel in sanctitate perseueremus. Alij referunt ad gloriam nominis Dei, sed ex nostris bonis moribus, & operibus consequentem, iuxta illud: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.* Sed optima, & litteræ magis inhærens est explicatio eorum, qui dicunt, simpliciter peti gloriam Dei in nobis, id est, vt innotescat omnibus nomen Dei, & ab omnibus sanctificetur. Quod fit quando homines relictis idolis, vel peccatis, agnoscunt Deum viuum, & verum, illi credunt, in eum sperant, eum toto corde diligunt, laudant, prędicant, venerantur. Atque ita impletur, quod Malachias futurum aliquando prædixit: *Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus.* Superiores enim explicationes, & præsertim tertia, ideò minus probabiles sunt, quòd hanc petitionem cum tertia ferè confundunt. *1. petitio.* *Matth. 5.* *Malach. 1.*

Secunda petitio: *Adueniat regnum tuum.* In hac petitione recto ordine petimus beatitudinem nostram, cùm in prima petierimus gloriam Dei. Regnum enim Dei in sacris litteris triplex inuenitur: regnum gloriæ, regnum gratiæ, & regnum, quod naturæ, vel naturale rectè dici potest. Ac, vt à postremo incipiamus, regnum Dei naturale dicitur imperium illud, quod naturaliter Deus habet in omnes res creatas, quas pro arbitrio regit, & gubernat. De quo legimus: *Regnum tuum regnum omnium sæculorum.* De hoc regno nemo est, qui petitionem hanc explicandam censuerit, quia non est opus petere, vt fiant ea, quæ semper fiunt, nec possunt non fieri. Hoc autem regnum semper est, fuit, & erit. Et quamuis impij nihil magis moliantur, quàm regnum Dei, id est, ordinem diuinæ prouidentiæ perturbare; tamen semper fit, quod Deus vult fieri; &, vt Mardocheus ait: *In ditione Dei cuncta sunt posita, neque est, qui possit eius resistere voluntati.* Regnum gratiæ est illud, quo Deus regnat in mẽtibus fidelium, de quo dicitur: *Colligent de regno eius omnia scandala.* De quo regno exponunt nonnulli hanc petitionem. sed verissima expositio est de regno gloriæ, quod inchoatur nunc in spiritibus beatorum, & perficietur in nouissimo die quando beati accepta gloria eius corporum, cum Deo perfectè, fœliciterque regnabunt. Tunc enim tolletur omnis potestas dæmonum, & hominum impiorum, & solus Deus, & filij eius sine vlla resistentia vbique regnabunt. Hanc esse expositionem optimam, perspicuum est. Primò, quoniam in eam conueniunt Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Cassianus, Bernardus, & alij ferè omnes. Secundò, quoniam superior expositio confundit hanc petitionem cum sequenti: Hæc autem vnam ab alia commodè, apteque distinguit. Tertiò, quoniam nisi ita dicamus, nusquàm in tota oratione petetur beatitudo, quæ tamen inprimis petenda esse videtur. Nam, sicut ante Christi incarnationem omnia vota piorum in primum Christi aduentum aspiciebant: ita nunc par est, vt aspiciant in secundum. *2. petitio.* *Regnum naturæ.* *Psal. 144.* *Hest. 13.* *Regnum gratiæ.* *Matth. 13.* *Regnum gloriæ.*

Quod etiam Apostolus monet, cùm ait: *Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri.* Et: *Reposita est mihi corona* *Rom. 8.* *2. Tim. 4.*

iuſtitiæ, quam reddet mihi in illa die iuſtus iudex: non ſolum autem mihi, ſed etiam ijs, qui
Tit. 2. *diligunt aduentum eius.* Et: *Exſpectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei.*
Quartò, quoniam in Script. regnum Dei, quod promittitur eſſe venturum,
Lucæ 13. vix vſquam aliter accipitur, quàm pro reſurrectione, & gloria cœleſti. *Cùm*
Luca 14. *videritis Abraham, Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei; vos autem expelli fo-*
Matt. 25. *ras.* Et: *Beatus, qui manducabit panem in regno Dei.* Et: *Venite, benedicti Patris mei, poſ-*
ſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

3. Petitio. Voluntas ſigni. Tertia petitio: *Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra.* Rectè diſtinguunt
Theologi voluntatem Dei in voluntatem ſigni, & voluntatem beneplaciti.
Ac voluntatem ſigni appellant præcepta, & prohibitiones, quibus Deus ſig-
Voluntas beneplaciti. nificat, quid à nobis agi, vel non agi velit. Voluntatem autem beneplaciti no-
minant eam, qua Deus vult abſolutè aliquid fieri: quæ ſemper impletur, &
Matt. 12. quam nulla vis externa impedire poteſt. De priore intelliguntur ea loca: *Qui-*
cunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ille meus frater, & ſoror, & mater
Ioan. 4. *eſt.* Et: *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me.* Et: *Hæc eſt enim volun-*
1. Theſſ. 4. *tas Dei, ſanctificatio veſtra.* Et: *Vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem.* De
Hebr. 10. poſteriore intelliguntur illa: *Omnia, quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo, & in*
Pſal. 113. *terra.* Et: *Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet.* Et: *Non eſt, qui tuæ poſſit*
Iſa. 46. Eſt. 13. *reſiſtere voluntati.* In hac autem petitione tertia conueniunt S. Patres, accipi
voluntatem pro voluntate ſigni. Id enim eſt, quod petimus, vt gratia, & auxi-
lium Dei nobis adſit, quo poſſimus, ac velimus diuina implere mandata.

Nota. Notandum autem rectè dictum eſſe: *Fiat voluntas tua*; non autem: Fac in
nobis voluntatem tuam; vel: Faciamus voluntatem tuam, vt intelligamus,
obedientiam legis, quam Dei ope præſtamus, non eſſe opus ſolius Dei, nec ſo-
lius liberi arbitrij noſtri; ſed vtriuſque ſimul. Quamuis autem hæc petitio
præcipuè referatur ad obedientiam legis, & voluntatem ſigni: tamen poteſt
etiam aliquo modo referri ad voluntatem beneplaciti, quatenus videlicet nū-
quam debemus reprehendere beneplacitum Dei, neque de eo ſubmurmurare,
etiamſi nos affligi, & premi velit; ſed ei patienter, & libenter etiam acquieſ-
Matt. 26. cere. Nam hoc modo Dominus dixit: *Non mea, ſed tua voluntas fiat.* Et, cùm Diſ-
cipuli non poſſent Paulum retinere, quò minùs in Ieruſalem ad manifeſta pe-
Act. 21. ricula carceris, & vinculorum pergeret, dixerunt: *Voluntas Domini fiat.* Cæte-
rum, non ſemper nobis optandum eſt, vt fiat, quod Deus vult fieri voluntate
beneplaciti, tametſi nunquam diſplicere debeat conſilium Dei. Sæpe enim a-
liud conuenit Deo, vt velit; aliud nobis. Ex quo etiam fit, vt ſæpe homo bona
Luca 23. voluntate non velit, quod Deus vult: vt quando Ioſeph ab Arimathia nole-
bat Chriſtum occidi, & ideo non erat conſentiens actibus Iudæorum: & ſæpe
mala voluntate velit, quod Deus vult; vt cùm Iudæi Chriſtum occidi volue-
runt. Hinc etiam intelligimus, non eſſe malum, dolere propter afflictiones
Eccleſiæ, aliaque mala, quæ ex beneplacito Dei nobis adueniunt, atque ea etiā
deprecari. Sic enim Samuel fleuit Saulem Regem, quem ſciebat à Deo repro-
batum; & Dauid fleuit interitum Abſalonis, & Ieremias amariſsimè luxit
deuaſtationem Ieroſolymæ; & ipſe Dominus videns ciuitatem, fleuit ſuper
eam; & mortem etiam ſuam horrens, orauit ad Patrem, vt, ſi fieri poſſet, tran-
ſiret ab eo hora. Denique, omnes Patres in funebribus orationibus deflent
mortes

mortes eorum, quorum vita vtilis Ecclesiæ esse videbatur. Summa igitur sit, voluntati beneplaciti non esse obmurmurandum; sed voluntatem signi à nobis esse totis viribus perficiendam. Quamuis enim non semper velle debeamus quod Deus vult absolutè fieri; semper tamen velle debemus id, quod Deus vult nos velle, quod, vt diximus, explicatur nobis per legem, & præcepta. *Nunquid vult Deus holocausta, & victimas, & non magis, vt obediatur voci Domini?* 1. Reg. 15.
Quod autem additur: *Sicut in cœlo, & in terra,* quatuor modis explicatur à Patribus: sed communis expositio, & planè litteralis est, vt per cœlum intelligatur cœlestis Ierusalem, siue Ecclesia triumphans: per terram Ecclesia, quæ militat, & peregrinatur in terris. Id enim optamus, vt, sicut in cœlo Angeli sancti promptè, perfectè, atque in omnibus obediunt: ita & nos per Dei gratiam faciamus. *Cœlum. Terra.*

Quarta petitio: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* De qua tres sunt sententiæ: sed probabilissima, & communissima apud Patres est, nomine panis intelligi debere alimenta in genere, id est, omnia subsidia necessaria ad vitam, cum animæ, tum corporis, conseruandam. Et quoniam subsidia vitæ spiritualis, vt Sacramenta, conciones, & alia id genus, multo magis sunt & necessaria, & nobilia, quam subsidia vitæ corporalis; ideo intentionem orantis ferri debere ad panem spiritualem, vt ad id, quod primario petitur; ad panem autem corporalem, vt quoddam additamentum. Sed de singulis vocibus pauca dicamus. *4. Petitio. Panis.*

Panem. Rectè panem petimus, posteaquam gratiam, quæ est animæ vita, petiuimus. Nihil enim prius appetit, qui viuere cœpit, quam panem. Rectè enim nomine panis significantur omnia subsidia vitæ spirituali, & corporali necessaria. Nam & Sacramentũ altaris, quod est vnum ex præcipuis animæ subsidijs, panis dicitur: & Verbum Dei, cuius prædicatione etiam pascimur, dici potest etiam panis, cùm dicat Apostolus: *Enutritus verbis fidei.* Et: *Gustauerunt bonum Dei verbum.* Denique, cibum omnem corporalem in Script. panis nomine comprehendi, notius est, quam vt sit necesse probari. *Ioan. 6. 1. Cor. 11. 1. Tim. 4. Hebr. 6.*

Nostrum. Rectè ad omnem panem additur, Nostrum: tum, vt intelligamus panem Eucharistiæ esse nostrum, id est, proprium filiorum, quem alieni non possunt habere: tum, quia non cupimus panem alienum, id est, verbum prædicationis hæreticæ; sed panem nostrum, id est, doctrinam sanam, Catholicam, Orthodoxam, qualis Ecclesiæ filijs dispensatur: tum denique, quoniam etiam panem corporalem non volumus alienum, id est, furto, rapina, fraudibus, malisque artibus acquisitum; sed nostrum, id est, proprio labore, & industria, vel ex iustis, legittimisque reditibus, Deo benedicente, partum.

Quotidianum. Hanc vocem addere iubemur, Primò, vt intelligamus, non esse quærenda superuacanea, & curiosa; sed substantialia, simplicia, necessaria, sine quibus nullo die viuere possumus. Deinde, ne de crastino solliciti simus; sed, tanquam hospites, & peregrini, viuamus in diem. Tertiò, quotidianum petimus ad differentiam panis æterni, quo pane ita fruemur in cœlo, vt semel gustatus æternam adferat saturitatem. Quare non erit opus quotidie illum petere, vel accipere.

Da nobis. Quamuis non petamus, neque expectemus, vt Deus pluat Manna de cœlo, vel Sacramenta per Angelos administret, aut sapientiam dormientibus infundat; sed in sudore vultus nostri panem nostrum, tum spiritualem, tum corporalem manducare velimus: tamen rectè dicimus: *Da nobis*: tum, quia sine Dei prouidentia, & auxilio inanes essent nostri conatus: tum etiam, quia cupimus cibum de manu Dei accipere, id est, ab illo sanctificatum, temperatum, dimensum, vt corpori prosit; & animæ non obsit, si de corporali agatur; & contrà, mentem nutriat, & corpus non destruat, si de spirituali tractetur.

Hodie. Hæc vltima vox duobus modis accipi potest. Vno modo, vt significet, hoc tempore, id est, vitæ huius mortalis: quomodo accipitur ab Apostolo: *Adhortamini vosmetipsos, donec hodiè cognominatur*. Altero modo, vt significet præcisè, hoc die. Et quidem, si priorem amplectamur, cessant multæ quæstiones, quæ fieri solent, cur petamus nobis dari panem Sacramentalem eo die, quo ipsum panem accipere nolumus, aut iam accepimus; & cur petamus panem corporalem sæpe statim à cœna, vel prandio. Orationem enim Dominicam omnibus horis recitare solemus. Sed illæ aliæque similes quæstiones locum nullum habent, si vox, *Hodie*, non hunc diem, sed totum tempus nostræ mortalitatis, peregrinationisque designet. Si tamen posteriorem explicationem sequamur, ad illas quæstiones respondendum erit nomine panis significari generatim omnia subsidia vitæ necessaria. Et ideo non solùm omni die, sed etiam omni hora, & omni momento rectè dici posse: *Da nobis hodiè*: quoniam nullus est dies, nulla hora, nullum momentum, quo in aliqua re subsidio Dei non egeamus, etiam si non omni die, vel hora Sacramento Eucharistiæ vel pane corporali indigeamus.

Heb. 3.

5. petitio. Debita.

Quinta petitio: *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Nomine debitorum non intelliguntur hoc loco, nisi peccata: non autem debita seruandi leges, vota, promissiones, & alia id genus. Nam disertis verbis dicitur: *Et dimitte nobis peccata nostra*. Et Dominus explicans hanc petitionem, ait: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater vester cœlestis peccata vestra*. Porrò peccata dicuntur debita: tum, quia omnis, qui peccat, iniuriam facit Deo, ac per hoc debitor est satisfactionis: tum, quia omnis, qui peccat, legem Dei præuaricatur: lex autem Dei pœnam habet adiunctam, cuius luendæ fit debitor, qui legem ipsam violat: tum denique, quia commisit Deus vnicuique nostrum animam propriam, tanquam vineam excolendam, ex qua fructus expectat temporibus suis; deditque nobis talenta naturæ, & gratiæ, vt operaremur in eis: proinde qui negligunt benè operari, debitores fiunt lucri non acquisiti, & census non redditi.

Luc. 11. Matth. 6.

Solent autem Patres ex hac petitione probare tria dogmata Ecclesiastica. Primum est, omnes homines, quamuis alioqui iustos, & sanctos, in hac vita non carere peccatis. Omnes enim dicunt quotidiè: *Et dimitte nobis debita nostra*. Secundum sequitur ex superiori, esse quædam peccata venialia, quæ natura sua non faciunt hominem inimicum Dei, & cum charitate ipsa consistunt. Tertium est, post Baptismum esse adhuc locum pœnitentiæ, & indulgentiæ. Hæc enim oratio propria baptizatorum est: & quamuis videatur potissimùm institu-

instituta ad peccata venialia delenda; tamen valet etiam ad impetrandã peccatorum mortalium indulgentiam.

Quod verò addimus: *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, non ideò addimus, vt Deus nos imitetur, atque à nobis misericordiam discat: sed vt testemur, nobis misericordiam valdè placere, viderique omninò præclarum, donare iniurias, ne fortè supplicantibus nobis Deus respondeat: Quare tu misericordiam à me petis, qui misericordiam odisti? & cur audes postulare, vt tibi parcam, qui turpe tibi ducis, conseruis tuis parcere?

Existunt autem hoc loco quatuor dubitationes.

Prima est: *Quanam debita proximis nostris dimittere necesse sit, si nobis à Deo debita nostra dimitti velimus?* Sed facilis est responsio. Non enim iubemur dimittere omnia debita, sed solùm ea, quæ sunt cum offensione coniuncta: neque ea omni ex parte, sed tantùm quoad offensionem animi, vt videlicet non oderimus proximum, qui nos læsit, neque cum eo inimicitiam geramus. Vnde etiam fiet, vt non cogamus eum resarcire damnum nobis illatum, si fortè id facere sine maximo suo detrimento non possit: quomodo Deus, cùm nobis peccata dimittit, condonat iniuriam, atque ad amicitiam suam nos reconciliat, neque expetit pœnam æternam, quam sine summo exitio luere non possemus; requirit tamen, vt temporalem satisfactionem minimè negligamus. Dubit. 1. Resp.

Secunda dubitatio: *An satis sit dimittere iniuriam proximo veniam postulanti, an verò necesse sit dimittere etiam non postulanti?* Verius est, necesse esse omnibus dimittere, etiam non petentibus. Dominus enim præcipit: *Cùm stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersus alterum, vt Pater vester dimittat vobis peccata vestra.* Ex quo intelligimus, dimittendam esse iniuriam homini absenti, ac per hoc veniam non petenti. Dubit. 2. Resp. Mar. 11.

Tertia dubitatio: *An, qui ex animo remittit iniurias, & tamen in aliquo alio peccato voluntariè perseuerat, possit hac oratione aliquid impetrare?* Dubit. 3. Resp.

Respon. vel is, qui in peccato voluntariè perseuerat, cupit sibi dari gratiam à Deo perfectæ conuersionis, eamque seriò postulat; vel non cupit, nec seriò postulat. Si cupit gratiam conuersionis, quamuis interim à concupiscentia victus, peccatum non relinquat, non inutiliter dicit Deo: *Dimitte nobis debita nostra*; & si ex corde dimittat fratri suo iniuriam, disponetur ad gratiam perfectæ conuersionis adipiscendam. Nam, qui cæpit opus bonum inspirando illi desiderium, & petitionem conuersionis, & donationis iniuriarum, perficiet sine dubio, si perseueret ille pulsando, & orando, vt Deus adiuuet infirmitatem ipsius, & rebellem ad se conuertat propitius voluntatem. Sin autem non cupit gratiam conuersionis, neque ex animo illam petit, sed vel solis labijs orat ex consuetudine, vel (quod grauius est) vt videatur ab hominibus; is non solum nihil impetrat, sed etiam oratio eius fiet in peccatũ, cùm in singulis ferè petitionibus mentiatur. Quomodo enim dicere potest: *Pater noster*, qui non vult esse filius? Et: *Sanctificetur nomen tuum*; per quem nomen Dei assiduè blasphematur? Et: *Adueniat regnum tuum*, qui nihil magis, quàm aduentum Domini timet? At: *Fiat voluntas tua*, qui suam, non Dei, voluntatem semper facit?

Quar-

Dubit. 4. Quarta dubitatio est: *Rectè ne faciant illi, qui, cùm iniurias condonare nolint, ne mentiantur in oratione sua Deo, verba illa prætereunt: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris?*

Resp. Resp. etiamsi ea verba prætereant, tamen adhuc frustra petunt sibi remitti peccata, cùm Dominus tam apertè dixerit: *Si non remiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester remittet vobis peccata vestra.* Adde, quòd ij, qui neque condonant iniurias, neque cupiunt gratiam à Deo sibi donari, qua velle incipiant iniurias condonare, etiamsi non mentiantur, dum dicunt. *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*; mentiuntur tamen, cùm reliquas partes orationis Dominicæ pronunciant.

6. Petitio. Duplex expositio. Sexta petitio: *Et ne nos inducas in tentationem.* Duæ sunt huius petitionis explicationes. Prior est eorum, qui docent, his verbis peti à Deo, non quidem, vt non tentemur; sed ne à tentatore vincamur. Posterior est eorum, qui volunt id peti, vt simpliciter non tentemur. Posterior sententia videtur nobis aliquanto probabilior. Nam secundum modum loquendi Script. non induci in tentationem, non videtur esse non vinci à tentatione, sed in tentationem non incidere. Quod enim legimus: *Induxisti nos in laqueum,* omninò idem est, ac si dictum esset: Induxisti nos in tentationem: & tamen eo loco non significat Propheta, se Dei permissione à tentatione deuictum fuisse, sed solùm tentari, vexarique permissum, vt Psalmus totus, si consulatur, clamat. simile est illud: *Tentatio vos non apprehendit, nisi humana.* Idem enim videtur esse, apprehendi à tentatione, & induci in tentationem; & tamen non significat Apostolus, Corinthios ab humana tentatione fuisse superatos, sed tantùm, fuisse Deo permittente tentatos. Adde, quòd, cùm tentatio, quamuis sit interdum vtilis, semper sit periculosa propter ambiguam, incertamque victoriam, non solùm præsumptio est, illam appetere; sed etiam humilitas, declinare, & à Deo petere, vt nos in certamen eiusmodi non inducat.

Psal. 65.

1. Cor. 10.

Discimus verò ex hac petitione duo vtilissima documenta: nos videlicet sine Dei auxilio esse infirmos, & imbecilles; & Satanam sine Dei permissione non solum deijcere, sed ne tentare quidem seruos Dei posse: proinde neque de viribus nostris gloriari, neque Satanæ potentiam formidare nos oportere, si vt serui fideles, & humiles, de Dei auxilio semper, & protectione speremus.

7. Petitio. Malum. Septima petitio: *Sed libera nos à malo.* Græci Patres omnes per malum intelligunt diabolum. Mouet autem eos articulus additus ad nomen: sic enim legunt: ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. At Latini plerique intelligunt per malum res omnes malas, ac potissimum præsentis vitæ calamitates, in quas incidimus per Adę peccatum. Confirmat hanc sententiam Ecclesiæ auctoritas, quæ in sacrificio altaris, postquam dictum est: *Libera nos à malo,* subiungi instituit hanc veluti explicationem: *Libera nos quæsumus, Domine, ab omnibus malis, præteritis, præsentibus, & futuris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti & à peccatis simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi.* Vbi illud, *præteritis,* respicit petitionem quintam: *futuris,* petitionem sextam: *præsentibus,* petitionem septimam: illud autem: *A peccatis simus semper liberi,* pertinet ad petitionem quintam & sextam: illud verò: *Ab omni perturbatione securi,* ad septimam petitionem. Neque verò articulus Græcus multum

tum

tum adiuuat sententiam priorem. Nam in Script. eadem vox, πονηρός, cum suo articulo non raro accipitur pro re mala. *Odientes malum, adhærentes bono.* In Græco pro voce, *malum*, est τὸ πονηρόν. Et: *Sit autem sermo vester, est, est, non, non. Quod enim his abundantius est, à malo est*, id est, à corruptione est. Græcè habetur, ἐκ τοῦ πονηροῦ. Rom. 12. Matth. 6.

Quintum caput est: *Cuius sit orare?* Sed res facilis est. Non enim conuenit munus orandi, nisi Angelis, & hominibus. Est enim oratio actus quidam rationis, quo vnus alteri supplicat; inferior videlicet superiori, & pauper diuiti. Ex quo sequitur, vt nec Deo conueniat orare, cùm ipse nullum habeat se ditiorem, aut superiorem, quippe cui omnes dicunt: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Neque etiam bestijs, & rebus inanimatis, quæ sunt rationis, & orationis expertes. *Cuius sit orare.*

Sextum caput est: *A quibus, & pro quibus sit per orationem petendum?* Sed quia duæ illæ primariæ controuersiæ, De inuocatione Sanctorum, & oratione pro defunctis, alibi explicatæ sunt; solum dubitationem illam expediemus: *Liceatne in specie pro aliquo preces fundere?* Affirmatiua respons. confirmatur exemplis Script. Legimus enim Patriarchas, Prophetas, Apostolos, & ipsum etiam Christum, speciales orationes fudisse: quod nunquam fecissent, si vel illicitæ, vel inutiles essent tales preces. Itaque Isaac orat in specie pro coniuge sua Rebecca: Dauid orat pro salute filij sui periclitantis: Elias orat pro filio viduæ: Onias orat pro salute Heliodori: Christus orauit pro Petro, vt non deficeret fides eius: Oratio fiebat sine intermissione à tota Ecclesia Ierosolymitana pro S. Petro in carcere constituto: Apostolus Paulus petit ab Ecclesijs, vt orent generatim pro omnibus Sanctis, & speciatim pro se: Idem orari præcipit pro omnibus generatim, & in specie pro Rege, & alijs in sublimitate constitutis. Neque vlla ratio est, cur non liceat orare pro singulis, si licet orare pro omnibus; & cur non sit vtilior oratio, vt satisfactoria illi, pro quo fit, si pro ipso tantum fiat, quàm si fiat generatim pro omnibus. Quomodo etiam eleemosyna vtilior est illi, cui datur, si tota detur ei soli, quàm si diuidatur in multos. *A quibus, & pro quibus orandum. Dubit. Prob. resp. Gen. 25. 2. Reg 12. 3. Reg. 17. 2. Mach. 3. Act. 12. Ephes. 6. 1. Tim. 2.*

Restat vltimum membrum: *De modo orandi:* siue potius, de conditionibus, quæ requiruntur, vt quis certò impetret, quod orando postulat. *De modo orandi.*

Sciendũ est autẽ primò multũ interesse inter meritũ, & impetrationem. Nam meritum requirit charitatem, & charitatem viæ, vt Theologi loquuntur; & ideò nec peccatores, neque beati mereri possunt; sed solùm iusti, qui peregrinantur in terris: impetratio autem non requirit charitatem viæ; immò nec charitatem quidem, si absolutè de impetratione sit sermo; proinde non solum viatores, sed etiam comprehensores, nec solum iusti, sed etiam peccatores aliquando impetrant. *Differunt 1. meritum & impetratio.*

Præterea; Vt oratio sit meritoria, non requiritur, nisi vt ab homine iusto, & ex charitate fiat: at verò, vt sit infallibiliter impetratoria, multæ conditiones requiruntur. Quamuis enim Script. videatur absolutè promittere orantibus impetrationem earum rerum, quas postulant: *Petite & accipietis.* Et: *Omnis, qui petit, accipit:* tamen promissiones istæ conditionem includunt, quam expressit Iacobus: *Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis.* Itaque interdum *Differunt 2. Matth. 7. Luc. 11. Iac. 4.*

oratio meritoria est, & non impetratoria; vt cùm homo iustus ex charitate
2. Cor. 12. petit id, quod sibi fortè non expedit; vt cùm Paulus ter rogauit, vt auferretur à se stimulus carnis. Interdum est impetratoria, sed non meritoria; vt cùm beati pro nobis; vel cùm peccatores pro se ipsis orant; vt cùm Publicano
Luc. 18. dixit: *Deus propitius esto mihi peccatori*. Interdum est meritoria, & impetratoria; vt cùm iusti in terris cum omnibus requisitis conditionibus orant.

Nota. 2. 2. q. 8. art. 15. In 4. Sent. dist. 15. q. 4. art. vlt.

Sciendum secundò conditiones ad infallibiliter impetrandum à sancto Thoma numerari quatuor: videlicet, vt, qui orat, piè, perseueranter, pro se, & necessaria ad salutem postulet. Sed ipse idem, cùm eodem loco, tum alibi, indicat ad piè petendum requiri quinque conditiones: Fidem, spem, charitatem, humilitatem, & deuotionem. Itaque omnes conditiones simul octo erunt.

1. conditio, vt oratio sit impetratoria. Rom. 10. Iac. 1. Mar. 11. Matt. 9.

Prima est Fides. De hac enim scribit Apostolus: *Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?* Et sanctus Iacobus: *Postulet autem in fide nihil hæsitans.* Et ipse Dominus: *Quæcunque orantes petitis, credite, quia accipietis, & euenient vobis.* Non requiritur autem fides, qua certò credamus, Deum absolutè facturum, quod petimus: sed solum, vt certò credamus, Deum esse potentissimum, sapientissimum, benignissimum, fidelissimum, & proinde posse scire, & etiam velle facere, quod petimus, si non sit ex nostra parte defectus. Nam hanc fidem quæsiuit Dominus ab illis, quibus dixit: *Creditis, quia hoc possum facere vobis?* Eadem fide orauit Dauid pro filio suo. Nam non certò credidisse se impetraturum, testantur illa eius verba: *Quis scit, si fortè donet eum mihi Dominus?* Simili fide orasse Apostolum, vt stimulus carnis auferretur à se, in dubium reuocari non potest; neque enim aliud sentire est de tanto Apostolo: & tamen non credidit, se certò impetraturum, alioqui falsa fuisset eius fides; non enim, quod petijt, impetrauit. Neque alia fide orat Ecclesia vniuersa pro infidelibus, & peccatoribus, vt ad fidem, vel iustitiam adducantur: neque enim certò credit Ecclesia infideles omnes, & peccatores esse conuertendos. Denique; Nulla est absoluta promissio Dei, qua certi efficiamur, nos absolutè, quidquid petierimus, impetraturos, cùm semper intelligatur adiuncta conditio; Si benè petierimus. Igitur falsa esset fides, aut certè esset diuina, & Catholica fides, si certò crederemus, Deum absolutè, quidquid petierimus, esse facturum.

2. Reg. 12. 2. Cor. 12.

2. Conditio.

Secunda conditio, eaque valdè necessaria est *Spes*, & fiducia impetrandi. Quamuis enim non oportet per fidem, quæ est actus intellectus, certò statuere, nos impetraturos, quod petimus: oportet tamen per spem, & fiduciam, quæ est actus voluntatis, firmiter adhærere benignitati diuinæ, & certò confidere, Deum facturum, quod petimus. Hanc conditionem quæsiuit Dominus
Matth. 9. in Paralytico, cui dixit: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.* Eandem Apo-
Hebr. 4. stolus requirit: *Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius.* Item: *Quæ verè*
1. Tim. 5. *vidua est, speret in Deo, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte, & die.* Eidē pro-
Psal. 90. mittit Deus impetrationem: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum; inuocabit me, & ego exaudiam eum.* Quia verò fiducia nascitur ex fide, ideò Script. cùm requirit fidem in orante, adiungit aliquid pertinens ad fiduciam, vt intelligamus, requiri ad impetrandum non quamlibet fidem, sed perfectam, quæ gignit fidu-

nit fiduciam; vt ſimul credamus, Deum poſſe facere, quod petimus, & ſimul certò confidamus, eum id, quod petimus, pro ſua benignitate facturum. Hinc legimus: *Quicunque dixerit monti huic, tollere, & mittere in mare, & non hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat, fiet ei.* Id eſt, Quicunque imperauerit monti, vt ſeſe transferat in mare, & non habuerit in corde ſuo vllam diffidentiam, ſed fidem perfectam, quæ maximam etiam gignat fiduciam, impetrabit ſine dubitatione, quod petit. De qua perfecta fide gignente fiduciam intelligitur illud: *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, &c.* Denique; hæc ipſa fides magna, parenſque fiduciam, eſt illa fides, quæ operatur miracula, quæ non omnibus datur, dicente Apoſtolo: *Alteri fides in eodem ſpiritu.* Mar. 11. 1. Cor. 13. 1. Cor. 12.

Tertia conditio eſt *Charitas*, ſiue Iuſtitia. Charitas enim ipſa eſt Chriſtianorum vera, perfectaque iuſtitia. Requiri autem Iuſtitiam in orante, vt certò impetret, Script. non vno in loco teſtatur. *Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum.* Et contrà: *Si aſpexerit iniquitatem in corde meo, non exaudiet me Dominus:* Et: *Frange eſurienti panem tuum*, &c. Et mox: *Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet; clamabis, & dicet: Ecce, adſum.* Et contrà: *Cùm multiplicaueritis orationem, nō exaudiam: manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.* Item: *Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.* Et: *Chariſsimi, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea, quæ ſunt placita coram eo, facimus.* Et: *Scimus, quia peccatores non exaudit, ſed, ſi quis cultor eius eſt hunc exaudit.* 3. Conditio. Pſal. 33. Pſal. 65. Iſa. 58. Iſa. 1. Ioan. 15. 1. Ioan. 3. Ioan. 9.

Quarta conditio eſt *Humilitas*, qua is qui orat, non in ſua iuſtitia, ſed in Dei benignitate confidat. Vt autem huius conditionis Dominus neceſsitatem commendaret, parabolam illam Publicani, & Pharizæi narrauit. Direxit enim eam parabolam ad quoſdam, qui ſe confidebant, tanquam iuſti, & aſpernabantur cæteros. Hinc etiam Dominus: *Ad quem aſpiciam*, inquit, *niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos?* Et ſanctus Daniel: *Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.* Et: *Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, & non diſcedet, donec altiſsimus aſpiciat.* Et: *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Et Sanctus Abraham: *Loquar ad Dominum meum, cùm ſim puluis, & cinis.* Denique; Ratio idem probat. Neque enim dignus eſt accipere, quod petit, qui non agnoſcit, ſe re illa, quam poſtulat, indigere. Itaque miſeri, & mendici in noſtris oculis eſſe debemus, ſi miſericordiam, & gratiam impetrare deſideramus. 4. Conditio. Luc. 18. Iſa. 66. Dan. 9. Eccl. 35. Iac. 4. Gen. 18.

Quinta conditio eſt, *Deuotio*, Vocatur autem hoc loco deuotio ſtudium attentè, ſollicitè, diligenter, atque ardenter orandi. Reprehendit enim Dominus populum, qui ſolis labijs orat: & maledictus pronūciatur, *qui facit opus Dei negligenter.* Oritur autem hæc conditio, vt etiam ſuperiores, ex fide. Qui enim attentè, & firmiſsima fide cogitat, quanta ſit Dei maieſtas, quanta vilitas noſtra, quàm magna res, quam petimus, vix fieri poteſt, vt non humiliter, reuerenter, & ardenter ad orandum accedat. 5. Conditio. Iſa. 29. Matth. 15. Ierem. 48.

6. Cōditio eſt, *Perſeuerantia.* Hāc Dominus ipſe & verbis, & parabolis perſuadere ſtuduit. Nā parabolā narrauit illius, qui ob improbitatē aſsiduè petēdi impe- 6. Conditio. Luca 11.

Luca 18. impetrauit, quod voluit. Et alibi disertis verbis ait: *Oportet vos semper orare, & nunquam deficere.* Adiecit continuo parabolam viduæ, quæ sola precum perseuerantia à Iudice quodam inhumano sententiam, iudiciumque extorsit. Et: Luca 21. *Vigilate,* inquit, *omni tempore orantes.* Quam doctrinam legimus etiam apud Eccli. 18. Eccli. *Non impediaris orare semper.* Et apud Apostolum: *Sine intermissione orate.* 1. Thess. vlt. Quid autem propriè sibi velit Script. cùm dicit, semper esse orandum, & si variæ sint sententiæ, simplicissima tamen, & verissima explicatio est, quæ docet, Dominum, & Apostolum nihil aliud commendare voluisse, nisi perseuerantiam, & assiduitatem orandi, quantum maximam habere possumus. Id enim propriè declarant parabolæ de vidua instante apud iudicem, & de amico petente tres panes; quorum exemplo non solum certis horis, sed omni oblata occasione, tum noctu, tum interdiu, orationi vacare debemus. Similes sunt in diuinis litteris permultæ aliæ sententiæ, quæ per vocem, *Semper,* nihil Psalm. 1. aliud, nisi assiduitatem, significant. Vt: *Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege* Psal. 24. *eius meditabitur die, ac nocte.* Et: *Oculi mei semper ad Dominum.* Et: *Semper laus eius* Psal. 33. *in ore meo.* Et: *Non discedebat de templo, ieiunijs, & orationibus seruiens die, ac nocte.* Et: Luca 2. Luc. vlt. *Erant semper in templo, laudantes, & benedicentes Dominum.* Ratio autem, cur ita sit perseueranter orandum, est, quia sæpe, cùm aliquid petimus, nondum sumus idonei, vt illud accipiamus, sed perseuerantes petendo extendimus desideriũ, & ad rem petendam accipiendam animum dilatamus, & dilatando præparamus.

7. Conditio. Septima conditio est, vt pro se quisque petat. Ratio autem, cur homines iusti semper exaudiantur pro se, & non semper exaudiantur pro alijs, illa est, quoniam non semper ij pro quibus oramus, idonei sunt, vt accipiant. Quare Dominus, cùm Apostolos monuisset, vt in quamcunque domum intrarent, Matt. 10. primùm dicerent: *Pax huic domui:* quoniam sciebat, non esse omnes filios pacis, adiunxit continuo: *Et, si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eum pax vestra: sin autem, ad vos reuertetur.*

8. Conditio. Postrema conditio est, vt petantur necessaria ad salutem, vel vtilia. Colligit hanc conditionem D. Augustinus ex illis verbis: *Si quid petieritis Patrem in* Tract. 73. 81. & 102. in Ioannem. *nomine meo, dabit vobis.* Nam, cùm Christus sit Saluator, non petit verè in nomine Saluatoris, qui petit ea, quæ non sunt vtilia ad salutem. Efficacius forIoan. 16. 1. Ioan. 5. tasse illud probari posset ex illis verbis: *Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus, secundum voluntatem eius, audit nos.* Et: *Hæc est autem vo-* 1. Thess. 4. *luntas eius sanctificatio nostra.* Itaque, cùm id petimus, quod non est secundum voluntatem eius, id est, quod nobis verè vtile non est, non exaudit dando, quod petimus; sed potius exaudit negando, quod petimus. Tunc enim magis facit, quod cupimus, cùm negat ea, quæ nobis inutilia esse nescimus, quam cũ ea concedit: siquidem nos, etiamsi sciremus ea, quæ petimus, vtilia non esse, nunquam peteremus.

CAPVT II.

De diuino officio, siue horis canonicis.

QVINQVE capita hic tractanda sunt. Primum de nomine, & definitione diuini officij. Porrò nomen *diuini officij* extat in Concilio Aquisgran. & in Concilio Laterano. Nomen *Horarum canonicarum* extat apud Bedam, & omnes auctores, qui de horis canonicis tractant. Dicuntur autem hæ preces, & laudes *diuinum officium*, quia in ijs continetur id, quod facere debemus erga Deum. Siquidem orare, & laudare Deum, proprium est officium Christianorum; & præsertim eorum, qui Clerici, vel Monachi dicuntur. Hinc enim Dominus per Isaiam ait: *Domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus.* Quod non solum de materiali domo, id est, de Templis, & Oratorijs, sed etiam de mystica domo Dei, quæ sumus nos, intelligendum esse videtur. Hoc enim interest inter Christianos, & alias omnes Gentes, quòd, cùm illæ in industria, & viribus suis confidant, quippe quæ peccatum originis, & naturæ humanæ corruptionem, & infirmitatem ignorant; Christiani de Dei auxilio in rebus omnibus præsumunt, atque ideo in rebus omnibus ad Deum per orationem confugiunt, atque opem, & misericordiam illius implorant, vt non potuerit breuius Ecclesia definiri, quam domus orationis. Et quamuis officium orandi temporale sit, nec diutius duraturum, quàm peregrinatio ipsa durabit; tamen officium laudandi sempiternum erit, iuxta illud: *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Dicuntur autem eædem laudes, & preces, *Horæ canonicæ*, quia certis horis recitari debent iuxta canones, & regulas S. Patrum.

De nomine. *Isa. 56.* *Psal. 83.*

Porrò, si quis definitionem officij diuini fortè desiderat, ita accipiat: *Diuinū officium est certa ratio publicè laudandi precandiq; Deum, mente simul, & voce, auctoritate Præsulum Ecclesiæ instituta.*

Definitio Officij diuini.

Dicitur primò *certa ratio*, quoniam non quælibet Dei laudatio, vel ad Deū oratio est officium diuinum, sed certa quædam forma, & ordo Psalmorum, Hymnorum, & precum, quem omnes sequi debent, qui diuinum officium ex obligatione persoluunt.

Additur secundò *publicè*, quoniam officium diuinum persoluitur publico nomine Ecclesiæ totius, pro bono communi, & publico, per publicos, & solennes ministros. Atque ea caussa est, cur, etiamsi dicatur interdum ab vno homine, & in priuata domo, tamen non omittuntur voces illæ: *Dominus vobiscum, Oremus, Benedicamus Domino, &c.* Dicuntur enim toti Ecclesiæ, & nomine eiusdem Ecclesiæ ipse sibi respondet: *Et cum spiritu tuo, Deo gratias.*

Additur tertiò, *laudandi, precandiq;*, quia hæc duo continet officium, de quo agimus; laudes pro beneficijs acceptis, preces pro accipiendis. In quo differt

officium Ecclesię militantis ab officio Ecclesię triumphantis: officium enim Ecclesiæ triumphantis, quando post vltimum iudicij diem in omnibus suis membris triumphabit, solas laudes continebit.

Psal. 49. Additur quartò, *Deum*, quoniam totum hoc officium propriè soli Deo prȩstatur. Est enim sacrificium labiorum, de quo legimus: *Immola Deo sacrificium laudis*. Neque mouere nos debet, quòd aliud appelletur officium de Sanctis, aliud de mortuis, aliud de tempore, &c. Dicitur enim de sanctis, quando offertur Deo in memoriam sanctorum, & cùm in sanctis suis Deus ipse laudatur. Dicitur verò de mortuis, quando pro mortuorum refrigerio, & requie Deum precamur.

Denique; siue à sanctis, siue à mortuis, siue à quacunque alia re officium nominetur, semper Psalmi, Hymni, Collectæ, & cæteræ diuini officij partes diriguntur ad Deum.

Additur quintò, *mente simul, & voce*, quia huius officij forma, cùm ex præscripto, & instituto hominum sit, actum externum necessariò postulat. Quare muneri suo non satisfaceret, qui sola mente orans, & laudans, non etiam voce, verba omnia distinctè, integrèque proferret.

Additur postremò, *auctoritate Præsulum*, &c. Nemo enim potest certam formam prȩscribere, nisi qui præest.

Partitio Officij diuini. Alterum membrum est de partitione eiusdem officij: Partes autem diuini officij, Aliæ sunt Maiores, Aliæ Minores. Maiores sunt Nocturni, Laudes, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, Completorium. Minores sunt Psalmi, Hymni, Lectiones, Cantica, Antiphonæ, Responsoria, Litania, Versus, Capitula, Collectæ. Et quoniam partes maiores à tempore nomen accipiunt, vt nominum ratio cognoscatur, necesse erit de tempore singularum horarum breuiter tractare.

Nota. Sciendum igitur, nomina horarum canonicarum propriè ad eas horas accommodatas esse, quę apud veteres erant in vsu; quęque inæquales, vel planetariæ dici solent. Initium earum horarum ducitur ab ortu Solis, ita vt hora prima dicatur, quæ est prima ab ortu Solis, secunda quæ est secunda ab eodem Solis exortu; & sic deinceps. Dicuntur autem inæquales, quoniam, cùm per totum annum in duodecim horas diem artificialem veteres distribuerent, & in totidem noctem; necessario fiebat, vt in æstate longiores essent horæ diurnæ nocturnis; & contra, in Hyeme nocturnæ diurnis. Eiusmodi horas

Ioan 11. Matt. 20. Ioan. 1. Ioan. 4. Christi tempore in vsu fuisse, testatur Euangelium: *Nónne duodecim sunt horæ diei*. Alibi etiam mentio fit horæ primę, tertiæ, sextæ, nonæ, vndecimæ. Item fit mentio horæ decimæ, & horæ septimæ.

4 Vigiliæ noctis. Sciendum secundò, duodecim horas noctis diuidi solitas esse in quatuor vigilias, quarum prima incipiebat ab occasu Solis, & terminabatur in horam tertiam noctis: secunda incipiebat ab hora tertia, & terminabatur in sextam: tertia incipiebat à sexta, & terminabatur in nonam: quarta, quæ propriè dicebatur vigilia matutina, incipiebat à nona, & terminabatur in duodecimam. Meminit harum vigiliarum Christus Dominus: *Vigilate ergò: nescitis enim, quando Dominus veniet, serò, an media nocte, an galli cantu, an manè?* Quod autem hoc loco dixit: *Media nocte, an galli* Mar. 13. Luca 12.

cantu,

cantu, alibi dixit: *Si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit*. Et quod dixit, *manè*, dixit idem Marcus *quartam vigiliam noctis*. Habemus etiam in veteri Testamento *initium vigiliarum*: Et *vigilias noctis mediæ*: Et *vigiliam matutinam*. Sicut autem ex 12. horis nocturnis tertia quæque habebatur potissima, videlicet tertia, sexta, nona, duodecima, in quibus nocturnæ vigiliæ terminabantur: sic etiam ex diurnis, tertia, sexta, nona, duodecima, siue vespertina, plerumque nominari, & ad celebriora negotia deputari solebant, quòd insigniores essent, & diem in quatuor partes æquales diuiderent. His notatis non erit difficile tempus canonicum singularum officij diuini partium exprimere. *Mar. 6.* *Thren. 2.* *Iud. 7.* *Exod. 14.*

Ac primùm, quòd attinet ad Nocturnos, varia fuit Ecclesiarum consuetudo. Alicubi apud veteres tres Nocturni tribus distinctis horis, id est, tribus vigilijs nocturnis, celebrabantur. Alibi tamen Nocturnos omnes simul, sed præcipuè media nocte celebrare solebant iuxta illud: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Hoc enim tempus disertis verbis præscribunt Sancti Patres. Alibi denique Nocturni cum laudibus iunguntur matutinis, & in quarta vigilia, quæ & matutina dicitur, celebrâtur. Diuina autem prouidentia factum est, vt, quamuis nulla iam sit Ecclesia, quæ singulis nocturnis vigilijs Deum laudet, tamen aliqua monasteria nocturnum officium celebrent in prima vigilia, aliqua in secunda, aliqua in tertia, & totus ferè clerus in quarta, atque ita, si non ab ijsdem, certè à diuersis hominibus laudes diuinæ singulis nocturnis vigilijs celebrentur. *Nocturni horarum.* *Psal. 118.*

Iam verò Laudes matutinæ, cum quibus iuxta Breuiarij Romani formam nocturni iunguntur, sine vlla dubitatione in aurora celebrari debent vt tempus canonicum laudum sit ab initio crepusculi matutini vsque ad ortum Solis. *Laudes.*

Id quod perspicuum est, tum ex nomine: id enim est propriè officium, quod matutinum à veteribus omnibus nominatur: tum ex hymnis, qui in laudibus decantantur; in plurimis enim eorum fit mentio auroræ: tum denique ex communi omnium consensu; nulli sunt enim auctores, qui contrà sentiant. Atque hæc est caussa, cur Ecclesia in nocte Natalis Domini seiungat nocturnos à laudibus, & Missam celebret ante laudes. Quoniam enim vetere instituto Missa illa circa mediam noctem celebrari debet, nimis præuerteretur tempus laudum, si ante mediam noctem laudes canerentur.

Ex quo intelligimus, minus absurdum esse, nocturnos à laudibus separare, quàm totum illud officium ante mediam noctem persoluere. Neque moueri debemus ex eo, quod in triduo ante Pascha Ecclesia ipsa publicè nocturnum Officium, & laudes ad vesperam canere solet. Nam ratione mysterij, deditaque opera ista fiunt. Ideò enim tribus illis diebus officium matutinum Sole occidente celebratur, & in tenebras desinit, vnde & nomen accipit: tum, vt repræsentetur occasus Solis iustitiæ: tum, vt significentur tenebræ gentis Iudaicæ, quæ Dominum abnegauerat, & crucifixerat. Quod idem extinctio candelarum, & alia signa mœstitiæ, quæ in officio illo exhibentur, satis apertè demonstrant.

Officium

Prima. Officium Primæ prima hora diei celebrandum esse, ac per hoc tempus eius canonicum esse ab ortu Solis vsque ad finem primæ horæ, docet nomen ipsum primæ; docet Hymnus ille: *Iam lucis orto sydere*; docent Collectæ verba illa: *Qui nos ad principium huius diei peruenire fecisti*; docent auctores plurimi.

Tertia, Sexta, Nona. Officium trium horarum, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, illis ipsis horis celebrandum esse, non est dubium. Quoniam autem horæ illæ inæquales non sunt iam ampliùs in vsu, propterea tempora illa accipienda sunt, quæ horis illis in nostra supputatione respondent. Quod nullo negotio fiet, si quis aduertat, in quas horas Solis ortus, & occasus, & meridies incidant. Nam hora sexta inæqualis, quæ est hora orationis sexta, semper incidit in meridiem. Hora tertia inæqualis semper incidit in illud tempus, quod est medium inter ortum Solis, & meridiem. Hora nona inæqualis in illud incidit, quod est medium inter meridiem, & occasum.

Dubit. Sed existit dubitatio circa tres istas horas canonicas: *Sitne tempus legittimum persoluendi officium horarum, posteaquam horæ ipsæ finitæ sunt, an posteaquam labi cœperunt?*

Resp. Posterius est verissimum. Nam certum est, officium laudum matutinarum non esse celebrandum hora duodecima completa, id est, orto iam Sole; sed hora duodecima labente, ac per hoc in aurora, vt omnes consentiunt. Pari ratione officium Primæ satis constat non esse celebrandum hora prima exacta, sed labente, id est, paulò post ortum Solis. Cur igitur non idem dicemus de officio tertiæ, sextæ, & nonæ?

Vespera. Sequitur Vespertinum officium, de quo varias video esse sententias: sed ego mihi omninò persuasi, tempus canonicum Vesperarum esse horam duodecimam, atque postremam totius diei, non quidem exactam, sed labentem. Nam omnes ferè veteres scribunt, Vespertinum officium celebrandum esse in fine diei. His accedat ratio ex proportione, quam habet officium Vespertinũ cum Matutino, id est, cum laudibus: has enim vocant omnes veteres Matutinum. Sunt enim hæc duo officia valdè similia. Nam habent sæpe Antiphonas easdem, eundem Hymnum, idem capitulum, easdem commemorationes, eundem numerum, & ordinem Psalmorum. Igitur par est, vt, sicut Matutinum celebratur paulò ante ortum Solis in extrema hora noctis; ita Vespertinum celebretur paulò ante occasum Solis in extrema hora diei. Quod item confirmatur ex illis verbis Hymni: *Iam Sol recedit igneus, infunde lumen cordibus.* Denique ex eo, quod veteres Vespertinum officium accensa lucerna celebrãdum esse dicunt.

Completorium. Restat officium Completorij, quod non est æquè antiquum, ac officia reliquarum horarum. Tempus autem canonicum Completorij est initium noctis ante finem crepusculi vespertini. Id enim satis apertè colligitur ex omnibus antiquis auctoribus: ad quorum auctoritatem accedit manifesta ratio. Nam officium Primæ, & Completorij eam inter se proportionem, & similitudinem habent, quam Matutinum, & Vespertinum. Sunt enim officia simillima, cùm habeant eundem numerum, & ordinem Psalmorum, & precum, & præterea symbolum, & confessionem, &c. Sicut igitur officium Primæ persoluitur

persoluitur prima hora diei; sic officium Completorij persolui debet prima hora noctis. Quemadmodum quia laudes matutinæ celebrantur vltima hora noctis, vespertinæ laudes celebrari debent vltima hora diei.

Tertium caput est de ipsius officij antiqua, & rationabili institutione. Et quidem, quod ad horas attinet, habemus exempla Prophetarum, & Apostolorum. Propheta Dauid *septies in die laudem dicebat Deo.* Quod si ille in bellis, & regni administratione occupatus, septies in die sine intermissione Deum precabatur, & laudabat, cur non Sacerdotes, quorum proprium munus est vacare Deo, id faciant? Et quidem de nocturna oratione idem Dauid: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Dominus quoque non solùm media nocte orabat, sed etiam *in oratione pernoctabat.* Et Apostolus Paulus, & Silas in ipso etiã carcere *media nocte orantes laudabant Deum.* *Antiquitas Officij diuini.* *Psal. 118.* *Ibid.* *Lucæ 6.* *Act. 16.*

De laudibus matutinis habemus illud: *Manè exaudiet vocem meam, manè astabo tibi, & videbo.* Et illud: *In matutinis meditabor in te.* Et: *Praeuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua.* *Psalm. 5.* *Psal. 62.* *Psal. 118.*

De Prima, Tertia, Sexta, Nona, explicat Beda illud: *Legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum.* Item illud: *Tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat, confitebaturq; coram Deo;* Exponunt Cyprianus, & Hieronymus de Tertia, Sexta, & Nona. Easdem horas legimus in Actibus Apostolorum. Nam hora tertia Apostoli orantes accipiunt Spiritum S. Hora sexta Princeps Apostolorum ascendit in superiorem ædium partem, vt orationi vacaret. Denique; *Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.* *2. Esd. 9.* *Dan. 6.* *Act. 2.* *Act. 10.* *Act. 3.*

De officio Vespertino Propheta Dauid: *Vespere, & manè, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam.* Et: *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Habemus etiam plurima testimonia Patrum: nunquam enim in Ecclesia Christiana non fuit consuetudo laudandi, precandique Deum, nocturno tempore, & præterea manè, hora tertia, sexta, nona, & ad Vesperas. Rationes denique, & caussæ huius institutionis variæ adferuntur à Patribus: sed tres videntur esse præcipuæ. *Psal. 54.* *Psal. 140.*

Prima est, vt videlicet in honorem Sanct. Trinitatis tertia quaque hora Deum laudemus. Nam horæ canonicæ antiquissimæ sunt, Tertia, Sexta, Nona, Duodecima, quæ totum diem in quatuor ternarios horarum diuidũt; quibus addebantur quatuor vigiliæ nocturnę, quæ terminabantur hora tertia, sexta, nona, duodecima noctis, & noctem totam in alios quatuor horarum ternarios diuidebant. *1. Ratio institutionis horarum.*

Secunda ratio est, vt beneficium creationis commemoremus, & pro eo conditori rerum omnium gratias agamus. Ideò enim sunt horæ septem diurnæ, quia septem diebus creauit Deus cœlum, & terram, & omnia, quę in cœlo, & in terra continentur. Additur autem hora octaua, id est, officium nocturnum, pro spe resurrectionis, quę per diem octauã significari solet. Noctu autem futuram resurrectionem Dominus ipse admonuit: *In illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, alter relinquetur.* Et: *Media nocte clamor factus est: ecce sponsus venit, &c.* *2. Ratio.* *Lucæ 17.* *Matt. 25.*

Tertia ratio, eaque potissima, est ad memoriam Redemptionis conser- *3. Ratio.*

 uandam,

uandam. Nam præcipua redemptionis mysteria his horis completa esse noscuntur. Hora vespertina (inde enim officium Ecclesiasticum initium sumit) Christus cœnam cum discipulis fecit, pedes eorum lauit, Sacramentum Eucharistiæ instituit, hora completorij post orationem in horto, & sudorem sanguinis, comprehensus ab inimicis, atque ad Annam, & Caipham ductus, varijs modis illusus fuit. Hora matutina in Concilio Pontificum & Pharisæorum initum est consilium de ratione perdendi Christum. Hora prima ductus est Dominus ad Pilatum, atque inde ad Herodem, & rursus reductus ad Pilatum. Hora tertia crucifixus est vocibus Hæbreorum, flagellis cæsus, & spinis coronatus à militibus Pilati. Hora sexta crucifixus reipsa, atque à terra exaltatus, maximū Deo Patri pro totius mundi salute sacrificiū immolauit. Hora nona spiritum emisit, ad inferos descendit, regnū Satanæ destruxit. Rursus hora vespertina de cruce depositus, & in sepulchrūillatus est. Hora cōpletorij dum ipse quiesceret in tumulo, sepulchrū ipsū ab inimicis signatū, fuit, & militū custodijs septū atque munitum. Hora matutina, id est, sub auroram, resurrexit, redemptionemque perfecit. In cuius rei figuram in vigilia matutina Deus olim Pharaonem cum exercitu suo demersit in mare, & filios Israël liberauit. Hora prima apparuit sanctis mulieribus. Hora tertia descendit Spiritus sanctus super Apostolos. Hora sexta Sanctus Petrus orans mandatum accepit, vt Gentiles admitteret ad Ecclesiam: & eadem hora coapostolus eius Paulus Christo sibi apparente conuersus, & ad prædicandum Gentilibus destinatus est. Hora nona primitiæ Gentium, Cornelius Centurio Angelico ministerio ad Apostolum Petrum audiendum missus est. His rationibus addi potest confirmatio ex eo, quòd satis constat ex Ioanne Cassiano, non solùm humano, sed etiam Angelico ministerio, canonicarum horarum ordinem constitutum. Item ex eo, quòd narrat Ado Treuirensis in Martyrologio, occisa magna copia Sacerdotum in persecutione Diocletiani, auditam fuisse circa eorum reliquias cœlestem Psalmodiam manè, & vesperi, & rursus hora tertia, sexta, & nona. Quæ sanè manifesta sunt indicia, quòd hæc religio statis horis Deum laudandi, quam sancti illi Martyres, dum viuerent, semper tenuerant, Deo non mediocriter placeat. Denique; Illud etiam addi potest, vsque adeò antiquis temporibus studium celebrandi canonicas horas in Ecclesia floruisse, vt Iulianus Apostata inuidens Christianis hoc ornamentum, iusserit Sacerdotibus Idolorum, vt ipsi quoque similem formam statis horis prædicandi, & laudandi Deos in suis fanis instituerent.

lib. 2. de institutis Cœnobiorum, c. 4. & 5.

Ad 9. diem Ianuarij.

Psalmi, & Cantica.

Nunc de ijs, quæ in ipsis horis canuntur, aut leguntur, breuiter dicendum est. Sunt autem hæc: Psalmi, Cantica, Hymni, Lectiones, Responsoria, Antiphonæ, Litania, Capitula, Collectæ, Symbolum, & Confessio.

Et quidem Psalmi, & Cantica reprehendi non solent, nec possunt, cùm omnia habeantur in diuinis litteris, excepto Cantico: *Te Deum laudamus*, &c. Fuisse autem in vsu apud Christianos ab ipso exordio nascentis Ecclesię, vt in conuentibus Ecclesiasticis Psalmodia primum locum haberet, cognosci potest ex illo loco Apostoli: *Cum conuenitis, vnusquisque vestrum Psalmum habet.* Item ex Tertulliano, & Concilio Loadiceno. Porrò Canticum, *Te Deum*

1. Cor. 14.

Laudamus, non habetur quidem in Scripturis, tamen compositum fuit Deo inspirante, à Sanctis Patribus, Ambrosio, & Augustino, qui statim à Baptismo eiusdem Augustini, toto populo obstupescente Canticum illud alternatim, & ex tempore cecinerunt. Mox ab vniuersa Ecclesia frequentari cœpit.

De Hymnis superadditis habemus testimonium Apostoli, qui Psalmis, & Canticis Hymnos adiungit. Videtur enim Hymnorum nomine intelligere carmina spiritualia, quæ Christiani illius temporis componebant. *Hymni.* *Coloss 3.* *& Ephes. 5.*

Lectiones precipuè leguntur in officio nocturno, partim ex Scripturis, partim ex homilijs patrum, partim ex vitis sanctorum. Vsum lectionum antiquissimum esse in Ecclesia, perspicuum est ex Patribus & Concilijs. Ante lectiones præcedit benedictio: de qua notandum propter humilitatem non petere Lectorem à Sacerdote, vel Pontifice, vt ipse benedicat, sed vt iubeat ab alio benedici; Sacerdotem autem, vel Pontificem, vt vicem reddat humilitati, nec per se, nec per alium benedicere, sed benedictionem Lectori, & cæteris omnibus ab ipso Deo precari. *Lectiones.*

Post Lectiones sequuntur Responsoria, quæ ab Italicis Ecclesijs primùm inuenta, ad alias Ecclesias diminarunt. Certè Sancti Benedicti tempore iam erant in vsu, vt ex ipsius regula intelligi potest. Appellantur autem Responsoria, quoniam inchoante vno ab alijs respondetur. *Responsoria.*

Capitula nihil aliud sunt, nisi breuissimæ Lectiones, quæ in singulis horis diurnis dicuntur, & semper ex sacris litteris depromuntur. *Capitula.*

Antiphonæ, vt plurimum, cum Psalmis coniunguntur, aliquando etiam seorsim canuntur. Significat autem Antiphona vocem reciprocam, & per Antiphonam canere nihil est aliud, nisi alternatim canere. Porrò vsum Antiphonarum, item, alternatim canendi Psalmos, ex Angelica admonitione, atque exemplo Sanctum Ignatium didicisse, & Antiochenæ Ecclesiæ tradidisse, Socrates scribit. De alijs alibi dictum est. *Antiphonæ.* *l. 6. hist. c. 8.*

Porrò ex omnibus officij partibus nihil est, quod magis hæreticis nostri temporis displiceat, quàm Antiphona illa: *Salue Regina*, &c. Ostendamus itaque singulas partes huius Antiphonæ in Beatam Mariam rectissimè conuenire. *De Salue, Regina.*

Primò dicitur, *Regina*: nam & omnes beati Reges sunt, quibus dicitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*. Et: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*. Et ipsa præterea, cum sit vera mater Regis Regum, Reginæ appellationem singulariter meretur. *Matth. 5.* *Matth. 25.*

Secundò dicitur, *Mater misericordiæ*; tum, quia Christi mater est, per quem misericordiam à Deo consecuti sumus; tum, quia nobis quotidiè à Deo misericordiam precatur, & impetrat; tum denique phrasi Hebraica, quasi mater valde misericors. Quomodo etiam illud accipimus: *Pater misericordiarũ*, id est, Pater summè misericors.

Tertiò dicitur, *Vita*; non quòd ipsa sit vita per essentiam; quomodo est Deus; neque quòd sit principalis caussa vitæ; quomodo de Christo dicitur: *Auctorem verò vitæ interfecistis*. Sed quòd Christum peperit, & per illum facta sit mater omnium viuentium vita spirituali. Sic enim Heua dicta est vita: vox enim hebrea, *Hanna*, vitam significat, quia mater erat futura *Act. 3.*

omnium viuentium vita animali.

Quartò dicitur, *Dulcedo*; quod nomen optimo iure in Deiparam conuenire testantur innumerabilia beneficia, quibus illa semper consolata est, & quotidie consolatur afflictos. Neque enim est angulus orbis terræ, in quo non luceat memoria aliqua beneficiorum eius.

Ad Philem. Et si potuit Apostolus dicere Philemoni: *Ita frater, ego te fruar in Domino*; cùm tamen frui propriè non quadret, nisi in summum bonum, & ipsam dulcedinem, quæ per se ipsa expetenda est: cur non liceat nobis eodem tropo dulcedinem vocare Matrem Dei, per quam non quorundam Sanctorum, vt per Philemonem, sed omnium omninò viscera requiescunt?

Quintò dicitur, *Spes nostra*; quoniam post Dominum in ipsius potissimùm intercessione confidimus. Neque enim spes in auctore solùm boni reponi debet, sed etiā in intercessoribus, & ministris. Itaque Dominus, cùm Iudæis ait:

Ioan. 5. *Est, qui vos accuset, Moyses, in quo vos speratis*; non illos reprehendit, quod sperarēt in Moyse, sed quòd Moysi non crederent.

Sextò rectè additur: *Et Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende.* Nam certè non minus est saluare homines, quàm ostendere illis Saluatorem. Posse autem rectè dici saluari homines ab hominibus, perspicuum est ex his locis: *Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* Item: *Et teipsum saluum facies, & eos, qui te audiunt.* Et: *Qui autem conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ saluabit animam eius.* Et: *Illos verò saluate de igne rapientes.*

1. Cor. 9.
1. Tim. 4.
Iac. 5.
Iud. epist.

Iam verò, si Apostoli non timuerunt dicere, saluari homines ab ijs, qui verbo, exemplo, orationibus student animarum saluti; cur Ecclesia timeat dicere Virgini cum Christo regnanti, & primum locum in cœlo post ipsum obtinenti, vt Iesum nobis post hoc exilium ostendat? Id enim sano modo intelligi debere, id est, per intercessionem, nemo Catholicus dubitat.

Sicut & illud: *Da mihi virtutem contra hostes tuos*: & si quæ sunt alia.

De modo persoluendi officium.
Quest. 1.
Resp.
Prob.

Quartum caput est de modo ritè officium persoluendi. Duæ autem de eo quæstiones sunt: Vna est de genere vocis; *cantúsne, an simplex pronunciatio sit in officio adhibenda*? Nos breuiter consuetudinem Ecclesiæ, quam in canendo seruat, antiquam, & rationabilem esse demonstrabimus.

Luc. 2. Habemus primò exemplum Angelorum, qui nato Christo magnis vocibus canebant: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ex quo verba illa Canticum Angelorum nominari cœperunt.

Habemus secundò exempla Patrum veteris Testamenti, ac præsertim Regis, & Prophetæ Dauid, qui non solùm Psalmos plurimos composuit, & choros cantorum instituit; sed etiam hortatur, vt musicis instrumentis Dominum laudemus.

Psal. 156. Habemus tertiò exemplum à Christo ipso approbatum. Nam, cùm obuiam illi venirent turbæ, & magnis vocibus canerent: *Benedictus, qui venit in*

Matth. 21. *nomine Domini, hosanna in excelsis*; non tantum non eas prohibuit, sed etiam Pharisæos, & Scribas volentes prohibere compescuit.

Habemus quartò exemplum ipsius Domini, & discipulorum eius. Si-

Matth. 26. quidem post cœnam. *Hymno dicto exierunt in montem oliueti.* Non enim simpli-

citer

citer pronunciatum sed verè, propriéque cantatum hymnum illum fuisse à Christo, & Apostolis, colligitur ex ipsa voce Græca, ὑμνήσαντες. Nam ita proprium est hymnorum, vt canantur, vt, nisi canantur, hymni vocari non possunt.

Habemus quintò exemplum Pauli, & Silæ, qui media nocte orantes hymnos decantabant. Id enim significat illud, προσευχόμενοι ὕμνουν. Clara autem, & elata voce illos cecinisse, perspicuum est ex eo, quod audiebantur ab alijs, qui in custodia erant. *Act. 16.*

Habemus sextò præceptum Apostoli, qui monet Christianos, *vt in Psalmis, & hymnis & Canticis spiritualibus se exerceant.* *Ephes. 5. Coloss. 3.*

Habemus septimò traditionem Ecclesiæ, tum ex primarijs partibus orbis terræ, tum ex singulorum Patrum testimonijs.

Habemus octauò rationes ductas ab vtilitate eximia, quæ in hoc instituto cernitur.

Prima vtilitas, quæ ex cantu percipitur, est illa, quòd accendant pia cantica non parum audientium animos. *1. Vtilitas cantus.*

Secunda est, quòd faciliùs & libentius Deo laudes persoluuntur, quando officium diuinum, alioqui prolixum, & graue, quadam cantus iucunditate conditur. Quam enim ob caussam Spiritus Sanctus voluit diuinas laudes à Prophetis carmine scribi, ob eandem vtile fuit, vt eiusmodi carmina non simplici pronunciatione, sed cantu celebrarentur. *2. Vtilitas.*

Tertia vtilitas est, quòd hac ratione testamur Ethnicis, & hæreticis, non erubescere nos fidem nostram, quoniam fidei dogmata, quæ ab Ethnicis, vel hæreticis irridentur, nos cantu, ac versibus celebrare non dubitamus. *3. Vtilitas.*

Quarta vtilitas est, vt Christiani testentur, sibi diuinam legem non esse molestam, & grauem, sed iucundam, & suauem sequi eam non ex timore, sed amore seruare iuxta illud: *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.* *4. Vtilitas. Psal. 118.*

Quinta vtilitas est, vt Deo nostro perfectum omni ex parte reddamus obsequium, dum & animo ardentissimis votis, & corpore clarissima voce laudes eius celebrare contendimus. *5. Vtilitas.*

Altera quæstio est de ijs, quæ requiruntur ad officium ritè persoluendum. Possunt autem illa ad septem capita reuocari: videlicet ad integritatem, ordinem, qualitatem, locum, tempus, attentionem, deuotionem. *Quæst. 2.*

Integritas inprimis obseruanda est, quoad numerum, vt septem horarum diurnarum, & vtrius, vel trium nocturnarum officium integrè persoluatur. Cùm enim hæ sint partes officij principales, qui vel vnam ex his partibus sciens & prudens, & non legittimè impeditus omitteret, lethali crimine se obstringeret. Integritas deinde seruãda est quoad partes minores, vt Psalmos, Hymnos, Lectiones, nec non etiam quoad alia singula verba. In qua re non leuiter peccant nonnulli qui praua consuetudine dimidiata verba pronunciant. *Integritas Officij.*

Ordo in eo positus est, vt singula suo loco ponantur, & officia, priorum horarum prius, posteriorum posterius absoluantur: quanquam, *Ordo.*

si quis fortè secus fecerit, non ideò repetere cogatur, quod suo loco non recitauit.

Dubit. Resp.

De ordine inter officium horarum, & officium Missæ disputari solet. Mihi probabilis videtur ea sententia, quæ habet, nullum esse ordinem essentialem inter Missam, & horas canonicas: sed consuetudo Ecclesiastica seruat, vt ante Missam persoluantur officia Laudum, & Primæ, quoniã iuxta veteres canones Missa celebrari non poterat, nisi hora tertia, vel sexta, vel nona. Cęterum, si quis ante ortum Solis, quod hoc tempore permitti non est dubium, Missam celebrare velit, rectiùs faciet, si officium Primæ sacrificio Missæ postponat, quàm si præponat. Quod Ecclesia ipsa Catholica exemplo suo nos docet, cùm in nocte Natalis Domini non alia de caussa Missas celebrari iubeat ante officium, non solum Primæ, sed etiam laudum, nisi quia media nocte nõ est canonicum tempus Laudum, aut Primæ. Quia tamen communis consuetudo fidelium id habere videtur, vt peccato mortali se obstringere censeatur, qui absque graui necessitate Missam celebrare præsumit Matutino officio non expleto, & quia id expressè præscribitur in Rubricis Rom. Missalis, sine dubio tutius est hoc sequi, quàm propter probabilem aliquam rationem periculo peccandi se exponere.

In principio. & Tit. De defect.

Qualitas Officij.

Qualitas officij tunc obseruatur, cùm & clerici suarum Ecclesiarum, & Monachi suorum Ordinum formam sequuntur. Constat enim aliam esse formam Rom. Breuiarij, aliam Leodiensis, aliam Salisburgensis, aliam Mediolanensis, aliam aliarum quarundam ciuitatum: & rursus aliam Monachorum Sancti Benedicti, aliam fratrum Prædicatorum. Et quamuis Cardinalis Caietanus doceat, non peccare lethaliter Clericos, siue Monachos, qui Rom. Breuiarium eligunt, propriæ Ecclesiæ, vel Ordinis Breuiario prætermisso, tamen non est id vsque adeò certum, vel tutum, nisi fiat de consensu Episcopi, & totius Capituli, iuxta concessionem Pij V.

In Bulla ad initium Breuiarij.

Cuius rei duplex est ratio. Vna; quia, quemadmodum Clericus, quia Ecclesiæ mancipatus, atque addictus est, ad officium Ecclesiasticum obligatur: sic etiam, quia tali Ecclesiæ ratione beneficij est addictus, talis Ecclesiæ officium recitare debet. Altera; quia Concilium Viennense non indulget Clericis, & Monachis, vt officium diuinum recitare possint iuxta formam officij Episcoporum, vel Cardinalium, cum quibus fortè viuunt, nisi alioqui ex pręcepto Ecclesiarum suarum, vel ordinum formam officij diuini sequi tenerentur. Porrò qui nec certæ Ecclesiæ, nec alicui Ordini Religioso addicti sunt, vt nonnulli, qui ad solum patrimonij titulum ordinantur, ijs liberum est cuiuscunque Ecclesiæ formam sequi. Rectè tamen facerent, si vsum illius Ecclesiæ sequerentur, apud quam ordinariè versari solent.

Locus.

Locus publicarum precum, & laudum diuinarum proprius est Ecclesia. Qui verè priuatim officium diuinum persoluunt, vbique id facere possunt: quamuis deceat nisi necessitas cogat, loco turpia, vel minus honesta vitare.

Tempus.

Tempus canonicas horas persoluendi, vt peccatum mortale vitetur, est totum illud spacium, quod intercedit inter vesperam vnius diei, & mediam noctem alterius. Itaque si quis intra spacium illud preces horarias legat, non

peccat

peccat lethaliter, etiam si alioqui non obseruet tempora singularum horarum.

Solet autem quæri; Quid hoc loco accipiendum sit nomine *Vesperæ*, occasúsne Solis, an tempus illud, quo vespertinum officium celebrari solet? Sed nos existimamus, nomine *Vesperæ* intelligi debere tempus officij Vespertini: ac per hoc non peccare lethaliter, qui post Vesperas, & Completorium continuò recitant officium matutinum sequentis diei, etiamsi id fiat ante Solis occasum. Ratio enim, cur Doctores ad integrum officium persoluendum assignent tempus à Vespera vnius diei vsque ad medium noctis alterius, illa est, quoniam officium incipit à primis Vesperis, & terminatur ad Completorium sequentis diei. Completorium autem celebrari debet secundum veterem ritum post occasum Solis, & vsque ad mediam noctem potest extendi, quoniam in media nocte incipit tempus canonicum officij Matutini. Vt autem peccatum quodcunque, etiam veniale, vitetur, debent officia singularum horarum illis horis celebrari, vnde nomina acceperunt. Intelligendum est autem, tunc solùm peccatum esse, preces horarias non suo tempore celebrare, quando et longè receditur à tempore canonico, & absque vlla rationabili caussa id præsumitur: nisi fortè consuetudo iam multis in locis recepta, & à pijs, doctisque viris tacito quodam consensu approbata excuset. Censetur autem longè recedere à legittimo tempore, qui tunc officium alicuius horæ persoluit, cùm verba, quæ leguntur, aut canuntur, cum tempore nulla ratione conueniunt. Sed quidquid sit de rigore iuris, certè dubitari non debet, quin sit lõgè perfectius, fructuosius, & facilius, officia singularum horarum suis temporibus celebrare, quàm multa simul officia sine vlla horarum, & temporum distinctione coniungere. Sic enim satisfit Ecclesiasticæ institutioni, quæ ideò in certas horas diurnas, & nocturnas officium distribuit, vt in ijsdem horis, atque adeò per omnes totius diei partes Deum laudemus. Sic etiam maxima vtilitas ex officij recitatione ad nos accedit, dum tam crebro ad nos ipsi redimus, & à tumultibus seculi ad pacem Dei animum reuocamus. Sic denique labor precum horariarum in tot partes diuisus ita minuitur, vt leuissimus, ac penè nullus esse videatur.

Dubit.
Resp.

Attentio triplex distinguitur à Doctoribus. Vna ad verba, Altera ad sententiam, Tertia ad ipsum Deum, qui oratur, vel laudatur. Quælibet verò harum trium sufficit. Neque necesse est, vt semper sit actualis, modò ita sit virtualis, vt voluntariè nunquam interrumpatur. *Attentio.*

Deuotio, quam in officio diuino ritè persoluendo exigit generale Concilium Lateranense, partim est interna, partim externa. Interna deuotio est promptitudo quædam animi ad Deum laudandum, ac precandum. Quam certè non habent, qui cum tædio ad hoc munus accedunt, vel de prolixitate facilè queruntur. Deuotio externa est promptitudo ad genua flectenda, ad standum, ad canendum, & alia id genus præstanda. Proderit autem ad deuotionem excitandam, si quis, dum ad officium persoluendum accedit, breuiter apud animum suum reuoluat, vel se in precibus cum Deo collocuturum, vel in lectionibus Deum sibi loquentem auditurum; vel in Psalmis, & hymnis cum Angelis Deo laudes esse dicturum.

Deuotio.
c dolentes de celebrat. Miss.

Quin-

Persona, quæ obligantur ad Officium. Quintum caput de diuino Officio est de personis, quæ ad hoc officium persoluendum obligantur. Et quidem non est dubium apud Catholicos hoc officium ad Clericos, & Monachos; atque ad Clericos vel ratione Ordinis sacri, vel ratione Ecclesiastici beneficij, propriè pertinere. Extant enim nõ pauci Conciliorum veterum canones, vnde id colligi potest.

Dubit. Est autem quæstio, An id rectè fiat, vt soli Clerici, & Monachi ad hoc officiũ obligentur? Tribus autem argumentis probabimus id rectè fieri.

Prob. resp. 1. Primum, exemplo veteris Ecclesiæ vtriusque Testamenti. Nam in Testamento vetere non totus populus, sed Leuitæ soli Psalmos ex officio publicè decantabant. *Dixit Dauid Principibus Leuitarũ, vt constituerent de fratribus suis Cantores.* Et: *Constituitque, coram arca Domini de Leuitis, qui ministrarent, & recordarẽtur operum eius, & glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israël.* In nouo Testamento Apostoli primi fuerunt, qui relicta cura temporalium rerum, munus suum proprium esse dixerunt, verbo Dei, & orationi sine intermisione instare. *Nos*, inquiunt, *orationi, & verbo Dei instantes erimus.* Ex quo quidem intelligimus, omnium quidem fidelium esse, priuatim orare, & alios exhortari; sed proprium esse Sacerdotum publicè populo prædicare, & pro eodem populo assiduè orare. Exempla ista Script. secutam esse antiquam Ecclesiam, & munus Deum laudandi, ac precandi publicè solis Clericis demandasse, & Monachis, perspicuum est ex Concilijs.

1. Paral. 15. 1. Paral. 16. Act. 6.

Prob. 2. Deinde, prob. argumento ducto à simili. Nam, si Resp. temporalis habet milites suos, qui die, noctuque excubant ad custodiam ciuitatis: cur non conueniat, vt Resp. spiritualis, id est, Ecclesia, habeat suos, qui similiter excubent contra spirituales nequitias, easque clamando exterreant? *Super muros tuos*, inquit Dominus, *Ierusalem, constitui custodes, tota die, & nocte, non tacebunt laudare nomen meum.*

Isa. 62.

Prob 3. Prob. tertio ab alio simili. Nam, si ad cetera omnia munera certi homines destinantur, & non omnes ex officio docent, aut iudicant; aut hanc, vel illam artem exercent; cur non par sit ad munus Deum laudandi, atque assiduè precandi, certos homines destinari; præsertim cùm reliquus populus alijs rebus occupatus, neque tam frequenter, neque tanta attentione huic summo negotio vacare possit, quàm dignitas eius, & necessitas postulat?

Quæst. 1. Duæ autem solent hoc loco quæstiones tractari. Vna: *Quo iure teneantur Clerici, & Monachi ad horas canonicas persoluendas, diuinone, an humano?* Ex qua quæstione pendet alia: Vtrum possit in hac re à summo Pontifice dispensari?

Quæst. 2. Altera est: *Vtrum, qui ratione beneficij ad hoc officium obligantur, fructibus beneficiorum carere debeant, si diuinum officium non persoluant?*

Resp. ad 1. Ad priorem breuiter respondemus, iure diuino teneri Clericos, & Monachos ad vacandum precibus, & laudibus Dei, magis quàm ceteros; tamen formam illam precum, & laudum, quæ nunc est in vsu, non à iure diuino sed ab Ecclesiæ determinatione pendere.

Resp. ad 2. Ad posteriorem quæstionem respondemus, quiquid olim Doctores aliqui senserint, hoc tempore non dubitari posse, quin fructibus beneficiorum carere, &, si eos perceperint, restituere debeant, vt in eleëmosynas pauperum, vel Ecclesiæ fabricam insumantur, qui diuinum officium non persoluunt.

CAPVT

CAPVT III.

De Ieiunio.

DE Ieiunio quinque capita tractanda suscepi.

Primum est de nomine, & varia acceptione ieiunij. Videtur autem nomen ieiunij abstinentiam à cibo significare. Græcè enim ieiunare dicitur νηςεύειν, quasi νὴ ἐσθίειν, id est, non edere. Vnde nomen Latinum inedia. Accipitur etiam vox Ieiunium quatuor modis, ex quibus oriuntur quatuor quasi genera ieiunij: spirituale, morale, naturale, & Ecclesiasticum. *Nomen ieiunij.*

Ieiunium spirituale dicitur abstinentia à vitijs, iuxta illud: *Nónne hoc est magis ieiunium, quod elegi? Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, &c.* Atque hæc abstinentia metaphoricè ieiunium appellatur. *Ieiunium spirituale. Isa. 58.*

Ieiunium morale est parsimonia illa, & temperantia cibi, & potus, quam Philosophi quoque, duce natura, & ratione approbauerunt, & quam eorum aliqui tenuerunt. *Ieiunium morale.*

Ieiunium naturale vocant Theologi abstinentiam ab omni prorsus cibo, vel potu, quacunque ratione sumpto. Dicitur autem sumptus cibus, vel potus, quando iam ad stomachum est transmissus. Si quis enim cibum aliquem degustatum continuo expueret, non solueret naturale ieiunium. Tale ieiunium non est in præcepto, nisi propter communionem corporis Domini. *Ieiunium naturale.*

Ieiunium Ecclesiasticum, de quo solo hic agimus, *definiri solet abstinentia cibi secundum Ecclesiæ regulam assumpta.* *Ieiunium Ecclesiasticū definitur.*

Dicitur, *abstinentia cibi*, quia tria sunt, quæ per os traijciuntur ad stomachū. Primùm ea, quæ per se referuntur ad corpus alendū: & hi propriè dicuntur cibi; siue sumantur per modum cibi, vt panis, & caro; siue per modum potus, vt mel, lac, iusculum, & similia. Secundò, ea, quæ per se referuntur non ad corpus alendum, sed ad iuuandam cibi digestionem, vel ad restringendam sitim: qualia sunt vinum, aqua, cicera, &c. quorum sumptio propriè dicitur potus. Tertiò, quæ referuntur per se non ad corpus alendum, vel sitim extinguendam; sed ad morbos pellendos, vel euitandos. Atque hæc non cibi, vel potus, sed pharmaca nominantur. Quamuis enim interdum medicamenta vel carnem nutriant, vel sitim sedent, tamen distinguuntur à cibo, & potu ratione proprij finis, qui est morbos impedire, vel tollere. Ieiunium igitur Ecclesiasticum dicitur abstinentia cibi, quoniam hoc ieiunium neque potus, neque medicamentorum, sed solius cibi abstinentiam per se requirit.

Addidimus, *secundum Ecclesiæ regulam assumpta*, quibus verbis non voluimus significare, nullum esse ieiunium Ecclesiasticum, nisi ab Ecclesia indictum: scimus enim ieiunium Ecclesiasticum, aliud esse voluntarium, aliud necessitatis: & aliud necessitatis ratione voti, aliud ratione præcepti: sed indicare vo-

liuimus ieiunium Ecclesiasticum esse abstinentiam cibi, non qualemcunque, sed iuxta regulam ieiunantibus ab Ecclesia, vel consuetudine, vel lege præscriptam.

Requisita ad ieiunium Ecclesiasticũ.

Secundum caput est de ijs, quę ad ieiunium secundum regulam Ecclesiasticã requiruntur. Primùm requiritur, vt, qui ieiunat, semel tantum in die cibum sumat. Secundo, vt illa vna refectio sit cœna, non prandium. Tertiò, vt habeatur ciborum delectus, & præsertim à carnibus se abstineat, qui Ecclesiastico more ieiunat.

Prob. vna refectio.

Porrò vnam refectionem, eamque cœnam esse debere, non prandium, cùm ieiunio datur opera, facilè probari potest. Extant enim exempla Script. testimonia Patrum, & perpetua Ecclesiæ consuetudo. In Testamento veteri, cùm de ieiunijs agitur, horæ vespertinæ fit mentio. *Ieiunauerunt illa die vsque ad vesperam.* Idem alibi habetur. Ex quo intelligimus, apud Patres veteris Testamenti ieiunium fuisse, semel tantùm, idque ad vesperam, cibum capere. Ex qua cõsuetudine fluxit superstitiosa obseruatio Iudæorum, & Saracenorum, qui, cùm ieiunant, non ante cibum capere audent, quàm stellam conspexerint. Christiani autem veteres non ita superstitiosè stellas obseruabant; sed tamen ieiunia non soluebant, nisi hora nona ab ortu Solis, vel etiam hora vespertina in Quadragesima.

Iud. 20. 2. Reg. 1. & 3.

Porrò vnius refectionis illa est caussa, quòd ieiunium ideò sit institutum, vt natura dometur, non vt destruatur. Domatur autem, & non destruitur, si assueta bis cibum capere, semel tantùm sumat: destrueretur enim, si nihil sumeret, & non domaretur, si nihil amitteret. Horæ autem nonæ ratio est, quoniam, qui ieiunant, carnem suam quodammodo crucifigunt, & Christo patienti compatiuntur: Christus autem vsque ad horam nonam in passione perdurans, illa demum hora à doloribus, & laboribus requieuit.

De ciborum delectu refellitur vna hæresis. 1. Tim. 4.

De ciborum delectu duæ contrariæ hæreses Ecclesiam vexarunt. Vna fuit hæresis, cibos quosdam natura sua esse immundos, ac per hoc illicitos, ac prohibitos. Aduersus hanc hæresin pugnant apertissima Script. testimonia, ac præsertim illud Apostoli: *Spiritus manifestè dicit, quia in nouißimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs, qui cognouerunt veritatem; quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Pugnat etiam aduersus eandem hæresin exemplum Domini, & Apostolorum, qui tum alias, tum potissimùm in vltima cœna Agnum comederunt, vinum biberunt.

Refellitur altera.

Altera hæresis fuit eorum, qui nullos omninò cibos, neque in perpetuum, neque ad tempus, neque omnibus, neque quibusdam, neque absolutè, neque certa de caussa interdici patiuntur.

Ecclesia non prohibet cibos quasi immundos.

Et quidem quod Ecclesia cibos non prohibeat, quasi natura sua immundi sint, prob. ex consuetudine Ecclesiæ.

Primùm enim cibos omnes, etiam carnes, & oua comedunt Catholici extra Quadragesimam, & alios dies ieiunijs, & abstinentiæ non deputatos. At, si carnes, & oua per se immunda esse crederet, nullo tempore illa continge-

ret.

ret. Quod enim per se immundum est, semper immundum est.

Deinde; Catholici Monachi, antequam Monachi essent, carnibus vescebantur, neque inde se inquinari credebant; & posteaquã Monachi facti sunt, seueriorem quidem illam continentiam colunt, sed Christianos cęteros, qui carnes comedunt, non iudicant, neque pro Tatianistis, vel Manichæis habent; quod certè facerent, si carnes per se immundas, & prohibitas esse censerent.

Præterea; In ipsa etiam Quadragesima, & quibuscunque alijs diebus ieiuniorum carnes in cibum concedit Ecclesia, tum ægrotis, qui iudicio medicorum eiusmodi cibo egent; tum etiam valentibus, si aliud, quod comedant, non habeant: at, si carnes natura sua essent immundæ, & ideo prohiberentur, quia per se malæ essent; non autem malum, eas comedere, quę ab Ecclesia certo tempore prohibentur, certè nulla ratione vel ægrotis, vel alijs vllis hominibus permitterentur: quomodo non permittuntur adulteria, fornicationes, & alia, quæ per se mala sunt, etiamsi mortis periculum propterea subeundum sit. Præterea; Ebionitæ, Tatianistæ, Manichæi, Priscillianistæ, non solum carnes pecorum, & auium, sed etiam piscium detestabantur. At Catholica Ecclesia carnes piscium concedit; pecorum, & auium in diebus ieiuniorum prohibet. Non igitur errore hæreticorum, sed alia ratione ciborum delectum seruat Ecclesia. Denique; S. Patres, qui veteres hæreticos reprehendunt propter ciborum delectum, ipsi quoque delectum ciborum in diebus ieiuniorum sanctè obseruabant. Non igitur ex eo, quòd ciborum delectu in diebus ieiuniorum vtimur, notari possumus tanquam Manichæi, vel Priscillianistæ, nisi veteres Patres eodem crimine teneantur.

Iam verò ad rationem ieiunij, abstinentiam à certis cibis, atque à carnibus potissimùm pertinere, prob. exemplis Script. & Patrum. Siquidem piorum consuetudo optima est interpres Ecclesiasticarum traditionum, & legum. Daniel describens formam ieiunij sui: *In diebus illis*, inquit, *ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus; panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum.* S. Ioannes Baptista, cuius vita perpetuum ieiunium fuit, nõ solùm à lautitijs in genere, sed etiam in specie ab omni cibo, & potu abstinebat, pręterquam à locustis, & melle siluestri. S. Petrus penè semper ieiunans nihil aliud sumebat in cibum, nisi lupinos minuto asse veneuntes. S. Matthæus oleribus, baccis, & seminibus, non autem carnibus, vescebatur. S. Iacobus à carnibus, & vino se abstinebat. S. Timothæum à vino ordinariè abstinere solitum fuisse, perspicuum est ex illis verbis Apostoli: *Noli adhuc aquam bibere, sed vtere modico vino propter stomachum, & frequentes tuas infirmitates.* Primi illi Christiani, qui apud Alexandriam à S. Marco erudiebantur, ad vesperam tantùm cibum sumere, & à carnibus, & vino abstinere solebant. Deinde; Si quis legat vitas Sanctorum, & præsertim Eremitarum, vt Antonij, Hilarionis, & similium, videbit vsum abstinentiæ à carnibus in specie, & non solùm à lautitijs in genere, frequentissimum fuisse, & maximè probatũ, & laudatum. Denique; Ratio naturalis rem eandem confirmat. Nam finis ieiunij est corporis concupiscentias edomare, & in seruitutem redigere. At non poterat certa, & communis regula constitui circa quantitatem cibi sumendi, vel

Prob. requiri abstinentiã à certis cibis.

Dan. 10.

Matth. 3.

1. Tim. 5.

circa lautitias, & condimenta ciborum: hæc enim infinitis modis variantur, & quod vni est multum, alteri est parum; quod vni est lautum, alteri non est lautum. Debuit igitur constitui regula penes abstinentiam ab aliquo genere cibi, qui ex genere suo, & vt plurimùm magis nutrit, & magis delectat, qualem esse carnem pecorum, & auium omnes concedunt.

Tertium membrum est de præcepto ieiunij, tũ diuino, tum humano. Sunt autem de eo duæ quæstiones.

De præcepto ieiunij. *Quæst. 1.* *Resp.* Vna: *Sitne ieiunium diuina lege præceptum?* Verissima est communis sententia Theologorum, ieiunium generatim sumptum habere diuinum præceptum; quamuis in particulari ab Ecclesia determinetur tempus, modusque ieiunij.

Prob 1. *Ioel. 2.* Primùm enim sententia illa Domini, quæ pœnitentibus imperat ieiunium cum fletu, & planctu, non est propriè cæremonialis, vel iudicialis, sed planè moralis, & non magis ad Iudæos, quàm ad Ecclesiam pertinet. Item, illa Domini sententia: *Tu autem, cùm ieiunas vnge caput tuum,* &c. Ita tradit modum ieiunandi, vt præsupponat, aliquando esse ieiunandum, & quidem ex diuino præcepto: nam ideò coniungit ieiunium cum oratione, & eleëmosyna, & simul quomodo sit orandum, ieiunandum, & largiendum præcipit, quoniam eadem est ratio horum trium operum. *Matth. 6.*

Idem docet sententia Patrum.

Prob. 2. & 3. Accedat etiam ratio, quæ docet ad ipsum ius naturæ ieiunium pertinere. Nam pœnitentiam agere pro peccatis admissis, & tentatori resistere, ac peccata vitare, diuini, & naturalis iuris esse, nemo negare potest. Sæpe autem contingit, vt recta ratio iudicet, non posse vinci tentationem sine ieiunio; vel non posse, nisi per ieiunium, pro culpis commissis congruè satisfieri; vt si quis fortè nec orationi instare, nec eleëmosynas largiri posset.

Quæ. 2. *Resp.* Altera quæstio est: *Potueritne Ecclesia legem in conscientia obligantem de ieiunijs ferre?* Communis totius Ecclesiæ Catholicæ sententia est, legibus ieiuniorum obligari homines in conscientia.

Prob. 1. Probo primò exemplis, & testimonijs Scripturę. In veteri Testamento extant exempla.

Ierem. 35. Primum est, vbi filij Ionadab laudantur, quod obedierint parenti suo, qui interdixerat illis vinum vsque in sempiternũ. At, si potuit Ionadab prohibere filijs, & nepotibus vinum vsque in sempiternum, & tum illius præceptum, tum filiorum obedientia placuit Deo; cur non poterit mater Ecclesia certos aliquos cibos pro tempore filijs interdicere, ita vt & nostra obedientia, & Ecclesiæ præceptum Domino placeat?

Hest. 9. Secundum est, vbi ex constitutione Mardochæi totus populus suscipit nouum ieiunium, & festum diem celebrandum perpetuò, in memoriam liberationis à persecutione Aman Agagitæ.

Zach. 8. Tertium est, vbi mentio fit quatuor ieiuniorum, quæ dicebantur ieiunia mensium, quarti, quinti, septimi, & decimi, quæ non fuerunt ab ipso Deo præcepta, sed ab ijs, qui Remp. Iudaicum regebant, varijs occasionibus introducta. Ex his enim exemplis intelligimus, in Ecclesia Testamenti veteris non solùm diuinis legibus, sed etiam Ecclesiasticis consueuisse determinari, & sanciri

ciri ieiunia.

In nouo Testamento extat aliud exemplum. Constat enim Concilium Apostolicum Christianis omnibus interdixisse vsum quorundam ciborum, vt sanguinis, & suffocati, non quidem continentiæ caussa, sed vt faciliùs Ecclesia ex Gentibus, & Iudæis coalesceret, dum ad tempus iubentur Gentes abstinere ab ijs cibis, à quibus Iudæi vehementer abhorrebant. Quemadmodum igitur Apostoli propter bonum finem certos cibos prohibuerunt, quos alioqui Deus non prohibebat; cur, quæso, non possint, qui Apostolis succedunt, ieiunia indicere, & certos quosdam cibos prohibere ad alium bonum finem, nimirum ob carnis petulantiam cohibendam? Fuisse autem verum præceptum, illud Apostolorum decretum de certis cibis non comedendis, perspicuum est, tum ex illis verbis Lucæ: *Perambulabat*, Paulus, *Syriam, & Ciliciam, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum*: tum ex eo, quòd præceptum illud per aliquod tempus ita seuerè custoditum est, vt Christiani mori mallent quàm sanguinem degustare. *Act. 15.* *Ibid.*

Probo secundò testimonijs veterum Conciliorum, & Patrum. *Prob. 2. & 3.*

Probo tertiò ratione. Nam possunt Ecclesiæ Præsules veras leges ferre: est autem commune omni veræ legi, vt actum virtutis non necessarium faciat esse necessarium, cùm illum determinat, ac faciendum præcipit. Igitur actus ieiunandi certis diebus, & abstinendi à certis cibis Ecclesiastica lege præscriptis, actus est virtutis temperantiæ necessarius, etiamsi alioqui necessarius non esset, nisi lege præscriberetur. Peccat igitur vitio intemperantiæ, qui non ieiunat, quando Ecclesia indicit ieiunia, & qui ab ijs cibis non abstinet, à quibus Ecclesia præcipit abstinendum.

Porrò viros perfectos non teneri legibus ieiuniorum, refellunt exempla sanctissimorum hominum, qui ieiunijs assiduè operam dabant. Siquidem Sanctus Ioannes Baptista, quo maior inter natos mulierum nō surrexit, adeò ieiunium coluit, vt diceretur non comedere, neque bibere. Apostolus Paulus, *qui raptus fuit in Paradisum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui*, inter alios suos labores numerat ieiunia multa: & ieiunio se exercuisse contra carnis rebellionem testatur: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*. Omitto Mardochæum, Danielem, Dauidem, Iudith, Ester, Annam, & alios innumerabiles, tum viros, tū fœminas, qui & perfecti dici poterant, & tamen ieiunia studiosè colebant. *Viros perfectos non excipi à ieiunio.* *Matth. 11.* *2. Cor. 12.* *2. Cor. 11.* *1. Cor. 9.*

Tria tamen sunt, quæ à legibus ieiuniorum excusant: impotentia, necessitas, pietas. Vel enim ex ieiunio læditur corpus, vel spiritus, vel substantia externa. Si corpus læditur, impedimentum excusans à ieiunio dicitur impotentia: si læditur spiritus, dicitur pietas: si læditur substantia externa, dicitur necessitas. Ac propter impotentiam quidem excusantur à lege ieiunij senes, & pueri, vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Item, ægroti, debiles, prægnantes, & alij, qui Medicorum iudicio non sine periculo salutis corporalis ieiunare queunt. Denique, pauperes, qui non habent, vnde sumant vnam integram refectionem, sed nunc emendicant vnū panis fragmentum, paulò post aliud. Propter pietatem excusantur Concionatores, Lectores, Confessarij, qui ministrant ægrotis, & alij, si fortè non pos- *Tria excusantia à ieiunio.*

ſint ſimul ieiunare, & pietatis officio ſatisfacre. Denique, propter neceſſitatem excuſantur ij, qui ex officio laborioſis operibus operam dant, quæ vires corporis exhauriunt; vt fabri, murarij, ferrarij, lignarij, & ſimiles.

1. Vtilitas Ieiunij. Quartum caput eſt de fructu, & vtilitate Ieiunij. Primò Ieiunium vtiliſſimum eſt ad carnem edomandam, & hoc nomine placet Deo, cui placet, vt carnem crucifigamus cum vitijs, & concupiſcentijs eius. Quare de ieiunio potiſsimùm loquitur Apoſtolus: *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo*, &c.

2. Vtilitas. Secundò vtile eſt ieiunium ad animam diſponendam ad orationem, & rerum cœleſtium contemplationem. Sic Moyſes 40. dierum ieiunio animam
Exod. 34. præparauit, antequam ad Dei colloquium auderet accedere. Sic Elias 40.
3. Reg. 19. dies ieiunat, vt Deum in monte Horeb ſub ſpecie auræ tenuis videre poſſet. Sic Daniel ieiunio hebdomadarum trium præparatur ad reuelationes Domi-
Dan. 10. ni recipiendas. Sic Eccleſia Catholica in profeſtis magnarum celebritatum ieiunat, vt animi paratiores ſint ad vacandum rebus diuinis.

3. Vtilitas. 3. Ieiunium vtile eſt ad Deum colendum. Nam Anna vidua coluiſſe Deum
Luc. 2. dicitur ieiunijs, & orationibus: νηστείαις, καὶ δεήσεσι λατρεύουσα: vbi & ponitur nomen cultus, & diſtinguitur ieiunium ab oratione, vt intelligamus non ſolùm orationem, ſed etiam abſtinentiam propter Deum aſſumptam, eſſe cultum Dei. Nec ieiunabat Sancta illa mulier quotidie ex mandato Dei, ſed planè voluntariè; & tamen hoc ieiunio ſpontaneo verè Deum colebat. Item,
Rom. 12. Apoſtolus, cùm dicit: *Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum*; loquitur de compreſsione carnalium concupiſcentiarum, quæ fit potiſsimùm per ieiunium: atque hanc compreſsionem & mortificationem hoſtiam vocat, & λογικὴν λατρείαν, id eſt, rationabilem cultum. Eſt igitur ieiunium, vt per ip-
4. Vtilitas. ſum concupiſcentiæ, reprimantur, cultus Deo gratus, & acceptus.
1. Reg. 7. Quartò Ieiunium vtile eſt ad ſatisfaciendum Deo, & ad eum placandum.
3. Reg. 21. Nam ieiunantes filij Iſraël cum Samuele Deum placauerunt, & victoriam de hoſtibus retulerunt. Achab Rex impius, cùm Deum ad iracundiam prouo-
Ion. 3. caſſet propter vineam Naboth, indutus cilicio ieiunauit, & ambulauit dimiſſo capite: & eo facto iram Domini ſaltem ex parte mitigauit. Sic etiam Ni-
Eſter. 4. niuitæ indicto communi ieiunio Deum placare ſtuduerunt, & reipſa placaue-
Iudith 4. runt. Idem fecerunt Iudæi tempore Eſter, & tempore Iudith, & placato
Ioel. 2. Deo liberati ſunt ab excidio imminenti. Denique, Ioël hortatur peccatores, vt conuertantur ad Deum in ieiunio, & fletu, & planctu. Idem prob. ex Patribus.

5. Vtilitas. Quintò Ieiunium vtile eſt ad merendum, & impetrandum beneficia Dei temporalia, & ſempiterna. Nam Anna filium Samuelem per ieiunium impe-
1. Reg. 1. trauit. Dauid quoque ieiunio ſe afflixit, vt periclitanti filio vitam impetraret.
2. Reg. 12. Sara per ieiunium à dæmonio liberatur. Atque fortè eſt genus illud dæmo-
Tob. 3. niorum, quòd non eijcitur, *niſi per orationem, & ieiunium*. Item; *Tu autem,*
Matth. 17. *cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans.*
Matth. 6. *Et Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Quid, quæſo, reddet, niſi mercedem? Opponit enim Dominus hoc ieiunium illi, de quo anteà dixerat:

Exter-

Exterminant facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes: Amen dico vobis quia receperunt mercedem suam. Idem prob. testimonijs, & exemplis Patrum.

Quintum caput est de varijs temporibus ieiuniorum. Primùm, occurrit Quadragesima, de qua vera sententia est ab Apostolis Domini institutam, atque Ecclesiæ vniuersæ traditam fuisse. Id enim primùm constat ex canone Apostolorum 68. Deinde, ex testimonio expresso duorum insignium Patrum Hieronymi, & Leonis. Tertiò, ex regula illa notissima Diui Augustini, quæ habet, illa omnia sine dubio ex Apostolica traditione descendere, quæ in vniuersa Ecclesia obseruantur & in nullo Ecclesiæ concilio instituta inueniuntur: Tale esse Quadragesimale ieiunium, nullo negotio demonstrari potest. Nam non esse institutum in vllo Concilio, perspicuum est, tum ex eo, quod nusquam extat tale Concilium, in quò primùm Quadragesima instituta esse dicatur; tum ex eo, quòd inuenitur mentio Quadragesimæ in auctoribus, qui omnia Concilia præcesserunt. Obseruatum verò hoc ieiunium in Ecclesia vniuersa semper fuisse, patet manifestè ex Concilijs, & Patribus diuersorum temporum, & locorum. Nullus enim est veterum Patrum, qui Quadragesimæ, non meminerit. *Prob. Quadragesimam ab Apostolis institutam* *Lib. 4. de Bapt. c. 24.*

De tempore Quadragesimæ, in Ecclesia Catholica verè omnibus sæculis, tum apud Græcos, tum apud Latinos ieiunium Paschale fuit dierum 40. aut ferè 40. id est, 36. Id verò perspicuum est primò, quoniam Concilia, & Patres vtuntur nomine Quadragesimæ, cùm ieiunium Paschale commendant. Per Quadragesimam autem non potest intelligi nisi numerus 40. dierum, aut prope 40. Quis enim Quadragesimam vocaret ieiunium dierum 15. aut 20? Deinde, multi Patres dicunt ieiunari Quadragesimam ad exemplum Christi, Moysis, & Eliæ. At Christus, Moyses, & Elias 40. dies ieiunarunt. Tertio, Aliqui Patres scribunt, Quadragesimam cōtinere 42 dies, & detractis Dominicis, in quibus non ieiunatur, remanere dies ieiunij 36. quartò aliqui etiam disertis verbis tradunt, ieiunium, quod ante Pascha celebratur, esse 40. dierum. *Tempus Quadragesimæ.*

7. Autem videtur fuisse præcipuæ caussę instituẽdi Quadragesimalis ieiunij.

Prima est, vt Christiani omnes pro negligentijs toto anno commissis agāt quasi communem, & publicam pœnitentiam, & Deum coniũctis studijs, precibus, & lacrymis placare nitantur. *1. Caussa Quadragesimæ.*

Secunda ratio, vt ad communionem sacram, quam in Paschate Christianorum nullus debet omittere, simul omnes per hoc publicum, & solenne ieiunium præparemur. *2. Caussa.*

Tertia vt impleatur, quod Dominus ait: *Cùm auferetur ab eis sponsus, tunc ieiunabunt.* Ecclesia enim Catholica, à Spiritu Sancto edocta, per ablationem sponsi, passionem eius, & mortem interpretatur. Et ideo tunc maiora ieiunia instituit, cùm ipsam Dominicam passionẽ commemorare aggreditur. *3. Caussa. Matth. 9.*

Quarta, vt non solùm verba Domini impleantur, sed etiam vt ad celebrationem passionis, & resurrectionis Domini, quæ sunt mysteria nostræ redẽptionis omnium maxima, per hoc solenne ieiunium præparemur. *4. Caussa.*

Quinta, vt Christiani non solùm pro se, sed etiam pro Catechumenis in Paschate regnerandis ieiunent, & orent. *5. Caussa.*

Sexta

6. Caussa. Sexta, vt quasi decimas vitæ nostræ per abstinentiam Quadragesimalem Domino consecremus. Nam dierum totius anni decima pars sunt dies 36. Tot autem sunt dies ieiunij Quadragesimalis propriè dicti. Quadragesima enim propriè incipit in prima Dominica Quadragesimæ, vt perspicuum est, tum ex officio Ecclesiastico; tum ex eo, quòd ieiunium Quadragesimæ soluitur ad vesperam; ieiunium autem dierum præcedentium primam Dominicam Quadragesimæ soluitur ad nonam.

7. Caussa. Ieiunium feria 4. & 6. Septima est, vt Christum, qui caput nostrum est, eo modo, quo possumus, imitemur. Imitamur autem per hoc ieiunium, tum passionem Christi, quam ipse hoc tempore pro nobis pertulit; tum etiam illud ipsum ieiunium, quod nostri caussa suscipere dignatus est.

Post ieiunium Quadragesimæ, nullum est aliud, cuius maior inueniatur mentio apud veteres, quàm feriæ quartæ & feriæ sextæ. Huius ieiunij vera caussa est ipsa Dominica passio, quam per totum annum his potissimùm diebus commemoramus, quòd feria quarta Dominus proditus ac venditus fuerit; feria sexta crucifixus, & mortuus. Per hoc etiam ieiunium impletur, quod Dominus ait: *Cùm ablatus fuerit sponsus, tunc ieiunabunt*. Nam, etiamsi hoc dictum impleatur per Quadragesimale ieiunium, non est tamen absurdum, si per ieiunium quoque ferię quartę & sextæ impleri dicatur, cùm tam ieiunium Quadragesimæ, quàm feriæ quartæ & sextæ, ad passionem Domini, per quam ablatus fuit à nobis sponsus, referatur.

Quæst. 1. Resp. Existunt autem de ieiunio feriæ quartæ & sextæ duæ quæstiones. Prior est *Sitne hoc ieiunium lege sancitum, an potius in arbitrio fidelium positum?* Resp. feria quarta & sexta ieiunari per totum annũ ex Apostolicæ legis præcepto, quoad abstinentiam à carnibus. Quod autem pertinet ad abstinentiam à prandio, non ex præcepto legis, sed passiuè, vt Tertullianus loquitur, hoc ieiunium cucurrit.

Quæst. 2. Resp. Posterior est: *Cur in latina Ecclesia non seruatur lex, quæ feria quarta abstinentiam à carnibus imperat?* Resp. videtur in Occidentali Ecclesia magna ex parte mutatum fuisse ieiunium feriæ quartæ in ieiunium Sabbathi. Ieiunamus autem Sabbatho, vel à carnibus abstinemus, primùm, vt longissimè à Iudaismo recedamus. Iudæi siquidem non ieiunant, sed epulantur in Sabbatho. Deinde, in memoriam humilitatis Domini, qui die Sabbathi iacuit mortuus, & clausus in sepulchro. Tum, vt imitemur Apostolos, aliosque discipulos Domini, qui cum ipsa Deipara, & sanctis mulieribus, non solùm feria sexta, sed etiam die Sabbathi in luctu fuerunt, & mœrore. Denique, vt ad celebritatem Dominicæ diei per hoc ieiunium præparemur.

De ieiunio quatuor temporum explicanda sunt origo, varietas, & caussa.

Origo ieiunij 4. temporũ. Epist. ad Bened. Act. 27. Originem ab Apostolica traditione deducimus. Cùm enim in nullo Concilio Oecumenico, institutum reperiatur, sequitur, vt ex Apostolica traditione descendere credendum sit. Deinde, Callistus, vicinus Apostolorum temporibus affirmat; iam ante sua tempora consueuisse in Ecclesia seruari trium temporum ieiunia; à se verò additum quartum ieiunium, siue quarti temporis ieiunium. Ex quo sequitur, vt ieiunia quatuor temporum, saltem per figuram intellectionis, id est, maxima ex parte, ab Apostolis sint instituta. Deniques

nique, De ieiunio decimi mensis, quod est vnum, ac præcipuum ex quatuor, videtur mentio fieri in Actis Apostolorum in illis verbis: *Incipiebat enim periculosa esse nauigatio, quia ieiunium iam præterierat.* Neque enim exponi potest hic locus de inedia nauigantium, vt sit sensus: Incipiebat periculosa esse nauigatio, quoniam, qui erant in naui, ob longam inediam, viribus iam destituti erant. Nam, si S. Lucas id significare voluisset, non dixisset: *quia ieiunium iam præterierat*; sed, quia magnum ieiunium iam præcesserat. Cùm autem absolutè dicat: *quia ieiunium iam præterierat*, loquitur de alio stato, & solenni ieiunio, ex quo tempus anni describit. Et confirmari potest hæc expositio ex collatione cum alio loco in eodem cap. vbi describitur ieiunium profanum ortum ex mœrore nauigantiũ. Ibi enim non dicitur: quia ieiunium iam præterierat; sed, *cùm multa ieiunatio fuisset*: & ipsum ieiunium ἀσιτίαν ibi vocat, cùm hic τὴν νηστείαν appellet. Verum quidem est, à Chrysostomo, & OEcumenio hunc locum exponi de solenni ieiunio Hebræorum: sed certè longè probabilius est, eum loqui de solenni ieiunio Christianorum. Neque enim Hebræis, sed Christianis, librum Actorum scripsit S. Lucas, & ex ieiunio illis noto descripsit tempus Hybernum, in quo periculosa nauigatio esse solet. Videtur igitur loqui de ieiunio decimi mensis, quod semper apud Christianos celeberrimum fuit, propter ordinationes Clericorum. Apud veteres enim non fiebant ordinationes, nisi in mense Decembri. *Act. 27.* *Ibid.*

Varietas in hoc ieiunio duplex inuenitur. Primùm enim trium temporum obseruabatur ieiunium. Deinde, ex decreto Callisti quartum est additum. Præterea: Nonnulli hæc ieiunia ita distribuebant, vt primum celebrarent prima hebdomada primi mensis, id est, Martij: secundum, secunda quarti mensis: tertium, tertia septimi mensis: quartum, quarta decimi mensis. Alij verò, idque magis communiter primum tempus constituebant in prima hebdomada Quadragesimæ: secundum in hebdomada Pentecostes: tertium in tertia hebdomada Septembris: quartum in tertia hebdomada Decembris. *Varietas ieiunij 4. temporum.*

Porrò caussæ præcipuæ huius institutionis quatuor assignari possunt. Prima est, ne Christiani Iudæis in hac parte remissiores viderentur. Constat enim, fuisse apud Iudæos solenne ieiunium quater in anno, id est, mense 4. 5. 7. & 10. Secunda est propter ordinationes clericorum. Nam, & si primi summi Pontifices sacros ordines non conferrent, nisi mense Decembri, posteà tamen crescente numero ordinandorum, institutum est, vt alijs etiam tribus temporibus sacri ordines conferrentur. Tertia est, vt his temporibus supplicaremus Deo pro frugibus, & fructibus terræ, & pro ijsdem iam perceptis gratias ageremus. Nam in ijs quatuor temporibus aëris temperies maximè variatur, & fructus omnes, ac fruges, vel seruntur, vel nascuntur, vel maturantur, vel colliguntur. Quarta est, vt sicut habemus solenne ieiunium singulis annis, quod est ieiunium Quadragesimæ, & ieiunium statum singulis hebdomadibus, quod est ieiunium feriæ 4. & 6. vel 6. & Sabbathi: sic haberemus ieiunium aliquod singulis mensibus. Tres autem dies, qui tribus mensibus respondent, commoditatis gratia in vnum mensem coniecerunt. *Caussa huius ieiunij.* *Zach. 8.*

Aduentum Domini ieiunio celebrari consueuisse in Roman. Ecclesia, perspicuum est, tum ex Innocentio III. tum ex ipso ritu Rom. Breuiarij, in quo *Ieiunium Aduentus.*

c. Consiliũ. de obseruat. ieiuniorum. preces illæ ad singulas horas ponuntur legendæ in ferijs Aduentus, quæ propriæ sunt eorum dierum, quæ ieiunantur. Hoc autem ieiunium non tam ex præcepto, quàm consilio, aut voto, à multis, obseruari Ecclesiæ vsus satis apertè testatur.

Ieiunium rogantium. *Ieiunium rogationum* vnà cum litanijs fertur instituisse Sanctus Mamertus Viennæ Episcopus propter multa incommoda, quæ à terræ motibus, & luporum incursibus eo tempore Gallia patiebatur. Deinde, idem ieiunium receptum legimus in Cõcilio Aurelianensi primo. *Cap. 28.* Romæ quoque olim idem ieiunium ita seruabatur, vt cibis solum Quadragesimalibus populus vesceretur. Videtur tamen non tam præcepti, quàm consilij fuisse eiusmodi obseruatio, cùm satis constet, inter Pascha, & Pentecosten ex antiquissima consuetudine nulla ieiunia imperari. Sicubi tamen hoc ipsum ieiunium præcepti lege seruatur, non est improbandum.

Ieiunium Vigiliarum. De *ieiuniis vigiliarum, & stationibus* sciendũ, pridie magnorũ festorum nõ solùm vigilias agi per noctẽ, sed etiam interdiu ieiunari. Stationis autem nomẽ, partim cum vigilia, partim cum ieiunio conuenit, ita vt sæpe pro alterutro accipi videatur. *Statio.* Porrò nihil aliud Statio propriè erat, nisi vigilia diurna tempore solennis ieiunij. Cùm enim publice, & solenniter ieiunabatur, vigilabant in orationibus, & eiusmodi vigiliæ, & quasi excubię orantium, & ieiunantiũ, stationes dicebantur, vocabulo desumpto ex militia. Hoc autem intererat inter stationem, vigiliam, & ieiunium, propriè loquendo: quòd ieiunium propriè fieri poterat noctu, & interdiu, Vigilia solùm nocte, statio solùm de die. Item, ante omnem Vigiliam, nocturnam videlicet, præcedebat statio, & ieiunium: non autem post omnem stationem, & ieiuniũ sequebatur Vigilia. Fortè autem Sanctus Gregorius primus fuit, qui stationes à ieiunio separauit, & in Dominicis Aduentus, & Quadragesimæ, & in ipsa etiam Dominica Resurrectionis stationes fieri voluit, cùm antea solùm in diebus ieiuniorũ fieri solerent. Vsus autem, qui nunc viget, Ecclesias, vbi statio celebratur, inuisendi, ac breuiter orandi, ex necessitate ortus videtur. Quoniam enim illa Basilica, ad quã statio fortè indicitur, tantã populi multitudinẽ capere non potest, vt omnes tamen stationis participes esse cupiunt, ideò consuetudo introducta est; vt nunc isti, nunc illi locũ stationis adirent. Itaque duabus in rebus differt statio huius tẽporis ab antiqua. Primùm enim ijdẽ homines tunc in oratione perseuerabãt à summo manè vsque ad horã nonã, aut vesperas: nũc autẽ alij, atque alij vigilant in orationibus, sic tamẽ, vt à summo manè vsque ad vesperã, nunquã desint, qui in Ecclesia Deum precentur, aut laudent. Deinde, tunc stationẽ semper cum ieiunio, & oratione iungebant, nec antè statio, quàm ieiunium soluebatur: nunc autem non solùm diebus ieiuniorum, sed etiam in festis, & Dominicis, nec solùm ante cibum sed etiam post cibum statio celebratur.

Ieiunia prohibita. Porrò per omnes Dominicas, & spacium illud, quod est inter Pasca, & Pẽtecosten, & in die Natalis Domini ieiunandum non esse, communi consensu Patres docent. Caussa huius prohibitionis fuit, tum ob lætitiam, & celebritatem horum dierum: tum maximè in odium hæreticorũ, qui his potissimũ diebus dedita opera ieiunabant. Montanistæ enim vnam Quadragesimã, siue vnã hebdomadam (varię enim sunt de hac re sententiæ) post Ascensionem, Domini, &

ni, & aliam post Pentecosten, ieiunabant. Manichæi ieiunabant ordinariè die Dominico, ne viderentur de Christi resurrectione gaudere, quam falsam fuisse persuaserant. Eustachius, & Aërius, atque eorum discipuli, diem Dominicũ ad ieiunium potissimùm deputabant, & contrà, ijdem Aëriani Hebdomadam sanctam conuiuijs, & potationibus celebrabant. Denique, Priscillianistæ die Dominico, & in Natali Domini, ieiunare solebant. Alioqui si quis vel ad tentationem carnis superandã, vel caussa morbi corporalis curandi, vel quia vouit ieiuniũ totius anni, aut integri mensis, non peccabit, si illis diebus ieiunet.

CAPVT IV.

De Eleemosyna.

DE Eleemosyna octo capita tractanda videntur.

Primum est, *Quid sit Eleemosyna?* Definiri potest. *Opus quo datur aliquid indigenti ex misericordia.* Est enim Eleëmosyna actus misericordiæ, quæ virtus miseriam respicit, vt tollat eam, ac per hoc relationem habet ad indigentem, & miserũ. Id perspicuum est primùm ex nomine. Dicitur enim Eleemosyna à verbo Græco ἐλεῶ, quòd est misereor. Deinde, ex Scriptt. quæ per misericordiam Eleemosynam describunt. *Fœneratur Deo qui miseretur pauperis.* Et: *Peccata tua Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Denique ex communi consensu omniũ gentiũ: nemo enim Eleemosynam vocat id, quod datur nõ egenti. Quamuis autem Eleemosyna sit actus elicitus misericordię, tamen imperatur à charitate, & adiuuatur à liberalitate. *Caritas enim benigna est.* Et: *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Liberalitas autem remouet auaritiam, quæ sæpe impedit Eleemosynam, & promptum facit ad dandum, quæ promptitudo facit hilarem datorem, qualem diligit Deus.

Eleemosyna quid? *Prou. 19.* *Dan. 4.* *1. Cor. 13.* *1. Ioan. 3.*

Secundum est de partitione Eleemosynæ. Docent enim Theologi, Eleemosynas, alias esse corporales, alias spirituales: vtrumque autem genus in septem quasi formas, & species diuidunt. Primùm igitur omnis humana miseria, aut ad corpus, aut ad animam pertinet. Quæ pertinet ad corpus, aut in vita toleratur, aut post mortem. Quę toleratur in vita, vel est carentia earum rerum, quibus omnes egent; vel est aliquorum specialis ærumna. Carentia earum rerum, quibus omnes egent, aut est interior, vt carẽtia cibi, & potus; aut est exterior, vt carẽtia vestium, & domicilij. Atque his quatuor corporalibus miserijs respondent quatuor genera Eleemosynæ, pascere esurientem, potare sitiẽtem, vestire nudũ, excipere hospitio peregrinum. Ærumnæ speciales duæ sunt: Altera interior, vt morbus; altera exterior, vt captiuitas: quibus respondent duo genera Eleemosynæ, visitare ægrotũ, redimere captiuum. Atque ad eiusmodi Eleemosynas reuocãtur omnia similia officia, quę proximis exhibẽtur, siue propter internas miserias depellẽdas; vt dirigere cęcos, sustẽtare claudos, regere paralyticos: siue propter externas; vt protegere viduas, & pupillos,

Diuisio Eleemosinæ.

 solue-

ſoluere debita pauperum, dotem prouidere virginibus, &c. Miſeria poſt mortem eſt carentia ſepulturæ, cui reſpondet vltimum genus eleemoſynæ corporalis, quod eſt ſepelire defunctos: cui poſſunt adiungi pompa funebris, executio Teſtamenti, &c. Iam verò miſeria, quæ pertinet ad animam, aut culpa eſt, aut pœna. Si culpa, non poteſt ea ſimpliciter à nobis tolli; poteſt tamen iuuari, qui in eam incidit, tribus modis. Primò oratione ad Deum. Secundò remiſsione iniuriæ. Tertiò correptione fraterna. Si pœna eſt, aut lædit intellectum, vt ignorantia, tum theorica, tum practica: aut affectum, vt triſtitia, ac dolor: aut conſuetudinem cum alijs, id eſt, incommoditas, & difficultas morum. Et quidem ignorantię theoricę mederi poſſumus per doctrinam, practicę per conſilium, triſtitiæ per conſolationem, moroſitati per patientiam. Et hęc ſunt ſeptem genera eleemoſynæ ſpiritualis, orare pro peccatoribus, condonare iniurias, corripere delinquentes, docere imperitos, conſilium imprudentibus dare, conſolari afflictos, tolerare alienam infirmitatem. Neque deſunt teſtimonia Script. quibus hęc omnia genera eleemoſynę vel imperantur, vel laudantur. Prima ſex genera eleemoſynę corporalis habentur apud Matthęum: ſeptimum genus apud Tobiam. Primum genus eleemoſynæ ſpiritualis habetur ibi: *Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.* Secundum ibi: *Si non dimiſeritis hominibus peccata eorum, nec Pater veſter dimittet vobis.* Tertium ibi: *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum*, &c. Quartum ibi: *Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.* Quintum ibi: *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis.* Sextum ibi: *Conſolamini puſillanimes.* Septimum ibi: *Supportantes inuicem.* Et: *Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere.*

Matt. 25. Tob. 12. Matt. 5. Matth. 6. Matt. 18. Matth. 5. Gal. 6. 1 Theſſ. 5. Ephеſ. 4. Rom. 15.

Tertium eſt de fructu Eleemoſynæ.

1. Fructus eleemoſynæ. Matt. 25.

Primò enim Eleemoſyna, ſi ab homine iuſto, & ex charitate fiat, meretur vitam æternam. *Percipite regnum, quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, &c.* Idem paſsim docent Patres.

2. Fructus. Tobiæ 4. Eccli. 3.

Secundò, Eleemoſyna ſatisfactio eſt pro peccatis: *Eleëmoſyna ab omni peccato, & à morte liberat.* Et: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleëmoſyna extinguit peccatum.*

3 Fructus.

Tertiò, Auget fiduciam apud Deum, & gaudium ſpirituale. Quamuis enim id commune ſit cum omni opere bono, præcipuè tamen conuenit eleëmoſynæ, cùm per eam Deo ſimul, & proximo gratum præſtemus obſequium, & ſit opus, quod facilè cognoſcitur eſſe bonũ. *Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleëmoſyna omnibus facientibus eam.* Et: *Vinctis compaſſi eſtis: nolite igitur amittere confidentiam veſtram.*

Tob. 4. Hebr. 10.

4. Fructus.

Quartò, Conciliat beneuolentiam multorum, qui pro benefactoribus Deũ precantur, eiſque vel gratiam conuerſionis, vel donum perſeuerantiæ, vel incrementum gratiæ, & gloriæ impetrant. Nam his omnibus modis intelligi poteſt, quod Dominus ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Huc etiam pertinet illud: *Qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet.* Id eſt, qui eleëmoſynis ſuis iuſtum fouet, particeps erit meritorum ipſius. Et quemadmodum S. Petrus Tabitam corporaliter mortuam, ad preces viduarum, quæ ab ea eleëmoſynas acceperant

Luca 16. Matt. 10.

rant, excitauit: ita sæpe Deus spiritualiter mortuos excitat ad preces sanctorum pauperum, qui pro benefactoribus suis orant.

Quintò, Eleemosyna dispositio est ad gratiam iustificationis, si fiat ab eo, qui pœnitentiam agere incipit, & ex Dei motione, & auxilio speciali. *Eleëmosynis, & fide delicta purgantur.* Et Dominus: *Date eleëmosynam, & omnia munda sunt vobis.* Et cùm Zachæus dixisset: *Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, &c.* Adiunxit Dominus: *Hodiè salus huic domui facta est.* Denique: *Eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et mitte in Ioppen, & accerse Simonem, &c.* Ex quo loco probat S. Augustinus, Cornelium per eleemosynas impetrasse à Deo gratiam fidei Christianæ, & perfectæ iustificationis. 5. Fructus. Prou. 15. Lucæ 11. Lucæ 19. Act. 10.

Sexto, Eleemosyna sæpe caussa est maioris abundantiæ bonorum temporalium. *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Et apertiùs: *Qui dat pauperibus, nunquam egebit.* Idem exemplo suo Dominus docere voluit, cùm discipulis iussit, vt quinque panes, quos solos habebant, turbis egentibus apponerent. Nam turbis satiatis pro quinque panibus duodecim cophinos panibus plenos discipuli retulerunt. Tobias quoque, qui bona sua cum pauperibus benignè communicabat, ingentes diuitias breui consecutus est. Vidua etiam Sareptana, quæ modicum farinæ, & olei in vsum Prophetæ libenter insumpsit, id à Deo obtinuit, vt farina, & oleum longo tempore nunquam ei defuerit. 6. Fructus. Prou. 19. Prou. 28.

Quæri solet: *Vnde sumatur eleëmosynæ magnitudo?* Tria sunt, quæ maiorem eleemosynam reddunt: magnitudo rei, quę datur; promptitudo voluntatis ad dandum; & dignitas personę, quę eleemosynam facit. Nam, cęteris paribus, semper maior eleemosyna esse censetur, & Deo gratior, quo plura, vel preciosiora dantur, quia donum ipsum est absolutè, & simpliciter maius. Sic etiam, ceteris paribus, semper eleemosyna maior existimatur, quo maiori promptitudine, & feruore tribuitur. Siquidem in ea promptitudine includitur voluntas plura, & maiora tribuendi, si facultas suppeteret. Denique, ceteris paribus, eleemosyna illa pluris à Deo fit, quæ proficiscitur ab eo, qui iustior, sanctior, & ipsi Deo gratior est: *Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius.* Ad Abel primùm, deinde ad munera eius. Verùm si hæc tria inter se conferantur, primum locum obtinebit feruor, & promptitudo voluntatis actualis; secundum bonitas personæ, siue magnitudo gratiæ habitualis; postremum, rerum, quę donantur, pretium, vel magnitudo. Hinc videlicet Dominus antepoſuit eleemosynam duorum minutorum viduæ cuiusdam egentis, ingentibus donarijs diuitum, quia, cùm illa dederit totum victum suum, sine dubio tanta promptitudine animi dedit, vt parata fuerit multo plura, & maiora dare, quam diuites illi fecerint, si, quod dare posset, habuisset. Hinc etiam S. Patres passim anteponunt affectum censui. Quæst. Resp.

Tertium caput est: *Sitne præceptum aliquod de eleemosyna facienda?* Sed hoc in dubium reuocari non potest: non enim in iudicio damnarentur, qui eleemosynas non fecerunt, nisi pręceptum aliquod violassent. Damnari autem perspicuum est ex Euangelio. Deinde, vnum ex primarijs præceptis esse: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum*, notum est ex scriptura. Proximum autem non verbo, & lingua diligere debemus, sed *opere, & veritate.* Quamuis autem pręceptum De præcepto Eleemosynæ. Matt. 25. Leuit. 19. Matt. 22. Rom. 13. 1. Ioan. 3.

ceptũ Eleemoſynæ proprie ad Decalogũ non pertineat, cùm in Decalogo non ponãtur, niſi pręcepta iuſtitię; Eleemoſynę autẽ pręceptũ charitatis eſt nõ iuſtitię: tamẽ ſolẽt Theologi omnia pręcepta moralia aliquo modo ad Decalogũ reuocare. Et alij quidẽ reducunt Eleemoſynæ præceptũ ad illud Decalogi: *Non furaberis*, quia genus furti eſſe videtur, non tribuere pauperibus, quod debemus. Alij verò reducunt ad pręceptũ: *Honora Patrem, & Matrem.* Quæ ſententia probabilior eſt: nam Apoſtolus ait: *Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſsionẽ habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.* Vbi commendans opera pietatis, quibus proximis ſubuenimus, indicat, ad illud præceptum eiuſmodi officia pertinere, quod habet promiſsionem vitæ. In nullo autem præcepto annexa eſt promiſsio vitæ, niſi in illo: *Honora Patrem*, &c. Deinde; Præceptum Eleemoſynæ ſine dubio eſt affirmatiuũ, non negatiuum. Includitur enim in illo: *Diliges proximum tuum, ſicut teipſum.* At in ſecunda tabula Decalogi nullum eſt pręceptum affirmatiuũ, niſi vnum illud: *Honora patrem*, &c. Cętera enim pertinent omnia ad mala, quæ cauere debemus, ne proximis inferamus. Itaque omnia bona, quæ proximis debemus, continentur in illis verbis: *Honora patrem*, &c. Sed ideò parentum ſolùm mentionem fecit Scriptura, quia ipſi in proximis primum locum tenent, & magis elucet ratio iuſtitiæ in eo, quod parenti, quam in eo, quod alij cuicunque debemus. Denique; Si præceptum Eleemoſynæ faciendæ non ad quartum ſed ad ſeptimum pręceptum Decalogi reuocaremus, id ſequeretur, vt ad reſtitutionem obligandus eſſet, qui Eleemoſynam nõ feciſſet: quod certè à communi ſententia ſcholarum abhorret.

1. Tim. 4.

Ex quibus ſit facienda Eleemoſyna. De ſuperfluis.

4. Caput eſt: *Ex quibus rebus corporalis Eleemoſyna fieri debeat?* Et primũ de ſuperfluis rebus (ſiue ſint ſuperflue naturę, ſiue perſonę) conuenit inter Theologos, tunc ſaltẽ præcepti neceſsitate ſuperfluum eſſe pauperibus erogandũ, quando occurrunt pauperes, qui extrema, vel graui admodum neceſsitate premũtur.

Dubit.

Sed queſtio eſt: *An teneantur ſuperflua erogare, quia ſuperflua ſunt?* Et quamuis nõ deſint graues Theologi, qui contra ſentiant, nos tamẽ tutiorẽ, & veriorẽ eam ſentẽtiã arbitramur, quę docet, ſuperfluas opes ſine peccato retineri nõ poſſe.

Reſp. Prob. 1. Matth. 6.

Prob. hæc ſententia primò ex Script. *Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire: Non poteſtis Deo ſeruire, & Mãmonæ.* Seruire mãmonæ nihil eſt aliud, vt docent Chryſoſtomus, & Hieronymus, *in hunc locum*, niſi ſuperuacaneas diuitias cõgregare.

Luc 3.

Et: *Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.* Vna tunica eſt veſtimentum vnicuique neceſſarium, etſi per hyemem alicui duæ, aut tres neceſſariæ ſint. Duæ ſuperfluum ſignificant. Neque dicit S. Ioannes: Det alteram frigore morienti; ſed, *Non habenti.* Neque eſt hoc conſiliũ, ſed pręceptum. Nam, cùm dixiſſet: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exſcindetur, & in ignem mittetur.* quærentibus turbis: Quid ergo faciemus? reſpondit: *Qui habet duas tunicas*, &c. Item; Diues quidam, cùm haberet bona plurima, cogitare

Luc. 12.

cœpit, vbinã ea recondere poſſet: dictũ eſt autẽ illi: *Stulte, hac nocte repetunt à te animã tuã; &, quæ paraſti, cuius erunt?* Quare nõ ob aliud peccatũ damnatus fuit, niſi quia ſuperflua retinebat. Sicut etiã, quod ſequitur: *Sic eſt omnis, qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum diues*: nihil ſignificat aliud, niſi perituros omnes, qui ſtudent augendis opibus non neceſſarijs; cùm potiùs ſtudere deberent, vt diuites fierent apud Deũ meritis bonorũ operũ. Itẽ; Deſcribitur alibi diues alius,

qui induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidiè splendidè, & cùm aleret etiam canes, tamen vlceroso Lazaro non miserebatur. Nam iste quoque non alia de caussa damnatus est, nisi quia superfluas opes in superfluo cultu, & delicijs insumebat, cùm eas pauperibus distribuere debuisset. Neque Lazarus describitur in extrema necessitate, sed planè talis, quales in plateis, vel ante fores diuitũ videmus quotidiè. Ad hæc; *Quod superest, date Eleemosynam*. Et quamuis vox Greca, τὰ ἐνόντα, significet, quæ adsunt: tamen interpres rectè exposuit sentẽtiam Domini, & vertit, *quod superest*, id est, quod vobis adest vltra necessitatẽ. *Luc. 16.* *Luc. 11.*

Probo secundo ea sententia testimonijs Patrum. *Prob. 2. & 3.*

Probo tertio rationibus. Prima ratio: debet vnusquisque diligere proximum, sicut seipsum vt omnes concedunt. At hoc fieri nõ potest, si ne superflua quidem cum illo egẽte cõmunicare velit. Immò, qui eiusmodi est, in vtroque extremo versatur: nam non solùm non diligit proximũ quantum oportet; sed etiam se ipse diligit plus quàm oportet. *1. Ratio.*

Secunda ratio: Qui diuitias habent, quamuis reuerà Domini sint opum suarum iustè acquisitarum, si comparentur ad alios homines; tamen si conferantur ad Deum, non tam Domini, quàm dispensatores dici debent, vt perspicuum est ex parabola illa de villico iniquitatis, & ex ipsa ratione. Nam Deus omnia creauit, & eius prouidentia fiunt homines, aut diuites, aut pauperes: & Deo sine dubio de diuitijs suis rationem reddituri sunt. Igitur secundùm voluntatem Dei diuitias suas erogare debent. Non vult autem Deus, qui Pater est omnium, & qui mundum creauit in communẽ omnium vtilitatem, vt alij sint ita diuites, vt abundent superfluis; alij ita pauperes, vt careant necessarijs. *2. Ratio.* *Luc. 16.*

De necessarijs autem naturæ, vel personæ, an sit eleemosyna facienda, multa disputant Theologi: nos breuiter aliquod capita attingemus. *De necessarijs.*

Primùm igitur de necessarijs naturæ propriç non videtur Eleemosyna fieri debere, nisi fortè publica aliqua persona, ex qua salus Reipub. pendet in extrema necessitate versetur. Id enim exigit ordo charitatis, vt non diligamus proximum magis, quàm nos ipsos, nisi fortè ex proximi alicuius salute salus penderet Reip. vniuersæ.

Secundo de necessarijs personæ, vel statui, sed superfluo naturæ, eleemosyna fieri debet pauperibus, necessitatem patientibus. Nam & id postulat ordo charitatis, vt pluris faciamus vitam proximi nostri, quàm statum, & conditionem nostram.

Tertio non semper est necesse, donare; sed tunc solùm, quando egenti, neque per mutuum, neque per venditionem, neque alia ratione succurri potest. Nam, si quis fortè vno in loco pecunijs egeat, quibus in alio abundet, satis erit ei, pecunias mutuò dare: & hoc ipsum genus eleemosynç est, iuxta illud: *Iucũdus homo, qui miseretur, & commodat*. Et: *fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius*. Vbi per vocem, *fœnerare*, nihil aliud, nisi mutuare intelligendum est. Itaque Tobias, qui multis pauperibus multa largiebatur, Gabelo tamen egẽti, sed alioqui locupleti, non donauit, sed sub chyrographo pecunias mutuò dedit. Ioseph quoque Patriarcha in summa annonæ caritate ijs, qui pecuniam habebant, non donauit frumenta, sed vendidit. *Psal. 111.* *Eccl. 29.*

Quarto

Quartò, Dare in eleemoſynam tantum de ſuis rebus, vt non poſsit quis deinceps viuere ſecundum dignitatem proprij ſtatus, vitium eſt: niſi velit is mutare ſtatum, aut occurrat extrema neceſsitas proximi, aut grauis neceſsitas Reip. In his enim caſibus, virtutem eſſe, largiter ſua profundere, exempla Script. & Patrum, id nobis apertiſsimè perſuadent. Nam vidua illa, quæ totum victum ſuum miſit in donaria Dei, non reprehenditur, ſed laudatur à Chriſto. Et Apoſtolus Macedones laudat, quod non ſolùm ſecundum virtutem, ſed etiam ſupra virtutem eleemoſynas fecerint. Ipſe etiam Apoſtolus non ſine aliquo detrimento non ſolùm perſonę, ſed etiam naturæ, donabat populis id, quod iure exigere potuiſſet, ac labore manuum ſe, ac ſuos, vt poterat, ſuſtentabat. S. quoque Martinus, cùm pauperi occurrenti dimidium chlamydis dedit, non ſuperfluum, ſed planè neceſſarium dedit. S. Gregorius Nazianzenus parentem ſuum Gregorium valdè commendat, quod non tantum ſuperflua, ſed etiam, quæ neceſſaria ſibi erant, pauperibus largiri ſolitus eſſet. S. Hieronymus refert Paulam Roman. cùm eſſet alioqui ditiſsima, ita omnia pauperibus erogaſſe, vt ne quidem nummum filiæ dereliquerit. Sanct. Paulinus Epiſcopus Nolæ, cùm omnia, quæ habebat, in captiuorum redemptione, & egentium neceſsitate conſumpſiſſet, ad extremum ſeipſum dedit in ſeruum, vt alium quendam à ſeruitute liberaret. S. Benedictus, cùm videret, Prouinciam, in qua erat, grauiter fame laborare, omnia, quæ in monaſterio reperire potuit, pauperibus erogauit. Ipſe quoque S. Gregorius, cùm aliquãdo pecunias omnes, & veſtes, quas domi habebat, pauperibus dono dediſſet, argenteum etiam vas, quod vnum remanſerat, pauperi petenti dari iuſsit, dicens, malle ſe nihil habere, quàm pauperes ſine conſolatione dimittere. Sanct. Ioannes eleemoſynarius ita liberaliter omnia prorſus, quæ habere poſſet, pauperibus erogauit, vt ipſi accipientes ſępe mirarentur. Quibus ipſe reſpondere ſolitus erat: Frater, nondum pro te ſanguinem fudi, ſicut mandauit mihi Dominus meus, Chriſtus.

Lucæ 21. *Act. 20. & Cor. 9.* *In oratione, de obitu patris ſui.* *In vita Paulæ.*

De malè partis.

Porrò de opibus partis, an de ijs eleemoſyna fieri poſsit, aut debeat, facilis eſt reſponſio. Tria enim genera ſunt malè partorum. Sæpe enim ita ſunt malè parta, vt iniuſtitia tantùm ſit eius, qui acquiſiuit; non eius, qui amiſit: vt cùm ex furto, rapina, vſura lucrum accedit. Interdum verò iniuſtitia communis eſt: vt cùm per Simoniam, iudicij ſubuerſionem, vel patriæ proditionem aliquid acquiritur.

Denique, aliquando nec in dante, nec in accipiente iniuſtitia eſt; & ideò lucrum tale non iniuſtum, ſed turpe, ac ſordidum appellatur: quale eſt lenonum ius, meretricum, & hiſtrionum. Igitur ex rebus malè partis primo modo eleemoſyna fieri non poteſt, niſi in extrema pauperum neceſsitate, quia eleemoſyna ex proprijs fieri debet. Res autem primo modo malè partæ, alienæ ſunt, & reſtitutioni obnoxiæ. *Ex ſubſtantia tua fac eleëmoſynam.* Et: *Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitijs frugum tuarum da ei.* Et: *Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata.* Et: *Frange eſurienti panem tuum.* De rebus malè partis ſecundo modo, id eſt, cùm lucrum iniuſtum eſt, tam ex parte dantis, quàm accipientis, fieri quidem poteſt eleemoſyna, ac debet, quia lucrum illud ad pauperes pertinet, cùm illud neque poſsit retinere, qui iniuſtè accepit, nec mereatur reci-

Tob. 4. *Prou. 3.* *Eccli. 34.* *Ya. 58.*

pere,

pere, qui iniustè dedit: tamen ea propriè non tam eleemosyna, quàm restitutio dici debet. Interdum tamen lucrum Simoniacum Ecclesiæ illi conferendum est, in cuius iniuriam Simonia est commissa. De lucro turpi eleemosyna quidẽ fieri potest; quamuis Ecclesia iustis de caussis non admittat Histrionum, Leonum, Meretricum, & similium personarum. Id enim facit, tum ob reuerentiã rerum sacrarum: tum, vt eiusmodi homines confundãtur, & resipiscant: tum, ne videatur eorum facta approbare: tum denique ad imitationem Testamenti veteris, in qua lege sancitum erat, vt non offerretur merces prostibuli in domo Domini. Nunc autem vt ad quintum & sextum caput veniamus, sciendum est, licitum esse Christianis possidere diuitias. *Deut. 3.*

Nemo autem, quod sciam, in quæstionem vocauit; An iure Naturæ, & Gẽtium licitum esset habere proprias opes? Non defuerunt tamen, qui lege Euãgelica diuitias, ac rerũ proprietatem Christianis interdictas esse cõtenderent. *Licitum Christianis, possidere diuitias.*

Qui error refutatur primo quia Dominus petenti diuiti adolescenti, quid opus facto esset ad consequendam vitam æternam, non ait: abijce omnes diuitias; sed, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Deinde consilium perfectionis, non præceptum necessitatis exposuit, dicens: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*, &c. *Prob. 1.* *Matth. 19.* *Prob. 2.*

Secundo, Sanctus Petrus, cùm Ananiæ dixit: *Nõnne manens tibi manebat, & venundatus in tua erat potestate?* Satis apertè significat liberum fuisse Ananiæ, quãuis Christiano, agrum suum non vendere, & precium agri iam venundati nõ offerre Apostolis, neque in commune conferre. *Act. 5.*

Tertio, Sanctus Paulus de diuitibus ita loquitur: *Diuitibus huius sæculi præcipe, non superbè sapere, facilè tribuere*, &c. At certè non decipiebat Apostolus diuites, & tamen non eis dicebat renunciate diuitijs. *Prob. 3.* *1. Tim. 6.*

Quarto, Scriptura passim prohibet furta, imperat reddi debita, iubet solui tributa, cõmendat eleemosynam, & laudat mutuãtes: quæ certè omnia manifestè clamant, à Spiritu Sancto nõ improbari proprietatẽ, & rerũ possessionẽ. *Prob. 4.*

Quinto, semper in Ecclesia fuit vsus collectarũ, id est, vt Dominicis diebus in conuentu Ecclesiæ à diuitibus colligeretur, quod pauperibus erogaretur; idque pro arbitrio, & voluntate diuitum, vt patet ex Apostolo & Patribus. *Prob. 5.* *1. Cor 16.* *2. Cor. 8. 9.*

Sexto, Patres communi consensu docent, consilium esse, non præceptum, abdicare à se proprietatem, & dominium rerum suarum. *Prob. 6.*

Postremò accedat ratio ducta ab vtilitate, vel potiùs necessitate diuisionis rerum, ex qua proprietas orta est. Siquidem fieri non potest, posita corruptione generis humani, vt pacificè, ordinatè, & diligenter res administrentur, nisi vnusquisque rerum suarum curam sucipiat: nam, si omnia essent communia, multi vellẽt rebus melioribus vti, atque inde rixæ, contẽtiones, & prælia orirentur. Quæ fuit caussa, cur Abraham separari coactus fuerit à Loth. Item; Si essent omnia communia, qui essent robustiores cęteris, illi sine dubio præualerent, minus laborarent, & plura consumerent. Denique; Si essent omnia communia, vix inueniretur, qui diligentiam adhiberet agris colendis, & rebus cęteris procurandis. Quis autem credat legem Euangelicam, quæ perfectissima est, & naturam non destruit, sed exornat, de medio tollere voluisse vtilitatem, quæ nascitur ex diuisione rerum, & incommoda, *Prob. 7.* *Gen. 13.*

atque absurda illa adducere, quæ ex cõmunione, & confusione nascuntur.

Quis debeat facere eleemosinam. Iam verò quintum caput est: *Quis eleemosynam facere debeat?* Siquidem, cùm eleemosynam facere, diuitum; accipere, pauperum sit; id sequitur, vt illi soli possint, & debeant, qui verè diuites sunt, id est, qui proprietatem, & dominium diuitiarum habent. Qui verò proprietatem, & dominium non habent, vt vxores, quæ sunt in potestate virorum; filij, qui sunt in potestate patrũ, serui, qui sunt in potestate dominorum; & Regulares, qui sunt in potestate præpositorũ, non debent, nec possunt eleemosynas facere, nisi in extrema necessitate, vel ex consensu tacito, vel expresso superiorum, & in certis alijs casibus.

Qui facienda sit. Sextum caput est: *Cui sit eleemosyna facienda?* De quo vna solũ occurrit dubitatio: *Vtrum scilicet peccatori eleemosyna sit facienda?* Nam scriptum est: *Da bono, & ne receperitis peccatorem, probibe panes illi dare*, &c. *Dubitat. Eccl. 12.*

Resp. Sed facilis est responsio: Nam peccatoribus ea ratione, qua peccatores sunt, non est eleemosyna facienda, quia hoc nihil aliud esset, quàm diligere iniquitatem. Et sicut, qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet id est, vitam sempiternam: sic etiam, qui recipit peccatorem in nomine peccatoris, mercedem peccatoris accipiet, id est, mortem sempiternam. Peccatoribus tamen, quia homines miseri sunt, facienda est eleemosyna. Nam *si esurierit inimicus tuus, ciba Deum.* Et: *Benefacite his, qui vos oderunt.* Et: *Omni petenti tribue.* Et: *Operemur bonum ad omnes.* Idem docent Sancti Patres. Cæteris paribus tamen anteponendi sunt boni malis, quando vtrisque succurri non potest; tum, quia iusti sunt digniores, qui iuuentur; tum etiam quia id vtilius est ijs, qui eleemosynam faciunt. *Rom. 12. Matth. 5. Luc. 6. Gal. 6.*

Septimum caput est: *Quomodo sit eleemosyna facienda?* Quinque potissimum conditiones ex Scriptura, & Patribus colliguntur. *Quomodo facienda.*

Prima vt fiat intentione placendi Deo: non autem ad captandam auram popularem. *Cùm facis eleemosynam, noli tuba canere*, &c. Et: *Nesciat sinistra tua, quid faciat dextra tua.* Vbi per dexteram intelligit Sanctus Augustinus intentionem operandi propter vitam æternam: per sinistram intentionem operandi propter honorẽ temporalẽ: vt sententia Domini hæc sit: Cùm facis eleemosynam, caue ne intentio fauoris humani se admisceat intentioni vitæ æternæ. *Matth. 6. Tract. 6. in epistola Ioannis.*

Secunda vt eleemosyna fiat prŏptè, & non extorqueatur precibus, nec differatur de die in diem. *Ne dicas amico tuo: vade, & reuertere; cras enim dabo tibi, cùm statim possis dare.* Sic Abraham hospites rogat, vt ad se diuertant; non expectat, vt ab ijs rogetur: quod idem facit Loth. Tobias quoque per singulos dies discurrebat pauperes quærens, quibus eleemosynam faceret. *Prou. 3. Gen. 19. Tob. 1.*

Tertia vt hilariter. *In omni dato bilarem fac vultum tuum.* Et: *Non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* *Eccl. 35. 2. Cor. 9.*

Quarta vt humiliter fiat, & existimet, qui dat eleemosynam, non tam se dare, quàm accipere beneficium.

Quinta vt abundanter fiat, pro modo facultatum. *Quomodo potueris, ita esto misericors: si multum tibi fuerit, abundanter tribue. Si exiguum tibi fuerit etiam exiguum libenter impertiri stude.* Apostolus etiam dicit, eleemosynam dandam esse, vt benedictionem; non vt auaritiam: quoniam *qui parcè seminat, parcè & metet.* *Tob. 4. 2. Cor. 9.*

FINIS.

INDEX CAPITVM TERTIÆ PARTIS

Demonſtrationis fidei Chriſtianæ,

DE GRATIA.

LIBER I.

De gratia primi hominis.

LIBER II.

De amiſsione gratiæ, & ſtatu peccati.

LIBER III.

De gratia, & libero arbitrio.

LIBER IV.

De iustificatione.

LIBER V.

De bonis operibus in particulari.

FINIS.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM, QVAE HOC VOLVMINE TRACTANTVR.

Contri-

Græca lingua.

H.

Hebraica lingua.

Hæreticus.

Horæ canonicæ.

I.

Ieiunium.

Imago.

Immortalitas.

Imperium.

Limbus.

Lotio pedum.

M.

Martyrium.

Matrimonium.

Meritum.

Minister.

Missa.

Monachus.

Mysterium.

N.

Necessitas iustitiae operum.

O.

Obedientia.

Offi-

Sacrificium.

Sancti.

Satisfactio.

Scriptura sacra.

Vigi-

FINIS.

CENSVRA.

DOCTRINA Roberti Bellarmini, S. R. E. Cardinalis, circa controuerſias fidei Chriſtianæ, opera ac ſtudio V. Patris, F. BALDVINI IVNII, Ordinis Minorum, in tria opuſcula ſummatim, ac compendioſè contracta, nihil continet à fide alienum, quò minùs fructuoſè prælo committatur, atque in lucem edatur.

Franciſcus Houius, S. T. Licentiatus, Cenſor, & Paſtor Eccleſiæ parochialis D. VValburgis, vulgò antiqui Caſtri, Antuerpiæ.

Huic cenſuræ ſubſcribens do facultatem, vt imprimatur.

F. Balthazar Vincent, Miniſter Prouincialis Fratrum Minorum Inferioris Germaniæ.

ANTVERPIÆ,
Excudebat Andræas Bacx,
Sumptibus Hæredum Martini Nutij.
1611.

Errata ſic corrigantur.

PAgina 25.linea 31.eſſe,lege,eſt. Ibid.l.32.quem,l.quo. pag.31.l.36.eius,l.ens. pag 53. l.25.Spiritus,l.Spiritum. pag.55.l.16.poſt,Chriſtum,deeſt,per. pag.58.l.16.vnio,l.vniri. pag.70.l.43. dele,Nec enim Chriſtus ad inferos. pag.71.l.26. agnoſceret, l. ignoſceret pag 72.l.vlt.Chriſtus,l.Chriſtum pag 88.l.1.Qui,l.Cui. pag.101.l. 8.anteponendum,l.anteponendus, pag.102.l.14.illis,l.illos:& illos,l.illis. Ibid.l.16.erat,l.erant. pag.103.l.20.Pontanus,l.Pontianus, pag.126.l.36.iubent,l.iubeat. pag 127.l.15.prouidentia,l prouidentiæ. p.131.l.31.alij,l.abij.p.158.l.25. controuerſia,l.controuerſiam p.179.l.10.ſubijceret,l.ſubijcerent,pa.180.l.14.immediatus , l.mediatus, p.216.l.15.rationi,l.ratione. p.217.l.2.cęleſti,l. cęleſte,p.224.l.penult.deeſt,iure,p.228.l.13.oppidalis,l oppidulis. p.232 l.2.deprauiſſimos,l. deprauatiſſimos. pag.238.l.1.prouincia,l.prouinciam. Ibid.l.35.dicunt,l.dicuntur. pag.277. l.30.ratio,l.gratia. pag.291.l.32 . rebellis,l.rebelles. pag.292.l. 40.mortem,l.morte. pag. 293.l.10.tueri,l.fieri. pag.295.l.16.fuiſses,l.fuiſset, pag.308.l.25.quæ,l.qui. pag 330.l.43. clauos,l.claues. p.335.l.21.ſummis l. ſummus. pag.341.l.18 pęna,l.pœnam. Ibid l.36.indulgentia,l indulgentiam, pag.344.l.22.indulgentijs,l indulgentias. pag.357.l.14.alterum, l.alteram,pag.363.l.43.illidatus l.illibatus. pag.370.l.19.cultum,l.cultus. pag.375.l.16.cōuerſus,l.conuerſas. pag.380.l.10.qui,l.quia. pag.385.l.16.quod,l.quos. pag.387.l.12.poſt, fidelium,deeſt,4. pag.395.l.22. coniunctione,l . coniunctioni. pag. 399.l.10.mundi ipſi,l. mundus ipſe. pag.402.l.4.conſecrationi,l. conſecrationis. pag. 404.l.38.poſt, remittuntur, deeſt,non. pag.407.l.30.eſſet,l.eſsent. pag.417.l.5.nudum,l.nudam. pag.419.l.31 . ſine,l. ſiue. pag.423.l.29.adminiſtranda,l.adminiſtrandi. pag.424.l.11.poſt ſacramentalis.deeſt,in. Ibid.l.12.animam,l.anima. Ibid.l.Ibid.Accedens,l. Accidens. pag.428.l.22.eis,l.ei. pag. 429.l.14.conſtet,l.conſtat. pag.444.l. 42 abſciſſione,l. abſciſſionem. pag.475.l.4.poſt,Patres,deeſt,in. pag. 488.l.17.ſiue,l.ſiue. pag.504.l.35.hiſtoricum,l.hiſtoricam. pag. 513.l. 29.inuolutum,l inuolutam. p.519.l.19 acceptionis,l.acceptiones Ibid.l.28.*Mſſiam,l. Miſſam.* p.524.l.3.*benfiecio,l beneficio.* p.525.l.vlt.*ceſſar l.ceſſare.* pag. 531.l.4. poſt, Propheta. deeſt, ſacrificium. pag.532.l.vlt.qui,l.quia. pag.538.l.33.ſeculi, l.ſeculis. pag 544.l.9.&,l.eſt. pag. 561.l.23.corrigentur,l.corrigerentur. pag.567.l.32.poſt,ſi,deeſt,in. pag.593.l.21.Patrem, l.Patre. p.597.l.14.hanc,bonam,l.hunc bonum.p.607.l.28.Ad,l.Ac.p.630 .l.2.coniugati,l. coniugali. pag.654.l.2.&,l.eſt.pag.655.l.43.annum,l.gradum. p.674.l.41.partim,l. apertè. p.685.l.32.poſt,aduerſum,deeſt,me. pag.697.l.2.aliam,l.aliquam. pag.754.l.34.conſilium,l. auxilium.p.755.l.8.Et,l.Eſt. p.762.l.37 quid,l.quod.p.800.l.5.Euolierunt,l.euoluerint.pag. 802.l.37.poſitæ,l.poſita.p.821.l.13.deo,l.ideò. p.823.l.26.*ſperare,l.ſperate.* p 833.l.4. Et,l. Ex.p.840.l.3.repetire,l.reperire.p.841.l.9.mundam,l.mundum.p.864.l.81.aliquem,l.aliquā. p.883.l.penult.reddendum,l.reddendam.p.884.l.34.promiſſum,l.promiſsam. pag.890.l.34. alteri,l.alterum.p 900.l.33.mundata,l mandata.Ibid.l.37.petitionem, l.petitionum. p.903.l. 32.eius,l ſuorum.p.910.l.4.Publicano,l.Publicanus.p.919.l.17.diminarunt,l.dimanarunt. p. 922.l.41.loco,l.loca.p.928.l.43.Iudaicum,l Iudaicam. pag.939.l.9. Probo,l.Probatur.